UNIVERSITATEA PADAGOGICĂ DE STAT "ION CREANGĂ"
DIN CHIŞINĂU

Cu titlu de manuscris
CZU: 37.01 (043.2)

CUZNEȚOV LARISA

FUNDAMENTE TEORETICE ŞI METODOLOGICE ALE EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE

Specialitatea: 13.00.01 – Pedagogie generală
Teză de doctor habilitat în pedagogie

Consultant ştiinţific:
Mândâcanu Virgil
doctor habilitat în pedagogie,
profesor universitar

Autor:
©Cuznețov Larisa
doctor în pedagogie,
conferențiar universitar

CHIŞINĂU
2005

CUPRINS

PRELIMINARII..... 4

Capitolul 1. REPERE FILOSOFICE, PEDAGOGICE ŞI ANTROPOLOGICE CU PRIVIRE LA EVOLUȚIA FAMILIEI ŞI A EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE

1.1. Epistemologia educației pentru familie..... 14
1.2. Evoluția familiei şi a educației pentru familie din perspectiva antropologiei pedagogice..... 30
1.3. Demersul politic şi religios al educației pentru familie..... 36
1.4. Teoria şi practica educației pentru familie şi familia în Republica Moldova la etapa actuală..... 44

Capitolul 2. EDUCAȚIA FAMILIALĂ CA DEMERS PEDAGOGIC ŞI CULTURAL DE FORMARE A FAMILISTULUI

2.1. Familia ca unitate educativă şi pregătirea pentru viața de familie..... 56
2.2. Ethosul pedagogic al familiei: cultură şi educație pentru familie..... 69
2.3. Educația pentru familie în planul educativ formal-nonformal-informal..... 80
2.4. Abordarea educației pentru familie în contextul *noilor educații*..... 88

Capitolul 3. TENDINȚE DE RECONFIGURARE A MODELELOR DE EDUCAȚIE ÎN FAMILIE ŞI PENTRU FAMILIE

3.1. Educația pentru familie prin prisma parteneriatului educațional..... 99
3.2. Familia în calitate de actor şi agent al educației pentru familie..... 109
3.3. Educația pentru democrație în cadrul familiei..... 116
3.4. Cultura toleranței în familie şi educația pentru familie..... 122

Capitolul 4. SISTEMUL EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE: PERSPECTIVE CURRICULARE ŞI METODOLOGICE

4.1. Curriculumul educației pentru familie în contextul învățământului formativ..... 133
4.2. Dimensiunea metodologică şi tehnologică a Sistemului educației pentru familie..... 140
4.3. Procesualitatea evaluării educației pentru familie: repere teoretice şi praxiologice..... 158
4.4. Gestionarea demersului investigativ experimental în Sistemul educației pentru familie..... 173

CONCLUZII ŞI RECOMANDĂRI..... 191

BIBLIOGRAFIE..... 195

ADNOTARE; TERMENI-CHEIE (ROM., RUS., ENGL.)..... 207

ANEXE..... 213

GLOSAR..... 354

LISTA ABREVIERILOR UTILIZATE ÎN TEZĂ..... 358

PRELIMINARII

Actualitatea temei. Cultura umană este de neconceput fără de cele două instituții sociale: familia şi învățămîntul.

Ambele formațiuni sociale, familia şi învățămîntul, reflectă şi reproduc particularitățile dezvoltării societății, ale statului şi ale etniei. Ambele se află într-o relație de feed-back continuu şi ambele traversează o perioadă de criză, dar se deosebesc radical prin posibilitățile şi specificul de reacționare la intervențiile sociale. Dacă învățămîntul poate fi reformat conform anumitor strategii elaborate la nivel macrostructural, apoi familia nu poate fi restructurată la comandă prin directive.

Cercetările în domeniul ştiințelor educației, studiile sociologice, cele din domeniul antropologiei şi istoriei civilizației demonstrează elocvent faptul că familia reprezintă *cea mai importantă curea de transmisie a valorilor şi a normelor culturale din generație în generație* (Merton R., Segalen M.), *ea este într-adevăr o realitate persistentă şi structurală de o importanță majoră* (Telleri F.), care plăsmuieşte şi stabilizează din punct de vedere psihosocial personalitatea umană.

Familia reprezintă agentul acțiunii educative care fixează în individ *habitusul primar* (Bourdieu P.), schemele inițiale de percepție, gîndire, imaginație, creativitate, acțiune, ce vor funcționa ca un mecanism de selecție şi consolidare a conduitei în procesul interiorizării experienței ulterioare, formînd temelia viitoarei personalități.

Dacă în anii '70 ai secolului trecut rolul *familiei era diminuat*, *familia fiind privită ca o sferă de reproducere socială, capabilă să reziste la schimbare, în anii '80 a devenit mai acută conştientizarea faptului că familia este şi va rămîne un grup şi o instituție socială de bază. Ea devine tot mai mult o instituție de stabilitate, de evoluție a societății cu o funcție educativă relevantă* (Telleri F.).

Familia a avut întotdeauna o influență decisivă asupra educației, *ea este capabilă să reacționeze şi să contribuie la dezvoltarea societății* (Donati P.), anume ei *îi datorăm virtuțile neamului* (Narly C.), în familie se consolidează relațiile între generații, care sunt de o importanță deosebită pentru societatea umană.

Procesele globalizării, ce afectează practic toate domeniile vieții, provoacă schimbări esențiale în structura şi funcționalitatea instituțiilor sociale, inclusiv în învățămînt şi familie. Astăzi familiei i se solicită răspunsuri concrete şi adecvate provocărilor timpului la nivel de adaptabilitate, coeziune, creativitate, competență, eficiență în organizarea vieții familiale şi educația copiilor.

Proporţiile catastrofale ale fenomenelor negative: scăderea natalităţii, infidelitatea conjugală, maladia incurabilă SIDA, abandonul copiilor, proliferarea vagabondajului infantil/*copiii străzii*, creşterea ratei divorţurilor, a procentului de familii dezintegrate şi a celor ce nu se isprăvesc cu educaţia copiilor etc. generează numeroase interogaţii pentru cercetare în vederea elaborării unor soluţii concludente şi mecanisme redresante. Acţiunea de preîntîmpinare a aprofundării acestora poate fi bazată pe abordarea unui cadru complex de probleme ce vizează educaţia pentru familie, prin familie, eficientizarea posibilităţilor familiei ca factor social şi educativ, prin intermediul sistemului de învăţămînt.

Concepţia dezvoltării învăţămîntului în Republica Moldova revendică o educaţie cu caracter prospectiv, sistemic, formativ şi dinamic, centrat pe valorile general-umane şi cele naţionale. În acest context, educaţia pentru familie, redescoperirea şi redefinirea rolului familiei în viaţa omului, a calităţii de familist şi părinte competent şi eficient cer o tratare responsabilă, ca o *adevărată profesie ce trebuie învăţată* (Spencer H., Berge A., Narly C., Cosma T., Telleri F. etc.).

Pentru ca o familie să-şi exercite eficient funcţia educativă, ea trebuie să dispună de o anumită cultură, de un nivel intelectual adecvat, valori morale, etice şi un cadru economic decent de viaţă.

Calităţile de familist şi părinte solicită acelaşi efort ca şi pregătirea de specialitate, perfecţionare şi autoperfecţionare continuă şi se bazează pe *ştiinţă-competenţă-măiestrie, presupunînd o anumită vocaţie, şi orientare socială* umanistă (Bunescu Gh., Cosma T., Donati P., Galli N.).

Gradul de investigaţie a problemei şi premisele cercetării. Demersul ştiinţific pentru o posibilă fundamentare teoretică şi metodologică a educaţiei pentru familie a copiilor-elevilor-studenţilor şi părinţilor a fost sugerat de căutările şi studiile de durată în vederea valorificării practicii educaţionale privind formarea culturii relaţiilor familiale. Importanţa familiei în educaţia tinerei generaţii, conţinutul, principiile, metodele şi mijloacele educaţiei familiale au constituit obiectul cercetărilor unor astfel de savanţi precum Comenius I.A., Locke J., Rousseau J.-J., Moesiodax I., Каптерев П.Ф., Лесгафт П.Ф., Сухомлинский В.А., Piaget J., Savater F., Spok B., Aysenck H., Palmonari F etc.

Educaţia în cadrul familiei şi pregătirea pentru viaţa adultă a fost tangenţial studiată şi reflectată în operele lui Cantemir Dm., Mironescu O.I., Slavici I., Creangă I., Dumitrescu-Iaşi C., Narly C., care au elucidat particularităţile educaţiei familiale la moldoveni, ale plasamentului educativ, comportamentul familial, stilul relaţional, axat pe *regula tradiţională a ascultării şi conservatorismul părinţilor cu privire la educaţia copiilor* (Cantemir Dm.).

Aspectele filosofice ale educației pentru familie sunt examinate în contextul mai larg al valorilor fundamentale, în special la Rousseau J.-J., Kant Im., Savater F., Husserl E., Văideanu G., Călin M., Лихачев Б.Т., Лузина Л.М. etc.

Interpretările psihosociale ale educației pentru familie se fac evidente în lucrările de sociologie la Aries Ph., Bronfenbrenner U., Durkheim E, Kellerhals J., Roussel L., Stănciulescu E., Mitrofan I., Donati P. etc.

Interpretările psihopedagogice sunt expuse prin prisma educației sexuale şi de gen în cercetările lui Aysenck H., Азаров Ю., Сухомлинский В.А., Гребенников И.В., Barkan A., Miroiu M., Telleri F., Cernichevici S., Homentauskas G., Stamatin O., Bodrug V., Granaci L. etc.

Ушинский К.Д., Бим-Бад Б.М., Merton R., Таланчук Н.М., Щуркова Н.Е., etc. au abordat unele aspecte cu privire la pregătirea tinerei generații pentru viața de familie din perspectiva antropologiei pedagogice.

În Republica Moldova există studii specifice cu privire la educația copiilor şi pregătirea tinerilor pentru viața de familie realizate în contextul etnopedagogiei (Silistraru N.), educației părinților (Rogojina D.), educației sexuale şi de gen (Bodrug V., 2001), eticii educației familiale şi a realizării sinergetice şi paralele a educației pentru familie a copiilor/elevilor şi adulților (Cuznețov L.).

Începînd cu epoca modernă, problema educației familiale a fost întotdeauna în centrul atenției practicienilor şi oamenilor de ştiință, însă pregătirea tinerei generații pentru viața de familie şi cercetările privind educația pentru familie a părinților se plasau pe un plan secundar.

Deşi educația şi pregătirea tinerilor pentru viața de familie figurează în agenda şi proiectele unor prestigioase organisme de talie europeană şi internațională (UNESCO, UNICEF, SOROS etc.); din 1984 disciplina de studiu "Etica şi psihologia vieții de familie" a fost inclusă în planurile de învățămînt ale şcolii medii de cultură generală din Republica Moldova, iar **anul 2004 a fost declarat de ONU An Internațional al Familiei**, problema vizată n-a devenit nici prioritară şi nici una constantă pentru sistemul educațional național al republicii.

Nu sunt realizate cercetări integre, ce ar aborda teoria şi metodologia educației pentru familie prin prisma actualelor dificultăți ale familiei, conturate şi nominalizate de experții UNESCO la nivelul problemelor lumii contemporane.

În ştiința pedagogică şi practica educațională actuală s-a creat o situație contradictorie, cînd, pe de o parte, educația pentru familie se realizează sub multe aspecte, iar pe de alta, problema teoriei şi metodologiei acesteia rămîne cercetată insuficient, fragmentar, nefiind corelată cu problematica lumii contemporane (PLC).

Această situație implică şi generează problema cercetării: care sunt fundamentele teoretice şi metodologice ale educației pentru familie în contextul problematicii lumii contemporane?

Obiectul cercetării îl constituie procesul educației pentru familie abordat prin prisma concepțiilor teoretice şi metodologice ca factor de semnificare pedagogică.

Scopul cercetării constă în elaborarea sistemului educației pentru familie în contextul problematicii lumii contemporane prin stabilirea fundamentelor teoretice şi metodologice ale acesteia.

În conformitate cu scopul urmărit, a fost formulată **ipoteza cercetării:** fundamentele teoretice şi metodologice ale educației pentru familie vor fi pertinente ca domeniu distinct al pedagogiei familiei dacă se constituie ca sistem educativ cu caracter teoretico-aplicativ prin:

– analiza abordărilor filosofice, pedagogice şi antropologice privind educația pentru familie;
– redefinirea conceptelor *familie, educație familială* şi definirea conceptelor *educație pentru familie, ethos pedagogic familial, cultura toleranței* în contextul problematicii lumii contemporane;
– analiza educației pentru familie prin prisma demersului politic şi religios;
– determinarea particularităților familiei autohtone, educației familiale, tendințelor de reconfigurare a modelelor educației pentru familie prin prisma democratizării relațiilor familiale;
– abordarea familiei şi instituției de învățământ în tripla ipostază: de actor, agent şi partener educativ, activitățile planului formal-nonformal-informal fiind axate pe mecanismul sinergetic de educație a copiilor, elevilor şi părinților;
– structurarea sistemului educației pentru familie;
– elaborarea-dezvoltarea-implementarea curriculumului, strategiilor, modelelor pedagogice, principiilor, metodologiei şi tehnologiei educației pentru familie.

Obiectivele cercetării. Pentru verificarea presupozițiilor ipotezei lansate se preconizează realizarea următoarelor obiective cu caracter epistemologic, metodologic şi praxiologic.

1. Analiza conținutului de idei în abordările filosofice, pedagogice şi antropologice privind educația pentru familie;
2. Atribuirea unor noi semnificații în contextul problematicii lumii contemporane următoarelor concepte: *familie, educație familială* şi definirea conceptelor: *educație pentru familie, ethos pedagogic familial şi cultura toleranței*;
3. Examinarea valorilor educației pentru familie prin prisma demersului politic şi religios;

4. Cercetarea tendinţelor actuale în dezvoltarea familiei şi educaţiei pentru familie în cadrul familiei;
5. Corelarea obiectivelor educaţiei pentru familie cu cele relevante ale *noilor educaţii* (educaţia pentru democraţie, educaţia pentru toleranţă, educaţia de gen);
6. Determinarea statutului familiei contemporane şi a instituţiei de învăţământ în ansamblul actorilor educaţionali privind realizarea educaţiei pentru familie şi abordarea acestora în calitate de agent şi partener educaţional;
7. Definitivarea cadrului teoretic, conceptual şi metodologic al educaţiei pentru familie,
8. Elaborarea şi experimentarea *Sistemului de educaţie pentru familie*:
   - elaborarea criteriilor după care se poate stabili eficienţa familiei în educaţia pentru familie şi modelul familiei eficiente;
   - elaborarea curriculumului Educaţiei pentru familie din perspectiva pedagogiei integrative;
   - elaborarea Modelului pedagogic interacţional al educaţiei pentru familie;
   - elaborarea tehnologiilor educaţionale de realizare a educaţiei pentru familie;
   - elaborarea strategiilor formative şi instrumentelor de evaluare a procesului educaţiei pentru familie (competenţe, atitudini).

Epistemologia cercetării: cercetarea s-a întemeiat pe idei, concepte, teorii, principii din domeniul filosofiei, pedagogiei, filosofiei educaţiei, antropologiei pedagogice, psihologiei, eticii şi sociologiei educaţiei familiale: concepţiile filosofico-antropologice privind educaţia omului şi evoluţia familiei (Aristotel, Hegel G.W., Kant Im., Ушинский К.Д., Бим-Бад Б.М., Лузина Л.М.); teoria valorilor şi tezele cu privire la educaţia axiologică (Platon, Kant Im., Dewey J., Niskier A., Gessen S., Văideanu G., Mândâcanu V.); tezele devenirii prin cultură (Noica C.), tezele filosofiei analitice a educaţiei (Peters R.S., Bochenski J.M.); teoria funcţionalismului sistemic (Parsons T.); teoria constructivismului structurant (Bourdieu P.); concepţiile pedagogice privind educaţia familială şi pregătirea tinerei generaţii pentru viaţa de familie (Comenius I.A., Rousseau J.-J., Corceac Ianuş, Сухомлинский В.А.), concepţiile sociologice privind cultura familiei şi pregătirii pentru viaţă (Durkheim E., Merton R., Ariés Ph., Stănciulescu E., De Mause, Segalen M.); teoria paradigmelor şi modelelor pedagogice (Kuhn Th., Clarke P., Postic M.); concepţia formării personalităţii capabile să-şi creeze un mod de viaţă demn de Om (Щуркова Н.Е.), teoria sistemică a educaţiei de rol (Таланчук Н.М.), teoria reţelelor educative/ale cunoaşterii (Illich I., Mahler F., Telleri F.), tezele privind reechilibrarea şi armonizarea relaţiilor familiale (Aysenck H., Piaget J., Гребенников И., Savater F.); teoria educaţiei cognitive (Delors J.); teoria autoactualizării personalităţii (Maslow A.); teoria şi

metodologia proiectării curriculumului de bază (Bloom S., De'Landsheere G.; în Republica Moldova: Guțu Vl., Crişan Al.); concepția sistemico-holistică privind proiectarea curriculumui (Tyler R., D'Hainaut L., Văideanu G.); obiective şi conținuturi privind formarea competențelor profesionale (Cristea S., Guțu Vl., Mândâcanu V., Pâslaru V.); principii de proiectare a curriculumului pentru învățământul preşcolar (Cemortan S.); teze privind educația în contextul problematicii lumii contemporane prin prisma *noilor educații* (Văideanu G., Pâslaru Vl., Papuc L.); teoria criteriilor şi indicatorilor eficienței procesului educativ (Газман О.С., Таланчук Н.М.); conceptul de profesiogramă a pedagogului (Mândâcanu V.), teze privind viziunea poporului în raport cu educația familială (Silistraru N.), teze privind educația părinților (Berge A., Cosma T., Bunescu Gh., Rogojină D., Stamatin O.), teza privind principiul pozitiv al educației (Pâslaru Vl.), teze privind educația de gen şi educația sexuală (Miroiu M., Mitrofan I., Bodrug V.); teze cu privire la metodologia cercetării pedagogice şi managementul educațional (Patraşcu D., Nicola I., Bontaş I.).

Ca repere conceptuale ale cercetării au servit, de asemenea,orientările de principiu şi recomandările UNESCO privind educația tinerei generații în contextul unei lumi care se află într-o schimbare permanentă şi Concepția dezvoltării învățământului în Republica Moldova.

Metodologia cercetării s-a conformat obiectului, scopului, surselor antrenate şi s-a constituit din:

a) ***metode teoretice:*** cercetarea teoretică a surselor, conceptelor, concepțiilor; modelizarea teoretică; metoda logică de analiză şi interpretare; metoda comparativ-istorică; sinteza teoretică; ilustrarea/interpretarea grafică a conceptelor şi ideilor etc.;
b) ***metode experimentale:*** experimentul pedagogic care a inclus – observarea directă, testarea, chestionarea/sondajul de opinie, convorbirea, expertiza şi analiza produselor activității copiilor elevilor/studenților/părinților, metoda *panel*, studiul de caz;
c) ***metode de analiză:*** statistică, interpretarea calitativă şi cantitativă a rezultatelor experimentale.

Eşantionul cercetării. Acțiuni experimentale au fost întreprinse pe cîteva eşantioane, care au inclus:

- un eşantion stratificat (copii-elevi-studenți-pedagogi-părinți);
- eşantionul experimental şi eşantionul de control;
- eşantioane independente;
- un eşantion "înainte şi după" – tehnica cercetării *before-and-After-Method.*

În experiment au fost antrenați: 150 copii de 6-7 ani (grădinița de copii nr.180, grădinița-şcoală nr.165 mun.Chişinău; grădinița de copii "Prietenie" din s.Pîrlița, raionul Ungheni); 95 elevi de vîrstă şcolară mică (grădinița-şcoală nr.165, şcoala de cultură generală nr.29

mun.Chişnău; Gimnaziul din s.Hristoforovca, raionul Ungheni); 300 elevi din clasele gimnaziale, 400 de elevi din clasele liceale (Liceul Teoretic "Iulia Haşdeu", Liceul Republican Internat de Muzică "C.Porumbescu" din mun.Chişinău; Liceul "A.S.Puşkin" din Ungheni şi Şcoala medie de cultură generală din s.Pîrlița, raionul Ungheni); 200 de studenți din Colegiul Pedagogic "A.Mateevici", Colegiul Național de Comerț şi 340 studenți de la Universitatea Pedagogică de Stat "I.Creangă", Universitatea de Stat din Moldova; Institutul de Ştiințe Reale mun.Chişinău; 220 de părinți (grădinița-şcoala nr.165 mun.Chişinău, grădinița "Prietenie" s.Pîrlița, Liceul Teoretic "Iulia Haşdeu", şcoala medie de cultură generală nr.29 mun.Chişinău).

Inovația ştiințifică şi valoarea teoretică a cercetării constă în:

- elaborarea fundamentelor teoretice şi metodologice ale educației pentru familie a copiilor/elevilor şi părinților ca domeniu distinct al ştiinței şi practicii educaționale, care dezvoltă şi completează pedagogia familiei cu o nouă direcție: educația pentru familie;
- reconsiderarea filosofico-etică, istorico-antropologică socio-pedagogică a educației pentru familie; redefinirea conceptelor *familie, educație familială* şi definirea conceptelor: *educație pentru familie, ethos pedagogic familial, cultura toleranței în contextul problematicii lumii contemporane*;
- reconceptualizarea pedagogică a elementelor culturii/ethosului pedagogic familial, *a noțiunii de familist eficient şi părinte competent* prin prisma *noilor educații;*
- fundamentarea concepției educației familiale din perspectiva abordării sistemice de rol;
- structurarea şi conceptualizarea *Sistemului educației pentru familie*;
- stabilirea principalelor variabile ce denotă funcționalitatea familiei şi rolul lor în educația pentru familie; analiza particularităților familiei şi a educației pentru familie în Republica Moldova; analiza sintetică a diverselor tipuri de familii, clasificarea acestora din perspectivă pedagogică; stabilirea/fundamentarea unor legități şi principii ale educației pentru familie;
- elaborarea modelului pedagogic interacțional al educației pentru familie în planul formal-nonformal-informal, proiectarea *Modelului sintetic operațional de realizare a educației pentru familie în contextul noilor educații*; fundamentarea abordării familiei şi instituției de învățămînt în procesul educației pentru familie în calitate de actor, agent şi partener educațional;
- stabilirea/argumentarea condițiilor şi principiilor de democratizare şi umanizare a relațiilor familiale; definirea termenilor-cheie ai educației pentru familie în contextul formării culturii toleranței, elaborarea *Modelului familiei ce posedă cultura toleranței*;

- elaborarea *Curriculumului educației pentru familie*; structurarea/ elaborarea metodologiei-tehnologiei educației pentru familie şi a evaluării procesului vizat ca părți componente ale Sistemului de educație pentru familie.

Investigația realizată a marcat o nouă problemă ştiințifică în domeniul educației pentru familie: formarea personalității copilului în cadrul familiei dezintegrate.

Semnificația şi valoarea aplicativă a cercetării este reprezentată de fundamentele teoretice şi metodologice, dimensiuni ce stau la baza *Sistemului educației pentru familie* şi validarea teoretico-experimentală şi experiențială a acestuia, strategiile formative şi metodologia educației pentru familie, componentele mai importante incluzând: curriculumul pentru toate treptele învățământului preuniversitar şi cel universitar, care conține două compartimente, unul pentru copii şi altul pentru părinți; obiectivele şi conținuturile educaționale, tehnologiile de educare-formare-evaluare în domeniul vizat. Au fost elaborate programe cu caracter formativ, ghiduri metodologice, proiecte-programe pentru emisiunile radiofonice "Universul familiei" (2002-2004), şi emisiunile TV "Revers părinți-copii" şi "Punct de sprijin", concepute şi realizate în contextul problematicii lumii contemporane.

În baza investigației sunt propuse pentru susținere următoarele teze:

- *conceptul de educație pentru familie* are funcție integratoare pentru elementele constitutive ale practicilor educaționale realizate de familie şi instituția de învățământ cu privire la pregătirea tinerei generații pentru viața de familie;
- *abordarea sistemică a educației pentru familie* reprezintă modalitatea sinergetică de valorificare a copiilor de vîrstă preşcolară, elevilor, studenților şi părinților în funcție de particularitățile familiei autohtone şi variabilele familiei ca unitate educativă;
- *Sistemul educației pentru familie* are valoare integrativă, funcționează interconex şi se constituie din două componente: fundamentele teoretice şi metodologice. Sistemul reperează concepția, curriculumul, tehnologiile educației pentru familie.
- *ethosul pedagogic familial* care îmbină organic elementele *culturii postfigurative*, *cofigurative, prefigurative*, logica statutară ierarhică a managementului familial şi logica structurantă, relațională a familiei, axată pe principiile democratice şi cultura toleranței reprezintă chintesența educației pentru familie;
- *familia şi şcoala sunt cele mai importante instituții sociale* apte de a realiza educația pentru familie, valorificînd potențialul său în calitate *de actori, agenți şi parteneri educaționali* în contextul problematicii lumii contemporane prin prisma *noilor educații*;
- *Modelul familiei ce posedă cultura toleranței* denotă *elementul tranzacțional* din care rezultă

că acțiunile şi autoritatea parentală interferează, fiind susținute de un ansamblu de principii familiale-parentale, orientate spre umanizarea, democratizarea şi reechilibrarea modului de viață al familiei.

Cercetarea, în linii generale, s-a desfăşurat în **trei etape:**

Primă etapă (1998-2000). Atenția a fost concentrată asupra studierii particularităților familiei şi educației pentru familie în diverse tipuri de instituții ale sistemului de învățământ şi proiectarea *curriculumului de tip integrativ* (pentru învățământul preşcolar, primar, gimnazial, liceal şi universitar). Concomitent cu această activitate, s-a desfăşurat un amplu proces de documentare şi analiză comparativă a situației în domeniul vizat. A fost studiată experiența educației pentru familie în instituțiile din Republica Moldova, Rusia, Ucraina, Danemarca şi Marea Britanie. La finele acestei etape a fost realizată fundamentarea concepției cu privire la educația pentru familie; a fost formulată ipoteza, aparatul categorial, obiectivele cercetării şi s-a elaborat metodologia educației pentru familie.

Etapa a doua (2000-2003). A fost continuată cercetarea teoretică şi s-a experimentat curriculumul în instituțiile-pilot. A fost elaborată şi experimentată tehnologia realizării şi evaluării programelor formative de educație pentru familie (instrumentarul tehnologic de formare-evaluare a copiilor şi adulților). Au fost elaborate şi implementate modelele pedagogice, codul de norme privind democratizarea relațiilor familiale şi cultura toleranței în cadrul familiei, codul deontologic al parteneriatului educațional familie-grădiniță-şcoală-comunitate.

Etapa a treia (2003-2005) a inclus structurarea definitivă a *Modelului pedagogic interacțional al educației pentru familie*; coordonarea ştiințifică şi evaluarea experimentului pedagogic; elaborarea sistemului educației familiale, a agendelor tehnologice pentru părinți şi educația familiei, a anexelor tezei privind educația pentru familie (pentru psihologii şcolari, profesori, părinți, diriginți, manageri şcolari şi elevi).

Aprobarea rezultatelor cercetării. Rezultatele cercetării au fost aprobate în cadrul şedințelor laboratorului "Bazele tehnologiei şi măiestriei pedagogice" al UPS "Ion Creangă" şi "Educația preşcolară", I.Ş.E.; la şedințele catedrei "Ştiințe ale Educației", Consiliul Ştiințific al IŞE, Consiliul Ştiințific al UPS "Ion Creangă"; la Conferința Ştiințifică Internațională "Pregătirea şi perfecționarea cadrelor didactice în învățământul preşcolar şi primar, ed.I-a, Chişinău, 1999; Simpozionul Internațional "Dimensiunea spirituală a comportamentului civilizat", Chişinău, iunie, 2001; Conferința Internațională "Formarea personalității creative şi independente în condițiile instruirii continue", Харьков, 2003; Conferința Internațională "Calitatea şi caracterul prospectiv al procesului educațional" Chişinău, 2003; Conferința Internațională "Procese etnopsihologice şi socioculturale în societatea contemporană", Балашов, 2003; Conferința Internațională "Concepte

şi strategii de dezvoltare a învăţământului contemporan", Chişinău, 2004.

Principalele idei şi rezultate ale tezei au fost elucidate în 38 de lucrări ştiinţifice la temă, inclusiv 3 monografii, 2 ghiduri metodologice, lucrări de sinteză cu un volum de 69,4 coli editoriale şi în reviste ştiinţifice. Ideile ce reflectă fenomenul educaţiei pentru familie au fost expuse şi aprobate în luările de cuvînt la 15 conferinţe ştiinţifice internaţionale şi republicane, conferinţe ştiinţifico-practice, inclusiv în Rusia şi Ucraina.

Rezultatele investigaţiei au fost aplicate în procesul predării cursurilor: "Filosofia educaţiei", "Etica pedagogică", "Teoria educaţiei", "Educaţia pentru familie", "Diagnosticarea şi corecţia relaţiilor de familie", "Psihopedagogia familiei", "Etica relaţiilor de familie" în cadrul Universităţii de Stat din Moldova, UPS "Ion Creangă" din Chişinău, Institutul de Ştiinţe Reale.

Structura şi volumul tezei. Teza se constituie din preliminării, patru capitole care conţin sinteze, concluzii şi recomandări, bibliografie (285), anexe (20), glosar, adnotare în limba română, engleză şi rusă, lista abrevierilor utilizate în teză. Textul conţine 16 figuri, 8 tabele, 12 histograme, 6 diagrame, 2 grafice care completează şi ilustrează ideile autorului.

Capitolul 1. REPERE FILOSOFICE, PEDAGOGICE ŞI ANTROPOLOGICE CU PRIVIRE LA EVOLUȚIA FAMILIEI ŞI A EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE

1.1. Epistemologia educației pentru familie

Apariția conceptului de educație pentru familie constituie o etapă calitativ nouă în evoluția conceptelor din domeniul ştiințelor educației, a reprezentărilor şi judecăților cu privire la demersul educațional ce vizează formarea şi dezvoltarea personalității în vederea realizării rolurilor familiale, deschiderea acestuia spre imperativele lumii contemporane.

Geneza conceptului educația pentru familie include următoarele teze:

- în ultimele decenii ale secolului XX politicienii şi savanții din diverse domenii au identificat noi tipuri de probleme sociale, printre care şi problema deteriorării familiei, care se impun atît prin caracterul lor complex şi grav cît şi printr-un proces rapid de globalizare;
- imperativul dezvoltării adecvate a familiei este formulat în programele şi recomandările UNESCO, definite în anul 1978 şi promovat de această organizație internațională după 1990, în formula *educația pentru valori* [2], abordată cu referire la om şi *problematica lumii contemporane privind domeniul moral şi civic, natura şi mediul înconjurător cultural şi tehnologic. În această categorie sunt incluse: educația pentru cetățenia democratică, educația pentru munca de calitate, educația pentru viața privată* [49, p.153];
- implementarea cursului de "Etică şi psihologie a vieții de familie" în clasele superioare ale şcolii medii de cultură generală în fosta U.R.S.S. începînd cu anul 1984, în pofida unor carențe ideologice ale acestuia, a demonstrat interesul adolescenților pentru studierea diverselor aspecte ale vieții de familie;
- desemnarea unui domeniu separat al educației – *educația pentru viața de familie şi economia modernă*, pe care Văideanu G. îl consideră prioritar pentru deceniile 2001-2020 [105, p.17];
- cercetările psihopedagogice din domeniul educației sexuale [16; 36; 52; 79; 114; 117; 222; 223; 284] reflectă ideea conform căreia revoluția sexuală n-a soluționat problema fericirii umane şi n-a contribuit la consolidarea familiei, iar abundența de informații privind viața sexuală reprezintă o condiție importantă şi necesară, dar nu şi una suficientă pentru crearea unei familii armonioase;
- din studiile de antropologie pedagogică şi etnologie [156; 207; 251; 252; 266] desprindem ideea esențială conform căreia o lume în perpetuă schimbare cere o adaptare rapidă şi responsabilă a personalității umane la condițiile inovațiilor şi ale reformelor sociale, însă necesită şi o ancorare echilibrată în astfel de valori eterne precum este familia.

În acest context apare necesitatea redefinirii şi eficientizării influenței familiei, celei mai

vechi instituții sociale, în plan antropologic, pedagogic şi sociologic, şi a uneia dintre cele mai importante valori socio-umane, în plan filosofic şi moral, care conferă sens profund vieții omului, îi asigură fericirea, sănătatea fizică şi echilibrul psihologic; construcția sinelui şi integrarea lui în societate.

Pentru definirea conceptului educația pentru familie din perspectiva ştiințelor educației sunt concludente ideile din filosofia educației, în special cele din filosofia analitică, ce vizează *analiza adecvării limbajului pedagogic*, fiind considerată de specialiştii în domeniul dat drept o logică aplicată, *teorie a celor mai generale şi mai simple interdependențe ale tuturor lucrurilor şi prin aceasta se prezintă ca instrument excelent nu atît al educației cît al analizei* [29, p.223].

Analiza lingvistică ne demonstrează că sintagma educația pentru familie (abreviat EF) are o reală semnificație, iar *analiza conceptuală* ne permite să înțelegem că termenii utilizați reprezintă o idee clară, formulată precis şi concis.

Pentru a raporta în mod corect şi adecvat termenul *educație* la partea a doua a sintagmei *pentru familie* am recurs la o analiză filosofică a perspectivelor de aplicare a acestuia. Filosofia educației scoate în evidență trei perspective de aplicare a termenului *educație*: *sociologică, instituțională şi de iluminare generală* [29; 30].

În pedagogie se aplică sintagma *educația pentru familie* în scopul descrierii practicilor de creştere şi educare a copiilor aplicate de indivizi şi societate în corelație cu pregătirea acestora pentru viața de familie. Perspectiva instituțională este şi una sociologică, deoarece se referă la dezvoltarea persoanei ca rezultat al influențelor din partea şcolii sau a altor instituții sociale, iar perspectiva *iluminării generale*, comportând ambele caractere, este una filosofică, definită de Peters R.S. [138] prin termenul de *achiziție*, care determină existența omului, denotă un succes, o eficiență a rezultatelor şi se poate conştientiza prin afirmația distinctă *om educat*.

În virtutea faptului că activitățile educative se preconizează a fi realizate de comunitate în cadrul acesteia, de instituțiile formale în cadrul procesului de învățămînt, şi, opțional, în limitele *iluminării generale*, care va implica elevii şi părinții în planul de acțiuni formale, nonformale şi informale, termenul *educație* din sintagma *educația pentru familie,* include toate trei perspective.

În acest sens, trebuie să privim educația din perspectiva *intenționalității şi eficienței rezultatelor ce ar presupune a ridica lucrurile la un nou nivel* şi ar asigura realizarea în mod practic a *poziției principale a educației ca fenomen pedagogic, psihologic şi social prin valoare şi cunoaştere* [29; 30; 72; 138].

A primi o educație înseamnă *ca şi cum ai primit ceva care merită să fie cunoscut şi este dezirabil* [138]. În lucrarea sa "Etică şi educație" Peters R.S. scrie: *Ar fi o contradicție logică să*

spui că un om a fost educat, dar la el nu s-au constatat în nici un mod schimbări [138, p.20]. Trăsătura logică a acestui concept o menționează şi cercetătorul român Călin Marin C., elucidînd faptul că o persoană educată este *reformată*, deoarece ea a devenit prin definiție mai bună [29].

Este deosebită şi importantă dezvoltarea şi îmbunătățirea, desăvîrşirea, perfecționarea oamenilor şi a lucrurilor, susține savantul Pîslaru Vl., această posibilitate *nu este doar una implicată adaptării individului la valorile naturale, sociale, spirituale, ci reprezintă posibilitatea producerii educației, confirmată de producerea, prin educație, a omului* [136, p.51].

Prin logica acestor afirmații, considerăm că atît educația cît şi reformarea personalității se regăsesc plenar în sintagma educație pentru familie.

Este evident că nici conceptul de *educație* şi nici cel de *reformă* nu determină prin sine însuşi care anume calități sau performanțe sunt de valoare. Partea a doua a sintagmei *pentru familie* este deci absolut necesară, întrucît precizează orientarea şi finalitatea demersului educativ.

În contextul analizei realizate, au fost identificate problemele lumii contemporane, respectiv, analiza *noilor educații* care se înscriu ca răspunsuri concrete ale sistemelor educaționale, inițial definite şi adoptate de UNESCO ca *probleme, care de la început aveau un caracter local sau regional şi în timp scurt au devenit universale, iar civilizația a intrat într-o criză dură, ce are la bază o mulțime de factori cu caracter ecologic, social, politic, economic, moral, demografic şi educațional* [49].

Astfel, s-a conturat pe deplin ideea că viața *socială* şi dezvoltarea umană nu pot evolua şi prospera fără un mediu natural şi social adecvat, fără cultură, fără o şcoală care pregăteşte individul pentru viață [72], fără cadrul stabilizator al familiei, fără pace şi cooperare. Pacea nu poate fi autentică în afara valorilor, fără toleranță şi responsabilitate, fără respectarea drepturilor omului şi a libertăților fundamentale.

Noile educații reflectă amplu problematica vizată *prin obiectivele propuse care dau şi denumirea fiecărei structuri de conținut specific, realizabile ca modul sau disciplină de studiu, concepută strategic în plan disciplinar, dar mai ales interdisciplinar, pluridisciplinar şi chiar transdisciplinar* [49; p.152].

Dacă am acceptat faptul că *educația pentru viața privată* reprezintă un deziderat al *noilor educații* în formă de tendință-răspuns, ce are ca obiectiv general formarea/dezvoltarea personalității în vederea realizării rolurilor pe care fiecare individ şi le asumă în viața de adult, apoi acesta determină proiectarea şi realizarea continuă *a unor conținuturi specifice, ca de exemplu: educația pentru sănătate, educația pentru compasiune şi respect reciproc*, şi, desigur

educația pentru familie [49].

Abordarea **educației pentru familie** din perspectiva filosofiei educației este relevantă şi prin prisma concepției lui John Dewey, care considera educația *mijloc remarcabil prin care este realizată unirea dintre cunoaştere şi valorile ce acționează realmente în conduita concretă*. Diferența dintre practicile educaționale orientate spre un anumit scop şi *o educație care este condusă orbeşte de obiceiurile şi tradițiile ce nu au fost cercetate se poate echivala cu diferența dintre drumul parcurs spre un anumit scop şi unul parcurs la întîmplare* [61, p.87].

Bazîndu-ne pe premisa că educația reprezintă un ansamblu de influențe socioculturale parvenite din planul formal-nonformal-informal, *sensul educației poate fi sinonim cu enculturația*, deci reprezintă *un proces de introducere a educatului, fie el copil sau adult, în cultura în care există şi care îi oferă acestuia metodele şi mijloacele general acceptate pentru a trăi şi a munci în societate* [29, p.20].

Apelînd la concepția filosofică privind cultura ecologică a personalității umane [251, p.241], teoria educației sistemice de rol a formării personalității [276, p.17], în baza analizei comparative a acestora cu esența şi scopul enculturației care orientează la formarea integră a personalității prin cultura neamului său şi cea general-umană, ajungem la asumpțiile etnopedagogiei ce ne plasează în perspicacitatea tradițiilor populare [160, p.189].

De aici putem conchide că educația pentru familie poate fi considerată drept un fenomen social şi un proces amplu de pregătire a copilului pentru existența lui prezentă şi viitoare în familia şi cultura neamului său. Educația adultului în direcția respectivă este, în plus, şi o modalitate de autoperfecționare şi instruire continuă.

Prin urmare, *educația pentru familie din perspectivă filosofică antrenează mai multe aspecte: epistemologic, deoarece presupune o cunoaştere profundă a fenomenului vizat; teleologic, fiind orientat spre anumite finalități; comprehensiv, fiindcă denotă aspirația la integralitate; axiologic, deoarece presupune promovarea valorilor şi etic, incluzînd formarea şi valorizarea virtuților moral-etice.*

Chintesența fenomenului EF din optică filosofică se poate exprima prin cuvintele lui Im. Kant: *Părinții care au primit ei înşişi o educație sunt deja nişte modele după care se îndreaptă copiii. Dar pentru a-i face pe aceştea mai buni, este necesar să facem din pedagogie un studiu; altfel nu este nimic de sperat de la dînsa, iar educația este încredințată unor oameni cu pregătire rea* [97].

Paradigma EF nu a fost şi nu este una limitată nici teoretic, nici metodologic şi nici praxiologic, fiind mai curînd una poliaspectuală. Cercetînd din punct de vedere al metodologiei

pedagogice conceptul EF nu putem trece cu vederea examinarea acestuia din perspectiva antropologică şi sociologică a corelaţiei dintre *construcţia sinelui, educaţia familială, cultură şi educaţia pentru familie* [3; 29; 54; 172].

Construcţia sinelui reprezintă în linii generale scopul educaţiei. Educaţia sau *intervenţia educativă ale cărei principale note de conţinut se referă la formele, metodele şi mijloacele organizate, sistematice, mai mult sau mai puţin instituţionalizate, prin care societatea/statul intervine în evoluţia psihosocială a individului devine o esenţă particulară a conceptului de construcţie a sinelui* [174, p.20], dar reprezintă totodată şi o perspectivă metodologică.

Construcţia sinelui se desfăşoară într-un cadru social prin intermediul transmiterii intergeneraţionale şi *interiorizării cvasi-mecaniciste* a unui sistem de valori-norme-reguli sau prin identificarea individului cu un model de personalitate adecvat societăţii. În precizarea acestui proces aplicăm noţiunea de socializare a lui Durkheim E., ceea ce înseamnă *a intra în legătură socială* în afara căreia nu poate fi construit sinele; familia deţinînd aici un loc prioritar [72].

Recunoaşterea existenţei a cinci niveluri de realitate, în care se va afla individul pe parcursul vieţii şi pentru care urmează a fi educat, ne-a orientat spre filosofia practică, parte componentă a filosofiei, consacrată *acţiunii umane. Ea înglobează* filosofia morală *a* cărei problemă *fundamentală este aceea a menirii omului în lume* [67, p.127]. Filosofia practică polemizează cu filosofia teoretica şi filosofia morală. Didier J. consideră că filosofia practică poate fi formulată chiar în termenii lui Im. Kant ca un răspuns la întrebarea: "Ce trebuie să fac?", pe cînd filosofia teoretică răspunde întrebării "Ce pot cunoaşte?" Astfel scopul filosofiei practice este să le arate oamenilor condiţiile (sociale, economice, politice), iar filosofia morală ghidează etica comportamentului care le-ar permite să dobîndească fericirea. În consens cu aceste exigenţe ale filosofiei practice este *teoria educaţiei sistemice de rol a formării personalităţii copilului*, elaborată de savantul rus Таланчук М.Н. (1991) şi *concepţia formării modului de viaţă demn de Om* (Щуркова Н.Е., 2003), de la care a pornit investigaţia noastră. Ne-am propus să realizăm educaţia pentru familie prin valorizarea *celor cinci tipuri de socium*, accentul fiind pus pe familie şi instituţia de învăţămînt, abordarea cărora în tripla ipostază de actor-agent-partener educativ va asigura construcţia sinelui în corelaţie cu rolurile sociale de familist, părinte, fiu/fiică, profesionist cetăţean, al ţării şi lumii, apt de autoperfecţionare, autoactualizare şi creare a unui mod de viaţă demn de Om [281].

Rămînînd în aria aceloraşi delimitări conceptuale, putem semnala faptul că cercetătoarea română Stănciulescu E., în studiul său "Sociologia educaţiei familiale" (2002), menţionează în mod deosebit că *educaţia/construcţia sinelui este înţeleasă ca un ansamblu dinamic al legăturilor sociale, instituţionale, morale, faţă în faţă etc., prin care sunt modelate şi remodelate progresiv structurile subiective care îl fac pe individ capabil să se iniţieze şi să se cultive la*

rîndul său în calitate de personalitate autonomă [173, p.21].

Construcția sinelui implică neapărat învățarea. *Aparent, sferele acestor două noțiuni se suprapun* în realitate, însă observăm *deosebiri de perspectivă şi accent*. Construcția sinelui exprimă evoluțiile raportului dintre individ şi colectivitate ce se manifestă în perspectivă sociologică. Învățarea *trimite prioritar* la transformările care au loc în subiect dintr-o perspectivă psihologică. Condițiile ce se cer organizate pentru realizarea şi eficientizarea învățării scot în evidența perspectiva pedagogică. Interferența acestor perspective face *ca orice proces de construcție a sinelui să fie unul de construcție a identității psihosociale* a membrilor societății [179, p.11]. Sinteza concepțiilor reliefate ne permite să conştientizăm faptul că filosofia practică corelaționează cu *teoria explicativă a socialului* şi cea pedagogică privind acțiunea educativă, care se desfăşoară şi în cadrul familiei, denumită educație familială şi care participă activ la formarea sinelui.

Din multiplele accepțiuni pe care le-a dobîndit în ştiința contemporană conceptul *educație familială* reținem *accepțiunea restrînsă ce desemnează influențele educative din cadrul familiei şi pe cea principală, care vizează ansamblul dinamic al legăturilor sociale pe care le experimentează copilul în şi prin familia sa de origine* [173, p.53].

Influența familiilor se exercită în interiorul unei rețele complexe de actori educativi în colaborare strînsă unul cu altul. Prin urmare, putem conchide că *educația contemporană nu este monopolizată, nici de şcoală, nici de familie, însă, în acelaşi timp rolul familiilor contemporane în construcția sinelui rămîne important şi nu se reduce la socializarea primară, aşa cum consideră unii teoreticieni* [173, p.23], ci este mult mai amplu şi rezidă în transmiterea intergenerațională a unui sistem cultural de valori.

Lucrurile se clarifică şi din perspectiva *metodologiei procesului de învățămînt,* în care conceptul EF presupune orientarea şi ajustarea demersului educativ la activitatea pedagogică de formare-dezvoltare permanentă a personalității în cadrul familiei şi pentru familie în colaborare şi interdependentă continuă a tuturor instituțiilor în plan formal-nonformal-informal, privite ca ansamblu structural luat în deplina lui unitate [10; 19; 25; 29; 43; 49; 54; 55; 56].

În acest context, este necesară precizarea conceptului de *metodologie a procesului de învățămînt.* Conform viziunii lui V. De Landsheere [64, p.120], metodologia procesului de învățămînt reprezintă *ansamblul de principii normative, de reguli şi procedee aplicabile diverselor discipline şi forme de instruire şi comportă două sensuri. Sensul larg, ce se extinde pînă la problematica globală a procesului şi tehnologiei instruirii* [47; 64; 86; 87; 264; 268], *şi cel îngust care vizează modalitățile practice de valorificare a procedeelor şi a mijloacelor*

didactice, orientate spre eficientizarea activităţii de predare-învăţare-evaluare.

Astfel, perspectiva de abordare pedagogică a problemei ce ține de *educația pentru familie* presupune depăşirea celor două tendințe descrise anterior şi rezidă în racordarea construcției teoretice ce orientează modalitățile, procedeele şi mijloacele de studiere a educației familiale cu teoria şi practica valorificării metodelor-procedeelor-mijloacelor de educație în vederea pregătirii tinerei generații pentru viața de familie, optimizarea relațiilor familiale copii-părinți şi a educației continue a adulților privind eficientizarea competențelor sale de familist şi părinte.

Ideea educației şi pregătirii tinerei generații pentru viața de familie, în esență, îşi are originea în ritualurile străvechi ce se numeau inițiații, prin care se controla maturitatea tinerilor şi pregătirea lor de muncă, viață şi continuarea genului uman. Istoria culturii civilizației şi antropologia ne demonstrează că la toate popoarele şi în toate timpurile au existat anumite cerințe la care trebuiau să corespundă tinerii pentru a fi incluşi în viața generațiilor mature.

Problema rolului educativ al familiei şi al părinților vizînd pregătirea pentru viața de familie este o descoperire a omenirii, fiind un fenomen socio-uman psihologic şi pedagogic, legat de apariția şi evoluția *sentimentului copilăriei* şi a *sentimentului familiei* [6; 172; 173; 174; 181]. Pentru a stabili legitatea dezvoltativă a fenomenului studiat apelăm la istoria pedagogiei, sociologia educației familiale şi antropologia pedagogică. Conform aprecierilor savanților Ariès Ph. (1973), De Mause (1974), Shorter Ed. (1975), Flandrin J.L. (1976), Kon I.S. (1979), Stănciulescu E. (1997), sentimentul familiei şi cel al copilăriei s-au constituit treptat şi simultan, unul în corelație cu celălalt şi au contribuit la conştientizarea necesității de pregătire a omului pentru viața de familie.

Sentimentul copilăriei din punct de vedere istoric apare, potrivit opiniei sociologului francez Ariès Ph. (1973) în două etape: în secolul al XVI-lea se naşte un prim sentiment al copilăriei (mignotage), iar în secolul al XVII-lea apare cel de-al doilea sentiment al copilăriei, care se consideră mai matur, mai conştient şi se corelează cu un şir de modificări survenite în funcția educativă a familiei, devenind o miză importantă pentru părinți. În lucrările sale Ariès Ph. (1968; 1973) afirma că apariția sentimentului copilăriei şi a interesului părinților pentru educația copiilor sunt istoric simultane cu dezvoltarea educației şcolare [5; 6; 7; 157; 172].

De Mause consideră că întreaga istorie a raporturilor părinți-copii a fost, pînă la începutul secolului XX, un *neîntrerupt şir de violențe, un lung martiriu*, care a parcurs mai multe etape: *pruncuciderea* pînă la secolul al IV-lea; *abandonul*, plasarea copilului în alte familii sau instituții; *ambivalența* ce denotă ataşament şi o creştere a violenței exagerate asupra copilului din considerente educative începînd cu sec. al XVI-lea. Către sec. al XVIII-lea copilul intră în universul emoțional al părinților, fără a avea un loc central, dezvăluind o nouă etapă – *intruziunea*,

în care părinții tind să domine spiritul şi voința copiilor. *Socializarea* se observă ca fenomen pedagogic la sfîrşitul sec. al XIX-lea, părinții fiind preocupați de adaptarea economică şi socială a copiilor lor. *Susținerea, helping mode*, este proprie societății contemporane, în care părinții caută să satisfacă nevoile particulare ale copiilor, susținîndu-i moral şi economic [104; 172].

Lui De Mause îi aparţine şi meritul de a constata şi a stabili modificarea semnificației exercitate de către părinți asupra copiilor, menționînd că din acte care exprimă şi impun puterea *agresorului* ele au devenit mijloace educative, *administrative* în interesul copilului; *cu scop de a-l pregăti pe acesta pentru viața de familie şi viața în cadrul societății* [104, p.18].

Mulți savanți din domeniul pedagogiei au contribuit prin cercetări valoroase la definirea conceptelor ce țin de pregătirea tinerei generații pentru viața de familie, la elaborarea unor strategii şi tehnologii educaționale adecvate timpului.

Ideea educației pentru familie interrelaționează cu ideea despre deprinderile de viață şi instruirea tuturor avînd originea în opera fundamentală a lui Ian Amos Comenins "Didactica magnă" (1657). În capitolul IX, subcapitolul 1, savantul ceh scrie despre *şcoala pentru toți*, care trebuie să fie frecventată *de toți copiii, băieți şi fete, atît a celor bogați, cît şi a celor săraci*; aceştia *să fie învățați de toate pentru a-i pregăti de viața cotidiană, de treburile vieții de timpuriu* [239, p.80].

Comeuins evidențiază faptul că *femeile trebuiesc învățate nu în virtutea curiozității lor, ci pentru o comportare bună, onestă şi fericire. E necesar de învățat femeile acele lucruri care le vor servi pentru a-şi organiza cu demnitate propria viață şi viața domestică, pentru a avea grijă de sine şi bunăstarea soțului, copiilor şi a familiei* [239, p.81].

În lucrarea sa "Pampaedia" Comenins emite ideea unei educații şi autoperfecționări pe parcursul întregii vieți umane: *Tota vita schola est*, scria el [239], anticipînd cu patru secole principiul educației permanente. O contribuție remarcabilă privind ideea pregătirii fetelor pentru viața familială a avut opera lui Fenelon Fr. "Tratat despre educația fetelor" (1687), în care autorul analizează calitățile acestora şi menționează că *ele pot avea o influență benefică asupra moravurilor societății în general, asupra bărbatului şi copiilor în special. O educație greşită dată fetelor, poate provoca mult rău, întrucît neorînduielile bărbaților rezultă adesea dintr-o carență a educației primită de la mamele lor* [168].

Pedagogul francez promovează educația fetelor într-un secol cînd femeia era considerată ființă inferioară bărbatului. Orizontul cultural pe care Fenelon îl rezervă fetelor include pregătirea pentru îndatoririle de soție, mamă şi gospodină, dar care conține şi elemente de cultură generală. Planul de învățămînt propus de el conține următoarele discipline: *religie, economie casnică, igienă, citit, scris, gramatică, calcul elementar, contabilitate, drept civil, istoria veche,*

istoria patriei cu riguroase selecţii în domeniul poeziei, muzicii şi picturii [168]. La prima vedere, educaţia fetelor propusă de Fenelon pare a fi dezechilibrată, însă pentru perioada istorică respectivă (sf. sec. XVII) atît finalităţile, conţinutul cît şi tehnologiile propuse sunt progresiste şi adecvate sociumului. Multe din ideile privind pregătirea tinerilor pentru viaţă ale lui Comeuins şi Fenelon au fost preluate şi continuate de Rousseau J.-J. în opera sa "Emil ou de l'education" (1762), în care savantul descrie procesul educaţional al băiatului Emil şi al fetei Sofia, de la naştere pînă la majorat.

Rousseau J.-J. abordează problema educaţiei sexuale ca parte componentă a educaţiei pentru familie. *Viaţa simplă de ţară, excursiile, vînătoarea, munca fizică vor orienta spiritul spre alte preocupări şi vor domoli simţurile ... La vîrsta de 20 de ani Emil o întîlneşte pe Sofia cu care se va căsători ... Emil şi Sofia vor putea să ducă o viaţă senină şi plină de bucurii, la ţară într-o atmosferă de afecţiune familială* [153].

Rousseau J.-J., îi rezervă femeii, aceeaşi educaţie pe care i-au atribuit-o predecesorii săi ce ar asigura formarea ei în calitate de soţie, gospodină şi mamă bună, onestă, însă, spre deosebire de aceştia, la el şi bărbatul, în calitate de soţ, e dator să fie model de conduită morală şi un bun familist [153].

În acest timp, în spaţiul occidental se conturează pe deplin un nou sistem de educaţie a tinerei generaţii, propus de filosoful englez Spencer H., ce porneşte de la activităţile dominante ale omului, printre care un loc important îl ocupă familia [167]. Astfel, pregătirea tinerilor trebuie să asigure: garantarea sănătăţii şi a forţelor fizice, cîştigarea mijloacelor de trai, întreţinerea familiei şi educaţia copiilor, menţinerea ordinii sociale şi politice, activitatea ce se desfăşoară în timpul liber pentru satisfacerea sentimentelor şi a gustului pentru frumos. Evidenţiind activităţile de bază ale omului, Spencer stabileşte cinci ipostaze ale fiinţei umane în care aceasta se află pe parcursul vieţii: *cea de individ biologic, profesionist, în calitate de părinte, cetăţean şi membru al unei societăţi cu un nivel înalt de cultură, care îi oferă timp liber şi posibilităţi de a se cultiva*. Băzîndu-se pe principiul evoluţionismului şi al filosofiei procesului de creştere şi educaţie al omului, *pentru a-l pregăti de viaţă*, Spencer H. propune o instruire a tinerilor axată pe conţinuturi adecvate celor cinci activităţi sociale esenţiale:

1) fiziologie şi igienă;
2) citit, scris, calcul, ştiinţele: mecanica, fizica, chimia, astronomia, geologia, biologia, sociologia;
3) psihologia şi pedagogia;
4) istoria predată dint-o perspectivă sociologică pentru a asigura cunoaşterea legilor pe care se bazează fenomenele sociale;
5) studiu al artelor, naturii şi ştiinţelor [167; 168].

Aceste consideraţii ne permit să conchidem ca Spencer H. este, de fapt, nu numai predecesorul teoretic, ci şi cel practic al lui Berge Andre, care scrie despre *profesiunea de părinte* şi exercitarea acesteia în opera sa cu acelaşi titlu, apărută în 1956.

Se pare relevant faptul că în sprijinul analizei date putem semnala şi un şir întreg de cercetători în domeniul psihologiei, pe care îi interesează în mod special particularităţile psihologice de formare a personalităţii copilului şi familia (Allport G., 1981; Debesse M., 1962; Şchiopu U., 1997); relaţiile interpersonale dintre membrii familiei şi influenţa acestora asupra comportamentului copiilor şi al adulţilor (Remschmidt H., 1994; Mitrofan I., 1998; Kratohvil S., 2002; Райгородский Д.Я., 2002 etc.); motivaţia comportamentelor familiale, şi, desigur, posibilităţile de diagnostic, pronostic şi corectare a acestora (Ковалев С.В., 1991; Eysenck H.Y., 2002; Levi Vl., 2003; Barbara de Angelis, 1998 etc.).

Aportul investigaţional al savanţilor din domeniul sociologiei şi antropologiei este desemnat de studierea evoluţiei societăţii în raport cu familia şi educaţia copilului, pregătirii acestuia pentru realizarea rolurilor sociale de părinte şi familist (Ушинский К.Д., 1948; Ariès Ph., 1963; Ballion R., 1982; Durkheim E., 1980; Zani B., 2003; Palmonari A., 2003; Stănciulescu E., 1997; 2002 etc.).

În ceea ce priveşte aspectul educaţiei pentru familie în medicină putem menţiona abordările teoretice şi practice în vederea formării abilităţilor şi competenţelor parentale privind ocrotirea sănătăţii mamei şi a copilului în procesul educaţiei familiale, igiena vieţii de familie şi a relaţiilor sexuale (Лесгафт П.Ф., 1890; Каптерев П.Ф.; Spoc B.); educaţia pentru sănătate în cadrul familiei, diagnosticarea şi corecţia relaţiilor de gen şi interpersonale copii-părinţi, soţ-soţie (Berne Er., 1994; Эйдемиллер Э.Г., 1998; Iustiţkas V., 1991; Курпатов А., 2003; Miroiu M., 2001; Enăchescu C., 2000 ş.a.).

Întrucît familia reprezintă o formaţiune socială creată de om în zorii umanităţii, ce continuă şi astăzi să se impună prin faptul că generează şi perpetuează valori, ea este studiată de antropologi pentru semnificaţia sa formativă. Antropologul britanic Unwin D. a realizat un studiu minuţios a 80 de civilizaţii dispărute pe parcursul a patru mii de ani şi a stabilit următoarea legitate: civilizaţia debuta cu un set de reguli şi norme morale conservatoare a unor comportamente familiale etice stricte, în formarea şi promovarea cărora familia avea un loc central. În măsura în care familia devenea afectată de *poluarea valorilor* statutul acesteia se dezechilibra, iar civilizaţia intra într-un declin ce accelera dispariţia ei [18; 188].

În Ţările Române prima cercetare sistematizată în domeniul pedagogiei privind educaţia în familie şi orientarea acesteia spre formarea virtuţilor morale necesare tinerei generaţii pentru a se integra în societate şi în viaţa de familie poate fi considerat studiul monografic al lui Moiesiodax Iosif "Tratat despre educaţia copiilor" (1779). Lucrarea conţine două secţiuni. Prima secţiune

elucidează educația în cadrul familiei, iar a doua – aspectele educației şcolare. Intenția pedagogului a fost să pună la dispoziția familiilor de boieri din Moldova o serie de idei călăuzitoare în munca educativă: *echilibrarea atitudinilor de severitate şi dragoste ale părinților față de copii, grija pentru moralitatea acestora şi comportarea exemplară a părinților* [26; 28; 169].

În această lucrare Moiesiodax Iosif dezvoltă ideile lui D. Cantemir despre formarea la copii a unor *virtuți deosebite*, *credinței*, *cugetului curat, purtării alese* în cadrul propriei familii pînă la 14 ani. Evaluarea comportării se realiza în procesul plasamentului în familii ce aparțineau boierilor din stările superioare [26, p.167].

Din cele menționate anterior putem conchide că abordarea educației pentru familie nu poate fi realizată în afara examinării conceptului şi fenomenului *educație familială* şi a celui de *sentiment al familiei şi copilăriei*.

În această ordine de idei, cu mult înaintea includerii în circuitul ştiințific al conceptului *sentiment/sentimentalizare a relațiilor familiale*, pedagogul român Ioan Slavici scria despre dreptul şi responsabilitatea părinților de a îngriji şi educa copilul (1909). *Priceperea de a educa are un caracter natural, ca şi datoria de a educa, deoarece dacă e firesc ca orice om să poată deveni părinte, e tot atît de firesc ca el să poată să-şi educe copilul în mod empiric, ascultînd glasul firii omeneşti şi stăpînîndu-şi slăbiciunile* [164]. Acelaşi pedagog abordează nu numai problema *educației familiale*, ci şi a educației părinților şi pregătirii tinerilor pentru viața de familie, menționînd că educația copiilor *se poate face cu mult mai bine, cu adevărat, dacă se ştie ce este educația şi cum se procedează în mod rațional, adică dacă se acționează după datele ştiinței. Ştiința educației face activitatea educativă mai uşoară, mai sigură şi mai plăcută* [164, p.66]. Prin urmare, Slavici I. diferenția educația rațională ce se realizează dintr-o pornire naturală, din iubire față de copil şi cea *călăuzită de ştiință*. *Procesul de desăvîrşire a ființelor printr-o preocupare continuă, sistematică şi perseverentă se numeşte cultură* [164, p.67]. Observăm încă o tangență importantă a educației familiale privind construcția sinelui şi educația pentru familie cu fenomenul sentimentalizării relațiilor familiale şi cultura umană în următoarea idee a pedagogului Slavici I.: *lucrul fundamental în educație este deprinderea copilului de a purta grijă de sine însuşi; a se supraveghea în toate împrejurările şi a se stăpîni, acționînd cînd şi cum ştie el că e bine* [164, p.70].

Aşadar, în concepția lui Slavici I. educația este *un proces de îndrumare a copiilor pentru ca ei înşişi să-şi poarte de grijă, să fie preocupați de desăvîrşirea morală care nu trebuie să se sfîrşească odată cu crearea familiei, ci din contra – să devină mai amplă pe parcursul vieții.* Din teza potrivit căreia *educația este o operă de autoeducație ce se desfăşoară toată viața, iar orice*

om poate şi trebuie să se corecteze singur [164, p.67], decurge că fiecare individ este responsabil personal de includerea sa în procesul educației permanente şi de efortul depus pentru a-şi eficientiza competențele sale de familist, părinte şi cetățean.

Corelația educației familiale cu educația pentru familie constituie obiectul de cercetare al pedagogului român Lazăr Gh., în viziunea căruia *autoritatea parentală reprezintă mijlocul dat de Dumnezeu pentru îndeplinirea datoriei de a creşte copiii* [168].

Educația familială este apreciată ca *foarte importantă* şi de cercetătorul român Dumitrescu-Iaşi C. (1982), care susținea că *forța educativă a părinților decurge din împrejurarea că aceştia sunt educatori naturali*, reprezentînd cea mai influentă categorie de *Alții Semnificativi*, *care trebuie să-şi educe copiii în conformitate cu ştiința morală pentru ca în viitor ei să fie la fel nişte părinți demni, ce vor perpetua progresul social* [168].

Dincolo de explicația fenomenului socio-uman ce ține de importanța *educației familiale*, mulți teoriticieni din domeniul pedagogiei vorbesc despre faptul că anume *cultura şi civilizația fac insuficientă* [120] pregătirea pentru viață a copiilor numai în cadrul familiei, menționînd necesitatea îmbinării eforturilor ambelor instituții sociale. *Învățămîntul obligatoriu,* scria reprezentantul pedagogiei personalitare Narly C. (1938), *vine să completeze lipsurile educației familiale. De aici o problemă nouă pentru politica şcolară. Nu numai pentru virtuțile ei trecute şi în mare măsură încă prezente, familia are un cuvînt de spus în educație, ci şi pentru faptul că este pe de o parte creatorul copilului, iar pe de altă – pentru că ea mai mult decît oricine altul e în măsură să cunoască şi să apere punctul de vedere special al copilului* [120, p.485].

Astfel, ținînd cont de necesitățile societății şi particularitățile procesului educațional *cel mai cuminte lucru este să se păstreze familiei dreptul pe care în mod natural îl are*, axînd politicele educaționale pe colaborare şi parteneriat, şcoala, însă, *lucrînd la educația părinților, aşa încît statul să ajungă a avea în ei un bun sfătuitor şi chiar o opoziție puternică, dar luminată* [120, p.486].

Cercetările aspectelor psihopedagogice, etice şi morale ale educației, în cadrul realității statului nostru, au fost pereclitate de evenimentele istorice şi sociale, care s-au produs în regiune, mai cu seamă, de evenimentele legate de cel de-al II-lea Război Mondial.

O cale controversată şi anevoioasă a parcurs fenomenul educației pentru familie în regimul totalitar. De la proclamarea *iubirii libere* şi elaborarea unor documente oficiale de tipul *Decret despre anularea proprietății private asupra femeilor (Декрет об отмене частного владения женщинами)*, emis în guberniile Saratov şi Viatca; apariția în 1918 la Vladimir a unui Decret care cerea: *Fiecare femeie necăsătorită de la 18 ani se declară proprietate a statului şi este obligată să se înregistreze la Biroul Iubirii Libere, unde bărbații de la 19 pînă la 50 de ani pot*

să-şi aleagă o femeie indiferent de dorința acesteia [222, p.343-344]; lucrarea profesorului Zalkind A. *"12 precepte sexuale ale proletariatului revoluționar"*, în care se menționa în mod deosebit: Atracția sexuală față de un obiect dintr-o clasă socială antagonistă, moral-opusă se prezintă drept o perversie ca şi *atracția față de un crocodil sau orangutang ... Selectarea sexuală trebuie să se bazeze pe linia utilității revoluționar-proletare de clasă* [222, p.344], pînă la hotărîrile umane cu privire la familie ale Congresului XXVII al PCUS (1981) şi a Plenarei din iunie 1983 a CC al PCUS care *prevedeau un amplu complex de măsuri pentru intensificarea ajutorului acordat de stat familiilor cu copii, asigurarea unei îmbinări raționale a educației sociale cu cea familială, îmbunătățirea educației copiilor, pregătirii tineretului pentru viața de familie* [85, p.3]. În literatura de specialitate se considera [85; 199; 208; 220; 221; 222; 223] că pînă la lucrările Congresului al XXVII al PCUS poporul sovietic a trăit şi s-a format sub egida următorului postulat: *Viața sexuală este destinată pentru a crea o generație sănătoasă din punctul de vedere al clasei revoluționar-proletare, pentru folosirea corectă a întregului tezaur energetic al omului, pentru organizarea revoluționar-rațională a bucuriilor acestuia, pentru formarea militantă a relațiilor de clasă* [222, p.346].

Revoluția sexuală din Occident (mijlocul anilor ’60) şi ideile reformiste ale savantului neofroidist Reih V., au avut un anumit impact şi asupra abordării educației sexuale în U.R.S.S. Aspectul respectiv se numea *igienico-fiziologic* şi includea *cunoaşterea deosebirilor fiziologice dintre organismul femeii şi cel al bărbatului, chestiunilor ce țin de igiena personală* [85]. Evenimentele din lume, cercetările ştiințifice realizate şi problemele demografice cu care se confrunta statul sovietic după cel de-al doilea Război Mondial au constituit premisele socio-culturale de abordare a problemei pregătirii tinerilor pentru viața de familie, fapt care a determinat locul noului curs **Etica şi psihologia vieții de familie** în planul de învățămînt al şcolii medii de cultură generală.

În societatea sovietică socialistă din acea perioadă, căsătoria se considera o alianță benevolă, bazată pe drepturi egale dintre femeie şi bărbat, iar *familia se afla sub ocrotirea statului* (articolul 53, Constituția U.R.S.S.). Pregătirea tinerilor pentru viața de familie a încetat a fi o prerogativă a părinților şi a devenit o problemă de stat.

În lucrarea sa "Etica şi psihologia vieții de familie" (1986) Гребенников И.В., elucidează următoarele aspecte ce vizează pregătirea tinerei generații pentru viața de familie: aspectul general-social, etic, juridic, psihologic, igienico-fiziologic, pedagogic, estetic şi economic. Pedagogia sovietică abordează educația şi pregătirea tinerei generații pentru viața de familie ca *pe o latură componentă a procesului general de formare a personalității multilateral dezvoltate* [85, p.4-5].

Cursul "Etica şi psihologia vieţii de familie" a fost inclus în planurile de învăţământ în limita de 34 de ore: cîte 17 ore pentru clasele a IX-a şi 17 ore pentru clasele a X-a. Scopul de bază al cursului preconiza *formarea la tineri şi tinere a necesităţii de întemeiere a familiei, pregătirea lor pentru căsătorie, formarea priceperii de constituire corectă a relaţiilor din sînul familiei şi de educare a viitorilor copii, educarea unei atitudini intransingente faţă de concepţiile burgheze referitoare la familie* [85, p.5].

Pregătirea elevilor din clasele superioare pentru viaţa de familie se desfăşura conform programului vizat, se completa şi se aprofunda în cadrul activităţilor extradidactice. O mare atenţie se acorda selectării cadrelor didactice implicate în predarea "Eticii şi psihologiei vieţii de familie". Гребенников И.В. a reliefat o idee foarte importantă, menţionînd că *predarea lecţiilor de etică şi psihologie a vieţii de familie e o chestiune extraordinar de fină, complexă şi neobişnuită* [85]. Această idee a fost preluată de la Сухомлинский В.А.., care a abordat problema pregătirii tinerilor pentru viaţa de familie încă în anii '60 ai secolului trecut [269; 271].

Lucrările lui Гребенников И.В., Дубровина И.В., Разумихина Г.П., Афанасьева Т.М., care au pus bazele educaţiei şi pregătirii tinerilor pentru viaţa de familie în URSS, au drept suport concepţiile progresiste ale lui Каптерев П.Ф., Лесгафт П.Ф., Макаренко А.С. şi Сухомлинский В.А. cu privire la educaţia părinţilor şi copiilor în vederea realizării sale în calitate de cetăţean, familist şi părinte.

Răscrucea de milenii s-a înscris destul de dramatic în toate domeniile vieţii sociale: ecologie, economie, politică, religie, educaţie, cultură, dar savanţii şi experienţa empirică au demonstrat că numai omul este în stare să-şi regîndească şi reconstruiască viaţa după o nouă logică, o logică ce îmbină armonios localul cu globalul, personalul cu socialul, natura cu tehnologiile avansate [49; 251], credinţa cu valorile fundamentale ale umanităţii [105; 136]. Un criteriu important al conştientizării PLC şi tendinţei insistente de schimbare a realităţii este declararea anului 2004 de către ONU drept An Internaţional al Familiei.

Sinteza realizată privind geneza conceptelor şi abordările teoretice, ne-a determinat să revenim asupra acestora cu unele precizări:

Educaţia pentru familie este definită ca un concept din domeniul ştiinţelor educaţiei, care reuneşte practicile, reprezentările, judecăţile şi strategiile educative cu privire la formarea şi dezvoltarea personalităţii în vederea realizării eficiente a rolurilor familiale. Ca fenomen pedagogic, EF include ansamblul practicilor educaţionale şi poate avea următoarele sensuri:

- element constitutiv al educaţiei pentru viaţa privată;
- formă de intervenţie pedagogică sau socio-educativă la nivel formal-nonformal-informal, ce vizează educaţia copiilor şi a adulţilor privind realizarea rolurilor familiale;

– un nou conținut specific al *noilor educații*, care poate fi angajat la diferite niveluri strategice şi poate fi raportat la conținuturile generale ale educației: educația morală, intelectuală, tehnologică, estetică, psihofizică a personalității umane.

Educația familială, în interpretarea noastră, reprezintă demersul educativ al familiei, orientat spre formarea-dezvoltarea personalității copilului ce include ansamblul de relații, influențe şi acțiuni în vederea realizării rolurilor sociale.

Sentiment al familiei este un concept aplicat în sociologia educației familiale, introdus în circuitul ştiințific de Ariès Ph. (1973) şi desemnează o atitudine nouă față de raportul familie-comunitate, apărută în societățile moderne simultan cu *sentimentul copilăriei*. Sentimentul familiei se caracterizează prin definirea acesteia ca grup distinct ce are o viață intimă şi implică modificarea psihologică a relațiilor între membrii familiei. Anticipînd, putem menționa că în afara sentimentelor vizate educația pentru familie îşi pierde esența.

Sentiment al copilăriei, concept ce desemnează atitudinea cu privire la copii şi se caracterizează prin interesul, ataşamentul şi respectul pe care îl manifestă părinții pentru copiii lor privind sănătatea şi educația acestora. Conceptul a fost inclus în circuitul ştiințific de Ariès Ph. (1973).

Problematica lumii contemporane, probleme de anvergură planetară ale prezentului, ca de exemplu: subminarea echilibrului ecologic, diminuarea resurselor naturale; conflictele armate şi terorismul, criza valorilor şi a moralei, deteriorarea familiei, încălcarea drepturilor omului etc., definite astfel de UNESCO.

Noile educații, noi conținuturi educaționale, constituite ca răspunsuri mobilizatoare, definite la 1978 în programele şi recomandările UNESCO, confirmate în Carta Terrei (1992) [4; 49; 105; 123; 136].

Problema cercetării noastre rezidă în reconsiderarea etico-filosofică şi socio-pedagogică a educației pentru familie, în studierea aspectului formativ al EF, a impactului pozitiv asupra tinerei generații şi a adulților cu privire la crearea familiilor durabile, la armonizarea relațiilor familiale, eficientizarea competențelor parentale şi consolidarea familiei. Analiza întreprinsă ne permite să conchidem că educația pentru familie este strîns legată de educația familială şi educația realizată în cadrul formal-nonformal-informal.

În pedagogia modernă şi ştiința pedagogică formată în spațiul ex- sovietic, educația şi pregătirea tinerilor pentru viața de familie nu şi-a găsit o reflectare amplă şi sistemică, aceasta nefiind abordată prin prisma PLC în contextul noilor educații şi teoriei educației cognitive.

În ceea ce priveşte efortul Republicii Moldova în procesul complex de racordare la standardele educaționale europene şi mondiale este important să stabilim prioritățile educației

pentru familie, să elaboram sistemul EF, fundamentele teoretice şi metodologice ale acesteia, raportîndu-le la conţinuturile şi formele generale ale educaţiei.

Concluzii

Sinteza realizată ne-a condus la definirea şi redefinirea conceptelor esenţiale din domeniul pedagogiei familiei. Conceptul *educaţia pentru familie* reprezintă suportul de bază al reprezentărilor contemporane privind formarea-dezvoltarea personalităţii în vederea realizării rolurilor familiale. Caracteristicile esenţiale ale conceptului EF rezidă în identificarea celor două niveluri de referinţă: a) nivelul intern, funcţional-structural, care fixează dimensiunea profundă, stabilă a educaţiei, orientată spre construcţia sinelui; b) nivelul extern, contextual, care delimitează cadrul şi conţinutul educaţiei, ca sistem şi proces în continuă schimbare în raport cu *variabilele* ce ţin de problematica lumii contemporane, funcţionalitatea şi cultura familiei [2; 5, 7; 10; 20; 29; 49; 172; 184].

EF abordată în lucrare, reprezintă ansamblul acţiunilor şi al influenţelor proiectate şi realizate prin structuri formale organizate sistemic (plan formal), prin structuri flexibile extradidactice şi extraşcolare (plan nonformal) şi influenţe informale, exercitate spontan la nivelul mediului social (familie, comunitate locală, teritorială; mass-media etc.).

O problemă de ordin principial al procesului de educaţie pentru familie rezidă în faptul că acest fenomen socio-uman nu poate fi delimitat de particularităţile dezvoltării familiei şi societăţii, evoluţiei culturii şi civilizaţiei, problematicii lumii contemporane.

Fiecare formaţiune social-economică şi-a lăsat amprenta asupra acestei forme de comunitate umană ce reglementează relaţiile sociale dintre oameni. Familia include ansamblul proceselor naturale şi spirituale, se constituie la nivelul societăţii ca sistem ce echilibrează cultura generaţiilor. Ea reprezintă, în fond, mecanismul sociogenetic, care include, incontestabil, şi pregătirea tinerei generaţii pentru viaţa de familie.

Educaţia în cadrul familiei reprezintă un fenomen ontic, o funcţie prioritară şi un element constitutiv al acesteia, care-şi poate modela atît forma, conţinutul, strategiile cît şi finalităţile. Aceasta nu înseamnă că EF *se dizolvă* în conţinutul celorlalte elemente ale acestui sistem, ci se implică în transformarea şi evoluţia lor [29]. *Concepută într-o accepţiune mai largă, putem spune că familia este acel micromediu social care organizează şi ghidează întîlnirea între individ şi societate, pentru a-l cultiva şi a-i orienta construcţia sinelui prin schimbul permanent de informaţii şi valori* [30; 156; 172; 181; 212].

S-a stabilit că geneza conceptului are la bază mai multe constatări, însă expresia concisă şi exactă *educaţia pentru familie* rezidă în imperativele abordate de UNESCO cu referire la om şi problematica lumii contemporane.

Studiile de cercetare ştiinţifică sistematică a educaţiei şi pregătirii tinerei generaţii pentru viaţa de familie apar relativ tîrziu atît în istoria cercetărilor pedagogice cît şi a celor din domeniul antropologiei pedagogice, sociologiei educaţiei familiale şi sunt simultane cu apariţia sentimentului familiei şi copilăriei, care reprezintă achiziţii sociale şi psihopedagogice importante ale epocii moderne. Familia modernă, începînd cu secolul al XVI-lea, se caracterizează prin constituirea treptată a sentimentului copilăriei şi a sentimentului familiei, prin asumarea treptată a unei funcţii afective, raporturi emoţionale dintre soţi, dintre părinţi şi copii, în special, în relaţia mamă-copil, manifestîndu-se prin grija pentru copil, investiţia afectivă şi materială în el, şi, desigur, prin educaţia şi pregătirea copilului pentru viaţa adultă, inclusiv cea de familie.

Educaţia pentru familie de rînd cu educaţia în cadrul familiei şi educaţia realizată în instituţiile de învăţămînt, are un rol hotărîtor în formarea-dezvoltarea personalităţii umane, deoarece îl pregăteşte pe individ pentru integrarea socială şi crearea micromediului social care îi conferă vieţii un sens profund, iar relaţiilor de gen un sentiment de securizare afectivă şi vitalitate.

În ştiinţele educaţiei conceptul de educaţie pentru familie dezvălue o nouă ipostază a educaţiei, a deschiderii acesteia spre optimizarea relaţiilor familiale, formarea culturii acesteia, reechilibrarea modului de viaţă în contextul transformărilor lumii contemporane.

În acest sens, se distinge atît necesitatea perfecţionării demersului educativ vizat cît şi perfecţionarea raportării şi ajustării acestuia la caracterul prospectiv al întregului proces educaţional.

1.2. Evoluţia familiei şi a educaţiei pentru familie din perspectiva antropologiei pedagogice

Cuvîntul *familie* este de origine latină şi înseamnă un grup de persoane unite prin relaţii de filiaţie naturală. Dicţionarul enciclopedic ne oferă următoarea definiţie: *familia este o formă de comunitate umană întemeiată prin căsătorie, care este formată din soţi şi din copiii acestora* [37].

Societatea în ansamblul ei exercită o puternică influenţă educativă asupra individului, iar familia reprezintă mediul social primar care canalizează, organizează şi realizează acest proces.

Sociologii şi juriştii consideră familia drept o instituţie socială, o formă de relaţii sociale dintre oamenii legaţi între ei prin căsătorie sau filiaţie naturală. Din familie fac parte soţii, părinţii şi copiii, uneori şi alte persoane între care există relaţii de rudenie. Familia ia naştere, de regulă, prin căsătorie. În mod obişnuit, familia este creată din părinţi şi copii între care se stabilesc următoarele tipuri de relaţii: a) de căsătorie: dintre soţi; b) dintre părinţi şi copii; c) dintre alte persoane care mai fac parte din familie [41].

Antropologii şi sociologii consideră familia drept o formă specifică de convieţuire dintre bărbat şi femeie care reprezintă şi o realitate biologică, ce are ca scop procrearea şi perpetuarea genului uman. Familia şi căsătoria sunt două fenomene diferite. Dilema priorităţii căsătoriei şi a

familiei se discută în ştiinţă pînă în prezent, însă concluzii tranşante vizavi de aceasta nu s-au realizat nici în domeniul teoriei şi nici în domeniul empiric [5; 41; 44; 157; 158; 173; 252; 260].

Fiecare recensământ al populaţiei, scrie Зацепин В.И. (1991), demonstrează un fenomen social foarte interesant: *numărul femeilor căsătorite prevalează asupra numărului bărbaţilor căsătoriţi*. Aceasta se întîmplă din cauza că unul şi acelaşi fenomen, căsătoria, este, de facto, apreciat diferit de bărbaţi şi de femei [232].

Cercetările realizate au demonstrat că *viaţa în comun femeile o consideră căsătorie, adică o declară egală cu căsătoria juridică, iar bărbaţii o consideră concubinaj, apreciindu-se ca persoane libere* [232, p.12-13].

Din perspectivă sociologică şi juridică, *căsătoria reprezintă o instituţie socială deosebită, care sancţionează şi reglementează relaţiile dintre genuri, bărbat şi femeie*. Aceste raporturi, fiind reglementate de lege, capătă un caracter social juridic, dar totodată şi educativ, foarte important. După esenţa lor, relaţiile familiale cuprind diverse aspecte: personal (intimitate, simpatie, ataşament etc.), patrimonial (ce se referă la bunurile materiale, în raport cu care membrii familiei posedă drepturi şi obligaţii) şi nepatrimonial (lipsite de conţinut economic). Cu alte cuvinte, căsătoria reprezintă un mijloc tradiţional de întemeiere şi control al familiei, un factor şi, în acelaşi rînd, instrument de protecţie şi dezvoltare a societăţii umane [41; 44].

Căsătoria şi familia sunt fenomene şi concepte absolut diferite, dar care interrelaţionează şi interferează permanent. Ca fenomene sociale, căsătoria şi familia sunt strîns legate, însă pot fi şi separate: familia poate exista în afara căsătoriei, iar căsătoria poate exista fără familie. Prin urmare, căsătoria legitimează crearea familiei, dar nu determină procesul complex de formare a acesteia.

Căsătoria reprezintă mecanismul prin care statul fixează raportul soţ-soţie, însă crearea, menţinerea, existenţa sau, dimpotrivă, destrămarea familiei depinde numai de dorinţa, competenţa şi conduitele ambilor indivizi.

Din perspectivă juridică, familia are 3 caracteristici esenţiale: a) relaţii de căsătorie şi de filiaţie; b) traiul în comun; c) bugetul comun [41].

Din perspectivă sociologică se insistă asupra caracterului contextual-istoric al definiţiei. Singularul *familie* se evită, deoarece realitatea extrem de variată impune utilizarea pluralului familii [172].

Din punct de vedere pedagogic ne interesează în primul rînd raportul familie – educaţie. Acest fapt ne orientează spre *definiţia uzuală* acceptată de autorii mai multor teorii sociologice (Durning P., 1995; Segalen M., 1996; Stănciulescu E., 1997 etc.), care este formulată, în opinia lui Stănciulescu E., într-o definiţie concisă, dar explicită şi precisă: Familia reprezintă o unitate socială

constituită din adulți şi copii, între care există relații de filiație naturală sau socială [172, p.227].

În conformitate cu aprecierile savanților din domeniul psihologiei şi pedagogiei la care aderăm, familia reprezintă un microgrup social, o *celulă elementară* a societății, a neamului, care realizează un ansamblu de funcții biologice, psihologice, educative, economice, sociale, culturale, conturînd habitusul primar al individului. *Familia este mediul natural, firesc, cel mai apropiat şi necesar pentru dezvoltarea şi formarea personalității umane* (Aysenck H., 2002; Гребенников И.В., 1986; Narly C., 1996; Pâslaru Vl., 2003; Silistraru N., 2003; Slavici I., 1967; Эйдемиллер Э.Г., 1999; Nicola I., 1993 etc.).

De aici şi specificul, dar şi diversitatea tipurilor de familii, a relațiilor interpersonale ce se stabilesc între membrii acestui grup social. Este incontestabil faptul că familia este un produs al dezvoltării istorice.

Fiecărei formațiuni social-economice îi corespunde un anumit tip de relații conjugal-familiale. Analiza retrospectivă a acestora ne va permite să înțelegem fenomenele negative care însoțesc familia chiar de la începuturile ei.

Pe măsură ce creşte numărul de comunități sociale în care puteau fi incluşi oamenii (de vîrstă, profesie, producere, cluburi pe interese, şcoală etc.), familia cedează o parte din funcții acestora, însă, de la apariția ei pînă astăzi, familia deține un rol prioritar în viața societății ca mijlocitor al inserției sociale. Antropologii consideră familia drept unitate socială fundamentală, care a trecut o cale lungă şi controversată de la forma relațiilor de promiscuitate, *relații de tip endogamic*, o formă genetică de convieţuire a bărbaților şi femeilor, care erau reglate numai de instinct şi trebuințele biologice ale individului, pînă la cele contemporane, bazate pe sentimente de dragoste, stimă şi responsabilitate [259]. Fenomenul promiscuității provoca conflicte profunde care subminau subzistența tribului şi societatea a introdus anumite restricții – *tabu-uri* pentru a regla relațiile sexuale dintre genuri [232; 260].

Indivizii care încălcau aceste interdicții erau aspru pedepsiți, iar în societatea umană apare un element de cultură, dar şi o contradicție dintre biologic şi social, ce s-a înrădăcinat puternic în psihicul uman şi a stabilit conduitele omului primitiv la limitele hotarului moral-etic: *vreau* şi *nu se admite*. Acest fenomen a provocat apariția unor relații noi de tip exogamic: bărbații, privați de dreptul de a întreține relații sexuale cu femeile din tribul său, intrau în relații intime cu femeile din alte triburi [232].

Exogamia, numită *adulter primitiv,* a fost, de fapt, o primă formă de revoltă a naturii biologice umane împotriva instalării dictatului din partea socialului. Treptat, relațiile exogame au demonstrat prioritățile sale biologice: urmaşii de la aceste raporturi erau mult mai viguroşi, rezistenți şi viabili.

În felul acesta, relațiile endogame au fost treptat absolut interzise, iar cele exogame au evoluat, s-au stabilit şi s-au fixat prin obiceiuri, dînd naştere la o formă inițială de reglare socială a relațiilor între genuri, care astăzi se numeşte *căsătorie*. Prima formă a căsătoriei a fost cea dual㠖 gentilică de grup, în care toți bărbații unui trib aveau dreptul să întrețină relații sexuale cu toate femeile altui trib, şi, invers. Această formă de conviețuire a existat pînă la sfîrşitul epocii de piatră. În interiorul acestei forme de conviețuire apar, la un anumit moment, nişte relații selective de atitudine şi ataşament deosebit față de un bărbat sau o femeie, ceea ce a dat naştere unor raporturi prioritare, care prin intermediul obiceiurilor s-au consolidat şi au trecut într-o nouă formă – *căsătoria pară*. În cazul dat se uneau doar o femeie şi un bărbat, de la început o formă de conviețuire instabilă, în care indivizii trăiau împreună, dar munceau separat în triburile sale şi puteau constitui concomitent cîteva perechi deosebite de căsătorie [5; 38; 232; 245; 259; 265].

Paternitatea în acest caz nu se putea stabili, relațiile de filiație fiind stabilite pe linia maternă. Copiii născuți de o femeie anumită aparțineau aceluiaşi neam, la care aparținea femeia. Bărbații şi femeile aveau gospodării separate. Dacă bărbatul aducea o parte de bunuri, mai cu seamă hrană femeii şi copiilor ei, aceasta ştirbea avuția tribului său, la care aparținea. Cu alte cuvinte, bărbatul crea condiții mai favorabile altui trib şi nu celui la care aparținea. Ca rezultat, chiar de la începuturile sale, familia primitivă provoacă anumite dificultăți, intra în contradicție cu întreaga comunitate gentilică [221; 222; 232; 243; 244].

În epoca de bronz şi cea de fier, o dată cu apariția agriculturii şi a dezvoltării meşteşugurilor, se creează condiții favorabile pentru ca perechea ce conviețuia împreună şi avea copii să se separe şi să-şi întrețină copiii singură. Familia de acest tip se desparte treptat de gintă şi-şi mobilizează eforturile în organizarea gospodăriei şi creşterea copiilor săi. Relațiile între genuri se consolidează, acum fiind posibilă stabilirea paternității, iar responsabilitatea pentru protecția familiei şi a copiilor – trece la bărbat [232; 243; 244; 260].

Acesta a fost modul de transfer al relațiilor matriarhale în relații patriarhale, iar relația de rudenie a început să se considere pe linia bărbatului. În schimbul familiei gentilice de grup se instaurează un tip superior de familie, *familia monogamă*, ce se caracterizează prin relația unui singur bărbat cu o singură femeie [78; 103; 117; 232; 243; 260].

Istoric, monogamia se consolidează în acelaşi timp cu apariția proprietății private asupra mijloacelor de producere şi a dispersării societății pe clase. Femeia trecea cu traiul la bărbat, în familia lui, şi împreună cu copiii se supunea autorității acestuia. Astfel, egalitatea soților a luat sfîrşit. O dată cu trecerea la societatea feudală a fost stabilită căsătoria obligatorie bisericească/religioasă. Este necesar să facem în acest context o remarcă: familia patriarhală a existat şi există nu numai sub forma monogamiei, ci şi sub forma poligamiei, cînd un singur bărbat

poate avea cîteva femei în calitate de soții (harem). *Poligamia* există în unele țări musulmane, însă la păturile civilizate ale populației se observă anihilarea ei treptată [232; 245; 259; 283].

Istoria cunoaşte şi o altă formă de căsătorie – *poliandria*, cînd o femeie poate avea cîțiva bărbați. Ea se poate întîlni la unele triburi din India, Tibet, America de Sud. Astfel, de exemplu, în India soția fratelui mai mare devenea soție a tuturor fraților, creînd familia fraternă. Femeia în astfel de condiții ocupă o poziție socială înaltă, iar relațiile dintre rude sunt destul de binevoitoare [232].

La etapa de dezvoltare cînd apare proprietatea privată se schimbă şi relațiile familiale între soț şi soție, bărbatul devenind întreținătorul principal, mai cu seamă în cazul cînd mijloacele de producere îi aparțineau. Drept consecință, în societate situația femeii în general, şi, în familie, în particular, s-a înrăutățit considerabil. Instaurarea raporturilor de moştenire a avuției a plasat în centrul atenției problema paternității biologice. Bărbații devin cointeresați ca urmaşii din cuplul format să fie neapărat ai lor, iar femeile s-au ales încă cu o interdicție strictă ce viza păstrarea virginității pînă la căsătorie şi a fidelității în cadrul acesteia. Infidelitatea soției era considerată şi de religie drept păcat mare. Biserica catolică, foarte exigentă privind relațiile familiale, permitea divorțul în caz de infidelitate a soției [259].

În marea majoritate a țărilor din Europa, statul apăra interesele bărbaților, astfel în Franța, la mijlocul sec. al XIX-lea, infidelitatea soției era sancționată cu întemnițarea acesteia pe un termen de 2 ani [232].

În principiu, teoretic, forma monogamiei patriarhale instaura egalitatea genurilor: bărbatul putea avea numai o soție, iar femeia – numai un bărbat. În realitate însă această egalitate avea un caracter formal: opțiunii femeii nu i se acorda atenție chiar nici în momentul alegerii partenerului de viață.

Analiza retrospectivă ne demonstrează că în afara familiei monogame, în epoca sclavagistă bărbatul/stăpînul de sclavi avea drept să întrețină relații sexuale cu sclavele sale, chiar în detrimentul dorinței acestora. Copiii născuți din aceste relații se considerau proprietate a stăpînului [74].

Anume *existența sclaviei alături de familia monogamă*, menționa Engels F., *prezența sclavelor tinere, frumoase, aflate în proprietatea şi la dispoziția bărbatului, au imprimat monogamiei, chiar de la început, caracterul ei specific: transformînd-o într-o monogamie pentru femei, dar nu şi pentru bărbați*. În afară acestui fapt istoric, trebuie să menționăm că instituția socială a heterelor a condiționat cu o mai mare forță încălcarea monogamiei din partea bărbaților. Desigur că acest fenomen negativ a provocat un alt fenomen negativ, care, la fel, a fost elucidat de Engels Fr.: *în pofida faptului că bărbații au obținut victorie asupra femeilor, laurii de biruitori s-au apucat să le încunune femeile. Alături de monogamie şi heterism apare fenomenul*

social de preacurvie, interzis strict, aspru pedepsit, dar de nedezrădăcinat [74].

Bazîndu-ne pe ideea promovată de cei mai mulți dintre pedagogii moderni (Ghibu O., 1995; Slavici I., 1967; Narly C., 1997; Stanciu I. Gh., 1990; Silistraru N., 2004 etc.), care rezidă în faptul că educația reprezintă un fenomen social, deci specific uman şi din necesitatea percepută de omul adult pentru a transmite experiența de viața generațiilor tinere, ținem să precizăm că la etapa dezvoltării unei societăți umane, educația era aceeaşi pentru toți copiii. Cu timpul, apare practica inițierii, ca o formă mai organizată a educației, ce se reducea la pregătirea tinerilor pentru trecerea la viața de adult.

Apariția statului, religiei, muncii de producere, proprietății private şi a mecanismului schimbului influențează evoluția educației, conținutul şi strategiile de formare a personalității

În virtutea unei analize interdisciplinare, în baza investigațiilor pedagogice, antropologice, istorice, sociologice şi dintr-o perspectivă logică, conchidem că educația pentru familie, în sensul atribuit de noi, este marcată social doar o dată cu apariția şi promovarea familiei monogame, deoarece fenomenul în cauză cerea de la individ eforturi mari la nivel de comportament, voință, morală, ceea ce necesită o anumită cultură, deci şi o educație adecvată. Credem că un indice important al educații pentru familie poate fi stabilitatea familiei, însă nu şi calitatea relațiilor familiale.

În această ordine de idei, nu putem să nu semnalăm evenimentele esențiale ale secolului XX şi impactul negativ al acestora asupra căsătoriei şi familiei: primul Război Mondial, Revoluția Rusă din 1917, întemeierea dictaturii proletariatului şi a Statului Sovietic, al doilea Război Mondial, mişcarea feministă din Europa şi America, revoluția sexuală din anii ’60-’70, promovarea unor politici educaționale şi de gen distorsionate.

Consecințele acestor evenimente diferă de la un popor la altul, de la o țară la alta, dar prin esența sa au avut şi un rol de catalizator în dezvoltarea culturii, educației, identificarea problemelor lumii contemporane, ce s-au soldat cu apariția *noilor educații*, în calitate de răspunsuri concrete ale sistemelor educaționale, care au ca scop formarea unei personalități armonioase, libere, creative tolerante, apte pentru a respecta drepturile omului şi democrația, a trăi în pace şi a realiza protecția mediului şi a omului, a deveni şi a fi un eficient familist şi un bun părinte.

Concluzii

În baza celor expuse anterior şi a concluziilor antropologilor, ce studiază experiența de viață a oamenilor organizați social, dar şi ca în preistorie, cum sînt comunitățile ce locuiesc în junglele Americii Latine, savanele africane şi unele insule din Oceania [156; 157; 172; 206; 232; 259; 284], putem conchide că familia în evoluția sa a trecut prin două mari etape de dezvoltare: *poligamia şi monogamia.*

Relațiile dintre genuri au cunoscut următoarea evoluție: *promiscuitate*a, formă genetică de conviețuire a bărbaților şi femeilor, caracterizată prin *relații de tip endogamic*, reglate de instinct şi trebuințele biologice ale individului; *relațiile de tip exogamic*, proprii într-o formă mai simplă grupului primitiv, ginții şi tribului, cizelîndu-se mai întîi sub influența interdicțiilor de tipul *tabu-urilor*, apoi a obiceiurilor şi culturii.

Căsătoria apare sub forma sa inițială *dual-gentilică de grup*, transformîndu-se treptat în căsătorie pară/monogamă, care a condiționat transferul *relațiilor matriarhale în relații patriarhale* [5; 38; 74; 91; 173; 221; 232; 277].

O dată cu apariția proprietății private se schimbă şi relațiile familiale între soți, bărbatul devine întreținătorul principal al familiei, mai cu seamă în cazul cînd mijloacele de producere îi aparțineau. Instaurarea raporturilor de moştenire a bunurilor materiale a plasat în centrul atenției problema paternității, iar situația femeii devine subordonată şi strict controlată pentru ca soțul să fie sigur că copiii sunt ai lui.

Teoretic, forma monogamei patriarhale instaura egalitatea genurilor: bărbatul putea avea numai o soție, iar femeia, numai un soț. În realitate însă această egalitate era aparentă, avea întotdeauna un caracter formal, existînd din timpurile cele mai vechi instituția socială a heterelor, care în modernitate a fost înlocuită cu casele de toleranță.

Educația, apărută ca fenomen social o dată cu dezvoltarea umanității, se desfăşura în procesul vieții cotidiene, cu timpul transformîndu-se într-o practică de inițiere, o formă mai organizată a educației privind pregătirea tinerei generații pentru viața de adult, pe care o putem considera o prima modalitate de a pregăti tinerii pentru viața de familie în cadrul şi prin intermediul familiei şi comunității.

Dintr-o perspectivă antropologică şi în virtutea evenimentelor cronologice analizate logic putem conchide că educația într-un sens mai apropiat de cel ce înseamnă *pentru familie* se observă în comunitatea umană concomitent cu apariția şi promovarea familiei monogame.

1.3. Demersul politic şi religios al educației pentru familie

Pentru a dezvălui plenar evoluția educației pentru familie cu toate aspectele ce le implică, este necesar să ne direcționăm atenția spre comportamentul individual al omului. În acest sens, este oportun să analizăm modelele comportamentale oferite individului de stat şi de religie/biserică.

Într-o accepțiune generală, funcțiile statului se înscriu prioritar în domeniul material al vieții: politică, economie, pe cînd religia îl domină pe cel spiritual, axat pe credință şi sentimentul sacrului. Dat fiind faptul că viața îmbină organic ambele domenii, trebuie să menționăm că subordonarea individului este de neconceput şi de nerealizat fără componenta spirituală. Pornind

de la această teză, precizăm fenomenul colaborării dintre stat şi biserică ce se manifestă printr-o alianţă de durată care a rezistat, cu anumite disensiuni şi modificări, de-a lungul timpului [3; 12; 18; 38; 54; 79; 123; 172; 232, 280].

Studiile sociologice şi cele de demografie istorică consacrate familiei demonstrează interferenţa intereselor statului şi bisericii cu privire la evenimentele fundamentale ale vieţii omului, ce se desfăşoară prioritar anume în cadrul familiei: naşterea, căsătoria, relaţiile familiale, decesul [5; 15; 24; 51; 156; 157; 165; 172; 188]. În acest context, analizăm foarte succint procesul de apariţie a statului şi legătura acestuia cu familia.

Condiţiile apariţiei organizării statale a societăţii au fost foarte complexe şi s-au constituit treptat. Unele premise apar în perioada destrămării comunei primitive şi ţin de evoluţia forţelor şi relaţiilor de producere, care au contribuit la modificarea structurii şi a organizării acesteia.

Schimbările în domeniul preocupărilor omului, orientate spre supravieţuire: dezvoltarea agriculturii, păstoritului, meşteşugăritului, schimbului de mărfuri etc., constituie un pas enorm atît pentru societate în ansamblul ei cît şi pentru fiecare individ, deoarece are loc trecerea la economia de producere şi apare familia.

Filosoful german Hegel G.W.Fr., menţiona, în acest context, că începutul adevărat şi prima fundaţie a statului consistă în introducerea agriculturii alături de introducerea căsătoriei, întrucît primul din aceste principii aduce cu sine prelucrarea solului şi o dată cu aceasta proprietatea privată exclusivă, reducînd viaţa rătăcitoare a sălbaticului care îşi caută în peregrinări subzistenţa, la stabilirea dreptului privat şi la siguranţa satisfacerii trebuinţelor; de aceasta se leagă limitarea raporturilor sexuale la căsătorie, şi, prin urmare, transformarea acestei legături într-o alianţă durabilă, universală în sine, tot astfel şi a nevoii subiective în grijă de familie şi a posesiei în averea familiei [38; 41; 44; 51].

Cercetările realizate de sociologi, istorici şi antropologi cu privire la evoluţia culturii umane în comunităţile aflate la nivelul treptei primitive de dezvoltare au scos în evidenţă un ansamblu de idei pe care le-am formulat în următoare teze:

– relaţiile între membrii acestor comunităţi au fost reflectate într-un set de norme sociale, devenite *tabu-uri*, iar mai apoi în fenomenul numit *totemism de clan*, ce reglementa toate tipurile de relaţii în cadrul comunităţii;

– apariţia fenomenului egalităţii / *lege a talionului*, care de la început presupunea stabilirea modalităţii de răzbunare conform cunoscutei formule *ochi pentru ochi, dinte pentru dinte*, mai tîrziu capătă o altă formă, deoarece cea amintită slăbeşte simţitor forţele comunităţii. Noua formă, *despăgubirea, fie conform unor tarife determinate sau judecăţii unui arbitru ales de*

ambele părți dintre cei mai bătrîni şi experimentați, cerea de la membrii comunității o anumită disciplină de comportare, s-a dovedit a fi mai eficientă [44, p.12].

Sub influența acestor premise, unitățile gentilice întemeiază o nouă reuniune de grupuri care nu aveau la bază *legăturile de sînge*. În felul acesta, se conturează elementele statului:

- distribuirea activităților şi a funcțiilor sociale;
- raportul constant de stăpînire asupra unui teritoriu determinat;
- organizarea juridică, formată de obiceiuri şi consolidată de autoritatea conducătorului [44].

Un proces analog se înregistrează şi în domeniul dreptului. Normele juridice apar pe două căi:

a) un set de norme vechi de conduită: norme consolidate în obiceiuri, morală; norme religioase sunt preluate şi îmbinate cu elementul sancționar, fiind transformate în norme de drept;
b) se creează reguli de drept noi, introduse de noua putere.

Anticipând analiza aspectului politic şi a celui religios, trebuie să scoatem în evidență faptul că *menirea familiei e să conserve o anumită tradiție spirituală, deopotrivă națională şi religioasă* [18; 51], ceea ce contribuie la fortificarea relațiilor umane şi a statului.

Sinteza concepțiilor privind problema originii statului şi a dreptului indică legăturile statului cu familia şi religia ca fiind foarte vechi, dacă nu chiar generatoare ale acestuia. Astfel, *teoria teologică* susține originea divină a puterii, iar *teoria patriarhală* susține ideea originii statului în familie. Încă Aristotel în lucrarea sa "Politica" menționa că omul ca ființă socială se organizează în familie, iar statul reprezintă o formă continuă a acesteia. În epoca medievală teoria patriarhală este dezvoltată de Robert Filmer (1653). În lucrarea sa "Patriarhatul", bazîndu-se pe argumentele Bibliei, acest cercetător afirmă *că monarhul deține puterea de stat în calitate de moştenitor al lui Adam, care a fost investit de Dumnezeu atît cu puterea părintească precum şi cu cea legală* [44, p.14-15].

Teoria patrimonială, apărută în epoca medievală, susține că statul a luat naştere din dreptul de proprietate asupra pămîntului, iar *teoria violenței, psihologică şi contractualistă*, ne sugerează o idee clară ce rezidă în necesitatea de a reglementa relațiile dintre oameni, familia comportînd un rol crucial nu numai prin funcția sa de integrare a individului în societate, ci şi prin influența hotărîtoare a acesteia în construcția sinelui şi formării personalității umane [18; 38; 41; 44].

În această ordine de idei, elucidăm rolul important al bisericii creştine în promovarea religiei, care a fost şi este implicată în evenimentele fundamentale ale vieții omului ce se desfăşoară preponderent în familie (naşterea, căsătoria, relațiile familiale, educația copiilor, moartea etc.).

De la începuturile sale, religia şi-a extins autoritatea asupra vieții omului, educației şi formării acestuia, asupra evoluției lui moral-spirituale şi comportamentale.

Religia creştină ierarhizează valorile moral-spirituale şi orientează educaţia individului, plecînd de la păcatul originar. Primul cuplu, Adam şi Eva, descris în Vechiul Testament, este cauza tuturor suferinţelor umane, şi, de aici, orientarea spre perfecţiunea morală şi spirituală, dar şi o disensiune de gen, care este destul de viabilă pînă-n zilele noastre: *vina bărbatului este mai mică decît cea a femeii, care l-a ademenit* [12].

Totodată, *familia pămînteană era privită ca o reproducere a Sfintei Familii*. Biserica, proiectîndu-se ca un factor intermediar dintre om şi puterea divină, s-a străduit să armonizeze acţiunile sale cu cele ale statului în privinţa evenimentelor fundamentale din viaţa omului ce se desfăşoară în cadrul familiei şi cer de la individ respectarea anumitor canoane [12; 44; 172]. Canoanele religioase, fără a-şi părăsi *fundamentul creştin*, au fost corelate cu rigorile puterii civile, înaintate de stat.

Astfel, statul a reglementat din punct de vedere legislativ raporturile dintre căsătoria civilă şi cea religioasă, ce datează din prima jumătate a sec. al VI-lea, fiind confirmată prin legislaţia de la sfîrşitul sec. al IX-lea. În acest sens, între stat şi biserică a existat o colaborare strînsă şi permanentă, bisericii revenindu-i dreptul de a exercita jurisdicţia spirituală, iar statului – controlul civil şi militar al individului; moştenirea, întreţinerea copiilor şi soţilor [44; 51; 172].

Mulţi cercetători din domeniul sociologiei şi pedagogiei (Ariès Ph., 1973; Lemieux D.I., 1985; Stănciulescu E., 1997; Berge A., 1977; Bujor N., 1996; Mândâcanu V., 2000 etc.) consideră că orientarea spre educaţia copiilor şi grija pentru ei din partea părinţilor vine, la fel, din religie, fiind asociată cu sentimentul inocenţei infantile, *modelul copilului Isus / sau al celui angelic*, grija părinţilor acestuia, sacrificiile lor pentru creşterea şi educaţia acestui copil deosebit. În contextul discursului religios, inocenţa înseamnă lipsa păcatelor lumeşti, care se acumulează o dată cu experienţa de viaţă; concomitent, însă, lipsa ei, îl face pe copil, neputincios şi dependent de adulţi. Adulţii / părinţii sunt datori să-l protejeze şi să-l îndrumeze pe copil, ca acesta să devină un om demn, să-şi creeze o familie, să-şi crească şi educe copiii în conformitate cu sugestiva idee biblică: *copiii copiilor sunt cununa bătrînilor, şi părinţii sunt slava copiilor lor* (Solomon, pr.17:6 pag.655).

Autoritatea perentală şi părinţii apar ca un model firesc al unei ierarhii, care perpetuă valori, iar familia apare ca un mediu social deosebit ce îmbină organic afecţiunea, grija şi exigenţa, în care se respectă reguli de conduită ce cultivă disciplina şi autodisciplina, iubirea aproapelui şi responsabilitatea. Mulţi cercetători din domeniul ştiinţelor educaţiei consideră eronată opinia conform căreia preceptele biblice reflectă doar superioritatea bărbatului, autoritatea acestuia, considerîndu-se incompatibilă cu principiile democratice ale contemporanietăţii [15; 16; 17].

În acest context, un rol important îl are hermenentica şi optica prin care analizăm şi interpretăm sfaturile şi prescripţiile Bibliei. Deşi scrierea Bibliei s-a încheiat cu aproape două mii

de ani în urmă, poveţele ei sunt actuale şi astăzi [18; 24; 51; 105; 108; 120 etc.].

Sfaturile de felul: *Dacă eşti bărbat, învaţă să tratezi femeile într-un mod binevoitor şi plin de respect; Bărbaţilor, iubiţi pe femeile voastre după cum şi Hristos a iubit biserica* [Epistola către Efeseni, 5:25, p.1141]; *Nu vă înjugaţi la un jug nepotrivit* [2. Corinteni, 6:14, p.1132]; *Soţul şi soţia trebuie să-şi ia un angajament unul faţă de celălalt* şi *... se va lipi de nevastă sa, şi se vor face un singur trup* [Geneza 2:24]; *Cine îşi iubeşte nevasta, se iubeşte pe sine însuşi* [Epistola către Efeseni 5:28; p.1149], reprezintă doar cîteva strategii şi modele comportamentale privind căsnicia şi relaţiile familiale cu caracter educativ din tezaurul acumulat de Cartea Cărţilor. În viziune religioasă, familia este considerată *biserică mică*, iar căsătoria, cununia, botezul sunt considerate ritualuri sacre, binecuvîntate de harul divin, care cimentează credinţa omului şi consolidează familia [12; 24].

Cercetătorul român Cucoş C. consideră familia un important mediu şi factor de desăvîrşire morală în cazul cînd aceasta se bazează pe credinţă, iar *educaţia religioasă poate fi un prilej de fortificare interioară, de identificare a sinelui, credinţa servind drept pilon de care are nevoie omul în complicata cale de reconvertire a persoanei sale spre lumea valorilor absolute* [51].

Complexitatea relaţiilor de gen şi etica acestora ce se desprind din Biblie trec ca o idee tranşantă prin conţinuturile educaţiei pentru familie şi necesită o deosebită atenţie, erudiţie şi experienţă de interpretare, de promovare, de ţinere a unui discurs religios şi filosofic din partea actorilor sociali, care îndeplinesc funcţii educative [54; 56].

Concepţia religioasă promovează ideea de colaborare şi ocrotire reciprocă, armonizare a relaţiilor dintre genuri, ceea ce este foarte important în contextul educaţiei pentru familie. Interesantă şi sugestibilă din punct de vedere educativ este şi concepţia teologică *Dumnezeu a creat femeia din coasta bărbatului cu un scop. Nu din capul lui, pentru ca să-l stăpînească şi nici din picioarele sale pentru a nu fi călcată în picioare, ci dintr-o parte de sub braţul său protector, încît să meargă alături pe drumul vieţii* [18].

O altă condiţie care a favorizat apariţia şi evoluţia educaţiei pentru familie a fost ideologia statului providenţă, care, la fel, a stimulat interesul pentru protecţia familiei, creşterea, îngrijirea şi educaţia copilului. În pofida faptului că la o anumită etapă statul a promovat ideea transferului funcţiei educative de la familie spre şcoală, biserică sau alte instituţii sociale, prin intermediul cărora acţiunile părinţilor au fost sistematic controlate, eşecul acestei concepţii a asigurat trecerea treptată la o altă abordare, care a reorientat politicile educaţionale în direcţie opusă, de la şcoală spre familie. Astfel statul, de la funcţia de *poliţie a familiilor* (expresie introdusă în sociologia educaţiei familiale de Donzelot J. *police des familles*, în 1977), a trecut la susţinerea şi

sprijinirea familiei în vederea creşterii şi educaţiei copilului. Rolul familiei în formarea personalităţii copilului nu numai că a fost absolut recunoscut de stat, dar a fost şi consolidat prin ajutorul acordat acesteia pentru a-şi eficientiza funcţiile sale şi competenţele parentale [69].

În cercetările sale din domeniul sociologiei educaţiei familiale Stănciulescu E. elucidează amplu acest fenomen, menţionînd că *ideologia statului providenţă şi poliţia familiilor s-au manifestat cu o forţă deosebită în societăţile cu regim totalitar şi au cultivat consecvent ideea transferului de funcţie şi controlul raporturilor părinţi-copii* [69; 103; 172].

Cercetătorii din domeniul ştiinţelor educaţiei consideră că sentimentalizarea raporturilor intrafamiliale, care conţine şi elementul autorităţii, forţei celui mai mare, pare a fi, cel puţin într-o primă fază, o producţie ideologică, iar religia creştină şi tradiţia au contribuit din plin la această legitimare ideologică a raporturilor de putere adult-copil [38; 69; 98; 120; 156; 173].

Sentimentul copilăriei şi sentimentul familiei presupun nu numai obligaţia morală a părinţilor de a proteja şi educa copilul, a avea grijă de bunăstarea familiei, ci implică şi din partea copilului o anumită atitudine, ceea ce reprezintă nişte resurse importante ale distribuţiei puterii în interiorul grupului familial [172].

Concluziile pe marginea vieţii şi a relaţiilor familiale în spaţiul vest-european, realizate de cercetătorii în domeniul istoriei şi a sociologiei educaţiei familiale (Ariès Ph., 1973; Shorter Ed., 1975; Flandrin J.-L., 1976; Stănciulescu E., 1977; 2002 etc.) reflectă modificarea continuă a naturii sentimentelor familiale, ceea ce explică procesul de construire a educaţiei familiale. Începînd cu epoca medievală, aceasta se caracterizează prin indiferenta faţă de particularităţile şi nevoile copiilor, absenţa sentimentului copilăriei, creşterea şi educaţia copilului în exteriorul familiei de origine prin experimentarea directă a vieţii sociale. Pe măsura anihilării societăţii comunitare începe următoarea perioadă, ce se caracterizează prin constituirea treptată a sentimentului copilăriei şi sentimentului familiei, prin apariţia şi intensificarea raporturilor emoţionale dintre soţi, părinţi şi copii [5; 6].

În evoluţia acestor raporturi Ariès Ph. distinge trei etape:

a) *etapa medievală*, în care copilul părăseşte familia; b) *etapa tranzitorie*, cuprinsă între sec. al XV-lea şi al XVI-lea, în care copiii rămîn în familie, devenind elemente importante ale vieţii cotidiene a acesteia, o preocupare a părinţilor, fără a fi totuşi nucleul vieţii familiale şi c) *etapa familiei nucleare moderne* se constituie din grupul izolat al părinţilor şi copiilor, în care copilul reprezintă *pivotul întregii vieţi familiale* (nucleul ei). Anume la această etapă *sănătatea şi educaţia copiilor devin cele două griji principale ale părinţilor de acum încolo* [5; 6].

Stănciulescu E. face o precizare importantă privind corelarea acestor etape cu *impunerea*

progresivă a particularităţilor societăţii şi dimensiunea educativă şcolară. În virtutea deschiderii accesului la educaţia şcolară, fenomenul sentimentalizării relaţiilor familiale părinţi-copii, în cadrul familiilor din clasele superioare ale societăţii, a început mai timpuriu, pe cînd în familiile sărace modelul tradiţional medieval a persistat, prelungîndu-se pînă în sec. al XX-lea.

Cercetătorul american Shorter Ed. (1975) şi-a extins investigaţiile privind relaţiile intrafamiliale asupra claselor populare. El promovează aceste viziuni, completîndu-le cu o ipoteză explicativă de ordin economic în conformitate cu care *economia de piaţă, producţia capitalistă şi începuturile proletarizării forţei de muncă au fost factorii care au determinat mai mult decît oricare alţii evoluţia progresivă a sentimentului domestic* [159; 172].

În afară de acesta, cele *două revoluţii sentimentale* au condus la consolidarea sentimentului domestic, caracteristic familiilor nucleare moderne, una vizează relaţia de dragoste dintre soţi, iar alta – relaţia de ataşare afectivă dintre mamă şi copil [5; 7; 38; 163; 172].

Perioada cuprinsă între sfîrşitul sec. al XVI-lea şi începutul celui de-al XVIII-lea se caracterizează prin dominarea unei noi morale familiale, centrată pe datoria părinţilor faţă de copiii lor, în care autoritatea parentală, pînă atunci necondiţionată, era legitimată în baza ideii de organizare şi dirijare a bunăstării copilului şi asigurare a viitorului lui.

Considerăm că opera lui Rousseau J.-J. "Emil ou l'education", promovînd educaţia liberă, armonioasă şi pregătirea copiilor de ambele sexe pentru viaţa de familie, a marcat începutul unui discurs educativ, moral şi politic privind conţinutul şi cultura educaţiei în cadrul familiei şi pentru familie.

În istoria pedagogiei şi sociologia educaţiei, secolul al XVIII-lea este considerat secol al triumfului copilului. Noi ne-am asumat responsabilitatea să-l numim şi secol al abordării celei mai delicate şi dificile probleme privind relaţiile familiale: educaţia sexuală a copiilor, care de fapt vizează în mod direct viaţa de familie.

Analiza realizată ne permite să afirmăm ca demersul politic şi cel social au consolidat poziţia copilului în cadrul familiei, transformînd-o într-un interes familial, naţional, cu atît mai mult că şi demersul ştiinţific şi prescripţiile religioase consolidau această ideologie.

Astfel, către secolul XX, sistemul juridic, instrumentul principal al politicii de stat, a descoperit şi lansat *principiul dreptului copilului*, care vine într-un consens cu educaţia pentru democraţie. Dreptul copilului devine o categorie fundamentală a sistemului juridic din 1924, an în care Declaraţia Drepturilor copilului, ce susţine drepturile specifice ale copilului în faţa legii şi viaţa cotidiană, elaborată de o organizaţie nonguvernamentală franceză l'Union Internationnale de Secours aux Enfants, a fost adoptată de Convenţia de la Geneva ca document oficial al Societăţii Naţiunilor. Multe dintre ideile acestei declaraţii au fost reluate de Declaraţia

Drepturilor copilului adoptată de ONU în 1959 şi de Convenția Internațională cu privire la drepturile copilului ratificată în 1989. În pofida faptului că textele juridice au fost supuse unor critici şi cercetătorii din domeniul ştiințelor educației au remarcat caracterul lor contradictoriu, ambiguu [15; 16; 172; 173], noile reglementări juridice exprimă şi stimulează evoluția pozitivă a percepției sociale cu privire la locul copilului în familie, societate, lumea contemporană [6; 11; 19; 38; 54; 70; 104; 172], umanizînd procesul educației şi formării.

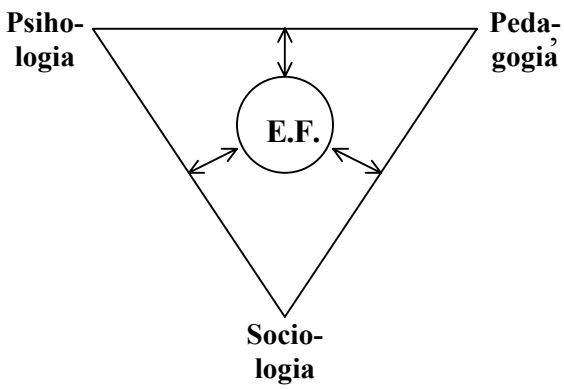
În baza celor expuse anterior, putem conchide că statul, chiar de la începuturile sale, prin intermediul tuturor instrumentelor posibile (ideologie, ştiință, şcoală, jurisprudență), sub diverse forme şi modalități, se străduie să colaboreze cu biserica şi şcoala pentru a influența şi a controla familia privind pregătirea tinerei generații pentru viața în cadrul familiei şi societății.

Concluzii

Potrivit demersului politic din perioada modernă şi postmodernă, familia se consideră instrumentul statului în vederea educației şi culturalizării națiunii.

Din perspectiva funcționalismului normativ-politic, influența familiilor ar trebui să fie coerentă cu idealul social reformator. Dacă această coerență nu există, înseamnă ca familia nu este capabilă să exercite o funcție educativă, iar statul trebuie să preia asupra sa cea mai mare parte a acestei funcții, transferînd-o şcolii pentru ca aceasta să întreprindă acțiuni în direcția educației parentale [69; 72; 172; 173; 174].

Pe această bază este posibilă reconsiderarea raportului dintre ştiințele educației şi politicele educaționale, care ar trebui să plaseze la baza colaborării stat-familie-biserică tezaurul teoretic şi

practic al teologiei, antropologiei, sociologiei, pedagogiei şi psihologiei. În acest context, Durkheim E. (1922) menționa că *pedagogia, în calitate de teorie practică, situată undeva pe un continuum ştiință – artă, trebuie să facă din sociologie principalul său suport* [72]. În contextul dat, precizăm că definirea educației pentru familie ca interiorizare-individualizare-socializare-umanizare, relație complexă cu caracter formativ, care *începe în familie şi se desfăşoară între societate şi individ pentru a-l pregăti pe acesta de realizarea rolurilor familiale, plasează procesul educațional în centrul preocupărilor sociologiei educației familiale, iar cunoaşterea particularităților acestui proces şi a procesului de dezvoltare şi formare a personalității omului ne orientează spre pedagogie şi psihologie*. În concluzie, triada ştiințelor

nominalizate o putem reprezenta grafic sub forma unui triunghi răsturnat, care are la vîrful său sociologia, iar la celelalte două – psihologia şi pedagogia, centrul căruia reprezintă EF ca scop, conţinut şi strategie educativă, realizate într-o corelare şi interdependenţă continuă.

Analiza concepţiilor privind educaţia familială şi educaţia pentru familie prin prisma demersului politic şi religios ne permite să scoatem în evidenţa importanţa colaborării tuturor instituţiilor sociale, mai cu seamă a familiei, şcolii şi bisericii.

Familia reprezintă instituţia socială în care se plăsmuiesc valorile şi virtuţile umane, dragostea, credinţa cu variatele experienţe sociale, ce evaluează pe verticală şi orizontală, implicînd practicile formale promovate de stat şi cele religioase, creînd un mediu eficient de construcţie a personalităţii şi ordinii sociale. Cu cît ne apropiem de sociologia actuală şi de pedagogia umanistă, modul de conştientizare a raportului familie-şcoală-biserică, evoluează *de la apologia educaţiei şcolare şi celei religioase, postularea diminuării funcţiei educative a familiei, la redescoperirea rolului de fundament* şi de călăuză a educaţiei individului, la relevarea faptului că familia este implicată fundamental în însuşi procesul de plăsmuire a fiinţei umane, constituire a sinelui lumii sociale [5; 173] *şi identităţii de neam şi personalitate* [136, p.53].

Fenomenul similar de redescoperire a rolului religiei în educaţia pentru familie va contribui la armonizarea relaţiilor interumane, la echilibrarea pragmatismului cu spiritualul şi moralul. În virtutea faptului că demersul politic şi cel religios au acelaşi scop: educaţia omului, iar colaborarea stat-familie-biserică în domeniul vizat a trecut proba timpului, ar fi o mare greşeală dacă acestea nu ar colabora şi coordona eforturile lor spre consolidarea familiei prin eficientizarea educaţiei pentru familie.

1.4. Teoria şi practica educaţiei pentru familie şi familia în Republica Moldova la etapa actuală

Sintetizînd ideile cu privire la educaţia şi pregătirea tinerei generaţii pentru viaţa de familie şi pornind de la faptul că în literatura pedagogică din republică nu au fost elaborate fundamentele teoretice şi metodologice ale educaţiei pentru familie în condiţiile contemporanietăţii, considerăm oportun să realizăm o analiză detaliată a dreptului familiei, particularităţilor generale ale acesteia şi a procesului existent de educaţie pentru familie.

După cum am menţionat anterior, familia în Republica Moldova reprezintă o realitate socială, o instituţie/unitate socială fundamentală, constituită din adulţi şi copii, uniţi prin relaţii de filiaţie naturală şi socială, care îndeplineşte funcţii importante de ordin economic, biologic, cultural, social, spiritual şi moral-etic.

Ca instituţie socială cu anumite drepturi, familia constituie obiectul de studiu al jurisprudenţei ce se reflectă în Dreptul familiei, ramură principală de drept a sistemului de drept

din Republica Moldova, care are menirea de a reglementa relaţiile de căsătorie şi familie între soţi şi alţi membri ai familiei ce apar în urma încheierii căsătoriei, a relaţiilor de rudenie, de înfiere [41; 44, p.247].

Legislaţia familială a fost modificată în 2001. Codul familiei al Republicii Moldova conţine 167 de articole care sunt structurate în VII titluri şi 20 de capitole. Principiile fundamentale pe care se bazează codul familiei rezidă în: ocrotirea căsătoriei şi a familiei de către stat, egalitatea femeii şi a bărbatului în relaţiile familiale, consimţământul liber şi benevol de încheiere a căsătoriei monogame, asigurarea educaţiei şi îngrijirii copiilor, regimul contractual al bunurilor materiale ale partenerilor conjugali, respectarea drepturilor şi obligaţiilor reciproce ale părinţilor şi copiilor, libertatea divorţului sub controlul statului, secretul adopţiei [41].

Codul familiei al Republicii Moldova se bazează pe legea fundamentală a statului: Constituţia Republicii Moldova, în care sunt consfinţite drepturile, libertăţile şi obligaţiile cetăţeneşti.

Pornind de la logica cercetării, am evaluat schimbările intervenite în institutul social al familiei autohtone.

În Moldova medievală şi cea din epoca modernă, familia tradiţională era patriarhală, avînd o structură ierarhică bine determinată. *Aici dominau bărbaţii asupra femeilor, cei mai în vîrstă asupra celor mai tineri, cei căsătoriţi asupra celor necăsătoriţi* [84, p.5]. Relaţiile între membrii familiei, în marea majoritate a cazurilor, erau de subordonare tradiţional-rigoristă, avînd la bază axa relaţională autoritate-ataşament-tradiţie. Prin esenţa sa, mediul familial era destul de protector pe cît permitea, desigur, ambianţa socială şi particularităţile de cultură şi clasă. Mediul cultural rural, fiind mai conservator, perpetua activ valorile populare, conservînd obiceiurile şi tradiţiile strămoşeşti, iar cel urban, fiind mai permisiv şi lax, promova tendinţe mai libertine în ceea ce priveşte relaţiile de gen, obligaţiunile şi comportamentele membrilor familiei [84; 161; 165; 172; 260]. *Căsătoria era considerată un eveniment de cea mai mare valoare. Acel ce nu era căsătorit, nu era considerat membru al societăţii cu drepturi depline* [84, p.4-5].

Postmodernitatea n-a schimbat radical tabloul relaţiilor familiale soţ-soţie, influenţînd puternic însă relaţia dintre soţ şi părinţi-copii, care treptat se umanizează şi se democratizează.

În perioada sovietică, pe lîngă evenimentele pozitive ce au derulat, mai cu seamă, după cel de-al doilea Război Mondial, orientate spre consolidarea şi protecţia familiei, s-au manifestat şi un şir de fenomene negative.Astfel, goana după cantitate, formă, realizarea rapidă a sarcinilor de tipul *formării poporului sovietic*, *apropierii satului de oraş*, au diminuat simţitor din conţinutul şi calitatea relaţiilor familiale, iar politica statului a constituit un mecanism eficient de reprimare

şi distrugere a bogatei culturi spirituale, acumulate de poporul nostru în procesul îndelungatei dezvoltări istorice [84; 85; 136]. Aşa au fost uitate şi pierdute multe ritualuri şi obiceiuri populare şi religioase ce ţineau de căsătorie şi contribuiau la consolidarea familiei.

Educaţia familială a fost substituită într-o mare măsură de instituţiile sociale. Pe prim plan se plasau interesele obşteşti, colectiviste, comuniste, ceea ce a lipsit unele funcţii ale familiei de forţa lor mobilizatoare, a redus responsabilitatea membrilor ei faţă de educaţia copiilor şi a subminat intimitatea acestui microgrup social. Diminuarea funcţiei educative, psihologice şi a celei gospodăreşti a contribuit la deteriorarea valorilor moral-spirituale şi a marcat *criza de identitate, criza de proprietate* [136, p.53] şi *criza valorilor familiale, care sunt resimţite şi astăzi de poporul nostru şi traversate de familie cu mari dificultăţi* [84, p.4].

În perioada sovietică relaţiile familiale, conflictele dintre soţi, părinţi şi copii deseori erau calmate şi armonizate prin intermediul organizaţiilor de partid, comsomoliste şi sindicale şi nu în baza normelor-valorilor-tradiţiilor moral-culturale.

De aici rezultă că nu numai procesele demografice nefaste sau ecoul revoluţiei sexuale din Occident şi SUA, ci şi starea lamentabilă a culturii familiale, mărirea ratei divorţurilor (Anexa 1), prezenţa standardului dublu de existenţă şi relaţii ale soţilor au servit drept motiv destul de consistent pentru ca problema vizată să devină una prioritar discutată în cadrul activităţii Congresului al XXVII al PCUS. Atît hotărîrea CC al PCUS şi Sovietului Miniştrilor din URSS *Cu privire la măsurile pentru intensificarea ajutorului acordat de stat familiilor cu copii* (1981), cît şi Plenara din iunie 1983 a CC al PCUS prevedeau un ansamblu de acţiuni, orientate spre asigurarea unei îmbinări raţionale a educaţiei sociale cu cea familială, precum şi ridicarea nivelului de trai, formarea conştiinţei şi culturii oamenilor, inclusiv cultura relaţiilor familiale. Aceste hotărîri urmau să fie realizate în viaţă şi de toate republicile unionale. Astfel, reforma învăţămîntului din 1984 prevedea studierea unei discipline de studii noi cu privire la pregătirea elevilor pentru viaţa de familie din clasele mari ale şcolii medii de cultură generală [85; 148].

Ministerul învăţămîntului al Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti a aprobat Programa pentru Şcoala medie a cursului de *Etică şi psihologie a vieţii de familie*, care a fost elaborată de Institutul de cercetări ştiinţifice în domeniul problemelor generale ale educaţiei şi Institutul de cercetări ştiinţifice în domeniul psihologiei generale şi pedagogice ale AŞP a URSS Programa a fost coordonată si analizată pozitiv de Prezidiumul Academiei de Ştiinţe Pedagogice a URSS [148].

Drept bază metodologică a cursului a servit învăţătura marxist-leninistă despre natura personalităţii, despre morala comunistă, despre căsătorie şi familie [85, p.3-4]. Cursul prevedea 34 de ore. Programa cursului conţinea următoarele componente: personalitatea, societatea,

familia; specificul relaţiilor interpersonale la vîrsta adolescenţei, căsătoria şi familia; bazele relaţiilor de familie; familia şi copiii.

În republicile unionale şi autonome se permitea a introduce material suplimentar, legat de particularităţile naţionale de cultură şi de trai, făcîndu-se remarca *se va urmări să nu fie încălcate principiile de bază ale programei, să nu fie admise exagerări ale vreunui aspect al relaţiilor conjugale şi de familie, să zicem, aspectul gospodăriei casnice, aspectul sexual ş.a.* [148, p.3].

Programa în cauză era însoţită de o scrisoare metodică *Cu privire la studierea în clasele superioare ale Şcolii medii de cultură generală a cursului* "Etica şi psihologia vieţii de familie", care începea cu un citat din Raportul politic al CC al PCUS, prezentat Congresului al PCUS de către Горбачев M.C.: *tineretul trebuie să fie pregătit pentru viaţa de familie* [148, p.3].

Într-un timp foarte scurt au fost elaborate un şir de lucrări ce elucidau pregătirea tinerei generaţii pentru viaţa de familie, destinate cadrelor didactice şi elevilor, printre care:

- lucrarea *Etica şi psihologia vieţii de familie*, sub redacţia lui Гребенников И.В., Chişinău, Lumina, 1986;
- Crestomaţia la cursul "Etica şi psihologia vieţii de familie"; autori: Гребенников И.В., Ковинко Л.В.; Москва, Просвещение, 1986;
- *"Familia"* – manual pentru elevi; Афанасьева Т.М., Chişinău, Lumina, 1986;
- *"Lumea familiei"*, Разумихина Г.Р., Москва, Просвещение, 1986.

În revista *Воспитание школьников* a fost inaugurată rubrica *În ajutorul învăţătorului care predă cursul "Etica şi psihologia vieţii de familie".*

Programa-tip a cursului a fost publicată în Culegerea de directive şi materiale metodice ale Ministerului U.R.S.S. (1984 № 32), în revistele *Воспитание школьников* (1984 № 4) şi *Семья и школа* (1984 № 1, № 9 şi 10).

După dezmembrarea URSS, ex-republicile unionale, inclusiv Republica Moldova, au început să fie preocupate de reorganizarea şi democratizarea învăţămîntului, educaţia pentru familie, fiind realizată în esenţă prin posibilităţile modeste ale disciplinelor de studiu: *Bazele statului şi dreptului, Educaţia civică, Etica şi psihologia vieţii de familie.* Investigaţiile ştiinţifice privind problema EF sunt fragmentare, problema fiind studiată tangenţial din perspectiva planificării familiei şi a relaţiilor între sexe (Bodrug V., Călugăru A., 1993), eticii creştine (Mândâcanu V., 1997), a etnopedagogiei (Silistraru N., 1998), dezvoltării educaţiei preşcolare şi colaborării grădiniţă-familie (Cemortan S., 1997-2000), conflictologiei şi eticii relaţiilor familiale copii-părinţi (Cuznețov L., 1998; 2000), promovării principiului pozitiv al educaţiei şi a familiei ca celulă a neamului (Pâslaru Vl., 2003), promovării valorilor familiale (Cuznețov L., 2000; Stamatin O., Granaci L., 2003), a educaţiei de gen şi educaţiei sexuale (Bodrug V., 2000-2003),

educației pentru maternitate (Овчаренко Н., 2004).

Institutul de Ştiințe Pedagogice şi Psihologice, în perioada anilor 1993/94, aprobă pentru laboratorul *Şcolarizarea diferențiată a copiilor de excepție* (şef-laborator Goncearuc S.) o nouă direcție de cercetare privind Etica şi conflictologia familială, în cadrul căreia a fost realizată tema de cercetare *Fundamentele psihopedagogice de profilaxie şi soluționare a conflictelor adolescenți-părinți* (Cuznețov L., 1998).

Republica Moldova a participat la proiectul lansat de Consiliul de Cooperare Culturală al Consiliului Europei cu privire la educația părinților, care conținea şi un aspect de armonizare a relațiilor familiale. Echipa de cercetare condusă de cercetătorul român Bunescu Gh., în componența căreia intra Rogojina D., cercetător ştiințific din Republica Moldova, a realizat un studiu amplu referitor la *Democratizarea educației şi educația părinților*, publicat în revista de Pedagogie (№ 3, 1993) şi într-o lucrare separată *Educația părinților – strategii şi programe* (1995). Aici se analizează aspectul colaborării şcolii cu familia şi se abordează la general problema *socializării copilului în familie şi şcoală* [25].

În perioada 1999-2000 au demarat mai multe proiecte susținute de Fundația SOROS Moldova şi UNICEF care aveau tangențe cu educația pentru viața de familie, însă acestea vizau educația copiilor de vîrstă fragedă, preşcolari, violența în cadrul familiei, educația sexuală şi de gen.

De un real folos pentru sănătatea şi cultura vieții de familie, educația adolescenților este Manualul de educație pentru viața de familie, elaborat de Universitatea "J.Hopkins", SUA, adaptat de un grup de specialişti din domeniul medicinii şi psihopedagogiei în persoana cercetătorilor Bodrug V., Gorceac L. şi alții [82].

Cercetările realizate în cadrul laboratorului "Bazele tehnologiei şi măiestriei pedagogice" (Mândâcanu V.) UPS "Ion Creangă" sunt axate pe două probleme ce interferează: pregătirea cadrelor didactice în domeniul eticii profesionale, a comportamentului civilizat, educația pentru familie şi etica relațiilor familiale.

Investigațiile în domeniul eticii relațiilor familiale, culturii şi a educației în familie şi pentru familie ne-au permis să observăm anumite particularități ale familiei autohtone; să stabilim stilul relațional şi cel educativ, orientările valorice ale adolescenților şi părinților acestora.

În această ordine de idei, elucidăm orientările valorice referitoare la familie ale adolescenților din clasele superioare, obținute în cadrul unui studiu realizat în 1984-1986. Din 18 valori propuse pentru apreciere, familia a fost plasată pe locurile 13-14 [84].

Comparînd rezultatele acestui sondaj cu cel realizat peste 10 ani, observăm o schimbare a viziunii adolescenților, astfel în 1994-1995, familia a fost plasată de aceştia pe locurile 6-5-4, iar rezultatele studiului din 2004 ne-au demonstrat următoarele poziții:

- familia a fost plasată pe locul I de 47% de adolescenți;
- 34% de subiecți au plasat familia pe locul II, după sănătate;
- 19% de subiecți au plasat familia pe locul III, după sănătate şi profesie;
- 92% de subiecți au menționat că consideră foarte importantă viață de familie şi sunt deschişi pentru a învăța modalități eficiente de organizare a acesteia.

Părinții adolescenților consideră că şcoala nu acordă în esență atenție acestei probleme (74%). Ar dori ca elevii, copiii lor să studieze o disciplină referitoare la educația pentru familie 83% de părinți, iar 70% de părinți sunt gata să frecventeze sistematic şedințe/seminare/şcoli cu privire la problematica familiei şi pregătirii copiilor pentru viața de familie.

În acest sens, considerăm de o mare importanță în realizarea educației pentru familie, relația familie – şcoală şi deschiderea acestora spre colaborare reciprocă.

În contextul cercetării, am stabilit *prezența unor adaptări ale şcolii şi familiei autohtone la condițiile social-economice* de astăzi, care permit conştientizarea şi optimizarea colaborării şcoală-familie în direcția EF, ceea ce am dimensionat schematic în următorul tabel:

Tabelul 1

Tipul relațiilor în colaborarea şcoală-familie

Nr. d/r.	Tipul relațiilor	Tipuri de		Strategii comportamentale
		familii	instituții de învățământ	
1	**2**	**3**	**4**	**5**
1	- Poziție activ-participativă; - Orientare spre dialog şi colaborare; - Luarea deciziilor împreună; feed-back-ul acțiunilor.	**Axate pe partene-riat**	**Axate pe participare şi colaborare**	- De colaborare şi cooperare; - Activ-participative; - De valorizare a copiilor şi adulților.
2	- Cerințe exagerate din partea părinților; - Autoritare; - De control şi verificare; - De confruntare.	**Axate pe control şi presiune**	**Axate pe administrare strictă**	- De administrare strictă, riguroasă; - Atribuie cadrului didactic monopolul cunoaşterii pedagogice; - Coercitive, de disciplinare.
3	- Poziție pasivă (şcoala e datoare să educe copilul); - De eschivare de la participare în viața şcolii; - Exigente exagerate față de aspectele organizaționale.	**"Client"**	**Autonomă**	- Exclude orice intervenție; - Valorifică la maximum potențialul elevilor.
4	- Unidirecționale de tip consultativ; - De tip structurant; - Axate pe stabilitate normativă.	**Stabilă**	**Comunitară**	- Implicarea resurselor comunității; - Colaborare cu agenții sociali / comunitari; - De studiere a opțiunilor parentale.

Datele structurate în tabel relevă că familiile de un anumit tip aleg pentru copii şi un anumit tip de şcoală, stabilind cu aceasta diverse relații, mai exact relații de care sunt apte şi pe care le doresc. Familiile care de la bun început manifestă strategii comportamentale de tipul

parteneriatului sau de control şi verificare; de *lăsare* a copilului pe seama şcolii sau de tip structurant, orientate spre o stabilitate normativă îşi aleg o şcoală pe care o consideră mai adecvată cerinţelor lor.

Din perspectiva democratizării societăţii şi în conformitate cu cerinţele reformei învăţământului, considerăm mai eficientă poziţia mobilizatoare activ-participativă a unităţii de învăţământ, ce ar îmbina cele mai rezultative strategii: de colaborare şi cooperare, valorizare a copiilor şi adulţilor în cadrul activităţilor extradidactice, mai cu seamă în domeniul educaţiei pentru familie atît de necesară şi aşteptată de copii (83%) şi adulţi (92%).

În baza investigaţiilor efectuate, a experienţei empirice şi sintezei ideilor teoretice furnizate de cercetători cu privire la particularităţile familiei autohtone [18; 41; 43; 54; 68; 84; 85; 90; 160; 173 etc.], realizăm o *clasificare a familiei dintr-o perspectivă pedagogică.* Această clasificare în variantă funcţională include următoarele elemente de bază:

I. În funcţie de structură / componenţă:

a) *familie conjugală restrînsă/completă,* care constă din doi adulţi căsătoriţi şi copiii acestora. În ştiinţele educaţiei aceste familii se mai numesc *familii nucleare*;

b) *familie extinsă,* constă dintr-o familie conjugală şi alte rude (bunici, unchi, mătuşă, străbunici etc.). Se observă frecvent în regiunile rurale, cînd în aceeaşi casă sau curte locuiesc copiii adulţi şi părinţii cu familiile lor;

c) *familie reconstituită,* alcătuită din doi adulţi, dintre care cel puţin unul s-a recăsătorit şi copiii acestora (sau/şi 1-2 copii din cuplul precedent);

d) *familie monoparentală/incompletă,* care constă dintr-un părinte şi unul sau cîţiva copii.

II. În corelaţie cu calitatea realizării funcţiilor familiale:

a) *familie armonioasă/funcţională,* ce se caracterizează prin realizarea destul de eficientă a tuturor funcţiilor. Ambii parteneri participă activ în viaţa familiei, prin diferite modalităţi: de realizare, suplinire, completare a obligaţiunilor şi responsabilităţilor;

b) *familie dezarmoniosă/disfuncţională,* în care predomină relaţiile de tip autoritar, conflictuos, uneori permisiv, alteori coercitiv sau anomic. Funcţiile nu se realizează eficient. Printre familiile dezarmonioase delimităm familia în dificultate sau cea dezintegrată (părinţi plecaţi la cîştig, alcoolism etc.).

III. În funcţie de sistemul reprezentărilor privind relaţia soţ-soţie:

a) *familie de tip autoritar,* relaţiile între soţi sunt construite în conformitate cu reprezentările egocentrice, sunt de tip ierarhic şi au la baza interacţiunilor subiectul *"eu"*. În familie este prezent neapărat un *cap al familiei*; în familia autohtonă mai des acesta este bărbatul. Familia respectivă constituie 25% din lotul investigat;

b) *familie de tip egalitar,* se construieşte şi funcţionează conform reprezentărilor sociocentrice, care au la bază subiectul *"noi"*; aici se tinde spre o armonizare a relaţiilor de gen şi a celor intrafamiliale. Acest tip de familie constituie 20% din lotul investigat;

c) *familie de tip complementar,* se construieşte în baza reprezentărilor alterocentrice şi presupune nişte relaţii structurante, de completare reciprocă şi cooperare. Am constatat 27% de familii de acest tip;

d) *familie de tip mixt/intermediar,* în care se îmbină diverse tipuri de relaţii. Familia aceasta funcţionează în baza celor trei tipuri de reprezentări: egocentrice, sociocentrice şi alterocentrice, ce interferează în funcţie de caz şi situaţie. Se întîlnesc relativ frecvent în arealul moldovenesc – 28%.

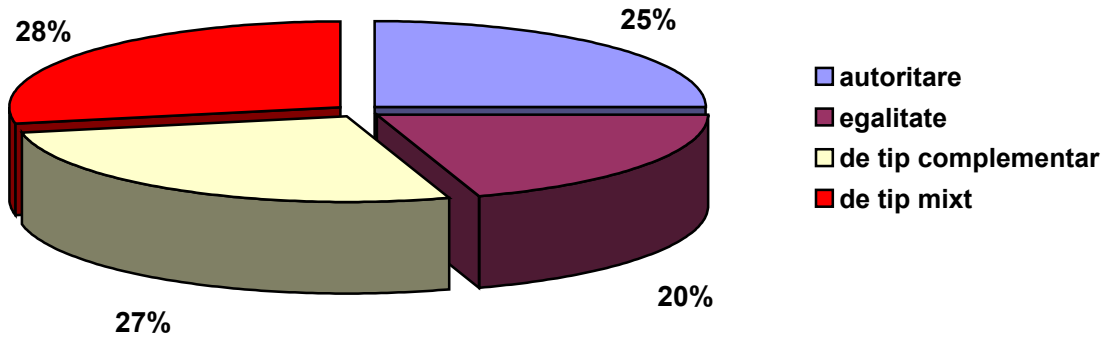

Diagrama 1. Tipuri de familii în funcţie de sistemul reprezentărilor privind relaţia soţ-soţie

IV. În funcţie de modelul relaţional:

a) *familie tradiţionalist-rigoristă* în cadrul căreia se respectă strict tradiţiile şi obiceiurile populare. Conducerea şi dirijarea familiei este concentrată în mîinile *capului* familiei. Relaţiile sunt bazate pe axa autoritate – ataşament – control sistematic; aici predomină autoritatea coercitivă; comportament previzibil, copiii se supun necondiţionat părinţilor, în familie predomină cultura postfigurativă;

b) *familie tradiţionalist-persuasivă*, axată pe relaţii ierarhice tradiţionale, însă *partenerii îşi lasă sie şi copiilor spaţiu pentru diverse acţiuni*, predomină relaţiile negociatoare; motivarea şi explicarea unor decizii. Comportamentele sunt previzibile, în conformitate cu normele şi valorile tradiţionale, unele acţiuni şi conduite se negociază. *Aici se îmbină organic cultura postfigurativă, cofigurativă cu cea prefigurativă;*

c) *familie modernist-rigoristă,* axată pe relaţii şi comportamente moderne, orientate spre valorificarea maximală a adulţilor şi copiilor. Copiii sunt implicaţi activ în viaţa familiei, participă la luarea deciziilor, dar structura ierarhică a familiei persistă. *Aici predomină cultura*

postfigurativă, însă ea se dizolvă cu cea cofigurativă şi implicaţia celei prefiguratuve;

d) *familie modernist-persuasivă,* axată pe relaţii şi comportamente negociatoare, mai liberale, adecvat înţelese de adulţi şi copii, susţinute de ambele părţi în situaţiile dificile de viaţă. Relaţiile sunt structurante, afectuoase, calde; conduitele copiilor corespund normelor etice, sunt legere, uneori înclină spre o permisivitate excesivă. *Sunt evidente elementele culturilor cofigurativă şi prefiguratăvă.*

V. În funcţie de stilul şi climatul educativ:

a) *familie de tip empatic* în care predomină un climat afectuos, cald; copiii sunt înţeleşi şi susţinuţi de părinţi. Familie deschisă spre colaborare. Strategiile aplicate în educaţia copilului sunt de tip charismatic: eficient se îmbină relaţia cu controlul şi valorizarea copiilor. Familia este cointeresată în pregătirea copilului pentru viaţa de familie;

b) *familie de tip coercitiv* unde predomină controlul, disciplina absolută, tehnicile de moralizare şi constrîngere; sunt prezente pedepsele fizice. Părinţii consideră că ei au fost aşa educaţi şi că "dictatul" şi disciplina hotărăsc totul;

c) *familie de tip vulcanic/conflictuos* ce posedă un stil dificil de rezolvare a conflictelor prin agresivitate, certuri, scene "spectaculoase" de căutare a "vinovatului" etc. Membrii familiei posedă un comportament dezechilibrat, relaţii tensionate, conflicte frecvente;

d) *familie de tip echilibrat paşnică*, se caracterizează printr-un stil educativ calm, axat pe un regim de viaţă stabil ce se respectă de toţi membrii familiei; uneori se observă excese sau conflicte, dar ele se rezolvă foarte constructiv şi echilibrat. Adulţii şi copiii colaborează; în majoritatea cazurilor recurg la consiliere, negocieri şi conciliere.

VI. În funcţie de vîrsta soţilor şi stagiul de convieţuire:

a) *familii tinere (*24/25 – 34/35 ani) pînă la 10 ani de convieţuire;

b) *familii de vîrsta* medie (34/35 – 44/45 ani) convieţuiesc 10-20 de ani;

c) *familii mature* (44/45 – 54/55 ani) convieţuiesc circa 20 de ani;

d) *familii în etate* (după vîrsta de 55 ani) convieţuiesc circa 35 ani.

Toate tipurile de familii prezentate în clasificarea dată le-am asociat la trei modele educative generale:

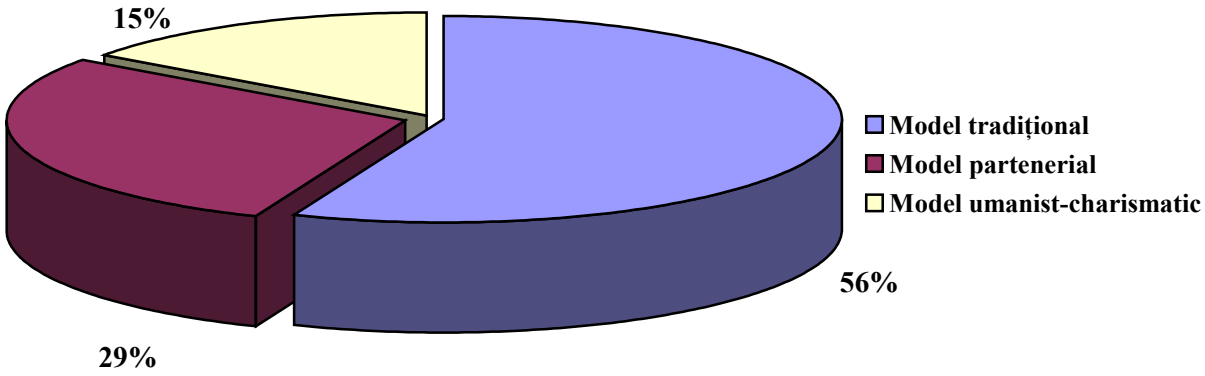

Diagrama 2. Modele educative comportamentale

1. *Modelul tradiţional*, care a fost depistat în 56% de familii. Se caracterizează printr-o ierarhie clar pronunţată, stabilitate normativă, părinţii deţinînd o poziţie tradiţională, autoritară în toate aspectele vieţii de familie.
2. *Modelul partenerial* corespunde unei colaborări, cooperări, dar include şi unele elemente de rigorism adecvat. Relaţia părinţi – copii este bazată pe respect reciproc, empatie, schimb de opinii, persuasivitate şi valorificare complementară. Acest model a fost depistat în 29% din familiile investigate.
3. *Modelul umanist-charismatic* plasează copilul în centrul atenţiei, iar părinţii se află în poziţia de ghid. Comportamentul adulţilor este orientat spre respectarea personalităţii copilului, drepturilor acestuia şi valorizarea lui maximă în baza acordării ajutorului material şi moral în îmbinare cu valorizarea autonomiei vizavi de organizarea propriului comportament. Relaţii echilibrate, constructive şi structurante care au la bază exemplul pozitiv al părinţilor. Familiile depistate au demonstrat un grad înalt de inteligenţă şi cultură (15%).

În acest context, merită a fi consemnate cîteva lucrări şi publicaţii relevante pentru cercetarea ulterioară şi elaborarea fundamentelor metodologice ale EF.

În 2000 a fost publicată monografia *Etica educaţiei familiale* (Cuznețov Larisa), ce conţine o caracteristică detaliată a familiei autohtone (capitolul: Familia în secţiune sociopsiho-pedagogică), analiza relaţiilor familiale, a autocunoaşterii şi conflictului familial, aspectele psihopedagogice ale relaţiei copii – părinţi şi programe de formare şi educaţie a copiilor şi părinţilor pentru cadrele didactice.

În acelaşi an a apărut ghidul pentru profesori "Dragostea, viaţa şi familia" (Granaci L., Granaci M., Cuznețov L. et. al.), care a fost axat pe problemele educaţiei sexuale şi de gen a elevilor.

În 2002 Revista de teorie şi practică educaţională Didactica Pro... a Centrului Educaţional "Pro Didactica" a dedicat un număr (Nr. 2/12) educaţiei în familie, pentru familie şi activităţilor extraşcolare. Astfel, publicaţiile: Educaţia pentru familie [18]; Educaţia între societate şi familie

(Mărgineanu I., p.25-27); Dimensiunea psihopedagogică a relațiilor adolescenți-părinți (Cuznețov L., p.40-44); Cum abordăm problemele ce țin de relațiile în familie (Nicifor S., p.50-54), reflectă problemele reale cu care se confruntă familia şi şcoala în educația copiilor la noi în țară. În contextul dat merită a fi consemnat studiul lui Bogdea Dan, care reprezintă un sondaj sociologic amplu privind familia şi EF cu comentarii realizate prin prisma activității unităților de învățământ în domeniul vizat şi a perspectivelor educaționale ce reclamă valorificarea continuă a acestora. Autorul consideră că educația pentru familie se realizează ocazional, astfel 70% de elevi din clasele superioare nu studiază disciplina *Etica şi psihologia vieții de familie*. În viziunea autorului, se resimte necesitatea acută a unui Curriculum de educație pentru familie, *ce ar uni într-o formulă integrativă toate aspectele vieții de familie* [14, 18; p.145], care au impact asupra formării familistului.

O continuare logică şi un rezultat intermediar al cercetărilor în domeniul vizat a fost ghidul metodologic *Dimensiuni psihopedagogice şi etice ale parteneriatului educațional* (Cuznețov L., 2003), care a elucidat cadrul metodologic şi praxiologic al parteneriatului familie-grădiniță de copii-şcoală-comunitate în direcția EF.

În contextul investigației date şi a eforturilor depuse pentru optimizarea EF în 2003 apare Curriculumul educației pentru familie destinat instituțiilor preşcolare, iar în 2004 este publicat Curriculumul educației pentru familie integral pentru toate treptele învățământului preuniversitar şi pentru învățământul universitar (Cuznețov L.). Elementul de noutate şi specificitate rezidă în abordarea sistemică a educației pentru familie a copiilor şi adulților/părinților din perspectiva problematicii lumii contemporane prin prisma *noilor educații*.

În baza celor expuse, putem conchide că în Republica Moldova familia reprezintă o unitate socială fundamentală care are anumite drepturi, realizează o multitudine de funcții, printre care şi cea educativă şi constituie obiectul de studiu al jurisprudenței, sociologiei, pedagogiei, psihologiei, economiei. Important este faptul că legislația familială a fost modificată în 2001 în corespundere cu Drepturile omului şi ale copilului. Principiile pe care reperează conținutul celor 167 de articole au un caracter democratic şi profund umanist, fiind echilibrate din perspectivă axiologică şi a culturii de gen.

Transformările social-economice, care au început o dată cu obținerea independenței republicii, au implicat mari schimbări în toate domeniile, inclusiv domeniul învățământului şi, desigur, cel al familiei.

Dacă la început reforma învățământului a demarat *fără definitivarea demersurilor normative, strategice, operaționale, administrative, fără fondarea ştiințifică orientărilor moral-spirituale* [23], pe parcursul ultimilor 5-6 ani situația se schimbă radical. Se realizează învestigații serioase

de pronosticare a căilor de optimizare şi reformare a învăţământului, se lucrează asupra elaborării standardelor educaţionale şi a reformării conţinuturilor de pregătire şi perfecţionare a cadrelor didactice, se întreprind acţiuni eficiente de reevaluare şi optimizare a parteneriatului familie-şcoală şi a educaţiei/pregătirii copiilor pentru deprinderile de viaţă şi viaţa în cadrul familiei.

Amploarea pe care o iau fenomenele negative condiţionate de scăderea natalităţii, infidelitatea conjugală, destrămarea familiilor, abandonul copiilor, proliferarea vagabondajului infantil / *copiii străzii*, creşterea procentului de familii ce nu se isprăvesc cu educaţia copiilor, agresivitatea şi violenţa, atît în cadrul familiei cît şi în societate, generează noi abordări ale problemei educaţiei pentru familie prin intermediul învăţământului şi activizării cadrului informal.

Resemnificarea raporturilor familie – şcoală au provocat o implicare activă a părinţilor în activităţile şcolare, ceea ce ar permite şi ar asigura o valorificare eficientă a adulţilor în domeniul EF.

Analiza raporturilor familie – şcoală ne-au permis să stabilim că, în principiu, ambele părţi sunt înclinate spre colaborare, prioritatea însă în stabilirea formelor şi conţinutului acesteia îi aparţine şcolii. De iniţiativa instituţiei de învăţământ, competenţa şi orientarea cadrelor didactice depinde eficienţa strategiei şi tehnologiei de organizare şi realizare a includerii părinţilor în educaţia pentru familie.

Concluzii

Istoria civilizaţiei, antropologia şi pedagogia ne demonstrează elocvent că învăţământul trebuie şi poate fi reformat conform anumitor strategii elaborate la nivel macrostrutural, iar familia nu poate fi reformată sau restructurată la comandă prin directive.

Consolidarea familiei, ocrotirea ei, formarea familiilor armonioase şi durabile este posibilă doar pe o singură cale: ridicarea nivelului de cultură al populaţiei în îmbinare organică cu dezvoltarea cadrului economic.

Întro-o societate democratică, politicile educaţionale de dezvoltare şi ocrotire, de educaţie, asistenţă socială a familiei se pot realiza printr-o colaborare complexă în baza principiului abordării sistemice prin unirea eforturilor şi îmbinarea acţiunilor ce parvin din partea tuturor instituţiilor sociale: familie, şcoală, biserică, justiţie, comunitate: prioritatea, aparţinînd însă şcolii.

Această stare a lucrurilor ne-a servit drept temei pentru elaborarea *conceptului diadic al EF*, care presupune educaţia elevilor şi optimizarea educaţiei familiale în direcţia valorizării culturii acesteia şi culturalizării părinţilor/adulţilor prin intermediul instituţiei de învăţământ. S-a stabilit că *procesul educaţiei şi pregătirii pentru viaţa de familie include: educaţia familială, educaţia prin intermediul familiei şi educaţia pentru familie*.

Primul aspect rezidă în acțiunile şi influențele din cadrul familiei cu caracter educativ ce parvin de la adulți, orientate spre formarea personalității copilului, *al doilea aspect* depinde de cultura generală a familiei, educația desfăşurîndu-se prin intermediul modului de viață al acesteia, ambele aflîndu-se într-un feed-back permanent de consolidare în realizarea rolurilor familiale. *Cel de-al treilea aspect* rezidă în direcționarea specială a procesului educațional ce presupune pregătirea copiilor pentru realizarea eficientă a rolurilor sociale de familist şi părinte. Perceperea – analiza – interiorizarea – exteriorizarea fenomenelor vieții familiale se desfăşoară în cadrul familiei prin prisma modelelor comportamentale oferite de membrii acesteia.

Prin urmare, în scopul realizării eficiente a educației pentru familie este necesar să analizăm familia ca o unitate educativă [130] din perspectiva posibilităților ei ca actor al propriei armonizări şi valorificări în calitate de mediu social firesc şi natural al copilului, ca purtător al unei culturi de *ethos educațional* [19; 20] *şi ca agent educativ social, apt de a realiza educația în contextul problematicii lumii contemporane.*

Capitolul 2. EDUCAȚIA FAMILIALĂ CA DEMERS PEDAGOGIC ŞI CULTURAL DE FORMARE A FAMILISTULUI

2.1. Familia ca unitate educativă şi pregătirea pentru viața de familie

În baza analizei am stabilit că evoluția familiei se desfăşoară în două direcții opuse, dar care interferează şi se presupun reciproc: pe de o parte, familia îşi conturează şi defineşte tot mai clar limitele în raport cu mediul social, pe de altă parte, deschiderea familiei către acest mediu creşte, volumul şi diversitatea schimburilor informaționale şi materiale fiind tot mai mari şi necesare familiei.

În aceste condiții educația familială nu poate fi redusă numai la procesele intrafamiliale, deoarece ea include intense legături cu factorii externi.

Din perspectiva filosofiei educației şi a sociologiei constructiviste *educația familială îndeplineşte nu numai o funcție de integrare în societate sau una reproductivă, ci şi o funcție constitutivă, de schimbare, reechilibrare a modului de viață ce asigură procesul de construcție a sinelui şi a lumii sociale* [1; 3; 5; 11; 13; 18; 19; 20; 25; 29; 43; 54; 71; 79; 98; 122; 173; 180].

Aceste funcții poartă un caracter educativ pronunțat. Dat fiind faptul că *EF include elemente de cogniție-reproducere-aplicare-integrare-construire şi schimbare,* orientate spre formarea personalității umane, vom aplica formularea *funcție educativă* acceptată şi vehiculată în ştiințele educației [10; 11; 13; 29; 173].

Din punct de vedere pedagogic ne interesează funcția educativă a familiei, particularitățile influențelor şi acțiunilor cu caracter educativ exercitate de ea în contextul EF.

Pentru a reliefa această funcție este necesar să analizăm familia ca unitate educativă din perspectiva dezvoltării sistemice, adică să efectuăm o analiză a familiei ca subsistem educativ social ce posedă o anumită structură şi funcționalitate (Bales R.; Parsons T., 1955; Berge A., 1977; Dolean I., 2002; Telleri F., 2003), apelînd la idei din pedagogie, sociologie şi psihologie.

Din aceleaşi surse am desprins ideea că relațiile familiale se construiesc în două direcții: pe verticală, relații intergeneraționale şi pe orizontală, relații intrageneraționale, între membrii aceleaşi generații.

Dacă facem o paralelă cu comunicarea socială, observăm că întreaga viață a omului în societate nu este altceva decît o includere permanentă a acestuia în diverse grupuri sociale şi relații de tip intergenerațional şi intragenerațional.

Anume de aceea savanții consideră familia ca cel mai important sistem educativ al societății, fără de care integrarea socială a individului ar fi foarte dificilă şi complicată (Bales R.; Parsons T., 1955; Stănciulescu E., 1997; Щуркова Н.Е., 1995; Barkan A., 2000 etc.).

Înainte de a analiza familia ca unitate educativă vom face distincție între influențele şi

acțiunile educative şi vom preciza conceptul *mediul familial*.

Multitudinea relațiilor ce se stabilesc între membrii familiei şi valorile culturale, care se transmit prin intermediul lor, constituie împreună *mediul familial*.

Influențele educative parvin de la fiecare membru al familiei ca agent al educației familiale, reprezintînd o expresie directă a relațiilor ce se stabilesc în interiorul familiei şi a modelelor comportamentale pe care le oferă agenții educației familiale.

Acțiunea educativă este exercitată direct de către agenții educației familiale în mod intenționat, conform unui scop, prin intermediul unui instrumentar special în funcție de situația reală.

Privită prin optica acestor elemente constitutive, familia reprezintă cel mai eficient şi ideal micromediu de inserție socială, de modelare şi formare a personalității copilului.

După ce în ştiință s-a demonstrat că interacțiunea mamei şi a copilului este puternic influențată, chiar dependentă de natura relațiilor dintre soți (Clarke-Stewart K., 1978), o întreagă orientare a sociologiei interacționiste atrage atenția asupra necesității depăşirii nivelului particular: mamă-copil, tată-copil, copil-copil, reliefînd necesitatea luării în considerare a complexității interacțiunilor familiale, ceea ce ar permite analiza familiei ca sistem deschis către exterior, dar şi ca unul deschis în interior, respectiv ca sistem adaptiv complex (Bronfenbrenner U., 1979; Garbarino J., 1982; Lewis M., 1978 etc.).

Prin interacțiunile multiple ale membrilor săi, familia îmbină şi sintetizează influențele pe care instituțiile din exterior: grădiniță de copii, şcoală, grupul de egali, mediul profesional le exercită asupra fiecăruia în parte. În arhitectura acestor interacțiuni familia se manifestă ca un spațiu relativ autonom de *construcție socială a realității*, implicînd resursele instrumentale şi expresive ale membrilor săi (Kellerhals J., Roussel L., 1987).

Experiențele cotidiene comune conduc spre elaborarea unui ansamblu de *reprezentări trăite* şi împărtăşite de membrii familiei, care orientează activitatea acestora, pregătind tînăra generație pentru viața de familie. Anume aici, în sistemul reprezentărilor, format în cadrul familiei de origine, rezidă multe conflicte şi discrepanțe ce pot apărea şi se pot consolida în noua familie.

Cercetările efectuate cu privire la armonizarea relațiilor familiale evidențiază importanța a două variabile familiale: *coeziunea şi adaptabilitatea grupului familial*, ceea ce ne-a condus spre acceptarea şi analiza *modelului circumplex al sistemelor maritale şi familiale* [130], elaborat de Olson D.H. (1979), ca punct de reper al cercetării şi includerii familiei în procesul de pregătire şi educație pentru familie. Conform acestui model, *coeziunea familială este definită ca o legătură emoțională între membrii ei, fiind măsurată prin intermediul a nouă variabile/indicatori: angajare emoțională; independență; frontiere; coaliții; timp; spațiu; prieteni; luarea deciziilor; interese* [130, p.91].

Coeziunea familială se poate încadra în unul din următoarele patru tipuri: dezangajare / dezangaged; separare / separated; conexiune / connected; împletire / nediferențiere / enmeshed [130].

Din punctul de vedere al adaptabilității, definită prin capacitatea sistemului familial de a-şi schimba structurile de putere, rolurile şi regulile ca răspuns la un stres situațional sau de dezvoltare, *adaptabilitatea familiei se măsoară prin intermediul a şapte variabile/indicatori: disciplină; control; posibilități de afirmare a sinelui; stil al negocierii; complementaritatea rolurilor; reguli relaționale; mecanisme de autoreglare* [130].

Din acest punct de vedere Olson D.H. consideră că familiile pot fi: rigide/rigid; structurate/structured; flexibile/flexibile; haotice/chaotic (Figura 1).

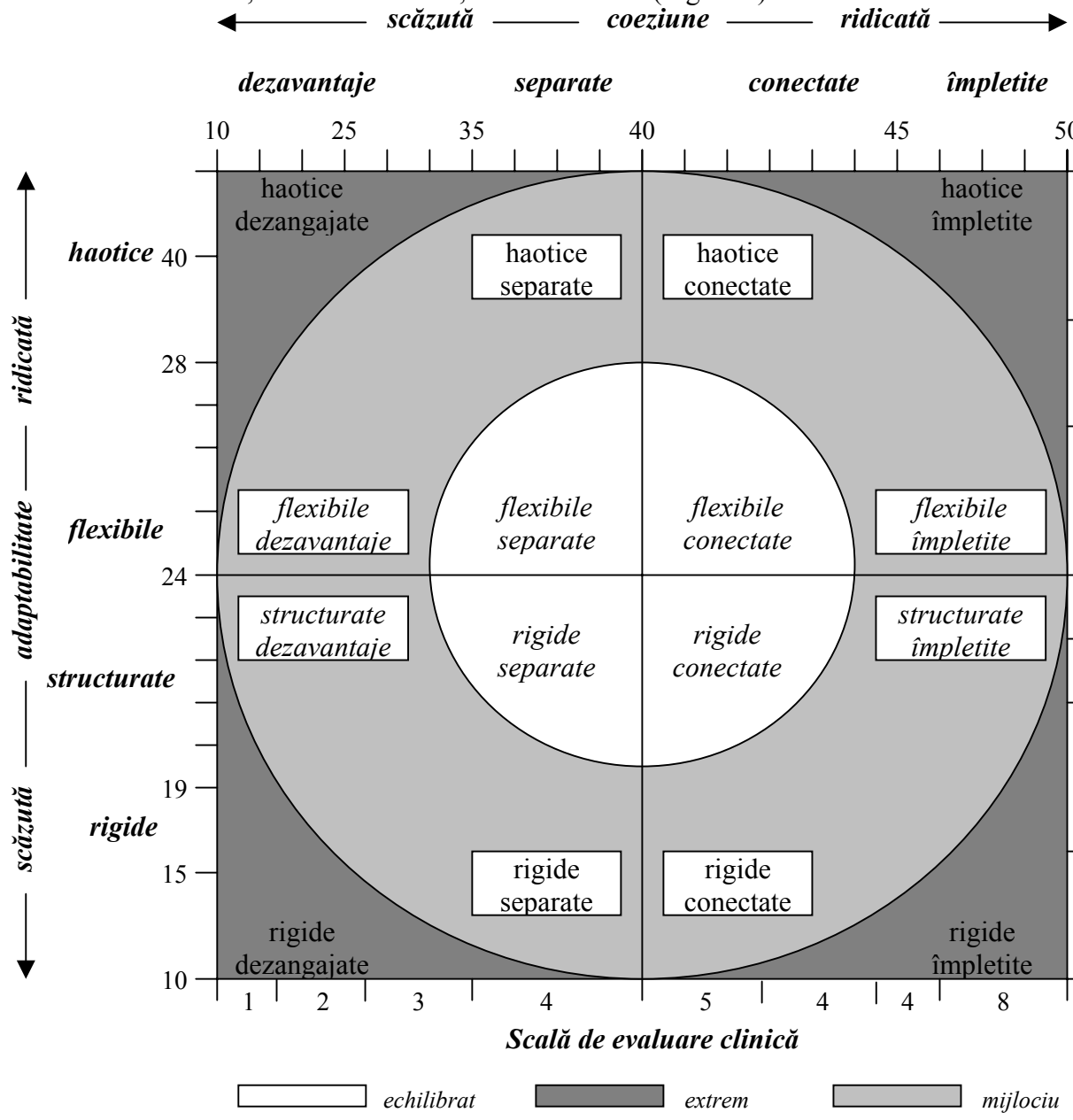

Figura 1. Modelul *circumplex* al sistemelor maritate şi familiale elaborat de Olson D.H.

Familiile care obțin un scor situat în zonele marginale sunt disfuncționale din punct de vedere al coeziunii familiale, iar familiile al căror scor se situează în cele două zone centrale sunt funcționale şi reprezintă modele de relații familiale eficiente şi armonioase.

Din punct de vedere al adaptabilității sunt disfuncționale familiile al căror scor se plasează la extreme, iar funcționale sunt acele familii, al căror scor se plasează în centru.

Pornind de la acest model, Morval M.V.G. şi Biron G. (1994) argumentează că pentru dezvoltarea psihosocială a copilului tipul de interacțiune familială şi comportamentul fiecăruia dintre membrii acesteia contează mai mult decît prezența sau absența unuia dintre părinți sau frați; de asemenea, un rol important îl are flexibilitatea familiei [116].

Flexibilitatea familiei se poate diagnostica după coeziunea şi gradul ei de adaptabilitate la condițiile schimbătoare ale mediului ambiant. În această ordine de idei, putem considera EF ca factor important ce influențează coeziunea, adaptabilitatea şi flexibilitatea familiei, cu condiția realizării ei sistematice şi competente. Cu cît mai repede se adaptează familia la mediu, cu atît se consideră ea mai flexibilă.

Sinteza literaturii de specialitate şi cercetările realizate cu privire la particularitățile familiei şi impactul ei asupra formării calităților necesare viitorului familist ne-a determinat să completăm şirul de subvariabile ale estimării coeziunii familiale cu încă una: *stilul comunicării* pe care îl considerăm generator al celorlalte nouă descrise de Olson D.H.

Reflecțiile în baza observării comportării părinților după frecventarea programelor formative ne-au permis să stabilim că adaptabilitatea familiei nu va fi eficientă, dacă îi va lipsi capacitatea de a recepționa-prelucra-transforma informația şi a reechilibra modul de viața. În consecință am propus două subvariabile, care completează şirul celor şapte, estimarea cărora va asigura diagnosticarea gradului de adaptabilitate a familiei.

Rezultatele chestionării şi a observațiilor au demonstrat că atît părinții (81%) cît şi elevii (74%) percep coeziunea şi adaptabilitatea familiei ca trăsături esențiale ce influențează substanțial viața în cadrul ei, asigurîndu-le stabilitate, funcționalitate, eficiență, ca unitate educativă cu posibilități de formare la generația tînără a orientărilor valorice şi a competențelor de familist. Părinții au optat pentru dezvoltarea şi perfecționarea capacității de receptare-prelucrare şi transformare a informației pentru a-şi reechilibra modul de viață în cadrul familiei (92%), iar elevii din liceu (83%) au evidențiat faptul că părinții sunt deschişi şi doresc să optimizeze comunicarea şi climatul familial.

În cadrul problematicii date nu putem trece cu vederea nici rolul educativ al fratriei. Savanții susțin că fratria este primul microsistem social, organizat pe baze egalitare, interiorizat de către copil după perioada de 4 ani post-oedipiană (Bales R., Parsons T., 1995).

Identificarea cu grupul fraților contribuie la diminuarea dependenței față de adult şi la dezvoltarea autonomiei copilului. Unii cercetători consideră că fratria este un sistem social organizat atît pe o axă instrumental-expresivă cît şi pe o axă a puterii (Bales R., Parsons T., 1990). Dacă analizăm fratria din punct de vedere relațional, atunci observăm că ea reprezintă numai în aparență un grup de similitudine, deoarece în majoritatea cazurilor fratria se bazează pe o structură verticală, iar influența ei se situează mai aproape de aceea a părinților, decît de cea a grupului de egali.

Studiile efectuate denotă că, în general, frații mai mari joacă un rol important educativ în comparație cu ceilalți copii. Etnologii vorbesc despre implicarea copiilor mai mari în calitate de suplinitori sau ajutoare ale adulților în activitatea de supraveghere şi de îngrijire a fraților mai mici, sarcină realizată mai frecvent de fetițe [9;19;68;71;131;173]. Psihologii, pedagogii şi sociologii menționează că frații mai mari pot reprezenta modele de identificare uneori mai influente chiar decît părinții, ceea ce mediază intrarea fraților mai mici în diferite grupuri de similitudine (Bell R., 1979; Durning P., 1995; Isambert-Jamati V., 1995; Сухомлинский В.А., 1975; Berge A., 1977 etc.). Cercetătoarea franceză Isambert-Jamati V. (1995) în lucrările sale elucidează rolul solidarității şi intraajutorării fraterne în reuşita şcolară şi cea socială. La nivelul populației investigate, identificăm o viziune particulară asupra fratriei, transmisă de către părinți prin educația familială, ce constă în valorizarea unei anumite securități sociale, unui comportament ocrotitor în baza intraajutorării fraterne şi a coeziunii familiale [92].

Viziunea dată ne sugerează o reconsiderare a fratriei, care poate furniza în contextul strategiilor EF şi a educației familiale un instrumentar mai eficient în soluționarea anumitor situații din viață.

Cercetările efectuate pe un eşantion autohton în cele trei zone ale republicii (nord-centru-sud) şi studiile empirice ne-au convins că la etapa actuală:

- solidaritatea fratriei este poluată, în primul rînd, din cauza condițiilor social-economice extrem de dificile, în al doilea rînd, din cauza influențelor „*moderne de propagare a unui mod nou de viață"*, ce înclină mai mult spre coabitare, fără prea mari responsabilități ale unei persoane față de cealaltă şi spre o izolare de rude;
- solidaritatea fratriei se manifestă eficient mai frecvent în familiile numeroase din mediul rural (71%), decît din cel urban (32%), cauza o sesizăm în însăşi structura şi coeziunea comunității rurale, particularitățile familiei de la țară, plus tradițiile poporului de veacuri privind relațiile cu rudele de sînge [54; 158; 160];
- solidaritatea şi intraajutorarea fraternă am identificat-o mai frecvent în familiile numeroase, condiția esențială aici pare a fi conținutul educației familiale axat pe strategia pe

păstrare a solidarității fraterne şi ajutorul reciproc, impus de părinți;

- solidaritatea fratriei se manifestă mult mai evident la o vîrstă mai tînără.

Rezultatele cercetărilor sociologice confirmă că timpul, slăbirea influențelor parentale şi spațiul care desparte frații mai frecvent este în defavoarea fratriei [54; 155; 172; 173], decît în favoarea acesteia.

Se observă un atașament afectiv, grijă şi solidaritate fraternă frecvent la frații mai mari față de cei mai mici, mai cu seamă la indivizii de gen feminin/surori.

În cazul dat putem vorbi despre influențele educative parentale, care orientează conduita copiilor mai mari față de frații mai mici şi de particularitățile individual-tipologice ale genului feminin, căruia îi sunt proprii aşa calități ca: empatia, sensibilitatea, receptivitatea, delicatețea. Condiția esențială a influenței fratriei pare a fi transformarea acesteia într-o strategie cu caracter formativ a educației familiale şi a educației pentru familie.

Din perspectiva EF devine important exemplul fraților/surorilor mai mari cu privire la organizarea vieții familiale şi relațiile familiale. Astfel, o mare parte dintre adolescenții investigați au răspuns că ei vor ține cont de erorile comise în întemeierea viitoarei familiei de către frații/surorile mai mari (81%), iar 53% de adolescenți susțin că ar dori să-şi creeze familii asemănătoare cu cele ale fraților mai mari.

Examinarea rolurilor parentale din perspectiva educației pentru familie a arătat că stereotipul conform căruia se consideră că mamei îi este sortit în mod natural să-şi crească şi să-şi educe copiii, pe cînd tatălui i se asumă un rol de autoritate distantă este foarte viabil, fiind perpetuat din generație în generație, la etapa actuală suferă şi el unele schimbări.

Atît studiile teoretice cît şi cele empirice cultivă şi susțin reprezentarea universală despre rolurile parentale, unde bărbatul/tatăl exercită o activitate extrafamilială, profesională, aflîndu-se mai mult în afara familiei, iar femeia/mamă exercită o activitate intrafamilială de creştere şi educație a copiilor.

Analizînd problema actorilor educației familiale, Stănciulescu E. menționează că încă în 1968 Benson L. constată faptul că numărul studiilor consacrate relației mamă-copil în SUA depăşesc de 15 ori studiile consacrate relației tată-copil. Maternitatea a fost transformată într-un cult în marea majoritate a statelor din lume [172].

Literatura de specialitate europeană a urmat acelaşi exemplu. Sinteza acesteia denotă faptul că mediul educativ familial a fost şi continuă să fie definit, în cele mai multe studii, ca unul al influenței prioritare materne.

Relația mamă-copil a fost transformată de către cercetători într-o *cheie* a înțelegerii procesului de umanizare şi socializare a copilului.

Multe din studiile în cauză îşi construiesc argumentele pe postulatul conform căruia sentimentul matern are, spre deosebire de cel patern, un fundament natural-biologic. Unele dintre cercetările recente susţin teza unei construcţii sociale a maternităţii [76; 92; 157; 172; 173].

Ataşamentul mamă-copil poate avea premise biologice, încă nedescoperite şi neelucidate, dar are, cu certitudine, o istorie care s-a dezvoltat progresiv şi diferenţiat în funcţie de condiţiile apariţiei şi înaintării sarcinii (ataşamentul pre-natal), al naşterii (ataşamentul neo-natal), al alăptării şi îngrijirii copilului (ataşamentul post-natal) (Espinoza O., Le Camus J., 1991).

În funcţie de condiţiile social-istorice şi de poziţiile teoretice şi ideologice, autorii gîndesc şi reflectă maternitatea ca *maternitate-feminitate*, respectiv ca expresie a capacităţii naturale şi general-feminine de a iubi, de a manifesta disponibilitate, solicitudine, generozitate şi dăruire de sine ori ca maternitate-creaţie, expresie a unor însuşiri naturale deosebite şi a unei relaţii privilegiate cu divinitatea [76].

Nu putem trece cu vederea şi viziunea unor reprezentanţi ai teoriilor feministe din perioada anilor 1960-1970, care insistă asupra existenţei unei *concepţii nerecunoscute a maternităţii-sclavaj*, produs al unor raporturi inegale între sexe şi ale unei etici asimetrice a datoriei familiale, care fac ca maternitatea să reprezinte o formă de alienare a femeii, consolidînd atitudinile ce menţin femeia pe o poziţie inferioară, neputincioasă în comparaţie cu bărbatul [172].

Viziunile expuse pot fi completate cu una de orientare psihopedagogică actuală. Cultul maternităţii ar trebui corelat cu o altă educaţie a băieţilor din perspectiva genurilor şi în direcţia formării la aceştia a sentimentului paternităţii, începînd cu cea mai fragedă vîrstă. În contextul EF băieţii/bărbaţii urmează a fi pregătiţi multiaspectual, exact ca şi fetele/femeile.

Literatura de specialitate susţine că *descoperirea paternităţii* de către cunoaşterea ştiinţifică a avut loc de abia în anii 1960 [70;71]. Problema a fost formulată mai întîi în termenii absenţei tatălui. Explozia ratei divorţialităţii şi prioritatea maternă în îngrijirea copilului, creşterea numărului copiilor născuţi în afara instituţiei căsătoriei, ca şi numărul mare al femeilor recăsătorie sau varianta coabitării cu un bărbat, care nu este tatăl natural al copiilor, i-au orientat pe psihologi, pedagogi şi sociologi spre cercetarea aspectelor ce ţin de fenomenele *deprivării paterne* în familiile monoparentale, şi cele ale *inflaţiei* de taţi în familiile reconstituite (Dulac G., 1993; Durning P., 1995; Erny P., 1991; Ricks S., 1985; Stănciulescu E., 1997; Barkan A., 2000, etal).

Cercetătorii din domeniul antropologiei [71; 207; 251] şi istoriei educaţiei leagă această *descoperire a paternităţii* de apariţia exogamiei şi a familiei conjugale. Dezvoltarea sentimentului copilăriei şi al familiei pare a fi determinant pentru valorizarea şi definiţia paternităţii. Modelul tatălui autoritar, impus de tradiţia funcţionalistă ca universal, a avut o durată istorică relativ scurtă şi

este departe de a prezenta o imagine integră al tatălui care ar corespunde realității zilelor noastre.

Analiza studiilor ştiinţifice europene şi a celor realizate în Republica Moldova [16; 17; 54; 55; 84] ne-a condus la evidenţierea unui şir de tendinţe în dezvoltarea sentimentului paternității de astăzi:

- observăm o investire emoțională mai mare a bărbatului în sarcina partenerei sale, cu un interes activ pentru copil şi susţinerea mamei pe parcursul procesului de graviditate şi naştere: familia pînă la 35 ani – 65%; familia matură – 38%;
- se observă o consolidare a relațiilor soț-soție şi copil-părinte prin intermediul participării mai active al tatălui la îngrijirea copilului şi la treburile casnice în perioada post-natală: familia tînără – 56%; familia matură – 41%;
- autoritatea coercitivă paternă se destabilizează progresiv, adică diferenţierea rolurilor feminin-masculin nu mai urmează axa afectivitate/autoritate, ci are loc o *revoluţie* [16; 17; 70; 144] în raporturile tatălui cu copilul, dezvoltîndu-se acestea în direcția unei logici relațional-afective în defavoarea logicii statutare: familia tînără – 74%; familia matură – 61%.

Societatea contemporană repune în discuţie nu autoritatea paternă sau parentală, ci resursele şi criteriile ei de legitimare, făcînd din afecţiunea, altruismul, sacrificiul părinților resurse importante de influenţă educativă şi unul din principalele criterii de stabilire a funcționalității familiei.

În concluzie am putea accentua cu siguranță faptul elucidat în literatura de specialitate şi observat de noi, potrivit căruia astăzi are loc *naşterea unei autorități paterne noi, afectuoase sau a afecțiunii autoritare* [172, p.130-131].

Sinteza literaturii în domeniul vizat şi cercetările realizate au contribuit la stabilirea unui fenomen important – comportamentul familial, inclusiv cel parental reprezintă *un ansamblu de îmbinări complexe ale acțiunilor membrilor familiei dependente de situațiile concrete, plasate între două extreme: între o ordine relațională cu caracter ierarhic şi una statutară/normativă.*

În contextul dat, evidenţiem faptul că etapa distribuirii rolurilor educative *tradiționale* exclusiv *sau predominant normative, a fost cu certitudine depăşită de către familia contemporană. Trăsăturile definitorii ale distribuirii rolurilor şi responsabilităților educative în familiile contemporane sunt: funcționalitatea şi eficiența.*

O calitate pozitivă, depistată la familiile tinere, este tendința de a negocia rolurile (71%). Sondajele efectuate ne-au convins că aceasta se face sub formă de convenții, tratative, discuții de tip constructiv, în funcție de resursele disponibile ale partenerilor, de profesie, postul ocupat la serviciu, rezerva de timp liber, starea sănătății, abilitățile şi capacitățile de gestionare etc.

În pofida acestui fapt, trebuie să menționăm că în domeniul comunicării părinți-copii nu s-au produs mari schimbări, ca şi în toate timpurile copiii comunică mai mult cu mama. În activitățile

comune şi comunicarea familială părinți-copii tatăl la fel este mai puțin prezent decît mama.

Actualii taţi sunt mai afectuoşi, mai deschişi spre comunicare cu copiii, decît cei din secolul al XIX-lea şi chiar din prima jumătate a secolului al XX-lea.

Unii cercetători continuă să accentueze *rolul instrumental slab al tatălui* şi *rolul complex: simultan instrumental şi expresiv al mamei* (Segalen M., 1996; Stănciulescu E., 1997; Barkan A., 2000; Bodrug V., 2001).

Considerăm că această diferențiere începe încă în copilărie şi are rădăcini viguroase în natura şi caracterul educației familiale, chiar în educația pe care o oferă copiilor săi însăşi femeile-mame, care consideră că fetele trebuie să fie pregătite pentru viața de familie mai mult ca băieții (74%).

Conform tipologiei formelor de diferențiere a rolurilor feminin şi masculin în cadrul familiei putem proiecta şi realiza programul de EF. Astfel, deosebim *modelul diferențierii duble*, ce presupune direfențierea rolurilor atît din punct de vedere al sarcinilor pe care şi le asumă părinții cît şi din perspectiva resurselor oferite de acestea a copiilor; *modelul diferențierii simple*, ce implică deosebiri fie în distribuția sarcinilor, fie în distribuirea resurselor; *modelul nediferențiat*, care îi plasează pe părinți în situația de egalitate şi complementaritate în ceea ce priveşte realizarea sarcinilor şi oferirea resurselor [157; 172; 190; 203; 209].

Deosebirile între rolul masculin şi cel feminin vizează modul, natura, timpul şi spațiul implicării, dar nu şi gradul, mai mic sau mai mare, care, de fapt, nici nu poate fi comparat, deoarece calitatea acestora diferă esențial.

Rolul matern şi cel patern reflectă două raporturi diferite în funcție de timpul şi spațiul oferit familiei, două viziuni asupra lumii, două tipuri de morală, care necesită o ajustare reciprocă, fiind ambele necesare copilului [5; 7; 17; 18; 22; 36; 59; 68; 117; 162].

În timp ce *rolul matern* în spațiu şi timp este indistinct, multifuncțional şi multirelațional, *cel patern* este delimitat în spațiu şi timp în funcție de activitatea desfăşurată şi de tipul relațiilor întrafamiliale [5; 7; 11; 54; 172]. Ambele roluri contribuie însă la formarea şi multiplicarea stereotipurilor comportamentale şi reprezintă elemente constitutive ale educației pentru familie.

În cazul bărbaților căsătoriți, timpul lor profesional este considerat ca timp parental indirect, tata munceşte pentru copii, pentru familie, fiindcă anume el este responsabil de bunăstarea materială a acesteia, pe cînd mama rămîne disponibilă, atentă la problemele copiilor chiar şi în timpul activității profesionale. În cercetarea realizată 83% de adolescenți şi 92% de părinți constată acest fapt şi-l consideră normal.

Desigur, aceasta nu înseamnă că acțiunile mamei sunt întotdeauna eficiente, însă ne permite să conştientizăm un lucru foarte important: timpul matern este o alternanță între momentele de intervenție şi momentele de simplă prezență sau control. uneori chiar de la distanță prin telefon,

epistole, iar al tatălui se prezintă ca un *dar* familiei şi copiilor.

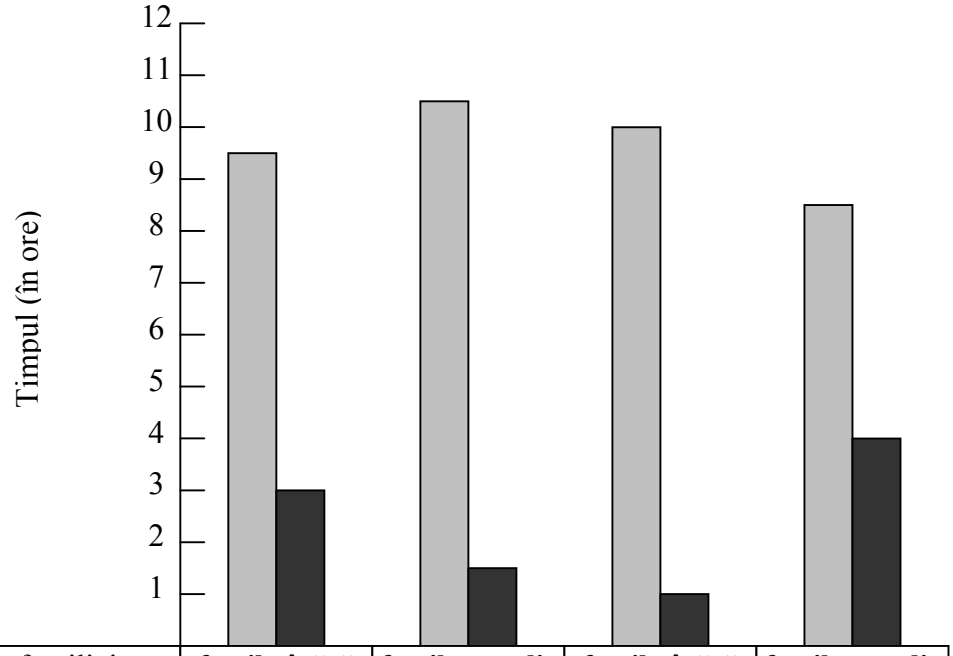
Ca să obţinem un tablou real al exercitării rolurilor parentale, am efectuat un şir de sondaje ale familiilor tinere în comparaţie cu cele de vîrstă medie din mediul urban şi cel rural după cîteva criterii care le considerăm esenţiale.

Bugetul de timp acordat educaţiei copiilor l-am cercetat prin metoda anchetelor longitudinale *panel*. Analiza unei zile, unei săptămîni şi a unei luni calendaristice ne-a demonstrat aproximativ acelaşi rezultat, cu unele mici variaţii în funcţie de situaţiile cotidiene concrete. Timpul analizat l-am stabilit în limitele de 12 ore (8^{00}-20^{00}).

Vizavi de bugetul timpului acordat educaţiei copiilor putem menţiona următoarele (Histograma nr.1):

– tinerii taţi din mediul urban se află cu copiii lor 3 ore (din 12), cei din mediul rural – 1,5 ore; în familiile de vîrstă medie, în spaţiul urban, situaţia se schimbă: taţii din mediul urban se află cu copiii 1,7 ore, iar cei din mediul rural – 4 ore.

Observaţiile şi comunicarea cu subiecţii investigaţi ne-a permis să constatăm următoarele: chiar dacă taţii se ocupă cu copiii – se plimbă, îi supraveghează sau se implică în jocurile acestora, în pregătirea lecţiilor sau în alte activităţi, mama oferă acel *timp liber*, cu precădere tot pentru copil şi pentru familie.

Vîrsta familiei	famil. tînără		famil. v.medie		famil. tînără		famil. v.medie	
Rolul parental	mama	tata	mama	tata	mama	tata	mama	tata
Mediul	urban				rural			

Histograma 1. Bugetul de timp acordat educaţiei copiilor

Taţii din familiile de vîrstă medie din mediul rural deseori implică copiii în activitatea de muncă, cei din mediul urban, invers, s-au dovedit a fi mai pasivi o dată cu creşterea copilului, acordîndu-i mai puţină atenţie.

Rezultatele acestui sondaj reflectă situaţia doar în linii generale, deoarece viaţa cotidiană a fiecărui cuplu familial diferă în funcţie de mulţi factori şi condiţii concrete: profesie, vîrsta copilului, a părinţilor, starea sănătăţii, însă relevă clar faptul că timpul matern acordat educaţiei copiilor este continuu, indistinct, iar timpul patern este delimitat şi are mai frecvent o destinaţie specială.

Domeniul în care se implică tatăl a fost stabilit prin intermediul unui chestionar pregătit special.

Taţii se implică cu precădere în următoarele domenii: activităţi tehnice/calculatorul, plimbarea, jocul, activităţi sportive, lectura, munca fizică în activităţile agricole etc. (Tabelul 2).

Tipul resurselor parentale oferite copiilor a fost investigat prin intermediul următorului experiment: părinţilor li s-a propus să selecteze dintr-un inventar de resurse instrumentale şi expresive numai pe acelea care aceştia le oferă copiilor lor interacţionînd cu ei.

Tabelul 2

Domeniul de implicare al taţilor în funcţie de mediul de reşedinţă

Domeniul de activitate	Taţii tineri (în %)		Taţii de vîrstă medie (în %)	
	Mediul urban	Mediul rural	Mediul urban	Mediul rural
Plimbarea	51	43	51	-
Vizionarea em.televiz./calculator	16	11	38	36
Jocul	11	14	35	31
Activităţile sportive	8	-	12	4
Citirea cărţilor (lectura)	10	11	-	-
Confecţionarea jucăriilor	-	8	-	-
Muzica	4	13	20	17
Activităţi agricole	12	34	11	43

Rezultatele ne-au demonstrat că taţii şi aici se *specializează*, indiferent de vîrstă şi mediul de reşedinţă. Ei sunt acei care interzic, controlează, comentează, impun, dezaprobă, aprobă, informează, cer. Mamele mai frecvent: mîngîie, îndeamnă, ajută, ascultă, protejează, explică, susţine, înţelege copiii.

Observaţiile de durată şi analiza literaturii de specialitate [54; 91; 92; 104; 117; 156; 162; 206; 211; 212] ne-au condus spre concluzia conform căreia *intervenţiile taţilor au un caracter mai instrumental: normativ direct, mai strict, chiar dur; intervenţiile mamelor sunt mai prompte, expresive*, uneori sunt contradictorii, dar au un caracter mult mai sistematic şi empatic. Considerăm că *specializarea* observată la nivelul tată-copil şi mamă-copil, caracterul acesteia

depinde de particularităţile de gen şi cele individual-tipologice ale bărbatului şi femeii, experienţa obţinută în familiile de origine, cultura, tradiţia, inteligenţa individului.

În ultimii 5-6 ani se observă un fenomen ce are urmări negative atît asupra educaţiei în general cît şi a pregătirii copiilor pentru viaţa de familie, în special. *Dezmembrarea familiei în legătură cu plecarea unui părinte sau a ambilor părinţi peste hotare, copiii fiind lăsaţi în grija bunicilor, cunoscuţilor şi a altor persoane, care pereclitează stabilitatea şi coeziunea familiei şi contribuie la diminuarea adaptabilităţii, dereglarea funcţiilor şi a relaţiilor familiale.* Strategiile comportamentale şi strategiile educative în familiile dezintegrate se cer revăzute şi remodelate în funcţie de vîrsta copilului, faptul cine a rămas cu el şi domeniile vieţii afectate de lipsa părinţilor (Anexa 10).

Analiza literaturii de specialitate, a studiilor empirice şi a investigaţiilor efectuate (Tabelul 2) ne permite să facem următoarele concluzii:

– timpul în care părinţii se află lîngă copiii lor este canalizat pentru îndeplinirea a trei funcţii de bază:

a) *de întreţinere şi îngrijire*, ce corespunde activităţilor menajere: pregătirea mesei, spălarea, repararea vestimentaţiei, curăţenia etc.;
b) *de educaţie şi dezvoltare*, corespunde realizării unor obiective educative;
c) *de relaxare şi distracţii*, care include plimbările, jocurile, convorbirile etc.

Mamele asigură toate cele trei funcţii, indiferent de prezenţa sau absenţa taţilor; pe cînd aceştia se specializează mai frecvent în întreţinerea familiei, funcţia de relaxare şi distracţii. În educaţie şi dezvoltare taţii se implică mai puţin activ, în spaţiul urban în limita de 37%, în cel rural – 29%. Aceşti indici cresc o dată cu vîrsta copiilor. Taţii şi copiii de vîrstă pubertară şi adolescentină în spaţiul rural muncesc împreună în limita de 47%, ceea ce contribuie la progresul comunicativ în relaţia tată-copil şi iniţierea acestuia în tehnologiile agricole.

În spaţiul urban sunt implicaţi în ajutarea părinţilor 20% de puberi şi adolescenţi.

Specificul relaţiei mamă-copil se manifestă în tendinţa acesteia de a orienta copilul spre interiorul familiei şi a cultiva cultura relaţională, iar specificul paternităţii se manifestă în tendinţa de a forma la copil interesul, deschiderea către lumea exterioară. Atitudinea tatălui îi arată copilului că nu este el *centrul universului* [173; 222; 223; 225; 230, 231].

Cel mai important este faptul că rolul educativ al tatălui nu este înţeles ca unul secundar nici de bărbaţi (79%) şi nici de femei (68%). Paternitatea astăzi se caracterizează prin două aspecte:

a) asigurarea securităţii materiale, trasarea direcţiilor generale şi restabilirea ordinii în administrarea gospodăriei, în caz de necesitate;
b) suplinirea soţiei în activitatea cotidiană.

Cercetătorii din domeniul ştiinţelor educaţiei [7; 9;16; 54; 68; 70; 76; 104; 141; 147; 172; 209; 212] menţionează că morala maternă se bazează pe *altruismul proximităţii,* iar morală paternă pe *altruismul de la distanţă.* Noi avem certitudinea că ambele tipuri de altruism se îmbină organic şi se pot valorifica eficient în procesul educaţiei pentru familie.

Chiar şi atunci cînd chestionarele arată că la nivelul opiniilor subiecţii au atitudini axate pe egalitate, considerînd că mama şi tatăl trebuie să fie preocupaţi în egală măsură de problemele copiilor lor, în practicile cotidiene apar mari diferenţe între conţinuturile rolului masculin şi ale celui feminin. [16; 17; 114; 173]. Acest fapt ne face să conştientizăm importanţa enormă a ambelor influenţe parentale pentru formarea personalităţii copilului şi a educaţiei, pregătirii acestuia pentru viaţa de familie, indiferent de gen.

Impactul rolurilor parentale asupra formării viitorului familist a fost cercetat în baza metodicii elaborate *ABCBTEF/analiza blocajelor, chestionarelor, bugetului de timp acordat educaţiei copiilor în familie* (Anexa 3; 4; 6; 8). Analiza acestor elemente a demonstrat că distorsiunile în educaţia de gen a copiilor şi a pregătirii lor pentru viaţa de familie au la bază unele stereotipuri comportamentale, parvenite din cultura postfigurativă şi opiniile preconcepute vizavi de relaţiile şi rolurile familiale. Acestea au fost selectate şi examinate în cadrul activităţilor practice ale şcolilor EF pentru elevi şi părinţi, de ele s-a ţinut cont la elaborarea curriculumului.

Sintetizînd, putem considera că *astăzi în familie nu există un refuz al rolurilor, poziţiilor, reperelor valorice; se observă doar tendinţa de a egala responsabilităţile şi a evita ca acestea să constituie unicul fundament al relaţiilor familiale.* Logică structurantă şi relaţională se completează cu logica statutară, mai clasică. Funcţionarea societăţii face ca schimbările ce au loc în familie să se manifeste în comportarea tinerilor, viitorilor soţi şi părinţi. Mama şi tata se completează sau se suplinesc. Modelul dat se bazează pe condamnarea atitudinilor coercitive, autoritare. Această *anihilare a autoritarismului* nu face să dispară nevoia unei autorităţi, ci permite aplicarea, adecvată şi rezonabilă a acesteia.

Tatăl astăzi continuă să manifeste autoritate, dar totodată este apropiat copilului, continuă să se investească profesional, împărţind acest rol cu mama, fiind în acelaşi timp disponibil, învăţînd a alterna mai eficient în relaţii poziţia verticală de autoritate cu cea orizontală relaţională, fără a face privilegii uneia.

Sintezînd influenţele din exterior, corelîndu-le şi îmbinîndu-le cu cele interne, susţinem că *familia se manifestă ca o unitate educativă integră şi un spaţiu relativ autonom de construcţie socială a realităţii şi personalităţii, că EF trebuie să susţină şi să perfecţioneze funcţia educativă a familiei, a tuturor membrilor acesteia.*

În această turnură reflexivă putem conchide că diminuarea rolului şi a funcţiei educative a

familiei contemporane este *contrazisă de însăşi evoluţia cunoaşterii* şi evoluţia relaţiilor familie-şcoală-comunitate [29; 54; 73; 78; 79; 172; 276; 285]. Acest fapt l-am vizualizat la nivelul discursurilor: politic, juridic, religios, ştiinţific şi praxiologic, reliefînd particularităţile educaţiei copilului, relaţiile acestuia cu părinţii, care sunt orientate spre formarea personalităţii lui, formarea şi educaţia pentru familie.

Concluzii

Politicile şi practicile educaţionale promovate de instituţiile de învăţămînt pot fi întemeiate şi eficiente doar bazîndu-se pe un suport ştiinţific adecvat.

Astăzi unitatea de învăţămînt nu se mai află în situaţia cînd aşteaptă anumite *directive de la organele superioare*. Încă de la sfîrşitul anilor ’60, *perspectiva funcţionalistă macro-sociologică, pînă atunci dominantă, pierde teren în favoarea celor interpretative microsociologice de tip interacţionist, fenomenologic şi etnometodologic sau, mai exact, a celor ce încearcă o sinteză micro- şi macrosociologică*, axată pe teoria cognitivă, structuralismul constructivist, teoria structurării [49;65;277]. Caracteristicile comune ale tuturor acestor noi orientări rezidă în centralitatea actorului şi constructivismul acestuia. Ca consecinţă obiectivă a acestui proces trebuie să fie excluderea din EF a caracterului episodic, accidental sau ocazional şi, desigur, incompetenţa.

În condiţiile actualei dezvoltări a societăţii moderne şi în corespundere cu problematica lumii contemporane, importanţă tot mai mare capătă cultura familiei, care se cere analizată din perspectiva ethosului pedagogic familial şi a noilor educaţii.

Pornind de la realitatea existentă şi particularităţile familiei autohtone, am elaborat clasificarea familiei şi modelele educative comportamentale ale familiei, ceea ce va permite să diferenţiem şi să individualizăm educaţia pentru familie.

Pentru a stabili componentele ethosului pedagogic familial şi a elabora în perspectivă Curriculumul EF am realizat analiza familiei ca unitate educativă pe baza modelului circumplex al sistemelor maritale şi familiale ale lui Olson D.H.

Astfel, am precizat, stabilit şi completat indicatorii coeziunii şi adaptabilităţii familiei, care vor asigura cunoaşterea posibilităţilor educative ale familiei pentru implicarea ei mai eficientă în educaţia copiilor, pregătirea lor pentru viaţa familială şi valorificarea resurselor ei în autoperfecţionarea propriului climat familial.

2.2. Ethosul pedagogic al familiei: cultură şi educaţie pentru familie

Elucidarea fenomenului transmiterii familiale a valorilor şi formării atitudinilor vizavi de organizarea vieţii de familie a necesitat verificarea şi precizarea unor aspecte teoretice privind cultura familiei şi valorile acesteia.

Cultura familiei reprezintă totalitatea valorilor materiale şi spirituale pe care le posedă şi promovează aceasta ca instituţie socială. Valorile spirituale rezidă în cunoştinţele variate pe care le posedă membrii familiei, virtuţile, convingerile, tradiţiile, modelele comportamentale ale părinţilor, copiilor, bunicilor şi atitudinile valorice ale acestora.

Pornind de la definiţia lui M.Rokeach (1973) conform căreia *valoarea este o credinţă durabilă asupra unui mod de existenţă, care ar fi preferabil din punct de vedere personal şi social* şi de la clasificarea acestora în *valori-scopuri* şi în *valori instrumentale* [29; 151], care se referă la mijloacele utilizate în atingerea scopurilor: modul de a acţiona, de a fi etc., se constată că anume această *credinţă durabilă* reflectă raporturile care exprimă concordanţa dintre idei, fapte, lucruri, sprijinind acţiunea umană. Atunci cînd valorile orientează sau sprijină acţiunea educativă, care este şi ea o acţiune umană, ele se transformă în valori educative şi din acest moment devin funcţionale, adică se aplică activ în practica educaţională [151].

Potrivit sociologilor Terrisse B., Trottier S. (1994), Durning P. (1995), *valorile educative sunt tridimensionale*, comportînd *dimensiunea cognitivă,* întrucît presupun un ansamblu de cunoştinţe cu caracter normativ, incluzînd şi evaluarea, *dimensiunea afectivă*, deoarece presupun un ataşament diferenţiat pentru un mod sau altul de viaţă şi cea *conotivă*, deoarece valoarea orientează şi ghidează acţiunea.

În acest context devine important să stabilim prin ce se aseamănă şi prin ce se deosebesc aceste concepte: *valori educative* şi *atitudine educativă*.

Cercetătorul francez Durning P. ne convinge că noţiunea *atitudine educativă* este utilizată de numeroşi autori într-o accepţiune foarte apropiată de cea a termenului *valoare*, întrucît posedă aceleaşi trei dimensiuni. El explică acest concept în baza definiţiei lui Allport menţionînd că *atitudinea este o stare mentală şi neurofiziologică, inclusă în experienţă, care exercită o influenţă dinamică asupra individului pregătindu-l să reacţioneze într-un mod particular la un anumit număr de obiecte şi situaţii* [1].

Elementele comune, evidenţiate de sociologi şi pedagogi ne permit să situăm atît valorile cît şi atitudinile din punct de vedere pedagogic, pe poziţii de finalităţi, de conţinuturi, dar şi de principii sau mijloace ale acţiunii educative, ceea ce este foarte important pentru realizarea procesului educativ [1; 210; 217; 220; 229; 230].

Unii sociologi înglobează elementele enumerate într-un concept generalizator *ethos pedagogic* (Bourdieu P., 1964; Passeron J.C., 1970). Acceptăm acest concept şi completăm sintagma respectivă cu termenul *familial*, pentru a orienta şi localiza elementele acestuia.

Analizînd cultura influenţelor relaţionale şi acţiunile educative ale familiei, putem stabili elementele *ethosului pedagogic familial*, care desigur că variază de la o familie la alta în funcţie de

foarte mulți factori: vîrsta părinților, studiile şi nivelul de inteligență al acestora, componența familiei, coeziunea şi adaptabilitatea ei, condițiile de trai, tradițiile familiale, particularitățile individual-psiholiogice ale membrilor familiei, concepția despre lume şi cea pedagogică a acestora.

Reținînd momentul elucidat, urmează să determinăm în ce măsură reprezintă astăzi familia acea principală *curea de transmisie* (Merton R.) a valorilor şi atitudinilor necesare pentru integrarea în viața de familie şi comunitate [111].

În această ordine de idei, am putea pune în discuție doar conținutul valorilor, procesul de transmitere şi asimilare a acestora şi importanța lor pentru un viitor familist.

Literatura de specialitate, studiile empirice şi investigațiile noastre denotă faptul că în majoritatea lor familiile contemporane, în principiu, orientează copiii spre valorile general-umane şi cele naționale, formînd un ansamblu de atitudini valorice, însă acest proces complicat scoate în evidență o anumită variabilitate a fenomenului educațional, care, conform cercetătoarei Stănciulescu E. (1997), este reflectată de *întreaga tradiție etnografică şi antropologică*. Savanții au ajuns la concluzia, scrie cercetătoarea, că *există o variabilitate sociocuturală: fiecare grup investigat, fiecare cultură se caracterizează printr-un sistem specific al educației care corespunde de fapt structurilor sociale şi culturale* [172].

Analiza mai multor cercetări în domeniu şi cercetările noastre ne-au permis să observăm un şir de diferențe, mai cu seamă în direcția transmiterii valorilor instrumentale şi cea de formare a trăsăturilor de personalitate, pe care părinții contemporani le consideră ca cele mai importante şi necesare pentru integrarea socială a copiilor lor, la general, şi, integrarea acestora în familie, în special.

Sondajele efectuate ne-au demonstrat că în familiile din *mediul urban sunt valorizate următoarele trăsături de personalitate:* raționalism/pragmatism (83%); bunătate (82%); creativitate / a fi inventiv (79%); independență (68%); spirit de inițiativă (67%); perseverență (65%); responsabilitate (64,5%); tact (61%); onestitate (59%).

Familiile din mediul rural valorizează: bunătatea (92%); hărnicia (91%); acuratețea (77%); bărbăția (75%); chibzuința (65%); onestitatea/ *om cumsecade* (64%); stăpînirea de sine (54%).

Pentru etapa actuală foarte complicată, cînd țara face primii paşi pentru a ieşi din criza dură social-economică, iar familia este insuficient protejată, aceasta desigur că reacționează prin mecanismul său propriu de adaptare a membrilor săi la schimbarea condițiilor vieții. Sondajul realizat ne-a demonstrat că 74% din părinți şi 83% din adolescenți pledează pentru o educație în conformitate cu principiile eticii creştine, dar, totodată, foarte puțini au ales astfel de calități precum sunt: delicatețea (11%), modestia (13%), patriotismul (27%), receptivitatea (9%) etc.

La întrebarea: *De ce?* au răspuns că n-au nimic împotriva acestor calități, însă astăzi, cînd societatea trece la economia şi relațiile de piață, delicatețea, modestia, receptivitatea,

patrimoniul, nu asigură integrarea socială a tînărului. Aceeaşi opinie o împărtăşesc şi adolescenţii de ambele sexe.

Important este faptul că *bunătatea*, ca trăsătura de personalitate pe care părinţii şi adolescenţii o consideră *de o mare valoare*, este prioritară.

Familia ca valoare o consideră foarte importantă 83% de tineri şi adolescenţi, prioritară se consideră şi calitatea de *bun familist* (77%).

Diversitatea opiniilor formulate rezultă şi din structura socială, apartenenţa profesională, nivelul de instruire al părinţilor şi, desigur, mediul de trai, condiţiile concrete de viaţă. Nu putem trece cu vederea faptul că sunt anumite diferenţe între familiile din mediul urban şi cel rural, între familiile ce locuiesc în zona de nord, de sud sau cea centrală a Moldovei; între familiile ce locuiesc într-o rază apropiată sau îndepărtată de oraş; între familiile tinere şi cele ce au o anumită experienţă de viaţă, între familiile ce aparţin diferitelor categorii socio-economice.

Cercetările efectuate au avut drept scop să reliefeze *importanţa familiei în transmiterea valorilor şi formarea atitudinilor, să scoată în evidenţă interdependenţa ethosului familial de ethosului social şi să demonstreze că variabilitatea procesului educaţional este un fenomen inevitabil şi obiectiv în orice societate, iar cultura postfigurativă, cofigurativă şi prefigurativă vin să se completeze reciproc, formînd fundamentul culturii familiale, pe care trebuie să-l orientăm în direcţia formării unui familist eficient.*

Conţinutul ethosului pedagogic familial este puternic influenţat de instituţia de învăţămînt, mai întîi de grădiniţa de copii, apoi de şcoală. O dată cu plecarea copilului la grădiniţă apoi la şcoală, aceste instituţii devin o componentă reală a vieţii de familie, ce contribuie nu numai la valorizarea copilului, dar şi a părinţilor.

La etapa actuală, societatea a conştientizat faptul responsabilităţii duale vizavi de educaţia copilului: a familiei şi a instituţiei de învăţămînt, accentul fiind pus pe colaborare şi parteneriat.

Observaţiile empirice, investigaţiile privind colaborarea şcoală-familie şi literatura de specialitate [25; 43; 54; 115; 116; 170; 171] susţin teza potrivit căreia evoluţia sistemului de învăţămînt nu a condus la o demisie parentală, ci, dimpotrivă, a stimulat o redefinire a rolului părinţilor şi familiei în educaţia copiilor. Dacă analizăm domeniile vieţii de familie, influenţate de grădiniţă şi şcoală [54] şi cele trei tipuri de cultură ce funcţionează în societate [110], apoi putem stabili interdependenţa acestora şi rolul lor în formarea şi completarea ethosului pedagogic familial, care reprezintă fundamentul cultural al acesteia şi factorul hotărîtor al educaţiei pentru familie a tinerei generaţii.

În lucrarea sa "Le Fosse des generations" (1970), Mead M. analizează deosebirile esenţiale existente între mecanismele învăţării specifice unor culturi ce diferă prin complexitatea lor, dar

care interrelaționează şi interferează, asigurînd transmiterea valorilor şi formarea personalității prin fixarea *habitusului primar* [19] în individ. Astfel, autoarea distinge trei tipuri de culturi:

- *tipul postfigurativ*, în care cultura se transmite în direcția de la părinți spre copii;
- *tipul cofigurativ*, în care învățarea culturală se realizează în grupurile de egali; copiii şi adulții învață de la membrii generației din care fac parte;
- *tipul prefigurativ*, în care părinții învață de la copiii lor.

Analiza culturii/ethosului pedagogic familial prin prisma concepției respective ne permite să observăm un *aliaj de elemente ce aparțin celor trei culturi*. În virtutea faptului că societatea umană îmbină trei generații, acestea sunt prezente şi în familie la nivel microstructural. La formarea ethosului pedagogic familial participă toate cele trei culturi.

Cultura postfigurativă aparține generației de vîrsta a treia – bunicilor. Ea conservă şi perpetuează valorile şi tradițiile, în cazul nostru obiceiurile şi tradițiile legate de căsătorie, familie, educația copiilor, educația şi pregătirea tinerei generații pentru viața de familie. Savanții consideră că cultura postfigurativă conferă culturii umane *o mare stabilitate* [110].

Cultura cofigurativă este orientată spre prezent, model predominant în procesul de socializare a membrilor familiei şi care rezidă în preluarea comportamentelor şi viziunilor din grupul de similitudine. Aceasta nu înseamnă că societatea şi familia se dezic de modelul postfigurativ. În toate culturile cofigurative, adulții păstrează o poziție dominantă, în sensul că ei fixează cadrul şi limitele în care cofigurația poate avea loc şi acceptă sau resping comportamentele inovatoare. Cultura cofiguratvă în cadrul familiei întreține sentimentul schimbării continue, dar, uneori, creează situații de frustrație, incertitudine şi insecuritate membrilor familiei. Aceste fenomene le putem observa deseori în familiile restrînse de tip nuclear, unde lipsesc bunicii [110].

Cultura prefigurativă, centrată pe copil, vine să le completeze pe cele două, mai cu seamă în perioada cînd copilul începe a frecventa grădinița şi şcoală, aducînd cu sine noi cunoştințe, abilități şi reguli de viață, comportare, valori [19; 20; 49; 110; 217].

În examinarea procesului de pregătire pentru viața de familie noi ne-am axat pe *ideea coexistenței echilibrate a diferitelor generații, bazate pe simetrie, complementaritate şi reciprocitate, pe principiul schimbului şi al completării, chiar dacă uneori acestea nu sunt echivalente, idee susținută de mai mulți cercetători din domeniul ştiințelor educației.*

Dacă apelăm la aspectul psihopedagogic al formării personalității, care indică faptul că fundamentul acesteia se plăsmuieşte în primii 7 ani de viață a copilului, înțelegem cît de importantă este familia pentru copil, şi anume ethosul pedagogic familial**,** completarea conținutului căruia ce efectuează de toți membrii familiei şi colaboratorii instituțiilor de

învățământ, ce realizează pregătirea viitorilor familişti şi părinți sau organizează educația continuă a acestora.

Pentru a ghida procesul de completare a *ethosului pedagogic familial* destinat formării familistului eficient, am stabilit că este necesar să cunoaştem şi să analizăm componentele acestuia prin prisma *perspectivelor culturii organizaționale* [189, p.300], deoarece grupul familial, de asemenea se constituie şi funcționează ca o instituție organizată de oameni, necesitînd o dirijare eficientă din partea adulților, pe care am definit-o ca *management familial*.

În evoluția sa cultura organizațională a fost examinată din diverse perspective: rațională, funcțională, simbolistă, conceptualistă, comportamentalistă, individualistă şi colectivistă. Cercetătoarea Sackmann S. (1992) efectuează o sinteză a concepțiilor cu privire la cultura organizațională [190] şi evidențiază trei mari perspective: *holistă, cognitivă şi perspectiva variabilei.* Conform *perspectivei holiste*, cultura organizațională are un *miez* redus la tradiții, idei derivate şi selectate istoric, precum şi la valorile ataşate acestor idei. Perspectiva în cauză integrează atît patternurile cognitive cît şi pe cele comportamentale.

Perspectiva variabilei se regăseşte la reprezentanții antropologiei simbolice şi rezidă în forma comportamentelor şi practicilor în relație cu unele înțelesuri subiacente [83; 188; 190].

Conform *perspectivei cognitive*, cultura organizațională este un sistem de cunoştințe sau standarde învățate care sunt utilizate pentru a percepe şi evalua mediul organizațional [190, p.316-317].

În concluzie, cultura organizațională se referă la convingerile omului, accentul fiind pus pe valori, credințe, idei şi norme.

Clasificarea componentelor culturii în *materiale şi spirituale* a fost depăşită prin introducerea altui construct diferențiator, şi anume *dimensiunile obiectiv-subiectiv* [189, p.320].

Există o mulțime de aspecte ale vieții familiale, cel *material/economic, statutar, comportamental şi spiritual. Dimensiunea obiectivă* a culturii familiale se manifestă la nivelul comportamental şi la nivelul produselor acestuia, iar *dimensiunea subiectivă* se constituie din elemente ideatice, ambele, însă, avînd o mare importanță în viața de familie şi educația pentru familie.

Reieşind din aceste considerente şi avînd la bază un material experimental substanțial, selectat în localitățile urbane şi rurale ale Republicii Moldova, am elaborat *schema dual㠹 a ethosului pedagogic familial destinat formării familistului eficient.* Ea reflectă caracterul dual structurat pe două axe, *subiectivă* şi *obiectivă* ale culturii familiale, ceea ce a asigurat analiza fiecărui element constitutiv al dimensiunilor nominalizate, şi a contribuit la perceperea integră şi conştientă a procesului de interiorizare şi exteriorizare a cunoştințelor şi competențelor în domeniul organizării şi armonizării vieții de familie.

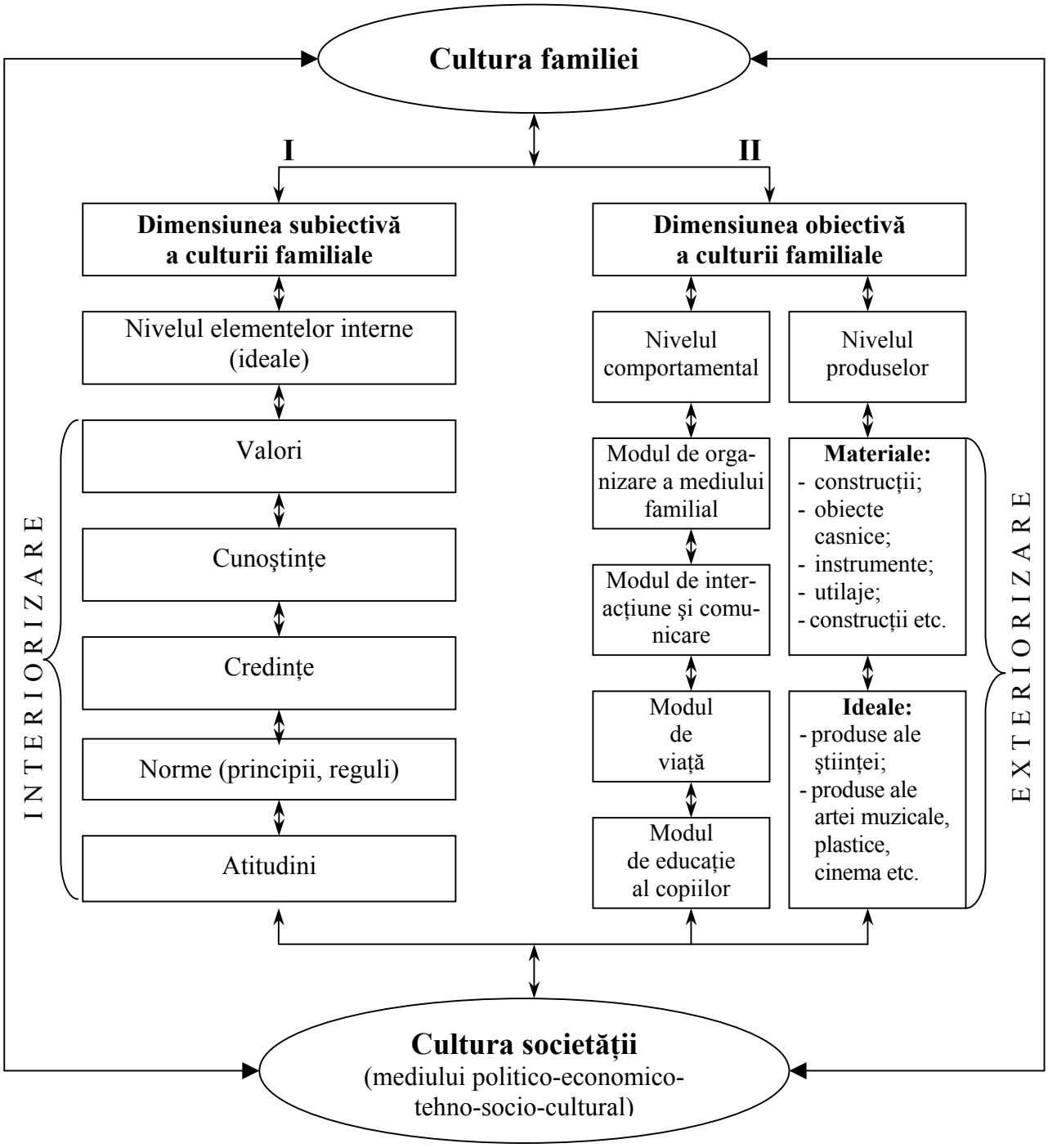

Figura 2. Schema dual㠹 a ethosului pedagogic familial destinat formării familistului eficient

Această dualitate ne permite să cunoaştem şi să dirijăm fenomenul cultural de formare a familistului în cele două aspecte ale dimensiunii subiective şi obiective, care de fapt asigură formarea conştiinţei şi conduitei, unităţii lor.

În continuare va fi supus analizei fiecare element constitutiv, pentru a-i dezvălui conținutul, posibilitățile şi a elucida subordonarea şi funcționalitatea lor în procesul complex de educație pentru familie. În această ordine de idei, *s-a recurs la reprezentarea grafică pe niveluri a*

culturii familiale pentru a scoate în evidenţă atît calitatea sa de sistem organizat ierarhic, cît şi gradul de coeziune, interrelaţionare şi profunzime a elementelor constitutive.

Considerăm foarte importante elementele dimensiunii subiective ale culturii familiale, deoarece, pe de o parte, ele subordonează elementele dimensiunii obiective, prin care acestea se exprimă, iar pe de altă parte, conţinuturile lor spirituale sunt cele care conferă valoare materiei.

Astfel, credinţele reprezintă, în sensul curent, gradul de adeziune pe care-l putem acorda unei idei, unui cuvînt, unui comportament sau unui om. În teologie se vehiculează mai frecvent cu forma religioasă a credinţei [189].

În cadrul ethosului pedagogic familial, orientat spre formarea familistului eficient, este foarte important ca *credinţa* să se îmbine organic cu dragostea, să aibă drept obiect nu numai religia, în cazul nostru, creştină ortodoxă, ci şi stima, iubirea încrederea în persoana de gen opus, cu care, de fapt, individul trebuie să creeze împreună o familie durabilă, armonioasă; cuvîntul, onoarea acesteia, dar şi propria onoare şi onestitate.

Din punct de vedere psihopedagogic o deosebită importanţă are şi credinţa în forţele proprii, ceea ce îi conferă personalităţii umane încredere în sine, în capacităţile sale. În această ipostază se conturează sarcina de a orienta educaţia copilului şi autoeducaţia adultului spre *cunoaşterea de sine*, cunoaşterea particularităţilor de gen, de convieţuire în familie şi *cunoaşterea lui Dumnezeu* [26; 27; 51].

Valorile reprezintă un element foarte important al ethosului pedagogic familial, deoarece ele condiţionează şi dinamizează acţiunile omului. Sensul curent al valorii rezidă într-o *calitate a lucrurilor, a persoanelor, a conduitelor, pe care conformitatea lor cu o normă sau proximitatea unui ideal le face în mod particular demne de stimă*. Aici prezintă o deosebită importanţă relaţia dintre valoare şi educaţie, deoarece *valorizarea valorilor* (Andrei P., 1973) reprezintă unul dintre reperele fundamentale ale umanizării copilului şi ale dezvoltării potenţialului său creativ psihologic şi social.

Dincolo de interpretările cultural-antropologică (Măciu M., 1995; Лузина Л.М., 2000), cultural-filosofică (Antonesei L., 1966) şi cultural-psihologică (Rusu L., 1968), este necesar de reţinut că *în structura valorii distingem o componentă obiectivă referitoare la proprietăţile obiectului, relaţiile dintre oameni, situaţiile de viaţă, creaţiile materiale şi spirituale din punctul de vedere al utilităţii* şi o componentă subiectivă *care vizează capacitatea omului de cunoaştere şi transformare a realităţii*, pe care trebuie să axăm educaţia familială şi cea pentru familie.

Vorbind de un *sistem de valori în cultura poporului nostru* (2; 29; 54; 57) *important pentru formarea personalităţii familistului*, am putea menţiona:

- *valorile general-umane*, considerate *valori-scop*: Adevărul, Binele, Sacrul, Frumosul, Dreptatea [29];

– valorile democratice, înțelese ca *valori-mijloc*, specifice diferitor componente ale vieții şi existenței umane, acestea fiind: *libertatea, drepturile şi obligațiile omului, toleranța solidaritatea, responsabilitatea.*

Evident că această clasificare poate fi nuanță în dependență de mai multe criterii. Astfel, pentru formarea familistului sau autoperfecționarea competențelor şi conduitelor unui membru al familiei importante ar fi următoarele categorii de valori:

a) *vitale*, necesare pentru securizarea vieții şi formării unui mod sănătos de viață în cadrul familiei: sănătatea fizică şi psihică, tonusul şi forța fizică, frumusețea şi armonia fizicului şi psihicului etc.;
b) *ecologice*, necesare omului pentru ocrotirea mediului ambiant: aerul curat, apă potabilă, peisaj plăcut etc.);
c) *morale, politice, juridice, istorice*, necesare existenței unui stat, națiuni, familii, precum: binele, onestitatea, suveranitatea, demnitatea, patriotismul, curajul, înțelepciunea etc.;
d) estetice şi religioase ce vizează dragostea, fidelitatea, spiritualizarea comportamentului, contemplarea lumii, formarea concepțiilor, credința omului, frumosul din natură, comportare, artă etc.;
e) *teoretice*, necesare cunoaşterii şi creației umane [29, p.218].

Într-o corelație permanentă cu sistemul de valori trebuie să fie realizată educația în cadrul familiei pentru familie începînd cu naşterea copilului. În acest sens, o importanță mare are exemplul adulților: a bunicilor, părinților, fraților/surorilor mai mari şi a altor rude. Persoana care este *purtător al valorii*, promovează activ valorile, este în stare să formeze, *să contamineze*, în sensul pozitiv al acestui cuvînt, o altă persoană din punct de vedere axiologic, formîndu-i anumite orientări valorice. În această ordine de idei, reliefăm importanța respectării şi valorizării tradițiilor, virtuților sănătoase naționale, familiale, ce rezidă în modele, obiceiuri, tradiții legate de diverse fenomene, ca de exemplu: comportarea ocrotitoare a bărbatului, sărbătorile naționale, familiale; tradiții de amenajare a casei, odăilor, obiceiuri şi tradiții legate de primirea oaspeților, cultura vestimentației etc. Cercetătorii în domeniul etnopedagogiei şi sociologiei [26; 27; 29; 131; 160; 171; 172; 173; 206; 207], experiența demonstrează că valorile naționale şi cele familiale contribuie la consolidarea coeziunii şi adaptabilității familiei şi reprezintă instrumente eficiente de educație pentru familie.

Cunoştințele sunt un element central, de bază, în formarea personalității familistului, care reprezintă de fapt *valorile adevărului ştiințific*, ce pot fi cultivate în cadrul educației intelectuale. Ele reprezintă dimensiunea cognitivă a activității de formare-dezvoltare a personalității umane.

În temeiul celor relatate şi din perspectiva educației cognitive, care cere a învăța să ştii, a învăța să faci, a învăța să trăieşti împreună cu alții şi a învăța să fii [65; 95]*, cunoştințele ce țin de domeniul*

organizării şi armonizării vieții de familie le putem structura şi consolida astfel ca să formăm ansamblul de competențe cognitive, acțional-practice, socio-afective şi comportamentale privind viața familială şi EF, atît de necesare fiecărui individ, indiferent de gen, profesie, vîrstă şi credință (Anexele 4; 15; 16).

Norme / principii şi reguli ce reprezintă o stare obişnuită sau medie a unui lucru, iar în sens filosofic norma este un criteriu sau principiu care reglementează conduita sau la care se face referință pentru a realiza o judecată de valoare. Termenii învecinați sunt: lege, principiu, regulă, iar termenii corelați: etică; morală; regulă; valoare [40].

În ceea ce priveşte *ethosul pedagogic familial şi implicarea lui în EF ar fi important şi adecvat ca familia să cunoască şi să respecte normele moral-etice, care astăzi sunt corelate, în primul rând, cu drepturile omului şi ale copilului, să se țină cont de normele şi regulile prevăzute în Codul familiei al Republicii Moldova* [41] *şi, desigur, de normele şi principiile, axate pe dragoste şi respect reciproc ce se stabilesc în familia concretă*. Un ansamblu de norme moral-etice parvin de la cultura postfigurativă, mai cu seamă, cele cu caracter religios şi tradițional, cofigurativă şi cea prefigurativă.

Aceste elemente intrinseci, subiective, nu pot fi separate sau dispersate de cele obiective şi de factorii sociali.

Dimensiunea obiectivă este concretizată la nivelul comportamental şi cel al produselor culturii, de aceea fenomenele respective pot fi uşor observate, măsurate şi comparate.

Modul de organizare al mediului familial l-am numit *management familial*, *deoarece el însumează: organizarea, dirijarea, administrarea, corectarea monitorizarea funcționării familiei ca un tot întreg*. În această ipostază este foarte important de repartizat clar obligațiile şi responsabilitățile între membrii adulți ai familiei şi copii în funcție de: vîrstă, aptitudini, competențe şi posibilități, fără a impune poziția de lider / *cap al familiei* bărbatului sau femeii. Aceştia trebuie să negocieze şi să se înțeleagă singuri privind realizarea funcțiilor şi rolurilor în conformitate cu situațiile concrete.

Aici *rețete gata* nu pot fi. Unii indivizi de gen masculin conduc, o pot face bine şi se complac în această funcție; alții preferă să se subordoneze, cei de-al treilea, suplinesc sau completează partenerul, iar o bună parte tind spre poziția de egalitate. Principalul este modul în care se desfăşoară conviețuirea, monitorizarea eficienței realizării rolurilor şi funcțiilor familiale. Important este ca adulții să *ofere spațiu* tuturor membrilor familiei pentru decizii şi acțiuni independente.

Modul de interacțiune şi comunicare al familiei se cere axat pe dragoste, respect, empatie, toleranță şi relații de tip constructiv, structurant, deschise spre colaborare şi parteneriat.

Modul de viața al familiei se manifestă prin stilul relațional şi comportamental al membrilor

acesteia, valorile obiectivizate în norme, tradiții, obiceiuri; respectarea unui regim rațional de viață şi funcționalitatea familiei. Un mod de viață axat pe un stil umanist, echilibrat din punct de vedere moral, spiritual, intelectual, estetic, religios, tehnologic, psihofizic, economic şi ecologic ar corespunde actualelor tendințe promovate de UNESCO prin intermediul centrului Educațional „Pro Didactica" şi politicilor educaționale promovate de sistemul învățămîntului din Republica Moldova.

Modul de educație a copiilor va repera, de fapt, pe toate cele trei elemente analizate anterior. Este evident faptul că într-o familie ce respectă un mod sănătos şi rațional de viață va fi o comunicare eficientă şi o conducere adecvată, şi, invers, acolo unde modul de viață este anomic, negîndit, coercitiv sau prea liberal, vom observa dificultăți grave la toate nivelurile: în comunicare, interacțiune, managementul familial şi în educația copiilor.

Nivelul produselor materiale şi ideale/spirituale se cer echilibrate. Ca să nu formăm la copii trebuințe şi aşteptări exagerate, ei trebuie să fie convinşi că banii/bunurile materiale nu soluționează problema fericirii umane. În această ordine de idei devine necesar să învățăm copiii a stabili prioritățile în viață, a pune valoare pe virtuțile moral-spirituale şi pe valorile autentice: dragoste, credință, adevăr, bine, frumos, sănătate, familie etc.

Sinteza literaturii de specialitate [2;9;10;11;12;29;38;101;110;117;130 etc.] şi experiența analitică a contribuit la conturarea *ethosului pedagogic familial*, care capătă un anumit specific şi sens în funcție de tradiție, mediul socio-cultural, vîrsta părinților, profesia acestora, tipul familiei, componența ei, climatul moral, cultura şi valorile ce orientează şi menține modul de conviețuire.

Concluzii

Fenomenul cultură apare *ca o proprietate rezultantă a unui sistem social şi evoluează ca o proprietate emergentă* [189;190] al acestuia, care îşi poate stratifica experiențele şi a le consolida prin intermediul fortificării celor două instituții sociale: familia şi sistemul de învățămînt.

Referindu-ne la concepția potrivit căreia un sistem bun de educație ar fi în stare să contribuie la schimbarea pozitivă a societății, ținem să reliefăm viziunea conform căreia sistemul de educație într-o societate democratică ce tinde spre o dezvoltare durabilă este obligat să-şi revitalizeze conținutul şi practicele educative.

În această ordine de idei, putem menționa că reformele care se produc în Republica Moldova creează condiții favorabile atît pentru restructurarea învățământului cît şi pentru educația şi consolidarea familiei. Cercetările realizate au demonstrat faptul ca familia este în stare să-şi exercite eficient funcția educativă, dispune de o anumită cultură, de un nivel intelectual adecvat, valori morale, etice şi un cadru economic decent de viață.

Noul demers educațional, lansat de Concepția dezvoltării învățământului, Concepția educației şi Legea îmvățământului în Republica Moldova revendică o educație cu caracter prospectiv, sistemic, formativ şi dinamic, centrat pe valorile general-umane şi cele naționale.

Redescoperirea şi redefinirea rolului familiei în viața omului, a calității de familist şi părinte competent şi eficient cer o tratare a acestora responsabilă, ca o adevărată profesie ce trebuie învățată [10; 43; 54; 18; 56; 168] şi realizată prin valorificarea ethosului pedagogic familial, care va fi completat şi îmbogățit prin explorarea şi dezvoltarea curriculumului EF, conținuturilor specifice ale noilor educații.

Strategia de formare a competențelor şi de modificare a comportamentelor cadrelor didactice şi a părinților ce vor participa în programul de educație pentru familie, implică nu doar constatarea faptelor explicabile cauzal, ci şi *înțelegerea mecanismelor lor interne în raport cu finalitățile proiectate, abordarea filosofică în îmbinare cu perspectiva vieții cotidiene*.

Abordarea filosofică din perspectiva metodologiei hermeneutice ne orientează spre reflexivitate, analiza complexității obiectului de cercetare prin modele conceptuale, analiza şi interpretarea permanentă a realității sociale, pedagogice şi familiale.

Interpretarea permanentă a realității ne plasează în filosofia schimbării, a unei schimbări privite ca experiență individuală de profunzime, astfel încît metodologia EF să fie orientată spre valorificarea tezaurului culturii universale, tezaurului culturii naționale, tezaurul culturii familiale / ethosul familiei şi spre experimentarea noilor strategii modele, determinate şi interpretare în raport cu finalitățile preconcepute şi preconizate ca valori psihosociale majore, angajate în realitatea imediată şi în cea de perspectivă.

2.3. Educația pentru familie în planul educativ formal-nonformal-informal

Planul educativ formal-nonformal-informal vizează delimitarea cadrului şi a modalităților de realizare a activității de formare şi dezvoltare a personalității prin intermediul acțiunilor/influențelor pedagogice diferențiate în timp, spațiu şi formă.

În literatura de specialitate acesta este definit prin conceptul pedagogic de *formă generală* a educației [49, p.155].

În subcapitolul respectiv vom analiza educația pentru familie prin prisma posibilităților celor trei forme/planuri generale ale educației: formal-nonformal-informal.

Din optica filosofiei educației, *forma reprezintă* nu numai *învelişul exterior* al ansamblului de acțiuni şi influențe educative, ci şi modalitățile de structurare internă a elementelor constitutive în raport cu poziția exigențelor normative, în cazul educației formale; cu flexibilitatea şi adaptabilitatea cerințelor opționale şi facultative, în cazul educației nonformale,

şi în raport cu spontanietatea şi extinderea influenţelor, în cazul educaţiei informale.

Pedagogia modernă evidenţiază posibilitatea preluării unor priorităţi din planul educaţiei nonformale, care oferă un cîmp motivaţional mai larg, accesibil şi mai deschis *procesului de formare-dezvoltare a personalităţii avînd o capacitate rapidă de receptare a tuturor influenţelor pedagogice informale* [48].

Pedagogia postmodernă promovează modelul de proiectare curriculară şi cel de integrare a educaţiei informale în structura de organizare a conţinutului de tip formal şi nonformal în scopul valorificării educaţiei permanente.

Important este să înţelegem că *pedagogia clasică* de-a lungul istoriei promovează rolul prioritar al educaţiei formale [49], care şi în accepţiunea noastră este unul fundamental, deoarece serveşte drept suport intelectual şi organizaţional ce orientează, completează, corectează, monitorizează şi structurează achiziţiile care parvin din cadrul nonformal şi informal.

Savanţii din domeniul ştiinţelor educaţiei consideră că educaţia formală îndeplineşte o funcţie foarte importantă de integrare şi sinteză a diferitor experienţe trăite de elevi [14; 35; 47; 55; 58; 61; 122; 126].

Astăzi teoria generală a educaţiei plasează problematica formelor generale ale educaţiei în centrul atenţiei practicienilor din mai multe considerente, principalele fiind:

a) formele generale ale educaţiei se raportează la întreg sistemul de educaţie, care include ansamblul de instituţii sociale şi comunităţile umane angajate în mod explicit sau implicit, direct sau indirect, deliberat sau spontan în realizarea funcţiilor pedagogice;

b) valorizarea eficientă a acestora asigură crearea *reţelelor de cunoaştere* [90; 180];

c) susţinerea elevilor şi a adulţilor în cea ce priveşte autoperfecţionarea şi perfecţionarea continuă;

d) asigură articularea resurselor proprii educaţiei formale-nonformale-informale la nivelul unor proiecte de tip curricular, ceea ce contribuie la optimizarea potenţialului pedagogic al activităţilor cu finalităţi formative (indiferent de cadrul social sau individual, didactic sau extradidactic, şcolar sau extraşcolar).

Logica procesului şi a activităţii educaţionale ne-a orientat spre studierea posibilităţilor celor trei forme generale ale educaţiei din perspectiva EF.

Această investigaţie teoretico-aplicativă s-a soldat cu elaborarea unei *Scheme pedagogice de realizare a EF în planul formal-nonformal-informal*, care ne-a servit drept instrument de analiză-precizare-proiectare-realizare a conţinuturilor respective, cunoaştere şi consolidare a conexiunilor şi interdependenţei dintre planurile formal-nonformal-informal (Figura 3), la studierea opiniei actorilor implicaţi în procesul EF.

Ca punct de reper în elaborarea acestei scheme ne-au servit concepţiile mai multor savanţi

privind cele trei forme ale educaţiei şi interdependenţa lor. Astfel, modelul concentric şi schema grafică a interdependenţei dintre educaţia/instruirea formală-nonformală-informală [183, p.235] ne-a sugerat ideea echilibrării raporturilor de interdependenţă a celor trei planuri, iar modelul pedagogic de analiză a formelor generale ale educaţiei [49, p.163] ne-a dat posibilitate să stabilim resursele pedagogice ce pot fi implicate în educaţia pentru familie.

Foarte sugestiv în ceea ce priveşte EF este modelul tridimensional elaborat de I.Cerghit (1988), ce reperează pe o abordare holistică şi asigură evidenţierea posibilităţilor de instituţionalizare la nivelul intersecţiei dintre: formele generale de educaţie – caracteristicile lor generale – procesele şi instituţiile implicate.

În cadrul acestui model, fenomenele semnificative sunt plasate pe două coordonate: pe *orizontală,* ce ne permite să observăm conţinutul celor trei forme de educaţie şi pe *verticală,* care asigură observarea interdependenţei formelor educaţiei la cele trei niveluri de referinţă.

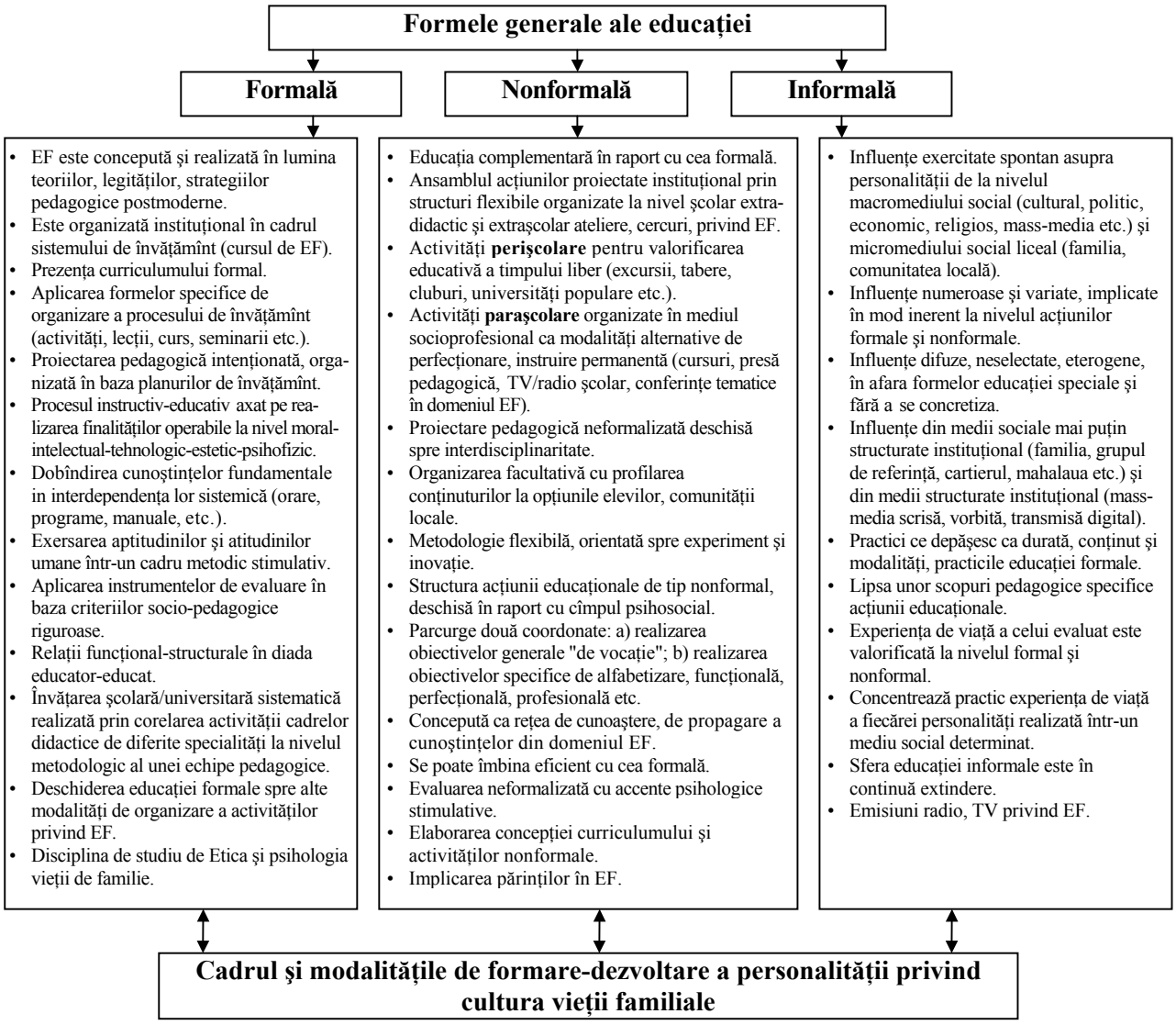

Formele generale ale educaţiei
Formală
Nonformală
Informală
• EF este concepută şi realizată în lumina teoriilor, legităţilor, strategiilor pedagogice postmoderne.
• Este organizată instituţional în cadrul sistemului de învăţământ (cursul de EF).
• Prezenţa curriculumului formal.
• Aplicarea formelor specifice de organizare a procesului de învăţământ (activităţi, lecţii, curs, seminarii etc.).
• Proiectarea pedagogică intenţionată, organizată în baza planurilor de învăţământ.
• Procesul instructiv-educativ axat pe realizarea finalităţilor operabile la nivel moral-intelectual-tehnologic-estetic-psihofizic.
• Dobîndirea cunoştinţelor fundamentale in interdependenţa lor sistemică (orare, programe, manuale, etc.).
• Exersarea aptitudinilor şi atitudinilor umane într-un cadru metodic stimulativ.
• Aplicarea instrumentelor de evaluare în baza criteriilor socio-pedagogice riguroase.
• Relaţii funcţional-structurale în diada educator-educat.
• Învăţarea şcolară/universitară sistematică realizată prin corelarea activităţii cadrelor didactice de diferite specialităţi la nivelul metodologic al unei echipe pedagogice.
• Deschiderea educaţiei formale spre alte modalităţi de organizare a activităţilor privind EF.
• Disciplina de studiu de Etica şi psihologia vieţii de familie.
• Educaţia complementară în raport cu cea formală.
• Ansamblul acţiunilor proiectate instituţional prin structuri flexibile organizate la nivel şcolar extra-didactic şi extraşcolar ateliere, cercuri, privind EF.
• Activităţi **perişcolare** pentru valorificarea educativă a timpului liber (excursii, tabere, cluburi, universităţi populare etc.).
• Activităţi **paraşcolare** organizate în mediul socioprofesional ca modalităţi alternative de perfecţionare, instruire permanentă (cursuri, presă pedagogică, TV/radio şcolar, conferinţe tematice în domeniul EF).
• Proiectare pedagogică neformalizată deschisă spre interdisciplinaritate.
• Organizarea facultativă cu profilarea conţinuturilor la opţiunile elevilor, comunităţii locale.
• Metodologie flexibilă, orientată spre experiment şi inovaţie.
• Structura acţiunii educaţionale de tip nonformal, deschisă în raport cu cîmpul psihosocial.
• Parcurge două coordonate: a) realizarea obiectivelor generale "de vocaţie"; b) realizarea obiectivelor specifice de alfabetizare, funcţională, perfecţională, profesională etc.
• Concepută ca reţea de cunoaştere, de propagare a cunoştinţelor din domeniul EF.
• Se poate îmbina eficient cu cea formală.
• Evaluarea neformalizată cu accente psihologice stimulative.
• Elaborarea concepţiei curriculumului şi activităţilor nonformale.
• Implicarea părinţilor în EF.
• Influenţe exercitate spontan asupra personalităţii de la nivelul macromediului social (cultural, politic, economic, religios, mass-media etc.) şi micromediului social liceal (familia, comunitatea locală).
• Influenţe numeroase şi variate, implicate în mod inerent la nivelul acţiunilor formale şi nonformale.
• Influenţe difuze, neselectate, eterogene, în afara formelor educaţiei speciale şi fără a se concretiza.
• Influenţe din medii sociale mai puţin structurate instituţional (familia, grupul de referinţă, cartierul, mahalaua etc.) şi din medii structurate instituţional (mass-media scrisă, vorbită, transmisă digital).
• Practici ce depăşesc ca durată, conţinut şi modalităţi, practicile educaţiei formale.
• Lipsa unor scopuri pedagogice specifice acţiunii educaţionale.
• Experienţa de viaţă a celui evaluat este valorificată la nivelul formal şi nonformal.
• Concentrează practic experienţa de viaţă a fiecărei personalităţi realizată într-un mediu social determinat.
• Sfera educaţiei informale este în continuă extindere.
• Emisiuni radio, TV privind EF.
Cadrul şi modalităţile de formare-dezvoltare a personalităţii privind cultura vieţii familiale

Figura 3. Schema pedagogică de realizare a EF în planul formal-nonformal-informal

Un alt aspect al investigaţiei realizate, după cum am menţionat anterior, a fost studierea opiniei actorilor implicaţi în EF. *Ideea noastră rezidă în faptul de a ne călăuzi în organizarea/realizarea EF nu numai de opiniile specialiştilor în domeniu şi a cadrelor didactice, ci şi de cele ale elevilor, studenţilor şi părinţilor.*

În acest context am întocmit un chestionar de opinii şi am realizat un sondaj pedagogic pe un eşantion reprezentativ (2000), care a inclus subiecţi din localităţile rurale şi urbane (Tabelul 3).

Tabelul 3

Opinii cu privire la EF (ale actorilor cîmpului educaţional)

Nr. De ord.	Întrebările	Eşantionul							
		300 Elevii cl.: 8-9	400 Elevii cl.: 10-12	500 stud.	200 părinţi	110 Psihol. şcol.	110 Dirig.	200 Manag. şcol.	180 Cadre did. înv. pr.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
I	**Importanţa EPF:**								
1.	Concepeţi educaţia pentru familie: Ca absolut (foarte) necesară;	91,4	72,3	90,4	91,5	90	79	94	72,7
2.	Necesară;	73	21	7,6	3,5	10	18	6	19
3.	Viaţa îi va învaţă	1,3	6,71	2	5	-	3	-	8,3
II	**Actorii (destinaţia – cine trebuie educat):**								
4.	Copiii de vîrstă preşcolară;	6,7	10,8	60,4	51	91,4	87	93	93,3
5.	Elevii;	95	93	96,4	91	100	99	100	97,7
6.	Studenţii;	67	75,5	98,2	98	93	98,5	98,3	96,5
7.	Părinţii (familia);	13	28,7	78,6	93	93	98	97,3	98,2
8.	Diriginţii şi alte cadre didactice	6,3	12	85,6	83	89	88	89,7	93
III	**Vîrsta propice (eficientă) pentru începerea EPF:**								
9.	Preşcolară;	2,3	7,8	62,4	33,5	91,8	89	90,5	9
10.	Şc. mică;	17	92,2	37,6	66,5	8,2	11	9,5	3
11.	Şc. medie (pubertară);	80,7	-	-	-	-	-	-	-
12.	Şc. mare (adolescent.)	-	-	-	-	-	-	-	-
IV	**Care modalitate (formă) o consideraţi mai eficientă:**								
13.	Disciplina (obiect) de studii obligatorie (inclusă în planul de învăţ.);	19,3	15	22,2	28	42,7	31	24,5	89,4
14.	Cursuri opţionale sau facultative	54	69,5	67,8	49,5	65,5	50,9	75,5	52,7
15.	Activităţi extradidactice de tipul atelierului program formativ-creativ;	55	68	47	52,5	81,8	48,1	71	31
16.	Valorificarea posibilităţilor altor discipline de studiu;	5	6,3	3	-	-	-	-	-
7.	Valorificarea la maximum a posibilităţilor cursului de "Etica şi psihologia vieţii de familie" (cl.X);	-	11,7	-	-	-	-	-	-
18.	La orele de dirigenţie;	5,7	6,7	-	-	-	-	-	6,9
19.	Prin îmbinarea diferitelor activităţi extradidactice şi extraşcolare	1	1,8	-	-	-	-	-	-
V	**Alte viziuni:**								
20.	De organizat şcoli/ateliere cu program formativ pentru părinţi;	62,3	91	85,6	83	98,1	99	95,5	96,3
21.	De organizat activităţi cu program formativ în domeniul EF pentru cadrele did.;	23	29,3	83,8	76	79	87	88	87,5
22.	De elaborat un curriculum EF;	-	-	93,3	21	96,3	98,5	98	97,2
23.	De elaborat un manual de Pedagogie a familiei (accesibil şi pentru părinţi).	49,6	59	94,7	85	94,1	99,1	97,6	93,6
24.	De organizat cursuri speciale (opţionale) pentru studenţii din inst. medii de sp. şi super.	10,3	74	82,1	73,3	100	83,1	85	79,6
25.	EF să conţină toate aspectele vieţii familiali	27	87	97,5	87,6	91,5	100	97,3	93,7
26.	EF să nu fie axată numai pe educaţia sexuală.	18,2	47	83	81,8	54,3	67	58,3	69,7

Am avut drept scop să realizăm o investigaţie de constatare pentru a stabili opiniile actorilor care vor fi implicaţi în educaţia pentru familie.

După cum observăm din tabel, practic toţi actorii cîmpului educaţional consideră EF *foarte necesară*: elevii din cl.VIII-IX – 91,4%, studenţii – 90,4%, părinţii – 91,5%, psihologii şcolari – 90%, managerii şcolari – 94%. Elevii din clasele X-XII – 72,3%, diriginţii – 79%. Cadrele didactice din învăţământul preşcolar demonstrează o viziune mai moderată în favoarea opiniei *este necesară*. Astfel 21% de elevi din cl. X-XII, 18% de diriginţi şi 19% de cadre didactice din învăţământul preşcolar o consideră necesară. Suntem tentaţi a crede că aceşti elevi sunt într-o oarecare măsură dezamăgiţi, deoarece în cadrul cursului *Etica şi psihologia vieţii de familie* s-a pus accent pe studierea psihologiei (74%), iar celelalte aspecte ale educaţiei pentru familie se reduceau la educaţia sexuală (65%) sau la nişte informaţii depăşite şi comunicări cu caracter moralizator (47%). În ceea ce priveşte opinia cadrelor didactice nominalizate o putem considera adecvată, doar există persoane cu diferite viziuni, unele mai moderate, conservatoare, altele, mai radicale, hotărîte.

Diriginţii afirmă că întîmpină mari dificultăţi în EF, condiţionate de insuficienţa literaturii respective şi necesitatea realizării mai multor sarcini cu un caracter specific, ce presupune anumite competenţe pe care le posedă, dar le consideră insuficient dezvoltate (43%).

În ceea ce priveşte destinaţia, tabloul este foarte clar: marea majoritate a celor chestionaţi percep cert faptul că toţi actorii cîmpului educaţional au nevoie de cunoştinţe şi competenţe privind cultura vieţii de familie.

Indicarea vîrstei favorabile, propice începerii EF în temei s-a concentrat în următoarea direcţie: actorii ce cunosc particularităţile de vîrstă şi sunt conştienţi de procesul educaţiei pentru familie, menţionează ca cea mai propice este vîrsta preşcolară (studenţii – 62,4%, psihologii şcolari – 91,8%, diriginţii – 89%, managerii şcolari – 90,5%, cadrele didactice din învăţământul preşcolar – 97%). Ceilalţi, care încă nu sunt versaţi în materie de educaţie şi particularităţi de vîrsta, optează pentru vîrsta şcolară mică considerînd această vîrstă mai optimă, (elevii cl.X-XII – 92,2%, studenţii – 37,6%, părinţii – 66,5% etc.) cu excepţia elevilor din cl.VIII-IX, care consideră vîrsta pubertară drept cea mai favorabilă (80,7%). Această viziune se poate explica prin faptul că elevii în cauză, fiind puberi, au simţit deja necesitatea unor cunoştinţe speciale privind maturizarea sexuală, relaţiile de prietenie, sentimentul simpatiei în diada fete-băieţi, conflictele cu părinţii şi aplanarea acestora. Viziunea a fost confirmată în cadrul discuţiilor cu elevii cl.VIII-IX, învăţătorii şi părinţii.

Dacă în 1999 rezultatele sondajului de opinie *a demonstrat că elevii şi cadrele didactice pledau pentru activităţile strict formale, considerînd obligatorie o disciplina specială de studiu – 83%, apoi investigaţia realizată în 2003 a demonstrat un alt tablou:*

– pentru cursuri opționale sau facultative optează 54% dintre elevii cl.VIII-IX; 69,5% dintre elevii cl.X-XII; 67,8% dintre studenți, 49,5% dintre părinți, 65,5% – psihologii şcolari, 75,5% – managerii şcolari şi 52,7% – cadrele didactice din învățământul preşcolar;

– pentru activități extradidactice de tipul atelierului cu program formativ-creativ pledează 55% dintre elevii cl.VIII-IX, 68% – elevii cl.X-XII; 47% – studenții; 52,5% – părinții, 81,8% – psihologii şcolari, 48,1% – diriginții, 71% – managerii şcolari şi 31% – cadrele didactice din învățământului preşcolar.

În ceea ce privește necesitatea unei noi discipline de studiu, inclusă în planurile de învățământ, este percepută de actorii cîmpului educațional astfel: elevii cl.VIII-IX – 19,3%; elevii cl.X-XII – 15% susțin această idee; studenții – 22,2%; părinții – 28%; psihologii şcolari – 42,7%; diriginții – 31%; managerii şcolari – 24,5%; cadrele didactice din învățământul preşcolar – 89,4%.

Activitatea în cadrul experimentului pedagogic, convorbirile şi discuțiile cu actorii cîmpului educativ ne face să constatăm că politica promovată cu privire la implementarea cursurilor opționale şi facultative, schimbarea accentului spre optimizarea şi fortificarea cadrului nonformal are viitor. Acest fapt este sesizat atît de elevi cît şi de pedagogi, părinți, manageri.

La fel, în plan teoretic, literatura de specialitate elucidează o teorie nouă – *teoria deşcolarizării, considerată o nouă religie planetară* [90], ce angajează o critică radicală a educației formale, care pledează pentru crearea instituțiilor noi de tip nonformal, concepute ca *rețele ale cunoaşterii*, bazate pe oferirea serviciilor educative de pe lîngă şcoli, biblioteci, muzee, laboratoare, săli de expoziție, uzine etc.

Adepții acestei teorii mizează pe cadrul liber, creativ al întrunirii semenilor, persoanelor cu aceleaşi interese, anihilarea *risipei* de timp, finanțe şi spații ce necesită învățământul formal [90; 180].

Alți cercetători se află într-o opoziție dură [64], considerînd că a trece la un astfel de învățământ este riscant, deoarece se eludează posibilitățile de control şi validare socială a rezultatelor obținute.

În viziunea noastră, ambele poziții sunt prea radicale, extreme. În istoria învățământului acestea nu sunt unicile şi nici primele, cunoaştem astfel de situații cînd se implementau rapid şi absolut obligatoriu diverse proiecte, care mai apoi s-au dovedit a fi ineficiente.

Reforma învățământului în Republica Moldova, fiind axată pe principiul umanizării şi democratizării procesului educațional, oferă posibilitate şcolii de a acționa în conformitate cu Legea învățământului, cerințele Curriculumului de bază, dar şi cu opțiunile elevilor şi părinților, elaborînd curriculumuri la decizia şcolii (părinților, elevilor).

Dat fiind faptul că nu susținem pozițiile radicale în domeniul educației, am plecat în cercetarea noastră de la studierea şi valorificarea celor trei forme generale ale educației cu

privire la pregătirea tinerei generații pentru viața de familie, axîndu-ne pe principiul completării şi explorării tuturor factorilor educativi.

Condițiile şcolii de astăzi nu ne permit să depăşim acele limite inerente care țin de numărul mare de elevi în clase, insuficiența spațiului, lipsa de manuale în domeniul vizat sau predispoziția prea formalizată a organizației şcolare, tendința didaciticistă de aplicare a metodelor şi de orientare predominantă a pedagogilor spre educația intelectuală, axată pe informare şi evaluare cumulativă [49]. Această situație am perceput-o chiar în primul an de predare a cursului de *Etica şi psihologia vieții de familie*. Studierea acestui curs necesită organizarea activităților în echipe de cîte 5-7 persoane, un anturaj şi materiale didactice, care ar predispune elevul la analize, comparații, reflecții şi meditații, ceea ce este imposibil de realizat în cadrul unei ore academice într-o clasă cu 35-40 de elevi.

Noi am recurs la organizarea cursurilor opționale şi la desfăşurarea activităților practice EF, mai întîi în cadrul aşa-numitor laboratoare, mai tîrziu, în baza opțiunii elevilor, am creat şcoli pentru elevi şi părinți, ateliere cu program formativ-creativ, axate pe studierea problemelor culturii şi vieții de familie şi grupuri de susținere/lucru ce făceau schimb de experiență vizavi de rechilibrarea vieții familiale.

Activitățile extradidactice şi extraşcolare au fost proiectate şi organizate astfel încît cunoştințele şi priceperile obținute în cadrul formal, la disciplinele prevăzute de planurile de învățămînt: *Educația moral-spirituală /treapta învățămîntului primar/; Educația civică, Biologie, Noi şi Legea* /cl-X-XII/; *Bazele statului şi dreptului, Etica şi psihologia vieții de familie* / Psihologie (şcoala medie de cultură generală), să fie consolidate şi aprofundate la nivelul nonformal, de pe *poziții filosofice şi axiologice prin prisma problematicii lumii contemporane, din perspectiva educației cognitive*. *Această cunoaştere este orientată nu numai spre informare şi acumulare a cunoştințelor, dezvoltarea erudiției, ci presupune o analiză şi structurare logică a achizițiilor morale, intelectuale, dobîndirea instrumentelor cunoaşterii, formarea orientărilor valorice şi a competențelor privind integrarea individului în mediul familial şi social.*

Schema pedagogică elaborată în procesul investigațiilor a permis a scoate în evidență interdependența formelor de educație şi necesitatea activizării familiei în calitate de agent şi actor al propriei educații şi perfecționări, oferindu-ne posibilitatea să elucidăm mecanismul vizat în *Structura piramidală a interdependenței planului formal-nonformal-informal în EF* [Figura 4].

Structura, prezentată la finele acestui subcapitol, oferă viziunea de sinteză a principalelor informații teoretice şi metodologice aplicabile la nivelurile formal-nonformal-informal, concentrează atenția asupra căilor/modalităților de EF într-un cadru de complementaritate,

deschidere şi colaborare reciprocă, accentuînd importanţa valorilor fundamentale, celor naţionale şi familiale în procesul de formare a viitorului familist, părinte, cetăţean şi membru al comunităţii umane; a consolidării eforturilor ce parvin din sistemul de învăţămînt, familie şi socium, care sunt puse la baza structurii piramidale, în vîrful acesteia fiind plasat individul, în planul intermediar, mijlocitor sunt plasate familia, unitatea de învăţămînt şi comunitatea

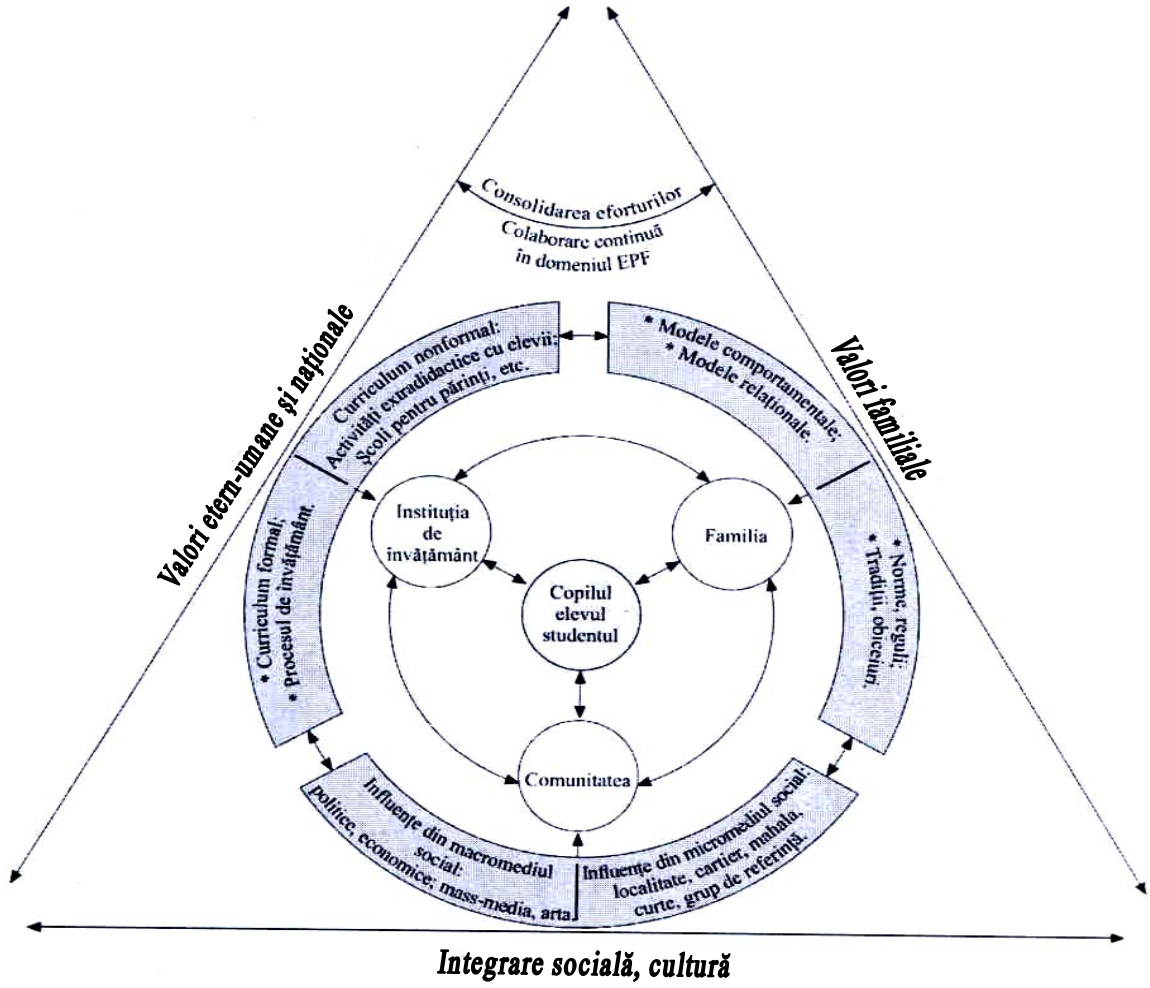

Figura 4. Structura piramidală a interdependenţei planurilor formal-nonformal-informal în EF

Concluzii

Investigaţia realizată a scos în evidenţă rolul de nucleu al educaţiei formale, care este aptă să asigure valorificarea optimă a resurselor de educaţie nonformală şi informală, aflate actualmente într-o stare de expansiune cantitativă şi calitativă [4; 11; 39; 49; 136; 159; 180].

Valorizarea planului educativ formal-nonformal-informal răspunde astăzi unei noi realităţi pedagogice şi sociale, ce consemnează creşterea cantităţii resurselor şi posibilităţilor educaţiei nonformale şi informale ca urmare a fenomenelor cunoscute de majorare a timpului liber, în

baza progresului tehnologic şi a reducerii săptămînii de studii/muncă şi expansiunii vertiginoase a reţelelor mass-media, Internetului [180].

În acest context se reliefează cu certitudine necesitatea eficientizării planului nonformal şi informal al educaţiei şi formării deprinderilor de viaţă, a educaţiei pentru familie în special, realizate într-o interconexiune cu *noile educaţii*.

Cercetările realizate confirmă necesitatea *responsabilizării pedagogice mai mari a familiei în societatea modernă şi postmodernă* [43; 181], a eficientizării culturii acesteia şi deschiderii ei în direcţia unei colaborări şi autoperfecţionări continue.

Studierea opiniilor actorilor educativi, a posibilităţilor realizării mecanismului structurii piramidale pedagogice, susţinută de schema interdependenţei planului formal-nonformal-informal în EF, ne-a orientat spre abordarea sistemico-holistică a problemei în cauză şi elaborarea curriculumului *Educaţia pentru familie din perspectiva pedagogiei comprehensive ce aspiră la integralitate* [14, p.68], axată pe o metodă cu un *caracter structurant şi unificator* [129, p.158].

2.4. Abordarea educaţiei pentru familie în contextul *noilor educaţii*

Noile educaţii, definite ca răspunsuri ale sistemelor educaţionale la imperativele lumii contemporane [49; 136], pot şi trebuie să fie integrate la toate nivelurile, conţinuturile generale şi formele educaţiei. Aceasta este concluzia tranşantă a teoreticienilor şi practicienilor din domeniul ştiinţelor educaţiei (Văideanu G., 1988; Neculau A., 1996; Andrei P., 1997; Mândâcanu V., 1997; Cristea, S. 2000; Pâslaru Vl., 2003 etc.), care ne-a orientat spre abordarea educaţiei pentru familie în contextul *noilor educaţii*. Ideea respectivă s-a consolidat în procesul activităţii noastre, obţinînd o formă concretă în Curriculumul EF (Anexa 15).

Activitatea vizată o putem delimita în cîteva etape:

I. Determinarea dezideratelor şi conţinuturilor *noilor educaţii*;
II. Studierea metodologiei valorificării *noilor educaţii*;
III. Elaborarea strategiilor şi programului de realizare a EF în contextul *noilor educaţii*;
IV. Experimentarea şi validarea Programului formativ *Educaţia pentru familie în contextul noilor educaţii*.
V. Elaborarea Curriculumului EF în baza *noilor educaţii* la nivelul obiectivelor şi conţinuturilor.

Literatura de specialitate scoate în evidenţă faptul că *noile educaţii* sunt prezentate în termenii unor obiective pedagogice prioritare care vizează: educaţia relativă la mediu, educaţia pentru buna înţelegere şi pace, educaţia moral-civică, pentru participare şi democraţie, educaţia

în materie de populație, educația pentru o nouă ordine economică internațională, educația pentru comunicare şi pentru mass-media, educația pentru schimbare şi dezvoltare, educația pentru o nouă ordine internațională, educația pentru timpul liber, educația economică şi casnică [4; 49; 105; 136; 184].

Cercetătorii din domeniul vizat continuă să studieze conținutul valorificării şi evoluția *noilor educații* relevînd faptul că în categoria acestora pot fi încadrate şi tendințele promovate de UNESCO după 1990 sub genericul *educația pentru valori*, abordate cu referire la problematica lumii contemporane. Astfel, în categoria *noilor educații* sunt incluse educația pentru cetățenia democratică, educația pentru munca de calitate, educația pentru viața privată [49, p.153], educația pentru tehnologie şi progres, educația intelectuală şi pentru înțelegerea problematicii lumii contemporane, educația religioasă, educația estetică şi pentru tradițiile naționale, educația pentru sănătate [105, p.17] şi educația pentru familie.

După cum am menționat anterior *noile educații* pot fi adaptate atît la formele generale ale educației cît şi la conținuturile generale ale acesteia.

Literatura de specialitate [4; 105; 49, p.154] elucidează patru demersuri de proiectare şi integrare a *noilor educații* în activitatea instructiv-educativă:

a) *demersul infuzional*, ce presupune abordarea problematicii *noilor educații* în cadrul temelor la diverse discipline şcolare;

b) *demersul modular*, care poate fi realizat în cadrul disciplinelor de studiu prin intermediul modulului respectiv, integrat la nivelul unor trepte şcolare şi la nivelul conținuturilor generale ale educației, reflectîndu-se în diverse activități extradidactice sau extraşcolare;

c) *demersul disciplinar*, ce se realizează în cadrul disciplinelor de studiu, prevăzute de planul de învățămînt;

d) *demersul transdisciplinar*, ce asigură abordarea *noilor educații* la nivelul unor sinteze ştiințifice care se realizează trimestrial, semestrial sau anual, de către echipele de profesori-formatori pregătite în domeniul vizat prin intermediul unor lecții de sinteză, seminarii, dezbateri, tematice, conferințe, mese rotunde, concursuri etc.

Realizînd educația pentru familie în contextul *noilor educații,* am observat că fiecare deziderat poate fi valorificat la fel, adică se poate plasa în ipostaza inițială ca punct de reper, oferindu-ne conținutul său specific pentru a incita funcționarea propriilor valori, în corelație sau instrumentare cu valorile ce țin de conținutul celorlalte deziderate.

Din punct de vedere structural, abordarea dată are următoarea configurație:

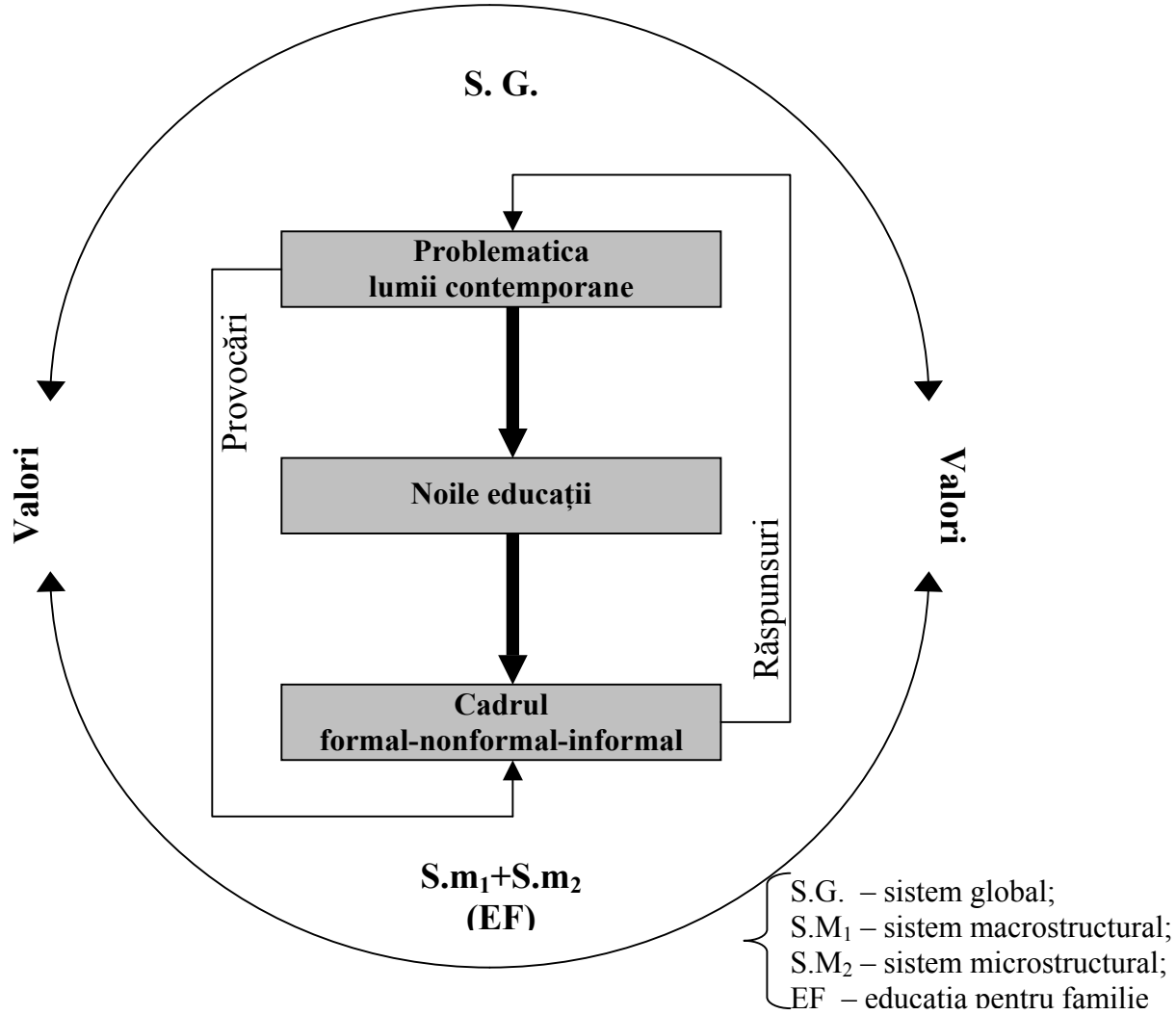

Figura 5. Schema EF în contextul noilor educații

Formalizat, categoria de PLC reprezintă un ansamblu de probleme, *provocări emergente grave de anvergură planetară* [49, p.152], definite la nivel global, care parvin în socium, fiind receptate şi prelucrate de ambele sisteme, cel macrostructural şi cel microstructural, şi anume de cadrul formal-nonformal-informal al acestora, din care desigur că face parte învățământul şi familia, ce le transformă în răspunsuri adecvate cu conținuturi specifice de natură politică, economică, tehnologică, demografică, sanitară etc., care interferează reciproc şi devin aplicabile la diferite niveluri strategice.

Metodologia valorificării programului EF în contextul *noilor educații* am realizat-o prin intermediul următoarelor *strategii:*

- elaborarea unui set de recomandări pentru diriginți, psihologii şcolari şi profesorii care predau cursul *Etica şi psihologia vieții de familie*;
- elaborarea modulelor de instruire complementară: activități extradidactice cu program formativ pentru elevi, studenți şi părinți;
- elaborarea curriculumurilor disciplinare pentru învățământul universitar: abordare infuzională;

- elaborarea unor module transdisciplinare pentru profesorii ce predau disciplinele: Biologie, Educaţie moral-spirituală, Educaţia civică, Bazele statului, Noi şi legea etc.;
- elaborarea Curruculumului EF de tip integrativ în contextul *noilor educaţii*, pentru instruirea copiilor de vîrstă preşcolară, a elevilor/studenţilor şi părinţilor;
- emisiuni radiofonice: "Universul familiei", săptămînal;
- organizarea activităţilor la nivel nonformal în cadrul şcolilor/atelierilor pentru părinţi şi elevi.

În toate aplicaţiile realizate privind EF la nivel formal şi nonformal am urmărit ca strategiile aplicate să contribuie la ridicarea statutului pedagogic al domeniului vizat şi eficientizarea procesului educaţional. Cu acest scop am elaborat un Model sintetic operaţional de realizare a educaţiei pentru familie în contextul *noilor educaţii* (Tabelul 4).

Tabelul 4

Modelul sintetic operaţional de realizare a educaţiei pentru familie în contextul *noilor educaţii* pentru părinţi şi adolescenţi

Nr. de ord.	Deziderатul şi obiectivul major:	Obiectivul de referinţă	Conţinuturi	Valori-scopuri şi valori-mijloace	Metodologia specifică recomandabilă
1	2	3	4	5	6
1.	**Educaţia ecologică / educaţia relativă la mediu** • formarea şi cultivarea capacităţilor de ocrotire a naturii, preîntîmpinarea şi soluţionarea efectelor negative legate de tehnologiile industriale, viaţa şi existenţa umană.	• să cunoască regulile de comportare în natură, faţă de natură; • să identifice acţiunile pe care le poate întreprinde familia pentru ocrotirea naturii şi educaţia ecologică a copiilor; • să elaboreze strategii de educaţie ecologică a copiilor în familie.	**1. Ocrotirea naturii şi familia** Natura şi sănătatea omului. Reguli de comportare în natură. Munca în cadrul naturii. Familia la odihnă în mijlocul naturii. Natura Moldovei – parte componentă a naturii planetei Pămînt. Învăţăm copiii a ocroti natura.	• **Binele** • **Sănătatea** • Familia; • Natura; • Normele moral-etice; • Dragoste faţă de natură; • Ocrotirea naturii.	- Explicaţia; - Povestirea; - Exemplul adultului; - Crearea situaţiilor educative; - Jocul; - Excursia; - Observaţii în natură; - Lectura; - Acţiuni practice de ocrotire a mediului.
2.	**Educaţia pentru schimbare şi dezvoltare** • formarea şi cultivarea capacităţilor de adaptare adecvată şi responsabilă la condiţiile inovaţiilor şi reformelor sociale.	• să conştientizeze necesitatea inovaţiilor şi reformelor sociale; • să determine acţiunile pe care le poate întreprinde familia pentru a-şi păstra coeziunea şi adaptabilitatea în condiţiile schimburilor sociale; • să elaboreze strategii de comportare responsabilă pentru fiecare membru al familiei în condiţiile de tranziţie spre economia de piaţă.	**2. Adaptarea responsabilă a familiei la reformele sociale** Familia şi reforma învăţămîntului. Familia în condiţiile economiei de piaţă. Comportarea responsabilă în noile condiţii de viaţă părinţilor – model eficient de conduită pentru copii. Familia, copiii şi lumea în permanentă schimbare.	• **Binele** • **Adevărul** • **Familia** • **Ştiinţa** • Cultura; • Responsabilitate; • Solidaritatea familială; • Educaţie; • Imaginarul ştiinţific.	- Lectura; - Studiul de caz; - Exerciţiul; - Prelegerea; - Discuţia; - Brainstorming-ul; - Sinectica; - Proiectul; - Modelarea; - Instruirea programată.

1	2	3	4	5	6
3.	**Educația pentru tehnologie şi progres** • formarea aptitudinilor şi cultivarea atitudinilor afective şi motivaționale privind aplicarea cuceririlor ştiințifice în condițiile societății postindustriale de tip informațional.	• să cunoască realizările progresului tehnico-ştiințific, cultural; • să învețe a aplica calculatorul pentru a optimiza viața familiei; • să elaboreze un program de acțiuni a familiei ce ar presupune o trecere în revistă a fenomenului progresist de implementare a lui în viața familiei.	**3. Familia în calitate de promotor al progresului** Aptitudinile generale şi speciale încep a se dezvolta în cadrul familiei. Cultura promovării progresului în familie. Rezolvarea situațiilor familiale dificile. Familia deschisă spre progresul ştiinței şi culturii.	• **Adevăr;** • **Progres;** • **Ştiință;** • Cultură; • Informație; • Intelect; • Valori materiale; • Deschidere spre cunoaştere; • Obiectivitate.	Metodele bazate prioritar pe observație şi cercetare: - Problematizarea; - Descoperirea; - Experimentul; - Lectură; - Instruirea; programată; - Modelarea; - Demonstrația; - Algoritmizarea.
4.	**Educația pentru comunicare şi pentru mass-media** • formarea şi cultivarea capacităților de valorificare a comunicării şi a informației oferite de TV, radio, presă	• să identifice posibilitățile comunicării eficiente; • să stabilească criteriile de selectare şi receptare a emisiunilor TV, radio, informațiilor din diverse tipuri de presă; • să elaboreze un cod de reguli pentru optimizarea comunicării în familie.	**4. Cultura comunicării şi a valorificării mass-mediei în cadrul familiei** Comunicarea eficientă în cadrul familiei – deschidere spre integrare socială optimă. Mass-media ca factor educativ familial. Cultura receptării emisiunilor TV, radio. Cultura valorificării Internetului.	• Binele; • Frumosul; • Toleranța; • Familia: • Empatie; • Blîndețe; • Tact; • Onestitate; • Cultură; • Valori materiale.	- Explicația; - Demonstrația; - Analiza; - Dialogul; - Aprobarea; - Exercițiul; - Observarea; - Experimentul; - Discuția.
5.	**Educația demografică / educația în materie de populație** • cultivarea atitudinii responsabile în raport cu problemele specifice ale populației şi fenomenele demografice.	• să identifice problemele demografice cu care se confruntă populația la nivel global, regional, local; • problemele demografice din cadrul familiei cu cele din societate; • să elaboreze strategii de depăşire a problemelor demografice pentru familia sa.	**5. Familia şi educația demografică** Structura familiei şi armonizarea relațiilor familiale. Cultura relațiilor bunici-părinți-copii. Cultura relațiilor de gen în cadrul familiei. Egalitate şi complementaritate; Atitudinea familiei față de problemele demografice din lume, regiune, republică.	• **Binele;** • **Familia;** • Cultură; • Norme moral-etice • Egalitatea; • Complementaritatea; • Armonia familială; • Obiectivitatea; • Înțelepciunea.	- Observarea; - Analiza; - Compărea; - Descoperirea; - Lectura; - Referatul; - Dezbateri; - Cercetarea documentelor.

1	2	3	4	5	6
6	**Educația pentru pace şi cooperare** • cultivarea atitudinilor civice de abordare a problemelor sociale prin dialog, participare activă şi eficientă; formarea comportamentului tolerant.	• Să identifice regulile de comportare cooperantă şi tolerantă a unei persoane în familie şi societate; • Să determine particularitățile unui comportament în cadrul familiei; • Să elaboreze un plan de acțiuni pentru pre-întîmpinarea conflic-telor familiale.	**6. Cultura toleranței şi cooperarea în familie** Pacea şi cooperarea începe în familie. Conflictul construc-tiv şi cel distructiv în cadrul familiei. Abordarea proble-melor sociale şi fa-miliale prin inter-mediul dialogului. Toleranță, empatie şi cooperare.	• **Binele;** • **Pacea;** • **Toleranța;** • Cooperare; • Prietenie; • Colaborare; • Norme moral-etice; • Ajutor reciproc; • Educația; • Suveranitatea; • Independența.	- Exercițiul; - Experimentul; - Lectură; - Activități în echipe; - Dialogul; - Convorbirea; - Comentariul; - Aprobarea; - Metoda exemplului.
7.	**Educația pentru democrație** • formarea şi cultivarea capacităților de înțelege şi aplicare a democrației la nivelul familiei şi a comunității.	• să identifice drepturile omului, copilului; • să analizeze situațiile familiale în care se încalcă drepturile omului, copilului; • să elaboreze un program de democratizare a familiei sale.	**7. Familia şi democrația** Drepturile omului şi drepturile copilului. De la o familie de tip democratic – la o comunitate şi societate democratică.	• **Binele;** • **Democrația;** • **Civilizația;** • **Familia;** • **Dreptatea:** • Drepturile omului; • Drepturile copilului; • Patriotism; • Noblețe; • Curajul; • Demnitatea; • Egalitatea.	- Analiza şi comentariul; - Cercetarea documentelor; - Exercițiul; - Modelarea; - Discursul; - Jocul; - Proiectul.
8.	**Educația sanitară modernă** • formarea şi cultivarea capacităților de proiectare-organizare a unui mod rațional şi sănătos de viață.	• să caracterizeze elementele constitutive ale modului sănătos de viață (a unei persoane; a unei familiei); • să stabilească factorii, condițiile nocive ce pot fi lichidate sau anihilate; • să elaboreze un program de fortificare a sănătății pentru familie.	**8. Familia armonioasă – factor important de menținere a sănătății** Modul sănătos de viață îl învățăm de la părinți. Rezervele organismului uman. Cultura fizică şi odihna activă în cadrul familiei. Alimentația rațională în familie. Profilaxia maladiilor infecțioase în familie. Educația sexuală în familie.	• **Sănătatea;** • **Familia;** • Armonia; • Educația; • Modelul / exemplul adulților; • Regimul de viață; • Odihna familiei; • Vivacitatea; • Optimismul.	- Explicația; - Lectura; - Exercițiul; - Competiția; - Jocul; - Acțiuni practice; - Modelarea; - Exemplul; - Crearea situațiilor educative, - Observația.
9.	**Educația pentru cetățenia democratică** • formarea şi cultivarea capacităților de valorizare a normelor democratice; a libertății şi responsabilității sociale.	• să analizeze calitățile moral-civice care asigură funcționali-tatea familiei ca instituție socială; • să determine conexiu-nile morale între libertate – responsabi-litate – toleranță; • să elaboreze un cod deontologic de com-portare în cadrul familiei.	**9. Cultura familiei – fundamentul moral-civic al societății** Valorile morale, familia şi responsa-bilitatea umană. Libertate şi responsabilitate. Normele democra-tice se învață în familie.	• **Binele;** • **Democrația;** • **Libertatea** • **Familia;** • **Cultura;** • Responsabilitatea; • Norme democratice; • Disciplina; • Obiectivitatea; • Dreptatea.	- Explicația; - Demonstrația; - Lectura; - Analiza; - Brainstorming-ul de tip moral; - Jocul; - Simularea; - Cercetarea.

1	2	3	4	• 5	6
10.	**Educaţia pentru munca de calitate** • dezvoltarea şi consolidarea capacităţilor de proiectare-organizare şi realizare a muncii casnice, profesionale şi social-utile.	• să definească noţiunea "munca de calitate"; • să descrie munca în cadrul familiei (toate formele de muncă); • să stabilească criteriile muncii de calitate. • să elaboreze un proiect de optimizare a muncii din cadrul familiei;	**10. Familia ca o şcoală a muncii de calitate** Calitatea vieţii. Munca calitativă în familie, profesie şi statutul social. Cultura familiei şi munca social-utilă. Învăţăm copiii a munci.	• **Binele;** • **Familia;** • **Munca;** • Hărnicia; • Iniţiativa; • Creativitatea; • Statutul social; • Cultură; • Educaţia; • Dibăcia; • Entusiasmul.	- Activităţi practice; - Modelarea; - Proiectul; - Discuţia; - Observaţia; - Jocul; - Lectura; - Exerciţiul.
11.	**Educaţia pentru viaţa privată** • formarea şi cultivarea capacităţilor de a realiza roluri sociale în cadrul familiei şi a comunităţii.	• să identifice funcţiile familiei şi a membrilor acesteia; • să analizeze rolul familiei în cadrul comunităţii (la nivel local şi global); • să caracterizeze cultura economică a unui adult, a unui copil, a familiei; • să estimeze formarea bugetului familial şi cheltuielile din cadrul familiei;	**11. Viaţa privată ca indiciu a culturii omului** Adultul în cele trei ipostaze: familist – profesionist – membru al societăţii. Dragostea, căsnicia. Familia şi educaţia copilului. Cultura relaţiilor de gen. Sexualitatea şi comportarea morală. Familia reconstituită. Conflictele familiale. Divorţul. Etica comportării în divorţ.	• **Binele;** • **Familia;** • **Adevărul;** • **Sacrul;** • **Frumosul;** • Onestitatea; • Familist eficient; • Profesionist; • Dragostea; • Cultura; • Sexualitatea; • Bărbăţia; • Voinţa; • Feminitatea; • Egalitatea; • Frumuseţea; • Tandreţa.	- Dialogul; - Lectura; - Povestirea; - Explicaţia; - Exerciţiul; - Brainstormingu-ul; - Sinectica; - Portofoliul familiei.
12.	**Educaţia intelectuală şi pentru înţelegerea problematicii lumii contemporane** • dezvoltarea aptitudinilor intelectuale în corelaţie cu problematica lumii contemporane.	• să identifice elemente-le constitutive ale educaţiei intelectuale; • să caracterizeze imperativele / proble-mele stringente ale lumii contemporane; • să elaboreze un program de acţiuni pentru educaţia familială a copiilor din perspectiva educaţiei cognitive.	**12. Educaţia intelectuală în familie** Dezvoltarea intereselor cognitive la copii. Părinţii – model de comportare, cultură şi inteligentă. Învăţăm: a şti; a face, a trăi împreună şi a fi. Lectura în cadrul familiei.	• **Adevărul;** • **Familia;** • **Inteligenţă;** • Cultura; • Cunoaşterea; • Interesele; • Personalitatea umană; • Idealul intelectual.	- Experimentul; - Cercetarea; - Problematizarea; - Euristica; - Combinatorica; - Instruirea programată; - Lectura; - Analiza comparată; - Lectura; - Brainstorming-ul.
13.	**Educaţia religioasă** • consolidarea calităţilor moral-spirituale şi formarea capacităţilor de autodesăvîrşire.	• să interpreteze însemnătatea respectării preceptelor biblice în cadrul familiei şi societăţii; • să estimeze valorile familiale din perspectiva eticii creştine; • să elaboreze un program de educaţie moral-spirituală în cadrul familiei.	**13. Credinţa şi etica creştină în familia** Credinţa în Dumnezeu – pilon al spiritualităţii şi al comportării familiale. Respectarea precepte-lor biblice – element al culturii familiale. Dragostea şi căminul familial la creştini. Familia şi dragostea în alte religii.	• **Sacrul;** • **Binele,** • **Frumosul;** • **Credinţa:** • Pietate; • Bunăvoinţă; • Empatie; • Spiritualitatea; • Precepte religioase; • Idealul religios; • Idealul etic.	- Lectura; - Rugăciunea; - Naraţiunea; - Introspecţia; - Observarea; - Lectura dirijată; - Explicaţia.

1	2	3	4	5	6
14.	**Educația estetică şi pentru înțelegerea tradițiilor naționale** • formarea şi cultivarea gustului estetic, a sentimentelor estetice şi a capacității de a crea şi promova frumosul în viața de familie.	• să identifice valorile estetice (personale, familiale, sociale); • să caracterizeze mijloacele educației estetice; • să elaboreze un set de criterii, aplicarea cărora ne va permite să stabilim cultura estetică a familiei; • să interpreteze obiceiurile, datinile şi tradițiile poporului nostru care se respectă în familie;	**14. Frumosul şi dragostea de neam le învățăm în familie** Natura şi familia. Arta şi familia. Valorile poporului meu sunt şi valorice mele. Frumosul şi tradițiile neamului cizelează familia. Sărbătorile naționale şi istoria neamului sunt onorate în familia mea. Idealul moral şi idealul estetic.	• **Frumosul;** • **Patria;** • **Familia;** • **Binele:** • Artă; • Tradiții; • Obiceiuri; • Limbă maternă; • Istorie; • Sărbătorile naționale; • Idealul moral; • Idealul estetic; • Port; • Cultură.	- Metode necesare pentru receptarea, trăirea şi crearea frumosului; - Vizionarea expozițiilor; - Lectura; - Dramatizarea; - Jocul; - Demonstrația; - Studiul de caz; - Activități practice.
15.	**Educația pentru timpul liber** • formarea priceperilor şi deprinderilor privind cultura organizării timpului liber.	• să analizeze modalitățile de petrecere a timpului liber în cadrul familiei şi în afara acesteia; • să descrie tradițiile familiei privind organizarea odihnei; • să elaboreze un program complex de organizare a odihnei în familie (pentru vară, iarnă, toamnă; pentru toți membrii familiei)	**15. Cultura odihnei în familie** Educația familiei pentru organizarea odihnei eficiente. Odihna activă. Plimbarea şi excursia. Odihna: în pădure, la mare, la munte, la bunici. Emisiunile TV şi odihna. O scară în familie. Sărbătorile în cadrul familiei. Lectura în familie. Discuții în familie. Cultura fizică şi odihna	• **Sănătatea;** • **Frumosul;** • **Binele:** • Cultură; • Cunoaşterea; • Interesele; • Hoby; • Idealul; • Convingeri; • Tradiții; • Sport; • Odihna.	- Observație; - Studiul de caz; - Brainstorming-ul; - Problematizarea; - Introspecția; - Exercițiul; - Demonstrația; - Sinectica.

Noile educații, integrate în procesul educației pentru familie, au fost ajustate la conținuturile generale ale educației şi au contribuit la consolidarea şi aprofundarea competențelor în domeniul culturii relațiilor familiale. Am desfăşurat un experiment secvențial în mediul urban şi cel rural (Liceul Teoretic „Iulia Haşdeu" din or.Chişinău, Liceul Republican Internat de Muzică „C.Porumbescu", Şcoala medie de cultură generală şi grădinița de copii „Prietenie" s.Pîrlița, raionul Ungheni).

Activitățile derulau cu aplicații cognitiv-formative adăugătoare, ce specificau, aprofundau şi consolidau cunoştințele cu privire la deziderateleе reflectate în tabelul nr.4, pe care le-au selectat însuşi părinții, considerînd conținutul acestora mai dificile.

Experimentul vizat a demonstrat că părinții sunt conştienți de problemele societății contemporane şi depun efort în măsura culturii lor pentru a le soluționa, dar unirea eforturilor

familiei, şcolii şi comunităţii le-ar amplifica acţiunile de achiziţionare a competenţelor de reechilibrare a vieţii familiale.

Conversaţiile cu elevii, părinţii şi diriginţii, rezultatele chestionării realizate, ne-au convins că subiecţii au asimilat competenţe noi, care au fost interiorizate, structurate şi ajustate la realitatea cotidiană pentru a-şi reechilibra modul de viaţă.

Analiza comparativă a rezultatelor chestionării iniţiale a părinţilor cu cea postformativă, după un an de activităţi în cadrul programului formativ Şcoala EF pentru părinţi, realizat în contextul *noilor educaţii*, ne permite să stabilim schimbarea unor atitudini şi comportamente privind aspectele cele mai importante ale vieţii la general şi a vieţii de familie, în special (Anexa 9).

Astfel, observăm un şir de schimbări la nivel atitudinal şi comportamental care, în unele poziţii, nu sunt tranşante, dar sunt destul de stabile. Întrebările au fost formulate şi structurate astfel încît să permită precizarea celor mai importante aspecte din domeniul educaţiei pentru familie.

Activităţile cu părinţii ne-au arătat că aceştia astăzi sunt deschişi spre colaborare, se interesează de PLC, noutăţile din domeniul pedagogiei, psihologiei, înţeleg necesitatea autoperfecţionării şi a educaţiei continue şi doresc să-şi cizeleze nivelul competenţelor în calitate de familist şi părinte.

Diriginţii şi cadrele didactice, implicate în experiment, au confirmat faptul că adolescenţii şi părinţii şi-au schimbat atitudinea unii faţă de alţii, au devenit mai conştienţi, răbdători; dau dovadă de creativitate, iniţiativă, comportament empatic şi relaţii axate pe un respect reciproc.

Cele mai evidente schimbări sînt următoarele:

- au revăzut şi optimizat îndeplinirea funcţiilor sale 21% de familii din localităţile urbane şi 33,4% de familii din localităţile rurale;
- climatul familial a devenit mal *cald*, *paşnic*, tolerant în 23,8% de familii urbane şi 21,3% de familii rurale;
- şi-au elaborat un cod etic de comportare şi-l urmează 33,7% de familii din localităţile urbane şi 22,4% de familii din localităţile rurale;
- 48,7% de familii din localităţile urbane şi 46,6% de familii din localităţile rurale consideră că femeia şi bărbatul în societate şi familie trebuie să fie egali;
- 49,2% de familii din localităţile urbane şi 45,7% de familii din localităţile rurale cred că bărbatul şi femeia trebuie să se completeze reciproc;
- 53,5% de familii din localităţile urbane şi 36,3% de familii din localităţile rurale au conştientizat însemnătatea comunicării constructive, discutării tuturor evenimentelor, situaţiilor complicate şi a luării deciziilor de comun acord;

- 37,8% de familii din localităţile urbane şi 42,4% de familii din localităţile rurale tind conştient spre un comportament cooperant, de colaborare;
- se orientează spre un comportament responsabil 53,4% de familii din localităţile urbane şi 50,8% de familii din localităţile rurale;
- 31,3% de familii din localităţile urbane şi 32% de familii din localităţile rurale şi-au schimbat modul de viaţă şi se străduie să ducă o viaţă mai sănătoasă.

Interesante şi semnificative sunt răspunsurile părinţilor la întrebarea nr.12: C*e probleme din lume se discută în cadrul familiei?*, nr.13 *Ce tradiţii respectări în familie?*, care ne demonstrează că în educaţia copilului, şi, mai cu seamă, în EF o mare importanţă o au îmbinarea elementelor celor trei culturi: postfigurativă, cofigurativă şi prefigurativă.

Concomitent cu opţiunile postmoderniste privind multiple aspecte ale vieţii sociale şi de familie, se simte o tendinţă destul de puternică spre îmbinarea modului tradiţional al vieţii de familie cu cel orientat spre tipul egalitar al relaţiilor de gen.

Astfel, 31,4% de familii din localităţile urbane şi 39% de familii din localităţile rurale îşi doresc un mod tradiţional de viaţă, în care bărbatul ar ocupa un loc dominant; 27,1% de familii din localităţile urbane şi 30,2% de familii din localităţile rurale optează pentru un mod tradiţional de viaţă cu rolul bărbatului în calitate de *cap* al familiei, însă cu un stil mai lax, permisiv şi complementar sau egalitar al relaţiilor familiale.

Pentru modul democratic al relaţiilor familiale au optat 37,6% de familii din mediul urban şi 24,4% de familii din mediul rural, aceasta fiind situaţia după frecventarea programului formativ de către părinţi.

Constatăm şi faptul că există familii ce posedă un stil coercitiv, axat pe diverse tipuri de constrîngere, diminuarea căruia a derulat în limite foarte modeste: 1,3% – pentru familiile din mediul urban şi 6,5% pentru familiile din mediul rural.

Tendinţa părinţilor de a depune efort pentru a se autoperfecţiona, a-şi ghida propriul comportament şi a educa copiii în conformitate cu valorile autentice o observăm la 77,2% de familii din localităţile urbane şi 62,3% de familii din localităţile rurale.

Se străduie să respecte drepturile omului şi ale copilului părinţii în 46,6 la sută de familii din mediul urban şi 36,3 la sută de familii din mediul rural, pe cînd pînă la frecventarea programului formativ, adulţii au consemnat faptul că au avut numai idee despre acestea.

Pozitiv şi extrem de important pentru cultura familiei şi spiritualizarea educaţiei considerăm faptul că familia are o poziţie fermă faţă de educaţia religioasă, considerînd-o de bază în formarea morală a familistului şi factor important de formare a personalităţii umane: 79% de familii din mediul urban şi 90,5% de familii din mediul rural.

Răspunsurile părinților la întrebarea *În ce mod v-a influențat viața familială, participarea dvs. la programul formativ de EF în contextul noilor educații?*, elucidează un şir de transformări îmbucurătoare vizavi de atitudinile ce țin nu numai de viața familială, cea privată, ci şi de deprinderile de viața, şi problematica lumii contemporane (Anexa 9).

Au început a privi viața mai optimist 41% de familii din mediul urban şi 36,3% de familii din mediul rural. Au devenit mai activi în cadrul comunității 31,4% de familii din localitățile urbane şi 27,6% de familii din localitățile rurale. Discută problemele lumii contemporane în cadrul familiei 46,6% de familii din mediul urban şi 37,1% de familii din mediul rural.

Sunt mai siguri şi eficienți în educația copiilor 54,3% de familii din mediul urban, spre deosebire de 39,5% de familii din mediul rural.

Concluzii

Educația pentru familie în contextul *noilor educații* are ca obiectiv major formarea-dezvoltarea personalității în vederea pregătirii pentru viața de familie şi a eficientizării îndeplinirii rolurilor sociale de familist şi părinte în conformitate cu schimbările ce au loc în lumea contemporană.

Elaborarea modelului sintetic operațional de realizare a EF în contextul *noilor educații* ne-a permis să precizăm eficiența metodologiei valorificării demersului educativ pentru a ajusta fiecare deziderat şi conținutul specific al acestuia la conținuturile educației familiale, raportîndu-le adecvat la cerințele educației adulților/părinților şi preadulților/elevilor.

Metodologia valorificării modelului şi a programului respectiv este cu atît mai eficientă cu cît mai multe strategii de realizare a acesteia aplicăm.

Activitatea paralelă cu elevii şi părinții în domeniul vizat deschide noi perspective în ceea ce priveşte realizarea paradigmei postmoderne a educației permanente, care îmbină organic formarea personalității cu dezvoltarea continuă a acesteia, asigurînd formarea şi consolidarea deprinderilor de viață.

Capitolul 3. TENDINȚE DE RECONFIGURARE A MODELELOR DE EDUCAȚIE ÎN FAMILIE ŞI PENTRU FAMILIE

3.1. Educația pentru familie prin prisma parteneriatului educațional

Complexitatea funcțiilor, a relațiilor familiale şi a procesului educativ ne orientează spre analiza EF dintr-o perspectivă sociopsihopedagogică, abordînd familia şi unitatea de învățămînt în tripla sa ipostază: de actor, agent şi partener educațional.

Sinteza literaturii în domeniul ştiințelor educației şi cercetările noastre ne-au determinat să evidențiem o tendință importantă a evoluției sistemului familial ce derulează în două direcții opuse, dar care se presupun reciproc. *Pe de o parte, familia îşi poate defini cu tot mai multă claritate limitele în raport cu mediul social, pe de altă parte, deschiderea sa către acest mediu creşte* [56], volumul şi diversitatea schimbărilor economice şi informaționale fiind tot mai intensive.

Educația familială, în aceste condiții, nu poate fi redusă numai la acțiunile şi procesele intrafamiliale, ci necesită acumulări noi din exterior pentru îmbogățirea ethosului său pedagogic. În acest context menționăm faptul că la sfîrşitul anilor ’70 dezvoltarea personalității copilului este înțeleasă de cercetători ca rezultat al interconexiunii unui ansamblu de factori familiali, şcolari şi comunitari.

Savantul belgian Pourtois G.P. situează aceşti factori pe o axă *proximal-distală* în funcție de influența directă sau mijlocită asupra dezvoltării copilului. Factorii familiali sunt atestați şi evaluați de el ca factori *proximali de o importanță majoră* [146].

Modelele conceptuale care articulează influențele pe care le exercită diferiți factori asupra copilului sunt numeroase, noi însă plecăm de la *modelul ecologic al dezvoltării umane*, elaborat de Bronfenbrenner U. (1979) din perspectiva teoriei sistemelor. În cadrul acestui model *copilul este plasat în centrul ecosistemului structurat în patru niveluri:*

– *nivelul microsistemic*, alcătuit din instituțiile cu influență educativă directă, fiecare, la rîndul său, formînd şi un microsistem educativ integrator al copilului: familia, grădinița de copii, grupul de similitudine, şcoala etc.;

– *nivelul mezosistemic*, constituit din variatele şi multiplele interacțiuni ce parvin de la instituțiile microsistemului;

– *nivelul exosistemic*, ce integrează într-un tot întreg microsistemele, mezosistemul şi grupurile de apartenență a părinților: rude, grupuri profesionale, pe interese, rețele de sociabilitate etc.;

– *nivelul macrosistemic*, constituit din modelele culturale care structurează rolurile parentale şi infantile şi care conferă sens, coerență şi continuitate mediului educativ în care creşte copilul [20].

Modelul vizat a fost comparat cu teoria sistemică de rol privind formarea personalității copilului, elaborată de cercetătorul rus Таланчук Н.М.. (1991), conform căreia individul este plasat în cinci tipuri de socium, unde acesta învaţă a realiza rolurile sociale.

Astfel, în familie individul învaţă rolurile fraterne, de familist, soţ, părinte; *în colectivul de studii şi în cel de muncă* învaţă rolul de elev, student, profesionist*; în mediul comunitar*, învaţă a se ocupa de activităţile social-utile; în *mediul geosocial* învaţă a fi cetăţean al lumii şi în *egosferă,* învaţă a se cunoaşte pe sine, a se autoperfecţiona, autoactualiza şi autoeduca [276].

Modelul ecologic al dezvoltării umane [20] şi teoria sistemică de rol [276] în educaţia pentru familie ne orientează spre abordarea calităţii interacţiunilor parteneriale familie – instituţie de învăţământ.

Această perspectivă se conturează tot mai clar în ultimii ani, cînd *schimbarea a devenit o caracteristică obişnuită a vieţii şcolare [39]* şi a vieţii familiale.

Principala direcţie de abordare a schimbării este calitatea [11; 13; 39; 175; 189; 190; 281], indiferent de tipul, domeniul şi contextul în care derulează aceasta.

Stabilind prin cercetările de sinteză a literaturii de specializate şi a cadrului experimental faptul că *cercul calităţii folosit pentru perfecţionare* [39] ne poate servi drept punct de reper în redimensionarea calităţii parteneriatului educaţional, elaborării conţinuturilor curriculare şi realizării tehnologiilor privind educaţia pentru familie, am constituit un mecanism pe care l-am numit *Cercul calităţii interacţiunilor familie – instituţie de învăţământ – comunitate:*

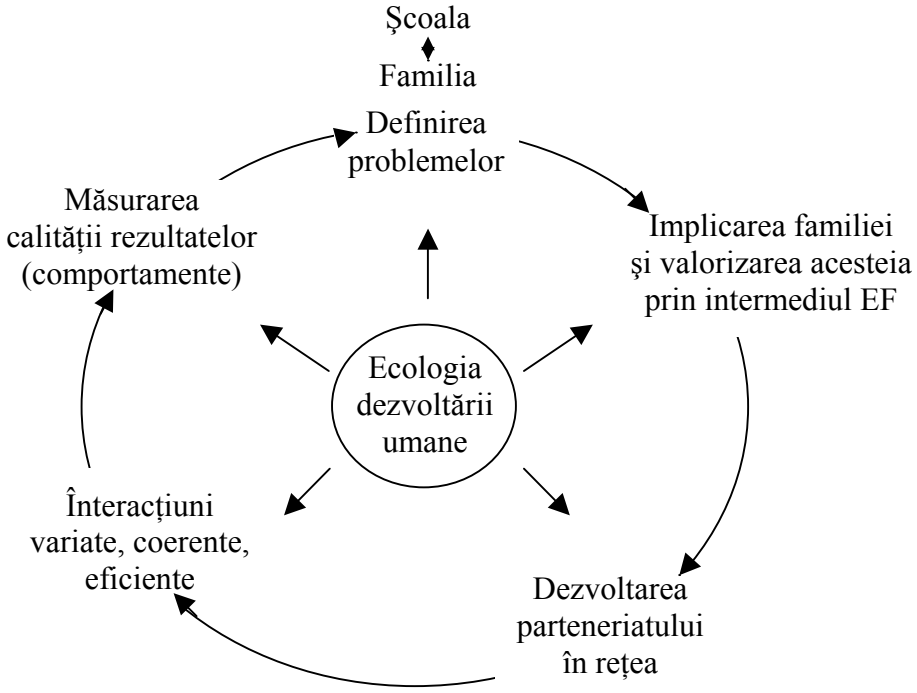

Figura 6. Cercul calităţii interacţiunilor familie-instituţie de învăţământ-comunitate

Nucleul cercului include de fapt modelul ecologic al dezvoltării umane [20], elaborat din perspectiva teoriei sistemelor. Curriculumul EF a fost proiectat din perspectiva celor patru niveluri ecosistemice, care, realmente, sunt identice cu cele patru tipuri de socium nominalizate, în corelație cu al cincilea, responsabil de formarea sinelui [20; 276].

Activitatea procesului de EF a fost realizată din perspectiva celor cinci niveluri. *Principiul integrativ* fundamentează totalmente curriculumul şi tehnologia EF.

În studiul său *Ecology of the Family as a context for Human Development: Researh Perspective*, publicat în revista Developmental Psychology, nr.22/6, 1986, Bronfenbrenner U. face o analiză a mecanismelor prin care procesele intrafamiliale sunt influențate de condițiile extrafamiliale, printre care rolul şcolii îl consideră decisiv în ameliorarea acestora. *Savantul demonstrează că ecologia familiei depinde foarte mult de acțiunile pe care le întreprinde şcoala pentru informarea şi educația părinților.*

Literatura de specialitate în domeniul pedagogiei (Bunescu Gh., 1995; Cosma T., 2001; Таланчук Н.М.., 1991; Лузина Л.М., 2000 etc.) şi psihologiei (Aysenck H., 2002; Piaget G., 1984; Гребенников И.В., 1994) elucidează aceeaşi idee.

Analiza cadrului experiențial, celui conceptual şi rezultatele experimentului pedagogic ne permit să confirmăm că ecologia familiei, ethosul ei pedagogic şi eficiența parentală, depind nu numai de optimizarea raporturilor parteneriale şcoală-familie, dar şi de conferirea unui sens concret acțiunilor orientate spre obținerea performanțelor moral-etice şi intelectuale ale copilului şi ale familiei, de eforturile ce vor forma şi consolida atitudinile şi comportamentele acestora, asigurînd optimizarea competențelor respective.

În cadrul cercetării familia a fost abordată ca *actor social*, aptă de comportamente sistematice, coerente, relativ stabile, previzibile; ca subiect al cunoaşterii de *simț comun* şi capabil de a-şi acomoda continuu conduita la situațiile reale, reconstruind permanent rolurile sale. Ca *agent social*, abordăm familia drept subiect al practicii, experienței cotidiene şi *partener educațional* în calitate de participant la activitățile comune, organizate şi realizate din propria inițiativă sau inițiativa instituției de învățămînt [173].

Mizînd pe faptul că comunitatea socială constă dintr-un ansamblu de colectivități, ce exercită influențe asupra generației în creştere, care se cer corelate, cercetătorii în domeniu au inclus în circuitul ştiințific conceptul de *parteneriat educațional* [90; 110; 172]. Conceptul nominalizat tinde să devină unul central în pedagogia contemporană şi denotă *abordarea de tip curricular, flexibilă şi deschisă a problemelor educative*, reliefînd interrelațiile agenților educaționali în ansamblul complexității lor [49]. În accepțiunea mai multor cercetători, la care aderăm, *parteneriatul educațional îl definim ca o formă de comunicare, cooperare şi colaborare în*

sprijinul copilului la nivelul procesului educațional.

Parteneriatul educațional reflectă o atitudine şi o relație calitativă a agenților sociali care devin parteneri în cîmpul educației. Din această perspectivă Cristea S. [47] menționează că parteneriatul educațional constituie:

- un angajament într-o acțiune comună negociată;
- un aport de resurse, de schimbări, de contacte, de rețele asociate în termeni constructivi;
- o prestare de servicii realizate de agenții sociali;
- un acord de colaborare mutuală între partenerii egali care lucrează împreună pentru realizarea scopului;
- un cadru instituțional de rezolvare a unor probleme comune, prin acțiuni coerente, plecînd de la definirea obiectivelor-cadru cu repartizarea clară a responsabilităților şi a procedeelor de evaluare (într-un spațiu şi timp delimitat).

În această ordine de idei, parteneriatul educațional devine un factor sociopsihopedagogic important de optimizare a relațiilor-grădiniță-şcoală-comunitate în vederea realizării EF numai atunci cînd ținem cont de calitatea interacțiunilor şi calitatea rezultatelor.

În esență, toți agenții sociali/educativi enumerați sunt cointeresați şi au posibilități de pregătire a tinerei generații pentru viața de adult în calitate de familist eficient şi de perfecționare continuă a actorilor sociali, rolul prioritar deținîndu-l familia şi şcoala.

Această situație am prezentat-o schematic în felul următor:

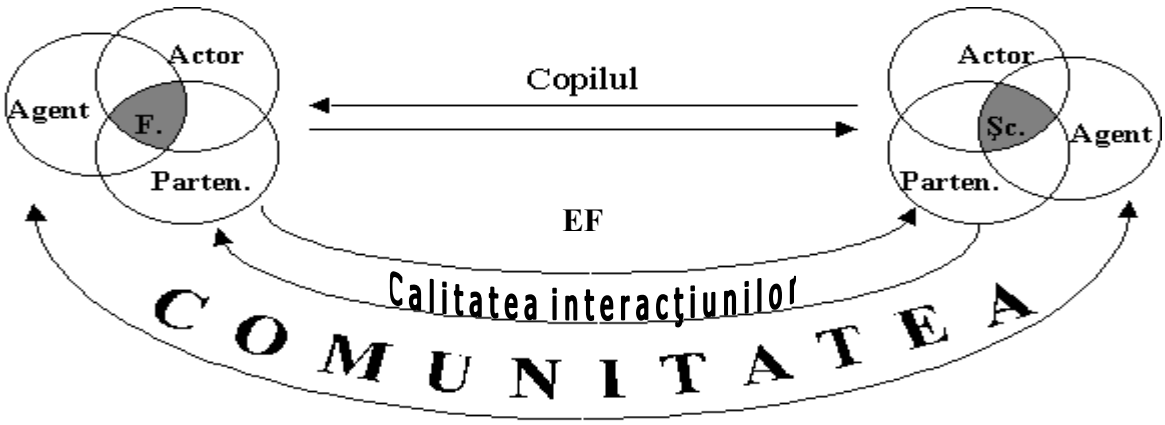

Figura 7. Acțiunile sinergetice în parteneriatul educațional

Familia şi şcoala reprezintă cele mai importante instituții privind realizarea educației pentru familie în cazul cînd acestea valorifică potențialul lor în calitate de actor, în calitate de agent educativ şi în calitate de partener, axîndu-se pe *funcția de deschidere şi orientare spre formarea personalității copilului şi cea de acțiune sinergetică*, desfăşurată şi susținută în şi prin comunitate.

În contextul vizat, considerăm de o importanță majoră analiza educației pentru familie prin prisma parteneriatului grădiniță-familie-şcoală.

Coordonatele parteneriatului grădiniță-familie-şcoală

Parteneriatul dintre grădinița de copii şi familie reprezintă o primă experiență relațională şi de colaborare a părinților cu persoanele profesioniste în domeniul educației. Faptul respectiv se cere monitorizat din ambele părți, pentru că instituția preşcolară va crea o primă impresie despre întregul sistem educațional şi o primă experiență de colaborare a familiei cu o instituție instructiv-educativă.

Cercetările efectuate pe un lot reprezentativ ne-au demonstrat că grădinița de copii este o instituție foarte importantă de educație a copilului şi a familiei. Părinții susțin că grădinița de copii i-a familiarizat cu:

- metodele de educație (65%);
- etica comportamentală şi arta comunicării părinți-copii (83%);
- profilaxia devierilor de comportament la copiii de vîrstă preşcolară (92%);
- convenția privind Drepturile copilului şi necesitatea respectării acestora (87%);
- particularitățile de vîrstă şi cele individuale (74%);
- particularitățile şi modalitățile unui mod sănătos de viață şi respectării unui regim al zilei (57%).

Părinții susțin că colaboratorii grădiniței de copii au fost acei care i-au făcut să conştientizeze mai profund însemnătatea familiei, rolul mamei şi al tatălui în creşterea şi educația generației tinere, necesitatea educației pentru familie. Această afirmație are la bază rezultatele chestionării care a permis să conchidem următoarele:

- majoritatea tinerilor părinți încep să conştientizeze pe deplin responsabilitatea personală față de copil şi semenii lor numai atunci cînd devin părinți, şi, mai cu seamă, atunci cînd plasează copilul într-o instituție educațională;
- familia şi şcoala pregătesc insuficient tînăra generație pentru viața de familie şi îndeplinirea rolurilor şi funcțiilor parentale [55].

Colaborarea familiei cu grădinița de copii începe o dată cu vizita inițială a părinților, pentru a identifica condițiile în care va fi plasat copilul în vederea dezvoltării lui ulterioare. Colaboratorii grădiniței trebuie să-şi axeze activitatea relațională pe axioma cunoscută şi vehiculată activ de pedagogia familială:

- *părinții sunt şi cele mai importante persoane pentru copil şi cei mai consecvenți şi fideli adepți şi parteneri de educație, care-şi cunosc şi iubesc copilul, dorindu-i binele.*

Specialiştii în domeniu au observat că colaborarea părinților cu grădinița de copii are un impact benefic nu numai asupra dezvoltării copilului, ci şi asupra armonizării relațiilor

intrafamiliale şi ameliorării climatului familial.

Părinții sunt receptivi şi deschişi spre colaborare, iar grădinița de copii este prima instituție din sistemul de învățământ care are posibilitate *de a realiza educația pentru familie în baza principiului influențelor paralele: se educă copiii şi părinții, şi a axării pe valorile naționale, fundamentale şi a eticii creştine*.

Atelierul pentru părinți cu program formativ de educație pentru familie a contribuit la consolidarea competențelor parentale şi de familist.

Pentru ca educația pentru familie să se desfăşoare eficient, partenerii trebuie să se cunoască bine reciproc. În baza tezelor reflectate în capitolul al doilea al lucrării, legităților şi dimensiunilor psihopedagogice şi etice ale parteneriatului educațional familie-grădiniță-şcoală [55] am elaborat condițiile care s-au dovedit a fi hotărîtoare în stabilirea şi eficientizarea interacțiunilor parteneriale. Acestea sunt: a) cunoaşterea de către familie a particularităților activității grădiniței; b) colaboratorii grădiniței cunosc particularitățile copilului şi a familiei.

Familia, la rândul ei, este obligată să cunoască particularitățile activității grădiniței:

- regimul şi programul de activitate al grădiniței;
- baza tehnico-materială şi condițiile de amenajare a grupei respective şi a întregii instituții;
- nivelul pregătirii cadrelor didactice;
- performanțele atinse de grădiniță în ceea ce priveşte educația şi îngrijirea copilului;
- particularitățile procesului instructiv-educativ (se studiază limbile moderne, dansul, pictura ş.a.);
- cerințele grădiniței față de colaborarea cu familia;
- planul şi conținutul activității în cadrul formațiunii "Şcoala pentru părinți";
- planul microconsiliilor anuale privind analiza şi evaluarea dezvoltării copilului în fiecare grupă de vîrstă;
- cerințele față de activitatea consiliului de părinți;
- aşteptările şi aspirațiile colaboratorilor instituției vizavi de comportamentul copilului şi al familiei.

Astfel, *colaboratorii grădiniței de copii ar trebui să cunoască despre copil şi familie următoarele particularități:*

- structura şi componența familiei;
- tipul familiei (după structură şi stilul relațional);
- stilul educativ al familiei;
- nivelul de inteligență şi cultură al părinților;
- locul de trai şi de muncă al părinților;
- experiența părinților privind creşterea şi educația copiilor;
- atitudinea părinților față de copil;

- particularităţile graviditǎţii, a naşterii şi dezvoltării copilului pînă la frecventarea instituţiei preşcolare;
- particularităţile comportamentale ale copilului (deprinderi, obişnuinţe) şi ale familiei;
- aşteptările şi aspiraţiile părinţilor faţă de relaţia şi colaborarea cu grădiniţă de copii.

În cea ce priveşte EF, realizată în cadrul şcolii, aici evidenţiem acţiunile învăţătorului din treapta învăţământului primar, a psihologului şcolar, profesorilor şi managerilor, care necesită o direcţionare şi reechilibrare a eforturilor pentru a facilita formarea şi, respectiv, consolidarea calităţilor de părinte şi familist.

În această ipostază *învăţătorul claselor primare conştient de rolul său de educator al copiilor şi îndrumător al părinţilor îşi proiectează activitatea în baza următoarelor reguli:*

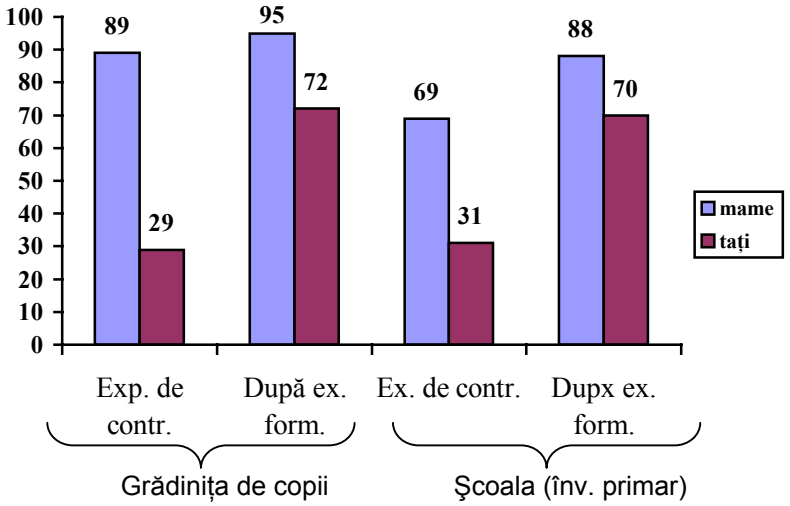
- studiază copiii şi familiile acestora: începe activitatea respectivă de la studierea documentaţiei de tipul dosarelor personale, fişelor de caracterizare psihopedagogică, realizate în instituţiile preşcolare; formează bănci de date despre copii, părinţi etc.;
- organizează colectivul de părinţi: selectează părinţii disponibili de a participa la viaţa clasei, alege un consiliu de părinţi, repartizează responsabilităţile în conformitate cu doleanţele şi posibilităţile părinţilor etc.;
- stabileşte un program de activităţi cu familia: proiectează întîlnirile individuale şi colective, consultaţiile, adunările de părinţi, seminarele, mesele rotunde etc.;
- propune şi discută tematica adunărilor colective cu părinţii şi a şcolii pentru părinţi;
- pregăteşte şi conduce adunările şi şedinţele din cadrul şcolii pentru părinţi: antrenează părinţii, invită diferiţi specialişti, învaţă părinţii cum să-şi creeze şi să-şi completeze un portofoliu al familiei, care le-ar fi de un real folos în educaţia copilului etc.;
- menţine permanent relaţii cu toţi părinţii (prin intermediul vizitelor la domiciliu, comunicărilor telefonice, invitaţiilor la şcoală etc.);
- realizează consilierea copiilor şi părinţilor în situaţii dificile;
- iniţiază şi conduce programul de EF a copiilor şi părinţilor clasei sale (elaborează comunicări, selectează informaţii şi materiale pentru portofoliul familiei, mapa transmisibilă şi ungheraşul EF, întocmeşte orarul şedinţelor cu părinţii etc.);
- ţine la evidenţă specială şi lucrează cu copiii din familiile dezintegrate sau cele în dificultate (Anexa 10).

Aceste reguli au fost deduse. Examinînd calitatea relaţiilor parteneriale în diadele familie-grădiniţă şi familie-şcoală, înainte şi după frecventarea programului EF, am stabilit un şir de transformări pozitive vizavi de comportamentul adulţilor şi atitudinea taţilor privind relaţia cu familia, copilul şi instituţia de învăţământ (Tabelul 5).

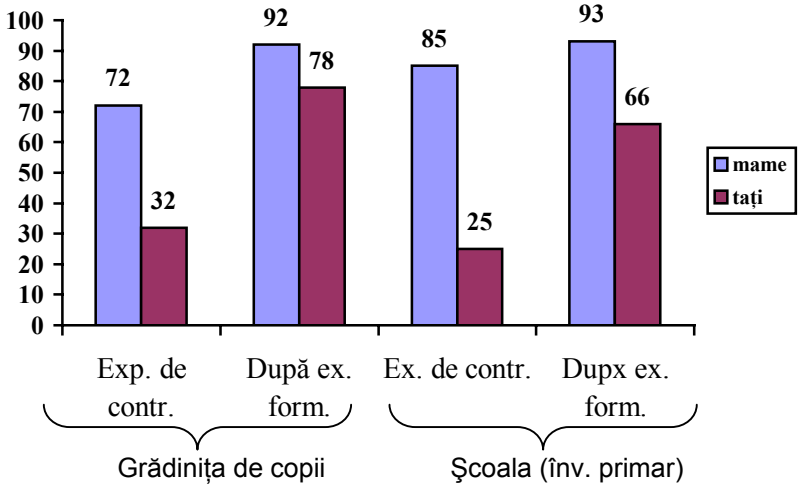
Tabelul 5

Comportamentul adulților în relația cu copilul şi instituția de învățământ

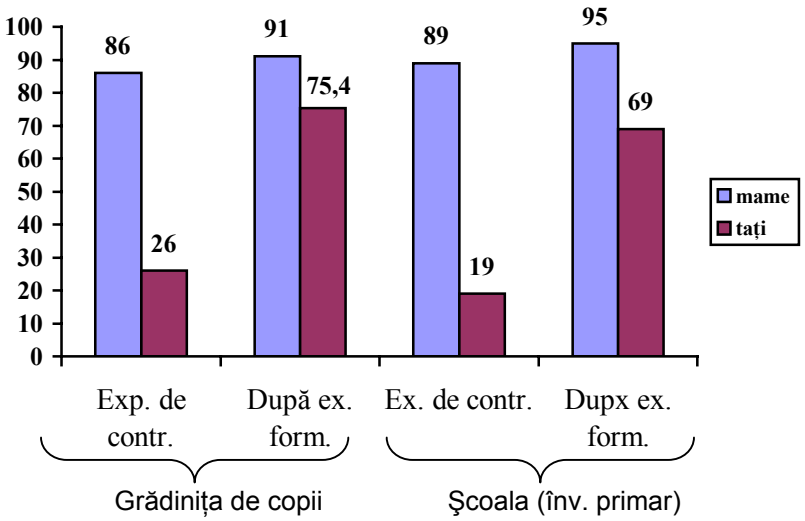
Nr. d/or.	Item-criteriu:	Grad. de copii		Şcoala (cicl. primar)	
		Ex. de contr.	După ex. form.	Ex. de contr.	După ex. form.
1	Frecventarea activităților în cadrul programului formativ EPF				
	- mame	89	95	69	88
	- tați	29	72	31	70
2	Frecventarea adunărilor de părinți				
	- mame	72	92	85	93
	- tați	32	78	25	66
3	Comportament axat pe colabo-rare-valorizare a copiilor				
	- mame	86	91	89	95
	- tați	26	75,4	19	69

Histograma 2. Frecventarea activităților de către mame şi tați în cadrul programului formativ EF

Histogrma 3. Frecventarea adunărilor de părinți de către mame şi tați

Histograma 4. Comportamentul parental axat pe colaborare/valorizare a copiilor

În esenţă, raporturile familiei cu instituţia preşcolară, şcoala şi alte tipuri de instituţii şi specialişti în domeniile: ocrotirii sănătăţii, consilierii psihopedagogice, de creaţie, biserică, poliţie etc., nu reprezintă o noutate pedagogică şi socială, ci atestă o istorie relativ îndelungată, marcată de diverse perioade de colaborare activă sau mai puţin activă, atît din partea familiei cît şi din partea celorlalţi agenţi educativi.

Literatura de specialitate [33; 43; 55; 70; 71; 83; 90; 172] şi cadrul experienţial ne-a permis să stabilim că intervenţiile şi influenţele din partea comunităţii pot fi orientate în patru direcţii: a) *spre părinţi*; b) *spre copii*; c) *spre părinţi şi copii*; d) *spre instituţia de învăţămînt*.

Cercetătorul francez Durning P. (1995) consideră *intervenţia* ***socio-educativă****, definită ca ansamblu de acţiuni profesioniste ale specialiştilor pentru a ajuta, susţine şi consilia părinţii în funcţia lor educativă de o mare importanţă* [71]. Cercetările noastre au demonstrat că parteneriatul educaţional se prezintă ca o formă eficientă a acţiunilor profesioniste pedagogice, care orientează spre autoperfecţionare familia, părinţii, pedagogii, devin valoroase în situaţia cînd sunt stabilite clar finalităţile, se lucrează în domeniul EF concomitent cu copiii şi părinţii, se discută şi se negociază contribuţia fiecărui actor şi partener educativ.

Plecînd de la faptul că la etapa actuală comunitatea se implică tot mai mult în procesul de educaţie, specialiştii din domeniul pedagogiei au preluat sintagma *comunitate educativă din sociologia educaţiei familiale,* care poate fi definită ca *un ansamblu de instituţii şi relaţii sociale din mediul apropiat familiei sau copilului* ce participă în educaţia acestuia [90; 180], colaborînd la formarea *reţelelor de cunoaştere, formare*. În legătură cu faptul că aceste reţele participă la formarea şi educarea continuă a actorilor educativi, le-am definit că reţele educative de cunoaştere şi formare.

Dat fiind faptul că EF este partea firească a educației, propunem ca instituțiile de învățământ să-şi elaboreze *rețeaua* şi *Harta rețelei educative de cunoaştere şi formare în domeniul EF* (Figura 8) din comunitatea respectivă, proiectînd activități de comun acord, la care pot participa instituțiile sociale cu diferite inițiative, ca de exemplu: biblioteca organizează „Lecturi pentru familie", clubul sportiv, expoziții a lucrărilor ce reflectă tematica vizată sau lucrări comune ale părinților şi copiilor.

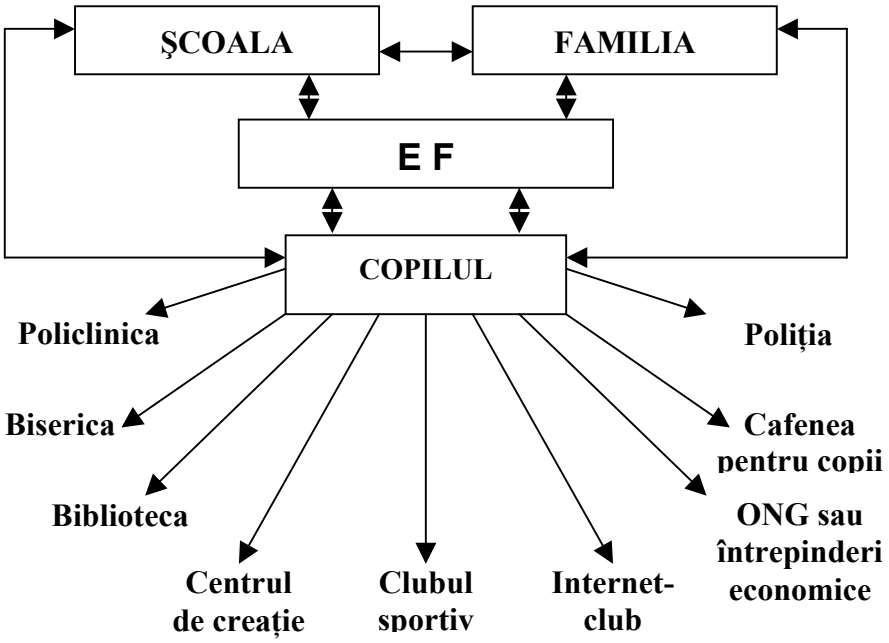

Figura 8. Harta rețelei educative de cunoaştere şi formare în domeniul EF

Schema în cauză poate fi aplicată ca un punct de reper pentru instituțiile de învățământ în realizarea programelor formative pentru agenții implicați în procesul de educație a familiei şi elevilor.

Corelînd rezultatele demersului investigativ cu studiul literaturii de specialitate am scos în evidență blocajele în realizarea EF, educația familială şi cele ce parvin în comunicarea/colaborarea agenților educativ (Anexa 6). În baza unor legități de ordin sociopsihopedagogic şi a celor şase principii esențiale, elaborate de UNESCO [106] cu privire la conceperea, organizarea şi desfăşurarea colaborării instituțiilor sociale în scopul soluționării problemelor de tip moral ce apar la nivel local cu tendințe de amplificare şi transformare în conflicte acute sau latente, am elaborat Codul deontologic al parteneriatului educațional (Anexa 11), care a fost experimentat, validat şi reflectat în monografia „Dimensiuni psihopedagogice şi etice ale parteneriatului educațional" [55].

Concluzii

Sintezînd cele expuse, putem face următoarele constatări de esență. Fiind fenomen complex şi multidimensional, educația pentru familie se constituie din două dimensiuni de bază: EF în cadrul familiei şi EF în cadrul instituției de învățământ. Acestea interrelaționează şi o generează pe a treia: educația pentru familie prin prisma parteneriatului educațional.

Cercetarea dimensiunii nominalizate ne-a determinat să stabilim modelul conceptual care ar articula şi ar asigura eficientizarea influențelor pe care le exercită diferiți factori asupra individului

într-o epocă şi societate a schimbării şi să elaborăm *cercul calităţii interacţiunilor familie-instituţie de învăţământ-comunitate*. Nucleul cercului reprezintă chintesenţa modelului conceptual (Figura 6), care ne-a ghidat în procesul de elaborare a conţinuturilor curriculumului, a tehnologiilor aplicate în educaţia pentru familie şi proiectarea reţelei educative de cunoaştere şi formare în domeniul EF.

Abordarea problemei fundamentelor teoretice şi metodologice ale educaţiei pentru familie prin prisma teoriei sistemice de rol, din perspectiva pedagogiei integrative, ne orientează spre definirea acestor instrumente conceptuale ca subcomponente ale sistemului ce urmează a fi elaborat.

3.2. Familia în calitate de actor şi agent al educaţiei pentru familie

Capacitatea familiei de a recepta, prelucra, transforma şi transmite semnificaţiile evenimentelor şi a fenomenelor actualizate în experienţa cotidiană membrilor săi o plasează într-o situaţie deosebită de subiect al cunoaşterii şi practicii şi, totodată, de obiect, supus acţiunilor şi intervenţiilor din exterior, inclusiv celor cu caracter educativ.

În această ordine de idei, familia reprezintă un actor şi un agent al educaţiei pentru familie, deoarece ea posedă o anumită cultură/ethos, este capabilă de comportamente stabile, receptează şi se conformează valorilor-normelor-regulilor acceptate în societate; este deschisă spre informare şi cunoaştere, întreprinde acţiuni de perfecţionare şi educaţie a membrilor săi, perpetuează modele comportamentale. Este evident faptul că actorul/subiectul, în orice moment al interacţiunii sale cu un alt actor, devine şi *obiect pentru un alter*, sau, dacă apare necesitatea de colaborare, devine partener [90; 116; 118; 172; 173; 180; 183; 184].

Cercetarea familiei din perspectiva realizării EPF ne-a orientat spre evidenţierea, analiza condiţiilor şi factorilor care influenţează funcţionarea acesteia în calitate de actor şi agent. Cu acest scop am elaborat Schema dihotomică a condiţiilor de funcţionare a familiei ca actor şi agent al EF (Figura 9).

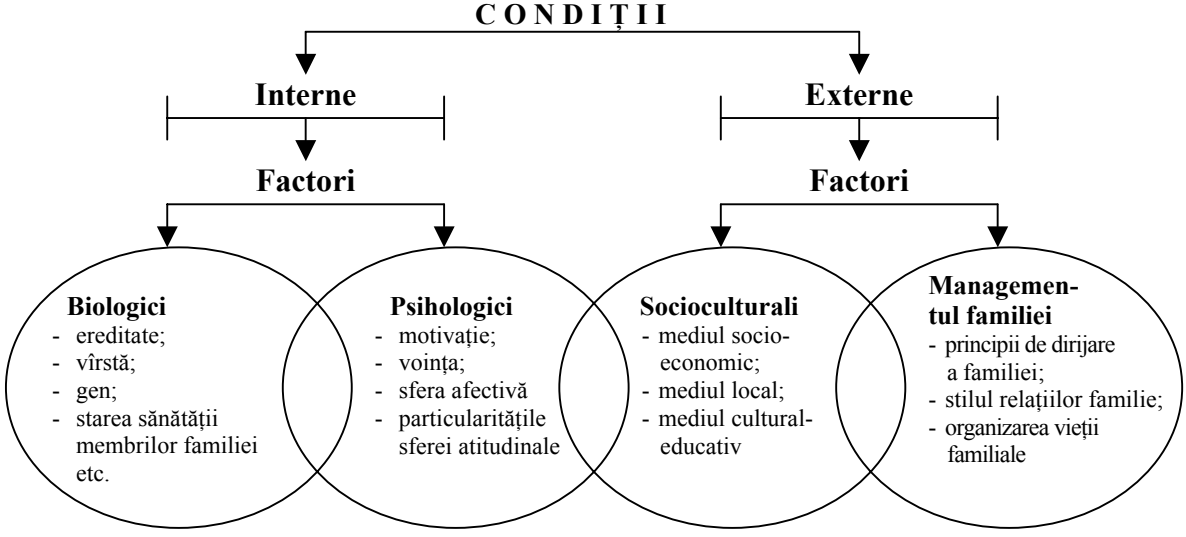

Figura 9. Schema dihotomică a condiţiilor de funcţionare a familiei ca actor şi agent al EF

Eficiența familiei în calitatea de actor şi agent al EF se datorează realizării funcțiilor ei şi influenței combinate a ambelor categorii de condiții ce *însumează factorii biologici*: ereditatea biologică, vîrsta, genul, dezvoltarea psihofizică, starea sănătății membrilor acestuia etc., *factorii psihologici:* motivația, voința, potențialul genetic intelectual, nivelul dezvoltării intelectuale, particularitățile dezvoltării proceselor psihice cognitive, trăsăturile de personalitate etc.; *factorii socioculturali:* mediul socio-economic, mediul local: urban/rural; mediul cultural-educativ etc. şi *factorii ce țin de managementul familiei:* aspectele organizării vieții familiale, sistemul de principii de dirijare a familiei, norme-valori-reguli de comportare în cadrul familiei, stilul relațiilor familiale, strategiile de educație a copiilor etc. Analiza factorilor şi a elementelor constitutive a lor ne determină să conştientizăm mecanismul de interrelaționare şi interacțiune continuă a acestora, să depistăm influentele care facilitează sau complică realizarea funcțiilor familiei în calitatea de actor şi agent al EF. Identificarea condițiilor şi factorilor ne-a condus spre reliefarea criteriilor de apreciere a abilităților, competențelor şi posibilităților familiei de a realiza EF. Este evident că cunoaşterea factorilor descrişi este importantă şi pentru eficientizarea parteneriatului educațional.

Luîndu-se în considerație particularitățile familiei în calitate de actor, agent şi partener educativ, *a fost elaborat ansamblul de criterii în baza cărora au fost analizate competențele acesteia şi posibilitățile ei de realizare a educației pentru familie*. Astfel distingem:

a) *competențe familiale de cunoaştere şi receptare* a informației privind cultura şi problematica familiei. Membrii familiei, orientați spre cunoaştere şi receptare sunt activi, frecventează activitățile organizate de alți agenți sociali, posedă un nivel înalt de cunoştințe, abilități şi priceperi în domeniul psihologiei şi pedagogiei, sunt cointeresați în completarea bibliotecii familiale cu ediții interesante pentru adulți şi copii. În cadrul Şcolii pentru părinți aceştia sunt activi, participă în dezbateri, sunt înclinați spre selectarea informațiilor şi la sfîrşitul programului posedă un poster-portofoliu EF foarte bogat;

b) *competențe familiale de prelucrare a informației* privind cultura şi problematica familiei, care se reflectă mai apoi în deciziile ei, în comportarea membrilor acesteia.

Unele familii discută, analizează şi iau decizii la *sfatul familiei* (39%), altele preferă să facă acest lucru în diadele soț-soție, apoi părinte-copil (38%), în altele, informația este prelucrată univoc (23%) de adult şi se aduce la cunoştința celorlalți membri în formă de decizie sau reguli, cerințe etc. Unele familii prelucrează informația îndată, altele treptat, altele sunt inerte;

c) *competențele de transformare a informației* selectate presupun abilitatea şi priceperea membrilor familiei de a adapta, actualiza informația selectată, de a o schimba în conformitate cu necesitățile şi condițiile sale. Astfel, *în procesul experimentului formativ, s-a observat că*

conţinuturile studiate de părinţi privind comunicarea cu copiii au fost actualizate şi în comunicarea soţ-soţie. Studierea conținuturilor privind modul sănătos de viață şi regimul familiei a provocat un şir de schimbări în comportamentul multor familii (65%) şi în managementul vieții acestora;

d) *competențele de creare, producere, promovare a ideilor şi conduitelor* presupun acțiuni concrete de producere, reechilibrare a modului de viață; realizare, implementare a noilor modele sau remodelare a celor acceptate de familie şi promovarea lor (Anexa 4).

În procesul de colaborare cu familia privind formarea şi perfecționarea calităților de actor şi agent educativ am observat familii cu un grad înalt de creativitate (71%) şi unul mai scăzut (39%), însă ambele tipuri de familii sunt predispuse spre realizarea sa în calitate de partener, actor şi agent al EF.

În scopul diagnosticării competențelor de familist şi părinte am elaborat un chestionar, ce include trei blocuri de itemi care au fost corelate cu obiectivele curriculumului EF la nivel de cunoaştere, aplicare şi integrare. Părinții trebuiau să realizeze 15 poziții (câte 5 la cunoaştere, aplicare şi integrare), după care le comparau cu modelele standard elaborate şi se autoapreciau cu 4 puncte: 0; 1; 2; 3. Această probă am realizat-o la etapa de constatare şi după experimentul formativ (Anexa 4).

Rezultatele obținute confirmă faptul că *familia trebuie să fie abordată şi valorificată în societate ca actor, agent şi partener educativ*, altfel influențele la care e supus copilul pot deveni ineficiente, distorsionate, chiar dăunătoare.

Activitatea de implementare a curriculumului, valorizarea rețelei educative de cunoaştere şi formare EF ne-a demonstrat că colaborarea instituției de învățământ cu familia se consideră eficientă dacă prima o implică pe cea de-a doua în activități comune care presupun pregătirea psihopedagogică, orientarea spre eficientizarea competențelor parentale, mobilizarea resurselor intelectuale şi moral-etice ale membrilor acesteia.

Pedagogia postmodernității promovează ideea pregătirii pentru profesiunea de părinte, valorizarea la maximum a părinților, pledează pentru o educație continuă şi caracterul prospectiv al acesteia [7; 10; 11; 13; 18; 39; 43; 54; 68; 117].

Derularea programului formativ, comunicarea şi relațiile de durată cu elevii şi părinții *în cadrul consilierii familiei ne-au oferit posibilitatea de a observă punctele vulnerabile ale familiei şi a selecta enunțuri din limbajul adulților care subminează prestigiul vieții familiale, devenind cu timpul opinii preconcepute şi blocaje de comunicare la nivelul familial intragenerațional şi intergenerațional* (Anexa 6).

Eşantionul de părinți, implicat în experimentul pedagogic, constituit din 220 de subiecți,

dintre care 110 părinți au făcut parte din eşantionul experimental şi 110 din cel de control. În eşantionul de control totul s-a desfăşurat în mod obişnuit. Ambele eşantioane au fost chestionate la începutul anului de studii şi la sfîrşitul acestuia, cel experimental a fost evaluat tematic la fiecare 2 luni.

Eşantionul experimental a fost implicat într-un program de activități privind cizelarea şi perfecționarea familiei în calitate de actor, agent şi partener al EF. Pe parcursul a 10 luni părinții au frecventat 20 de activități (2 ori pe lună) în cadrul *Şcolii-atelierului de EF* şi au participat la trei conferințe practice, organizate pentru părinți şi elevi. Programul formativ pentru părinți a fost corelat cu programul elevilor, tematica activităților fiind afişată din timp.

Tehnologia activităților pentru adulți am elaborat-o dintr-o perspectivă comparată prin prisma particularităților de vîrstă şi teoria angragogică a lui Knowles M. [99].

Astfel, am diferențiat particularitățile prin care învață adulții şi am conturat caracteristicile comportamentale de bază ale copilului şi ale adultului (Anexa 13), ceea ce ne-a permis să controlăm eficiența activităților EF şi să elaborăm un Model pedagogic al personalității pedagogului specializat în domeniul EF (Anexa 14).

Pentru a argumenta importanța implicării părinților în EF şi impactul pozitiv al instruirii acestora cu privire la optimizarea calităților de actor şi agent ale familiei, prezentăm următoarele date:

- 84% de părinți au frecventat sistematic Şcoala/atelierul EF (practic au lipsit o singură dată sau n-au lipsit);
- 73,6% de părinți susțin că observă schimbări pozitive în atitudinile şi comportamentul semenilor;
- 71% de părinți lucrează asupra reechilibrării *stilului de viață al familiei*;
- 65% de părinți au soluționat un şir de conflicte cu partenerul de viață, părinții săi sau copiii;
- 47% de părinți menționează că programul formativ EF a fost un imbold de autoactualizare şi autoperfecționare cu privire la axarea pe un mod relațional şi comportamental pozitiv (educația copiilor, relația soților, alimentația corectă etc.).

Am analizat factorii şi criteriile după care vom stabili funcționalitatea familiei ca actor şi agent al EF, comparînd nivelul competențelor de familist al părinților la etapa inițială/experiment de constatare şi după experimentul formativ.

În continuare am realizat un calcul statistic, calculul procentelor după parametrii prestabiliți (Anexa 4) şi calcularea mediei aritmetice în cele 3 poziții: cunoaştere, aplicare, integrare. După aceea am sintetizat şi reflectat mărimile statistice obținute în tabele şi histograme (Tabelele 6-7-8 şi histogramele 5-6-7).

Potrivit rezultatelor intermediare, părinții din eşantionul experimental au descris competențele şi funcțiile unui familist şi părinte eficient, au elaborat un program de armonizare a relațiilor familiale şi reechilibrare a vieții în propria familie, au stabilit punctele *forte* şi cele slabe ale acesteia.

Histogramele 5-6-7 reprezintă ilustrarea grafică a rezultatelor după zece luni de activități formative cu părinții. Datele obținute denotă ridicarea calității competențelor de familist şi părinte al adulților eşantionului experimental în comparație cu cel de control.

Din tabelele 6-7-8 şi histogramele nominalizate reiese că la nivel *de cunoaştere* în eşantionul experimental avem o creştere a calității competențelor cu 48,7% în comparație cu eşantionul de control, care indică o creştere cu 0,6%.

La nivel de aplicare situația reflectă o creştere a calității competențelor parentale în eşantionul experimental cu 35,7%, pe cînd în eşantionul de control, această creştere este numai de 3%.

La nivel de integrare, adulții au dat dovadă că calitatea competențelor în eşantionul experimental a crescut cu 35,7% în comparație cu 1% din eşantionul de control.

În tabelele 6-7-8 sunt reflectate punctele care pot fi acumulate maximal şi cele acumulate real de subiecți.

Aprecierile înalte date de părinți la finele experimentului formativ demonstrează interesul mare şi stabil pentru optimizarea relațiilor familiale şi EF, deschiderea şi orientarea spre colaborare şi parteneriat cu ceilalți actori ai cîmpului educațional. Această stare a lucrurilor ne vorbeşte despre faptul că familia astăzi posedă în esență acel ethos pedagogic familial care i-ar permite să ocupe o poziție centrală în formarea familistului, cu condiția că părinții depun sistematic efort în vederea autoperfecționării sale şi dezvoltarea relațiilor cu semenii, iar instituția de învățămînt îi ghidează în această direcție.

Comportamentul vizat al adulților reprezintă modele intuitive convingătoare, ce vor fi imitate, interiorizate şi exteriorizate de copii în cadrul familiei de origine şi în construcția şi crearea propriei familii.

I. Cunoaştere

Tabelul 6

Eşantionul experimental

Numărul subiecţilor	Puncte	Puncte max.	Punctaj acumulat experiment (de constatare)		Numărul subiecţilor	Puncte	Puncte maximal	Punctaj acumulat experiment (de verificare)	
			puncte	%				puncte	%
15	11	225	165	73,3	56	15	840	840	100
23	9	345	207	60	20	14	300	280	93,3
29	7	435	203	46	11	13	165	143	63,5
38	6	570	228	40	3	12	45	36	80
2	5	30	10	33	20	10	300	200	66,6
3	4	45	12	26	–	–	–	–	–
110	–	1650	825	50	110	–	1650	1630	98,7

Eşantionul de control

Numărul subiecţilor	Puncte	Puncte max.	Punctaj acumulat experiment (de constatare)		Numărul subiecţilor	Puncte	Puncte maximal	Punctaj acumulat experiment (de verificare)	
			puncte	%				puncte	%
10	12	150	120	80	12	12	180	144	80
31	10	465	310	66	3	11	45	33	73,3
29	9	435	261	60	28	10	420	280	66,6
20	8	300	160	53	19	9	285	171	60
2	7	30	14	46	29	7	435	203	46,6
18	5	270	90	33,3	19	6	285	114	40
110	–	1650	955	57,8	110	–	1650	945	57,2

II. Aplicare

Tabelul 7

Eşantionul experimental

Numărul subiecţilor	Puncte	Puncte maximal	Punctaj acumulat expeirment (de constatare)		Numărul subiecţilor	Puncte	Puncte maximal	Punctaj acumulat experiment (de verificare)	
			puncte	%				punct	%
16	10	240	160	66,6	61	15	915	915	100
25	9	375	225	60	17	13	255	221	86
33	8	495	264	53,3	32	10	480	320	66
34	6	510	204	40	–	–	–	–	–
2	5	30	10	33,3	–	–	–	–	–
–	–	–	–						
110	–	1650	863	52,3	110	–	1650	1456	88

Eşantionul de control

Numărul subiecţilor	Puncte	Puncte maximal	Punctaj acumulat experiment (de constatare)		Numărul subiecţilor	Puncte	Puncte maximal	Punctaj acumulat experiment (de verificare)	
			puncte	%				puncte	%
12	11	180	132	73	15	12	225	180	80
33	10	495	330	66,6	26	11	390	286	73
28	9	420	252	60	4	10	60	40	66
35	8	525	280	53	28	9	420	252	60
2	6	30	12	40	37	8	555	296	53
–	–		–	–	–	–	–		
110	–	1650	1006	60	110	–	1650	1054	63

III. Integrare

Tabelul 8

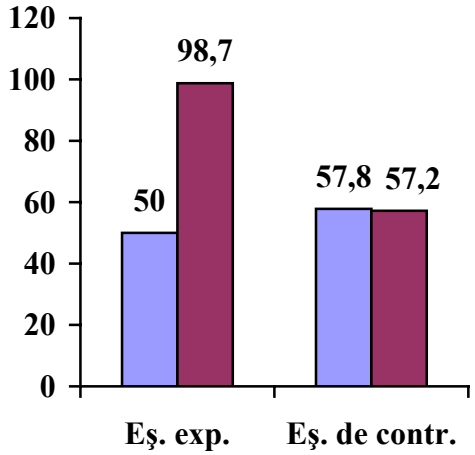
Eşantionul experimental

Numărul subiecţilor	Puncte	Puncte maximal	Punctaj acumulat experiment (de constatare)		Numărul subiecţilor	Puncte	Puncte maximal	Punctaj acumulat expeirment (de verificare)	
			puncte	%				puncte	%
14	10	210	140	66	2	15	30	30	200
26	9	390	234	60	65	14	975	910	93,3
28	8	420	224	53	15	13	225	195	86,6
30	7	450	210	46,6	28	12	420	336	80
12	6	180	72	40	–	–	–	–	–
110	–	1650	880	53,3	110	–	1650	1471	89

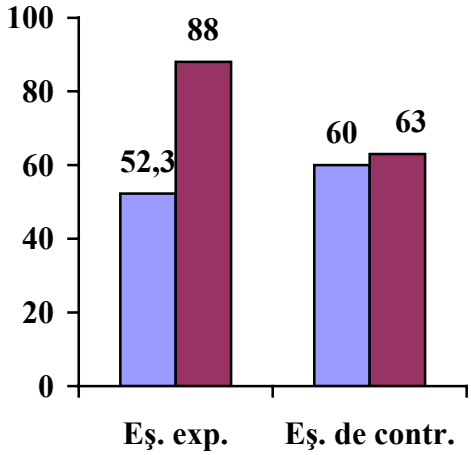
Eşantionul de control

Numărul subiecţilor	Puncte	Puncte maximal	Punctaj acumulat ex. (de constatare)		Numărul subiecţilor	Puncte	Puncte maximal	Punctaj acumulat experiment (de verificare)	
			punct	%				punct	%
9	12	135	108	80	10	11	150	110	73
34	10	510	340	66,6	28	10	420	280	66
31	9	465	279	60	33	9	495	297	59,1
27	7	405	189	46,6	29	8	435	232	53
9	6	135	54	40	10	6	150	60	40
110	–	1650	970	58	110	–	1650	979	59

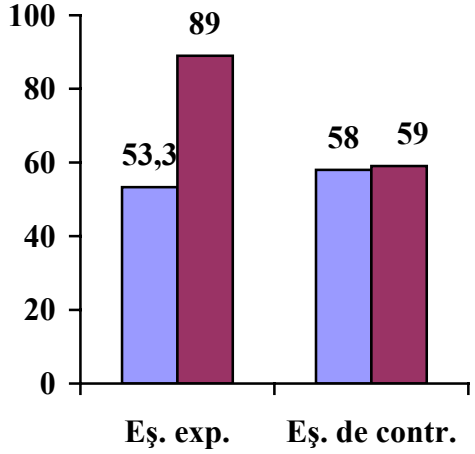
Rezultatele chestionării părinților

Histograma 5. Competențe parentale de cunoaştere

Histograma 6. Competențe parentale de aplicare

Histograma 7. Competențe parentale de Integrare

Concluzii

Dincolo de reproducere şi transmitere, care rămîn incontestabile pentru familie în calitate de actor, educația familială valorizează conținuturile sale culturale pe care le-am precizat anterior şi care astăzi se cer corelate cu problematica lumii contemporane şi strategiile educative ce parvin de la cadrul formal, nonformal, informal.

În acest context, literatura de specialitate [7; 8; 9; 13; 18; 20; 54; 55; 65; 94; 173] consideră familia ca *producătoare nu numai de ființe sociale, ci şi de elemente culturale noi*; fără ca acestea să se considere absolut noi. *În schimburile educative*, familiile îşi pot apropia comportamentele culturale propuse de şcoală, mass-media şi alte instituții sociale, fiind în stare sub influența acestora să-şi nuanțeze, corecteze, verifice, echilibreze comportamentele proprii, ceea ce exclude transferul mecanic al competențelor, presupunînd o interiorizare mai profundă, mai cu seamă în situația unei pregătiri speciale în şcolile pentru părinți. Prin repetarea şi consolidarea noilor comportamente în practicile cotidiene ale familiei, acestea *se stabilizează, se normalizează* şi se obiectivizează în anumite acțiuni, devenind mecanisme eficiente de *schimbare micro-structurală*. În felul acesta, familia poate fi abordată nu numai ca actor al propriei educații, ci şi ca agent al *reproducției culturale*, iar în calitate de partener, ca factor al *schimbării culturale* [43; 68; 70; 90; 115; 172; 180].

Experimentul formativ realizat cu părinții a demonstrat că eficiența familiei în calitate de actor-agent-partener educativ creşte atunci cînd aceasta se prezintă în calitate *de obiect activ* ce percepe şi transformă informațiile; *subiect* competent, apt de acțiuni concrete, orientate spre autoperfecționare şi formarea personalității copilului şi în calitate *de partener* înclinat spre colaborare, deschis la o conlucrare continuă cu instituțiile sociale, axate pe educația pentru familie.

3.3. Educația pentru democrație în cadrul familiei

Analiza aspectelor constitutive ale educației pentru democrație ne-a permis să precizăm cultivarea capacităților de înțelegere şi aplicare a democrației la nivelul principiilor valorice de autoconducere şi conducere socială, respectarea şi promovarea drepturilor omului, îmbinarea optimă a libertății personale cu responsabilitatea socială. Acestea nu pot fi realizate separat de valorile familiale, morale şi valorile civice, care se cer abordate prin prisma cerințelor umaniste ale statului de drept şi ale societății democratice. Conceperea şi realizarea practică a educației moral-civice se înscrie în limita a două coordonate definitorii, în afara cărora nu ne putem imagina educația pentru democrație [29; 30].

În acest sens, prima coordonată, *integrarea socială a individului,* vizează relația om-societate şi se află într-un feed-back permanent cu cea de a doua, *cultivarea şi formarea respectului pentru drepturile civice ale omului în societate.* Ambele reglementează relațiile sociale dintr-o comunitate şi ambele solicită formarea capacității individului de a se respecta, de a respecta pe alții şi de a se face respectat, ceea ce este imposibil fără o cultură moral-civică, baza căreia se pune în familie. Deci, pentru ca societatea democratică să se dezvolte şi să prospere îi este necesară o cultură civică, care este susținută, în primul rînd, de educația civică realizată în şcoală şi familie ce ghidează formarea abilităților de rezolvare nonviolentă şi constructivă a conflictelor umane, dezvoltarea capacității de a reflecta critic, de a nu se lăsa atras şi manipulat de informațiile tendențioase sau extremiste, de a fi tolerant față de diferite puncte de vedere [9; 13; 29; 30; 105; 122; 183].

Conceptul de *educație pentru democrație*, avînd un conținut preponderent social, include şi unul individual, care permite raportarea omului la sine, exprimîndu-se la nivel de conduită într-un ansamblu de trăsături personale precum: modestia, demnitatea, onestitatea, patriotismul, spiritul de inițiativă, independența, creativitatea, curajul. Conținutul social al conceptului vizează valorile ce definesc societatea democratică, cum ar fi: toleranța, echitatea, solidaritatea, egalitatea în drepturi şi libertățile politice.

În accepțiunea noastră *educația pentru democrație* are un sens concret ce rezidă în interiorizarea valorilor democratice şi constituie chintesența educației civice doar într-o societate

democratică. Dimensiunea fundamentală a acesteia o constituie educaţia morală, baza căreia se pune în familie şi se realizează în contextul practicii sociale. Gîndul expus vine să ne confirme teza lui Văideanu G., care susţine că *nu se poate ajunge la democraţie fără o educaţie temeinică şi nu există democraţie în afara eticii* [105], după cum nu există nici educaţie în afara societăţii şi nici în afara culturii şi a moralei familiale, aceasta deţinînd un loc central în plăsmuirea personalităţii umane. Experienţa avansată a altor state, logica procesului educaţional arată că numai înglobînd într-un tot unitar efortul actorilor sociali la nivel de macro şi microstructură vom obţine ceea ce ne dorim – o societate civilizată cu adevărat democratică, umană, deschisă spre inovaţii, a cărei educaţie şi cultură vor fi axate pe valorile fundamentale ale omenirii: *Adevărul, Binele, Frumosul, Dreptatea, Libertatea Semnul Sacrului* [136, p.108].

În contextul formării societăţii civile şi a unui stat democratic, sistemul valoric care a trecut *proba timpului* [2], trebuie să constituie patrimoniul cultural al întregii comunităţi, deci şi al fiecărei familii, al fiecărui individ în parte.

În plan analitic putem reprezenta evoluţia posibilă a educaţiei pentru democraţie în raportul familie-societate, acceptînd ca elemente de referinţă *componentele identităţii comportamentului moral*, care se plăsmuiesc în familie, dar se consolidează în societate [30, p.64-65].

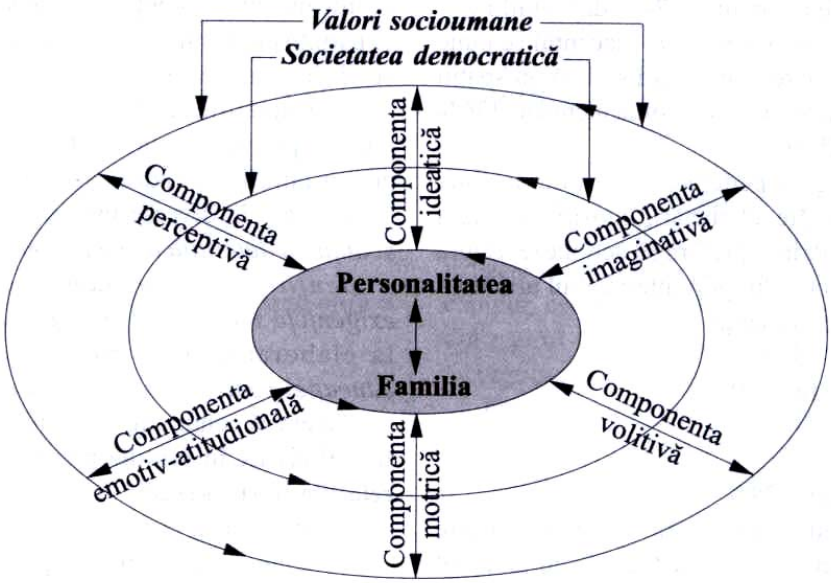

Figura 10. Mecanismul de interrelaţionare a componentelor identităţii comportamentului moral cu exigenţele societăţii democratice în EF

Din acest punct de vedere, în cadrul democratizării societăţii se creează condiţii favorabile pentru *o educaţie morală activă* [29; 30; 136], ce se poate realiza în toate mediile sociale, inclusiv familia, prin intermediul valorilor socio-umane într-o interconexiune cu promovarea drepturilor omului, comportamentul moral-civic devenind de o maximă importanţă.

Prin urmare, pentru a realiza cu succes educaţia pentru democraţie în cadrul familiei, trebuie să cunoaştem procesul complex de interrelaţionare a componentelor identităţii comportamentului moral al personalităţii cu exigenţele societăţii democratice (Figura 10).

În consecință, toate componentele interferează şi participă activ la formarea culturii moral-civice şi democratice a individului. Este clar că *componenta perceptivă* asigură cunoaşterea, adică perceperea şi înțelegerea formelor de exprimare comportamentală, a sensurilor şi opțiunilor acestora; *componenta emoțional-atitudinală* reflectă sentimentele, convingerile şi atitudinile morale pozitive sau negative, cea *motrică* – se referă la acțiunile, deprinderile şi obişnuințele morale ale individului. În contextul dat considerăm foarte importantă *componenta volitivă* care reflectă capacitatea de autocontrol şi autoreglare a individului, cea *imaginativă* ne serveşte drept indice al aspirațiilor morale pentru anumite însuşiri de comportament şi în sfîrşit, cea ideatică, denotă judecata şi discernămîntul moral-civic, reflecția morală privind valorile socio-umane, spiritul democratic şi critic asupra propriului comportament şi asupra conştiinței şi existenței sociale [30].

Un climat mai aproape de cel democratic, care are ca scop valorizarea copilului în spiritul educației pentru democrație presupune: dialog, dreptul la opinie, libertatea adecvată în îmbinarea cu anumite responsabilități şi obligațiuni, încrederea în copil, participarea activă în viața familiei, aprecierea realizărilor obținute, stimulare. Particularitățile relaționale şi comportamentale descrise le observăm doar în 37% de familii.

Referitor la opinia copiilor, preadolescenților şi adolescenților, 38% de subiecți consideră că sunt stimați, valorizați şi li se respectă drepturile; 21% susțin că sunt sistematic marginalizați şi înjosiți de părinții lor, 37% şi-ar dori ca părinții să le acorde mai multă atenție şi încredere, iar 4% cred că părinții lor, pur şi simplu, nu ştiu cum să se comporte cu ei, sunt incompetenți.

Investigațiile realizate şi experiența acumulată pe parcursul a mai multor ani de colaborare cu familia şi a educației acesteia în cadrul şcolilor pentru părinți, întemeiate în diverse instituții de învățămînt *şi analiza detaliată a mecanismului de interrelaționare a identității comportamentului moral cu exigențele societății democratice,* ne-au orientat spre elaborarea unui model *de strategie a educației pentru democrație în cadrul familiei.*

Conturăm elementul de bază al acestei strategii pe care l-am concretizat într-un ansamblu de *condiții de democratizare a relațiilor părinți-copii:*

- stabilitatea normativă: existența normelor, a unui regim / a unei discipline conştiente de viață;
- exemplul pozitiv al adulților privind comunicarea, relația, comportamentul etc.;
- libertatea adecvată şi disciplinată în corespundere cu normele moral-etice şi particularitățile de vîrstă;
- stimularea şi susținerea inițiativelor copilului;
- dezvoltarea respectului de sine în îmbinare cu respectul pentru alte persoane;
- dezvoltarea responsabilității şi a capacității de a reflecta critic şi obiectiv;

- eliminarea consecventă a metodelor de constrîngere/supunere necondiționată prin înlocuirea acestora cu metodele de convingere, motivație, explicație, aprobare şi stimulare a conduitelor pozitive cu caracter democratic;
- discuțiile familiale privind valorizarea copilului, autonomia şi libertatea rezonabilă a acestuia;
- promovarea modelelor relaționale părinți-copii, bărbat-femeie bazate pe consens, egalitate, complementaritate şi parteneriat;
- organizarea unui portofoliu al familiei privind cultura şi democratizarea relațiilor familiale şi educației copiilor;
- stimularea autoeducației: autodeterminării, autoaprecierii, autoperfecționării în baza evidenței obiective a acțiunilor şi faptelor copiilor;
- cunoaşterea şi respectarea drepturilor omului şi a copilului în condițiile vieții cotidiene;
- comunicarea empatică, deschisă, sinceră între toți membrii familiei;
- relații bazate pe încredere, toleranță, prietenie, dragoste, stimă şi securizare afectivă;
- promovarea unui mod sănătos de viață axat pe valorile moral-spirituale, intelectuale, psihofizice şi estetice ale umanității şi neamului.

Activitățile cu elevii şi părinții ne-au oferit posibilități de a ne convinge că aceste condiții au caracter multifuncțional, ele pot fi aplicate ca obiective, strategii şi criterii de evaluare a educației pentru o conduită democratică în cadrul familiei.

Următorul element constitutiv al strategiei nominalizate este *profilul moral al părinților ce tind spre o familie democratică şi include următoarele calități:* optimism; creativitate; cultura moral-spirituală; cultura civică; caracter integru; echilibru moral-psihologic; spirit de observație; toleranță; empatie şi receptivitate; respect față de sine; respect; dragoste/ataşament față de ceilalți membri ai familiei; spirit autocritic; asumare de responsabilități şi obligațiuni moral-etice; abilități şi competențe privind armonizarea şi democratizarea relațiilor familiale.

Formarea şi perfecționarea acestor calități în procesul educației familiale vor asigura preîntîmpinarea distorsiunilor şi erorilor posibile în procesul democratizării relațiilor familiale copii-părinți. Analiza cadrului experiențial ne-a permis să stabilim următoarele distorsiuni:

- exagerarea sau abuzul privind libertatea copilului (oferirea unei libertăți totale fără a orienta şi ghida copilul în situațiile complicate sau dificile);
- filtrul mental care presupune selectarea unui singur detaliu şi insistarea exclusivă asupra acestuia, ceea ce diminuează reflectarea obiectivă şi de ansamblu a realității;
- afirmațiile categorice sau pripite privind unele aspecte din viața copiilor/adulților;
- promovarea modelului parental autoritar;
- promovarea modelului matern supus, maleabil, permisiv;

- efortul univoc, depus din partea unui membru pentru a democratiza şi armoniza relaţiile familiale;
- alunecarea spre permisivism şi libertinism;
- exacerbarea/desconsiderarea "eu"-lui sau stimularea egocentrismului.

Acesta reprezintă al treilea element constitutiv al strategiei într-o familie democratică se va apela mai frecvent la următoarele metode de educaţie a copiilor: convingerea, explicaţia, conversaţia, aprobarea, crearea situaţiilor speciale, opinia publică, formată atent şi obiectiv, lectura, jocul, povaţa, povestirea morală, discuţia pe marginea diferitor fapte şi evenimente cu caracter moral, civic, politic etc. În cazul aplicării dezaprobării trebuie să fim corecţi, expliciţi şi obiectivi.

Metodele nominalizate se pot selecta şi îmbina în funcţie de vîrsta copiilor, nivelul dezvoltării lor şi situaţia concretă din cadrul familiei.

Mijloacele la care vom recurge pot fi variate: conduitele familiale, arta, natura, mass-media, principalul moment rezidă în adecvanţa şi eficienţa aplicării lor.

Pentru a întregi şi a face funcţional modelul respectiv, s-au propus un ansamblu de principii ce vor contribui la umanizarea şi democratizarea relaţiilor în interiorul familiei şi vor servi drept model eficient de EF prin democratizarea relaţiilor familiale. La baza educaţiei şi a formării morale a personalităţii în cadrul familiei stau diverse mecanisme neuropsihice, socio-comportamentale etice şi pedagogice [1; 2; 3; 20; 29; 54; 59; 65; 136]. Aceste mecanisme interrelaţionează cu legităţile complexe de ordin natural, social, psihologic: legi ale cunoaşterii, legi ale dezvoltării neuropsihice şi individuale, legi ale comunicării şi informaţiei, legi ale educaţiei şi învăţării, legi etice ale comportamentului uman, ale activităţii eficiente, ale formării şi consolidării familiei etc. [29; 30; 56].

Pentru ca acţiunea acestor legi să contribuie la obţinerea efectului scontat în conformitate cu obiectivele educaţiei pentru familie prin prisma democratizării relaţiilor interpersonale în cadrul acesteia, trebuie să se respecte anumite cerinţe, norme, reguli, care cu timpul sunt sintetizate în exigenţe cu caracter generalizat, devenind esenţiale pentru diverse laturi ale procesului educaţional.

Principiile elaborate servesc drept *fundament teoretic* pentru umanizarea şi democratizarea relaţiilor familiale. Ele reprezintă nucleul modelului elaborat.

Cunoscute, conştientizate şi aplicate de către părinţi în mod sistematic asigură limitarea şi chiar anihilarea intervenţiilor coercitive, tratarea ostilă sau prea liberală a copiilor. *Principiile de umanizare şi democratizare a relaţiilor familiale pe care le propunem ca linii strategice educaţionale sunt:*

1. *Principiul unităţii şi al continuităţii axiologice între educaţia pentru democraţie a familiei, educaţia morală şi civică,* care realizează interdependenţa acestora, avînd ca puncte de reper

valorile fundamentale şi valorile democratice;

2. *Principiul cunoaşterii şi promovării consecvente a drepturilor omului şi a copilului,* asigura stabilitatea normativă şi cea relaţională a familiei;
3. *Principiul promovării modelului de respectare a egalităţii de gen,* presupune formarea culturii de gen şi educaţia privind egalitatea în drepturi a bărbaţilor şi femeilor;
4. *Principiul participării active şi responsabile la viaţa familiei şi a societăţii,* constă în susţinerea şi stimularea creativităţii şi iniţiativelor atît în cadrul familiei, cît şi în cadrul comunităţii;
5. *Principiul formării unei atitudini pozitive faţă de viaţă şi democratizarea societăţii,* presupune echilibrarea intereselor personale cu cele familiale şi civice, deschiderea spre inovaţii;
6. *Principiul orientării educaţiei familiale spre formarea unei personalităţi oneste, libere şi creative,* asigura armonizarea calităţilor moral-volitive intelectuale cu spiritul democratic al personalităţii umane.

Principiile elucidate au fost deduse în baza analizei literaturii de specialitate şi a mecanismului de interrelaţionale a componentelor identităţii comportamentului moral cu exigenţele societăţii democratice.

Concluzii

Principiile în cauză expuse în conţinutul subcapitolului vizat exprimă un şir de legităţi ce vizează educaţia, comunicarea şi comportamentul familial din perspectiva cultivării competenţelor de înţelegere şi apreciere a democraţiei. Evident că ele reflectă legăturile esenţiale dintre diverse aspecte ale educaţiei morale, educaţiei civice şi valorile democratice: respectarea particularităţilor individuale şi valorizarea personalităţii umane, respectarea dreptului omului şi a copilului, cunoaşterea drepturilor civile, politice, economice, sociale şi culturale, susţinerea educaţiei multi- şi inerculturale ca mijloc de valorizare pozitivă a diferenţelor de vîrstă, cultură şi gen.

Dacă realizăm o corelaţie a educaţiei pentru democraţie în cadrul familiei cu modelele educative generale pe care le-am descris în subcapitolul 1.4, putem conchide că *modelul educativ umanist-charismatic* (15%) şi *modelul educativ partenerial* (29%) se înscriu în obiectivele deziderатului *educaţia pentru democraţie, iar cel tradiţional mai necesită o perfecţionare relaţională din perspectiva lichidării conduitelor coercitive din partea adulţilor.*

Cercetarea tendinţelor de reconfigurare a modelelor de educaţie în familie a facilitat interpretarea pedagogică a educaţiei pentru democraţie în cadrul acesteia şi a servit drept punct de reper pentru elaborarea Curriculumului EF.

Activităţile formative realizate în contextul implementării Curriculumului EF au fost axate pe modelul strategic al educaţiei pentru democraţie în cadrul familiei, ce includea: condiţiile de democratizare a relaţiilor părinţi-copii, profilul moral al părinţilor ce tind spre o familie democratică, distorsiuni şi erori posibile în procesul democratizării relaţiilor familiale.

În conformitate cu rigorile teoretice au fost conturate coordonatele definitorii ale educaţiei pentru democraţie, componentele identităţii comportamentului moral, mecanismul de interrelaţionare a acestora care se plăsmuiesc în familie şi se consolidează în societate.

3.4. Cultura toleranţei în familie şi educaţia pentru familie

Reperele teoretice expuse în acest subcapitol se referă la unul dintre cele mai complexe domenii de interes ale familiei şi comunităţii.

În comunicarea şi viaţa socială a personalităţii, toleranţa se poate aborda ca fenomen, principiu şi calitate/trăsătură de caracter [285]. Analiza reperelor experienţiale ne permite să afirmăm că în viaţa familială toleranţa reprezintă un factor stabilizator, mai cu seamă în situaţiile cînd partenerii/soţii sunt de diferite vîrste, naţionalităţi, posedă diferite orientări valorice şi atitudinale.

În istoria culturii şi civilizaţiei toleranţa se consideră drept un mecanism unical ce a evoluat în procesul dezvoltării sociumului uman pentru a echilibra convieţuirea grupurilor sociale ce diferă prin posibilităţile şi formele sale de evoluţie. Acest fapt ne face să conştientizăm că toleranţa reprezintă *norma stabilităţii psihologice* a individului ce îi permite acestuia să supravieţuiască în condiţiile complexe şi variate ale comunităţii căreia îi aparţine şi celei mondiale [284; 285].

Filosoful rus L.V.Skvorţov susţine că toleranţa *se prezintă ca un mecanism eficient de securizare valorică a alterităţii, de recunoaştere a pluralismului social şi identităţii spirituale a oamenilor*, ce necesită o consolidare sistematică în viaţa cotidiană [269].

Aceste reflecţii sînt justificate şi de abordările Conferinţei Internaţionale Ştiinţifice *„Procesele etnopsihologice şi socioculturale în societatea contemporană”* (Rusia, Балашов, 2003), la care elucidat problema toleranţei *dintr-o perspectivă inter- şi transdisciplinară psihologică:* aspectul cognitiv, afectiv, motivaţional, volitiv; *socială:* aspectul relaţiilor interculturale; *pedagogică:* aspectul educaţional, metodologic şi praxiologic; *filosofică:* aspectul axiologic, etic şi teleologic.

Una din concluziile semnificative ale acestei conferinţe reprezintă faptul că toleranţa se cere abordată ca fenomen psihosocial complex ce vizează colaborarea ca o capacitate de a înţelege oamenii, respectarea drepturilor şi demnităţii altor persoane, acceptarea alterităţii, recunoaşterea

drepturilor egale privind studierea şi practicarea comportamentului tolerant. Individul tolerant se deosebeşte printr-o gîndire de tip pozitiv, constructiv şi o comportare binevoitoare, deschisă spre colaborare, axată pe empatie. În accepțiunea noastră toleranța mai este şi un fenomen educativ. Formarea acestei calități trebuie începută din familie de la o vîrstă fragedă.

Înțelegerea lumii ca unitate şi a omului ca entitate integralizată în lume reprezintă principiul fundamental al educației moderne [42, p.3].

Cercetătorul Pâslaru Vl. menționează că toleranța culturală, etică şi religioasă reprezintă manifestări definitorii ale conştiinței identității şi proprietății în raport cu alteritatea.

Conştiința identității este definitorie principiului toleranței, căci fiecare individ, grup social sau popor este tolerant față de alți indivizi, grupuri sociale şi popoare în măsura în care îşi conştientizează propria valoare, propria identitate [42, p.3].

Pornind de la această teză şi accepțiunea conform căreia toleranța se poate cultiva la o persoană ce se autoactualizează şi că ea trebuie de deosebit, totuşi, de îngăduință şi răbdare [42; 136; 141; 184; 285], în continuare vom defini elementele ei constitutive pe care le-am elaborat în baza materialelor conferinței nominalizate şi vom analiza strategiile de formare a acestei calități în procesul EF.

Dat fiind faptul că cercetătorii din domeniul ştiințelor educației plasează problema formării unei personalități tolerante în arealul obiectivelor educației morale, această dimensiune implică valoarea de maximă generalitate a binelui moral, asumat în plan individual şi social ce se află la baza procesului de formare-dezvoltare permanentă a conştiinței morale ce include multitudinea valorilor etice.

Toleranța ca valoare etică reperează pe umanism şi ar putea fi convențional disociată într-un ansamblu de elemente constitutive ce se manifestă ca trăsături de personalitate:

- sensibilitatea care reprezintă capacitatea individului de a reacționa la diverşi excitanți;
- receptivitatea, capacitatea de a primi uşor şi cu interes diverse informații din mediul ambiant;
- empatia este o formă de intuire a relației prin identificarea afectivă a individului;
- stabilitatea/cumpătarea, ce-i oferă individului echilibru psihoemoțional, fermitate, capacitatea de a-şi echilibra şi controla emoțiile;
- bunăvoința, ce se reflectă într-o purtare binevoitoare, cu tragere de inimă, îngăduință, comunicare empatică;
- delicatețea, ce se manifestă prin finețe, gingăşie, discreție, comportament atent;
- optimismul care rezidă în tendința de a vedea latura pozitivă a lucrurilor;
- încrederea în sine ce presupune un sentimentul de siguranță privind propria persoană;
- autocontrolul, axat pe capacitatea de a te controla;

- comunicabilitatea, ce se reflectă în aptitudinea de-a stabili uşor relaţii cu alte persoane;
- deschiderea spre colaborare înseamnă a fi înclinat spre participare alături de cineva;
- răbdarea se manifestă în capacitatea de a suporta, a fi rezistent la dificultăţi;
- dragostea de oameni ce se manifestă printr-o atitudine pozitivă faţă de fiinţa umană;
- onestitatea ce include un ansamblu de trăsături; ea înseamnă a fi cinstit, *cum se cade*, corect etc.;
- responsabilitatea ce se manifestă prin atitudinea conştienţă faţă de un lucru;
- altruismul ce reprezintă capacitatea unei persoane de a acţiona dezinteresat;
- sentimentul umorului care rezidă în capacitatea de a înţelege şi a accepta situaţii comice;
- acceptarea alterităţii ce înseamnă a accepta o altă persoană, viziunea altei persoane;
- acceptarea diversităţii presupune a accepta diversitatea în diferitele ei forme şi ipostaze;
- fermitatea ce se manifestă prin hotărîre, curaj;
- tactul care se reflectă în capacitatea de a simţi măsura în comportare;
- corectitudinea ce se manifestă printr-o comparare etică conform normelor morale;
- maturitatea care se reflectă într-un comportament matur, adecvat;
- cordialitatea ce se manifestă într-o atitudine afectuoasă, empatică;
- generozitatea care înseamnă mărinimie; însufleţit de idei sau sentimente alese;
- capacităţile de autoactualizare, care se manifestă în capacitatea persoanei de autoanaliză, autoapreciere adecvată, tendinţă spre autoperfecţionare.

Prin înţelegerea într-o asemenea accepţiune a conceptului de toleranţă, devine foarte important să conştientizăm că formarea acestor trăsături depinde de mai mulţi factori: biologic, mediul socio-cultural, educaţie, condiţii economice şi, numaidecît, tendinţa spre autoperfecţionare a omului. Ansamblul nominalizat de trăsături l-am definit ca o *cultură a toleranţei* (sintagma ne aparţine). Conceptul exprimă acţiunile individului ce se bazează pe umanism, se formează şi se consolidează în cadrul familiei.

Experienţa vieţii şi cercetările privind toleranţa/intoleranţa indivizilor ne demonstrează un moment important: personalitatea umană ce se autoactualizează, de fapt se realizează din punct de vedere social în ipostazele ce şi le-a proiectat în calitate de: familist, părinte profesionist, cetăţean. În acest context am definit conceptele constitutive ale acesteia:

- *toleranţă familială*, concept ce denotă norma stabilităţii psihosociale a membrilor familiei, care asigură funcţionalitatea familiei şi echilibrul relaţional în cadrul acesteia;
- *toleranţă parentală*, concept ce denotă norma stabilităţii psihosociale a părinţilor, care asigură echilibrul relaţiei părinţii-copii, avînd ca reper respectarea drepturilor copilului;

- *toleranță fraternă*, concept ce denotă norma stabilității psihosociale în relațiile dintre frați şi surori;
- *toleranță maternă sau paternă*, expresie ce va fi utilizată în cazul cînd vom analiza relația mamă-copil sau tată-copil în sensul dezvăluirii conținutului acesteia prin prisma trăsăturilor personalității tolerante;
- *cultura toleranței,* concept ce va fi utilizat atunci cînd analizăm toleranța ca valoare etică ce repereză pe umanism şi tindem să evidențiem ansamblul de trăsături, incluse în comportamentul tolerant, care se formează şi se consolidează în cadrul familiei în procesul educației şi a conduitelor cotidiene.

Astfel, conform teoriilor umaniste ale personalității, principala năzuință a omului o reprezintă *autoactualizarea*, care presupune scopul final al dezvoltării personalității, obținerea unității ei integrale pe baza diferențierii, valorificării depline a potențialului biopsihologic şi a integrării optime în familie şi socium. Autoactualizarea presupune sprijinul pe sine, forțele proprii, prezența opiniei proprii, independente în principalele probleme vitale. După Maslow A., autoactualizarea reprezintă procesul dezvoltării continue şi a realizării practice a posibilităților prsihofizice [109].

Dacă analizăm condițiile realizării autoactualizării şi mijloacele de comportare ce o asigură, contiința identității [42] apoi ne convingem că aceasta e imposibilă fără o autocunoaştere şi fără tendința de autoperfecționare continuă, baza cărora se pune în familie.

Referindu-ne la necesitatea autocunoaşterii şi cultivării toleranței în cadrul familiei, nu putem trece cu vederea *trăsăturile principale proprii personalității ce se autoactualizează, evidențiate de mai mulți cercetători şi adaptate de noi în procesul realizării educației pentru familie în cadrul experimentului formativ* [1; 54; 109; 145; 275; 279; 285]:

- Perceperea adecvată şi conştientă a realității, a particularităților familiei şi capacitatea de a se orienta în dirijarea acestora. Libertatea de prejudecăți, interesul față de ceea ce e nou interesant.
- Acceptarea propriei persoane, a semenilor şi a altora aşa cum sunt.
- Spontanietatea manifestărilor, simplitatea şi naturalețea acestora în îmbinare cu respectarea rezonabilă a tradițiilor şi ceremoniilor familiale, stabilite cu o doză de conformism conştientizat.
- Orientarea constructivă. Personalitățile ce se autoactualizează îşi concentrează atenția nu numai la interesele strict individuale, ci şi la scopurile familiale şi sociale mai ample.
- Majoritatea persoanelor ce se autoactualizează sunt buni familişti, părinți, îşi consacră viața unei vocații etc.

- Capacitatea de a privi viața cu *ochi deschişi*, de a o estima în mod obiectiv, constructiv, nepărtinitor, tolerant.
- Autonomia şi independența, stabilitatea la factorii perturbatorii ce exercită diverse influențe.
- Trăirea – limită, ce se caracterizează prin senzația de catharsis.
- Prospețimea percepției, priceperea de a găsi de fiecare dată ceva nou în ceea ce e deja cunoscut.
- Sentimentul de solidaritate, coeziune cu familia, comunitatea şi omenirea, conştientizarea propriei persoane ca cetățean al Omenirii.
- Lipsa manifestărilor de dușmănie în relațiile interpersonale. Prietenia cu alte personalități ce se autoactualizează; cerc larg al relațiilor interumane, deschidere spre colaborare.
- Spiritul democratic în interacțiuni. Disponibilitatea de a învăța de la alții; acceptarea altor viziuni.
- Simțul *filosofic* al umorului. Privesc la viață în general şi la sine, în particular, cu o suficientă doză de umor.
- Convingeri morale, etice, atitudini valorice stabile. Personalitățile ce se autoactualizează se comportă tacticos, etic; percep şi valorizează binele, frumosul; evită comportamentele negative; sunt orientate spre scop, iar mijloacele le subordonează acestui scop.
- Posedă creativitate, indiferent de faptul cu ce fel de activitate se ocupă; este creativ şi în calitate de familist, părinte, bunic, profesionist, cetățean etc.;
- Nonconformismul, dar şi lipsa predispoziției pentru spiritul de revoltă nesăbuit. Individul nu acceptă necondiționat acea cultură la care aparține după origine, ci are o atitudine critică, năzuind să aleagă din ea totul ce e mai bun şi prosper, fiind tolerant față de alte culturi [109].

Putem conchide că autoactualizarea nu se poate desfăşura eficient fără cunoaşterea de sine, care presupune capacitatea de a ține un dialog interior – *dialogul cu tine însuți* şi, în esență, include un comportament tolerant.

Dialogul cu propria persoană se desfăşoară în timpul cînd nu purtăm conversații directe cu alte persoane. Acest lucru trebuie să-l cunoască şi să-l conştientizeze părinții, pentru a învăța copiii să-şi analizeze faptele şi acțiunile pentru a facilita procesul de autoactualizare şi formare a unui comportament tolerant. Autoactualizarea este un proces de dezvoltare permanentă şi de realizare practică a propriilor posibilități.

Ea reprezintă potențele actuale ale individului, ajutîndu-i acestuia să renunțe la iluzii, la unele viziuni greşite despre sine şi alții, să se autocunoască mai profund, ceea ce asigură aplanarea şi soluționarea multor conflicte interioare, inclusiv, şi interpersonale.

În sprijinul acestor supoziții, găsim similitudini cu teoria elaborată de Божович Л.И. despre formarea capacităților de autocunoaştere, ce cuprinde perioada de dezvoltare a personalității, începînd cu copilăria preşcolară timpurie şi finalizînd cu vîrsta adolescentină, vîrstă cînd se

formează la individ concepția despre lume, numită *poziție interioară*. Anume această poziție constituie una din principalele caracteristici ale personalității, premisa dezvoltării ei, ce este interpretată ca o totalitate a motivelor principale privind activitatea umană (Божович Л.И., 1968; Леонтьев А.Н.., 1983; Рубинштейн С.Л., 1926).

Aşadar, formarea *poziției interioare* a individului presupune prezența structurilor conştiinței de sine şi a structurilor opozioțional-evaluative/sovestea [54; 109], care asigură procesul comparării, identificării, evaluării şi reevaluării trăsăturilor personalității, realizării posibilităților acesteia, ceea ce creează un şir de condiții favorabile pentru formarea şi consolidarea trăsăturilor de personalitate ce presupun toleranța. Este uşor de observat că trăsăturile proprii personalității ce se autoactualizează, descrise de Maslow A., nu rezervă timp şi spațiu intoleranței, deoarece aceasta îl *macină* pe om din interior, îl sustrage de la autoperfecționare. Cunoscînd trăsăturile principale proprii personalității ce se autoactualizează, devin clare obiectivele, conținutul şi metodele de educație care pot fi aplicate în familie pentru a pune baza fundamentului autoactualizării şi formării personalității tolerante.

Comportamentul tolerant al individului poate fi obținut în baza educației morale a acestuia şi, anume, în baza formării unității dintre conştiință şi conduita morală ce presupune o atitudine tolerantă.

Din punct de vedere pedagogic cultura toleranței, ca şi morala familială, reprezintă fundalul etic şi psihosocial pe care se desfăşoară acțiunea educativă.

Profilul moral al familiei depinde de sistemul moral al societății cu care familia interacționează permanent. Morala, ca fenomen social, reflectă relațiile ce se stabilesc între oameni. Ca formă a conştiinței sociale, morala include într-un tot întreg următoarele componente: idealul, valorile, normele, regulile comportamentale, care împreună constituie structura sistemului moral. Esența idealului moral se manifestă prin valorile, normele şi regulile morale. Acesta apare ca un model, o imagine a perfecțiunii umane spre care trebuie să tindă fiecare om.

Una dintre cele mai importante valori, *Binele*, de fapt nu s-ar putea obține şi realiza în afara toleranței, empatiei, tactului, bunăvoinței. Normele şi regulile moralei includ şi regulile ce țin de cultura toleranței.

Societatea moldovenească ar fi în stare să atingă un grad avansat de toleranță în cazul în care cetățenii săi ar avea o conştiință a identității dezvoltată, susține Pâslaru Vl. [42].

Noi putem completa această afirmație cu o teză elaborată în procesul realizării EF, conform căreia *locul central în formarea culturii toleranței, sinelui şi conştiinței identității îl ocupă familia*.

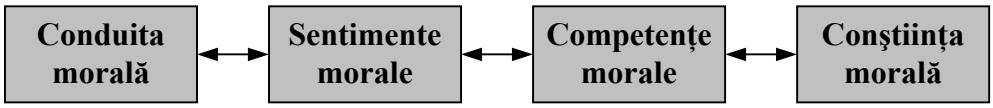
Cultura toleranței, pe care trebuie s-o posede fiecare membru al familiei, în viziunea noastră, presupune respectarea normelor morale, incluse într-un cod familial special (Anexa nr.12).

Codul a fost elaborat în baza fundamentelor teoretice de ordin teleologic şi axiologic ale educației morale; în baza exigențelor etnopedagogiei, a normelor eticii şi moralei creştine (Văideanu G., 1988; Mândâcanu V., 2000; Pâslaru Vl., 2003; Silistraru N., 2003). În elaborarea şi experimentarea lui au participat cadrele didactice, mai cu seamă, managerii, diriginții, psihologii, profesorii de Educație civică din Liceul Teoretic „Iulia Haşdeu", or.Chişinău (Ostaf E., Captari L., Slavenschi E., Goncear E., Stănilă T.), Liceul Teoretic „M.Eminescu" din Ungheni (Civriga E.), Liceul Teoretic А.С. Пушкин (Карнаухова Т.И., Мининкова Л.В., Гонцова В.П.) şi Şcoala medie de cultură generală, s. Pîrşița (Uscatu L.).

În această ordine de idei apare necesitatea cunoaşterii şi dirijării procesului de formare morală a individului sau, mai bine zis, procesul de *umanizare* a copilului în familie.

Pentru ca individul să accepte şi să respecte normele şi regulile morale, trebuie să realizăm consecvent educația morală a acestuia în direcția formării competențelor, sentimentelor, conştiinței şi a conduitei morale.

Acest proces complex, multidimensional, contradictoriu şi interdependent începe în familie de la cea mai fragedă vîrstă şi continuă în grădinița de copii, şcoală şi alte instituții sociale. Prioritară însă rămînînd familia ca un prim şi firesc mediu de socializare şi umanizare a copilului.

Dacă plecăm de la teza conform căreia psihologii consideră vîrsta preşcolară drept perioadă senzitivă, deosebit de eficientă în vederea interiorizării experienței comportamentale, apoi devine evident faptul că nu în zadar pedagogia populară evidențiază insistent *cei şapte ani de acasă*.

Se ştie că este foarte important pentru EF ca toți membrii familiei să respecte normele şi regulile moral-etice. Aceasta este, de fapt, o axiomă pe care am întemeiat formarea culturii toleranței.

În sens psihopedagogic, *asimilarea* nu este altceva decît *interiorizarea normelor* şi *regulilor morale*, care presupune imitarea, identificarea şi un transfer, prin antrenarea factorilor subiectivi: vîrstă, experiență de viață, capacitate de înțelegere, interese, trebuințe, stări subiective, *în reprezentări morale*, ce se manifestă în acțiuni, fapte, comportament. În mediul familial individul se exersează în acțiuni şi fapte moral-etice, ce includ elementele constitutive ale

culturii toleranței față de membrii familiei, rude, care mai apoi vor fi transferate şi asupra altor persoane.

Familia reprezintă agentul unei acțiuni pedagogice, care *fixează în individ habitusul primar* [19; 172; 173], primele scheme de percepție, de gîndire şi de acțiune, care vor funcționa ca fundament şi principiu de selecție în procesul interiorizării experiențelor ulterioare, formînd temelia viitoarei personalități. Făcînd apel la fapte, putem afirma că *toleranța sau atitudinea intolerantă a individului începe a se proiecta de acum din familia lui de origine, se consolidează în procesul maturizării şi se manifestă clar în familia creată de acesta.*

În procesul cercetării am specificat modalitățile acestui proces complicat, adică, am analizat cum îl realizează părinții, ce stiluri şi metode aplică ei, deoarece copiii preiau stilul comportamental şi relațional al părinților.

Conceptul *stil educativ* este utilizat într-un sens relațional: el vizează natura şi caracteristicile raporturilor familiale în cadrul cărora se realizează procesul educativ, fiind adesea înlocuit în literatura de specialitate cu aşa termeni ca *atmosferă familială* sau *climat educativ* familial, *tehnici de influență*.

Efectuînd o sinteză a studiilor consacrate problemei stilurilor educative familiale, evidențiem următoarele particularități ce sunt importante pentru formarea unei personalități tolerante. Analiza stilurilor educative familiale depistate în literatura de specialitate [116; 117; 118; 172; 280; 281; 283] ne oferă o diversitate mare a modalităților de acționare parentală – un pluralism al stilurilor educative familiale.

Pluralismul stilurilor educative familiale se organizează în jurul următoarelor variabile:

- *autoritate*/constrîngere;
- *liberalism*/permisivitate;
- *dragoste*/ataşament;
- *ostilitate*/respingere

Cercetarea realizată ne-a permis să scoatem în evidență încă o variabilă *dragoste/valorizare,* care presupune cultura toleranței.

Majoritatea stilurilor educative denotă îmbinarea a două tipuri de comportament parental: control şi suport/susținere.

Esențialele principii educative la care apelează părinții pe care le-am depistat sunt:

a) *securizarea afectivă:* înțelegere familială, mediu familial cald şi protector (43%);
b) *dialog:* schimbul de mesaje între părinți şi copil, *ascultarea copilului* (27%);
c) *dragoste:* tandrețe, înțelegere, manifestarea afecțiunii (89%);
d) *stabilitate normativă:* existența şi respectarea normelor, a unei discipline de viață (38%);

e) *valorizare:* încredere în copil, posibilităţi de acţiune/creaţie aprecierea realizărilor obţinute de copil (29%).

Sinteza literaturii de specialitate [10; 11; 42; 43; 54; 80; 81; 173; 202] şi analiza relaţiilor copii-părinţi ne-a permis să stabilim că exercitarea autorităţii parentale se manifestă mai frecvent sub formă de:

- *autoritate coercitivă,* bazată pe convingerea părinţilor că vîrsta mai mare implică o competenţă mai mare; se pune accent pe necesitatea supunerii imediate şi necondiţionate a copilului (64%);
- *autoritatea persuasivă (*negociatoare), accentul se pune pe necesitatea de a oferi explicaţii privind motivaţia deciziei parentale, lăsîndu-i copilului un *spaţiu pentru acţiuni* (17%);
- *autoritatea structurantă* (parteneriatul), părinţii lasă copilul să acţioneze independent, oferîndu-i numai repere pentru a-l orienta pe copil în capacitatea de a-şi elabora scopul şi construi o autonomie personală (14%).

Acţiunile părinţilor sunt orientate:

a) direct asupra personalităţii copilului (83%);
b) asupra mediului de viaţă al acestuia (74%);
c) asupra altor persoane ce contactează cu copilul (38%), mai cu seamă, începînd cu vîrsta pubertară).

În procesul acţiunilor părinţii aplică diferite mijloace, metode, procedee.

Pornind de la faptul că unii părinţi preferă să acţioneze asupra personalităţii copilului, în timp ce alţii acţionează în primul rînd asupra mediului de viaţă al acestuia sau asupra altor persoane din preajma lui, putem evidenţia patru tehnici de influenţă: *control, relaţie, motivaţie şi moralizare* [54; 172; 272; 273]. Eficiente în EF s-au dovedit a fi primele trei, deoarece asigură îmbinarea echilibrată a exigenţei, cordialităţii, empatiei cu modificarea şi susţinerea conduitelor eficiente.

Finalmente, stilul educativ familial depinde de comportamentul părinţilor şi strategiilor aplicate de ei, atît în comunicare, relaţii cît şi în educaţia copiilor şi trebuie analizat ca un produs şi proces nemijlocit al interrelaţiei şi conexiunii inverse dintre trei variabile: *principii, autoritate, acţiuni parentale,* ce includ metodele şi mijloacele aplicate în educaţia copiilor.

Astfel, *Modelul familiei ce posedă cultura toleranţei* în reprezentare grafică denotă elementul tranzacţional [205], din care rezultă că *acţiunile şi autoritatea parentală* interferează şi sunt susţinute de un ansamblu de *principii parentale*, ce contribuie la eficientizarea educaţiei pentru familie, reprezentînd atît un component al stilului şi modului de viaţă cît şi fundamentul acestuia (Figura 11).

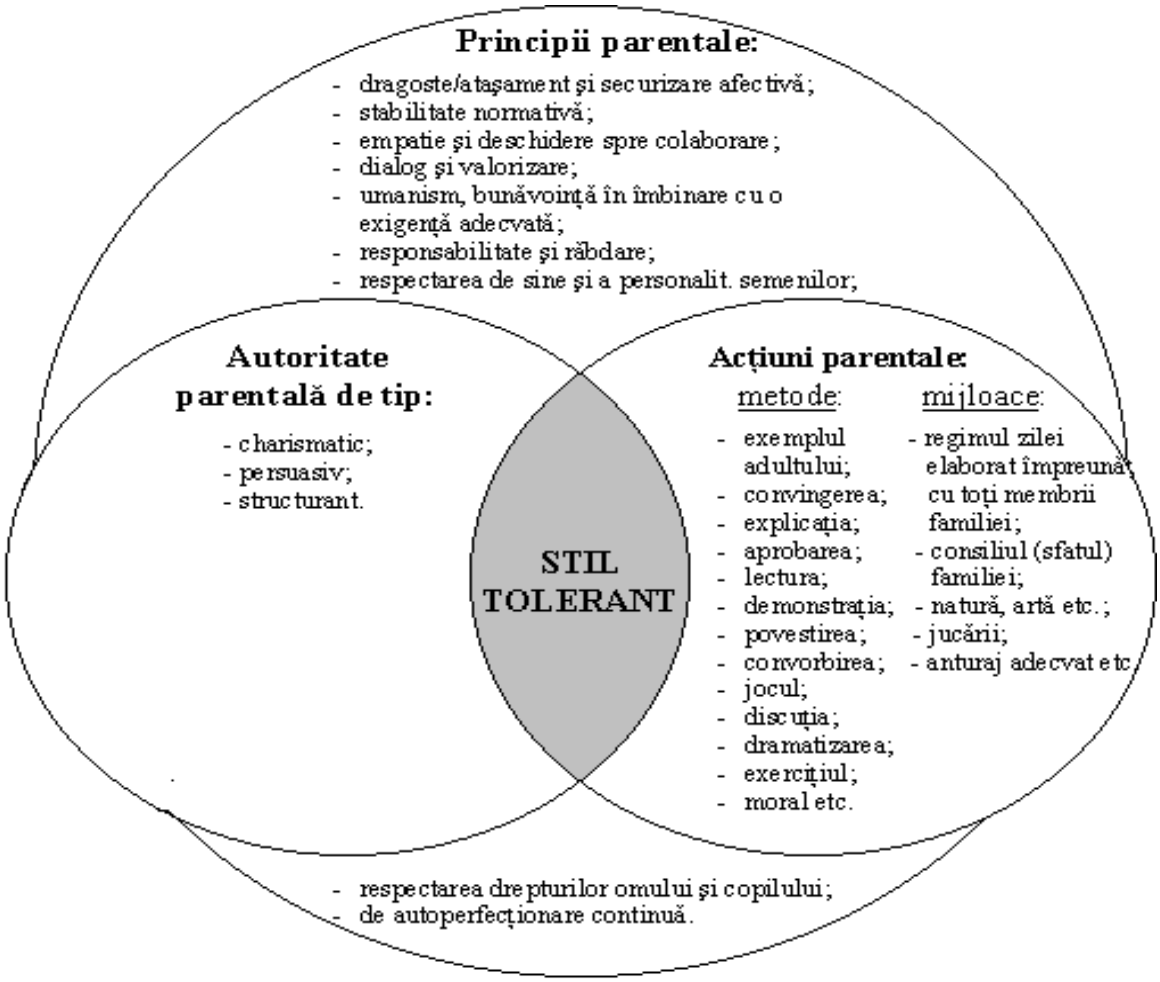

Figura 11. Modelul familiei ce posedă cultura toleranței

Stilul educativ al familiei depinde într-o foarte mare măsură de principiile acceptate pe care se axează părinții în viața de familie, autoritatea şi acțiunile lor, orientate, mai cu seamă, în direcția educației copiilor şi a interacțiunii lor cu semenii, reprezentînd un proces de schimb democratic, relațional la nivel intrafamilial, ceea ce contribuie la crearea unui mediu favorabil pentru intercomunicarea familială şi educația toleranței.

Concluzii

În ceea ce priveşte formarea, corectarea şi armonizarea stilului familial şi eficientizarea educației pentru familie, experiența empirică şi cercetările realizate ne-au demonstrat clar că în arealul respectiv şi condițiile noastre *sunt apte pentru a se orienta spre un model funcțional în care ar predomina toleranța, empatia şi buna înțelegere, familiile de tip egalitar, complementar, şi o mare parte din familiile tradiționale în care prevalează stilul relațional calm, echilibrat (29%); stilul afectuos, cordial, binevoitor* (18%). Mult mai dificilă a fost colaborarea în această direcție cu familiile axate pe un stil distant, *rece*, coercitiv (34%) şi cele în care domină un stil

anomic sau relații *vulcanice*, coflictuoase, imprevizibile (19%). Particularitatea esențială care ne-a permis să optimizăm activitatea de inițiere şi formare a părinților şi adolescenților privind cultivarea comportamentului tolerant, ca parte componentă a culturii familiale, rezidă în tipul reprezentărilor pe care îl posedă personalitatea şi care formează nucleul comunicării intrafamiliale.

Important a fost să stabilim sistemul de reprezentări al individului, pentru a cunoaşte şi determina strategia conform căreia vom acționa în cadrul programului formativ, orientat spre restructurarea conduitelor membrilor acesteia pentru a le face mai tolerante. Astfel, indivizii ce posedă sistemul de reprezentări sociocentrice, axați în comunicare şi comportament pe subiectul *"noi"* şi reprezentări alterocentrice, axați pe subiectul *alter-ego* sunt, de regulă, mai deschişi şi receptivi, iar cei ce posedă reprezentări egocentrice, fiind orientați spre sine, fac abuz în comunicare de subiectul *"eu"* şi sunt înclinați spre supraapreciere, negativism şi intoleranță.

Cultura toleranței ca fenomen etico-pedagogic, cultivat în cadrul familiei, va servi drept reper funcțional al educației pentru familie, deoarece calitățile de personalitate ce urmează a fi formate în procesul educativ constituie de fapt fundamentul moral-etic al familiei. Au fost precizate şi definite elementele constitutive ale culturii toleranței în contextul autoactualizării personalității.

Modelul familiei ce posedă cultura toleranței a fost promovat prin intermediul implementării Curriculumului EF, dat fiind faptul că obiectivele şi conținuturile acestuia au fost elaborate prin prisma *noilor educații*, care includ educația pentru democrație şi toleranță.

Capitolul 4. SISTEMUL EDUCAȚIEI PENTRU FAMILIE: PERSPECTIVE CURRICULARE ŞI METODOLOGICE

4.1. Curriculumul educației pentru familie în contextul învățământului formativ

Curriculumul de bază care funcționează în Republica Moldova constituie documentul normativ şi instrumentul reglatoriu al activității educaționale de o primă importanță şi utilitate [23], reprezentînd semnificația definitorie a integrării învățămîntului în modernitate [23; 46; 53; 86; 87]. Fundamentele curriculumului evidențiază *originile acestuia, care sînt de natură sociologică, psihologică, pedagogică şi epistemologică* [18; 23; 47; 64]. *Fundamentele sociologice concentrează comanda, cererile socioculturale* cu privire la sistemul educativ, cele *psihologice concentrează relațiile existente la nivelul procesului de formare-dezvoltare a elevului*, cele *pedagogice, concentrează relațiile existente între finalitățile educației, practica şi tehnologia acesteia la nivel de sistem şi proces*, iar cele *epistemologice reflectă chintesența metodologiei, nivelului atins în domeniul ştiințelor particulare, structura internă a acestora şi relațiile interdisciplinare decisive pentru configurația curriculumului în condițiile planului formal-ninformal-informal* [47; 64]. Plecînd de la aceaste teze şi accepțiunea potrivit căreia familia reprezintă instituția socială de bază ce realizează reproducerea sistemului cultural şi mecanismul conservării structurii şi ordinii sociale, Curriculumul "Educația pentru familie" a fost conceput şi abordat sistemic în baza metodei integrative [14; 129] ca un ansamblu de acțiuni, care orientează activitatea cadrelor didactice în domeniul vizat, pregătirea elevilor pentru integrarea în societate şi viitoarea familie şi ar contribui la eficientizarea şi consolidarea experiențelor parentale privind armonizarea relațiilor familiale, educația copiilor formarea deprinderilor de viață şi reechilibrarea modului de viață în cadrul familiei.

Curriculumul EF reperează pe Concepția dezvoltării învățământului în Republica Moldova; Legea învățământului; Programul Național de dezvoltare a învățământului în Republica Moldova; Codul familiei Republicii Moldova. În procesul elaborării s-au luat în considerare şi prevederile, cerințele documentelor, actelor ce vizează problematica familiei, elaborate de forurile şi organismele internaționale.

Raportat la educația copilului şi implicit al adultului, drept suport metodologic al Curriculumului EF *l-au constituit* nu numai particularitățile psihologice ale personalității copilului la diferite vîrste, ale educației şi instruirii formale, ci şi modelul andragogic de educație/instruire al adulților, care reperează pe asumțiile filosofiei educației, psihologiei evoluționiste, teoriile instruirii adulților, particularitățile educației nonformale şi a celei informale (Anexa 13).

În elaborarea curriculumului din perspectiva învățământului *centrat pe elev* şi dezvoltarea cadrului formal-nonformal-informal, au fost integrate toate componentele procesului educațional. Prin urmare, întrebările pe care şi le-ar formula un manager în legătură cu implementarea Curriculumului EF: diriginte, psiholog, consilier şcolar sau un părinte interesat de procesul vizat au fost prevăzute, după cum urmează:

- **Pe cine o să învățăm ?** – *caracteristicile obiectului (copil de vîrstă preşcolară, vîrstă şcolară mică, preadolescent, adolescent, adult);*
- **Cine îi va învăța ?** – *caracteristicile subiectului (în ipostaza concretă: psiholog, diriginte, profesor etc.);*
- **Ce o să învățăm ?** – *Conținuturi proiectate în contextul PLC;*
- **În ce condiții ?** – *resurse umane şi materiale (climat moral, condiții şi mediu estetic, igienic, situații concrete educative, mijloace etc.);*
- **Cînd ?** – *stabilirea timpului prin elaborarea unui orar comod;*
- **Cum să învățăm ?** – *strategii şi tehnologii de formare/învățare (forme, metode, procedee, tehnici, etape etc.);*
- **Pentru ce o să învățăm ?** – *finalități: integrare socială, comportament civilizat, formarea competențelor relaționale, parentale etc.*

Configurînd dinamica *devenirii personale prin formare/învățare, precizăm că fenomenul pedagogic de curriculum înglobează, un sens larg procesual, ce include ansamblul contextelor şi al experiențelor de formare/învățare, inclusiv al mijloacelor, strategiilor de organizare a acestora, pe care elevul le parcurge în cadrul şcolii şi care au rolul de a-l sprijini în procesul autoafirmării sale conştiente* şi *un sens restrîns*, *proiectiv, ce cuprinde ansamblul acelor documente şcolare de tip orientativ în cadrul cărora se consemnează datele esențiale privind procesele educative, experiențele de învățare, dar şi modelele de organizare specifică a acestora, pe care şcoala le oferă elevului* [31; 32; 43; 45; 63; 86; 87].

Faptul respectiv ne-a determinat la un studiu comparativ în domeniul vizat, care s-a soldat cu analiza mai multor curriculumuri [32; 43; 45; 46; 53; 112; 126]. Efectuarea unor cercetări extinse în timp şi spațiu cu caracter formativ privind necesitatea şi tehnologia educației pentru familie pe eşantioane stratificate, diferite ca vîrstă, profesie, cultură, mediu socio-cultural, în contextul celor trei forme generale ale educației, ne-a orientat spre o abordare integrativă, bidimensională (pentru elevi şi părinți), prospectivă, ce ar asigura funcționalitatea de lungă durată a acesteia.

În procesul selectării şi organizării conţinuturilor ne-am orientat după un sistem de principii şi criterii de natură axiologică, logică, psihologică, pedagogică şi ergonomică [21; 23; 91; 93]. Printre aceste principii menţionăm următoarele:

Realizarea disciplinarităţii care presupune asigurarea *intradisciplinarităţii* (respectarea unei structuri logice şi ierarhice a cunoştinţelor, corelarea şi consolidarea acestora); *interdisciplinarităţii* (coordonarea la nivel superior a două discipline), *pluridisciplinarităţii* (cooperarea mai multor discipline) şi *transdiciplinarităţii* (coordonarea multilaterală a unor discipline pentru realizarea unor obiective şi a idealului educativ) [21].

Perspectiva axiologică exprimă necesitatea axării întregului proces educaţional pe *valorizarea valorilor* general-umane, naţionale, familiale etc. şi formarea atitudinilor valorice.

Realizarea conţinuturilor prin prisma problematicii lumii contemporane ne orientează spre valorificarea *noilor educaţii* care vor fi raportate la conţinuturile generale ale activităţii de formare-dezvoltare morală, intelectuală, tehnologică, estetică şi psihofizică [49].

Abordarea sistemică şi integrativă presupune prelucrarea cunoştinţelor cu ajutorul metodei integrative, care constă în includerea informaţiei într-un ansamblu construit, ceea ce îl va completa sau transforma. *Sintetică, teoretică, discursivă, raţională, comprehensivă în sensul de holistică, metoda integrativă este toate acestea la un loc* [14, p.146]. Fiecare problemă va fi abordată în baza cunoştinţelor asimilate şi mai mult sau mai puţin sistematizate, astfel încît informaţiile noi să fie integrate în acest sistem. Asimilarea cunoştinţelor nu va însemna o simplă adiţionare, ci restructurarea sistemului iniţial sub forma unui nou sistem. Dezvoltarea noului sistem privind cultura relaţiilor şi a vieţii în familie nu se va face prin straturi succesive, ci prin perfecţionarea conţinutului şi transformarea structurilor [129].

Perspectiva valorificării cadrului formal-nonformal-informal asigură deschiderea educaţiei formale spre modalităţile educaţiei nonformale şi a celei informale, ceea ce va contribui la depăşirea limitelor ce ţin de tendinţele negative ale programării şi normativităţii didactice excesive.

Proiectarea Curriculumului EF din perspectiva *pedagogiei integrative* este condiţionată de tendinţele actuale ale dezvoltării sistemelor educaţionale, axate pe principiul educaţiei permanente şi a formării la om a unei viziuni globale asupra lumii şi vieţii lui. Am abordat familia amplu, ca actor, agent şi partener educativ, iar educaţia pentru familie din perspectiva PLC, orientându-ne spre formarea competenţelor necesare pentru organizarea/reechilibrarea vieţii familiale şi consolidarea culturii acesteia (Figura 12).

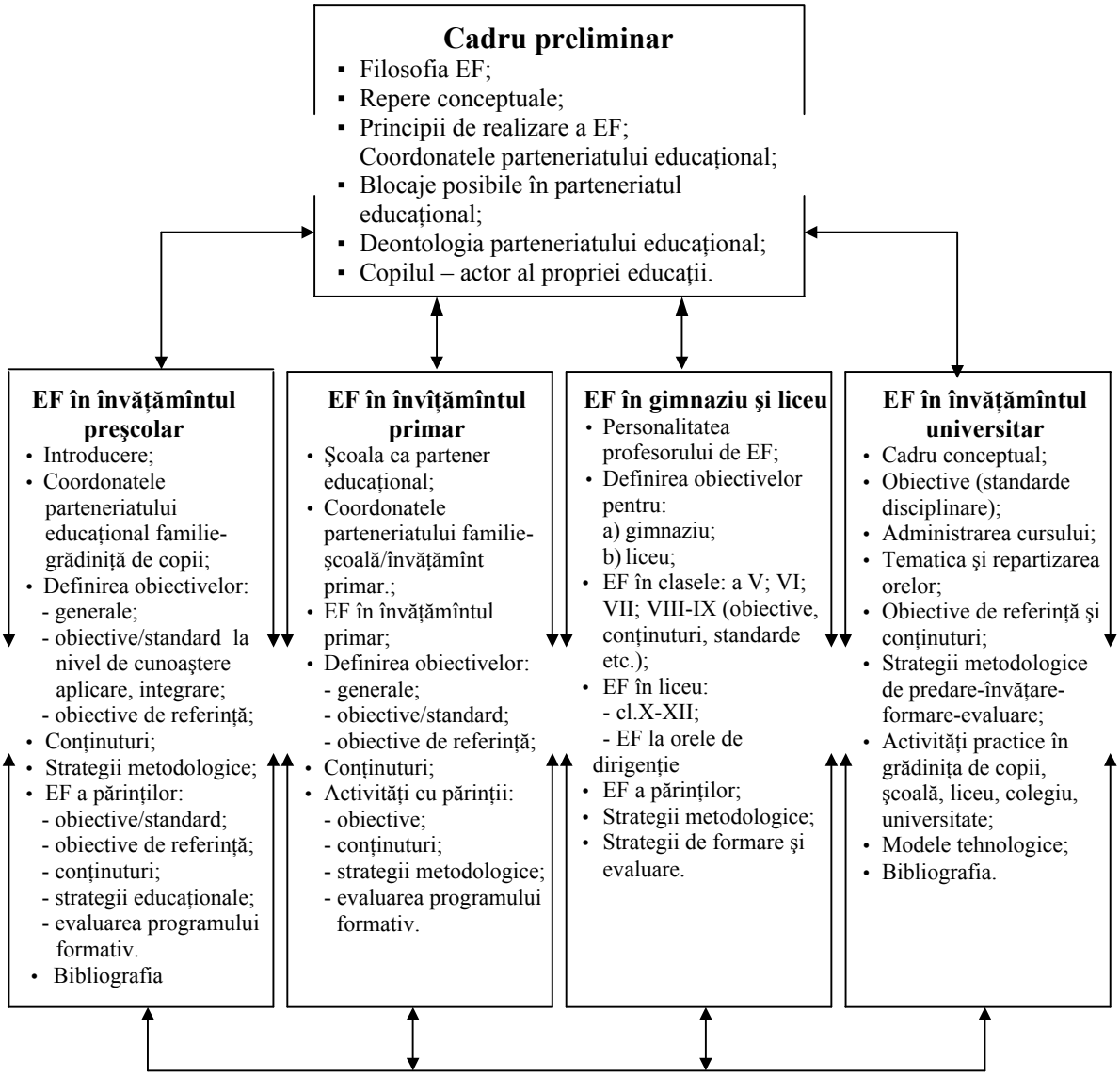

Cadru preliminar
▪ Filosofia EF;
▪ Repere conceptuale;
▪ Principii de realizare a EF;
Coordonatele parteneriatului educațional;
▪ Blocaje posibile în parteneriatul educațional;
▪ Deontologia parteneriatului educațional;
▪ Copilul – actor al propriei educații.
EF în învățământul preşcolar
• Introducere;
• Coordonatele parteneriatului educațional familie-grădiniță de copii;
• Definirea obiectivelor:
- generale;
- obiective/standard la nivel de cunoaştere aplicare, integrare;
- obiective de referință;
• Conținuturi;
• Strategii metodologice;
• EF a părinților:
- obiective/standard;
- obiective de referință;
- conținuturi;
- strategii educaționale;
- evaluarea programului formativ.
• Bibliografia
EF în învîțământul primar
• Şcoala ca partener educațional;
• Coordonatele parteneriatului familie-şcoală/învățământ primar.;
• EF în învățământul primar;
• Definirea obiectivelor:
- generale;
- obiective/standard;
- obiective de referință;
• Conținuturi;
• Activități cu părinții:
- obiective;
- conținuturi;
- strategii metodologice;
- evaluarea programului formativ.
EF în gimnaziu şi liceu
• Personalitatea profesorului de EF;
• Definirea obiectivelor pentru:
a) gimnaziu;
b) liceu;
• EF în clasele: a V; VI; VII; VIII-IX (obiective, conținuturi, standarde etc.);
• EF în liceu:
- cl.X-XII;
- EF la orele de dirigenție
• EF a părinților;
• Strategii metodologice;
• Strategii de formare şi evaluare.
EF în învățământul universitar
• Cadru conceptual;
• Obiective (standarde disciplinare);
• Administrarea cursului;
• Tematica şi repartizarea orelor;
• Obiective de referință şi conținuturi;
• Strategii metodologice de predare-învățare-formare-evaluare;
• Activități practice în grădinița de copii, şcoală, liceu, colegiu, universitate;
• Modele tehnologice;
• Bibliografia.
Abordare sistemică interacțională

Figura 12. Schema structurii Curriculumului EF

Curriculumul elaborat conține elemente de specificitate: posedă un caracter integrativ, este prevăzut pentru educația copilului-elevului-studentului sincronic cu educația adultului (părinților), este destinat activităților de tip formal-nonformal-informal, conține obiectivele generale, ce îndeplinesc funcția standardului educațional pentru fiecare vîrstă, obiective de referință, conținuturi, sugestii şi strategii metodologice de realizare şi evaluare a conținuturilor.

Dat fiind faptul că Curriculumul EF este axat pe valorizarea parteneriatului educațional, acesta include şi astfel de subcomponente ca: coordonatele parteneriatului educațional, blocajele posibile în parteneriatul educațional, deontologia parteneriatului educațional, strategii de formare a cadrelor didactice din perspectiva EF, tehnologii pedagogice, condiții de eficientizare a activității cu părinții privind EF, agenda bibliografică pentru cadrele didactice şi părinți.

Experimentarea Curriculumului EF s-a realizat în instituiile de învmânt nominalizate în preliminarii.

Rezultatele obținute în baza chestionarii cadrelor didactice implicate în experimentarea Curriculumului EF (Anexa 17) confirmă oportunitatea acestuia. Opiniile cadrelor didactice pot fi delimitate în două poziții: prima, axată pe evaluarea calității curriculumului şi a doua, axată pe eficiența Sistemului EF experimentat. În continuare prezentăm opiniile cadrelor didactice ce țin de calitatea şi particularitățile implementării curriculumului.

Au fost chestionați 139 de subiecți care au participat nemijlocit la experimentarea Sistemului şi Curriculumului EF. Subiecții vizați au îndeplinit diverse funcții de coordonator, organizator al activității analizate, formator şi evaluator. Astfel, în experiment au fost implicate 16 instituții de învățământ şi respectiv 29 de manageri şcolari (directori şi directori-adjuncți), 42 diriginți, 5 psihologi, 26 profesori/formatori, 12 învățători din clasele primare, 10 educatori din grădinițe de copii, 4 educatori/asistenți sociali din cămine studențeşti şi 11 persoane din rețeaua de cunoaştere şi formare în domeniul EF (preşedinți ai asociațiilor obşteşti, părinți şi participanți la emisiunile radiofonice şi TV etc.). În aceşti opt ani de desfăşurare a investigației au fost diferite perioade, unele mai creative şi productive, foarte rezultative pentru un anumit aspect al activității în domeniul vizat, altele mai puțin productive, însă evident şi cert rămîne fenomenul observat: deschiderea familiei şi a unității de învățământ spre optimizarea colaborării cu părinții şi cu întreaga comunitate în vederea spiritualizării, axiologizării educației familiale, corelării acesteia cu formarea la elevi a deprinderilor de viață a competențelor ce le vor permite să se integreze eficient nu numai în profesie şi societate, dar să-şi creeze şi dirijeze o familie armonioasă, durabilă.

În baza analizei răspunsurilor (Anexa 17) şi monitorizării procesului de desfăşurare a educației pentru familie am stabilit punctele forte ale curriculumului vizat, neajunsurile lui şi dificultățile implementării acestuia prin intermediul Sistemului EF, pe care urmează să-l detaliem în subcapitolul 4.4. În acest context ne vom referi numai la rezultatele ce vizează calitatea şi implementarea Curriculumului EF prin prisma opiniilor cadrelor didactice. În general, opiniile cu privire la obiectivele şi conținuturile curriculumului sunt pozitive. Astfel, 83% de respondenți menționează că obiectivele sunt exact şi accesibil formulate, 82% – consideră că acestea sunt adecvate vîrstei, 80% din subiecți susțin că obiectivele reflectă tipul schimbărilor pe care trebuie să le proiecteze pedagogul, precizînd clar ce i se solicită copilului, elevului, studentului, părinților. 93,5% de subiecți consideră oportună centrarea curriculumului pe obiective, 91% – subliniază faptul că conținuturile determină schema logică de desfăşurare a activității pentru formarea individului în calitate de familist şi părinte. 92,1% de subiecți consideră că obiectivele şi conținuturile curriculumului admit flexibilitatea procesului de educație pentru familie, menționînd că tematica, conținuturile şi obiectivele pot fi preluate de orice instituție din rețeaua educativă.

Opiniile expuse şi cele ce vor fi analizate în continuare demonstrează competența, inteligența şi minuțiozitatea cadrelor didactice implicate în experiment: 96,4% din respondenți evidențiază faptul ca conținuturile asigură realizarea interdisciplinarității şi transdiciplinarității (în discuții fiind nominalizate modulele concrete), 97,1% menționează că conținuturile promovează valorile general-umane, cele naționale şi familiale, 89% din subiecți susțin că tehnologiile propuse sunt eficiente, iar 92% apreciază înalt structura curriculumului.

Corelarea conținuturilor curriculumului cu conținutul *noilor educații* a fost observat numai de 75% dintre subiecți, ceea ce denotă faptul că tendințele pedagogiei postmoderniste nu sunt cunoscute şi conştientizate de un număr mare de cadre didactice.

Convorbirile şi discuțiile pe marginea acestui subiect au reliefat situația conform căreia, multe deziderate se cunosc şi sunt valorizate în procesul educației, însă aspectul teoretico-aplicativ al *noilor educații* în procesul EF este mai puțin valorificat, ceea ce ne-a orientat spre realizarea unui experiment secvențial (Anexa 9), care s-a finalizat cu elaborarea şi implementarea *Modelului sintetic operațional al educației pentru familie în conte*xtul *noilor educații* reflectat în subcapitolul 2.4.

Cadrele didactice apreciază mult faptul că obiectivele şi conținuturile proiectate în curriculum ghidează pedagogul spre tehnologiile euristice, interactive (65%).

Printre punctele mai slabe ale Curriculumului EF şi dificultățile apărute în procesul implementării acestuia, figurează lipsa suportului didactic (83,4%), pregătirea insuficientă a cadrelor didactice la nivelul formării inițiale (62%), implicarea pasivă a psihologilor şcolari (40%) şi lipsa unui manual de pedagogie familială (73,4%).La 27,3% de subiecți li s-a format impresia că obiectivele şi conținuturile modulelor cu privire la formarea respectului față de sine, etica creştină, sunt prea *încărcate* şi complicate pentru vîrsta preşcolară şi elevii din gimnaziu.

În aceste consemnări, pe lîngă opțiunile vizavi de elaborarea şi editarea materialelor didactice cu privire la educația pentru familie (91,4%) şi doleanța conform căreia, instituția de învățămînt să fie inițiatorul creării şi monitorizării rețelei de cunoaştere şi formare în domeniul vizat (68%), a fost expusă de 86% din respondenți opinia privind necesitatea coordonării tuturor problemelor legate de educația şi ocrotirea familiei de către o instituție specială, organizată la nivel de stat. Noi completăm această opinie cu una, pe care am desprins-o din cercetarea teoretică, investigarea cadrului experimental şi a celui experiențial: republica are nevoie de o instituție, care ar îmbina cercetarea ştiințifică a familiei cu activitatea de educare şi implementare a normelor moral-etice, juridice, educative cu privire la viața de familie.

Semnificativ este faptul că 94,2% din actorii experimentului consideră că procesul EF în baza sistemului propus trebuie promovat şi dezvoltat.

Concluzii

Implementarea eficientă a Curriculumului EF se datorează nu numai particularităților acestuia, ci şi experienței cadrelor didactice implicate în proces, situației favorabile care s-a creat în sistemul educațional al republicii ca rezultat al reformei curriculare şi formării continue a cadrelor didactice, a valorizării parteneriatului educațional familie-şcoală-comunitate.

În conformitate cu rigorile teoretice elucidate au fost elaborate fundamentele Curriculumului EF şi structura acestuia după cum urmează:

- centrarea pe obiective şi formularea obiectivelor-standard la nivel de cunoaştere, aplicare şi integrare pentru fiecare vîrstă, inclusiv părinții;
- axarea pe copilul de vîrstă preşcolară, elev, student în îmbinare cu culturalizarea paralelă şi sinergetică a părinților;
- elaborarea şi corelarea conținuturilor pentru preadulți şi adulți;
- elaborarea conținuturilor curriculare prin prisma PLC din perspectiva *noilor educații*;
- prezența sugestiilor metodologice pentru fiecare vîrstă care includ strategiile de desfăşurare a activităților educative şi de evaluare a acestora;
- abordarea deontologiei parteneriatului educațional;
- descrierea blocajelor posibile în parteneriatul educațional şi a posibilităților de soluționare;
- caracteristica succintă a copilului, abordat în calitate de actor al educației pentru familie;
- abordarea teoretico-aplicativă a cadrului formal-nonformal-informal.

Implementarea curriculumului prin intermediul Sistemului EF ne-a permis să conturăm şi să precizăm următoarele probleme ce necesită investigații suplimentare:

- reintegrarea socială a familiilor dezintegrate;
- rolul bunicilor/culturii postfigurative în formarea familistului şi reechilibrarea modului de viață al familiei;
- educația pentru familie în cadrul procesului de învățămînt la disciplinele socio-umanistice.

Totodată, procesul desfăşurat de educație pentru familie şi realizat, mai întîi prin rețeaua educativă, apoi prin sistemul creat, ne-a permis să conştientizăm trei momente importante:

- curriculumul reprezintă o subcomponentă importantă, reglatorie a *fundamentelor teoretice* din Sistemul EF ce interferează cu fundamentele metodologice, orientînd evoluția acesteia;
- curriculumul are caracter integrativ şi este un *document menit să realizeze integralitatea şi inter-, pluridisciplinaritata şi transdisciplinaritatea* [13; 46; 64];
- Curriculumul EF trebuie să fie într-o permanentă modificare şi dezvoltare, urmărind formarea deprinderilor şi competențelor de viață la elevi şi părinți.

4.2. Dimensiunea metodologică şi tehnologică a Sistemului de educaţie pentru familie

În capitolele precedente am consemnat două direcţii de cercetare, două modalităţi de a concepe EF, două episteme: educaţia familială ca demers pedagogic şi cultural de formare a familistului şi contribuţia instituţiei de învăţământ la acest proces. Ideile au fost prezentate din perspectiva evoluţiei familiei şi a educaţiei pentru familie prin prisma pedagogiei postmoderniste. *Cercetările în domeniul educaţiei pentru familie se orientează spre o abordare tri-unitară: sistemică de rol* [39; 49; 159; 277], *ecologică* [20; 39] *şi calitativ-axiologică* [2; 3; 24; 51; 108; 183].

Fiind în proces de dezvoltare, suportul teoretic vizat, poate fi privit ca un ansamblu de perspective ce urmează a fi cercetate în corelaţie cu originile educaţiei pentru familie şi cercul calităţii interacţiunilor educative (Subcapitolul 3.1, Figura 6).

Practicile educative şi procesul EF repune problema funcţionării acestora ca *sistem viu, real de perfecţionare şi autoperfecţionare* [27], reflectat în lucrare la nivelul ethosului pedagogic familial.

Reperele conceptuale de fondare a Sistemului EF se constituie din *concepţia Sistemelor vii*, în conformitate cu care în lumea naturală, grupările umane interacţionează, se autoreglează devenind emergente [27; 39; 159] şi concepţiile pedagogiei postmoderniste, esenţa cărora rezidă în abordarea educaţiei la nivel formal-nonformal-informal prin prisma calităţii şi a filosofiei axiologice [2; 29; 30; 80; 123; 141; 251], teoriilor: sistemică de rol [216; 276], curriculară [46; 64; 86], dezvoltării educaţiei permanente [23; 64; 65; 122; 184; 188; 240] axării pe metoda integrativă [13; 14], dezvoltării reţelelor de cunoaştere, creării *societăţilor/cetăţilor* educative [49; 65], *noilor educaţii* [4; 49], educaţiei cognitive [80; 180] şi educaţiei adulţilor [10; 25; 68; 99; 187].

Sistemul educaţiei pentru familie a fost definit drept ansamblu de elemente interdependente ce include dimensiunea teoretică şi metodologică a intervenţiilor educaţionale, realizabile prin conţinuturi morale, intelectuale, tehnologice, estetice, psihofizice, concentrate în Curriculumul EF, valorizate prin diverse strategii la nivelul planurilor formal-nonformal-informal. Elementele constitutive interacţionează fiind orientate spre formarea-perfecţionarea individului privind cultura relaţiilor familiale.

Funcţiile Sistemului EF conturează destinaţia acestuia, scoţînd în evidenţă raporturile existente între procesul educaţiei pentru familie, realizat în cadrul familiei, instituţiei de învăţământ, reţelei de cunoaştere-formare şi comunitate.

Determinarea funcţiilor Sistemului EF reflectă logica procesului de formare a individului în vederea realizării rolurilor sociale de familist şi părinte:

- *funcția culturală şi de orientare valorică a procesului EF* orientează activitatea fiecărui component şi a sistemului în ansamblul său, orientat spre culturalizarea individului prin intermediul valorilor şi modelelor culturale;
- *funcția socială* interferează cu funcția culturală şi de orientare valorica, ghidînd activitatea educativă spre formarea comportamentelor sociale eficiente în ipostaza de familist şi părinte;
- *funcția ecologică şi de reglare/echilibrare a modului de viață* rezidă în orientarea activității procesului EF spre promovarea, formarea unui mod sănătos de viață, începînd cu ocrotirea mediului şi finalizînd cu spiritualizarea educației, ecologia mediului şi a relațiilor interpersonale.

Intervențiile educaționale parvin de la planurile formal-nonformal-informal, cel formal (instituția de învățămînt), asumîndu-şi responsabilitatea de organizare-desfăşurare-monitorizare a procesului EF.

Dimensiunea teoretică a Sistemului EF include epistemologia şi axiologia, concretizate în reperele conceptuale şi Curriculumul educației pentru familie. Dimensiunea metodologică include modelele, strategiile şi tehnologiile, incluzînd instrumentele concrete de cercetare, formare şi evaluare aplicate în procesul educației pentru familie (Figura 13). Fundamentele Sistemului EF preiau aceleaşi origini ca şi fundamentele curriculumului vizat: *sociologică, psihologică, pedagogică şi epistemologică* (subcapitolul 4.1), adăugînd la acestea şi una de natură antropologică, care concretizează posibilitățile de comparare a modalităților, sistemelor de educație aplicate în colectivitățile umane. Anume antropologia pedagogică asigură realizarea nivelului doi de sinteză a realității educative, delimitînd strategiile şi principiile comune şi constante [20; 129; 251; 276], care pot fi structurate în sistem (Figura 13).

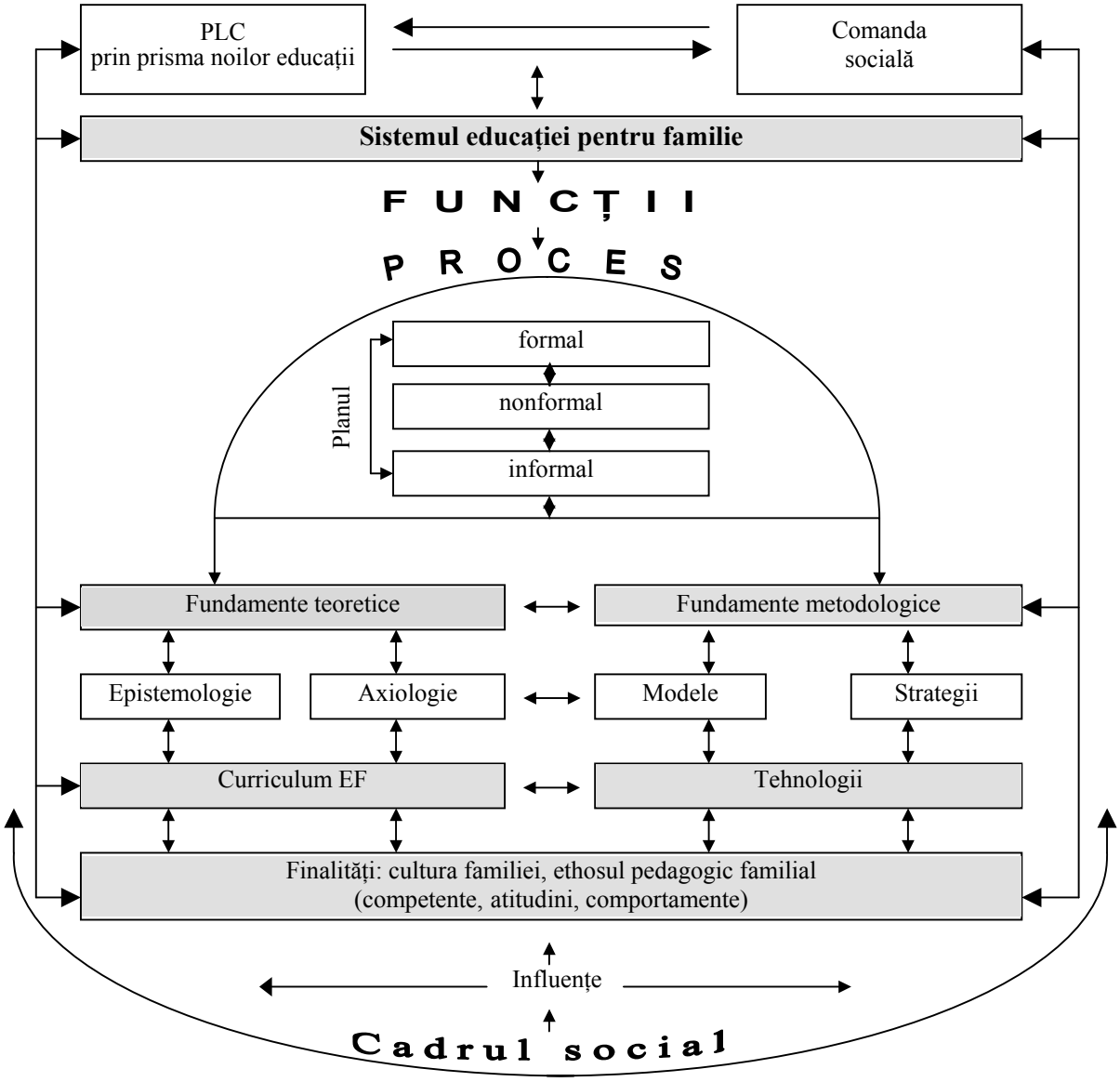

Figura 13. Sistemul educației pentru familie

Sintetizînd cele expuse în subcapitolele precedente putem menționa că *fundamentele teoretice* sunt stabilite, structurate logic şi interpretate în contextul PLC. *Fundamentele metodologice* includ modelele, strategiile şi tehnologiile procesului EF, *privite ca ansamblu structural luat în deplina lui unitate* [34; 35; 47; 49], elaborate în conformitate cu fundamentele teoretice.

Pornind de la perspectiva pedagogică în procesul de interpretare metodologică a EF, trebuie să precizăm că metodologia EF implic definirea ansamblului de principii, care vor asigura eficien a acesteia, clasificarea metodelor/procedeelor în îmbinare cu strategiile de valorificare concret a formelor-metodelor-procedeelor-mijloacelor educa ionale în concordan cu interven ia teleologic a finalit ilor preconizate.

Înainte de a elucida dimensiunea metodologică şi tehnologică a EF a fost necesar să precizăm

poziţiile-cheie vizavi de realizarea procesului educaţional.

Eficienţa metodologiei EF este condiţionată de obiectivele pedagogice proiectate, care asigură funcţionalitatea sistemului, determinînd, concomitent şi infrastructura metodelor selectate pentru realizarea educaţiei pentru familie.

În procesul de racordare analitică trebuie să evidenţiem faptul că proiectarea curriculară a educaţiei pentru familie ne-a asigurat:

- corelarea permanentă a metodologiei alese cu obiectivele şi conţinuturile planificate, realizabile în baza principiilor elaborate în limitele raportului dintre starea iniţială a copiilor-elevilor-studenţilor-părinţilor şi situaţia copiilor-elevilor-studenţilor-părinţilor la finele activităţilor EF;
- crearea şi susţinerea mediului contextual adecvat pentru realizarea activităţilor de educare-formare-studiere-evaluare;
- secvenţionarea conţinutului EF, ce urmează a fi studiat-asimilat-evaluat în funcţie de *reacţiile formative* (cognitiv-afectiv-motivaţional-acţionale), declanşate în cadrul activităţilor educative [47];
- implicarea resurselor de educare/formare, deplasînd accentul pe planul nonformal şi informal.

Prin urmare, structura metodologiei procesului EF include principiile de realizare a educaţiei pentru familie şi obiectivele acesteia,tehnicile de eficientizare a activităţii educative: metodele, procedeele, mijloacele şi formele de activitate.

Tehnologia educativă se prezintă ca un subsistem teoretico-acţional executiv de realizare a EF prin intermediul metodelor-mijloacelor şi formelor de activitate educativă concentrat într-un proiect concret, ajustat la realitatea imediată. Metodele aplicate reprezintă acţiunile subordonate realizării scopurilor activităţii educative prin avansarea unor noi căi şi modalităţi de studiere-formare-evaluare eficientă din perspectiva elevului. Procedeele au fost abordate ca operaţii care sprijină eficientizarea metodelor selectate de pedagog pentru situaţia concretă. Mijloacele de învăţămînt au fost aplicate ca instrumente tehnico-materiale şi informaţionale. Reţelele de cunoaştere-formare în domeniul EF, formele de activitate educativă se prezintă ca microsisteme de organizare şi realizare a acţiunilor de predare-studiere-formare-asimilare-evaluare în cadrul cărora am valorizat conţinuturile pentru a atinge obiectivele proiectate [47; 46; 86; 87; 151].

Principiile educaţiei pentru familie reprezintă un ansamblu de norme sau teze generale care orientează şi imprimă un sens funcţional *sistemului şi procesului de educaţie vizat*. Ştiinţa pedagogică, fiind o ştiinţă cu caracter prospectiv şi aplicativ, are în permanenţă ca scop elaborarea unor norme care reflectă anumite legităţi, obiective şi strategii educative şi

comportamentale pentru perfecționarea relației obiect-subiect. Fiind validate şi confirmate practic, aceste legități capătă valoarea unor linii orientative în activitatea educațională.

La baza EF ca şi la baza educației în general, stau diferite mecanisme neuro-psihice, sociale şi pedagogice. Aceste mecanisme sunt supuse acțiunii unor legități de natură socială şi științifică complexă: legi ale cunoaşterii şi structurării informației, ale educației şi influențelor, legi ale comportamentului uman, ale dezvoltării individuale, ale activității etc.

Pentru ca acțiunea acestor legi să contribuie la obținerea efectului scontat în conformitate cu obiectivele educației, trebuie să se respecte anumite cerințe, norme, care cu timpul sunt sintetizate în exigențe cu caracter generalizat, devenind esențiale pentru diverse dimensiuni ale procesului educațional.

Reperele teoretice pentru deducerea principiilor de realizare a procesului de educație pentru familie prin intermediul Sistemului EF sunt: caracteristicile generale ale educației (Cristea S., 2003), teoria autoactualizării personalității (Maslow A.), paradigma educației cognitive (Delors J., 2000), teoria sistemică de rol (Таланчук Н.М.), principiile generale ale educației (Подласый И.П., 2002; Столяренко Л.Д., 2000), concepția formării personalității capabile de creare a modului de viață demn de Om (Щуркова Н.Е.), principiile educației moral-etice şi spirituale (Mândâcanu V., 2000; Fărcaş D., Nicola I., 1993), principiile de organizare a activității educaționale (Bucun N., Guțu V., Cemortan S., et. al. 1997), principiul pozitiv al educației (Pâslaru Vl., 2003) tezele cu privire la normele şi principiile pedagogiei populare (Silistraru N., 2003).

Reperele practice care ne-au ghidat spre elaborarea principiilor de realizare a procesului EF se constituie dintr-un bloc de elemente importante: problematica lumii contemporane şi deschiderea spre *noile educații*, particularitățile familiei autohtone, particularitățile psihoindividuale ale copiilor şi adulților, particularitățile educației/instruirii copiilor de vîrsta preşcolară şi şcolară şi particularitățile de educație/instruire a adulților, tendințele de reconfigurare ale relațiilor familiale.

Sinteza informațiilor obținute la nivelul cadrului teoretic, celui experimental şi celui experiențial ne-au confirmat necesitatea racordării acțiunilor întreprinse cu privire la educația pentru familie a copiilor de diferită vîrstă şi a părinților prin respectarea următoarelor *principii*:

Abordării individuale, umaniste şi raționale a familiei şi a EF, care implică o atitudine competentă, echilibrată, axată pe principiile individualizării educației, umanizării şi democratizării cadrului familial şi a celui instituțional.

Realizării educației prin prisma influențelor paralele. Se valorizează şi se educă copiii şi părinții sincronic, pentru a consolida abilitățile şi competențele simultan, creînd posibilități de

reechilibrare a mediului familial cu eforturile ambelor părți.

Axării educației pe valorile eticii creştine, valorile universale şi cele naționale, care indică acțiunea de promovare activă şi continuă a valorilor în cadrul formal-nonformal-informal.

Organizării educației în baza reperelor cognitive fundamentale. Orientează procesul EF spre cele patru semne ale cunoaşterii: a învăța să ştii, a învăța să faci; a învăța să trăieşti împreună cu alții; a învăța să fii.

Abordării sistemice, interacționale de rol, ce vizează corelarea, interrelaționarea, coerența tuturor componentelor procesului educațional în îmbinare cu posibilitățile mediului familial, socio-cultural, accentul fiind pus pe valorizarea rolurilor familiale.

Abordării EF în contextul noilor educații. Presupune o anticipare concreta a imperativelor lumii contemporane, dirijînd organizarea şi realizarea conținuturilor specifice de natură morală, ecologică, socială, tehnologică, interculturală, religioasă, estetică, psihofizică în procesul educației şi pregătirii tinerei generații pentru viața de familie.

Abordării filosofice a EF. Rezidă în axarea pe analiza ontologică a educației şi cea analitică: epistemologie, axiologie, teleologie, hermeneutică, ceea ce facilitează cunoaşterea profundă a semnificației existenței omului, familiei şi va contribui la dezvoltarea ethosului pedagogic familial.

Îmbinării diferitelor forme, metode şi mijloace în cadrul rețelei educative. Presupune valorificarea rețelelor educative prin intermediul cadrului formal-nonformal-informal şi îmbinarea optimă a diferitor tipuri de activități cu metodele clasice, euristice, interactive etc.

Abordării prospective a EF. Orientează valorificarea tuturor posibilităților de dirijare, anticipare, profilaxie a eventualelor dificultăți în proiectarea umană şi rațională a vieții de familie, adaptare la schimbare.

Principiile vizate au fost validate şi precizate în procesul experimentării Curriculumului EF. Respectarea lor a asigurat conceperea, orientarea, organizarea şi desfăşurarea eficientă a acțiunilor şi activităților în cadrul procesului de educație pentru familie.

Valorificarea principiilor implică continuitatea şi consecvența în acțiunii, racordare la nou şi schimbare, permite formarea unității dintre conştiința şi conduita moral-etică a individului.

S-a observat că în cazul cînd actorii educaționali îşi organizează activitatea în baza principiilor nominalizate, acestea conferă dinamism, flexibilitate, creativitate, logică acțională întregului proces.

Cu scopul livrării unei noi cunoaşteri, prezentăm strategiile metodologice, aplicate în procesul implementării Curriculumului EF şi tehnologia educației pentru familie pentru fiecare vîrstă, ce include şi caracteristica succintă a acesteia.

I. Tehnologia procesului EF în învățământul preşcolar include caracteristica succintă a vîrstei, strategiile formative, cele de evaluare şi dimensiunile curriculare

Caracteristica succintă a vîrstei

1. Preşcolarul mic (3-4 ani)

Preşcolarul mic este investigativ, curios, memorează relativ uşor, gîndirea îi este subordonată acțiunilor cu obiectele, procesele de gîndire sunt incluse nemijlocit în activitatea practică, limbajul îşi păstrează caracterul situativ.

În plan afectiv este instabil, trăieşte intens emoțiile, se observă ambivalența acestora. Copilul nu înțelege încă prea bine indicațiile verbale care i se dau; se observă instabilitate la nivelul motricității care este insuficient coordonată. La această vîrstă copiii manifestă interes pentru adulți, le place să fie plimbați, adresează părinților multe întrebări *în lanț* (*deceluşi*).

Obiectivele şi conținuturile sunt prezentate în Anexa 15 (I).

Implicații şi strategii formative

Cultivarea sentimentelor şi atitudinii pozitive față de toți membrii familiei, formarea reprezentărilor elementare despre familie, casa părintească rolurile familiale se vor realiza preponderent în cadrul jocurilor, plimbărilor, timpului liber, seara şi în cadrul activităților, pe parcursul tuturor momentelor de regim.

Modalități de realizare:

- *Jocuri didactice* ce vor avea ca scop imitarea diferitor acțiuni ale mamei, tatălui, bunicilor; de exemplu: "Servim masa", "Familia îl aşteaptă pe tăticu", "Mama culcă copilaşii", "Îmbrăcăm frățiorul mai mic", "Deşteptarea", "Plecăm la grădiniță", "Eu sunt ajutorul mamei" etc.
- *Jocuri cu subiect* ce vor avea ca scop repetarea şi consolidarea acțiunilor demonstrate şi verbalizate în procesul jocurilor didactice.
- *Vizionarea spectacolelor, scenetelor,* înscenarea unor mici spectacole şi scenete de către adulți sau copiii din grupa mare şi pregătitoare despre viața şi relațiile din familie, organizarea sărbătorilor în familie.
- *Serate şi sărbători* la care participă părinții şi copiii.

Metode de realizare:

- exercițiul şi formarea deprinderilor;
- demonstrarea acțiunilor cu păpuşa: păpuşa-mamă, păpuşa-tată, păpuşa-fetiță, păpuşa-băiețel;
- explicația;
- exemplul adultului;
- lectura/citirea operelor literare şi demonstrarea imaginilor, ilustratelor.

Evaluarea:

Forme: observarea (comportamentelor), convorbirea, jocuri cu subiect.

2. Preşcolarul mijlociu (4-5 ani)

Preocupările preşcolarului de 4-5 ani devin mai variate, el se adaptează mai uşor la mediul grădiniței. Jocurile lui sunt diverse şi mai bogate în conținut, modalități de realizare, iar activitățile obligatorii îl captivează mai mult.

Asistăm la o conturare volitivă a proceselor psihice (percepție, memorare, gîndire, imaginație etc.); reacțiile afective încep a fi controlate mai eficient. Către vîrsta de 5 ani apare limbajul interior, se observă un ritm mai rapid al integrării sociale a copilului.

Copilul devine mai receptiv, mai curios la fenomenele din ambianța lui (familie, grădinița de copii, curte etc.). Jocurile capătă un caracter de grup, colectivitate. Copilul trece cu semenii săi la relații de cooperare, comunică cu ei mai activ. Interesele copilului se lărgesc evident, se formează primele atitudini şi se observă unele calități de caracter, care vor constitui fundamentul viitoarei personalități. Obiectivele şi conținuturile sunt prezentate în Anexa 15 (I).

Implicații şi strategii formative. Prevăd completarea şi aprofundarea cunoştințelor despre familie, formarea abilităților privind comportarea în familie şi educația pentru familie, ce se poate realiza atît în cadrul activităților prevăzute de curriculum, cît şi în cadrul jocurilor, plimbărilor, organizării timpului liber, seara, după cină, în procesul tuturor momentelor de regim.

În camera în care este plasată grupa respectivă recomandăm să fie creată o ambianță de stimulare a jocurilor cu subiect privind viața şi relațiile de familie.

Modalități de realizare:

Jocuri didactice: "Masa de sărbătoare în familie", "Facem curat în casă", "În ospeție la bunici", "Noi primim oaspeți", "Mama se joacă cu copiii", "Tata pleacă la serviciu", "La plimbare cu familia " etc.

Jocuri cu subiect: "De-a familia", "Cu mama şi tata acasă", "Cu mama la medic", "Cu tata la plimbare", "La bunici în ospeție", "O ajut pe mama", "Îl ajut pe tata" etc.

Vizionarea spectacolelor. Înscenări/spectacole ale teatrului de păpuşi, ale teatrului de umbre, montarea diferitor scenete cu copiii despre viața de familie, relațiile şi comportarea în familie.

Concursuri. Concursul desenelor "Familia mea", "O ajut pe mama", "Eu sunt bărbat", "Portretul mamei", "Portretul tatălui". Concursul "Buchetul de toamnă pentru părinții mei".

Şezători la care vor participa părinții şi bunicii (confecționarea jucăriilor de brad, cadourilor de Relevion etc.).

Serate, sărbători la care participă părinții şi serate dedicate familiei, copiilor.

Metode de realizare:

- convorbirea (temele propuse);
- lectura îmbinată cu contemplarea şi comentariul imaginilor, ilustratelor;
- explicaţia şi explicaţia morală (dezvăluim sensul şi necesitatea respectării unei norme sau reguli morale);
- povestirea, povestirea morală;
- povaţa;
- exemplul adultului;
- demonstrarea acţiunilor ce ţin de conduita civilizată în familie; a diferitor imagini ilustrate, desene, fotografii etc.
- filmul/diafilmul;
- exerciţiul şi exerciţiul moral.

Evaluarea:

Forme: Observarea (comportamentului), convorbirea, jocuri cu subiect.

3. Preşcolarul mare (5-6/7 ani)

Preşcolarul mare se adaptează mai repede la mediu, limbajul devine mai coerent, se manifestă primele forme ale gîndirii logice, orientate spre sistematizare şi observare a particularităţilor obiectelor, se consolidează atenţia voluntară.

Preşcolarul mare este curios, sociabil, dispune de mai multă forţă şi abilitate în acţiuni, poziţia faţă de adult oscilează, predomină tendinţa de colaborare cu acesta.

Capacităţile psihice avansează, se dezvoltă imaginaţia, spiritul de observaţie, limbajul capătă o structură mult mai închegată, fiind construit după regulile gramaticale, se observă o inserţie mai bună în mediul social.

Preşcolarul mare se manifestă activ în procesul jocului, activităţilor printr-o organizare strategică. El evidenţiază etapele jocului, urmăreşte respectarea regulilor, poate face unele modificări în structura jocului.

Organizarea structurilor psihocomportamentale, integrarea mai eficientă în mediul social, constituie premise importante pentru începutul şcolarităţii. Activitatea dominantă este jocul pe roluri şi tendinţa spre diverse activităţi social – apreciative.

La grădiniţă programul formativ conţine mai multe activităţi obligatorii, începe pregătirea consecventă pentru şcoală, pentru noile responsabilităţi.

Obiectivele şi conţinuturile sunt prezentate în Anexa 15 (I).

Implicaţii şi strategii formative:

Aprofundarea şi consolidarea cunoştinţelor despre familie şi educaţia pentru familie se

realizează atît în cadrul jocurilor, activităţilor cît şi în procesul tuturor momentelor de regim (plimbare, mese, etc.).

În camera în care este amplasată grupa se recomandă a crea o ambianţă de stimulare a jocurilor de rol, creative, cu subiect, privind viaţa de familie şi relaţiile părinţi-copii şi o bibliotecă specială.

Modalităţi de realizare a educaţiei pentru familie:

Lecturi. Lectura creaţiilor literare prin alternare cu comentarii, convorbiri, demonstrarea/analiza ilustraţiilor, imaginilor.

Jocuri creative cu subiect propus de educatoare şi copii (de asigurat schimbarea subiectelor).

Activităţi (tematica propusă).

Înscenări/spectacole: teatrul de păpuşi, de umbre, montarea scenetelor privind evenimentele din viaţa de familie.

Concursuri: de desene, picturi, colaje cu tematica: "Familia mea", "Casa noastră",

"Mama, fiinţa cea mai dragă", "Vreau să fiu ca tata",

"Familia mea este cea mai prietenoasă",

"Cel mai frumos buchet pentru mama",

"Cel mai gingaş buchet pentru bunicuţa".

Şezători (vor participa copiii, părinţii, bunicii).

Sărbători şi serate tematice "Ziua familiei", "Ziua mamei", "Ziua copilului" etc.

Metode de realizare: convorbiri; lectura ghidată; analiza şi comentarea ilustraţiilor şi imaginilor; explicaţia, explicaţia morală; povestirea, povestirea morală; exerciţiul, exerciţiul moral; exemplul; discuţia; brainstorming-ul; povaţa; jocul de rol; modelarea, desenul etc.

Evaluarea:

Putem utiliza: observarea comportamentelor, convorbirea, probe/jocuri pentru copii; chestionarele pentru părinţi, metoda interviului (un mic interviu pentru copii) – 5-7 întrebări (întrebările se selectează din obiectivele standard de evaluare). Schimbările de comportament ale copiilor denotă interiorizarea cunoştinţelor, abilităţilor şi priceperilor privind cultura relaţiilor familiale.

Este important ca planificarea să fie flexibilă, să îmbine proiectarea pe activităţi cu cea pe arii curriculare. Pot fi organizate zile sau săptămîni tematice ("Familia mea", "Casa noastră", "În ospeţie la bunici" etc.).

Modalităţi de iniţiere şi valorizare a părinţilor în grădiniţa de copii:

Adunările de părinţi şcoala pentru părinţi se organizează conform tematicii curriculare (Anexa 15).

Laboratorul de valorizare a familiei (o modalitate de lucru cu părinţii pentru a-i exersa în

situații concrete şi a asigura completarea portofoliului familiei cu materiale necesare pentru educația copiilor şi armonizarea relațiilor familiale.

Ateliere de educație pentru familie în cadrul cărora se organizează training-uri pentru părinți pe diverse teme din curriculumul propus.

Ungheraşul familiei. În fiecare grupă se amenajează un stand special, de obicei, în vestiar, într-un loc accesibil pentru părinți cu diverse rubrici/compartimente; de exemplu: *Sfaturi pentru părinți privind călirea copilului; Conduita mamei şi a tatălui; Strategii de educație pentru sănătate; Rețete de bucate pentru copii; Regulile de igienă pe care trebuie să le cunoască copilul de 6-7 ani;* o lădiță pentru obiecții, sugestii, doleanțe din partea părinților.

În ungheraşul familiei se pot propune materiale din tematica şcolii pentru părinți.

Portofoliul familiei este completat cu materiale care au fost propuse atenției părinților în cadrul adunărilor sau atelierului, şcolii pentru părinți.

Conferințele metodico-practice pe diverse teme îmbinate cu expoziții ale proiectelor elaborate de părinți, pedagogi şi copii pe tema familiei.

Mesele rotunde/conferințe cu tematica ce reflectă schimbul de experiență al părinților şi colaboratorilor grădiniței de copii.

Şezătorile, unde se poate îmbina lucrul manual cu lectura selectată în domeniul EF.

Dezbaterea, pe marginea oricărei probleme ce ține de conduita părinților, copilului, educație etc.

Se pot aplica foarte eficient şi următoarele metode**:** *discuția liberă, lectura, prelegerea, referatul, observarea, discuțiile individuale, proiecțiile video/filme, diafilme, studiul de caz.*

II. Tehnologia procesului EF la treapta învățământului primar.

Caracteristica succintă a şcolarului mic

Şcolarul mic/7-10/11 ani, dispune de o rezistență psihofiziologică mai mare decît preşcolarul, de un potențial intelectual, moral şi fizic care este în continuă creştere. Disponibilitățile fizice se integrează treptat în funcție de solicitările psihice. Comportamentele şcolarului mic suportă oscilații specifice, ce implică tendința de accentuare sau de diminuare a unor calități în dependență de tipul sistemului nervos. Ele se completează cu diferențierile de gen/sex, care după 8-9 ani se manifestă printr-o separare a fetelor şi băieților în jocuri, comunicare, activități spontane.

Mica şcolaritate este perioada cînd se produc schimbări esențiale în activitățile de muncă şi joc, în viața copilului în general. Noul statut de elev oferă copilului un mediu mai rezervat, decît cel familial, mai competitiv; o colectivitate nouă de semeni, noi responsabilități şi influențe.

Noul mediu social complex şi, în mare măsură, extenuant, provoacă fobii paralizante. În acest context se impune în mod special importanța socializării prin instituția preşcolară care realizează legătura între familie şi şcoală.

Pentru micul şcolar este specifică dezvoltarea gradului de coeziune a elementelor de personalitate, organizarea şi integrarea lor superioară într-un tot unitar.

Obiectivele şi conținuturile sunt prezentate în Anexa 15 (II) .

Implicații şi strategii formative:

- În comunicarea şi relațiile cu şcolarul mic este necesar de evitat atitudinile extreme cum ar fi: hipertutelarea şi neangajarea sau dirijarea excesivă şi amestecul brutal, agresivitatea, violența sau comportamentul prea *dulceag* etc.
- Demersurile educaționale trebuie să pornească de la cauzele reale ale comportamentului micului şcolar şi să fie axate pe orientarea spre autoactualizarea treptată a copilului.
- Aplicarea diferitelor metode şi tehnici de stimulare şi consolidare a comportamentelor pozitive, *crearea situațiilor de succes*, încurajarea, evidențierea faptelor pozitive, *frumoase*; *încuviințarea, aprobarea etc.*
- Educația pentru familie se poate efectua în cadrul orelor de dirigenție, activităților din cadrul orelor de meditație, lectură, jocuri, matineuri, dramatizări, conversații individuale; prin intermediul procesului de studiu la toate disciplinele, prin amenajarea unor ungheraşe speciale: "Familia mea", organizarea şi completarea unui portofoliu special "Ce ştiu eu despre familie", concursuri, sărbători, şezători etc.

Organizarea activităților/şedințelor cu părinții se realizează conform unui scenariu special, elaborat de învățătorul diriginte în cadrul şcolilor pentru părinți, adunărilor de clasă, consultațiilor colective, de grup sau individuale etc.

Programul şi tematica şcolilor pentru părinți sunt elaborate în colaborare cu părinții.

Tematica şi conținuturile propuse în Curriculumul EF pot fi luate ca bază metodologică sau ca repere, idei-suport, modele.

Strategiile, metodele şi formele propuse se pot selecta, îmbina şi completa în funcție de condițiile reale, concrete: contingentul elevilor, părinților, nivelul lor de inteligență şi cultură, interese, doleanțe etc.

Evaluarea programului de educare a părinților se poate realiza prin:

- constatarea schimbărilor privind comunicarea şi relația cu copiii, partenerii conjugali şi cei familiali;
- efectele observate la nivelul atitudinilor şi al conduitelor elevului ca rezultat al optimizării relațiilor familiale şi al procesului educativ familial;
- testarea/chestionarea cu ajutorul scalelor speciale, anchetelor, chestionarelor de opinii şi evaluare a capacităților, competențelor respective;
- concursuri de proiecte, modele de armonizare a relațiilor de familie, optimizare a educației copiilor etc.

Metodele aplicate în cadrul educației părinților pot fi aplicate şi pentru a evalua schimbările survenite în conduita acestora. Mai frecvent aplicăm: observarea; convorbirea; probe/jocuri pentru copii; concursuri pentru părinți; intervievarea; studiul de caz; studierea portofoliului elevului şi portofoliului familiei; elaborarea posterelor EF.

III. Tehnologia procesului EF la nivelul elevilor din gimnaziu şi liceu.

Caracteristica succintă a vîrstei

Elevul de 11/12 ani posedă o rezistență psihofizică mai mare decît şcolarul mic, este foarte curios, activ. Maturizarea sexuală care a început, îl face mai sensibil, receptiv şi vulnerabil în relațiile şi comunicarea cu genul opus.

Procesele psihice cognitive se dezvoltă activ sub influența gîndirii, care devine tot mai logică, asociativă, abstractă.

Grupul de referință la vîrsta pubertară şi adolescentină începe a avea o importanță mare, copilul, găsind în el un refugiu, consilier şi prieten.

Către 13-14 ani se conturează interesele, convingerile şi atitudinile elevului, se observă înclinarea şi predilecția pentru anumite activități.

Vîrsta adolescentină este foarte favorabilă pentru orientarea profesională şi realizarea educației pentru familie în corelație cu formarea competențelor şi deprinderilor de viață.

Conținuturile recomandate se pot restructura conform obiectivelor proiectate, intereselor, necesităților grupului de elevi.

Activitățile şi metodele educaționale propuse se pot utiliza în cadrul formal, în procesul studierii disciplinei *"Etica şi psihologia vieții de familie"*, şi în cadrul nonformal de studiere a unui curs opțional, al şcolii pentru adolescenți, lectoratelor, atelierelor de formare personală. Am stabilit că *Atelierul de formare personală* este foarte eficient după frecventarea unui curs opțional de EF din cadrul şcolii sau clubului pentru adolescenți.

Regulile esențiale pe care le-am conturat se reflectă într-un *Cod etic al membrilor şcolii şi Atelierului de formare personală, care rezidă în:*

- atitudine binevoitoare şi empatică;
- onestitate şi sinceritate la toate nivelurile relaționale;
- nu se admite o atitudine moralizatoare sau una superioară;
- nu se critică şi nu se judecă, nu se blamează;
- comunicare liberă, discretă şi discuție constructivă;
- respectarea confidențialității şi a anonimatului;
- dreptul de a nu participa la unele discuții şi activități.

Pe parcursul experimentului pedagogic am determinat modalitățile de selectare a conținuturilor.

În procesul educației pentru familie s-au dovedit a fi eficiente:

a) întocmirea unei liste cu subiectele pe care ar dori să le studieze adolescenții (în grup, individual, colectiv;
b) tehnica *scriere liberă*;
c) brainstorming-ul;
d) expunerea orală;
e) convorbirea şi discuția;
f) chestionare pre-curs şi post-curs.

Chestionar EF aplicat pre-curs în cadrul experimentului:

1. Ce subiecte ai dori să studiezi?
2. Ce modalități de educație pentru familie alegi: cursul opțional, şcoala pentru adolescenți, atelierul formării personale în EF, lectoratul etc.
3. Vei discuta cu părinții subiectele studiate / cercetate ?
4. Ce vreau:
   - să mă cunosc mai bine;
   - să-mi clarific valorile şi virtuțile;
   - să mă stimez mai mult;
   - să mă apreciez şi să mă perfecționez;
   - să-mi cunosc propria sexualitate;
   - să ştiu avantajele vieții de familie;
   - să conştientizez capacitatea şi forța luării deciziilor;
   - să înțeleg esența dragostei adevărate;
   - să iau decizii adevărate privind relația cu sexul opus;
   - să comunic eficient;
   - să mă simt firesc în relațiile cu persoanele de sex opus;
   - să cunosc mai multe despre sexualitate şi dragoste;
   - să cunosc mai multe despre contracepție;
   - să cunosc metode de profilaxie a maladiilor transmisibile sexual HIV/SIDA;
   - să fiu pregătit pentru viața de familie.
5. Care-ți sunt aşteptările privind EF?

Metode, tehnici şi strategii aplicate ce au asigurat eficiența procesului EF.

Strategiile prin care conținutul Curriculumului EF capătă funcționalitate, sens şi valoare sunt variate. Pot fi aplicate *strategii inductive şi deductive, expozitiv-euristice, stimulativ-evaluative, de dezvoltare a gîndirii critice, de învățare prin colaborare, de modelare etc.*

Ansamblul de metode care s-au dovedit a fi mai eficiente în activitățile realizate cu elevii din gimnaziu şi liceu se structurează pe axa participării active, implicațiilor tactice. Acestea sînt următoarele:

Studiul de caz – o modalitate de analiză a unei situații specifice, particulare (reale sau modelate) care există sau poate apărea în viața privată a persoanei. În educația pentru familie vom aplica metoda vizată în vederea: studierii, diagnosticării, soluționării sau transformării unei anumite situații. Trebuie să ținem cont că cazurile pot fi pozitive şi negative. Utilizarea metodei se finalizează cu o informație de elucidare detaliată a cazului şi încheiere (concluzie).

Expunerea – o metodă complexă de comunicare sistemică şi continuă a cunoştințelor pe cale verbală, nonverbală şi demonstrativ – intuitivă.

În educația pentru familie aplicăm mai frecvent următoarele forme de expunere: descrierea, comentariul, explicația, povestirea; uneori prelegerea.

Conversația euristică oferă posibilitate elevului de a descoperi, înțelege şi a argumenta cunoştințele dobîndite întrebările se pregătesc din timp şi au caracter problematizat.

Dezbaterea – se caracterizează printr-un schimb de opinii în baza analizei profunde a unei probleme.

Brainstorming-ul (asaltul de idei), o modalitate complexă de a elabora un flux continuu de idei în mod spontan, privind o anumită problemă. Se lucrează în grup la o masă rotundă, atmosferă deschisă, echilibrată, respectînd următoarele etape: anunțarea problemei, emiterea ideilor fără nici o interdicție, încheierea şi evaluarea ideilor, formularea concluziilor.

Aceleaşi posibilități le comportă variantele de brainstorming: brainstorming-ul scris şi brainsketching (brainstorming cu schițe).

Sinectica, o modalitate de creație în grup asemănătoare cu brainstorming-ul, dar care permite evaluarea critică imediată a ideilor, admite continuarea, asocierea, optimizarea ideilor. Sinectica oferă posibilități de elaborare a modelului, experimentare şi aplicare în practică a ideilor.

Jocul de rol, metodă ce permite interpretarea unor roluri sau efectuarea acțiunilor simulate. Ea asigură participanților "încercarea" anumitor comportamente, exprimarea unor emoții şi sentimente, experimentarea unor puncte de vedere, acțiuni etc. Mai eficient va fi jocul de rol utilizat în grupuri mici.

Sociodrama, o modalitate eficientă pentru studierea şi psihoterapia grupului familial, care constă dintr-o improvizare a unui scenariu în care fiecare subiect are un anumit rol. Trăirea acestuia contribuie la conştientizarea cauzelor unor conflicte, tensiuni, astfel ajutînd persoanelor implicate la elaborarea strategiilor de soluționare a lor.

Organigrama, modalitatea de prezentare grafică, schematică a organizării, subordonării

relațiilor ce se manifestă în grupul familial, în care se evidențiază statutele, rolurile membrilor acestuia, obiectivele, corelațiile inter- şi intranivelare.

Exercițiul structurat – o modalitate complexă de exersare prin:

a) alegerea obligatorie a unei soluții/posibilități;
b) finisarea cazului/situației;
c) finisarea frazelor de tipul: am studiat… , am aflat…., am înțeles…, etc.;
d) finisarea opiniilor sau construirea controverselor;
e) stabilirea asemănărilor/deosebirilor; avantajelor/dezavantajelor etc. prin completarea "graficului T";
f) elaborarea concluziei.

Mai pot fi aplicate pe larg: "masa rotundă", discuția "Panel", lectura ghidată, eseul, chestionarul, interviul în trei etape etc.

Activitățile cu părinții ne-au convins că putem aplica tehnologia descrisă, elucidînd în continuare ansamblul de condiții privind eficientizarea activităților cu părinții în procesul respectiv.

Astfel, am stabilit că extrem de importantă este *imaginea specialiştilor* care vor lucra cu părinții (diriginți, psihologi, medici etc.). Aceasta trebuie să fie impecabilă din punct de vedere moral-etic, fiind completată de cea a unor profesionişti competenți şi familişti eficienți.

Selectarea temelor şi elaborarea proiectului se recomandă a fi realizate împreună cu părinții. Se stabileşte un orar comod şi funcțional al activităților; exemplu: adunările de părinți se organizează una la 2 luni, iar şedințele Universității/şcolii pentru părinți o dată la 1-2 săptămîni.

Activitățile în cadrul Universității / Şcolii pentru părinți se desfăşoară într-o atmosferă liberă, cordială şi într-o succesiune logică, asigurînd informarea şi clarificarea situațiilor de problemă sau exersarea anumitor priceperi.

Se ia în considerare că învățarea/formarea adulților este axată pe două aspecte intrinseci: motivație şi proces (Anexa 15.III).

Motivația diferă de la un părinte la altul în funcție de nivelul culturii acestuia, nivelul aspirațiilor, capacităților intelectuale şi parentale, aptitudini, caracterul şi particularitățile însuşitei copilului, atitudinii lui față de şcoală, profesori, nivelului de educabilitate al acestuia şi al părintelui.

Este necesar ca dirigintele să desfăşoare activitățile cu părinții astfel ca să nu colaboreze nici la nivelul minim al acestor particularități şi nici să nu depăşească pe cel maxim, deoarece ambele extreme au efecte negative; în primul caz, indiferență sau atitudinile formale ale părinților, cel de-al doilea poate produce anxiozitate, frustrație şi descurajare.

Comunicarea şi relațiile axate pe empatie, tact, dinamism, receptivitate, trebuie să fie orientate spre poziția sociocentrică, în centrul căreia se plasează reprezentările de tipul: "noi facem"; "noi decidem", "noi acționăm astfel" etc. Poziția vizată permite să formăm/perfecționăm deprinderile de

colaborare (parteneriat) la părinți şi să anihilăm reprezentările egocentrice de tipul: *eu am hotărît*, *facem ce spun eu*, *eu vreau* etc. sau cele alterocentrice (*tu eşti vinovat*, *tu eşti obligat* etc.), care produc foarte multe conflicte familiale, mai cu seamă la vîrsta pubertară şi adolescentină a copiilor.

Locul desfăşurării activităților trebuie să fie bine gîndit şi pregătit, fiind o sală spațioasă, comodă, amenajată cu toate mijloacele necesare: proiector, postere, planşe etc. Părinții vor fi tratați cu amabilitate, atenție, simpatie, respect şi răbdare. Nu se admit învinuirile, reproşurile, tonul moralizator de mentor sau o atitudine superioară, arogantă.

Poate fi organizat un stand special pentru părinți unde se vor afişa posterele executate la tema studiată, o mapă transmisibilă cu materiale adăugătoare (sfaturi, recomandări, modele, exerciții etc.) şi se propune ca părinții să-şi elaboreze un *Portofoliu al familiei*, care va fi completat la fiecare activitate cu diverse materiale: sugestii, informații/recomandări, remedii şi aplicații pentru optimizarea relațiilor şi a educației familiale.

În caz dacă unii părinți au lipsit de la o activitate, se propune ca să se studieze la domiciliu mapa transmisibilă cu materiale de la şedința în cauză.

Evaluarea programului din cadrul Universității / Şcolii pentru părinți poate fi realizat prin: sondajele de opinii, prin scalele de evaluare a satisfacției / insatisfacției, urmărirea rezultatelor ce țin de comportamentul copiilor şi al părinților.

Forme şi metode recomandate în organizarea activităților cu adulți:

- adunări/şedințe cu părinții;
- consultații în grup;
- conferințe/mese rotunde;
- universități/şcoli pentru părinți;
- ateliere de formare parentală;
- vizite la domiciliu;
- training-uri;
- discuții cu participarea părinților şi elevilor;
- expunere şi discuții cu invitarea diferitor specialişti (medic, psiholog, psihiatru etc.);
- prelegere/dezbatere;
- demonstrarea filmelor, diapozitivelor etc.
- studiul de caz;
- portofoliul familiei;
- conversații euristice;
- chestionare de opinii;
- problematizarea;
- lectura etc.

Pentru a conştientiza şi monitoriza procesul complex al educației pentru familie s-a elaborat organigrama *Modelului pedagogic interacțional al EF*, care redă grafic structura acestuia la nivelul activităților organizate cu actorii educaționali.

Modelul pedagogic interacțional al EF permite precizarea şi coordonarea acțiunilor în procesul organizării-realizării educației pentru familie şi asigură dirijarea, corelarea şi îmbinarea sinergetică a activităților, iar organigrama reflectă grafic structura organizatorică acțională a procesului în integritatea lui (Figura 14).

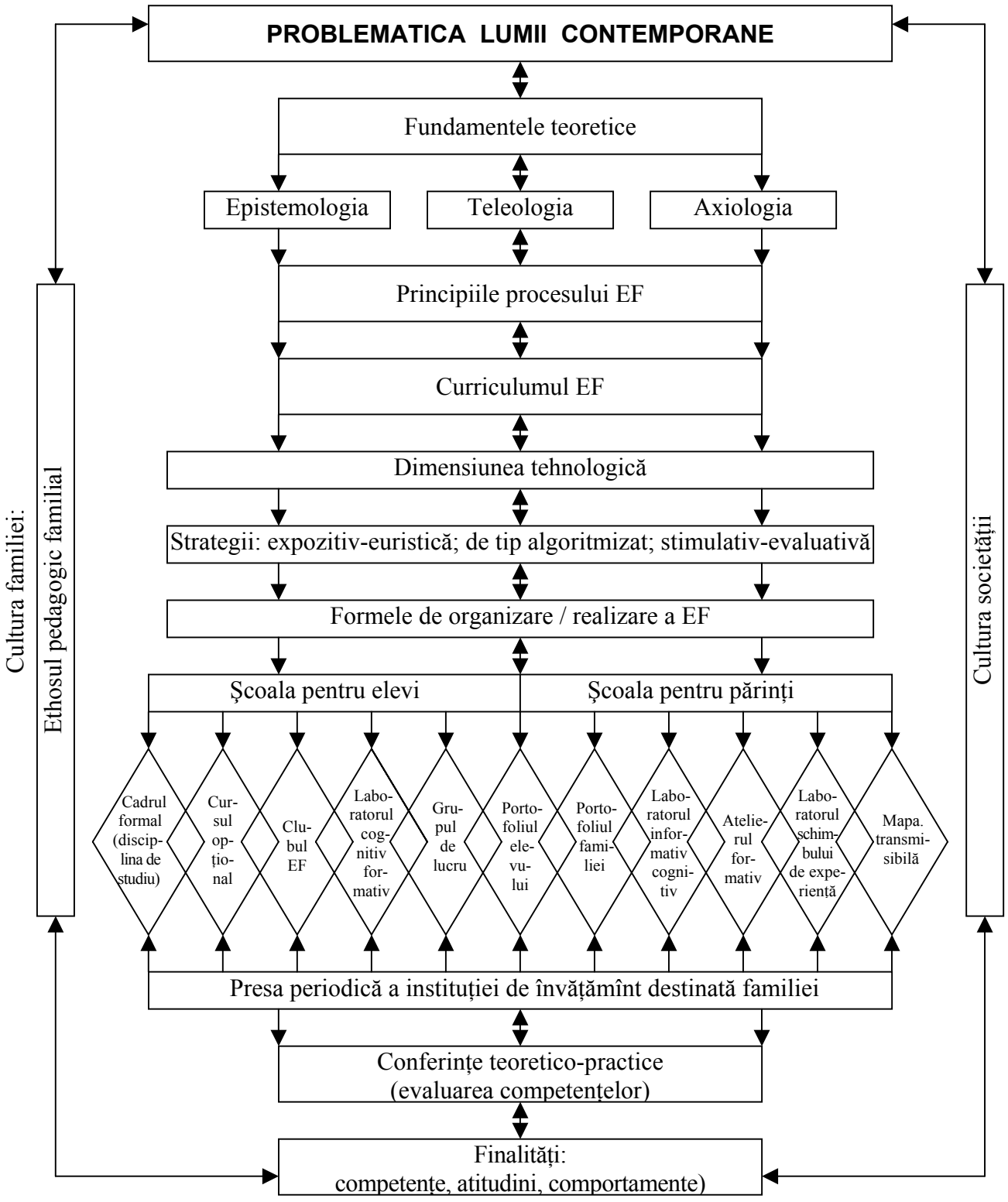

Figura 14 . Modelul pedagogic interacțional al EF

Activitatea de implementare a EF a demonstrat eficiența *tehnologiei acțiunilor sinergetice* de organizare-realizare-evaluare a activităților cu părinții, pedagogii, copiii, elevii şi a *mecanismul hexagonal de formare a competențelor în domeniul EF ce se constituie din şase elemente:* **analiză/introspecție ↔ diagnostic/studiere ↔ proiectare/pronosticare ↔ activitate/creativitate ↔ formare/consolidare ↔ estimare/concluzie.**

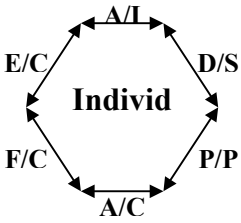

Figura 15. Mecanismul hexagonal de formare a culturii familiale

Acest mecanism de formare a competențelor la nivel de individ în procesul EF, l-am aplicat în cadrul tuturor formelor de lucru cu elevii, părinții, pedagogii în laboratoarele, atelierele, grupul de susținere şi cursurile opționale, ce necesitau elemente de consiliere, corectare, indicații de reechilibrare a modului de viață familial.

Concluzii

Scopul acestui subcapitol a fost de a elucida structura *Sistemului educației pentru familie*, reperele conceptuale de fondare, interconexiunea componentelor şi subcomponentelor acestuia. Schema *Sistemului EF* asigură conştientizarea interelațiilor dintre ansamblul elementelor, reflectînd perspectiva educației permanente în contextul PLC pentru realizarea cerințelor societății într-o perpetuă schimbare (Figura 13).

Au fost determinate şi formulate funcțiile, legitățile sistemului şi principiile procesului EF, s-a prezentat sintetic dimensiunea metodologică în cele trei aspecte: modele, strategii, tehnologii, realizînd precizările de rigoare.

În conformitate cu rigorile teoretice şi implicațiile parvenite din cadrul experiențial şi cel experimental am elaborat şi validat mecanismul hexagonal de formare a competențelor în domeniul EF, *Modelul pedagogic interacțional* al EF şi organigrama acestuia, ce reflectă structura organizatorico-acțională a procesului de educație pentru familie.

Un rol deosebit am acordat tehnologiilor aplicate în procesul EF în învățămîntul preşcolar, primar, gimnazial, liceal şi pentru părinți, precum sunt: strategiile formative şi instrumentele de studiere-formare-evaluare.

4.3. Procesualitatea evaluării educației pentru familie: repere teoretice şi praxiologice

Evaluarea pedagogică reprezintă o acțiune complexă ce se desfăşoară în cadrul instituției de învățămînt şi constă în raportarea sistematică a rezultatelor obținute într-o anumită activitate la un ansamblu de criterii specifice unui domeniu în scopul luării deciziilor pentru facilizarea performanțelor succesului şcolar, care mai apoi vor contribui la construcția succesului social al individului [8; 21; 35; 47].

Evaluarea procesului EF s-a desfăşurat în trei etape convenționale: apropiată, medie şi

îndepărtată. *Etapa apropiată* include o perioadă relativ scurtă de timp: de la cîteva luni pînă la 1 an şi se caracterizează prin modificarea comportamentului cu privire la stilul, comunicarea, interacțiunile şi relațiile familiale, la reechilibrarea modului de viață, bazate pe noile achiziți/competențe.

Etapa medie include o perioadă de timp de la 1 pînă la 2 ani şi se caracterizează printr-o stabilitate evidentă a comportamentului familial. Membrii familiei au perceput-o ca pe o perioadă de atenuare a unor conflicte interpersonale, armonizare a relațiilor, ameliorare a climatului moral, optimizarea adaptabilității şi coeziunii familiale.

Etapa îndepărtată (în timp) rezidă în crearea unei familii armonioase şi durabile.

Experimentul realizat ne-a convins că suntem în stare se evaluăm prima şi a doua etapă prin aplicarea următoarelor metode: observații, conversații, testare (aplicații practice), chestionare şi analize comparative a comportamentelor.

Rezultatele chestionării postformative (Anexele 9; 17; 18; 19), reflectă un ansamblu de schimbări calitative în pozițiile nominalizate anterior, iar părinții şi elevii dau o apreciere înaltă tehnologiei şi conținutului EF.

Evaluarea are o influență deosebită asupra climatului educațional al familiei, clasei şi instituției de învățămînt, asupra formării şi consolidării atitudinilor valorice, competențelor care contribuie la dezvoltarea comportamentelor sociale. *Ea vizează situația instituțiilor dar şi a actorilor educației implicați în proiectarea şi realizarea procesului de învățămînt care reflectă calitatea sistemului sau a unei părți a sistemului educațional* [47].

Literatura de specialitate elucidează o distincție metodologică importantă a teoriei şi practicii evaluării ce ține de delimitarea acțiunilor de măsurare şi apreciere, proiectate şi realizate la nivel de sistem şi de proces [47].

Dat fiind faptul că evaluarea de sistem *urmăreşte gradul de realizare a finalităților macrostructurale şi corelarea calității învățămîntului cu contribuția sa la dezvoltarea socială* [47;49] am considerat oportun să realizăm o evaluare şi analiză pedagogică a componentelor funcționale, structurale şi ulterior a celor operaționale ce țin de procesul EF. Determinarea situației reale a acestuia, a acțiunilor ce e necesar să fie întreprinse pentru eficientizarea EF şi prognozarea, anticiparea dificultăților posibile vor asigura valorizarea caracterului prospectiv şi permanent al educației pentru familie.

Prin prisma acestor considerații, am elaborat un *Model poliaspectual de evaluare a EF* ce conține două coordonate metodologice, elucidate de cercetătorii din domeniul evaluării: *coordonata modelelor convenționale şi coordonata modelelor nonconvenționale de evaluare* (Neacşu I., Stoica A., 1996, p.31; Cristea S., 2000, p.131; Tyler R.W., 1950, De Ketele J.M.,

Roegiers H., 1991; Scriven M., 1967 etc.). În virtutea faptului că pedagogia postmodernă axată pe teoria curriculară, permite corelarea celor două *perspective: evaluarea de sistem şi de proces, ne-am orientat spre elaborarea unui construct mixt, care ar asigura* ***colectarea, organizarea şi interpretarea datelor*** [63] *privind gradul de realizare a obiectivelor microstructurale în raport cu cele macrostructurale*.

În felul acesta, am îmbinat abordarea evaluării clasice, bazată pe obiective, cu modelul evaluării centrate pe decizia instituției de învățământ, modelele evaluării strategice (Stake R.E., 1970), *evaluării cvalimetrice*/calitative.

Modelul poliaspectual de evaluare a EF (FIPSAMP), preconizat ca subcomponent al componentului fundamente metodologice din Sistemul EF, aplicat în cercetare include următoarele criterii:

1. **Finalitățile care urmează a fi atinse** la nivelul instituției de învățământ (grădiniță, şcoală, liceu etc.):
   - determinarea scopurilor educaționale ce vor fi atinse la nivelul instituției de învățământ;
   - experiențele educative aplicate pentru realizarea scopurilor-obiectivelor proiectate;
   - nivelul realizării scopurilor-obiectivelor.
2. **Intrarea/includerea în sistem** a individului care vizează contextul pedagogic în care este inclus acesta:
   - analiza resurselor pedagogice;
   - spațiul şi timpul rezervat activităților;
   - conținutul şi calitatea materialelor didactice (programe, manuale, ghiduri, planşe etc.);
   - relația profesor-elev/respectarea deontologiei pedagogice.
3. **Procesul de formare**:
   - calitatea operaționalizării obiectivelor;
   - valorizarea conținuturilor şi abordarea acestora din perspectiva problematicii lumii contemporane;
   - corelația intra-, inter-. şi transdisciplinară a EF cu alte discipline de studiu;
   - modalitățile de integare a conținuturilor aplicate în EF (liniare, modulare, concentrice, infuzionale etc.);
   - valorificarea resurselor colectivității de elevi.
4. **Satisfacerea aspirațiilor – intereselor concrete ale elevilor, familiei, comunității locale**:
   - valorificarea alternativelor educative;
   - analiza activităților EF din perspectiva necesităților sociopsihopedagogice ale copiilor-elevilor-studenților-părinților.

5. **Analiza implicării actorilor educativi sociali în EF:**
   - funcționalitatea colaborării şi parteneriatului actorilor implicați în EF;
   - poziția şi funcțiile şcolii în parteneriatul educativ al actorilor sociali.
6. **Mecanismul dirijării/managementul EF**:
   - organizarea şi dirijarea activităților educative pentru elevi şi părinți;
   - strategii de dirijare şi realizare a EF la toate nivelurile;
   - calitatea acțiunilor manageriale din punct de vedere metodologic şi praxiologic.
7. **Produsul final al procesului de EF** reprezintă etapa ieşirii din sistem care asigură formarea *imaginii globale a ciclului* [47] educativ proiectat şi realizat:
   - stabilirea raportului dintre resursele aplicate şi calitatea produsului obținut (performanțele şi competențele elevului);
   - calitatea şi eficiența achizițiilor obținute de elev în raport cu sine şi obiectivele-standard;
   - diagnosticarea şi prognosticarea evoluției procesului educativ, competențelor şi comportamentelor elevilor şi părinților.

Modelul aplicat ne-a permis să evaluăm poliaspectual educația pentru familie a elevilor, studenților şi părinților, să realizăm o analiză detaliată a situației şi să elaborăm recomandări privind reperele teoretice şi metodologice ale acesteia.

Pentru a eficientiza evaluarea de proces, am elaborat strategii şi instrumente de evaluare a EF pentru fiecare vîrstă.

I. Evaluarea programului de educație a părinților şi copiilor

Evaluarea programului de educație a părinților se realizează treptat prin diverse strategii şi metode. Lipsa unor rezultate imediate nu trebuie să provoace reacții negative.

În cazul în care suntem convinşi că activitățile EF au fost bine concepute şi organizate, dacă participarea părinților a fost activă, interesantă, creativă, iar reacțiile ambilor părți au fost pozitive, putem conchide că scopul a fost atins.

Literatura de specialitate propune un set de instrumente necesare pentru evaluarea activităților cu părinții [10; 25; 43; 82] la un mod general. Noi propunem cîteva strategii de evaluare care au contribuit la determinarea schimbărilor ce țin de comportament, orientările valorice şi calitatea competențelor.

Evaluarea se poate realiza prin intermediul următoarelor **strategii**:

– **evaluarea periodică** ce presupune o testare periodică prin *scale de evaluare a satisfacției/insatisfacției părinților*, chestionare de opinii probe-aplicații de testare a competențelor etc.;

– **diagnosticarea şi observarea conduitelor, reechilibrarea modului de viaţă,** axată pe observarea schimbărilor produse în relaţia de cuplu, relaţia cu copilul, în stilul, regimul de viaţă, climatul familial (Anexele 2; 3; 4).

– **comunicarea deschisă şi eficientă** permite să aflăm în conversaţii şi discuţii cu copiii şi părinţii ce anume s-a schimbat cu privire la atitudinile şi competenţele elevilor, părinţilor vizavi de cultura comportării în cadrul familiei, în baza opiniilor expuse;

– **construirea conflictului moral;** prin intermediul acestei strategii creăm situaţii speciale de conflict vizînd comportarea în cadrul familiei, relaţia copil-părinte; relaţia cu semenii şi ulterior realizăm analize comparative;

– **crearea situaţiei de succes în relaţiile familiale**, presupune aplicarea metodelor de stimulare, exersare şi aprobare pentru a consolida şi, totodată, a evalua comportamentul copilului.

Validarea tehnologiei de evaluare a EF a contribuit la precizarea conţinutului chestionarelor, probelor pentru fiecare vîrstă şi conturarea strategiilor de evaluare eficientă în domeniul vizat.

Propunem aceste instrumente în ordinea în care le putem aplica în concordanţă cu particularităţile de vîrstă şi desfăşurarea procesului educaţiei pentru familie.

Chestionar pentru părinţi „ECSAC"
(Evaluarea comportamentului socio-afectiv al copilului de 6/7 ani)

1. Consideraţi că copilul dvs. are o comportare civilizată?
2. Copilul dvs. se comportă adecvat în societate (în ospeţie, la teatru, muzeu, pe stradă, în curte etc.)?
3. Consideraţi că copilul dvs. are o atitudine respectuoasă faţă de adulţi?
4. Cum îşi manifestă copilul dvs. atitudinea faţă de faptele negative ale unor persoane sau personaje din filme, poveşti ş.a.?
5. Posedă copilul priceperea de a anticipa sau evita unele acţiuni negative? În ce măsură (comentaţi).
6. Care este atitudinea copilului faţă de munca dvs.?
7. Ce atitudine manifestă copilul dvs. faţă de oamenii în etate, cei bolnavi etc.? Comentaţi.
8. Manifestă copilul înţelegere şi compasiune cînd cineva a nimerit în situaţii dificile sau confuze?
9. Manifestă interes şi deschidere spre comunicare; poate întreţine o conversaţie sau discuţie? Comentaţi.
10. Cunoaşte şi înţelege semnificaţia valorilor morale; cum apreciază: Adevărul, Binele, Frumosul; munca, cinstea, hărnicia, familia? (Vă rugăm să ierarhizaţi aceste valori după criteriul cum le apreciază copilul dvs.) Comentaţi.
11. Consideraţi că copilul dvs. manifestă receptivitate?

12. Citiți atent trăsăturile de caracter date şi repartizați-le în următoarele coloniţe:
    a) sunt stabile;
    b) se manifestă uneori;
    c) nu sunt formate;
    d) consider că trebuie să educ/ formez.

Trăsăturile: răbdare, bunătate, curaj, bunăvoință, cordialitate, independență, spirit de inițiativă, de disciplină (ordine), onestitate, responsabilitate, hărnicie, creativitate, asiduitate.

13. Ce trăsături negative de caracter ați observat la copilul dvs.?
14. Ce înțelege copilul dvs. prin sentimentul datoriei?
15. Care este atitudinea copilului față de semenii săi (colegii de la grădiniță etc.)?
16. Ce comportament are copilul acasă? Cum se comportă cu ceilalți membri ai familiei? Comentați.
17. Care este atitudinea față de rude, bunici? Comentați.
18. Considerați că copilul dvs. depune efort volitiv pentru a ajuta pe alte persoane? Comentați pe cine anume.
19. Cum se manifestă sentimentul colectivismului la copilul dvs.?
20. Puteți spune că copilul dvs. este un copil bine educat? Comentați.
21. Ce atitudine are copilul dvs. față de plaiul natal, oraşul/satul în care locuieşte? Comentați.
22. Respectă copilul dvs. regulile de conviețuire în familie? În ce măsură? Comentați.
23. Îi amintiți copilului deseori sau în permanență cum trebuie să se comporte cu semenii, rudele, colegii din grădiniță sau curte? Comentați.
24. Care sunt temele preferate de discuție ale copilului cu tata, mama, bunicii (alte rude)? Comentați.
25. Ce trăsături de caracter ale copilului dvs. se manifestă în situațiile de criză? (în familie, în propria lui viață etc.)
26. Cum reacționează copilul dvs. la durerea aproapelui?
27. Ce atitudine are copilul dvs. față de natură, animale?
28. Îl puteți considera pe copil bun, mărinimos, fricos, răutăcios? Comentați.
29. Considerați că copilul dvs. iubeşte frumosul? Comentați.
30. De ce trăsături de caracter/comportament ați dori să se debaraseze copilul dvs.?

Notă: Acest chestionar vă poate asigura nu numai diagnosticarea comportamentului socio-afectiv al copilului, ci şi evaluarea atitudinii părinților față de educația copiilor, poate elucida nivelul culturii familiei.

Răspunsurile nu pot fi corecte sau incorecte; răspunsurile trebuie să fie sincere, obiective, să reflecte situația reală, adică comportamentul copilului în diverse situații de viață.

2. Probe pentru copii

I. Relația copil-adult:

- este sensibil şi receptiv față de atitudinea adultului;
- manifestă atitudine de încredere şi deschidere spre comunicare;
- manifestă inițiativă în raport cu adultul, tinde să atragă atenția asupra sa;
- îşi modifică comportamentul în funcție de cerințele şi conduita adultului;
- reacționează adecvat la aprecierile adultului; diferențiază aprobarea şi dezaprobarea;
- manifestă interes şi ataşament față de adulții apropiați, preferă colaborarea cu ei, doreşte să fie stimat;
- încearcă a mîngîia, a susține adultul dacă observă că acesta este trist, indispus sau bolnav;
- are nevoie de susținerea adultului în activitățile inițiate, aplică corect adresările**.**

II. Relația cu semenii

- percepe colegii ca parteneri egali de activitate;
- poate fi inițiatorul cunoştinței cu un alt copil şi poate întreține o discuție;
- îşi modifică comportamentul în dependență de conduita celui de o seamă;
- manifestă interes şi deschidere spre comunicare, joc şi alte forme de colaborare;
- este capabil să respecte cerințele sau regulile unei activități propuse de un alt coleg;
- manifestă înțelegere şi compasiune în situațiile dificile sau confuze în care au nimerit colegii, este receptiv față de durerea sau disconfortul altui copil.

III. Conduita morală

- posedă deprinderi de conduită civilizată şi asemenea calități ca răbdarea, curajul, responsabilitatea, spiritul de ordine, disciplină, independență;
- posedă sentimentul colectivismului şi al disciplinei conştiente, fiind în stare să coordoneze cu adulții sau cu acțiunile lor, să se subordoneze anumitor exigențe;
- posedă priceperea de a anticipa sau a evita unele acțiuni pentru a ameliora starea lucrurilor;
- depune efort volitiv pentru a îndeplini o însărcinare şi este în stare să-şi planifice o activitate nu prea complicată (ordine şi curățenie în odaia sa, acordă ajutor bunicilor etc.);
- cunoaşte şi înțelege semnificația valorilor: Sacru, Bine, Adevăr, Frumos, şi virtuților umane: onestitate, cinste, hărnicie, muncă etc.;
- respectă munca adultului;

- are o atitudine grijulie față de cei bolnavi, față de cei mai mici decît el sau față de cei în etate.

Notă: Aplicăm observarea sistematică sau putem crea situații speciale ca să observăm reacția şi comportarea copilului.

II. Evaluarea eficienței programului de EF a elevilor la treapta învățământului primar se poate realiza prin:

- observarea directă şi indirectă (prin intermediul părinților);
- chestionare/intervievare;
- testarea; de exemplu, testul celor 20 de propoziții privind diferite aspecte ale vieții de familie;
- eseul, rezumatul, schița; de propus teme cu caracter creativ, de exemplu:
  - *"Lîngă mama, lîngă tata";*
  - *"Casa părintească – un început de Patrie";*
  - *"Eu şi familia mea";*
  - *"Familia, armonia şi fericirea omului";*
  - *"Frumosul şi familia";*
  - *"Natura şi familia";*
  - *"Credința şi armonia în familie";*
  - *"Familia şi sănătatea omului" etc.*

Strategiile descrise la treapta învățământului preşcolar se aplică şi la acest nivel, completîndu-se cu **strategia interpretării personale a valorilor familiale**, care poate îmbina diverse metode şi procedee: eseul, rezumatul, schița etc.

III. Evaluarea ca o componentă a Modelului pedagogic interacțional al EF

Propunem cîteva probe de evaluare a unor aspecte privind pregătirea pentru viața de familie a elevilor din clasele a X-XII-a în baza Curriculumui EF.

1. Chestionar de opinii privind căutarea identității

1. Cine sunt eu?
2. Ce doresc eu în viață?
3. Ce calități posed?
4. Care sunt slăbiciunile mele?
5. Care calități ale mele îmi plac?
6. Ce trăsături aş dori să-mi dezvolt?
7. Care sunt activitățile mele preferate în cadrul familiei?
8. Identifică cîteva (3-4) calități de ale mamei care-ți plac.
9. Identifică cîteva (3-4) calități de ale tatălui care-ți plac.

10. Identifică cîteva trăsături de ale mamei de care ai dori să se debaraseze ea.
11. Identifică cîteva trăsături de ale tatălui de care ai dori să se debaraseze el.
12. Care sunt valorile pe care le vei urma în viaţă?

2. Cunoaşte-te pe tine însuţi

Gînduri şi fapte ce mă caracterizează

I. Eu gîndesc despre mine	**II. Faptele mele**
Consider că sunt: bun/ă receptiv/ă, sensibil/ă; altruist/ă, modest/ă, onest/ă; atent/ă; dur/ă; sincer/ă; credul/ă; încăpăţînat/ă; optimist/ă; arogant/ă; insistent/ă, intelegent/ă; reţinut/ă; paşnic/ă; timid/ă; anxios/oasă; răzbunător/oare; intelegent/ă; reţinut/ă; creativ/ă; pedant/ă; hotărît/ă; nehotărît/ă; frumos/oasă, mobil/ă; pritenos/oasă; principial/ă; mîndru/ă, etc.	• ajut frecvent părinţii; • sunt preocupat de sport; • îmi pregătesc sistematic lecţiile; • citesc foarte mult; • comunic normal cu colegii de clasă; • prietenesc onest cu o fată/ un băiat; • timpul liber îl petrec la discotecă, bar, bibliotecă, turism etc.
II. Eu aş vrea să fiu:	**IV. Plan de acţiuni pentru formarea personală**

3. Chestionar "Analizează-ţi sentimentele"

1. Este mai bine să te căsătoreşti cu oricine decît să rămîi singur întreaga viaţă?
2. Poţi iubi pe cineva pe care nu-l cunoşti bine?
3. Prima întîlnire dintre două persoane poate naşte un sentiment puternic?
4. Pasiunile *fulgerătoare* dintre două persoane durează mult?
5. Un cuplu care se iubeşte cu adevărat, pe parcursul vieţii rămîne la vîrful intensităţii emoţionale de la început?
6. De ce dragostea bazată numai pe pasiune se consideră egoistă şi temporară?
7. De ce singura posibilitate de a distinge între pasiune şi dragostea adevărată este timpul?
8. Te poţi aştepta la conflicte în căsnicie chiar dacă aceasta este întemeiată pe o dragoste adevărată?
9. Consideri că dragostea adevărată învinge totul?
10. Trebuie să depui efort sistematic pentru a întreţine şi proteja dragostea?
11. Cine într-o relaţie caută mai mult să-şi satisfacă nevoile emoţionale de siguranţă?
12. Cine se confruntă mai frecvent cu dorinţa fizică, băieţii sau fetele?
13. Poţi accepta o căsătorie *de probă?*

Notă: Chestionarul Nr.3 se poate aplica pre-curs şi după studierea unui curs opţional de EF post-curs, la elevii din clasele a XI-XII, studenţi, dar poate fi aplicat şi la persoanele adulte.

4. Chestionar – aplicație
Valorile şi virtuțile personalității

1. Care valori le consideraţi importante?
2. Care sunt valorile familiei dvs.?
3. Asupra căror valori se pune accentul în educația dvs.?
4. Coincid valorile dvs. cu sistemul de valori al colegilor?
5. Ce valori ați vrea să transmiteți în viitor copiilor dvs.?
6. Ce valori ați moştenit de la părinți?
7. Ce valori ați moştenit de la bunici?
8. Ați observat diferențe între propriul sistem de valori şi cel al părinților?
9. Care sunt virtuțile dvs.?
10. Ce virtuți posedă mama?
11. Ce virtuți posedă tata?
12. Nominalizați virtuțile bunicilor.
13. Elaborați o listă a valorilor şi a virtuților familiale.
14. Elaborați o listă a trăsăturilor care nu vă plac la persoanele apropiate.
15. Elaborați o listă a trăsăturilor negative de care ați vrea să vă debarasați.
16. Elaborați un plan de acțiuni care v-ar permite să vă debarasați (să neutralizați) de trăsăturile negative.

Notă: se poate aplica cu scopul evaluării valorilor personale şi a celor familiale la adolescenți şi părinți.

Proba de opinie "Poți deosebi dragostea adevărată de cea pripită ?"

1. Persoana este mistuită de sentimente *fierbinți*; tulbure, orientate spre sine.
2. Intensitatea sentimentului creşte accelerat în cîteva ore, zile.
3. Sentimentul creşte şi se intensifică pe măsura cunoaşterii persoanei.
4. Accentul se pune pe trăsăturile de personalitate (cele interioare).
5. Accentul se pune pe trăsăturile exterioare (frumusețea chipului, siluetă, avere etc.).
6. Acordă o mare atenție intereselor personale, are o orientare egocentrică, chiar şi în limbaj utilizează foarte frecvent expresiile: "eu doresc", "eu am hotărît", "mie îmi trebuie" etc.
7. Sentimente echilibrate, consecvente, orientate spre partener; utilizarea frecventă în limbaj a expresiilor "noi dorim", "noi am decis", "noi vom face" etc.
8. În relații apar conflicte ce se aplanează foarte greu.
9. Conflicte sunt puține sau dacă apar, se aplanează fără prea mari eforturi.
10. Încredere reciprocă, sentimentul stimei față de sine şi partener.
11. O atitudine posesivă, geloasă, o comportare obsedantă.

12. O atitudine înțelegătoare, orientată spre binele altuia, colaborare spre compromis, cedare.
13. Comunicarea sinceră, adecvată, devotament, fidelitate.
14. Putem spune că dragostea are la baza sa trei surse: sufletul, rațiunea şi corpul.
15. Dragostea adevărată se manifestă prin faptă.

Notă: În baza acestei probe se pot realiza diverse aplicații, ca de exemplu: "graficul T", de diferențiat caracteristicile iubirii pripite (îndrăgostirii) şi a dragostei mature.

6. Matricea deciziei

1. Clarificarea problemei (se face o descriere concisă).
2. Selectarea şi colectarea informației privind problema expusă.
3. Determinarea deciziilor alternative (se formulează concis).
4. Analiza fiecărei decizii (rezultatul şi consecințele posibile.
5. Analiza opiniilor din partea altor persoane. Uneori putem cere sfatul persoanelor cu o experiență de viață mai mare (părinți, frați, prieteni).
6. Luarea deciziei (la această etapă se alege posibilitatea optimă).
7. Evaluarea deciziei. (Controlăm dacă decizia luată soluționează problema. Dacă nu, revenim la lista deciziilor posibile şi încercăm o altă variantă).

Notă: Matricea reprezintă algoritmul luării deciziei (procesul, luării deciziei). Este mai comod şi eficient să se lucreze în scris la fiecare etapă-pas. Se poate aplica atît în procesul evaluării inițiale, cît şi în cadrul activităților aplicative şi /sau post-curs.

7. Chestionar – aplicație privind sexualitatea umană

1. Care este diferența dintre sex şi sexualitate?
2. Ce poți spune despre instinctul sexual la om şi la animale?
3. Dorința sexuală este dovada unei iubiri adevărate?
4. Care sunt capcanele relațiilor sexuale de pînă la căsătorie?
5. Ce ar însemna o perversie sexuală?
6. Trebuie să posede omul priceperea de a se stăpîni?
7. Decodifică înțelesul sintagmei "sexualitate responsabilă".
8. Ce plasezi pe primul loc, corpul sau sufletul?
9. Ce înseamnă autodisciplina sexuală?
10. Propune un program concret de acțiuni care ar avea ca scop formarea sexualității responsabile.

8. Chestionar "Sunt pregătit pentru a începe viața sexuală?"

1. Considerați că sunteți compatibili unul cu altul?
2. Cum percepeți compatibilitatea cu prietenul/prietena?
3. Aveți interese şi scopuri comune ?
4. V-ați simțit vreo dată umilit în timpul întîlnirilor cu prietenul/prietena dvs.?
5. Cum petreceți timpul liber împreună?

6. Vă simțiți în siguranță lîngă partenerul dvs.?
7. Vă mîndriți cu această prietenie? De ce
8. Vă veți simți foarte incomod dacă cineva află că ați avut sex cu el/ea?
9. Sunteți în situația că doriți să vă demonstrați sie sau altcuiva ceva?
10. Sunteți impus/ă de prieteni, societatea dvs. să procedați așa cum nu doriți de fapt?
11. Sunteți gata ambii să vă asumați responsabilitatea dacă va surveni o sarcină neplanificată?
12. Ați putea spune cinstit partenerului dacă ați fi infectat de vreo boală?
13. Considerați că castitatea (abținerea de la relații sexuale) pînă la căsătorie este ceva ridicol?
14. Considerați că prietenul/prietena dvs. este onest/ă? De ce?
15. Care sunt valorile prietnului/prietenei dvs.?
16. Puteți spune că aşteptările dvs. şi cele ale prietnului/prietenei dvs. coincid? În ce măsură?

Notă: Studiați-vă reciproc şi consultați literatura de specialitate privind relațiile de gen/sex şi viața de familie.

9. Chestionar *Adolescentul şi sexualitatea*

Vîrsta:

Sexul:

Activitatea:

1. *De la cine ați primit informații privind sexualitatea?*
   a) familia;
   b) şcoală;
   c) prieteni;
   d) parteneri;
   e) mass-media,
   f) consultația pentru femei;
   g) porno-video filme şi literatură;
   h) alte surse.
2. *Cum credeți, de la ce vîrstă sunt posibile relațiile sexuale? De ce?*
3. *La şcoală vi s-au ținut lecții despre sexualitate?*
   a) da;
   b) nu.

De către cine?

   a) medic;
   b) profesor;
   c) psiholog.

4. *Credeți că în şcoală este necesar un obiect de*
   a) educație sexuală;
   b) educație pentru familie (care ar include şi problema sexualității).
5. *Preferați să vă adresați după informații privind sexualitatea?*
   a) părinților;
   b) psihologului;
   c) profesorului de biologie;
   d) medicului din şcoală;
   e) prietenilor;
   f) altor persoane.
6. *Coincid opiniile dvs. despre relațiile sexuale cu opiniile:*
   a) prietnilor Da Nu Nu ştiu;
   b) părinților Da Nu Nu ştiu;
7. *Atitudinea dvs. față de relațiile sexuale înainte de căsătorie?*
   a) pozitivă;
   b) negativă;
   c) neutră.
   De ce?
8. *Aveți informație suficientă referitor la:*
   a) metodele contraceptive Da Nu;
   b) maladiile sexual-transmisibile Da Nu.
9. *în cazul survenirii sarcinii nedorite cum ați proceda?*
   a) naşterea copilului;
   b) avort;
   c) altele.

10) Ați avut contacte sexuale?

Da Nu

11) Folosiți contraceptive:

   a) pastile anticoncepționale;
   b) altele.

12) Ați întreținut relații sexuale ?

   a) din dragoste;
   b) la insistența partenerului;
   c) din curiozitate;

d) fiind violat(ă);

e) alte cauze.

13) Ce emoții ați trăit după aceasta?

a) satisfacție;

b) dezamăgire;

c) dezgust;

d) pe măsura aşteptărilor.

14) După relațiile sexuale ați avut (sau aveți) probleme în viața familială?

Da Nu

15) Cui vă destăinuiți secretele legate de intimitatea dvs.?

IV. Strategii de evaluare aplicate în învățământul universitar

Realizarea obiectivelor stabilite şi a conținutului cursului este posibilă prin aplicarea strategiilor de tip expozitiv-euristic, algoritmizat, evaluativ-stimulativ [4; 86; 87; 122; 126]. Accentul se va pune pe îmbinarea adecvată a metodelor clasice cu cele moderne.

Modalitățile de realizare a interacțiunii profesor-student vor fi: prelegerile, dialogul, prelegerile clasice, prelegerile cu oponenți, prelegerile-dezbateri şi aplicațiile practice. Aplicațiile practice vor fi desfăşurate în grădinițele de copii, şcolile şi liceele municipiului.

Ore practice (evaluare prin formare)

Nr. d/o	Tematica	Strategii de realizare
1	**2**	**3**
1.	Esența, structura şi funcțiile moralei familiale. Modelul moral al părinților.	Conversațiile, problematizarea, dezbaterea, brainstorming-ul, studiul de caz, eseul, postere, portofoliul.
2.	Cultura exteriorului şi etica relațiilor familiale.	Demonstrarea schițelor/ crochiurilor, sinectica, referatele, dezbaterile, studiul de caz, modelarea situațiilor speciale, jocul de rol, postere, portofoliul.
3.	Autoactualizarea, autoobservarea, autoeducația – element constitutiv de formare a personalității în cadrul familiei. Cultura conduitei şi codul bunelor maniere. Drepturile copilului.	Dezbaterile, modelarea, problematizarea, brainstorming-ul, referatele cu oponenți, postere, portofoliul, eseul.
4.	Etica educației familiale şi etica educației pentru familie.	Metodele şi tehnicile de proiectare, stimularea, modelarea, dezbaterea, training-ul, portofoliul.
5.	Parteneriatului educațional din perspectivă etică.	Proiectarea, modelarea, training-ul, discuțiile.
6.	Codul deontologic al parteneriatului educațional familie-şcoală-comunitate.	Modelarea, jocul de rol, sinectica, tehnicile dezvoltării gîndirii critice.

Pentru evaluare sînt proiectate următoarele **obiective:**

- să cunoască teoriile, concepțiile, problemele teoretice şi metodologice ale eticii familiale;
- să elaboreze modelul moral al familiei şi părinților;

- să prezinte proiectul de studiere şi cercetare a familiei contemporane;
- să prezinte un cod deontologic al familistului eficient;
- să prezinte un cod deontologic al părintelui eficient;
- să elaboreze un program de colaborare a şcolii cu familia privind EF.

Forme: evaluare sistematică/formativă; evaluare sumativă-colocviu.

Metode şi tehnici: chestionarele orale, lucrările scrise, lucrările practice, scările de opinii, testele docimologice şi sociometrice.

Dat fiind faptul că în primul capitol am reflectat detaliat situaţia privind evaluarea la nivel de sistem, ţinem să menţionăm că planurile de învăţământ după 2001-2002 au devenit mai flexibile, deoarece includ un ansamblu de discipline opţionale, iar manualele din ciclul socio-umanistic conţin 1-2 module/teme privind problematica familiei. Unele subiecte privind cultura relaţiilor familiale au fost incluse şi în curriculumul la dirigenţie [112].

Observaţiile noastre şi analiza comparativă a rezultatelor obţinute ne-a demonstrat că metodologia şi tehnologia învăţământului preşcolar şi a celui universitar cu profil pedagogic sunt mai adecvate pentru implementarea curriculumului vizat. Curriculumul EF în instituţiile preşcolare şi curriculumul disciplinar al cursurilor de EF în universităţile pedagogice au fost implementate fără dificultăţi. Chestionarul de opinii realizat pre-curs şi post-curs în cadrul instituţiilor superioare de învăţământ a permis să observăm următoarele:

- 92% de studenţi consideră necesară pregătirea pentru viaţa de familie începînd cu anul II;
- 95% de studenţi pledează pentru o disciplină integră "Pedagogia familiei";
- 83% de studenţi şi-au format o viziune clară privind întemeierea şi menţinerea relaţiilor armonioase în cadrul familiei şi în procesul curtării persoanei de gen opus. Iniţial se considerau versaţi în această problemă doar 25% de studenţi;
- 61% de studenţi consideră că vor fi în stare să menţină un climat moral pozitiv în cadrul familiei, pe cînd experimentul de constatare atestase numai 20% de persoane ce se considerau apte de acest lucru;
- 56% de studenţi optează pentru o familie de tip democratic (respectarea drepturilor omului, copilului şi egalitatea în relaţiile de gen). Iniţial adepţi acestui tip de familie au fost 21% de studenţi;
- 38% de studenţi optează pentru familia cu relaţii de tip complementar, dar în calitate de "cap" al familiei percep bărbatul. 6% de studenţi au optat pentru familia tradiţională.

Cadrele didactice din instituţiile preşcolare şi licee n-au avut obiecţii consistente pe marginea evaluării implementării Curriculumului EF, solicitînd manualul şi suportul metodic în domeniul dat (Subcapitolul 4.1; Anexa 17).

Concluzii

Funcționalitatea evaluării pedagogice ale educației pentru familie rezidă în aplicarea coerentă şi consecventă a strategiilor şi instrumentarului reflectat în subcapitol. În discuțiile, convorbirile, observațiile realizate sistematic privind cultura comportării copiilor-elevilor-părinților în diverse situații de familie şi în cadrul comunității, după experimentul formativ, adulții menționează că atît strategiile cît şi instrumentarul utilizat au nu numai impact de verificare şi evaluare, ci şi unul formativ. Pentru a urmări gradul de realizare a finalităților proiectate la nivelul instituției de învățămînt şi procesului EF am elaborat şi aplicat *Modelul poliaspectual de evaluare a educației pentru familie* (FIPSAMP), ce conține şapte poziții: finalitățile ce urmează a fi atinse (F), intrarea/includerea în sistem (I), procesul de formare (P), satisfacerea aspirațiilor, intereselor elevilor, familiei (S), analiza implicării actorilor sociali (A), mecanismul dirijării/managementul EF (M) şi produsul final al procesului EF (P). Modelul vizat asigură evaluarea la nivel de sistem şi de proces.

Evaluarea pedagogică a EF a fost realizată de cadrele didactice implicate în experimentul pedagogic. Au fost aplicate diferite tehnici de evaluare: chestionarele de opinii, evaluarea prin lucrări scrise: aplicații de competență, eseuri, rezumate, schițe etc.; prin lucrări practice; elaborarea portofoliului familiei, regimului de viață al familiei, codului de norme etice, programe de sănătate, de odihnă, de educație a copiilor etc.; prin scări de opinii şi apreciere, teste de evaluare a competențelor; completarea fişelor (fişa mamei, tatălui, soției, soțului, bunicilor, fiului, fiicei eficiente) [Anexele 3; 5; 8; 22]. Diriginții şi părinții susțin că elevii, care au frecventat Şcolile EF, sunt mai siguri pe sine, au o atitudine pozitivă față de semenii lor de gen opus, se străduie să fie corecți în comportare cu adulții şi colegii.

4.4. Gestionarea demersului investigativ experimental în Sistemul educației pentru familie

Metodologia cercetării a implicat proiectarea strategiei, cadrului organizatoric, detalierea experimentului pentru verificarea ipotezei lansate. Experimentul pedagogic a fost axat pe realizarea următoarelor obiective:

- acumularea datelor inițiale privind familia şi educația pentru familie;
- stabilirea duratei de desfăşurare a experimentului şi precizarea fenomenelor ce vor fi studiate;
- realizarea eşantionării, care a presupus constituirea cîtorva tipuri de eşantioane: eşantion stratificat în funcție de vîrstă, eşantion fix/panel; eşantionul experimental şi de control; eşantionul *înainte şi după / tehnica before-and-After-Method*; eşantioane independente;
- stabilirea variabilelor, factorilor implicați şi precizarea contextului de aplicare a acestora;

- operaționalizarea conceptuală şi stabilirea reperelor epistemologice;
- precizarea metodelor aplicate în cadrul experimentului.

Cercetarea în ansamblul său s-a bazat pe valorizarea celor *trei modele investigaționale: conceptual, procedural şi empiric* [133, p.50].

În virtutea faptului că obiectul cercetării îl constituie concepțiile teoretice, metodologice şi procesul educației pentru familie, logica cercetării a derulat în două direcții: studierea concepțiilor teoretice şi metodologice ale educației pentru familie şi studierea procesului EF.

Demersul experimental, conceput şi realizat în conformitate cu viziunile şi concepțiile teoretice şi metodologice expuse, înglobează trei niveluri de investigație: constatativ, formativ şi evaluativ.

Nivelul constatativ a urmărit atingerea mai multor obiective, după cum urmează:

- analiza comparativă a orientărilor valorice referitoare la familie ale elevilor din clasele a X-XII (şcolile medii de cultură generală şi liceu);
- stabilirea particularităților de colaborare şi identificarea tipurilor de relații în triada familie-şcoală-comunitate;
- clasificarea familiei contemporane din perspectivă pedagogică în baza criteriilor: structural, calitatea realizării funcțiilor, sistemul de reprezentări privind relația soț-soție, modelul relațional, stilul şi climatul educativ, vîrsta soților;
- asocierea tipurilor de familii la trei modele educative generale depistate în Republica Moldova: tradițional, partenerial, umanist-charismatic şi stabilirea ponderii procentajului acestora în raport cu lotul investigat;
- analiza variabilelor esențiale şi detectarea subvariabilelor contextuale ce asigură funcționalitatea familiei ca unitate educativă în procesul EF;
- determinarea rolului părinților şi al fratriei în educația pentru familie;
- stabilirea domeniului de implicare a părinților şi a bugetului de timp acordat educației copiilor în contextul EF;
- determinarea trăsăturilor de personalitate valorizate în familiile din mediul urban şi rural din perspectiva EF;
- identificarea elementelor culturii familiei şi a ethosului pedagogic familial prin prisma EF;
- determinarea coordonatelor parteneriatului familie-grădiniță-şcoală.

Stabilirea şi interpretarea pozițiilor vizate în ansamblul lor constituie diagnoza investigațională, prin care am determinat situația prezentă, gradul de dezvoltare, tendințele şi posibilitățile familiei în calitate de actor, agent şi partener educativ în raport cu instituția de învățământ şi procesul EF.

Particularităţile identificate au fost depistate în baza observaţiilor de durată, în baza convorbirilor, chestionării şi testării a 620 de familii. Instrumentul aplicat l-am elaborat, axîndu-ne pe metodica: propoziţiilor nefinisate, coordonării funcţionale de rol al membrilor familiei [229; 230; 240] şi diagnosticării relaţiilor familiale [240; 247; 262; 263; 264; 283], numindu-l demers patru-unitar de studiere a familiei APSF (Anexa 2).

Diagnoza realizată ne-a orientat spre prognozarea comportării familiei în procesul complex de formare a familistului şi eficientizarea părinţilor în domeniul promovării modelelor şi valorilor familiale. Diagnoza şi prognoza au contribuit atît la selectarea metodelor, formelor de educaţie pentru familie, la aplicarea modelizării pedagogice, elaborarea schemelor, organigramelor, instrumentariului de cercetare-formare-evaluare cît şi la prevenirea blocajelor, distorsiunilor pe parcursul întregului demers investigativ.

Opţiunea pentru analiza şi activitatea bazată pe scheme şi modele am îmbinat-o cu hermeneutica pedagogică, ceea ce a contribuit la evidenţierea caracterului esenţializator în raport cu structura procesului EF, care facilitează înţelegerea şi dirijarea componentelor, precum şi a relaţiilor dintre ele fără a deforma sistemul şi procesul în esenţa şi globalitatea sa [124]. Conştienţi de faptul că modelizarea imprimă un caracter metodologic accentuat cercetării, oferind-ui un potenţial operativ avansat, am valorizat şi caracterul transparent, prospectiv şi productiv al acesteia, cu deschideri spre euristic, descoperire, concomitent cu unul esenţializator şi explicativ [35; 49; 124].

Experimentul formativ a avut ca scop declanşarea acţiunilor educaţionale cu privire la organizarea, desfăşurarea şi monitorizarea procesului EF.

Conturarea cadrului teoretico-conceptual al cercetării şi experimentul pedagogic au oferit posibilităţi de stabilire a relaţiilor cauzale şi funcţionale dintre trei categorii de variabile: independente, dependente şi intermediare.

Variabilele independente reprezintă inovaţiile introduse: curriculumul şi sistemul educaţiei pentru familie.

Variabilele dependente sunt formate din totalitatea modificărilor ce s-au produs în urma inovaţiilor introduse.

Variabilele intermediare mijlocesc relaţiile dintre variabilele independente şi cele dependente, reprezentînd instrumentele teoretice (concepţii, modele etc.) şi tehnologice aplicate în procesul EF.

Experimentul l-am început cu o intervenţie prealabilă: în perioada anilor 1999-2000 am constituit *Reţeaua educativă de cunoaştere şi formare în domeniul EF*. Prin intermediul ei am implementat programe curriculare şi formative în 16 instituţii de învăţămînt în cadrul formal-nonformal, organizînd activităţi pentru copii-elevi-studenţi şi părinţi.

Rezultatele obținute prin intermediul chestionarului de opinii cu privire la EF (Subcapitolul 2.3; Tabelul 3) pe eşantionul stratificat ne-a permis să stabilim viziunile referitoare la modalitățile, mijloacele, strategiile educative, vîrsta actorilor ce trebuie implicați în educația pentru familie pe baza opțiunii elevilor din gimnaziu, liceu, studenților, părinților, psihologilor, diriginților, cadrelor didactice din învățămîntul preşcolar şi managerilor şcolari.

Concepțiile privind educația pentru familie şi tendințele pedagogiei postmoderniste ne-au orientat spre parcurgerea următorului segment al experimentului formativ: implementarea *Modelului sintetic operațional de realizare a EF în contextul noilor educații* prin intermediul strategiilor descrise (Subcapitolul 2.4; Tabelul 4). Implementarea modelului s-a desfăşurat concomitent cu implementarea primei variante a Curriculumului EF pe un eşantion independent de 200 subiecți (Anexa 9). Această cercetare secvențială am efectuat-o pentru a demonstra cadrelor didactice posibilitatea restructurării conținuturilor curriculumului din perspectiva PLC, prin valorizarea prospectivă a *noilor educații*.

Explorarea eşantionului de tipul *înainte şi după*, aplicînd tehnica before-and-After-Methos, a asigurat observarea şi reglarea distorsiunilor ce apăreau cu privire la operaționalizarea obiectivelor, conținuturilor şi tehnologiilor educative.

Analiza comparativă a rezultatelor chestionării inițiale a părinților cu cea postformativă a scos în evidență schimbarea unor atitudini şi comportamente privind aspectele cele mai importante ale vieții de familie (Anexa 9). Rezultatele înregistrate la itemii cu caracter aplicativ denotă o includere activă a subiecților în modelarea unei familii eficiente, confirmată de indicii procentuali de mai jos.

Itemul 4 – au elaborat operativ un cod de reguli cu privire la comunicarea şi relațiile familiale 50,4% de familii din mediul urban (inițial îl posedau 16,7% de familii) şi 36,2% de familii din mediu rural (inițial îl posedau 13,8% de familii);

Itemul 5 – au fost revizuite criteriile de selectare a emisiunilor radiofonice şi TV în corelație cu problemele lumii contemporane (ocrotirea naturii, sănătatea omului, programe culturale etc.) în 75,2% familii din mediul urban (inițial – 44,7%) şi 72,3% familii din mediul rural (inițial – 31,4%);

Itemul 6 – relațiile familiale au început a fi orientate spre o colaborare conştientă în 63,8% familii din mediul urban (inițial – 34,3%) şi 60% familii din mediul rural (inițial – 32,4%);

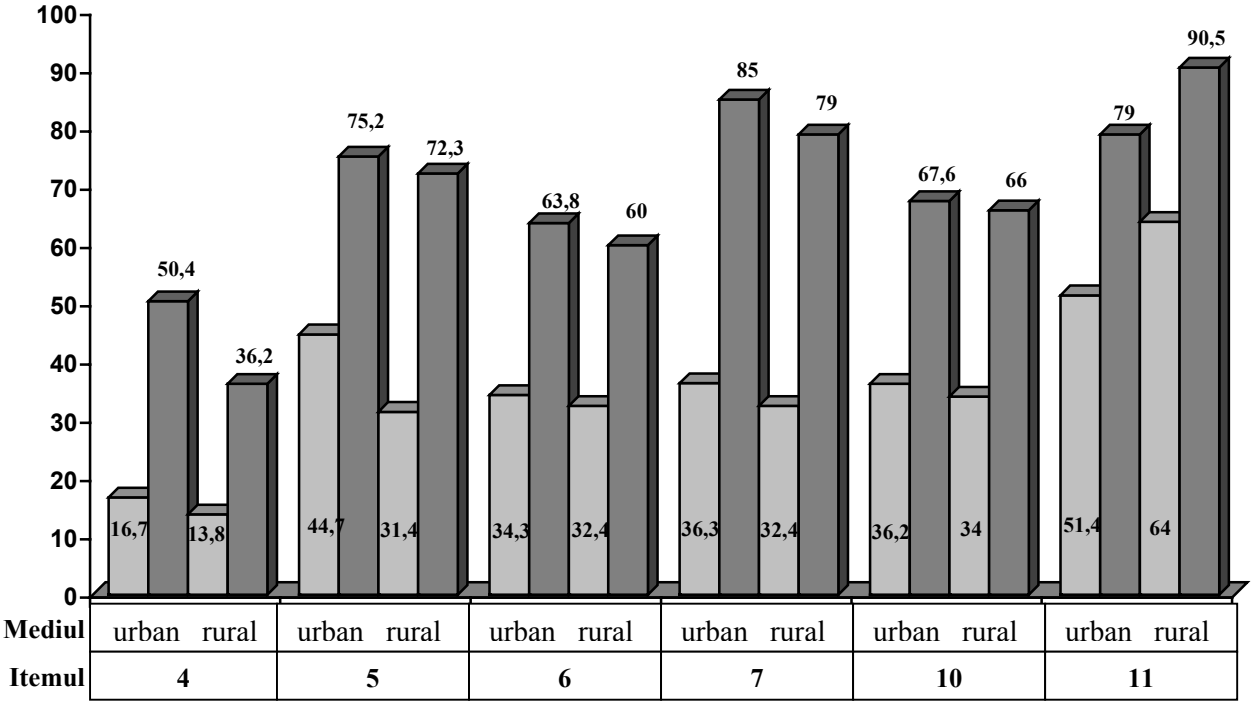
Itemul 7 – relația soț-soție din perspectiva de gen a evoluat spre egalarea şanselor şi responsabilităților în limita de 85% familii din mediul urban (inițial 36,3%), 79% familii din mediul rural (inițial 32,4%) şi complementaritatea acestora în 67,6% din familiile urbane (inițial 48,5%) şi 63,8% din familiile rurale (inițial 38,1%);

Itemul 10 – depun efort pentru un mod sănătos de viață 67,6% din familiile urbane (32,2%

inițial) şi 66% din familiile rurale (34%);

Itemul 11 – consideră religia factor important de educație 79% de familii din mediul urban (inițial 51,4%) şi 90,5% de familii din mediul rural (inițial 64%).

Aceste rezultate denotă faptul că adulții care au participat la programul formativ nominalizat au o deschidere largă pentru a recepționa noul, pentru a-şi reechilibra modul de viață, pentru a participa la acțiuni, activități care ar redimensiona conținutul ethosului pedagogic familial, ceea ce ar contribui la optimizarea educației pentru familie.

Histograma 8. Dinamica schimbărilor din cadrul familiei după implementarea Modelului sintetic operațional şi al Curriculumului EF

O dinamică mai lentă, opțiuni mai conservatoare şi schimbări moderate, observăm din răspunsurile adulților şi elevilor la itemul 14 ce ține de viziunea acestora cu privire la stilul relațional al familiei. După experimentul formativ în 27,5% de familii din mediul urban (inițial 32,4%) şi 31,7% de familii din mediul rural (inițial 38,2%) am stabilit un stil tradițional, autoritar unde *capul familiei* este considerat soțul, iar un mod tradițional, dar mai lax, permisiv, relații familiale axate pe colaborare, *capul familiei* fiind soțul, în 26,3% de familii (inițial 25,2%) din mediul urban şi 26,4% de familii din mediul rural (inițial 26,5%).

Modul relațional democratic, persuasiv, axat pe empatie, toleranță a fost semnalat în 42,3% familii urbane (inițial 37,2%) şi 35,5% familii din mediul rural (inițial 22,4%).

Cu regret, modul coercitiv mai persistă în familiile moldovenilor: în mediul urban după experimentul formativ a fost atestat în 3,9% de familii (inițial 5,2%), iar în mediul rural se observă în 6,4% familii după experiment (inițial 12,9%) [Diagramele 3, 4, 5, 6].

Dacă comparăm aceste rezultate cu rezultatele descrise în subcapitolul 1.4 (Diagramele 1-2), putem conchide într-o manieră optimistă ca tendinţele de reconfigurare a relaţiilor familiale orientate spre parteneriat, colaborare, responsabilizare educaţională a ambilor soţi sunt evidente, dar necesită timp, orientare spre perfecţionare/reechilibrare a modului de viaţă, efort din ambele părţi (soţ-soţie) şi o culturalizare permanentă a familiei şi comunităţii.

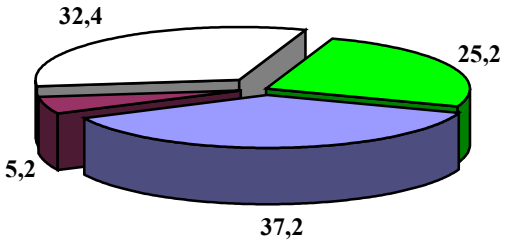

Diagrama 3. Stilul relaţional familial, mediul urban preexperiment

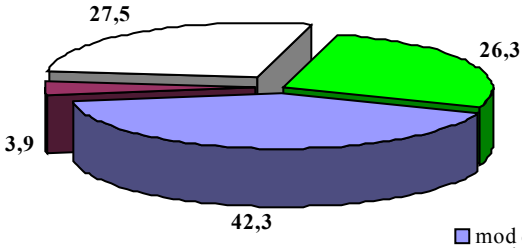
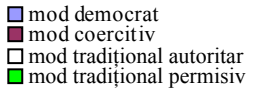

Diagrama 4. Stilul relaţional familial, mediul urban postexperiment

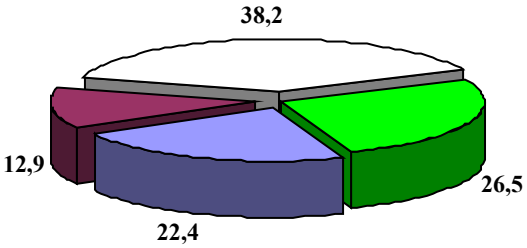
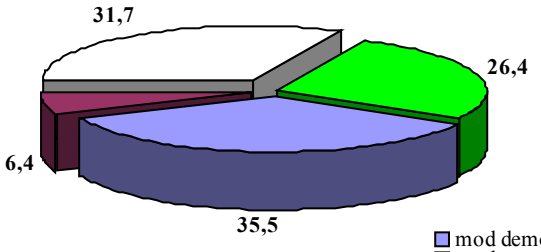

Diagrama 5. Stilul relaţional familial, mediul rural preexperiment

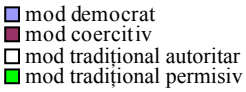

Diagrama 6. Stilul relaţional familial, mediul rural postexperiment

După trei ani de activităţi în cadrul şcolilor şi atelierilor pentru părinţi şi elevi cu program formativ, rezultatul cel mai tranşant îl considerăm faptul că adulţii şi-au reechilibrat modul de viaţă şi stilul relaţional 53,3% din familiile urbane şi 48,6% la sută din familiile rurale, 17% de familii (11% din mediul urban şi 6% din mediul rural) au depăşit criza de dezintegrare în legătură cu plecarea unuia dintre soţi peste hotare. Această situaţie deschide noi perspective de cercetare cu privire la educaţia familiilor în dificultate (dezintegrate, monoparentale, cu copii bolnavi etc.).

Pentru a examina calitatea relaţiilor în diadele familie-grădiniţă şi familie-şcoală, înainte şi după frecventarea programului formativ *Educaţia pentru familie*, am cercetat trei poziţii ce vizează comportarea părinţilor şi interesul lor pentru EF în învăţământul primar şi cel preşcolar: frecventarea activităţilor în cadrul programului formativ EF de mame şi taţi; frecventarea adunărilor de părinţi de mame şi taţi; comportamentul şi relaţiile cu copiii privind EF la mame şi taţi.

După cum observăm din tabelul 5 (subcapitolul 3.1) eşantionul a fost unul stratificat conform criteriului de gen al părinţilor şi vîrstă a copiilor (părinţi care au copii în grădiniţă şi clasele

primare) şi unul clasic: eşantion experimental şi de control. Experimentul s-a desfăşurat în Liceul Teoretic "Iulia Haşdeu" şi Grădinița-şcoala nr.165 mun. Chişinău. Cercetările realizate au contribuit la determinarea raporturilor familiei cu instituția de învățământ şi au demonstrat că în mare măsură relațiile nominalizate depind de atitudinea instituției față de copil şi față de familie, față de conținutul şi caracterul programelor, calitatea activităților destinate colaborării cu familia pentru armonizarea relațiilor copii-părinți şi eficientizarea competențelor parentale şi de familist.

Histogramele 2,3,4 (subcapitolul 3.1) denotă o activizare a părinților privind frecventarea activităților EF, adunărilor, comportamentului axat pe valorizarea copiilor, mai cu seamă la tați, mamele rămînînd oricum mult mai active. Acest element de cercetare a mai avut ca scop subminarea opiniei preconcepute a unor mame şi cadre didactice conform căreia tatăl este pasiv față de problemele legate de educația copiilor şi viața de familie. Convorbirile cu tații s-au soldat cu organizarea a două grupuri separate de lucru cu mamele şi tații. Activitățile vizate au derulat sub formă de ateliere-traininguri, axate pe soluționarea şi remodelarea situațiilor dificile din interiorul familiei.

Pe parcursul experimentului am stabilit că acțiunile sinergetice ce rezidă în desfăşurarea concomitentă a activităților cu copiii, elevii şi părinții acestora contribuie la îmbogățirea ethosului pedagogic familial, reechilibrarea modului de viață, implicarea adulților în procesul educației continue, asigurînd eficiența eforturilor, orientate spre armonizarea conştientă a relațiilor familiale. Pregătind suportul metodologic al Sistemului EF am precizat coordonatele parteneriatului familie-grădiniță-şcoală şi am elabora rețeaua educativă şi *Harta rețelei educative de cunoaştere şi formare în domeniul EF*.

Crearea rețelei educative de cunoaştere şi formare în domeniul EF a implicat includerea unor actori sociali importanți în procesul vizat. Astfel, în plan republican au fost organizate şi continuă să funcționeze: asociația obştească "Universul familiei", emisiunile radiofonice cu acelaşi generic, ciclul de emisiuni TV: *Revers părinți-copii* şi *Punct de sprijin*.

S-au dovedit a fi active şi eficiente în cadrul rețelei EF bibliotecile municipiului Chişinău: biblioteca "Tîrgovişte" (în incinta căreia a activat şcoala pentru părinți şi copiii din familiile incomplete), biblioteca "O.Ghibu" (şcoala bunicilor), biblioteca B.P.Haşdeu (lecturi, seminare, lansări de carte în problema EF pentru studenți şi cadrele didactice).

În cadrul rețelei au activat atelierele, şcolile şi laboratoarele pentru elevi din căminele Liceului Republican de Muzică "C.Porumbescu" şi Colegiul de Comerț. Instituțiile de învățământ, implicate în rețea coordonau activitățile de comun acord cu Consiliul EF, organizat în Liceul Teoretic "Iulia Haşdeu".

Actualmente, unul din obiectivele principale de formare a deprinderilor de viață la elevii din liceu

şi de optimizare a competenţelor parentale rezidă în formarea familistului şi părintelui eficient.

Abordarea familiei în calitate de actor, agent şi partener al EF ne-a condus la evidenţierea condiţiilor şi factorilor ce influenţează calitatea funcţionării ei în tripla ipostază (subcapitolele 3.1 şi 3.2), generînd elaborarea *schemei dihotomice* a acestora şi a criteriilor de analiză a competenţelor familiei şi familistului.

Fiecare aspect al EF reflectat în *Schema dihotomică a condiţiilor de funcţionare a familiei* a fost abordat pornind de la competenţele anterioare ale individului, în aşa mod, încît informaţia nouă structurată prin prisma problematicii lumii contemporane să fie integrată în sistemul actual de cunoştinţe al individului. Asimilarea cunoştinţelor în acest mod *presupune o restructurare a sistemului iniţial sub forma unui nou sistem, superior, ce va include competenţele la nivel de cunoaştere, aplicare şi integrare* [14, p.158].

Conform principiului nominalizat al pedagogiei integrative, au fost elaborate obiectivele generale, de referinţă, obiectivele-standard, conţinuturile şi structura următoarelor aspecte: metodologic, tehnologic, deontologic al Curricilumului EF.

Formarea competenţelor la nivelul noului sistem prin straturi succesive a contribuit la perfecţionarea conţinuturilor curriculare şi validarea tehnologiilor propuse. În această ordine de idei, Curriculumul EF reprezintă instrumentul de bază al sistemului şi procesului educaţiei pentru familie (Anexele 11; 15; 16). Dovadă formulată prin analogie cu situaţia din cadrul procesului de învăţămînt, cînd funcţionalitatea sistemului de învăţămînt se analizează în baza evaluării curriculumului implementat prin rezultatele obţinute de elevi la anumite probe disciplinare.

Activităţile cu elevii şi părinţii au fost axate pe formarea competenţelor de familist la primii şi formarea competenţelor de reechilibrare a modului de viaţă a familiei la părinţi.

Pentru claritate este cazul să precizăm că noţiunea de competenţă a fost abordată prin prisma accepţiunii lui Roegiers H. (2001), definită prin cinci caracteristici esenţiale, care ne-au servit drept puncte de reper în elaborarea instrumentelor de evaluare a EF:

- *mobilizarea unui ansamblu de resurse* de tipul cunoştinţelor, experienţelor, reprezentărilor, schemelor, automatismelor, capacităţilor, diverselor savoire-faire, interiorizate în familie şi şcoală;
- *caracterul finalizat* ce denotă utilitatea socială;
- *relaţia cu un ansamblu de situaţii,* ce presupune mobilizarea individului în anumite situaţii legate de problematica familiei;
- *caracterul disciplinar,* ce rezultă din faptul că competenţa este deseori definită printr-o categorie de situaţii corespunzătoare, parvenite din specificul disciplinelor speciale sau a celor auxiliare, care includ unele module cu privire la viaţa de familie;

- *evaluabilitatea,* ce se reflectă în posibilitățile de măsurare prin calitatea îndeplinirii sarcinii şi a rezultatelor obținute [150, p.32-33].

În procesul experimentului formativ de implementare a Curriculumului EF s-au promovat consecvent valorile fundamentale într-o îmbinare organică cu cele democratice şi naționale. Activitatea de educație pentru familie a elevilor s-a completat cu *strategia acțiunilor sinergetice* de organizare-realizare-evaluare a activităților cu părinții şi diriginții.

Evaluarea eficienței modelului pedagogic interacțional ca exponent de bază al tehnologiei procesului EF s-am realizat prin intermediul observației directe şi indirecte, convorbirilor, brainstormingului, discuției panel, chestionării, testării.

Analiza rezultatelor finale ale testării, în comparație cu cele inițiale la nivelul eşantionului experimental şi cel de control indică un şir de momente semnificative.

Activitatea de formare a elevilor şi culturalizare a părinților cu privire la viața de familie a fost evaluată inițial, continuu şi final în cadrul orelor practice la universitate şi colegii; orelor de dirigenție şi atelierelor de creație şi formare la liceu, gimnaziu şi clasele primare.

Programul formativ pentru părinți a fost corelat cu programul formativ al elevilor. Tehnologia activităților pentru adulți am elaborat-o din perspectiva teoriei andragogice a lui Knowles M. (Anexa 13).

Rezultatele testării plasate în tabelele 6,7,8 şi histogramele 5,6,7 (subcapitolul 3.2) au demonstrat eficiența tehnologiei aplicate şi posibilitățile conținuturilor curriculare.

Este evident faptul că familia valorizează conținuturile sale culturale/ethosul pedagogic familial, care astăzi se cer corelate cu problematica lumii contemporane şi strategiile de democratizare a relațiilor familiale. Cu acest scop am realizat o analiză comparativă a stilurilor comportamentale şi educative în familiile de tip coercitiv, persuasiv şi structurant, reliefînd tendințele de reconfigurare a modelelor de educație în cadrul acestora.

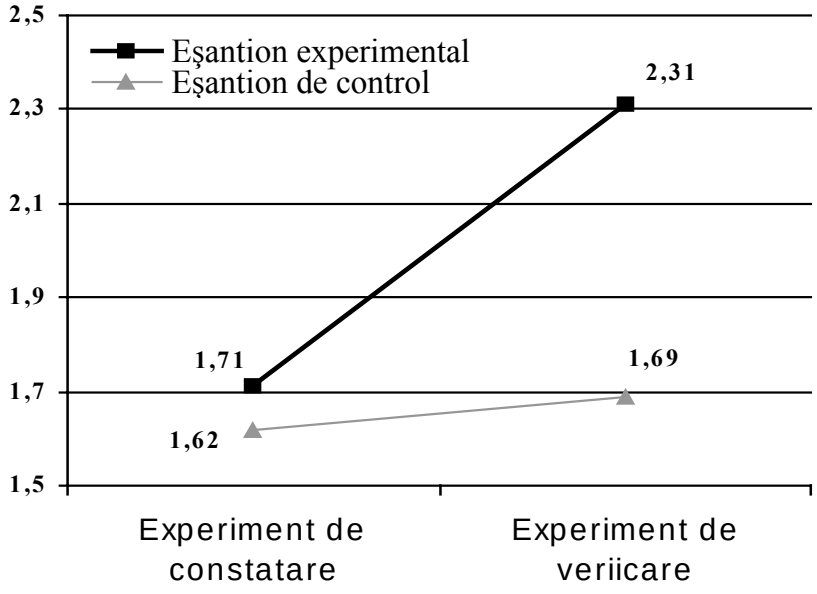
Testarea finală a subiecților s-a efectuat prin intermediul măsurării competențelor şi evaluării atitudinilor. Itemii propuşi solicitau actualizarea unui ansamblu amplu de cunoştințe, reprezentări, abilități, scheme, priceperi, capacități în contextul problematicii vizate (Anexele 2; 3; 4; 5; 8), ceea ce a contribuit la emiterea judecăților nu numai despre calitatea competențelor, ci şi despre atitudinile subiecților investigați.

După cum am menționat anterior, experimentului pedagogic (1999-2005), axat pe implementarea Curriculumului EF a fost completat de activități ce includeau valorizarea *noilor educații* în cadrul procesului de educație pentru familie, educația pentru toleranță în cadrul familiei; educația pentru sănătate în familie; democratizarea relațiilor familiale şi uneori chiar probleme mai speciale vizavi de sentimentalizarea relațiilor în diadele soț-soție şi copii-părinți.

Prelucrarea statistică a investigației finale am început-o de la organizarea datelor brute într-un tabel de distribuție primară (Anexa 19), după aceea a urmat organizarea datelor în tabelul care reflectă punctajul acumulat de eşantionul experimental şi cel de control la fiecare treaptă de învățământ (Anexele 18; 19).

În continuare s-a calculat *indicele de calitate* / Ic pentru fiecare eşantion după următoarea formulă $\text{Ic} = \frac{\text{Punctaj acumulat}}{\text{Punctaj maximal}} \times 100$. Ca exemplu, am luat o secvență din învățământul primar: $\text{Ic} = \frac{717}{1260} \cdot 100 = 56{,}9$, unde 717 reprezintă punctele acumulate de subiecții eşantionului experimental din învățământul primar, mediul urban în cadrul evaluării calității realizării celor 7 itemi şi aprecierii cu puncte în limita de 1-2-3 puncte, respectiv grad inferior, mediu, superior, iar 1260 reprezintă punctajul maximal posibil de acumulat. Pentru învățământul primar, punctajul maximal a fost obținut astfel: 60 subiect × 3 puncte × 7 = 1260.

Pentru a evalua modificarea situației cu privire la obținerea de către subiecți a punctelor "3", "2" şi "1" s-a calculat cota/ parte a acestora după formula $\frac{\text{Pa}}{\text{Pt}}$ $\frac{\text{Punctajul acumulat}}{\text{Punctajul total}}$, ceea ce a asigurat observarea schimbărilor structurale în interiorul punctelor acumulate.

Graficul 1. Modificarea punctajului mediu de la experimentul de constatare la cel de verificare (învățământul primar, mediul urban)

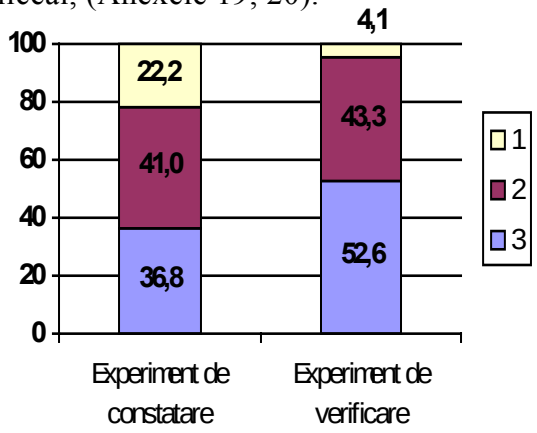
Diferența procentuală reflectă creşterea sau descreşterea în raportul: punctaj acumulat în experimentul de constatare şi cel acumulat după programul formativ.

În continuare am calculat media aritmetică pentru a stabili raportul dintre suma valorilor atribuite itemilor din probele aplicate şi numărul cazurilor .

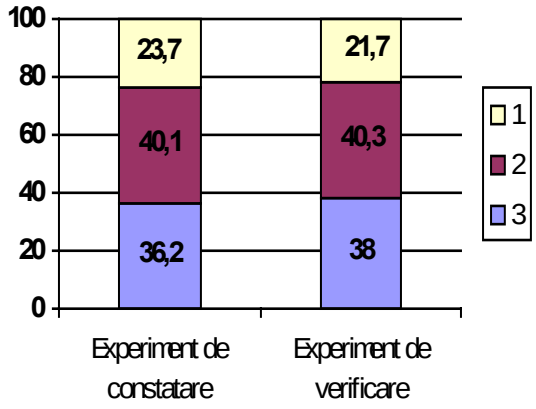
Media aritmetică a fost calculată după formula $\bar{x} = \frac{\sum x_i}{n}$, în care: $\bar{x}$ este media aritmetică; $\sum x_i$ – suma valorilor individuale şi n – numărul cazurilor [133].

Am selectat cîte două exemple de mărimi statistice din eşantionul experimental şi cel de

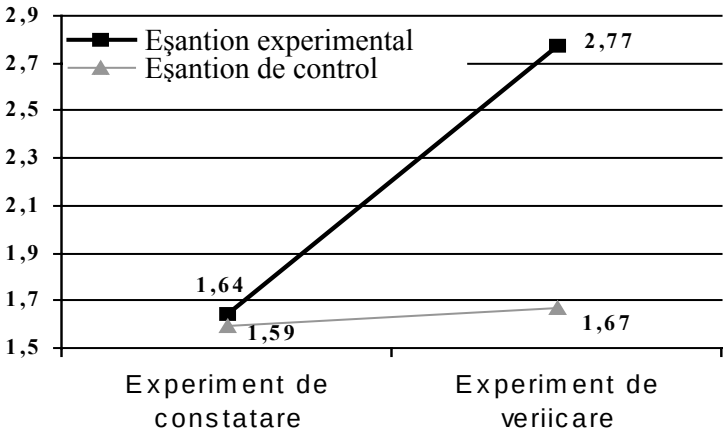
control pe care le-am sintetizat sub formă de *histograme ce arată structura punctajului acumulat* şi le-am reflectat sub formă de grafice ce ilustrează modificarea punctajului mediu de la experimentul de constatare la cel de verificare în cadrul învățământului primar şi celui liceal, (Anexele 19; 20).

Histograma 9. Structura punctajului acumulat de subiecții eşantionului experimental, învățământul primar, mediul urban

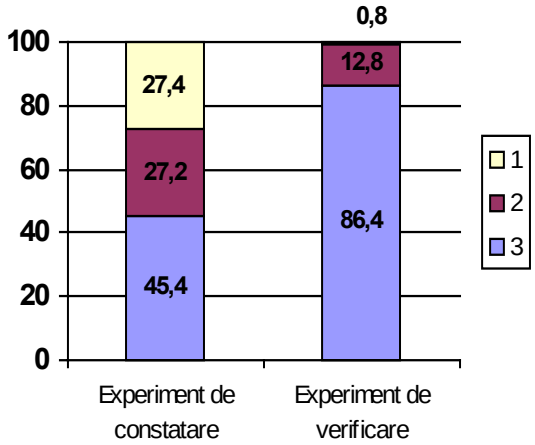

Histograma 10. Structura punctajului acumulat de subiecții eşantionului de control, învățământul primar, mediul urban

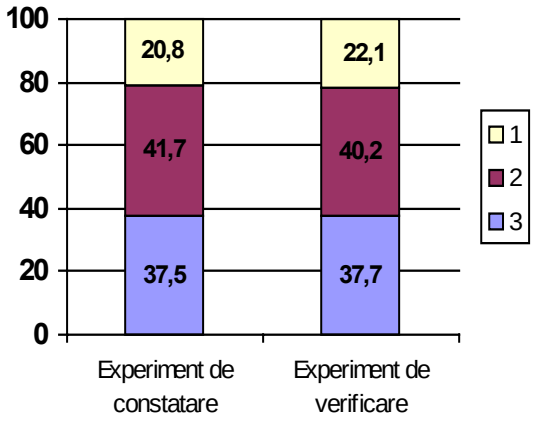

Graficul 2. Modificarea punctajului mediu de la experimentul de constatare la cel de verificare (liceal, urban)

Histogramele şi graficele prezentate exprimă valoarea mărilmilor înregistrate şi ilzustrează modificarea esențială, care s-a produs la nivelul eşantionului experimental în învățământul liceal, mediul urban.

Histograma 11. Structura punctajului acumulat de subiecții eşantionului experimental, învățământul liceal, urban

Histograma 12. Structura punctajului acumulat de subiecții eşantionului de control, învățământul liceal, urban

După cum se observă din histogramele 8;9;10 şi 11, structura punctajului s-a modificat în direcția majorării numărului de subiecți care au obținut note de "3" (nivel maxim) şi note de "2" (nivel mediu).

Astfel, analizînd histograma 11; observăm că la nivelul eşantoinului experimental, note de "3" la experimentul de constatare au obținut 45,4% subiecți, note de "2" – 272% subiecți şi note de "1" – 27,4%. După programul formativ, experimentul de verificare ne-a demonstrat că nota "3" a fost obținută de 86,4% subiecți, nota "2" – de 12,8%, iar nota "1" a fost obținută de 0,8% subiecți, ceea ce denotă o modificare evidentă a calității competențelor spre un nivel performant.

În eşantionul de control, care n-a fost implicat în formare, se observă că structura punctajului acumulat în experimentul de constatare şi cel de verificare practic n-a suferit schimbări (Histograma 12).

În studierea atitudinilor valorice cu privire la viața de familie am aplicat: observațiile directe şi indirecte asupra comportamentului elevilor, părinților, convorbirile, probele-aplicații, chestionarele de opinie, discuțiile, eseurile etc.

Întrebările şi sarcinile din chestionare şi testele-aplicații (Anexa 8) au fost alcătuite astfel încît să-i plasăm pe elevi în situații de problemă, pentru a-şi dezvălui atitudinea față de diverse aspecte ale vieții la general şi ale vieții de familie în special. Dat fiind faptul că în formarea competențelor privind cultura vieții de familie nu s-au semnificat diferențe esențiale între subiecții din mediul urban şi cel rural, am evaluat atitudinile elevilor din clasele de liceu pe un eşantion mixt (Liceul/Internat de Muzică "C.Porumbescu"), tehnica *înainte şi după experiment*.

Subiecții eşantionului respectiv au înregistrat diferențe semnificative la probele: *scala valorilor, axiograma mea, portretul de personalitate spre care tind*, după programul formativ în comparație cu situația inițială.

Astfel, după experimentul formativ pe scala valorilor, 56% de elevi a plasat familia durabilă pe primul loc în comparație cu situația inițială (25%). Mai interesante şi concludente au fost axiogramele elaborate de elevi după experimentul formativ în comparație cu cel de constatare (Anexa 18). Axiogramele elaborate de elevi în cadrul experimentului de constatare şi respectiv portretul de personalitate le-am putea clasifica astfel:

I. **Pragmaticul**, care întruneşte *calitățile date*: raționalism, independență, practicism, profesionist bun, curaj, voință, creativitate şi *orientările valorice*: viață asigurată din punct de vedere economic; prieteni bogați; dragoste, tendință spre frumos, sănătate, familie unită, detectat în limita de 47% la sută.

II. **Afaceristul**, care întruneşte următoarele trăsături: încredere în sine, vivacitate, ager, eficient în afaceri, independență, voință şi *orientările valorice*: profesie bănoasă, viață asigurată din

punct de vedere economic, prieteni bogaţi, relaţii interpersonale folositoare, maniere frumoase, familie bună, detectat în limita de 26% la sută.

III. **Profesionistul**, care întruneşte calităţile date: creativitate, inteligenţă, sănătate, optimism, responsabilitate, independenţă, voinţă, înţelepciune, orientare de principiu şi *orientările valorice*: activitate şi profesie interesantă, prieteni interesanţi, sănătate, familie care îl va susţine în profesia aleasă, orientare spre autoperfecţionarea profesională, stimă din partea oamenilor, detectat în limita de 27% la sută.

Concluzia noastră cu privire la portretele de personalitate elucidate o putem formula astfel: chiar dacă convenţional am numit tipurile analizate *pragmatic, afacerist şi profesionist*, în toate trei portrete se observă pragmatismul subiecţilor, orientarea spre o viaţă economică stabilă, independenţă şi voinţă.

Acest fapt nu-l considerăm negativ, influenţa societăţii, care traversează o criză economică şi una morală asupra formării personalităţii sunt evidente, dar putem afirma cu suficiente argumente că instituţia de învăţământ, cadrele didactice (în acest caz, cînd copiii de la 7 ani sunt plecaţi din familie şi locuiesc în cămin) valorizează insuficient planul formal şi nonformal în legătură cu formarea competenţelor de familist/părinte, a deprinderilor de viaţă.

După experimentul formativ, şi, desigur, maturizarea elevilor, situaţia a devenit mai favorabilă din punctul de vedere al îmbinării moralului cu inteligenţa şi pragmatismul, delimitării şi conştientizării priorităţilor valorice, importanţei familiei pentru om.

Axiogramele selectate denotă atitudinile valorice ale elevilor. Analizîndu-le, conversînd cu elevii şi generalizînd rezultatele, am constatat că sunt reprezentative doar trei portrete de personalitate, care pot fi reduse la două de bază, după cum urmează:

I. **Tipul armonios** (61%), orientat spre o viaţă demnă de om, axat pe valorile general-umane *ce va face tot posibilul* să îmbine un mod sănătos de viaţă cu atitudinea responsabilă faţă de familie, creînd *condiţii normale semenilor* şi profesionalismul înalt cu orientarea continuă spre autoperfecţiune.

II. **Tipul creativ** (33%), orientat, în primul rînd, spre profesie, creativitate, originalitate, dorindu-şi sănătate bună şi plasînd familia pe un loc prioritar, dar cu condiţia că aceasta îl va susţine şi ajuta în profesie, creaţie.

Cu regret, 6% de elevi, chiar şi după programul formativ, s-au încadrat într-un **tip anomic**. Ei nu au exteriorizat nişte tendinţe concrete în formarea propriului traseu de viaţă, sunt bulversaşi în atitudinile sale, nu au decis pentru sine priorităţile valorice au o atitudine rezervată faţă de familie ca valoare personală şi socială.

Considerăm că această situație specială se datorează nu numai frecventării reduse de către subiecții vizați a activităților EF, dar şi particularităților educației primite în familia de origine, caracterului, factorilor biologici, nivelului de inteligență şi cultură generală, viziunilor prietenilor din grupul de referință.

Gestionarea generală a demersului investigativ experimental în *Sistemul educației pentru familie* am realizat-o în baza *Modelului poliaspectual a EF (FIPSAMP)* descris în subcapitolul 4.3.

În această ordine de idei, generalizăm:

Poziția 1:

F., *finalitățile* care urmau a fi atinse au fost proiectate în Curriculumul EF pentru fiecare vîrstă, inclusiv pentru părinții;

Poziția 2:

I., *includerea în sistem* a vizat întemeierea acestuia şi organizarea contextului, resurselor pedagogice, elucidate pe parcursul capitolelor 2,3,4;

Poziția 3:

P., *procesul formativ-educativ*, esențializat în modelul pedagogic interacțional care a ghidat valorizarea conținuturilor, strategiilor, tehnologiilor formative şi a celor de evaluare;

Poziția 4:

S., *satisfacerea aspirațiilor-intereselor* concrete ale familiei, elevilor, părinților prin valorificarea alternativelor educative, consiliere şi studierea necesităților şi intereselor subiecților implicați în procesul EF;

Poziția 5:

A., *analiza implicării actorilor educativi sociali* ne-a condus spre crearea rețelei educative de cunoaştere şi formare în domeniul EF şi explorarea posibilităților fiecărui actor (elucidat în capitolul 3);

Poziția 6:

M., *mecanismul dirijării/managementul EF* ce s-a axat pe realizarea strategiilor, principiilor şi funcțiilor Sistemului EF, coordonat de *Consiliul* EF creat în instituția de învățămînt;

Poziția7:

P., *produsul final al procesului EF* reprezintă etapa ieşirii din sistem care s-a obiectivat în competențele achiziționate de elevi şi părinți, atitudinile elevilor, tendințele şi competențele de reechilibrare a modului de viață familial (supcapitolul 4.4).

Modificările esențiale în urma implementării Curriculumului EF sînt reflectate în figura de mai jos:

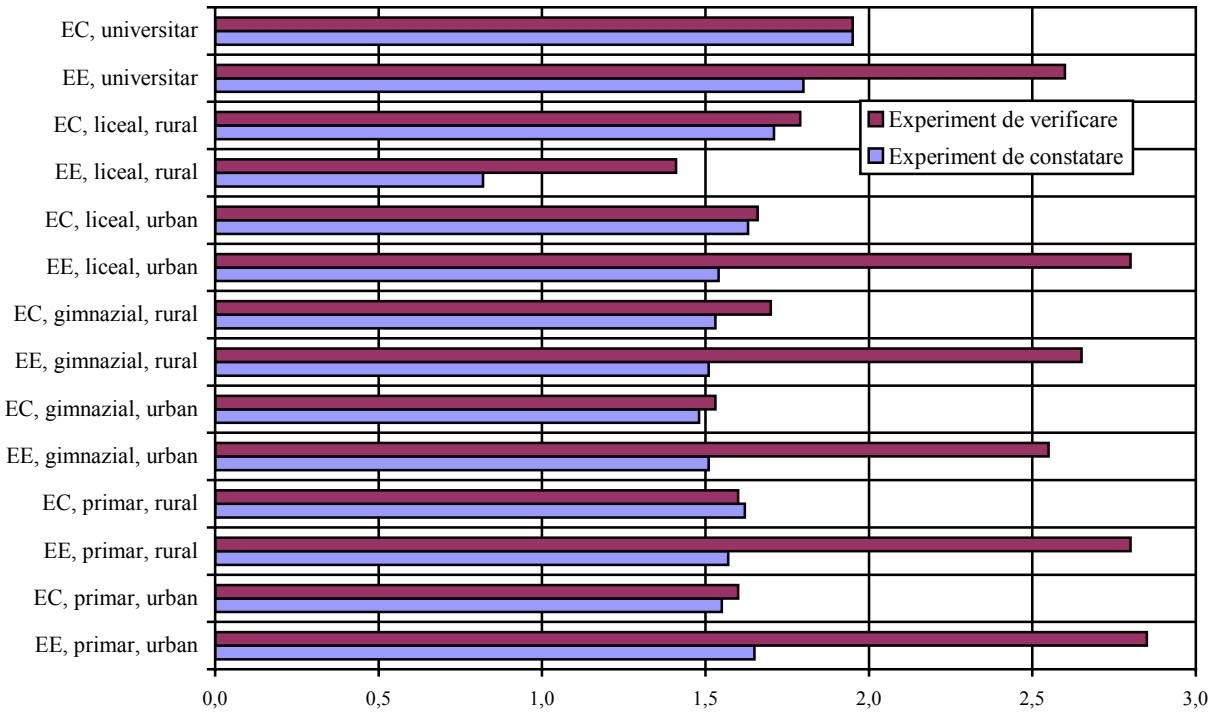

Figura 16. Rezultatele finale ce reflectă punctajul mediu acumulat la nivelul eşantionului experimental şi a celui de control (după implementarea Curriculumului EF)

Strategiile plasate în zona centrală a acţiunilor experimentale pun în evidenţă complexitatea fenomenului pedagogic abordat şi demonstrează următoarele temeiuri de referinţă:

1. Rezultate înalte s-au înregistrat la nivelul eşantioanelor experimentale la toate treptele de învăţământ (Figura 16), cu excepţia unui rezultat numeric mai mic obţinut în învăţământul liceal, mediul rural, cu toate că şi aici s-a atestat o creştere a punctajului acumulat cu 527 de puncte (Anexele 19-20). Această situaţie o putem explica doar prin pregătirea insuficientă a cadrului didactic care a desfăşurat activităţile EF şi acţiunile moralizatoare ale acestuia ce s-au observat în procesul educaţiei elevilor.

Prin urmare, studiul comparativ privind formarea competenţelor denotă o îmbunătăţire a situaţiei în eşantionul experimental faţă de cel de control, moment argumentat anterior prin analiza realizată:

- modificările structurale ale punctelor acumulate în direcţia majorării numărului subiecţilor ce au obţinute note de "3" (nivel maxim) şi "2" (nivel mediu);
- sporirea proporţiei punctajului acumulat faţă de punctajul maximal posibil;
- creşterea indicelui calităţii şi a punctajului acumulat în eşantionul experimental de la experimentul de constatare la cel de verificare.

2. În cadrul eşantionului experimental, etapa de verificare, elevii şi studenții au acumulat un număr mai mare de puncte în raport cu numărul posibil la următorii itemii:

a) *învățământul primar*, mediul urban (Anexa 19):

Itemul 1: a stabili locul său în cadrul familiei şi în structura arborelui genealogic (143 de puncte din 180 posibile, în comparație cu 112 puncte acumulate la etapa de constatare);

Itemul 3: a elabora scala valorilor familiei sale (131 de puncte din 180 posibile, în comparație cu 96 puncte acumulate la etapa de constatare);

Itemul 6: a întocmi un program de odihnă pentru familie din perspectiva unui mod sănătos de viață (141 de puncte din 180 posibile în comparație cu 119 puncte acumulate la etapa de constatare);

Itemul 7: a elabora un program/scenariu de ajutorare a părinților şi bunicilor (157 de puncte din 180 posibile, în comparație cu 126 puncte acumulate la etapa de constatare);

b) *învățământul gimnazial,* mediul rural (Anexa 19):

Itemul 1: a identifica comportamentul/relațiile băiat-fată în cadrul prieteniei şi curtării (82 de puncte din 90 posibile, în comparație cu 52 puncte acumulate la etapa de constatare);

Itemul 2: să distingă semnele iubirii/ataşamentului adevărat, îndrăgostirii şi iubirii pripite (79 de puncte din 90 posibile, în comparație cu 59 puncte acumulate la etapa de constatare);

Itemul 6: să elaboreze scala propriilor valori (81 de puncte din 90 posibile, în comparație cu 46 puncte acumulate la etapa de constatare);

Itemul 7: să elaboreze un program de autoperfecționare moral-spirituală (81 de puncte din 90 posibile, în comparație cu 44 puncte acumulate la etapa de constatare);

Itemul 8: să elaboreze o agendă cu sfaturi pentru familie cu privire la modul sănătos de viață (79 de puncte din 90 posibile, în comparație cu 43 de puncte acumulate la etapa de constatare);

c) *învățământul liceal*, mediul rural (Anexa 19)

Itemul 1: a analiza particularitățile conduitei în curtare, dragoste, căsătorie, familie (124 de puncte din 150 posibile, în comparație cu 99 puncte acumulate la etapa de constatare);

Itemul 2: a distinge particularitățile anatomiei şi fiziologiei reproductive feminine şi a celei masculine (123 de puncte din 150 posibile, în comparație cu 93 puncte acumulate la etapa de constatare);

Itemul 3: a enumera condițiile de preîntîmpinare a maladiilor transmisibile sexual (198 de puncte din 150 posibile, în comparație cu 96 puncte acumulate la etapa de constatare);

Itemul 6: să întocmească un program de autoperfecționare (127 de puncte din 150 posibile, în comparație cu 86 puncte acumulate la etapa de constatare);

Itemul 8: să elaboreze un set de recomandări pentru democratizarea relațiilor familiale (191 de puncte din 150 posibile, în comparație cu 60 puncte acumulate la etapa de constatare);

Itemul 9: a elabora un model de portofoliu pentru viitorul familist (120 de puncte din 150 posibile, în comparație cu 65 puncte acumulate la etapa de constatare);

Itemul 11: a elabora un program care ar optimiza cultura managementului familial (130 de puncte din 150 posibile, în comparație cu 87 puncte acumulate la etapa de constatare);

Itemul 12: a elabora un model al familiei eficiente (137 de puncte din 150 posibile, în comparație cu 89 puncte acumulate la etapa de constatare);

d) *învățământul universitar* (Anexa 19):

Itemul 2: a caracteriza funcțiile familiei în contextul realizării rolurilor familiale (295 de puncte din 330 posibile, în comparație cu 146 puncte acumulate la etapa de constatare).

Itemul 3: a identifica factorii ce asigură consolidarea sentimentului de iubire în curtare, cuplu, familie (289 puncte din 330 posibile, în comparație cu 156 puncte acumulate la etapa de constatare);

Itemul 14: a elabora un portofoliu al familiei pentru un cuplu tînăr (304 puncte din 330 posibile, în comparație cu 226 puncte acumulate la etapa de constatare);

Itemul 15: a elabora un proiect de educație pentru familie (303 puncte din 330 posibile, în comparație cu 225 puncte acumulate la etapa de constatare);

Comparînd diferența de puncte acumulate în eşantionul experimental la etapa constatativă cu cea postformativă, şi analizînd situația în eşantionul de control la aceleaşi etape, conchidem că conținuturile Curriculumului EF, tehnologia elaborată, esențializată în *Modelul pedagogic interacțional* (Figura 16), rețeaua educativă de cunoaştere şi formare în domeniu, ca elemente constitutive ale Sistemului EF, sunt fiabile, eficiente şi flexibile, deoarece au creat condiții şi posibilități de formare a competențelor proiectate la elevi şi la părinți. Activitatea investigațională cu privire la elaborarea fundamentelor teoretice şi metodologice ale EF, ne-a convins că paradigma educației pentru familie reperează asumpțiile *educației filosofice,* care asigură formarea capacităților de analiză-sinteză, ce i-ar permite copilului să perceapă nu numai aspectul cotidian, ci să conştientizeze fenomenele şi importanța vieții prin prisma axiologiei, valorilor familiei armonioase.

În consens cu acestea vine şi teza conform căreia formarea atitudinilor valorice începe din familie, motiv esențial de educație şi de pregătire a părinților pentru perpetuarea modelelor

comportamentale pozitive, instituțiile de învățămînt ocupînd aici au un rol prioritar, deoarece ele reprezintă actorul social care culturalizează individul.

Rezultatele obținute ne permit să conchidem că elaborarea fundamentelor teoretice şi metodologice ale Sistemului EF s-au dovedit a fi elemente de acțiune eficientă în aspectul dezvoltării substanțiale a procesului de educație pentru familie prin valorizarea planului formal-nonformal-informal şi stimularea interesului pentru armonizarea relațiilor familiale prin unirea eforturilor comunității, şcolii şi familiei. Este evident faptul că activitățile cu copiii-elevii-studenții-părinții asigură formarea/consolidarea competențelor de familist-părinte echilibrarea sau reechilibrarea modului de viață al acestora, formînd o viziune sănătoasă, atitudini valorice prețioase privind cultura relațiilor familiale, o poziție creativă şi activă de autoperfecționare continuă la subiecții investigați.

CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI

Cercetarea realizată vizează una din cele mai actuale şi complexe probleme – educaţia pentru familie. Prin fundamentarea teoretico-metodologică cercetarea a relevat importanţa valorizării familiei şi a instituţiei de învăţământ în procesul formării competenţelor şi atitudinilor familistului-părintelui şi a condus la un şir de concluzii şi recomandări:

1. Analiza genezei conceptului educaţia pentru familie a contribuit la stabilirea unei etape calitativ noi în evoluţia conceptelor pedagogice, ce includ reprezentările şi judecăţile cu privire la demersul educaţional care vizează formarea şi dezvoltarea personalităţii în vederea realizării rolurilor familiale şi deschiderea acestuia spre imperativele lumii contemporane. Practica educaţiei şi pregătirii tinerei generaţii pentru viaţa de familie a demonstrat ineficienţa abordării acesteia numai ca disciplină de studiu, axată pe formarea la elevi a unui volum de cunoştinţe şi capacităţi privind organizarea vieţii de familie la general. Caracteristicile esenţiale ale conceptului pedagogic de educaţie pentru familie rezidă în identificarea practicilor educaţionale, realizate în familie şi instituţia de învăţământ, prin valorizarea celor două niveluri de referinţă, cel extern, contextual, care delimitează cadrul şi conţinutul educaţiei şi cel *intern,* funcţional-structural, care fixează dimensiunea profundă, stabilă, orientată spre construcţia sinelui.

2. Concepţia educaţiei pentru familie rezidă în orientarea, pregătirea şi valorificarea instituţiilor de învăţământ şi a familiei în calitate de actor orientat spre studiere şi acţiuni de autoperfecţionare, agent axat pe reechilibrarea modului de viaţă şi a stilului educativ şi partener educaţional, deschis spre colaborare.

Concepţia EF elaborată pe parcursul cercetării este întemeiată pe accepţiunile contemporane ale *filosofiei educaţiei* şi ale epistemologiei moderne privind dezvoltarea personalităţii umane şi a societăţii: *teoria funcţionalismului sistemic,* ce asigură abordarea micro- şi macrosociologică, interacţionistă, fenomenologică şi etnometodologică, *teoria constructivismului structurant; teoria valorilor* şi *tezele cu privire la educaţia axiologică*; *teoriile sociologice privind educaţia familială; teoria factorilor şi a reţelelor educative de cunoaştere*.

3. Ca educaţia pentru familie sa răspundă demersului epistemologic modern, conceputului învăţământului formativ şi practicii educaţionale contemporane, s-a recurs la elaborarea unui *sistem ce include fundamentele teoretice şi metodologice ale educaţiei pentru familie*, elaborate prin prisma *noilor educaţii.* În elaborarea sistemului s-a ţinut cont de exigenţele *pedagogiei postmoderniste de tip integrativ*, tendinţele de reconfigurare a modelelor comportamentale familiale şi a stilurilor educative ale acestora.

4. *Fundamentele teoretice* reflectă reperele conceptuale: aspectul istorico-antropologic privind evoluția familiei şi cel pedagogic cu privire la pregătirea tinerei generații pentru viața de familie, educația pentru familie prin prisma demersului politic şi religios; teoria şi practica educației pentru familie şi familia în Republica Moldova la etapa actuală; educația familială ca demers pedagogic şi cultural în contextul EF şi concepția educației pentru familie.

5. *Fundamentele metodologice* sunt reflectate la nivelul *Modelului pedagogic interacțional al EF,* care include un ansamblu de subcomponente ce interacționează, dintre care fac parte: principiile procesului EF, curriculumul de tip integrativ, dimensiunea tehnologică ce se obiectivează în strategiile de diagnosticare, formare, evaluare, aplicate la nivelul familiei şi instituției de învățământ.

Monitorizarea eficienței procesului de implementare a Curriculumului EF s-a efectuat prin intermediul *Modelului poliaspectual de evaluare a EF/FIPSAMP*, elaborat în cadrul cercetării, ceea ce a asigurat estimarea şi aprecierea activității în cauză la nivel de sistem şi de proces.

6. *Schema dual㠹 a ethosului pedagogic familial destinată formării familistului eficient* poate fi aplicată ca instrument de monitorizare a formării – evaluării culturii familiale, ce necesită o canalizare a acțiunilor în direcția corelării dimensiunii subiective (valori, cunoştințe, credințe, norme, atitudine) cu cea obiectivă (nivelul comportamental: modul de viață, modul de interacțiune şi comunicare, modul de educație a copiilor, managementul familiei şi nivelul produselor materiale şi ideale).

Conturînd cadrul şi modalitățile de formare-dezvoltare a personalității privind cultura vieții familiale s-a propus şi s-a experimenat *Modelul pedagogic de realizare a EF în cadrul formal-nonformal-informal, cel operațional de educație pentru familie în contextul noilor educații, curriculumului şi Modelul pedagogic interacțional al EF*. Modelele vizate pot servi drept suport metodologic şi tehnologic în organizarea-realizarea-evaluarea educației pentru familie.

Rezultatele obținute în cercetare au demonstrat că procesul EF este eficient atunci cînd conținuturile vizate pot fi implementate în baza demersurilor de tip:

a) *infuzional,* care permit o abordare sistematică în cadrul diverselor discipline şcolare;
b) *modular,* care poate fi realizat eficient în cadrul învățământului preşcolar şi a disciplinelor de studiu (ciclul socio-umanist);
c) *disciplinar,* realizat în cadrul disciplinei de studiu "Etica şi psihologia vieții de familie" (în şcoli) sau alte discipline similare în colegii şi universități;
d) *opțional,* realizat în cadrul activităților la decizia şcolii sau în baza alegerii elevilor, părinților (cadrul nonformal);
e) *transdiciplinar,* axat pe abordarea EF la nivelul unor sinteze ştiințifico-practice care se realizează săptămînal-lunar-trimestrial etc.

În scopul optimizării dirijării procesului EF s-au dovedit a fi necesare: *Harta reţelei educative de cunoaştere şi formare* în domeniul educaţiei pentru familie, *conţinutul şi coordonatele parteneriatului familie-grădiniţă-şcoală*, *Codul deontologic al parteneriatului educaţional*, Modelul personalităţii profesorului specializat în domeniul EF.

Clasificarea familiei şi *Schema dihotomică a condiţiilor de funcţionare a familiei în calitate de actor şi agent al EF* a permis estimarea şi valorificarea condiţiilor şi factorilor interni, cît şi a celor externi pentru a eficientiza abordarea sistemică a procesului şi consilierii în domeniul vizat.

În condiţiile actuale, ce denotă tendinţe democratice de reconfigurare a modelelor comportamentale şi educative familiale, s-a demonstrat necesitatea cunoaşterii, implementării şi experimentării *Modelul familiei ce posedă cultura toleranţei, Codul normelor morale privind cultura toleranţei, s-au fundamentat principiile şi s-au stabilit condiţiile ce ar trebui create în familie pentru a democratiza relaţiile interpersonale în cadrul acesteia.*

Depistarea şi descrierea distorsiunilor şi erorilor posibile în procesul democratizării educaţiei familiale şi a relaţiilor părinţi-copii acordă posibilitate de implementare şi valorizare a cerinţelor prevăzute în Convenţia privind drepturile omului şi a copilului, corelîndu-le cu perspectivele educaţiei de gen.

Investigaţia realizată, prin confirmarea ipotezei demonstrează validitatea abordării sistemice de rol a educaţiei pentru familie, a eficienţei Sistemului EF, pertinenţa fundamentelor teoretice şi metodologice ale EF ca domeniu distinct al pedagogiei familiei. Rezultatele cercetării, prin valoarea lor teoretică şi practică, constituie o direcţie reală în elaborarea unei politici educaţionale consistente de formare a familiei.

În consens cu rezultatele obţinute în cadrul investigaţiei realizate, **propunem la nivel macrostructural:**

- întemeierea unui Institut Naţional al Familiei, care ar asigura coordonarea acţiunilor tuturor instituţiilor sociale în domeniul ocrotirii sănătăţii, planificării familiei, asistenţei juridice şi sociale, cercetării ştiinţifice şi educaţiei pentru familie;
- elaborarea unei doctrine cu privire la dezvoltarea durabilă a societăţii în baza consolidării familiei autohtone;
- orientarea politicilor educaţionale spre valorizarea cadrului formal-nonformal-informal privind educaţia pentru familie ca punct de reper în dezvoltarea societăţii civile.

La nivel microstructural propunem:

- implementarea Sistemului EF în corespundere cu cerinţele teoretico-metodologice expuse pentru fiecare treaptă a învăţămîntului;
- urmarea liniei strategice de realizare a educaţiei pentru familie prin implicarea sistematică a

părinților şi copiilor în cadrul şcolilor/atelierilor pentru părinți şi elevi cu caracter formativ, orientate spre completarea şi valorizarea ethosului pedagogic familial;

- promovarea coerentă a activităților nonformale, cursurilor opționale la decizia şcolii/părinților, studenților în cadrul tuturor treptelor învățământului cu privire la problematica familiei, educației pentru familie.

Abordarea sistemică de rol a EF din perspectivă filosofică ne orientează spre reflexivitate, analiză amplă şi permanentă a realității sociale în îmbinare cu acțiunile ce vor consolida şi forma atitudinile valorice privind cultura relațiilor familiale şi eficientizarea competențelor de familist şi părinte.

Interpretarea permanentă a realității ne plasează în filosofia schimbării, a unei schimbări privite ca experiență individuală de profunzime, astfel încît procesul educației pentru familie să fie orientat spre valorificarea tezaurului culturii universale, tezaurului culturii naționale şi spre experimentarea de noi modele, determinate şi interpretate în raport cu finalitățile preconizate ca valori psihosociale majore, angajate nu numai în realitatea imediată, ci şi în cea de perspectivă, care ar deschide posibilități de cercetare a formării personalității copilului în familia axată pe democratizarea relațiilor intrafamiliale.

Din rezultatele obținute în procesul investigației se desprinde o altă direcție importantă de cercetare, ce rezidă în studierea familiilor în dificultate, impactul dezintegrării familiei asupra formării personalității copilului şi necesitatea elaborării strategiilor de corecție a relațiilor familiale, de reintegrare a copiilor şi adulților în familie şi comunitate.

BIBLIOGRAFIE

1. **Allport, G.** *Structura şi dezvoltarea personalităţii.* – Bucureşti: EDP, 1981, 580 p.
2. **Andrei, P.** *Filosofia valorii. Opere sociologice.* – Bucureşti: Ed. Academiei, 1973, 187 p.
3. **Antonesei, L.** *O introducere în pedagogie. Dimensiunile axiologice şi transdisciplinare ale educaţiei*. – Iaşi: Polirom, 2002, p.29-53.
4. **Arhip, A., Papuc, L.** *Noile educaţii – imperative ale lumii contemporane.* – Chişinău: "Tipografia centrală", 1996, 142 p.
5. **Ariès, Ph.** *"L'Évolution des rôles parentaux" in Famille d'aujourd'hui, Actes du colloque consacré a la Sociologie de la Famille.* – Bruxelles: Éditions de l'Institut de Sociologie, Université Libre de Bruxelles, 1963 (17,18,19 mai), p.4-17.
6. **Ariès, Ph.** *L'Enfant et la vie familiale sous l Ancien.* Règime 2-ème édition. – Paris: Éditions de L'Institut de Sociologie, 1973 (prima ed.), 1960, 305 p.
7. **Aristotel.** *Metafizica*. – Bucureşti: Editura IRI, 1996, p.17-34.
8. **Babanski I.K.** *Optimizarea procesului instructiv-educativ.* (tr. de A.Comerzan). – Chişinău: Lumina, 1984, 200 p.
9. **Ballion, R.** *Les Consommateurs d'ecole. Stratégies éducatives des familles.* – Paris: Strock, 1982, p.215-263.
10. **Berge, André.** *Profesiunea de părinte.* – Bucureşti: EDP, 1977, 192 p.
11. **Berger, G.** *Omul modern şi educaţia sa.* – Bucureşti: EDP, 1973, p.29-34; 43-45.
12. **Biblia.** *Sfînta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament.* – Minsk: Picorp, 1994, 1223 p.
13. **Bîrzea, Cezar.** *L'education dans un monde en transition: entre postcomuniste et postmoderniste //* în Perspectives, vol.XXVI, nr.4, décembre. – Paris, 1996, p.721-730.
14. **Bîrzea, Cezar.** *Arta şi ştiinţa educaţiei*, *R.A.* – Bucureşti: EDP, 1998, 218 p.
15. **Bochenski, J.M.** *Ce este autoritatea?* – Bucureşti: Humanitas, 1992, 214 p.
16. **Bodrug, V., Saca, S. et. al.** *Gender şi educaţie: Note de curs*. – Chişinău: CEP USM, 2001, p.20-27.
17. **Bodrug-Lungu, V.** *Violenţa prin prisma gender.* – Chişinău: CEP USM, 2003, 105 p.
18. **Bogdea, D.** *Educaţia pentru familie* // Revista Didactica-Pro. – Chişinău, 2002, aprilie, Nr.2(12), 2002, p.13-19.
19. **Bourdieu, P., Passeron, J.C.** *Les Héritiers. Les ètudians et la culture*. – Paris: Les Éditions de Minuit, 1964, p.17-56.
20. **Bronfenbrenner, U.** *The Ecology of Human Developnment*. – Cambridge: Harward University Press, 1979, p.2-21.

21. **Bontaş, I.** *Pedagogie (ediţia a III-a).* – Bucureşti: EDP, 1997, 315 p.
22. **Brière, P.** *La Pensée feministe sur la maternité.* – Institut Québécois de la Recherche sur la Culture, 1987, p.63-67.
23. **Bucun, N. Musteaţă, S., Guţu, Vl., Rudic, Gh.** *Bazele ştiinţifice ale dezvoltării învăţământului în Republica Moldova.* – Chişinău: Prometeu, 1997, 397 p.
24. **Bujor, N.M.** *Comorile sufleteşti*. – Chişinău: Lyceum, 1996, 190 p.
25. **Bunescu, Gh.** (coord.). *Educaţia părinţilor – strategii şi programe*. – Chişinău: Lumina, 1995, 174 p.
26. **Cantemir, Dm.** *Descrierea Moldovei*. – Bucureşti: Ed. "I.Creangă", 1978, p.20-47.
27. **Capra, F.** *The Web of Life*. – Londra: Harper Collins, 1996, p.3-12; 29-43.
28. **Catechism.** *Învăţătură de credinţă creştină ortodoxă*. – Cluj, 1993, 447 p.
29. **Călin, Marin.** *Filosofia educaţiei. Antologie*. – Bucureşti: Aramis, 2001, 287 p.
30. **Călin, Marin.** *Teoria şi metateoria acţiunii educative*. – Bucureşti: Aramis, Print. S.R.L., 2003, 207 p.
31. **Cemortan, S.** *Teoria şi metodologia educaţiei verbal-artistice a copiilor*. – Chişinău: CEP "I.Creangă", 2001, 202 p.
32. **Cemortan, S.** *Curriculumul educaţiei copiilor în instituţiile preşcolare de diferite tipuri*. – Chişinău: Lyceum, 1997, 270 p.
33. **Cemortan, S.** *Evaluarea la debutul şcolarităţii*. – Chişinău: I.Ş.E., 2003, 129 p.
34. **Cerghit, I.** *Metode de învăţământ*. – Bucureşti: EDP, 1980, p.17-38; p.220-223.
35. **Cerghit, I.** *Mijloace de învăţământ şi strategii didactice. Curs de pedagogie*. – Bucureşti: EDP, 1988, 189 p.
36. **Cernichevici, S.** *Educaţie şi eros (ghid pentru educatori, părinţi şi tineri).* – Iaşi: Polirom, 2001, 143 p.
37. **Chihaia, L., Cifor, L. et.al.** *Dicţionar enciclopedic*. – Bucureşti: Cartier, 2003, 1674 p.
38. **Ciofu, C.** *Interacţiunea părinţi-copii*. – Bucureşti: Editura Medicală Amaltea, 1998, 218p.
39. **Clarke, P.** *Comunităţi de învăţare: şcoli şi sisteme*. – Bucureşti: Arc, 2002, 189 p.
40. **Clement, E.** *Filosofia de la A – Z, Dicţionar enciclopedic de filosofie.* – Bucureşti: All, 2000, 571 p.
41. *Codul familiei al Republicii Moldova.* – Chişinău, 2003, 78p.
42. *Coordonatele social-politică, cultural-istorică şi normativ-pedagogică ale educaţiei pentru toleranţă în Republica Moldova*, **Pâslaru Vl.** în suplimentul revistei de teorie şi practică educaţională „Didactica Pro...". – Chişinău, 2004, p.3-11.
43. **Cosma, T.** *Şedinţele cu părinţii în gimnaziu. – Iaşi:* Polirom, 2001, 173 p.
44. **Creţu, V., Avornic, Gh. et. al.** *Bazele Statului şi Dreptului Republicii Moldova.* – Chişinău: Cartier, 1997, 352 p.

45. **Creţu, C.** *Curriculum diferenţiat şi personalizat.* – Iaşi: Polorom, 1998, p.5-29.
46. **Crişan, Al., Guţu, Vl.** *Proiectarea curriculumului de bază / ghid metodologic.* – Cimişlia, 1997, 127 p.
47. **Cristea, S.** *Dicţionar de pedagogie.* – Chişinău-Bucureşti: Litera, 2000, 398 p.
48. **Cristea, S.** *Conceptele-cheie în pedagogie.* – Chişinău: Revista Didactica-Pro, nr.1(5), II, 2001, p.13-21.
49. **Cristea, S.** *Fundamentele ştiinţelor educaţiei.* – Chişinău: Litera Educaţional, 2003, 240 p.
50. **Cucoş, C.** *Pedagogie.* – Iaşi, Polirom, 1996, 230 p.
51. **Cucoş, C.** *Educaţia religioasă. Repere teoretice şi metodice.* – Iaşi: Polirom, 1999.
52. *Culegerea "Tu şi corpul tău", Pentru un nou secol. O carte despre şi pentru femei.* – Chişinău: Litera, 2001, 356 p.
53. **Curriculum Naţional.** *Planurile de învăţământ (pentru învăţământul primar, gimnazial, mediu general şi liceal), anul de studii 2003-2004*. – Chişinău: Lyceum, 2003, 75 p.
54. **Cuznețov, Larisa.** *Etica educaţiei familiale.* – Chişinău: CEP ASEM, 2000, 297 p.
55. **Cuznețov, Larisa.** *Dimensiuni psihopedagogice şi etice ale parteneriatului educaţional.* – Chişinău: CEP UPS "I.Creangă", 2002, 107 p.
56. **Cuznețov, Larisa.** *Curriculum Educaţia pentru familie.* – Chişinău: Museum, 2004, 280 p.
57. **Cuznețov, Larisa; Banuh, N.** *Filosofia educaţiei.* – Chişinău: UPS "Ion Creangă", 2004, 230 p.
58. **Dafinoiu, I.** *Elemente de psihoterapie integrativă.* – Collegium, Polirom, 2000, 230 p.
59. **Dafinoiu, I.** *Personalitatea.* – Iaşi: Collegium, Polirom, 2002, 244 p.
60. **Debesse, M.** *L'adolescent in Enciclopedy de psihologie,* vol.1. – Paris, 1962, 231 p.
61. **Dewey, John.** *Democraţie şi educaţie.* – Bucureşti: EDP, 1980, p.17-49; 81-92.
62. **Dewey, John** *Fundamente pentru o ştiinţă a educaţiei.* – Bucureşti: EDP R.A., 1992, p.38-48; 117-129.
63. **De Ketele, J.-M.** *Les compétences en première candidature*. (Rapport de la journée de l'enseignement secondaire du 15 octobre 1997). – Louvainla-Neuve: IPM, 16-25.
64. **De Landsheere, V.,** *L'education et la formation, Presses Univerisitaires de France.* – Paris, 1992, p.119-121.
65. **Delors, J.** (coord.). *Comoara lăuntrică. Raportul către UNESCO al Comisiei Internaţionale pentru Educaţie în sec.XXI.* – Iaşi: Polirom, 2000, p.68-75.
66. *Dicţionar explicativ al limbii române, Univers enciclopedic*, Academia Română – Institutul de Lingvistică "Iorgu-Iordan", Ediţia a II-a. – Bucureşti, 1998, 1192 p.
67. **Didier, J., Larousse.** *Dicţionar de Filosofie. Univers Enciclopedic.* – Bucureşti, 1998, 371 p.
68. **Dolean, I.; Dolean, D.D.** *Meseria de părinte.* – Bucureşti: Aramis, 2002. p.96.
69. **Donzelot, J.** *La Police de familles.* – Paris: Les Éditions de Minuit, 1977, p.37-49.

70. **Durning, P.** *Éducation familiale* în F.Champy şi Chr. Etévé (dir), Dictionnaire encyclopédique de leducation et de la formation. – Paris: Nathan, 1994, p.331-334.
71. **Durning, P.** *Éducation familiale. Acteurs, processus et enjeux.* – Paris: PUF, 1995.
72. **Durkheim, E.** *Educaţie şi sociologie.* – Bucureşti: EDP, 1980, p.109-145.
73. **Enăchescu, C.** *Psihosexologie.* – Bucureşti: Universal DALSJ, 2000, p.17-38.
74. **Engels, Fr.,** *Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului; Marx, K., Engels, Fr., Opere alese,* vol.21.
75. **Engels, Fr.** *Opere alese.* Vol.3. – Chişinău, 1979, p.263-312.
76. **Espinoza, O.; Le Camus, J.** *Les Relations interpersonnelles précoces, în H. Malewska-Peyre şi P.Tap (dir). La Socialisation de l'enfance à l'adolescence*. – Paris: PUF, 1991, p.15-23.
77. *Femeile şi Bărbaţii în Republica Moldova /Culegere statistică.* – Chişinău: Tipografia S.A. Crio, 2004, 98 p.
78. **Flandrin, J.-L.** *Famille, parénte, maison, sexualite dans l'ancienne sociétè*. – Paris: Hachette, 1976, p.17-19.
79. **Fromm, E.** *Texte alese. Arta de a iubi.* – Bucureşti: EDP, 1983, p.17-59.
80. **Galli, N.,** Educazione familiare e solicita compressa. – Milano: Vita e Penseiro, 1991, p.7-20.
81. **Ghibu, O.** *Despre educaţie.* – Bucureşti: Ed. M.Preda, ediţia a III-a, 1995, p.78.
82. **Gîlcă, B.** (coord.) (adaptat **Bodrug V., Gorceag L.,** et. al.). *Manual de educaţie pentru viaţa de familie,* Universitatea "J.Hopkins", SUA. – Chişinău, Ediţia a II-a, 2002, 365 p.
83. **Golu, P., Verza, E., Zlate, M.** *Psihologia copilului.* – Bucureşti: EDPRA, 1992, 210 p.
84. **Granaci, L., Granaci, M., Cuznețov, Larisa et. al.** *Dragostea, Viaţa, Familia.*– Chişinău: Epigraf, 2000, 309 p.
85. **Grebennikov, I.V.** *Etica şi psihologia vieţii de familie.* – Chişinău: Lumina, 1986, 280 p.
86. **Guţu, Vl., Silistraru N., Platon C.** et. al. *Teoria şi metodologia curriculumului universitar.* – Chişinău: CEP USM, 2003, 234 p.
87. **Guţu, Vl.** *Obiectivele educaţionale: clarificări conceptuale şi metodologice.* – Chişinău: Revista Didactica-PRO, nr.6, 2001, p.34-42.
88. **Grant, Wendy.** *Rezolvarea conflictelor.* – Bucureşti: Teora, 1997, 133 p.
89. **Holban, I., Haguiman, A.** *Puncte de sprijin în cunoaşterea individualităţii elevilor.* – Bucureşti: EPF, 1972, 181 p.
90. **Illich, Ivan.** *Une societé sans école.* – Seuil – Paris, 1971, p.76-83; 83-92.
91. **Ionescu, A.** *Psihologia familiei. Normalitatea şi psihopatologia familială.* – Bucureşti: EDP, 1985, p.21-43.

92. **Isambert-Jamati, V.** *Solidaritaté fraternelle et rèussite sociale.* – Paris: Éditions L'Harmattan, 1995, p.70-93.
93. **Joița, E.** *Eficiența instruirii.* – Bucureşti: EDPRA, 298 p.
94. **Joița, E.** *Management educațional. Profesorul – manager: rolul şi metodologie.* – Iaşi: Polirom, 2000, 232p.
95. **Joița, E.** *Educația cognitivă*, *Collegium.* – Iaşi: Polirom, 2002, 243 p.
96. **Jude, I.** *Psihologie şcolară şi optim educațional.* – Bucureşti: EDPRA, 2002, 362 p.
97. **Kant, Im.,** *Tratat de pedagogie.* – Iaşi: Agora, 1992, p.14-117.
98. **Kellerhals, J., Roussel, L.** *Les Sociologies face aux mutations de la familille; in L'Année sociologique,* vol.37, 1987, p.15-44.
99. **Knowles, M.S.** *The art and Science of helping Adults learning.* – San Francisco: Jossey bass, 1984.
100. **Kotarbinski, T.** *Tratat despre lucrul bine făcut.* – Bucureşti: EDP, 1976, p.31-71.
101. **Lŏuis Lavelle.** *Traite de valeurs*, v.1, PUF, 1951, 631 p.
102. **Lemieux, D.** *Les Petits innocents, L'enfance en Nouvelle* – France, Québec, Institut Québécois de Recherche sur la Culture, 1985, p.51-83.
103. **Levi-Strauss, C.** *Antropologie structurale.* – Bucureşti: Politică, 1997, p.31-49.
104. **Mause, L. De.** *The History of Childhood.* – New York, 1974, p.17-38.
105. **Mândâcanu, V. Banuh, N.** (coord.), *Filosofia educației – imperative, căutări, orientări.* – Chişinău: Catamix, 1997, 365 p.
106. **Mândâcanu, V.** *Etica pedagogică.* –Chişinău: Lyceum, 2001, 243 p.
107. **Mândâcanu, V.** *Bazele tehnologiei şi măiestriei pedagogice.* – Chişinău: Lyceum, 1997, 358 p.
108. **Mândâcanu, V.** *Arta comportamentului moral.* – Chişinău: Baştina-Radog S.R.L., 2004, 203 p.
109. **Maslow, A.H.** *Motivation and personality*, 2nd. Ed. New-York-Londonm 1970, 386 p.
110. **Mead, M.** *Le Fossé des generations (tr. fr.).* – Paris: Denoël, 1970,1971, p.49-83.
111. **Merton, R.K.** *Élements de theorie et de methode sociologique (tr. fr. 1949).* – Paris: Plon, 1965, p.92-120.
112. **Mija, V., Parlicov, E., Pâslaru, V.** *Curriculum la dirigenție.* – Chişinău: Lyceum, 2003, 35 p.
113. **Mimoum, S.; Ètienne, R.** *Dragostea şi sexualitatea adolescenților.* Ed. Lucman, 2001, 175 p.
114. **Miroiu, M.** *Gen şi educație.* – Bucureşti, 2001, p.17-19; p.29-38.
115. **Montandon, C.** *L'École dans la vie des familles.* – Genève: Département de l'instruction Publique, 1991, p.47-63.
116. **Morval, M.V.G., Biron, G.** *Èducation et famille*, Briuxelles, De Boeck – Wesmael, 1994, p.86-103.

117. **Mitrofan, I., Mitrofan, N.** *Familia de la A ... la Z. Mic dicţionar al vieţii de familie*, Bucureşti, 1991, p.3-79.
118. **Mitrofan, I.** *Terapia unificării: o nouă psihoterapie experienţială, în Psihologia la răspîntia mileniilor*. Flate M. (coord.). – Bucureşti: Polirom, p.390-431.
119. **Narly, C.** *Texte pedagogice (Antologie).* – Bucureşti: EDP, 1980, p.17-29, 34-43.
120. **Narly, C.** *Pedagogie generală.* – Bucureşti: EDP, 1996, 528 p.
121. **Nicola, I., Fărcaş, D.** *Teoria educaţiei şi noţiuni de cercetare pedagogică.* – Bucureşti: EDP, 1993, 131 p.
122. **Nicola, I.** *Tratat de pedagogie şcolară.* – Bucureşti: EDP, R.A., 1996, 485 p.
123. **Niskier, A.** *Filosofia educaţiei.* – Bucureşti: Ed. Economică, 2000, 368 p.
124. **Neacşu, I.** *Instruire şi învăţare.* – Bucureşti: EDP, 1999, 282 p.
125. **Neculau, A.** *26 de teste pentru cunoaşterea celuilalt.* – Iaşi: Polirom, 1997.
126. **Negură, A., Papuc, L., Pâslaru, Vl.** *Curriculum psihopedagogic universitar de bază.* – Chişinău, 2000, p.17-49.
127. **Nemov, R.S.** *Psihologie.* – Chişinău, 1993, 300 p.
128. **Noica, C.** *Devenirea întru fiinţă.* – Bucureşti: EDP, 1981, 317 p.
129. **Not, L. et. al.** *Une science spécifique pour l'education?* – Toulouser, Universite de Tonlouse, Le Mirail, 1984 a, p.155-159.
130. **Olson, D.H.; Sprencle, D.H.; Russell, C.S.** *"Circumplex Model of Marital and Family Systems: Cohesion and Adaptability Dimensions, Family Types, and Clinical Applications"* // Family Process, nr.18, 1979, p.3-28.
131. **Parsons, T., Bales, R.F. et.al.** *Family, Socialization and Interaction Process.* – Illinois, The Free Press, Ghencoe, 1995, p.17-21.
132. **Patraşcu, D.; Ursu, A.; Jinga, I. et. al.** *Managementul educaţional preuniversitar.* – Chişinău: Arc, 382 p.
133. **Patraşcu, D., Patraşcu, L. et. al.** *Metodologia cercetării şi creativităţii psihopedagogice.* – Chişinău: Ştiinţa, 2003, 251 p.
134. **Pănişoară, Ion-Ovidiu.** *Comunicarea eficientă.* – Iaşi: Polirom, 2003, 219 p.
135. **Pâslaru, V., Draguţan, A.** et. al. *Atitudini fundamentale.* – Chişinău: Cartier Educaţional, 1998. 40 p.
136. **Pâslaru, Vl.** *Principiul pozitiv al educaţiei.* – Chişinău: Civitaş, 2003, 320 p.
137. **Percheron, A.** *Le Domestique et le politique.* // Revue Francaise de Science Politique, vol.1, 1985, p.5-35.
138. **Peters, R.S.** *Etica şi educaţia.* – Bucureşti: EDP, 1997, p.7-27; 105-111.

139. **Piajet, J.** *Psihologie şi pedagogie.* – Bucureşti: EDP, 160 p.
140. **Piajet, J.** *Înţelepciunea şi iluziile filosofiei.* – Bucureşti: Ed. Ştiinţifică, 1970, 254 p.
141. **Piaget, J.** *L'epistemiologie de relations interdisciplinaires. // L'interdisciplinarite.* – Paris: OCDE, 1972 b, p.130-146.
142. **Piajet, J.** *Psihologia inteligenţei.* – Bucureşti: Ed. Ştiinţifică, 1984, 264 p.
143. **Platon, C.** *Serviciul psihologic şcolar.* – Chişinău: Epigraf, 2991, 167 p.
144. **Popescu-Neveanu, P.** *Dicţionar de psihologie.* – Bucureşti: Albatros, 1978, p.119-251.
145. **Popescu-Neveanu, P.** *Psihologie.* – Bucureşti: EDP, 1994, p.23-129.
146. **Pourtois, J.-P.** *L'Éducation familiale // în Revue Française de Pédagogie.* – Paris, 1989, p.65-101.
147. **Pospai, A.** (coord.). *Schiţe din istoria psihologiei.* – Chişinău: Lumina, 1994.
148. *Programa pentru şcoala medie. Etica şi psihologia vieţii de familie.* – Chişinău: Lumina, 1987, 35 p.
149. **Răşcanu, R.** *Psihologia sănătăţii: de la credinţe şi explicaţii la sisteme de promovare a ei // culeg. Psihologia la răspîntia mileniilor*. – Polirom, 2001, p.200-229.
150. **Roegiers, H.** *Manualul şcolar şi formarea competenţelor în învăţămînt.* – Chişinău: Revista Didactica-Pro, nr.2 (6) aprilie, 2001, p.29-37.
151. **Rocheach, M.** *The nature of Human Values.* – New-York: Free Press, 1973, p.31-45.
152. **Rollet, C.** *L'Enfance – un bien national? Approche historique,* în Fr. de Singly (dir). – Éditions La Découverte, 1991, p.310-319.
153. **Rousseau. J.-J.** *Emil sau despre educaţie* (tr. Gh. Adămescu). – Bucureşti: EDP, 1956, p.29-57.
154. **Rudică, T.** *Familia în faţa conduitelor greşite a copilului.* – Bucureşti: EDP, 1981, 229 p.
155. **Savater, F.** *Întrebările vieţi.* – Chişinău: ARC, 2000, p.3-31.
156. **Segalen, M.** *Sociologie de la famille.* – Paris: Armand Colin, 1981, p.23-104.
157. **Segalen, M.** *Sociologie de la famille.* – Paris: Armand Colin, 1996, 292 p.
158. **Senge, P.** *The Fifth Discipline.* – Londra: Century Business, 1990, p.17-29.
159. **Silistraru, N.** *Dinamica şi funcţionalitatea dimensiunilor educaţiei.* – Chişinău: CEP UPS "I.Crenagă", 2001, 226 p.
160. **Silistraru, N.** *Etnopedagogia.* – Chişinău: USM, 2003, 267p.
161. **Silistraru, N.** *Vademecum în pedagogie*. – Chişinău: USM, 2004, 167 p.
162. **Singly.** *La Famille: L'Etat de davoir.* – Paris: Editions La Deconverte, 1991, p.311-318.
163. **Slavici, I.** *Educaţiunea raţională.* – Bucureşti, Biblioteca "Minerva" nr.45, 1999, p.36-38.
164. **Slavici, I.** *Despre educaţie şi învăţământ.* – Bucureşti: EDP, 1967, 263 p.

165. **Spătaru, T.** *Probleme ale dezvoltării durabile în societatea tranzitivă.* – Chişinău: UPS „Ion Creangă", 2003, 195 p.
166. **Spătaru, T.** *Ecologie socială.* – Iaşi: Pan Europe, 2003, p.211.
167. **Spencer, H.** *Eseuri despre educaţie, (tr. de M.Rădulescu).* – Bucureşti: EDP, 1973, p.10-29.
168. **Stanciu, I.Gj.** *Istoria pedagogiei.* – Bucureşti: EDP, 1993, p.162.
169. **Stănciulescu, E.** *Teorii sociologice ale educaţiei.* – Iaşi: Collegium, Polirom, 1996, p.215.
170. **Stănciulescu, E.** *Sociologia şcolii.* – Iaşi: Collegium, Polirom, 1997, p.202.
171. **Stănciulescu, E.** *Sociologia educaţiei familiale.* – Iaşi: Collegium, Polirom, 1997, p.268.
172. **Stănciulescu, E.** *Sociologia educaţiei familiale.* – Iaşi: Collegium, Polirom, 2002, vol.1, 268 p.
173. **Stănciulescu, E.** Sociologia educaţiei familiale. – Iaşi: Collegium, Polirom, 2002, vol.2, 415 p.
174. **Stern, M.** *Educarea părinţilor în lume.* – Bucureşti: EDP, 1995, p.7-17.
175. **Stoica, C.** *Educaţie şi comportament.* – Bucureşti: EDP, R.A., 1998, 146 p.
176. **Stoica, M.** *Pedagogie şi psihologie.* – Craiova: Gh.Alexandru, 2002. 279 p.
177. **Şoitu, L.** *Comunicare şi acţiune.* – Iaşi: E.I.E., 1997, 169 p.
178. **Şuteu, T.; Fărcaş, V.** *Aprecierea persoanei.* – Bucureşti: Albatros, 1982, 237 p.
179. **Terrisee, B.; Trottier, E.** *Atitudes educatives, origines ethniques et classes sociales.* – Paris: Sorbonne, 1994, p.4-13.
180. **Telleri, F.** *Pedagogia familiei.* – Bucureşti: EDPRA, 2003, 98p.
181. **Văideanu, Gh.** *Modernizarea învăţământului superior.* – Bucureşti: Şt. Pedag., 1973, 300p.
182. **Văideanu, Gh.** *Ghid pentru profesorii.* – Bucureşti: EDP, 1982, 356p.
183. **Văideanu, Gh.** *Educaţia la frontiera dintre milenii.* – Bucureşti: Ed. Politică, 1988, p.217-235.
184. **Vlas, V. G.** *Psihologia vîrstelor şi pedagogică.* –. Chişinău: Lumina, 1992, 224 p.
185. **Vlăsceanu, L.** *Decizie şi inovaţie în învăţământ.* – Bucureşti: EDP, 1989, 322 p.
186. **Wolfolk, E.A.** *Educational Psyhology.* – New York, 1990, p.5-21; 29-38.
187. **Zani Bruna; Palmonari A.** (coord.). *Manual de psihologia comunităţii*. – Collegium: Polirom, 2003, 420 p.
188. **Ziglar, Z.** *Secretul căsniciei fericite.* – Bucureşti: Curtea Veche, 2001, p.9-11, 17-20, 34-43.
189. **Zlate, M.** *Psihologia la răspîntia mileniilor.* – Bucureşti: Polirom, 201, 431p.
190. **Айзенк, Ганс.** *Язык счастья.* – Москва: ЭКСМО-Пресс, 2002, 312 с.
191. **Анастази А.** *Психологическое тестирование.* – Москва: Педагогика, 1982 в 2-х томах, 1 т., 316 с.
192. **Андреева Г.М.** *Социальная психология.* – Москва: МГУ, 1980, 415 с.
193. **Андреева Г.М.** *Психология социального познания.* – Москва: Аспект Пресс, 2000, 288 с.
194. **Азаров Ю.Т.** *Искусство воспитания.* – Москва: Просвещение, 1985, 225 с.

195. **Азаров Ю.Т.** и др. *Методика воспитательной работы: Учебное пособие для студентов педагогического института (ред. Л.И. Рувинского).* – Москва: Просвещение, 1989, 335 с.
196. **Ананьев Б.Г.** *Человек как предмет познания.* – Москва, 1968, 339 с.
197. **Ананьев Б.Г.** *О проблемах современного человекознания.* – Москва: Наука, 1979, 380 с.
198. **Афанасьева Т.Н.** *Семья.* – Москва: Просвещение, 1984, 192 с.
199. **Ахмеджанов Э.П.** *Психологические тесты.* – Москва: Лист, 1996, 318 с.
200. **Бабанский Ю.К.** *Проблемы повышения эффективности педагогических исследований.* – Москва: Педагогика, 1982, 192 с.
201. **Баркан А.** *Практическая психология для родителей.* – Москва: Аст-Пресс, 2000, 429 с.
202. **Белозуб Г.** *Брак. От рассвета до заката.* – Санкт-Петербург: Питер, 2002, 187.
203. **Берн Э.** *Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений. (перевод с англ.).* – Ленинград: Лениздат, 1992, 399 с.
204. **Берн Э.** *Транзакционный анализ и психотерапия.* – Санкт-Петербург: Братство, 1994, 220 с.
205. **Бим-Бад Б.М., Днепров Э.Д., Корнетов Г.Б.** *Мудрость воспитания*. 2-ое дополн. изд. – Москва: Педагогика, 1989, 298 с.
206. **Бим-Бад Б.М.** *Педагогическая антропология.* – Москва: Педагогика, 1998, с.38-56.
207. **Блонский П.И.** *Избранные педагогические произведения.* – Москва: Просвещение, 1964, 547 с.
208. **Бодалев А.А.** *Восприятие и понимание человека человеком.* – Москва: МГУ, 1982, 200 с.
209. **Болбочану А., Бен Цви Литан Роза.** *Путь к родительской успешности.* – Кишинэу, UPS „I.Creangă”, 2003, 64 с.
210. **Божович Л.И.** *Личность и ее формирование в детском возрасте*. *Психологическое исследование*. – Москва: Просвещение, 1968, 464 с.
211. **Волков К.Н.** *Психологи о педагогических проблемах.* – Москва: Просвещение, 1981, 127 с.
212. **Варга А.Я.** *Системная семейная психотерапия: Краткий лекционный курс*. – Москва: Речь, 2001, 144 с.
213. **Выготский Л.С.** *Собрание сочинений в 6-ти томах.* – Москва: Педагогика, 1984, т.4, 431 с.
214. **Выготский Л.С.** *Собрание сочинений в 6-ти томах.* – Москва: Педагогика, 1998, т.3, 365 с.
215. **Выготский Л.С.** *Собрание сочинений в 6-ти томах.* – Москва: Педагогика, 1998, т.6, 396 с.
216. **Газман О.С.** *Потери и обретения. Воспитание в школе после 10 лет перестройки* // *Первое сентября*. 1995, 21 ноября.
217. **Гальперин П.Я.** *Введение в психологию.* – Москва: МГУ, 1976, 150 с.
218. **Гамезо М.В., Домашенко И.А.** *Атлас по психологии.* – Москва: Просвещение, 1986, 270 с.
219. **Гребенников И.В.** *Основы семейной жизни.* – Москва: Просвещение, 1991, 156 с.

220. **Гребенников И.В., Ковинько Л.В.** *Хрестоматия по этике и психологии семейной жизни.* – Москва: Просвещение, 1987, 271 с.
221. **Гитин В.Г.** *Мужчина, Антология*. – Москва: Торсинг, 2002, 557 с.
222. **Гитин В.Г.** *Женщина, Антология*. – Москва: Торсинг, 2002, 540 с.
223. **Гуревич К.М.** *Психологическая диагностика: проблемы и исследования*. – Москва: Педагогика, 1981, 231 с.
224. **Джайнотт Х.Д.** *Родители и дети* / пер. с англ. – Москва, 1986, с.38-52.
225. **Джешевская, М.А.** *Установки коммуникативного поведения.* – Москва: Мысль, 2000, 191 с.
226. **Добрынин Н.Ф.** *Возрастная психология.* – Москва: Просвещение, 1965, 296 с.
227. **Донцов И.Л.** *Самовоспитание личности.* – Москва, 1984, 284 с.
228. **Донченко Е.А., Титаренко Т.М.** *Личность. Конфликт. Гармония*. – Киев: Украина, 1989, 173 с.
229. **Дубровина И.В.** *Школьная психологическая служба*. – Москва: Педагогика, 1991, 357 с.
230. **Дюбуа, Жан.** *Педагогика.* – Варшава, 1998, 102 с.
231. **Жуковская В.И.** *Беседы о воспитании.* – Минск: Народная асвета, 1975, 141 с.
232. **Зацепин В.И.** *Брак и семья в хрестоматии Психология семьи (ред. Райгородского Д.Я).* – Самара: Бахрах-М, с.3-35, 2002.
233. **Збаровский В.С., Рудик Г.А.** *Андрагогика. Учебное пособие.* – Санкт-Петербург, 1991, 103 с.
234. **Зидер Р.** *Европейская семья в хрестоматии Психология семьи (ред. Райгородского Д.Я).* – Самара: Бахрах-М, 2002, с.169.213.
235. **Зязюн И.А.** *Основы педагогического мастерства.* – Москва: Просвещение, 1988, 299 с.
236. **Кан-Калик В.А.** *Учителю о педагогическом общении.* – Москва: Просвещение, 1987, 190 с.
237. **Каптерев П.Ф.** *Задачи и основы семейного воспитания*. – Москва: Просвещение, 1989, с.21-29, 37-43.
238. **Карп С.** *Величие здравого смысла. Человек Эпохи Просвещения*. – Москва: Просвещение, 1992, 287 с.
239. **Коменский Я.А.** *Избранные педагогические сочинения*. – Москва: Просвещение, 1975, 374 с.
240. **Ковалев С.В.** *Подготовка старшеклассников к семейной жизни.* – Москва: Просвещение, 1991, 142 с.
241. **Кон И.С.** *Психология юношеского возраста.* – Москва: Просвещение, 1979, 175 с.
242. **Кон И.С.** *Психология старшеклассника.* – Москва, 1980, 193 с.
243. **Корчак Януш.** *Избранные.* – Киев: Радяньская школа, 1983, 626 с.

244. **Кратохвил С.** *Основные типы семейных проблем и их решение в хрестоматии "Психология семьи" под ред. Райгородского Д.Я.* – Самара: Бахрах-М, 2002, с.639-721.
245. **Курпатов А.** *Что хочет женщина. Что может мужчина.* – Санкт-Петербург, 2003, 541с.
246. **Леви Вл.** *Травматология любви.* – Москва: Метаморфоза, 2002, 183 с.
247. **Леви Вл.** *Семейные войны*. – Москва: Метаморфоза, 2003, 220 с.
248. **Леонтьев А.М.** *Избранные психологические произведения в 2-х томах.* – Москва: Педагогика, 1989, 389 с.
249. **Лесгафт П.Ф.** *Семейное воспитание ребенка и его значение*. / Избр. пед. соч. в 2-х томах). – Москва, 1951, с.221-230.
250. **Лихачев Б.Т.** *Философия воспитания*. – МПГУ: Прометей, 1995, 280 с.
251. **Лузина Л.М.** *Теория воспитания: философско-антропологический подход.* – Псков, 2000, 2-7 с.
252. **Макаренко А.С.** *Избранные сочинения в 4-х томах*. – Москва: Правда, т.4, с.573.
253. **Материалы X научно-практической конференции** *"Формирование самостоятельности, творческой личности в условиях непрерывного образования".* – Харьков, 2004, 131 с.
254. **Пиз Алан, Пиз Барабара.** *Язык взаимоотношений. Мужчина и женщина.* – Москва: Эксмо-Пресс, 2000, 236 с.
255. **Пискунов А.И.** *Хрестоматия по зарубежной педагогике (уч. пособие для студентов пед. инст.).* – Москва: Просвещение, 1981, 528 с.
256. **Петровский А.В.** (под ред.), *Социальная психология.* – Москва: Просвещение, 1987, 222 с.
257. **Подласый И.П.** *Педагогика. Новый курс*. – Москва: Владос, 2002, 255 с.
258. **Поттер В.Р.** *Биоэтика. Мост в будущее (перев. с англ.).* – Киев, 2002, 214 с.
259. **Райгородский Д.Я.** (сост.). *Психология семьи (хрестоматия).* – Изд. дом. "Бахрах-М", 2002, 749 с.
260. **Рахматшаева В.** *Грамматика общения. Семья и школа.* – Москва, 1995, 187 с.
261. **Ремшмидт Х.** *Подростковый и юношеский возраст. Проблемы становления личности.* – Москва: Мир, 1994, 317 с.
262. **Рогов Е.И.** *Настольная книга практического психолога в 2-х томах.* – Москва: Владос, 2001, с.102-119.
263. **Рогов Е.И.** *Настольная книга практического психолога.* В 2^{x} томах (3-е изд.). – Москва: Владос, 2001, 476 с.
264. **Рубинштейн С.Л.** *Основы общей психологии.* – Москва: Просвещение, 1940, 596 с.
265. **Садохин, А.П.** *Этнология: Учеб. пособие для вузов* / А.П.Садохин, Т.Г.Грушевицкая. – Москва: Академия, 2001, 304 с.

266. **Синица Е.И.** *Педагогический такт: Методы воспитания учителя*. – Москва: Педагогика, 1983, 248 с.
267. **Сермягина О.С.** *Эмоциональные отношения в семье.* – Кишинев: Штиинца, 1991, 85 с.
268. **Скворцов П.В.** *Гипотетический эзотеризм и гуманитарное самосознание.* – Москва: РАНИИОН, 2000, с.163.
269. **Сухомлинский В.А.** *О воспитании.* Изд. 2-ое дополн. – Москва, 1975, 271 с.
270. **Сухомлинский В.А.** *Сердце отдаю детям.* 5-ое изд. – Киев, 1974, 288 с.
271. **Сухомлинский В.А.** *Как воспитать настоящего человека.* – Минск: Народная асвета, 1978, 287 с.
272. **Степанов Е.Н., Лузина Л.М.** *Педагогу о современных подходах и концепциях воспитания.* Москва: Творческий Центр, 2003, 158 с.
273. **Стефаненко, Т.Г.** *Энциклопедия*. – Москва: ИПРАН, Академический проект, 2000, 320 с.
274. **Стреляу Я.** *Роль темперамента в психическом развитии (перев. С польского В.Н.Лоруса)*, ред. И.В.Равеля-Щерба. – Москва Прогресс, 1982, 231 с.
275. **Столяренко Л.Д.** *Педагогика.* – Ростов-на-Дону, 2000, 444 с.
276. **Таланчук Н.М.** *Архитектоника воспитательного процесса: современная концепция и теория воспитания;* в двух частях. – Казань, 1999, 290 с.
277. **Ушинский К.Д.** *Человек как предмет воспитания (Опыт педагогической антропологии)*, т.1-2. – Москва: Просвещение, 1948.
278. **Фрейд З.** *О клиническом психоанализе (Избр. Соч.).* – Москва: Медицина, 1991, 285 с.
279. **Шмелев А.Т.** *Острые углы семейного круга* / Пед. факультет №6. – Москва: Знание. 1986, 93 с.
280. **Шнейдер, Л.Б.** *Психология семейных отношений*: Курс лекций. – Москва: Эксмо-пресс, 2000, 512 с.
281. **Щуркова Н.Е.** *Образ жизни, достойной Человека и его формирование у школьника.* – Смоленск, 1995, 29-47 с.
282. **Хоментаускас Г.Т.** *Семья глазами ребенка*. – Москва: Педагогика, 1989, 155 с.
283. **Эйдемиллер Э.Г., Юстицкас В.** *Психология и психотерапия семьи.* – Санкт-Петербург – Харьков – Москва – Минск: Питер, 1999, 651 с.
284. **Языкова В.С.** *Мир семьи: ожидания и реальность.* – Москва: Профиздат, 1987, 141 с.
285. *Этнопсихологические и социокультурные процессы в современном обществе // материалы Международной конференции 18.20.09 2003 г.* – Балашов, 402 с.

ADNOTARE

Teza de doctor habilitat în pedagogie a doamnei Larisa Cuznețov

Tema: *Fundamente teoretice şi metodologice ale educației pentru familie*
Specialitatea 13.00.01. – Pedagogie generală

Cercetarea realizată abordează problema elaborării fundamentelor teoretice şi metodologice ale educației pentru familie din perspectiva pedagogiei postmoderniste de tip integrativ, orientată spre formarea deprinderilor de viață şi valorizarea sistemică şi sinergetică a copiilor, elevilor, studenților şi părinților privind cultura realizării rolurilor familiale prin prisma problematicii lumii contemporane.

În această bază, autorul sistematizează şi dezvoltă legitățile, particularitățile şi principiile educației pentru familie, fundamentează sistemul educației pentru familie, dezvăluind aspectul tri-unitar al demersului educativ, ce rezidă *în formarea familistului prin familie în interiorul acesteia, prin instituția de învățământ în cadrul formal-nonformal, prin rețeaua educativă de cunoaştere şi formare EF în cadrul informal al comunității.*

Ca educația pentru familie să se conformeze exigențelor epistemologiei moderne, concepției învățământului formativ şi practicii educaționale actuale s-a realizat: reconsiderarea etico-filosofică, socio-pedagogică şi istorico-antropologică a acesteia; s-au redefinit conceptele: familie, educație familială, şi definit conceptele educație pentru familie, cultură/ethos pedagogic familial, cultura toleranței; au fost precizate şi completate variabilele *adaptibilitatea* şi *coeziunea* familiei, variabile ce denotă funcționalitatea ei în corelație cu procesul vizat.

În cadrul investigației s-a efectuat: analiza diferitelor tipuri de familii din Republica Moldova şi s-a elaborat clasificarea pedagogică a familiei. S-a fundamentat şi experimentat Sistemul EF, subcomponentele acestuia şi anume: *Modelul pedagogic de EF în planul formal-nonformal-informal*; *Modelul sintetic operațional de realizare a EF în contextul noilor educații*; condițiile de democratizare a relațiilor familiale, principiile de umanizare şi democratizare a relațiilor familiale; *Modelul familiei ce posedă cultura toleranței*; *Curriculumul EF* de tip integrativ care abordează elevul, familia şi şcoala ca actor, agent şi partener educațional; *Modelul pedagogic interacțional al EF*, metodologia şi tehnologia formării familistului, evaluării educației pentru familie.

Valorile obținute prin cercetarea şi modelarea teoretică a educației pentru familie au fost implementate şi verificate în practica educațională la nivelul tuturor treptelor de învățământ din Republica Moldova, inclusiv educația părinților, formarea inițială şi continuă a cadrelor didactice, diriginților psihologilor şcolari. Procesul educației pentru familie s-a dovedit a fi eficient dacă se realizează în baza corelării optime a culturii postfigurative cu cea cofigurativă şi

prefigurativă, reactualizarea modelului familiei armonioase, a modelelor comportamentale axate pe valorile şi virtuțile moral-etice într-un consens cu noile educații.

În concluzie, *abordarea sistemică de rol* asigură implementarea conținuturilor vizate în baza demersurilor de tip *infuzional, modular, disciplinar, opțional* şi *transdiciplinar*. A fost demonstrată pertinența fundamentelor teoretice şi metodologice ale educației pentru familie ca domeniu distinct al ştiinței şi practicii educaționale, care dezvoltă şi completează pedagogia familiei cu o nouă direcție – educația pentru familie.

Termeni cheie: familie, căsătorie, educația pentru familie, educație familială, sentimentul familiei, sentimentul copilăriei, familist eficient, părinte eficient, problematica lumii contemporane, *noile educații*, model comportamental, mediul familial, cultura familiei, ethosul pedagogic familial, cultură prefigurativă, cultură postfigurativă, cultură cofigurativă, valoare, deontologie, parteneriat educațional, cadrul formal-nonformal-informal, integrare socială, curriculum, actor, agent, partener educativ, democratizarea relațiilor familiale, cultura toleranței, model pedagogic, repere conceptuale, competențe parentale, evaluare, sistemul educației pentru familie, fundamentele teoretice şi metodologice.

ANNOTATION

Thesis for Phd's degree by Larisa Cuznețov

The theme: *Theoretical and methodological bases of education for family*
13.00.01. – General Pedagogics

The present research is dedicated to one of the most actual problems of contemporaneity – formation of the family culture through education for family (EF).

Theoretical and methodological bases of EF are presented in the thesis, worked out in the accordance with the principles of postmodernist, interactive pedagogies also system – role theory of formation of the personality on the basis of synergetic mechanism of optimization of the family upbringing through the education of children, pupils and parents.

The work summerizes pedagogical, ethico-philosophical epistemolo-gical and historico-anthropological bases of family development, family upbringing, preparation of the rising generation for the family life, showing the possibilities of fulfillment of philosophic and axiological education in the organic unity of the formation of the personality of the future competent family man and effective parent.

On this basis the author systemizes and develops the peculiarities, regularities and principles of EF, substantiates and works out pedagogical classification of the family, paradigm of EF conditions and principles of democratization of family relationship, the model of the family, based on the culture of tolerant interrelation.

In this connection the of role of the family, school and society is being recomprehended, the definition to such notions as family, family upbringing, the culture in the family, pedagogical ethos of the family, education for the family have been given.

The results got in the process of research and theoretical modeling having experimental verification are instilled in the pedagogical activity of educational institutions, public organizations of the Republic also elaborating the curriculum of EF for all the stages of the system of education (elementary, primary, gymnasium, lyceum, University) and for parents; technologies of upbringing, formation, assessment of the competence and valuable orientations of children-pupils-students-parents.

The analysis and comparison of the elements of pedagogical culture of the family with the process of EF, which is realized on the basis of the given curriculum, has let us determine the importance of interrelation of these three generations and the three cultures (postfiguative, cofigurative, prefigurative) in the harmonization of the way of human life, which is founded in the family.

Key words: family, marriage education for family, family education, sense of family, sense

of childhood, effective family man, effective parent, problems of modern life, new trends in education, behavioral model, interfamily midst, family culture, pedagogical ethos of the family, prefigurative culture, cofigurative culture, postfigurative culture, value, valuable orientation, deontology cooperation, formal-nonformal-informal education, social integration, curriculum object-subject-partner, the culture of tolerance, pedagogical model, conceptual bases, parent competence, competent family man, system of EF, theoretical and methodological bases.

АННОТАЦИЯ

Диссертация Кузнецовой Ларисы Леонидовны,
на соискание ученой степени доктора хабилитат педагогических наук

Тема: *Теоретические и методологические основы воспитания для семьи*
Специальность 13.0.01. – Общая педагогика

Исследование посвящено одной из самых актуальных проблем современности – формированию семейной культуры посредством воспитания для семьи (ВС).

В диссертации представлены теоретические и методологические основы ВС, разработанные в соответствии с принципами постмодернистской, интегративной педагогики, а также системно-ролевой теории формирования личности на основе синергетического механизма оптимизации семейного воспитания через воспитание детей, учащихся, студентов и родителей.

Работа резюмирует педагогические, этико-философские, эпистемологические и историко-антропологические основы семьи, семейного воспитания, подготовки подрастающего поколения к семейной жизни, раскрывая возможности осуществления философского и аксиологического воспитания в органическом единстве формирования личности будущего компетентного семьянина и эффективного родителя посредством Системы воспитания для семьи.

На этой основе автор систематизирует и развивает особенности, закономерности и принципы ВС, обосновывает и разрабатывает Систему ВС, педагогическую классификацию семьи, парадигму ВС, условия и принципы демократизации семейных отношений, модель семьи, основанной на культуре толерантных взаимоотношений. В этой связи пересматривается роль семьи, школы и общества. Дано определение понятиям: культура семьи, педагогический этос семьи, воспитание для семьи, культура толерантности и переосмыслены понятия семья и семейное воспитание в контексте проблематики современного мира.

Полученные в процессе исследования и теоретического моделирования результаты прошли апробацию и внедрены в педагогическую деятельность учебно-воспитательных учреждений, общественных организаций и СМИ республики. Разработан Куррикулум ВС для всех ступеней системы образования (дошкольного, начального образования, гимназии, лицея, университета) и для родителей. Предложенные технологии воспитания-формирования-оценивания компетентности и ценностных ориентаций детей-учащихся-студентов-родителей, способствовали обновлению процесса ВС и оптимизации партнерских отношений семьи, школы и общественности.

Анализ и сопоставление элементов педагогической культуры семьи и процесса ВС, осуществляемый на основе данного куррикулума, позволил установить значимость взаимодействия трех поколений и трех культур (постфигуративной, кофигуративной, префигуративной) с целью гармонизации образа жизни человека, который закладывается в семье.

Научная и практическая значимость работы заключается в том, что впервые разработаны теоретические и методологические основы воспитания для семьи, **Система ВС**, а также определено новое направление в педагогике семьи – **воспитание для семьи** в контексте проблематики современного мира.

Процесс исследования убеждает, что воспитание для семьи на основе синергетического и интерактивного подходов открывает новые перспективы для переосмысления многих явлений в формировании личности и коррекции семейных взаимоотношений в условиях дезинтеграции семьи.

Ключевые слова: теоретические и методологические основы, семья, брак, воспитание для семьи, семейное воспитание, чувство семьи, чувство детства, эффективный семьянин, эффективный родитель, проблемы современного мира, новые направления воспитания (noile educații), поведенческая модель, внутрисемейная среда, культура семьи, педагогический этос семьи, префигуративная культура, кофигуративная культура, постфигуративная культура, ценность, ценностная ориентация, деонтология, сотрудничество, формальное-нонформальное-информальное воспитание, социальная интеграция, куррикулум, объект-субъект-партнер, культура толерантности, педагогическая модель, концептуальные основы, родительская компетентность, компетентный семьянин, система ВС.

GLOSAR

Actor – concept corelativ de ordine socială, instituție socială, interacțiune socială; în ştiințele educației desemnează un individ capabil de comportamente relativ stabile, previzibile, al căror principiu relațional este dobîndit în cadrul societății. Actorul reprezintă un individ care poate fi abordat ca subiect al cunoaşterii, capabil de receptare, producere, prelucrare şi transmitere a informației, valorilor (Stănciulescu E., 1996; Cozma T., 200).

Adaptabilitatea familiei – capacitatea sistemului familial de a-şi reechilibra modul de viață, de a-şi modifica sau schimba structurile de putere, rolurile sociale, regulile de conviețuire în funcție de situațiile sociale concrete.

Agent educativ – concept ce desemnează orice actor/individ sau colectivitate, care participă în educație contribuind la formarea personalității acestuia. Deseori se utilizează ca sinonim al educatorului (Durkheim E., 1922; Ariès Ph., 1973; Stănciulescu E., 2002; Călin M., 2003 et.al.).

Antropologie (pedagogică, socială, culturală, filosofică) – *o ştiința a convergenței şi unității* (Erny P., 1991); realizează un al doilea nivel de sinteză, procedînd la comparații între diferite moduri de viață ale colectivităților umane pentru a desprinde principiile comune şi constante. **Antropologia pedagogică** compară modalitățile de educație aplicate în colectivitățile umane, delimitînd strategiile şi principiile comune şi constante (Ушинский К.Д., 1948; Степанов Е.Н., Лузина Л.М., 2003).

Atitudine – fel de a se comporta, de a fi care reprezintă o anumită concepție. Poziția personalității față de un eveniment sau față de un aspect al realității. Stare de predispoziție pentru a acționa, a se comporta în diverse situații de viață în calitate de familist, părinte, cetățean.

Atitudini educative – *concept ce desemnează o stare mentală şi neurofiziologică, constituită în experienţă, care exercită o influenţă dinamică asupra individului, pregătindu-l să reacţioneze într-un anumit mod la diverse situaţii şi influenţe* (Durning P., 1995, p.108; Allport G., 1981). Durning P. denotă faptul că mulți cercetători utilizează noțiunea într-o accepțiune apropiată de ceea a conceptului *valoare educativă* (acesta posedă aceleaşi trei dimensiuni: evaluativă, afectivă, conotivă).

Asumpție – premisă minoră; act de asumare a unei responsabilități.

Coeziunea familiei – concept definit de Olson D.M. (1979) ce desemnează relațiile şi legătura emoțională între membrii familiei.

Competența reprezintă *o contextualizare a achiziţiilor de tipul cunoştinţlore, priceperi şi deprinderilor, acestea fiind utilizate într-un context anume* (Perrenoud P., 1998; De Ketele J.-M., 1989; Roegiers X., 1998; 2001).

Competențele parentale presupun mobilizarea unui ansamblu de resurse: cunoştințe, abilități, priceperi, experiențe, scheme, capacități ce-i permit părintelui să-şi realizeze eficient rolurile sale în raport cu copilul.

Concept – idee generală care reflectă just realitatea.

Concepție – ansamblu de reprezentări, de idei, care tind să îmbrățişeze toate fenomenele acestuia.

Conceptualizare – transpunerea unei teorii în concepte.

Copil-actor – concept utilizat frecvent în ştiințele educației pentru a evidenția faptul că copilul nu este un *obiect pasiv*, pe care îl formează acțiunea educativă, ci reprezintă un *subiect*, apt de interacțiuni eficiente cu adulții, semenii şi autoeducație.

Dilemă raționament ce plasează două alternative, dintre care trebuie aleasă numai una (deşi ambele pot duce la un rezultat pozitiv).

Eclectism în educație – în cultura umană se cunoaşte filosofia eclectică a lui Cicero, Şcoala filosofică fondată de Cousin V.; eclectismul în psihoterapie presupune depăşirea limitelor impuse de adeziunea strictă la o şcoală (Opan C.B., 1997; Zlate M., 2001). În accepțiunea noastră – îmbinarea într-un sistem coerent a unor teze,

idei obiective, metode de formare-educare, provenite şi selectate din diferite sisteme de gîndire, educație, pe care le-am structurat într-o nouă organizare.

Enculturație – reprezintă în esență un proces educativ prin care un grup uman cultivă generațiilor în creştere – valori, virtuți în scopul integrării sociale. Enculturația se desfăşoară în cadrul formal-nonformal-informal.

Ethos pedagogic – concept cuprinzător care desemnează ansamblul valorilor, atitudinilor educative pe care actorii le utilizează în practicile educative cotidiene (Bourdieu P., Passeron J., 1964; Stănciulescu E., 2003).

Etnografia – termen utilizat frecvent în ştiințele educației; el denotă stadiul inițial al cercetării, care se realizează prin contactul direct cu realitatea, realizîndu-se interviuri, înregistrări audio-vizuale, pe baza cărora se elaborează descrieri, clasificări, monografii.

Etnologia – termenul a fost utilizat pentru prima dată de Chavanes /1787) într-un eseu cu privire la educația intelectuală şi dezvoltarea ştiinței, apoi a fost preluat de Lèvi-Strauss C. (1958), care considera etnografia, etnologia şi antropologia drept 3 niveluri succesive de sinteză şi de abstractizare ale aceluiaşi domeniu în cadrul unei ştiințe. În accepțiunea noastră, un prim nivel al sintezei ce urmează refacerea, reconstruirea vieții familiale.

Habitus primar – concept ce desemnează caracteristicile unui individ sau grup obținut printr-o muncă pedagogică primară, fără antecedente. Familia reprezintă *agentul unei acțiuni pedagogice primare, care fixează în individ habitusul primar* (Bourdieu Passeron, 1970, p.197-198). *Habitus* reprezintă traducerea latină a termenului grec *hexis*, aplicat de Aristotel pentru a desemna *dispozițiile dobîndite ale corpului şi sufletului*, prezent în multe concepții filosofice (d'Aquino, Hegel, Husserl etc.), acest concept a fost adus în ştiințele educației (sociologia educației de Durkheim E. şi Mauss M. pentru a explica caracterul sistematic, coerent şi continuu al acțiunilor individului socializat (Stănciulescu E., 1996).

Organigramă – reprezentare schematică, redare grafică a structurii organizatorice a unui fenomen, instituții.

Paradigmă educațională – model, exemplu (din lat. paradigma). Ştiinţele educației se consideră ştiință a paradigmelor (Bîrzea C., 1998). Cercetătorii în domeniul ştiinţelor educației consideră că *paradigmele pot exista pentru toate problemele-cheie ale educației: mijloacele, relațiile educative, metode, funcțiile educației, raportul natură-cultură etc.* [14, p.103] şi desigur în educația pentru familie.

Reechilibrarea stilului de viață – sintagma a fost aplicată de Marlaft A., Gordon D. (1985) şi George S. (1988) pentru a desemna schimbarea stilului de viață într-o direcție benefică. În lucrare utilizăm sintagma *reechilibrarea modului de viață.*

Toleranța culturală, etnică şi religioasă reprezintă manifestări definitorii ale conştiinței identității şi proprietății în raport cu alteritatea, definită în baza principiului fundamental al educației moderne, ce rezidă în înțelegerea lumii ca unitate şi a omului ca entitate integralizată în lume; relația omului cu Natura şi Cosmosul cu Divinitatea şi cu Sine însuşi (Pâslaru Vl., 2004).

Sistem – ansamblu de elemente interdependente ce constituie un întreg organizat, care stabileşte ordinea într-un domeniu; mod de organizare a unui proces.

Structură arhitectonică în sens de îmbinare artistică a elementelor constitutive ale unei construcții [66, p.61].

Valori familiale – standard de evaluare/apreciere a propriului comportament în cadrul familiei şi față de familie; valorile familiale pot fi spirituale şi materiale. Resursele umane părinții, bunicii, copiii, de asemenea, reprezintă valori umane.

LISTA ABREVIERILOR UTILIZATE ÎN TEZĂ

ONU	Organizația Națiunilor Unite
CC PCUS	Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice
UNESCO	Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință şi Cultură
UNICEF	Fondul Națiunilor Unite pentru Copii
URSS	Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
EF	Educația pentru familie
PLC	Problematica lumii contemporane
IŞPP	Institutul de Ştiințe Pedagogice şi Psihologice
IŞE	Institutul de Ştiințe ale Educației
i.c.	indice de calitate
e.e.	eşantion experimental
e.c.	eşantion de control
p.	puncte
p.max.	punctaj maximal
p.ac.	puncte acumulate
p.tot.	punctaj total
n.s.	numărul subiecților
it.	itemi

Anexe

Anexa 1. Extras "Căsătoria şi divorţul în Republica Moldova" din Culegerea statistică realizată de UNIFEM, 2004 214

Anexa 2. Demersul investigativ patru-unitar de studiere a familiei APSF 216

Anexa 3. Fişa familistului eficient 218

Anexa 4. Chestionar pentru studierea competenţelor de familist şi părinte 219

Anexa 5. Partenerul de cuplu/familie în viziunea unui pragmatic 220

Anexa 6. Enunţuri-opinii preconcepute ce devin blocaje în educaţia pentru familie 221

Anexa 7. Analiza modulelor/temelor ce reflectă problematica familiei în manualele prevăzute pentru învăţământul preuniversitar 222

Anexa 8. Grila de evaluare a EF (aplicată înainte şi după implementarea curriculumului) .. 228

Anexa 9. Experiment secvenţial: educaţia pentru familie în contextul *noilor educaţii* 231

Anexa 10. Domeniile vieţii afectate în familia dezintegrată şi strategiile educative 235

Anexa 11. Codul deontologic al parteneriatului educaţional 238

Anexa 12. Codul normelor moral-etice privind cultura toleranţei în cadrul familiei 240

Anexa 13. Particularităţi de educaţie-instruire formare a copilului şi adultului în contextul EF (fişa caracteristicilor) 241

Anexa 14. Personalitatea profesorului specializat în domeniul EF 242

Anexa 15. Curriculumul Educaţia pentru familie 250

I – EF în învăţământul preşcolar
II – EF în învăţământul primar
III – EF în gimnaziu şi liceu
IV – EF în învăţământul universitar

Anexa 16. Program formativ pentru părinţi "Cultura toleranţei în cadrul familiei" 327

Anexa 17. Opiniile cadrelor didactice implicate în experimentul pedagogic 330

Anexa 18. Analiza comparativă a atitudinilor valorice şi axiogramele 332

Anexa 19. Rezultatele detaliate ale prelucrării statistice 335

Anexa 20. Reprezentarea grafică a rezultatelor finale 350

Anexa 1

Extras "Căsătoria şi divorţul în Republica Moldova"

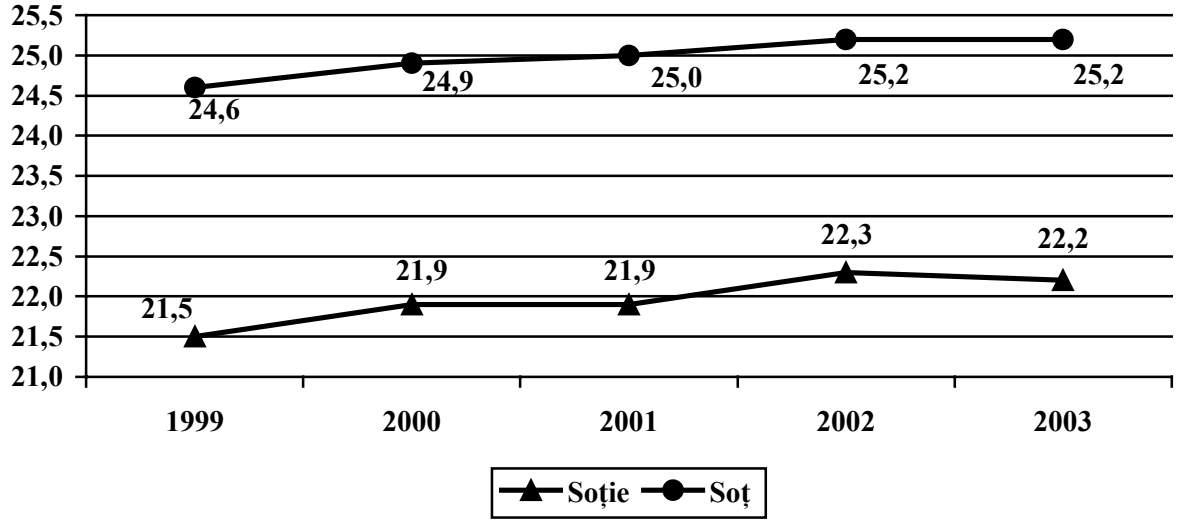
Date statistice
Departamentul Statistică şi sociologie al Republicii Moldova

Femeile şi bărbaţii în Republica Moldova
(Culegere statistică realizată şi editată de UNIFEM)
Chişinău, 2004 (p.24-25)

Căsătorii conform grupei de vîrstă a soţilor (căsătorii încheiate pentru prima dată), în 2003

Grupa de îrstă a soţului, ani	Grupa de vîrstă a soţiei, ani											
	sub 16	16-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60 +	Total
sub 16	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
16-19	–	529	340	31	3	1	–	1	–	–	–	905
20-24	6	3632	5818	554	47	8	1	–	–	–	–	10066
25-29	3	1152	3610	1221	143	11	2	–	–	–	–	6142
30-34	–	118	551	449	136	27	4	1	–	–	–	1286
35-39	–	12	96	105	65	32	4	1	2	–	–	317
40-44	–	1	30	32	29	17	17	4	2	1	–	133
45-49	–	–	6	6	5	4	7	6	1	1	–	36
50-54	–	–	2	1	1	2	5	2	7	1	–	21
55-59	–	–	3	2	1	–	1	–	2	1	–	10
60 şi peste	–	–	–	–	–	–	1	1	2	2	48	54
Total	**9**	**5444**	**10456**	**2401**	**430**	**102**	**42**	**16**	**16**	**6**	**48**	**18970**

Vîrsta medie a soţilor la prima căsătorie, ani

Divorțuri conform duratei căsătoriei şi grupei de vîrstă a soților, în 2003

Grupa de vîrstă, ani	Total divorțuri	Durata căsătoriei, ani								
		sub 1	1	2	3	4	5-9	10-14	15-19	20 şi peste
F e m e i										
Total	**14672**	**525**	**676**	**709**	**849**	**732**	**3411**	**2952**	**2004**	**2814**
sub 20	156	49	53	40	14	–	–	–	–	–
20-24	1981	229	316	319	379	298	440	–	–	–
25-29	3174	112	128	153	238	250	1812	481	–	–
30-34	2633	43	58	74	66	70	590	1540	192	–
35-39	2073	22	42	35	45	38	203	485	1084	119
40-44	1892	24	30	28	32	22	133	170	454	999
45-49	1303	21	19	19	21	13	64	96	140	910
50-54	681	12	7	15	16	9	49	41	47	485
55-59	173	3	4	3	2	2	13	23	10	113
60 şi peste	150	5	3	3	6	5	14	12	12	90
nedeclarată	456	5	16	20	30	25	93	104	65	98
B ă r b a ț i										
Total	**14672**	**525**	**676**	**709**	**849**	**732**	**3411**	**2952**	**2004**	**2814**
sub 20	40	29	10	1	–	–	–	–	–	–
20-24	898	191	224	197	150	76	60	–	–	–
25-29	2574	117	206	239	378	330	1222	82	–	–
30-34	2785	42	80	94	119	161	1178	1084	27	–
35-39	2459	39	48	40	54	53	391	1116	701	17
40-44	2180	36	34	49	44	41	166	305	899	606
45-49	1547	26	21	17	30	17	94	106	195	1041
50-54	950	16	12	18	16	9	74	67	63	675
55-59	265	8	7	4	4	2	18	19	18	185
60 şi peste	272	10	11	13	10	5	27	29	22	145
nedeclarată	702	11	23	37	44	38	181	144	79	145

Anexa 2

Demersul investigativ patru-unitar
de studiere a familiei / APIF
(autor Larisa Cuznețov)

Notă:	**Conținutul aplicațiilor**
1	2
I. Fiți obiectivi şi finalizați cît mai rapid propozițiile propuse atenției dvs.	I. **Finalizați rapid propozițiile:** 1. Cred că familia mea..... 2. Îmi iubesc..... 3. Valorile familiei mele sunt..... 4. Mă comport în familie..... 5. Sunt un familist/familistă..... 6. Rudele mă cred un familist/familistă..... 7. Atitudinea mea față de rude..... 8. Sunt o fiică/mamă..... 9. Copiii mă..... 10. Capul familiei este..... 11. Rolul meu în familie este..... 12. Rolul soțului/soției îl consider..... 13. Cred că educ copiii..... 14. În familie nu suport.....
II. a) Determinați tipul relațiilor familiale, selectînd cîte trei stiluri comportamentale din cele propuse, ierarhizîndu-le în funcție de predominarea acestora în familia dvs.	II. a) **Stiluri comportamentale:** cordial; empatic; deschis spre colaborare; orientat spre armonizarea relațiilor; axat pe egalitate; axat pe complementaritate; axat pe autoritarism (dictat); axat pe liberalism, axat pe rigorism tradițional, echilibrat; axat pe conservatorism; axat pe toleranță; distanțare, indiferență, încăpățînare; axat pe ajutor reciproc şi susținere; solidaritate; indiferență; viclenie; răceală; axat pe constrîngeri (coercitiv); paşnic; conflictuoas; calm etc.
III. b) Selectați cinci trăsături specifice partenerului dvs. şi cinci pe care le considerați caracteristice pentru propria persoană	b) **Trăsături de personalitate:** bun altruist, măriuimoş onest, patriot, optimist, pesimist, tandru, răutăcios, răzbunător, invidios, voios, vesel, harnic, leneş, grijuliu, arogant, cumpătat, răbdător, impulsiv, timid, principal, anxios, inteligent, receptiv, tolerant etc.

1	2
IV. Subliniați aspectele vieții de familie pe care ați dori să le reechilibrați (modificați pentru a le eficientiza)	III**. Aspecte ale vieții de familie:** - asigurarea economică; - managementul resurselor financiare; - comunicarea soț-soție; - comunicarea părinți-copii; - relația intimă cu partenerul; - relația cu rudele; - organizarea odihnei; - organizarea timpului liber; - îngrijirea copiilor; - educația copiilor; - sfatul/consiliul familiei; - regimul de viață; - crearea condițiilor materiale; - climatul moral - curățenia generală, curentă etc. - menajul sistematic casnic; - coeziunea/solidaritatea; - adaptabilitatea

Anexa 3

FIŞA FAMILISTULUI EFICIENT
(pentru părinți)

Nr. d/or.	**Conținutul itemilor**	**1, 2, 3, 4, 5**
1.	Atitudine pozitivă față de sine (respect față de sine, autoactualizare);	
2.	Atitudine pozitivă şi deschidere față de persoanele apropiate;	
3.	Orientare de principiu (atitudini valorice, scopuri conştientizate);	
4.	Tendință spre autoperfecționare;	
5.	Respectarea unui mod sănătos de viață;	
6.	Cultură generală;	
7.	Cultura privind managementul familial;	
8.	Competente şi capacități de coordonare funcțională a rolurilor şi responsabilităților familiale: • responsabil de asigurarea economică; • responsabil de managementul resurselor financiare şi materiale; • responsabil de asigurarea condițiilor de trai / cultural-igienice (construcție, reparație, curățenie, alimentație etc.); • responsabil de menținerea relațiilor cu rudele; • responsabil de organizarea odihnei, timpului liber, distracțiilor etc.; • competențe-inițiative privind relația intimă; • rolul de psiholog / psihoterapeut familial; • responsabil de îngrijirea copiilor; • responsabil de educația copiilor; • responsabil de asigurarea monitoringului general familial.	

Notă: *Interpretați explicația, esențializînd caracteristicile. Fiecare element se notează cu un punct de la 1-5. De exemplu: la primul item ați specificat 2 caracteristici, vă notați cu 2 puncte, la al 3-lea item ați specificat patru elemente – aveți 4 puncte ş.m.d.*

Apoi punctele se sumează şi se compară cu 3 niveluri:

1. Normativ (cum este situația): 75-90 p.;
2. Suficient: 45-74 p.;
3. Insuficient mai jos de 45 p.

Elaborat de autor (în baza tehnologiei de studiere a familiei a lui Ковалев С.В.).

Anexa 4

CHESTIONAR PENTRU STUDIEREA COMPETENȚELOR DE FAMILIST ŞI PĂRINTE

Nr. de ord.	Variabile	Itemul / criteriu	0	1	2	3
I	1.	Să identifice funcțiile familiei.				
	2.	Să caracterizeze succint particularitățile de vîrsta ale adulților.				
Cunoaştere	3.	Să caracterizeze succint particularitățile de vîrsta ale copiilor.				
	4.	Să identifice factorii şi componentele modului sănătos de viață.				
	5.	Să nominalizeze valorile pe care familia le transmite copiilor.				
II	6.	Să analizeze competențele şi funcțiile unui familist eficient.				
	7.	Să analizeze competențele şi funcțiile unui părinte eficient				
Aplicare	8.	Să stabilească scala valorilor soțului / soției.				
	9.	Să stabilească scala valorilor copiilor săi.				
	10.	Să stabilească un set de condiții de armonizare a relațiilor familiale.				
III	11.	Să elaboreze un cod de norme moral-etice pentru sine şi pentru familie.				
	12.	Să elaboreze un program de autoperfecționare (vizavi de viața familială).				
Integrare	13.	Să scoată în evidență greşelile şi erorile (care pot fi comise), ce dezechilibrează viața de familie?				
	14.	Să elaboreze un program de educație a copiilor.				
	15.	Să elaboreze un program de acțiuni privind EF în cadrul familiei.				

Anexa 5

Partenerul de cuplu/familie în viziunea unui pragmatic

Nr. d/o	Parteneră (soție)	punctaj	Partener (soț)	punctaj
1.	***Prietenă dragă***, plăcută cu care-mi este interesant, comod şi bine.		***Amic drag***, plăcut, care mă înțelege şi cu care mă simt bine.	
2.	***Prestigioasă***, frumoasă, simpatică, pe care o admir şi cu care mă mîndresc.		***Prestigios***, impozant, serviciu de prestigiu (bănos)...	
3.	***Ajutor activ*** în toate chestiunile mele.		***Sprijin şi protecție*** în toate situațiile dificile ("zid")	
4.	***Gospodină excelentă*** ce ține casa în ordine şi are grijă de mine.		***Sponsor şi stăpîn*** al casei – urmăreşte ca totul să fie în ordine, repară, construieşte...	
5.	***"Amantă plăcută",*** dorită în relațiile intime.		***Amant*** de forță, plăcut, tandru şi atent.	
6.	***Mamă*** blîndă, bună, cu dăruire de sine, abilă.		***Tată*** eficient pe care-l vor stima şi iubi copiii.	
7.	***Alte calități pozitive*** (onestă, modestă, harnică, energică, carieră etc.).		***Alte calități pozitive*** (onest, calm, modest, harnic, energic, vivace etc.).	
1.	Tentată de a juca rolul ***victimei nefericite*** (anxioasă, nemulțumită, supărăcioasă etc.).		***Tentat spre izolare***, se separă de ceilalți membri ai familiei, egoist (dezintegrat)...	
2.	***Lenoasă***, pasivă, parazitează pe spatele meu.		***Exploatator*** – totul urcă în spatele meu...	
3.	***Conflictuoasă***, înclinată spre ceartă, conflicte (rea de gură).		***Conflictuos***, agresiv, înclinat spre certuri, conflicte (rău de gură).	
4.	***Asupritoare***, coercitivă, mă lipseşte de prieteni, libertate...		***Asupritor***, coercitiv, mă lipseşte de prieteni, libertate...	
5.	***Neîngrijită***, antipatică, posacă...		***Neîngrijit***, antipatic, posac...	
6.	***Nesăturată*** – doreşte cît mai mulți bani...		***"Mînă spartă"***, risipitor, cheltuieşte toți banii...	
7.	***Alte calități negative*** (infidelă, bolnăvicioasă, mincinoasă etc.).		***Alte calități negative*** (infidel, bolnăvicios, mincios, alcoolisat etc.).	

Notă: Ierarhizați calitățile nominalizate şi le notați cu puncte de la 1-7.

Anexa 6

ENUNȚURI-OPINII PRECONCEPUTE CE DEVIN BLOCAJE ÎN EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE

I. Relația soț-soție

- eşti sub călcâiul nevestei;
- nu te implica in viața mea personală;
- eu am viața mea, tu o ai pe-a ta şi nu te amesteca;
- tu eşti un om greoi, iată soțul prietenei mele...;
- tu eşti o soție capricioasă, uite la soția vecinului (prietenului meu)...;
- nu suntem compatibili...;
- eu te iubesc, dar tu iți bați joc de mine...;
- în propria familie nu poți fi fericit;
- vreau să mai trăiesc şi pentru mine...;
- femeia trebuie să se supună;
- „jupâneasa ține casa, iar jupânul – drumul”;
- mai bine e să fii singur...;
- nu-i numaidecât să-ți iubeşti soțul...;
- nu mai spune totul soțului/soției sau „ce ştie stânga – să nu ştie dreapta”;
- bărbații sunt mai impertinenți;
- femeile sunt mai tandre;
- dragostea bărbaților trece prin stomacul lor;
- femeia trebuie să-şi ştie locul;
- ce te mai „găteşti” (dichiseşti), de-acum te-ai măritat;
- dacă eşti prea bun, ți se suie în cap;

II. Relația părinți-copii

- mai bine te împaci cu străinii, decât cu rudele proprii;
- copiilor le trebuieşti atâta timp, cât le oferi/dai bani;
- părinților nu le mai trebuie nimic, ei şi-au trăit deja viața... oare ce mai vor?;
- uite la colegul tău de clasa cât îi de cuminte...;
- copiii sunt de nedirijat;
- bate copilul cât încape de-a curmezişul patului;
- trăieşte pentru tine însuți, copiilor nu le mai poți intra în voie;
- cum m-au educat părinții – aşa educ şi eu;
- fata trebuie pregătită pentru a fi soție;
- lasă şcoala să-i educe, noi suntem ocupați la serviciu;
- mie mi-a fost greu, vreau măcar copiilor mei să le fie mai uşor.

Anexa 7

Analiza modulelor/TEMELOR ce reflectă problematica familiei
în manualele prevăzute pentru învățământul preuniversitar
(cl. I-XII)

Nr. d/o	Clasa	Disciplina de studiu	Manualul	Date bibliografice	Modulul/tema şi conţinuturile
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
1.	I	1.Limba maternă	Abecedar	Autori: Buruiană M., Cotelea S. ş.a. Ed. Ştiinţa, Prut Internaţional. Chişinău, 2004, 144 p.	Familia mea. - Litera „m” – Mama - Litera „h” – Mihăiţă - Dezvoltarea încrederii în sine; - Dragostea părinţilor pentru copii; - Litera „b” – Bunicii; - Relaţia copii-bunici; - Scrisoare bunicii; - Textul „Găurile” – educaţia copiilor în familie
2.	II	Ştiinţe	Ştiinţe	Galben-Panciuc Z., Diaconu S. ş.a. Ştiinţe, Prut Internaţional, Chişinău, 2002, 94p.	Modulul 2. Lumea vie (16-42p.) Tema: Mediul familial (19-22p.) (Structura, rolul fiecărui membru al familiei, arborele genealogic etc.)
3.	II	Limba engleză	Magic English	Ignatiuc I., Aladin L., Foca L. ş.a. Prut Internaţional, Teora, Arc, Chişinău, 2004, 131p.	Modulul 3. Tema 2: My family (Familia mea) – 32-33p. Tema 3: What is your father (Ce este tatăl tau) – 34-35p.
4.	II	Limba română	Limba română	Gantea I., Ciubară G. ş.a. Prut Internaţional, Lumina, Chişinău, 2002 (160 p.)	Modulul 5. „Arborele familiei” (poezie) Autor: A.Suceveanu – pag.45 Modulul 6. „Bunelul” (text) Autor: Barbu Delavrancea – p.57 Modulul 15. „Datoria mamei” (povestire) Autor: Traian Dorz, p.130 „Mama mea” (poezie) Autor: Aniţescu V., p.133

1	2	3	4	5	6
5.	III	Limba română	Limba română (lecturi literare)	Apostol-Ciubară, G., Sârbu, R., Grigoriță, M., Prut Internațional, Chișinău, 1998, 318p.	(Texte literare) „Maică, maică, draga mea" – poezie populară, p.41 „Frații", P.Anghel, p.53 „Casa părintească", S.Vangheli, p.68 „Cântec de leagăn pentru mama", Gr.Vieru, p.252 „O, mamă, ochii tăi", I.Vatamanu, p.253 „Mamă", E.Dragoș, p.253 „Bunica", V.Romanciuc, p.254
6.	III	Limba română	Limba română	Gantea I., Botezatu E., Goraș-Postică V. ș.a. Prut Internațional, Chișinău, 2003, 208p.	Modulul 5. „Dragostea de mamă", I.Vatamanu, p.50 Modulul 18. „Igor Vieru (1923-1988)", E.Botezatu, p.161
7.	III	Educația moral-spirituală	Educația moral-spirituală	Cora A., Prisăcaru L., Lyceum, Chișinău, 2003, 51p.	Modulul 3. „Iubește-ți aproapele" „Mama", P.Cerna, p.31 „Răsplata, pag.32-33
8.	III	Limba engleză	Limba engleză	Ignatiuc I., Aladin L. ș.a. Teora Prut Internațional,, ARC, Chișinău, 2004, 123p.	Modulul 5. Lecția 1. Eu am o familie fericită Lecția 2. Ziua de naștere a bunicii; Arborele familiei; Lecția 6. Ziua curățeniei în casă Modulul 6. La picnic cu familia
9.	IV	Limba engleză	Magic English	Ignatiuc I., Aladin L. ș.a. Teora, Prut Internațional,, ARC, Chișinău, 2004, 131p.	Modulul 7. Lecția 2-a. Mother's day (Ziua mamei), p.88
10.	IV	Științe	Științe	Galben-Panciuc Z., Diaconu S. ș.a. Prut Internațional, Chișinău, 2001, 119p.	Modulul 5. Omul – ființă socială Tema: Eu și familia mea (p.72) (Ce este o familie; membrii familiei – drepturi și îndatoriri)
11.	IV	Limba română	Limba română	Cartaleanu P., Ciobanu M. ș.a. Editura Știința, Chișinău, 2004, 208p.	Modulul 3. Părinți și copii „Albina" – legendă populară (p.36) (cum au apărut două ființe, relațiile părinți-copii)

1	2	3	4	5	6
12.	IV	Istoria Românilor	File din Istoria Românilor	Cerbuşcă P., Haheu V. ş.a. Ştiința, Cartier, Chişinău, 1999, 147p.	Partea I. Introducere în istorie. Tema: Simboluri istorice. Blazonul familiei mele. Tema: „Toți avem aceleaşi drepturi” – drepturile copiilor, comportamentul părinților, profesorilor vis-à-vis de drepturile copiluluiPartea a III-a: Personalități, valori şi tradiții. Tema: „Obiceiurile neamului românesc (p.134) (Păstrarea şi transmiterea acestora în familie)
13.	V	Limba engleză	English for you	Ignatiuc I., Aladin L. ş.a. Teora, Prut Internațional, ARC, Chişinău, 2000, 128p.	Unit 1. Lecția 2. We’ve got a family (comunicarea despre membrii familiei, arborele familiei) (p.8) Lecția 3. Familia regală (structura, arborele familiei regale), p.10
14.	V	Limba română	Limba română	Crişan A., Dobra S., Sâmihăian F. Humanitas, Bucureşti, 1997, 319p.	Modulul II. Structurile textului. Capitolul 4. Narațiunea. Textul „Căprioara”, E.Gârleanu (p.90) „Amintiri din copilărie”, I.Creangă (p.126)
15.	V	Educație civică	Educație civică	Parlicov E., Mija V., Cerbuşcă P. Ştiința, Chişinău, 2003, 80p.	Capitolul I. Eu şi ceilalți. Tema 3. Eu+Tu=Noi Tema 4. Eu în familia mea. (p.18-26)
16.	VI	Limba engleză	English for you	Ignatiuc I., Aladin L. ş.a., Teora, Prut Internațional, ARC, Chişinău, 2000, 128p.	Unit II. Lecția 7. A united family (familia unită) (36-39 p.) Unit I. Lecția 7. Granny, dear granny (bunicuța) (18p.)
17.	VI	Educația civică	Educația civică	Secară R., Rotaru V. ş.a. Litera educațional, Chişinău, 2003, 104p.	Capitolul I. Eu şi ceilalți. Lecția 4. Familia (p.22-34) - ce este o familie; - pentru o familie mai bună.

1	2	3	4	5	6
18.	VII	Limba română	Limba română	Crişan A., Dobra S., Sâmihăian F., Humanitas educa-ţional, Bucureşti, 2001, 224p.	Lectura 37. „Amintiri din copilărie”, I.Creangă (p.90-92) „Bunica Safta”, (p.190)
19.	VII	Limba engleză	English for you and me	Musteață T., Manic A., Glavan L. Teora, Prut Internațional, ARC, Chişinău, 2000, 168p.	Unit 1. Lecția 4. Igiena în şcoală şi în familie. Unit 2. Lecția 1. Familia. Relațiile familiale. Lecția 6. Tradițiile familiale. Unit 4. Lecția 5. Ziua mamei.
20.	VII	Educația civică	Educația civică	Rotaru V., Secara L. ş.a. Litera, Chişinău, 2003, 104p.	Capitolul 1. Eficiența personală - sentimentul propriei demnități; - conflictele în viața ta
21.	VIII	Limba engleză	English for life	Bordeniuc G., Codiakov L. ş.a. Teora, Prut internațional, ARC, Chişinău, 2000, 164 p.	Unit 5. Lecția 2. Ziua mamei (p.80) Tradițiile familiale, Family Affair
22.	VIII	Biologie	Biologie	Cozari T., Litera, Chişinău, 2004, 216p.	Modulul 6. Reproducerea în lumea vie - Organele de reproducere masculine (p.192) - Organele de reproducere feminine (p.195) - Fecundația, graviditatea şi naşterea (p.198) - Educația sexuală: unele aspecte importante (p.202)
23.	VIII	Limba română	Limba română		I.Slavici „Baltagul” – relațiile dintre membrii familiei (p.136-166)
24.	VIII	Educația civică	Educația civică	Cerbuşcă P., Haheu V., Prut Internațional, Chişinău, 2004, 112p.	Capitolul 1. Eficiența personală (p.6-32) Tema 6. Locul individului în relațiile sociale. - Rolul mediului de familie în formarea şi dezvoltarea individului. - Comunicarea în familie.

1	2	3	4	5	6
					Tema 8. Constituția Republicii Moldova şi rolul ei în stat. - Dreptul familial.
25.	IX	Limba engleză	English for succes	Duşciac C., Gâscă M., Teora, Prut Internațional, ARC, Chişinău, 2003, 168p.	Unit 5. Relațiile familiale (p.87-106) Nunta, Valorile familiale, Conflictul între generații
26.	IX	Limba şi literatura română	Limba şi literatura română	Cartaleanu T., Ciobanu H., Cosovan O., Știința, Chişinău, 2003, 208 p.	Unitatea 3. Adolescența (p.54-70) Unitatea 4. Familia, şcoala (p.76-100)
27.	IX	Educația civică	Educația civică	Cerbuşcă P., Cojocaru T. ș.a. Litera, Chişinău, 2002, 103p.	Capitolul II. Eu şi grupul. Tema 1. Familia – elementul natural şi fundamental al societății. Tema 2. Statutul copilului şi al femeii
28.	IX	Biologie	Biologie	Cozari T. Litera, Chişinău, 2002, 144p.	Capitolul 5. Reproducerea în lumea vie (p.77-109) Tema: Ereditatea şi cromozomii (p.98). Maladii ereditare
29.	X	Limba engleză	Working together	Chiza G., Duşciac M. ș.a., 215p.	Unit 2. Perspective son family and friends. Lesson 1. Family ties (32-35) (relațiile de familie) (problema gender-ului, rolul soților în familie). Domestic violence – audiție.
30.	X	Istoria universală	Istoria universală	Berciu-Drăghicescu A., Ofriu A. Ş.a. Prut Internațional, Chişinău, 2004, 184 p.	Capitolul: modul de viață în societatea antică. Tema: Familia, obiceiuri, tradiții (p.39-44)
31.	X	Noi şi legea	Noi şi legea	Beleac A., Nichifor S., Litera, Chişinău, 2001, 118p.	Tema 4. Constituția Republicii Moldova Art.1. Dreptul la respectarea vieții private şi de familie. Art.2. Dreptul la căsătorie.

1	2	3	4	5	6
32.	X	Limba română	Limba română	Ciobanu M., Chiper G., Ciocan I., ARC, Chişinău, 2001, 188p.	Textele: „Baltagul”, M.Sadoveanu (p.86) „Logodna”, Vighi D.
33.	XI	Limba engleză	This is our world	Chira G., Duşciac M. ş.a. ARC, Chişinău, 2003, 207p.	Unit 3. It’s a Challenging World (o lume care te provoacă) Lesson 1. Probleme şi soluţii. Conflictul dintre generaţii (p.47)
34.	XI	Literatura română	Literatura română	Schiopu C., Vîlcu-Şchiopu M., Litera, Chişinău, 2003, 276 p.	Capitolul VI. Realismul. Texte: „Enigma Otiliei, G.Călinescu (p.176-191) „Ion”, L.Rebreanu (p.153-168)
35.	XI	Noi şi legea	Noi şi legea	Beleac A., Nichifor S., Racu T., Litera, Chişinău, 2001, 125p.	Capitolul 2. Dreptul familiei (p.40-66) 1. Căsătoria 2. Familia. Relaţiile dintre soţi 3. Relaţiile dintre părinţi şi copii, probleme în familie 4. Desfacerea căsătoriei 5. Tutela şi Curatela
36.	XII	Limba engleză	At the Cossroads	Chira G., Duşciac M. ş.a. ARC, Chişinău, 2004, 199p.	Unitatea 2. Unitatea culturală şi variaţiile. Lectia 3. Viaţa este dată pentru a fi trăită. Text: „My mother’s hand” (mâinile mamei) (p.28)
37.	XII	Literatura română	Literatura română	Cimpoi M., Şchiopu C. Litera, Chişinău, 2001, 318 p.	Creaţiile litetare: „Baltagul”, M.Sadoveanu „Ion”, L.Rebreanu „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război”, C.Petrescu - se abordează problema relaţiilor familiale
38.	XII	Noi şi legea	Noi şi lgea	Rotaru V., Secară R., Cerbuşcă P. Litera, Chişinău, 2001, 120p.	Violenţa în familie şi pedeapsa penală. Violul.

Anexa 8

Grila de evaluare a EF

I. Competențe

Variabile	Item – sarcină
1	2
7	**I. Învățământul primar (10-11 ani)** **1.** Să stabilească locul său în cadrul familiei şi în structura arborelui genealogic; **2.** Să elaboreze scala valorilor sale **3.** Să elaboreze scala valorilor familiei sale **4.** Să întocmească un program de sănătate pentru familia sa **5.** Să elaboreze un cod de reguli privind cultura comportării pentru familie (în baza Convenției cu privire la drepturile omului şi a copilului, problemele lumii contemporane); **6.** Să întocmească un program de odihnă pentru întreaga familie (pentru zilele de odihnă săptămînă); **7.** Să elaboreze un plan-scenariu de ajutorare a părinților, bunicilor.
10	**II. Învățământul gimnazial (12-16 ani)** **1.** Să identifice particularutățile comportamentului/relațiilor băiat-fată în cadrul prieteniei şi curtării **2.** Să distingă semnele iubirii adevărate, îndrăgostirii şi iubirii pripite (de aranjat în 3 colonițe) **3.** Să compare schimbările fiziologice ce au loc în organismul feminin şi organismul masculin în perioada maturizării sexuale **4.** Să determine calitățile de personalitate ce trebuie să le posede individul pentru a fi familist eficient **5.** Să formuleze condițiile creării unei familii armonioase **6.** Să elaboreze scala propriilor valori **7.** Să elaboreze un program de autoperfecționare moral-spirituală **8.** Să elaboreze o agendă cu sfaturi/recomandări privind modul sănătos de viață în cadrul familiei **9.** Să elaboreze un cod de reguli etice comportamentale care ar echilibra relațiile de gen în cadrul familiei **10.** Să întocmească un scenariu al unei sărbătorii familiale

1	2
12	**III. Învățământul liceal (17-19 ani)** **1.** Să analizeze particularitățile conduitei în curtare, dragoste, căsătorie, familie **2.** Să distingă particularitățile anatomiei şi fiziologiei reproductive feminine-masculine **3.** Să enumere condițiile de preîntîmpinare a maladiilor transmisibile sexual **4.** Să identifice trăsăturile personalității care posedă cultura toleranței **5.** Să elaboreze o agendă pentru familie privind cultura comunicării **6.** Să întocmească un program de autoperfecționare **7.** Să elaboreze o agendă pentru familie privind organizarea modului sănătos de viață **8.** Să elaboreze un set de recomandări pentru democratizarea relațiilor familiale **9.** Să elaboreze un model al portofoliului pentru viitorul familist; identificînd particularitățile iubirii dintre soți, iubirii materne, iubirii paterne şi celei fraterne **10.** Să elaboreze o agendă cu recomandări privind educația copiilor în familie **11.** Să elaboreze un plan care ar optimiza cultura managementului familial **12.** Să elaboreze un model al familiei eficiente (relații-comportamente-responsabilități-funcții)
15	**IV. Învățământul universitar (19-24/25 ani)** **1.** Să identifice problemele cuplului şi a familiei contemporane **2.** Să caracterizeze funcțiile familiei în contextul realizării rolurilor familiale **3.** Să identifice factorii ce asigură consolidarea sentimentului de iubire (în curtare, cuplu, familie) **4.** Să formuleze condițiile de profilaxie a maladiilor transmisibile sexual **5.** Să compare particularitățile anatomiei şi fiziologiei reproductive feminine-masculine **6.** Să determine factorii ce destabilizează viața familiei **7.** Să elaboreze un cod de reguli moral-etice pentru familie **8.** Să elaboreze un program de sănătate pentru familia sa **9.** Să întocmească un set de recomandări pentru organizarea timpului liber (odihna) în familie **10.** Să elaboreze un plan de acțiuni privind ajutorarea părinților, bunicilor etc. **11.** Să elaboreze o agendă pentru repartizarea obligațiunilor familiale **12.** Să întocmească un plan de corecție a relațiilor familiale **13.** Să elaboreze o agendă cu sfaturi referitoare la educația copiilor în cadrul familiei **14.** Să elaboreze un portofoliu al familiei pentru un cuplu tînăr **15.** Să elaboreze un proiect de educație pentru familie

II. Test-aplicație

Atitudini valorice în EF

I. Aveți posibilitate să comunicați mai mult timp cu:	**II.**
1. O persoană interesantă; 2. O persoană bogată; 3. O persoană ce se ocupă eficient de business; 4. O persoană ce practică un mod sănătos de viață; 5. O persoană care este fericită în familie (ca familist şi părinte); 6. Un profesionist excelent; 7. O persoană credincioasă (aspectul religios); 8. O persoană versată în etica şi cultura relațiilor familiale; 9. O persoană cu experiență bogată în ceea ce priveşte aventurile sexuale; 10. O persoană preocupată de artă; 11. O persoană preocupată de politică; 12. O persoană preocupată de ştiință.	**A – Valori terminale/scopuri:** 1 – Poziție civică activă; 2 – Înțelepciune; 3 – Sănătate; 4 – Activitate/profesie interesantă; 5 – Frumosul în natură şi artă; 6 – Dragoste/ataşament spiritual şi fizic; 7 – Viața asigurată din punct de vedere economic; 8 – Prieteni credincioşi sau prieteni bogați; 9 – Pace; 10 – Stimă/respect din partea oamenilor; 11 – Cunoaştere; 12 – Egalitate; 13– Autonomie; 14 – Libertate; 15 – Creație/creativitate; 16 – Familie durabilă; 17 – Încredere în forțele proprii; 18 – Plăcere... **B – Valori instrumentale/mijloace:** 1 – practicism; 2 – maniere frumoase; 3 – orientare de principiu; 4 – sentimentul umorului, vivacitate; 5 – spirit de disciplină; 6 – independență; 7 – orientare spre autoperfecționare; 8 – inteligență; 9 – responsabilitate; 10 – raționalism; 11 – autocontrol; 12 – bărbăție, curaj; 13 – voință, perseverență; 14 – răbdare, toleranță; 15 – empatie, bunătate; 16 – sinceritate; 17 – hărnicie, eficiență în activitate; 18 – receptivitate... Metodica studierii orientărilor valorice (Ковалев С.В., 1991)
Legenda: Imaginați-vă că comunicarea vizată va fi de un real folos pentru a învăța deprinderi de viață şi crearea unui mod de viață demn de Om. Selectați 3 posibilități din cele nominalizate în funcție de importanța lor pentru construirea vieții dvs.	**Legendă:** Selectați valorile importante pentru dvs. şi creați o axiogramă sau o scală a valorilor proprii, apoi conturați portretul de personalitate spre care tindeți. Puteți completa valorile.

Anexa 9

EXPERIMENT SECVENȚIAL

Educația pentru familie în contextul "noilor educații"

Eşantionul de părinți: 200 sub.

în %

Nr. d/ord.	Conținutul itemilor-aplicații	Chestionarea inițială		Chestionarea realizată după progr. formativ	
		Urban	Rural	Urban	Rural
1	2	3	4	5	6
1.	**Considerați că copilul dvs. are o atitudine grijulie față de natură?**				
	da	56	75,5	85,5	93,3
	nu	12,4	11	8,5	2,8
	nu ştiu	31,6	13,5	6	3,9
2.	**Ce ați întreprins în cadrul familiei pentru a vă adapta adecvat la schimbările sociale?**				
	- nimic deosebit;	4,7	3,8	1,9	1,9
	- am revăzut cheltuielile;	36,2	46,6	44,7	53,3
	- am procurat pământ;	14,3	16,1	18	23,8
	- am hotărît să ne limităm la un copil;	29,5	12,3	27,6	11,4
	- să plecăm la muncă peste hotarele țării;	10,5	15,2	4,7	8,6
	- să învățăm calculatorul;	37,1	8,6	48,5	25
	- să orientăm copiii spre studii economice;	26,6	20	31,4	27,6
	- să studiem limba engleză;	46,6	2,8	53,3	8,6
	- să fim mai uniți, prietenoşi;	25,7	29,5	54,3	65,7
	- să ne ocupăm cu micul business.	14,3	21,9	24,7	35,2
3.	**Considerați că familia dvs. este "deschisă", orientată spre cunoaşterea /asimilarea noutăților progresului tehnologic?**				
	da	36,2	29,5	54,2	39
	nu	14,3	18	4,8	4,8
	parțial	50,5	45,5	41	56,2
4.	**Există în familia dvs. un cod de reguli privind comunicarea şi relațiile familiale?**				
	- nu	44,7	33,3	18,2	17,1
	- nu avem nevoie;	10,4	11,4	19	5,7
	- l-am elaborat recent;	16,7	13,8	50,4	36,2
	- urmăm tradiția părinților.	38,2	51,5	29,5	41

1	2	3	4	5	6
5.	**Care sunt criteriile de selectare a emisiunilor TV, radio; spectacolelor, concertelor etc.?**				
	- să fie interesante;	46,6	35,2	93,3	77,1
	- să aibă un caracter educativ;	29,5	27,6	56,2	49,5
	- să cunoaştem noutăţile din lume;	63,8	44,7	99,3	95,2
	- să ne relaxăm (să ne distrăm);	75,2	53,3	83	58,1
	- privim / audiem la întîmplare;	37,1	46,6	10,4	16,2
	- să nu conţină scene de violenţă; sex etc.	26,6	35,2	13,3	16,2
	- privim programele despre natură; despre alte popoare, sport;	44,7	31,4	75,2	72,3
	- preferăm serialele	54,3	70,4	46,6	60
6.	**Ce fel de atmosferă predomină în cadrul familiei?**				
	- calmă, destul de echilibrată;	25,7	33,3	36,3	39
	- distantă, rece;	12,4	8,6	6,7	5,8
	- conflictuoasă	27,6	25,7	10,4	6,7
	- ne străduim să ne împăcăm, colaborăm împreună.	34,3	32,4	63,8	60
7.	**Femeia şi bărbatul trebuie să fie în cadrul familiei:**				
	- egali;	36,3	32,4	85	79
	- bărbatul superior ("cap" al familiei);	41	56,2	31,4	39
	- să se completeze;	48,5	38,1	97,7	83,8
	- femeia – să ţină gospodăria"	67,6	92,4	48,5	44,7
	- bărbatul – să cîştige;	60	56,2	49,5	46,6
	- nu ştiu.	1,9	3,8	–	–
8.	**Ce faceţi pentru a păstra "pacea" în familie?**	35,2	24,7	56,2	58,1
	- îndeplinim funcţiile familiale responsabil;	35,2	24,7	56,2	58,1
	- comunicăm / discutăm fiecare chestiune familială;	29,5	44,7	83	81
	- nimic deosebit;	20	23,8	4,7	6,7
	- ne ajutăm reciproc colaborăm.	39	36,2	75,2	72,3
9.	**Tindeţi în familie spre:**				
	- o respectare reciprocă, cooperare;	35,2	34,3	76,7	73
	- un comportament tolerant;	29,5	24,7	53,3	46
	- un comportament responsabil.	39	35,2	92,4	86

1	2	3	4	5	6
10.	**Ce faceţi în familie pentru a fi sănătoşi?**				
	- ne alimentăm bine;	31,4	29,5	72,3	58,1
	- trăim după un anumit regim;	27,6	4,7	56,2	31,4
	- ne odihnim;	17,1	3,8	6,7	0,95
	- învăţăm să fim calmi;	16,1	4,7	46,6	35,2
	- ne învăţăm a planifica real şi din timp acţiunile;	22	25,7	56,2	58,1
	- ne stimăm şi iubim reciproc;	25,7	30,4	37,1	39
	- ne străduim să fim "cum se cade", să ducem un mod sănătos de viaţă	36,2	34	67,6	66
11.	**Consideraţi religia factor important de educaţie?**				
	- absolut	51,4	64	79	90,5
	- da	20	14,2	21	9,5
	- nu	8,6	1,8	–	–
12.	**Ce probleme din lume. Se discută în cadrul familiei?**				
	- conflictele armate;	36,2	29,5	46,6	45,7
	- terorismul;	74,3	75,2	96,2	85,7
	- situaţia în Transnistria;	56,2	44,7	63,8	63
	- situaţia economică;	93,3	94,3	96,2	97,1
	- ecologia;	29,5	18	44	27,6
	- SIDA;	16,2	10,5	43	37,1
	- educaţia omului, copilului;	20	6,7	65,7	34,3
	- despre valorile umane;	18	23	64,7	65,7
	- democraţia.	35,2	20	50,4	44,7
13.	**Ce tradiţii respectaţi în familie?**				
	- respectăm sărbătorile mari religioase;	96,2	99	98,1	10
	- stimăm bătrînii / bunicii;	50,4	74,2	96,2	97,1
	- şezători;	2,85	44,7	27,6	63,8
	- claca;	0,95	32,3	10,5	46,6
	- casa mare;	1,9	39	2,85	40
	- stimăm/cinstim naşii; alte rude.	56,2	88,5	73,3	94,2
14.	**Vă consideraţi familie ce promovează:**				
	- un mod tradiţional de viaţă (bărbatul este "capul" familiei; adulţii sunt autoritari; stil strict sever etc.);	32,4	38,2	31,4	39
	- un mod tradiţional, dar mai lax, permisiv (bărbatul-capul" familiei, dar se discută problemele şi se i-au deciziile împreună; relaţii axate pe colaborare;	25,2	26,5	27,1	30,2
	- un mod democratic (umanist înţelegere, empatie, încredere etc.);	37,2	22,4	37,6	24,4
	- un mod coercitiv (relaţii tensionale; strictеţe, severitate constrîngeri etc.).	5,2	12,9	3,9	6,4

1	2	3	4	5	6
15.	**În ce mod a influențat participarea dvs. la programul formativ de EF:**				
	- am aflat lucruri noi;	–	–	65,7	73,3
	- ne-am reorganizat viața cotidiană;	–	–	53,3	48,5
	- am conştientizat importanța toleranței;	–	–	32,4	35,2
	- organizăm sistematic "sfatul familiei";	–	–	41	37,1
	- ne împăcăm mai bine cu soțul / soția;	–	–	36,2	39
	- ne străduim să colaborăm;	11,4	18,1	37,1	37,1
	- am schimbat regimul de viață;	–	–	33,3	41
	- vizionăm expoziții de artă, spectacole mult mai des cu familia;	–	–	35,2	13,3
	- comunicăm mai eficient;	–	–	54,3	50,4
	- ne străduim să respectăm Drepturile omului / copilului;	–	–	46,6	36,3
	- am început a privi viața mai optimist;	–	–	41	36,3
	- deseori discutăm problemele lumii contemporane, ne odihnim împreună;	17,1	25,7	46,6	37,1
	- am devenit activi în cadrul comunității;	–	–	31,4	27,6
	- suntem mai încrezuți şi eficienți în educația copilului;	–	–	54,3	39,5
	- comportarea copiilor s-a ameliorat simțitor	–	–	31,4	26,6
	- depunem efort pentru a ne perfecționa şi a ne conduce în viață de valorile autentice;	31,4	33,3	77,2	68,3
	- nu s-au produs schimbări esențiale.	–	–	16,2	8,6

Anexa 10

DOMENIILE VIEȚII AFECTATE ÎN FAMILIA DEZINTEGRATĂ ŞI STRATEGIILE EDUCATIVE

Investigațiile efectuate în ultimii doi ani privind familia în dificultate (unul sau ambii părinți plecați din familie) ne-au permis să evidențiem 12 domenii ale vieții de familie influențate de lipsa părinților, şi să elaboram un ansamblu de strategii comportamentale cu caracter educativ:

Domeniul vieții de familie afectat de lipsa părinților	**Strategii educative**
1	**2**
1. **Modul de viață al familiei** se schimbă în dependență de cultura, vîrsta şi starea sănătății persoanei cu care au rămas copiii. 27% de copii intervievați consideră că modul de viață al lor nu s-a schimbat; 47% – consideră că nu sunt satisfăcuți de modul lor de viață în lipsa părinților, 17% de copii consideră că persoanele în grija cărora au rămas nu sunt în stare să organizeze şi dirijeze un mod normal de viață şi numai 9% au menționat că modul lor de viață s-a ameliorat, este interesant şi corespunde vîrstei lor şi normelor igienice şi culturale.	• Părinții organizează "sfatul familiei", la care se invită rudele apropiate şi persoanele ce îi vor suplini; • E bine să fie încheiat un contract oficial (la notar) şi să fie anunțat specialistul responsabil de ocrotirea drepturilor copilului, dirigintele şi psihologul şcolari; • La "sfatul familiei" sunt evidențiate cerințele principale privind modul de viață al copiilor (se discută cu toți invitații); • Poate fi schițat un regim al vieții (cu participarea copiilor); • Se precizează durata absenței părinților şi modul prin care vor contacta cu copiii şi familia.
2. **Volumul şi distribuirea responsabilităților familiale.** În 7 din 10 familii în dificultate. Sarcinile şi responsabilitățile membrilor acestora sunt dezechilibrate. Responsabilitățile privind susținerea, supravegherea şi ajutorul sau asistarea copilului în pregătirea lecțiilor le revin deseori fraților mai mari, alteori bunicilor sau altor persoane ce suplinesc părinții. În localitățile rurale copiilor le revin responsabilități exagerate de realizare a treburilor în gospodărie; în cele urbane se observă exagerări de responsabilități ce țin de menajul casnic sau ajutarea persoanelor ce au rămas cu copiii. Responsabilitățile familiale se corelează cu vîrsta şi posibilitățile copilului.	• Părinții din timp gîndesc redistribuirea responsabilităților şi pregătesc nişte postere cu diverse sfaturi utile copiilor pentru soluționarea problemelor familiale; • La ultimul "sfat al familiei" părinții discută redistribuirea responsabilităților familiale; • Responsabilitățile trebuie să fie distribuire în prezența tuturor membrilor familiei în baza unor principii etice (egalitate, echitate, datorie etc.) şi particularităților de gen, vîrstă, sănătate, ocupații didactice ş.a.; • Binevenite sunt portofoliile pentru copii şi familie, în care sunt descrise responsabilitățile fiecărui membru al familiei şi unele sfaturi, recomandări cu privire la realizarea obligațiunilor şi responsabilităților.
3. **Ritmul şi orarul familiei** se schimbă în funcție de posibilitățile adulților (supraveghetor), orarul activității acestora şi a copilului. Numai 11% de copii au menționat că au un ritm de viață stabil şi un orar / regim bine chibzuit.	• Părinții propun un orar echilibrat din toate punctele de vedere, coordonat cu psihologul, dirigintele, copiii şi persoanele care vor suplini părinții. Se discută această problemă la "sfatul familiei".
4. **Bugetul familiei** la fel suferă schimbării. Aici se observă două extreme: a) bugetul este lax, fără limite raționale, satisface orice dorință a copilului (29%); b) bugetul devine mult mai scund şi restrîns (38%). Numai în 33% de familii bugetul rămîne stabil, este corelat cu necesitățile familiei.	• Bugetul familiei se pune în discuție la "sfatul familiei" şi tot aici se acceptă o linie strategică de cheltuieli a familiei; • Se evită abuzurile şi cheltuielile exagerate şi, invers – restricțiile nemotivate; • Implicarea copiilor în formarea, repartizarea cheltuielilor din bugetul familial va asigura formarea priceperilor şi deprinderilor la copii ce țin de cultura economică.

1	2
5. **Supravegherea şi controlul conduitei copilului** este un domeniu foarte important care se cere corelat cu conținutul educației familiale. Controlul şi supravegherea copilului necesită respectarea următoarelor reguli: sistematicitate, obiectivitate, cordialitate şi empatie; îmbinarea exigenței cu bunăvoința. 38% de copii susțin că controlul din partea adulților este lipsit de cordialitate, are un caracter dur, este axat pe constrîngere şi chiar violență; 27% – îl consideră prea liberal, permisiv, episodic şi numai 35% – îl consideră adecvat şi normal.	• Modalitățile de supraveghere şi control al copiilor trebuiesc discutate la "sfatul familiei"; • Supravegherea şi controlul copiilor se motivează şi se argumentează; • Se planifică strategiile de control şi supraveghere împreună cu copiii; • Copiii sunt rugați să aducă la cunoştința adulților ce suplinesc părinții, orice schimbare ce intervine pe parcurs în orarul activităților sau a altor momente de viață.
6. **Conținutul educației familiale** se poate schimba brusc, devenind coercitiv sau prea liberal. Ar fi normal ca educația copiilor să nu sufere, să fie orientată spre dezvoltarea armonioasă a copiilor, aceştia fiind valorizați atît din punct de vedere moral, cît şi intelectual, estetic, psihologic, prin intermediul muncii. În acest context 74% de copii menționează că părinții se isprăveau mai bine cu educația lor decît persoanele care-i înlocuiesc.	• Părinții trebuie să organizeze (înainte de plecare) implicarea copiilor în diferite forme de activități nonformale în conformitate cu interesele şi aptitudinile lor; • Părinții trebuie să stabilească şi să mențină relații sistematice nu numai cu copiii şi familia, dar şi cu dirigintele, psihologul şcolar (sau pedagogul pe care l-a angajat suplimentar.
7. **Valorizarea copiilor** rezidă în crearea condițiilor favorabile pentru antrenarea treptată a acestuia în toate evenimentele şi acțiunile familiei în îmbinare cu obligațiunea directă de a învăța eficient, a utiliza optimal timpul liber.	• De proiectat acțiunile familiei şi a copilului pentru o zi, o săptămînă, o lună, un trimestru etc. (împreună cu el); • De stabilit activitățile opționale şi frecvența distracțiilor; • De întocmit cu copiii niște postere speciale: Posterul timpului liber; Posterul pregătirii lecțiilor; Posterul distracțiilor etc.
8. **Climatul emoțional al familiei** depinde de un şir de condiții: vîrsta copiilor şi a persoanelor care au rămas cu copiii, cultura acestora, starea sănătății, aptitudinile lor de comunicare etc. Climatul moral al familiei depinde într-o mare măsură de nivelul de cultură al membrilor acesteia şi de starea financiară; particularitățile individual – tipologice ale persoanelor ce conviețuiesc împreună. Este extrem de importantă starea morală a părintelui ce rămîne cu copiii (tații deseori fac abuz de alcool, sunt violenți etc.; iar mamele, fiind suprasolicitate în gospodărie obosesc, devin nervoase, suspicioase ş.a.). În familiile în dificultate se observă deseori un climat rece, distanțat sau, invers, o înclinare spre hipertutelă, exces de mîngîieri, atenție; alintare.	• Se recomandă o comportare empatică, deschisă spre colaborare; • La apariția unor dificultăți de comportare este necesar să se discute sincer, obiectiv situația; • Atitudinea adulților trebuie să fie corelată cu vîrsta, genul copiilor şi experiența lor de viață; • Nu se permite critica părinților, înjosirea lor sau desconsiderarea; • De ocupat poziția "alături" şi axăm comunicarea familială pe sistemul reprezentărilor sociocentrice; de ex: "noi decidem", "noi vom realiza", "noi vom pleca" etc.
9. **Comunicarea şi relațiile familiale** suferă cel mai mult. Comunicarea cu copiii este superficială, de scurtă durată, "telegrafică", foarte concisă şi nu satisface nici trebuințele copilului şi nici ale părintelui. De aici sigur că intervin schimbări şi în relațiile familiale, care devin distante, instabile, se depersonalizează. Adultul plecat, treptat se acomodează la un alt mod de viață, îşi formează noi relații, se dezintegrează din propria familie.	• Dacă este inevitabilă plecarea adultului e necesar ca acesta să stabilească durata lipsei sale din familie, modalitățile de comunicare cu familia şi copiii; • De utilizat diverse forme de comunicare şi relații îmbinîndu-le: scrisori, poşta electronică, colete, vizite, discuții telefonice, posibilitățile audiovizuale (casete audio/video) etc.; • De respectat promisiunile privind comunicarea cu familia şi copiii.

1	2
10. **Perceperea şi imaginea familiei** sunt pereclitate şi ale. Este un domeniu foarte important, deoarece el include două aspecte: perceperea imaginii familiei proprii de către copii şi părinţii, şi, perceperea imaginii familiei de persoanele din exterior, care influenţează opinia despre familie (ceea ce mai numim noi **reputaţia** familiei). Primul şi cel mai important factor aici este instituţia de învăţământ (grădiniţa de copii sau şcoala), care evaluînd activitatea şi comportarea copilului, evaluează implicit şi eficienţa acţiunilor parentale, imaginea familiei. Am stabilit că o parte din copiii mai mari trăiesc de la început o stare de euforie, mîndrie că părinţii lor au plecat peste hotare (38%). O altă parte de copiii crede că părinţii nu trebuiau să plece şi se vor întoarce repede; doresc acest lucru – 56% şi numai 6% de copiii au considerat că plecarea părinţilor a fost unica posibilitate de îmbunătăţire a situaţiei financiare.	• Imaginea (reputaţia familiei este un criteriu important de evaluare a acesteia şi necesită o atitudine serioasă, atentă din partea adulţilor; • Nu se admite desconsiderarea sau minimalizarea importanţei familiei (greşeli comise de rude, pedagogi, alte persoane). Nu se admite verbalizarea ideilor de tipul: "au plecat părinţii şi nu mai au grijă de tine", "ai fost obraznic şi părinţii sunt bucuroşi că au scăpat de tine" etc.; • Părinţii trebuie să ţină minte că imaginea familiei este foarte importantă pentru copil şi să proiecteze de la începutul plecării sale strategiile care vor contribui la formarea şi menţinerea imaginii pozitive faţă de părinţi, familie.
11. **Orientarea profesională** a copilului poate suferi schimbări la diferite nivelului. Unii copii încep a învăţa mai slab, deoarece contează pe viitorul studiilor la "contract", alţii încep să se vadă plecaţi din ţară (39%). O altă grupă de copii depune efort şi învaţă bine, se străduie să nu dezamăgească părinţii în realizarea aptitudinile sale.	• Se analizează aptitudinile copilului şi posibilităţile familiei şi se plasează copilul în diverse activităţi specializate într-un anumit domeniu; • Se discută valorizarea personalităţii umane în societate din perspectiva unui profesionist de calitate.
12. **Integrarea în comunitate** depinde de imaginea copilului, familiei şi de un şir de condiţii sociale: cultură, economie, mediul local (urban/rural), reţeaua educativă şi de efortul propriu al copilului. În realitatea noastră ar fi normal ca parteneriatul socio-educativ să nu rămînă numai "proclamat", ci să fie realizat. Aici mari posibilităţi au: şcoala, biserica, ONG-urile, justiţia etc.	• Crearea în instituţiile de învăţământ a unor Comisii de evidenţă a copiilor din familiile în dificultate (psiholog, diriginţi, părinţi, manageri, poliţist de sector, preot etc.); • Crearea unor servicii telefonice "Telefonul de încredere"; • Organizarea Şcolilor/ateliere pentru părinţi care vor contribui la optimizarea competenţelor parentale şi armonizează relaţiile familiale; • Implicarea copiilor în diverse activităţi extradidactice şi extraşcolare.

Anexa 11

CODUL DEONTOLOGIC AL PARTENERIATULUI EDUCAȚIONAL

1. Respectați Drepturile Copilului. Protejați şi susțineți copilul, ocrotiți-l de nedreptați şi stimați personalitatea lui.
2. Accentuați calitățile pozitive ale copilului. Mizați pe ele, dezvoltați-le, pentru a le neutraliza pe cele negative.
3. Fiți corecți, toleranți, flexibili şi răbdători. Nu uitați regula de aur a comportării: "purtați-vă cu partenerul precum ai dori să se comporte el cu tine".
4. Nu dăunați procesului educațional. Dați dovadă de tact, empatie, dinamism, competență şi veți cîştiga respectul şi stima partenerului.
5. Studiați-vă reciproc. Axați acest proces pe autoevaluare şi autoeducație ca elemente esențiale de cunoaştere şi reglare a comportamentului.
6. Ascultați atent şi străduiți-vă să înțelegeți partenerul. Împărtăşiți interesele partenerilor şi susțineți inițiativele acestora.
7. Fiți creativi. Variați conținutul, modalitățile şi mijloacele de colaborare cu partenerii.
8. Fiți deschişi spre colaborare, fiți atenți, cordiali şi obiectivi.
9. Nu contrapuneți copiii şi partenerii, aveți încredere în ei.
10. Nu etichetați copiii şi partenerii. Nu emiteți judecăți pripite sau aproximative, care ar ofensa partenerul şi copilul.
11. Dacă ați comis o greşeală sau o nedreptate, aveți curajul a vă cere scuze de la partener şi străduiți-vă ca situația să nu se repete.
12. Respectați promisiunile şi realizați la timp ceea ce vi s-a încredințat.
13. Analizați situațiile dificile împreună, pentru a fi în stare a le dirija mai eficient. Nu fiți părtinitori cînd apreciați partenerul.
14. Organizați şi participați sistematic la discuții privind educația copilului şi agenților educaționali, perfecționarea competenților.
15. Rețineți: copilul are nevoie de dragoste, stimă şi colaborare. Fiți binevoitor şi exigent, dar nu vă purtați ca un comandant, ci ca un consilier, nu ordonați, ci îndemnați, convingeți şi rugați.

Nota: Ritmul accelerat al schimbărilor socio-economice stresează permanent omul, care, la rândul său, încearcă să optimizeze relațiile socioumane, ceea ce ar diminua consecințele nefaste ale tensionărilor cronice. Acesta ar fi motivul renaşterii deontologiei profesionale. În R.Moldova deontologia pedagogică a fost abordată de către V.Mândâcanu. Savantul a elaborat jurământul şi codul deontologic al pedagogului în baza celor **şase principii esențiale** ce reflectă problematica lumii contemporane (UNESCO). În continuare ne vom referi la ele.

Principiul I. Principala datorie a pedagogului este de a informa, dezvolta şi educa personalitatea copilului la nivelul potențialului maxim, în spiritul democratic şi în baza idealului educațional modern.

Principiul II. Pedagogul şi părinții au sarcina de a modela idealul fiecărui elev în conformitate cu idealul educațional ales de societate şi în conformitate cu moralitatea etică, civică, spirituală, bazată pe valorile autentice.

Principiul III. În activitatea profesională, pedagogul ocupă o poziție pozitivă, implementînd moralitatea şi etica profesională, asigurînd interacțiunea profesor-elev-părinți.

Principiul IV. Pedagogul este obligat să promoveze modelul uman de personalitate morală, etică şi spirituală, capabilă să acționeze în spiritul valorilor autentice.

Principiul V. Pedagogul este dator să cunoască particularitățile dezvoltării intelectuale ale elevului şi să poată elabora curriculumul de bază al instruirii şi educației moderne, utilizînd cele mai variate forme şi tipuri de activitate creativă, cu scopul de a realiza idealul educației prin valori şi pentru valori.

Principiul VI. Specificul activității pedagogice constă în unicitatea poziției față de problematica lumii contemporane, exprimată prin descoperirea şi dezvoltarea creativității, copilului, vocației şi talentului lui.

Corelînd respectivele principii cu regulile şi normele specifice activității profesionale e posibil să stabilim codul deontologic al conduitei profesorului/educatorului.

Anexa 12

CODUL NORMELOR MORAL-ETICE PRIVIND CULTURA TOLERANȚEI ÎN CADRUL FAMILIEI

- respectați drepturile fiecărui membru al familiei, inclusiv ale copilului;
- stimați şi respectați pe aproapele dvs., dăruiți-i atenție;
- fiți deschis spre colaborare, fiți cordial şi binevoitor;
- nu emiteți judecăți pripite sau aproximative, care ar ofensa pe cineva (adult sau copil);
- dacă comiteți o greşeală sau o nedreptate, aveți curaj de a vă cere scuze şi depuneți efort pentru ca situația respectivă să nu se mai repete;
- fiți îngăduitor cu partenerul; dacă acesta a comis o greşeală neintenționat – oferiți-i posibilitate să-şi corecteze greşeală;
- aveți răbdare şi fiți cumpătat în relațiile cu persoanele mai în vîrstă şi cu copiii;
- nu fiți egoişti – străduiți-vă să faceți bine;
- nu analizați şi blamați oamenii, ci faptele acestora, oferiți posibilități de corectare;
- nu exagerați, nu învinuiți, nu desconsiderați, nu minimalizați comportamentele semenilor; străduiți-vă să fiți obiectiv şi înțelegător;
- ține-ți minte că autoperfecțiunea nu are limite;
- autoperfecțiunea începe cu cunoaşterea de sine şi aprecierea propriei persoane;
- orientați-vă spre autoactualizare – veți deveni toleranți;
- învățăți-vă a observa şi a aprecia în oameni virtuțile acestora;
- proiectați relațiile şi evenimentele familiale într-un mod pozitiv;
- nu tolerați ipocrizia, minciuna, agresivitatea şi laşitatea;
- repartizați obligațiunile şi responsabilitățile adecvat vîrstei, genului, aptitudinilor şi posibilităților fiecărui membru de familie;
- comunicați deschis şi sincer; ascultați-vă reciproc;
- fiți empatic şi certător, tacticos şi accesibil.

Anexa 13

PARTICULARITĂȚI DE EDUCAȚIE–INSTRUIRE–FORMARE A COPILULUI ŞI ADULTULUI ÎN CONTEXTUL EF

Copilul	Adultul
– dependență; activitatea de instruire; este direcționată;	– autonom/independent, autodirectiv; el trebuie să fie liber, se autodirecționează, pedagogul doar facilitează instruirea-formarea;
– experiența de viață în proces de formare;	– experiență de viață bogată, importantă, oferă resurse pentru optimizarea educației;
– montajul psihologic tinde să devină intrinsec, se bazează pe dezvoltarea psihologică, mentală şi socială;	– motivația intrinsecă, se bazează pe necesități, interese; adulții sunt orientați spre un scop bine definit;
– relevanța cunoştințelor rezidă în aplicabilitatea mai îndepărtată a lor în timp;	– aplicabilitate imediată; adultul este selectiv şi atent în procesul cunoaşterii; îşi asumă responsabilitatea pentru calitatea cunoştințe-lor;
– mediul curricular formal sau nonformal competitiv, centrat pe respectarea disciplinei; orientare spre autoritatea adultului;	– mediul nonformal sau informal, orientat spre colaborare poate fi adaptat necesităților adultului; centrare pe probleme, sarcini etc.;
– determinarea necesităților intereselor în colaborare cu părinții, pedagogii; orientare treptată spre autodiagnosticare şi autodeterminare;	– autodiagnosticare independentă, uneori realizată în colaborare cu pedagogul; adulții tind spre o orientare educațională centrată pe viață;
– capacități de planificare, conştiinciozitate şi responsabilitate în proces de formare;	– planificarea realizată de comun acord; grad înalt de responsabilitate şi conştiinciozitate;
– proiectarea activității (lecției, consultației etc.) axată pe conținutul materiei de studiu, secționată în funcție de subiect;	– proiectarea activității cu adulții este axată pe probleme, sarcini;
– copiii nu ştiu exact ce doresc să învețe, să cunoască sau să facă; sunt orientați spre reproducerea, transmiterea informației, treptat fiind implicați în selectarea şi dobîndirea cunoştințelor;	– adulții dispun de un grad înalt de curiozitate epistemologică, ştiu exact ce doresc, să cunoască şi sunt mai receptivi la cunoştințele practice decît la cele teoretice, sunt orientați spre experimentare;
– strategia şi tehnologia instruirii şi evaluării sunt determinate de pedagog; atitudinea adecvată față de instruire în dezvoltare.	– deciderea metodelor de instruire, evaluare şi autoevaluare, atitudine perseverentă, asiduă; satisfacție şi interes personal.

Anexa 14

PERSONALITATEA PROFESORULUI SPECIALIZAT ÎN DOMENIUL EF

La etapa actuală o mare atenție se acordă atît activității de instruire, cît şi celei extradidactice, deoarece anume corelarea lor permite cadrelor didactice să ridice eficiența întregului proces educațional.

Pentru realizarea la un înalt nivel de performanțe şi optimizarea activității sale complexe profesorul trebuie să dispună de un mecanism care i-ar permite să se autoevaluieze pentru a-şi continua formarea sa în corespundere cu cerințele societății şi a învățămîntului contemporan. În acest context ținem să menționăm că cultura profesorului este rezultatul educației, pregătirii şi autoperfecționării sale.

Componentele ei sînt:

- Cultura generală şi filosofică;
- Cultura psihopedagogică;
- Cultura de specialitate.

Cultura generală şi filosofică include un larg orizont cultural, cuprinzînd cunoştințe din diverse domenii ale ştiinței, tehnicii şi culturii, axat pe o bază filosofică menită să-i asigure o viziune de ansamblu asupra lumii şi devenirii ei.

Cultura psihopedagogică se compune din cunoştințe din domeniile: psihologiei generale, pedagogiei generale, metodicilor particulare; din totalitatea cunoştințelor teoretice privind educația şi personalitatea umană şi dintr-un ansamblu de priceperi şi deprinderi practice, competențe solicitate de desfăşurarea acțiunii educaționale.

Cultura de specialitate prevede pregătirea de specialitate. Profesorul trebuie să fie la curent cu cele mai recente descoperiri, cu noutățile din domeniul profesat. Pregătirea de specialitate reprezintă suportul principal al autorității şi prestigiului său în fața elevilor. Cultura de specialitate a profesorului ce va ține cursul de **Etică şi psihologia vieții de familie** trebuie să fie vastă. Ea trebuie să includă cunoştințe, abilități, priceperi şi competențe din mai multe domenii: etică, psihologie, pedagogie, biologie, anatomie şi fiziologie, istorie, pedagogie familială, psihologie socială, psihologie a vîrstelor, pedagogie socială, etnopedagogie etc.

Profesorul ce se specializează în domeniul Eticii şi psihologiei vieții de familie şi al Educației pentru familie ar trebui să posede următoarele calități:

- ***Umanismul şi dragostea pentru oameni.***

Aflîndu-se față în față cu discipolii săi profesorul trebuie să dea dovadă de multă sensibilitate, ataşament şi respect față de aceştia. O expresie concretă a umanismului în ipostaza dată este dragostea pentru om şi bineînțeles, pentru elevii săi, respectarea personalității şi drepturilor lor.

• ***Calităţi atitudinale de natură moral-spirituală***.

Din această categorie fac parte bunătatea, spiritualitatea, mărinimia, altruismul, onestitatea, cinstea, demnitatea, corectitudinea, modestia, fermitatea, răbdarea, stăpînirea de sine. Ele îşi lasă amprenta asupra comportamentului şi în relaţiile pedagogului cu cei din jur.

Este foarte important ca profesorul să conştientizeze responsabilitatea misiunii sale. Profesorul ce se ocupă cu educaţia pentru familie îşi asumă responsabilitatea faţă de elevii săi, faţă de părinţi şi faţă de întreaga comunitate. În mîinile sale se află nu numai sănătatea morală şi viitorul copilului, ci şi viitorul societăţii al cărei membru este.

Pedagogul trebuie să posede şi să-şi cizeleze permanent atitudinile profesionale, ce asigură îndeplinirea cu succes a activităţii complexe de instruire, educaţie şi modelare a cetăţeanului şi viitorului familist.

• ***Aptitudinile de comunicare empatică*** care includ: bunăvoinţa; capacitatea de a iniţia şi a susţine o conversaţie, o relaţie; capacitatea de a asculta activ; empatia, sensibilitatea şi receptivitatea (aptitudini de a cunoaşte şi înţelege particularităţile psihicului celui educat), de a intui, de a copătrunde şi sesiza rapid fiecare mişcare sufletească a individului.

Empatia oferă profesorului posibilitate de a analiza influenţa sa prin prisma celor cărora li se adresează aceasta şi de a anticipa unele situaţii dificile.

• ***Aptitudinile manageriale*** care constau în capacităţile de organizare, planificare, pregătire monitorizare şi desfăşurare a lecţiei, a acţiunilor educative.

• ***Aptitudinile de transmitere a cunoştinţelor*** care includ: dinamismul, aptitudinile creative; capacitatea de a proiecta, structura şi doza cunoştinţele care urmează a fi transmise; de a implica elevii în consolidarea şi sistematizarea materiei de studiu.

• *Activitatea de instruire în cadrul Eticii şi psihologiei vieţii de familie plasează profesorul în diverse situaţii de problemă şi dilemă el trebuie să fie capabil:*

a) a convinge elevii în necesitatea şi posibilitatea creării unei familii durabile;
b) a modela diverse relaţii familiale, a fi în stare să anticipeze şi prognozeze conflictele din cadrul familiei;
c) a aplica tehnologiile moderne în procesul de învăţămînt.

Profesorul trebuie să facă faţă unor nenumărate probleme tipice sau mai puţin tipice care cer o rezolvare rapidă, creativitate, capacitatea de a găsi soluţii originale, imaginaţie, iniţiativă, curaj. Profesorul trebuie să posede priceperi şi capacităţi de:

- proiectare şi structurare a conţinuturilor;
- selectare şi precizare a unor obiective ce trebuiesc realizate;
- elaborare a strategiilor şi tehnologiilor de predare-învăţare-evaluare;
- elaborare şi aplicare a unor seturi de probe speciale de evaluare pentru controlul

cunoştinţelor în domeniul eticii familiale şi a educaţiei pentru familie.

Un rol important în organizarea şi desfăşurarea eficientă a procesului instructiv-educativ îl are măiestria pedagogică a profesorului.

Măiestria pedagogică se formează ca rezultat al pregătirii de specialitate şi al muncii sistematice desfăşurate în cadrul procesului de învăţământ şi al cizelării competenţelor şi aptitudinilor pedagogice. Măiestria pedagogică reprezintă rezultatul acumulării unei bogate experienţe educaţionale de stăpînire a tehnologiilor eficiente, ceea ce asigură posibilitatea de aplicare diferenţiată, promptă, variată şi optimă a acestora. Farmecul şi charisma la fel se cizelează. ***Charisma*** reprezintă chintesenţa următoarelor calităţi: bunătate, onestitate, exigenţă, voinţă, empatie, dinamism, capacităţi analitice, imaginaţie, creativitate, încredere în sine şi în elevi, competenţă, măiestrie, artistism, farmec, responsabilitate şi un aspect morfopsihologic plăcut. Procesul relaţional profesor-elev şi procesul de predare-învăţare-evaluare efectuat de un pedagog de tip charismatic se bazează pe forţa convingerii acestuia, ceea ce este foarte important pentru un profesor de Etică şi psihologie a vieţii de familie.

Măiestria pedagogică reprezintă un aliaj de trăsături de personalitate, aptitudini şi competenţe profesionale care îi permit pedagogului să realizeze eficient procesul de învăţământ.

Măiestria pedagogică include următoarele elemente:

Orientarea umanistă a personalităţii pedagogului ce rezidă în valorile, idealul, interesele, motivele, aspiraţiile, convingerile, concepţia pedagogului;

Competenţa profesională include cunoştinţele, abilităţile, priceperile, deprinderile şi obişnuinţele. Cunoştinţele şi priceperile în domeniul pedagogiei, eticii, psihologiei, trebuie să fie îmbinate organic cu cunoştinţele în domeniul metodicilor particulare; capacităţile de actualizare a cunoştinţelor, evaluare, consolidare, proiectare, structurare şi elaborare a strategiilor şi tehnologiilor educaţionale.

Aptitudini pedagogice: comunicabilitatea; dinamismul; empatia; receptivitatea; creativitatea; tactul pedagogic; echilibrul emoţional; capacităţi didactice; capacităţi manageriale; optimismul pedagogic (prognoze optimiste).

Tehnica pedagogică ce include abilităţi şi priceperi de elaborare şi aplicare a strategiilor şi tehnologiilor educaţionale; abilităţi de autocontrol şi autodirijare (voinţa dezvoltată, capacitatea de a controla şi regla emoţiile, stăpînirea de sine, capacitatea de a te relaxa); abilităţi ce ţin de intercomunicarea cu elevii şi dirijarea activităţii acestora: limbaj, ţinută, gestică, poză, comportament.

Orientarea personalităţii şi competenţa pedagogului reprezintă fundamentul profesionalismului, iar aptitudinile pedagogice determină rapiditatea şi eficienţa autoperfecţionării acestuia.

Astfel, elementele constitutive ale măiestriei pedagogice interacţionează, se află într-o relaţie de feed-back şi contribuie la armonizarea tuturor componentelor activităţii pedagogice.

În concluzie, putem menționa că măiestria pedagogică mai reprezintă şi o expresie a unor aptitudini sau vocații speciale pentru munca de instruire şi educație, iar calitățile descrise reprezintă, de fapt, ***Profesiograma profesorului de Etică familială***.

Experiența de predare a disciplinelor: *"Educația pentru viața de familie şi sănătate", "Etica şi psihologia relațiilor familiale"*, *"Psihopedagogia familiei"* etc. şi cursurilor opționale privind educația pentru familie în diverse instituții de învățământ i-a permis autorului să se convingă în eficiența îmbinării metodelor euristice, a metodelor interactive cu cooperarea didactică.

Structura activității în comun a elevilor şi profesorului în procesul studierii disciplinelor ce vizează etica relațiilor familiale şi educația pentru familie poate fi sistematizată conform funcțiilor psihopedagogice a acestora în felul următor:

Formele de activitate în comun	**Funcția psihopedagogică**
Introducerea în activitate	Asigură introducerea elevilor în realizarea noilor sarcini didactice prin prisma actualizării sensurilor şi scopurilor adecvate activității ce va urma.
Acțiuni distribuite între profesor - elev	Implică elevii în realizarea şi soluționarea unor acțiuni necesare pentru atingerea obiectivelor, acțiuni care vor conduce la obținerea produsului final al activității. Profesorul dirijează, susține, evaluează activitatea elevilor.
Acțiuni simultane	Direcționează elevii spre elaborarea şi realizarea unui plan în comun.
Acțiuni autodeterminate	Influențează corelarea conştientă a obiectivelor, precum şi îmbinarea formelor şi metodelor de instruire, evaluare, consolidare etc.
Acțiuni autodirijate	Vizează promovarea şi experimentarea procedeelor de colaborare şi comunicare constructivă între toți participanții soluționării sarcinilor didactice.
Stimularea acțiunii	Lărgeşte şi variază inițiativa elevilor, incluzînd sfera evaluării, susținerii deciziilor luate de elevi pentru realizarea obiectivelor lansate.
Acțiuni autoreglative	Stimulează elaborarea conştientă a obiectivelor, conținuturilor, precum şi de reducere a formelor şi metodelor de evaluare exterioară.
Parteneriat	Se caracterizează prin trecerea la relații calitativ noi, de colaborare, cooperare cu profesorul şi semenii în baza tuturor componentelor expuse.

Pe măsura avansării de la formele de activitate în comun la dialogul partenerial, are loc consolidarea unui comportament adecvat în situațiile de problemă. Se cizelează modurile de concepere a situației şi procedeele de comunicare, creşte libertatea şi independența elevului nu numai în acceptarea, dar şi în reformularea scopurilor şi obiectivelor activității, alegerii modalităților de realizare a acestora. Elevul dirijat de la început se transformă într-un partener creativ şi eficient, într-un emițător de inițiative.

Cooperarea didactică în procesul studierii disciplinelor ce vizează educația pentru familie asigură cultivarea individualității, cristalizarea ei în situații etice dificile, ceea ce contribuie la dezvoltarea capacităților de autoorganizăre, autonomie a personalității, autoperfecționare înzestrînd-o cu o viziune proprie, deprinderi de analiză, reflecție asupra situațiilor legate de viața familială, cultivă creativitatea şi imaginația.

Studierea literaturii de specialitate [106;108] şi propria experiență ne-a permis să conştientizăm că în scopul eficientizării procesului de învățămînt, la disciplina "Etica şi psihologia vieții de familie", profesorul trebuie să exercite un ansamblu de influențe, realizînd mai multe roluri. Astfel, cadrul didactic care se ocupă de educația pentru familie îl percepem:

- ***în calitate de manager***, care dirijează procesul de învățămînt şi asigură consensul cu elevii, cu ceilalți profesori şi cu părinții;
- ***în calitate de profesionist reflexiv*** ce se străduie să analizeze fundamentele etice şi psihopedagogice din viața de familie şi cele cu care se confruntă în contextul procesului instructiv-educativ;
- ***în calitate de model comportamental*** trebuie să se manifeste ca o personalitate armonios dezvoltată ce posedă calități moral-spirituale deosebite (onestitate, bunăvoință, exigență, creativitate etc.). Trebuie menționat faptul că *în predarea disciplinei respective performanțe evidente obțin profesorii care cunosc viața de familie nu numai din sursele bibliografice, ci posedă experiență proprie şi sunt capabili să îmbine organic experiența proprie, teoria şi capacitatea de analiză a relațiilor familiale, diagnosticare şi corecție a situațiilor dificile şi controversate din domeniul vizat.*
- ***în calitate de consilier*** al elevilor este un observator sensibil, un îndrumător persuasiv, orientat spre colaborare cu elevii, părinții elevilor şi colegii săi;
- ***în calitate de actor şi partener agent motivator şi educativ,*** declanşează şi susține interesul elevilor, curiozitatea şi dorința de a cunoaşte şi studia diverse fenomene ce țin de viața familială;
- ***în calitate de agent şi partener educațional*** derulează procesul de predare-învățare-evaluare în baza tehnologiilor educaționale moderne, aplicînd activ metodele euristice şi de cooperare didactică care asigură plasarea elevilor în ipostaza de cercetător, experimentator, colaborator, stimulînd autoperfecționarea acestora;

- ***în calitate de lider*** conduce un grup (colectiv) de elevi în baza principiilor învățământului formativ şi democratic;
- ***în calitate de confident*** al elevilor şi obiect de afecțiune, oferă sprijin în ameliorarea stărilor de anxietate; preîntîmpinare a unor conflicte, situații frustrante;
- ***în calitate de informator*** trebuie să fie la curent cu toate noutățile din domeniul vizat, corelîndu-le cu obiectivele şi conținuturile disciplinei date;
- ***în calitate de improvizator şi tehnolog*** proiectează, elaborează, variază strategiile educaționale, modelînd procesul de învățămînt prin aplicarea diferitor forme, metode, procedee şi mijloace.

Analiza comportamentului mai multor pedagogi de Etică şi psihologie a vieții de familie, şi a profesionalismului acestora ne-a permis să concentrăm cele expuse într-un *Model pedagogic al profesorului specializat în domeniul educației pentru familie.*

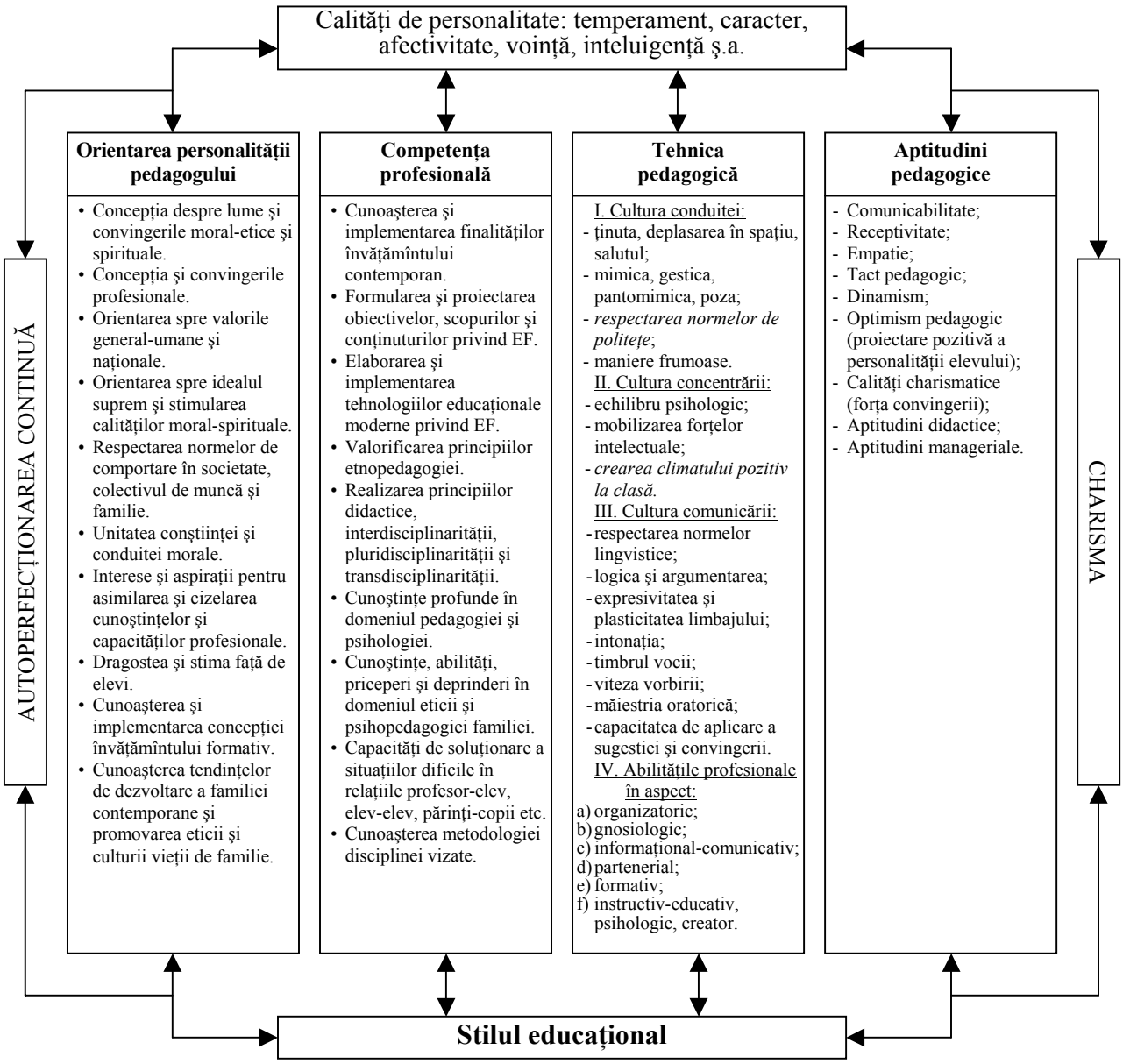

Calități de personalitate: temperament, caracter, afectivitate, voință, inteluigență ş.a.
AUTOPERFECȚIONAREA CONTINUĂ
CHARISMA
Orientarea personalității pedagogului
• Concepția despre lume şi convingerile moral-etice şi spirituale.
• Concepția şi convingerile profesionale.
• Orientarea spre valorile general-umane şi naționale.
• Orientarea spre idealul suprem şi stimularea calităților moral-spirituale.
• Respectarea normelor de comportare în societate, colectivul de muncă şi familie.
• Unitatea conştiinței şi conduitei morale.
• Interese şi aspirații pentru asimilarea şi cizelarea cunoştințelor şi capacităților profesionale.
• Dragostea şi stima față de elevi.
• Cunoaşterea şi implementarea concepției învățământului formativ.
• Cunoaşterea tendințelor de dezvoltare a familiei contemporane şi promovarea eticii şi culturii vieții de familie.
Competența profesională
• Cunoaşterea şi implementarea finalităților învățământului contemporan.
• Formularea şi proiectarea obiectivelor, scopurilor şi conținuturilor privind EF.
• Elaborarea şi implementarea tehnologiilor educaționale moderne privind EF.
• Valorificarea principiilor etnopedagogiei.
• Realizarea principiilor didactice, interdisciplinarității, pluridisciplinarității şi transdisciplinarității.
• Cunoştințe profunde în domeniul pedagogiei şi psihologiei.
• Cunoştințe, abilități, priceperi şi deprinderi în domeniul eticii şi psihopedagogiei familiei.
• Capacități de soluționare a situațiilor dificile în relațiile profesor-elev, elev-elev, părinți-copii etc.
• Cunoaşterea metodologiei disciplinei vizate.
Tehnica pedagogică
I. Cultura conduitei:
- ținuta, deplasarea în spațiu, salutul;
- mimica, gestica, pantomimica, poza;
- *respectarea normelor de politețe*;
- maniere frumoase.
II. Cultura concentrării:
- echilibru psihologic;
- mobilizarea forțelor intelectuale;
- *crearea climatului pozitiv la clasă.*
III. Cultura comunicării:
- respectarea normelor lingvistice;
- logica şi argumentarea;
- expresivitatea şi plasticitatea limbajului;
- intonația;
- timbrul vocii;
- viteza vorbirii;
- măiestria oratorică;
- capacitatea de aplicare a sugestiei şi convingerii.
IV. Abilitățile profesionale în aspect:
a) organizatoric;
b) gnosiologic;
c) informațional-comunicativ;
d) partenerial;
e) formativ;
f) instructiv-educativ, psihologic, creator.
Aptitudini pedagogice
- Comunicabilitate;
- Receptivitate;
- Empatie;
- Tact pedagogic;
- Dinamism;
- Optimism pedagogic (proiectare pozitivă a personalității elevului);
- Calități charismatice (forța convingerii);
- Aptitudini didactice;
- Aptitudini manageriale.
Stilul educațional

Figura 1. Modelul pedagogic al profesorului specializat în domeniul EF

Afirmarea de roluri complexe pentru actorii angajați, pregătirea şi realizarea de acțiuni multiple în sistem, urmărirea de scopuri şi obiective, utilizarea de mijloace şi instrumente specifice, modelarea şi dirijarea situațiilor cu caracter formativ, evaluarea şi reglarea continuă, raportarea la normele şi criteriile de eficiență şi calitate – toate aceste elemente, se cer realizate de către profesor în corelație cu factorii externi: sociali, economici, culturali şi ştiințifici, altfel cursurile de Educație pentru familie sau Etica şi psihologia vieții de familie îşi vor pierde valoarea lor teoretică şi practică.

Conținutul detaliat al componentelor diferențiate în cadrul modelului pedagogic vizat reflectă complexitatea fenomenului pedagogic EF şi denotă necesitatea conştientizării caracterului formativ, informativ, logic, axiologic, normativ şi sistemic al acțiunilor care vor fi derulate în scopul realizării obiectivelor proiectate.

Recomandări

Dat fiind faptul că EF este un domeniu complex şi foarte delicat, activitatea de implementare a curriculumului ne-a permis să proiectăm strategiile de formare a cadrelor didactice din perspectiva EF

Considerăm că EF reprezintă o direcție de evoluție a activității de formare – dezvoltare a personalității umane în contextul educației permanente, deoarece, conform viziunii cercetătorului român Cristea S., educația permanentă presupune "integrarea funcțional-structurală a tuturor conținuturilor şi a formelor generale ale educației, pe tot parcursul şi în fiecare moment al existenței omului, pe coordonata verticală şi orizontală a sistemului şi a procesului de învățămînt" [49].

În măsura în care educația permanentă include atît formarea inițială cît şi cea continuă vom contura în linii generale strategiile de formare a cadrelor didactice ce vor valoriza domeniul EF.

- **Formarea inițială** a cadrelor didactice prin intermediul studierii disciplinelor psihopedagogice, a cursurilor speciale şi opționale, prin intermediul seminariilor (activităților practice) şi orelor de laborator în instituțiile cu profil pedagogic.
- Propunem trei cursuri de curriculumuluri disciplinare, reflectate în capitolul „*EF în cadrul învățămîntului universitar*".
- **Formarea continuă** a cadrelor didactice în domeniul EF poate fi realizată prin următoarele modalități:
  - masterate şi doctorate (module de studii postuniversitare de specializare în domeniul psihopedagogiei şi pedagogiei familiei);
  - stagiuni de documentare şi schimb de experiență;
  - participarea la diverse cercetări în domeniul vizat în cadrul laboratoarelor ştiințifice de pe lîngă universități sau IŞE;

- şcoli/academii de vară cu tematica respectivă;
- ateliere de creaţie şi formare personală în domeniu EF;
- seminarii-conferinţe-întruniri metodice care propun *Educaţia pentru familie*, realizată ca un modul de perfecţionare continuă pe parcursul unui trimestru/semestru/an.
- activitatea şcolilor-pilot (pe baza instituţiilor de învăţământ în care se realizează programul EF).

În virtutea faptului că educaţia permanentă include şi diverse forme de autoinstruire şi autoperfecţionare, cadrele didactice mai pot practica următoarele:

- selectarea şi colectarea materialelor prevăzute de Curriculumul EF (pentru o anumită vîrstă a elevilor) şi elaborarea unui Portofoliu specializat în EF şi a unei Mape transmisibile de EF pentru cadrele didactice (care ar putea avea funcţii duble pentru propria formare şi autoperfecţionare şi pentru părinţi);
- antrenarea elevilor, colegiilor, părinţilor în selectarea, colectarea şi discutarea materialelor vizate la o masă rotundă îmbinată cu organizarea unei biblioteci a clasei sau a unui portofoliu pentru elevi în domeniul EF (materialele pot fi selectate din sursele ştiinţifico-metodice, internet, mass-media etc.).

Raportate la importanţa şi complexitatea problemei în cauză şi experienţa de EF a elevilor şi familiei, menţionăm că chintesenţa formării şi perfecţionării cadrului didactic rezidă în procesul autoactualizării acestuia şi autopefecţionării permanente.

Anexa 15

CURRICULUMUL EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE

I. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE ÎN ÎNVĂȚĂMÎNTUL PREŞCOLAR

Cadru conceptual

Odată cu naşterea copilului survin schimbări importante în viaţa părinţilor şi a familiei. Familia, comportamentul părinţilor şi interrelaţiile din familie se reflectă integral asupra copiilor, asupra dezvoltării personalităţii lor.

Viaţa cotidiană a familiei şi anturajul adecvat, condiţiile socio-culturale şi psihopedagogice, asigurate de părinţi şi de colaboratorii instituţiilor preşcolare influenţează asupra formării moral-spirituale a copiilor, asupra dezvoltării şi maturizării lor intelectuale, psiho-fizice şi socio-afective.

Vîrsta preşcolară aduce schimbări importante nu numai în planul dezvoltării comportamentului cognitiv, motor, socio-afectiv, cît şi în comportamentul relaţional.

Copiii încadraţi în învăţământul preşcolar depăşesc orizontul restrîns al familiei, se dezvoltă armonios, avînd posibilităţi mai mari de descoperire a realităţii socio-culturale. Extinderea cadrului relaţional constituie una dintre cele mai importante premise pentru dezvoltarea psihică de mai departe a copilului în toate aspectele ei. Deşi, jocul rămîne activitatea dominantă a acestei vîrste, el începe să fie completat şi corelat cu sarcinile de ordin instructiv-educativ.

Ca urmare asistăm la cizelarea comportamentului socio-afectiv, la aprofundarea proceselor de cunoaştere, la schimbarea atitudinii copilului faţă de mediul ambiant, la perfecţionarea comportamentului adulţilor şi la optimizarea relaţiilor copilului cu semenii şi adulţii.

Cercetările efectuate în acest domeniu al parteneriatului educaţional şi studiul empiric ne demonstrează că eficienţa integrării copilului în colectivitatea de semeni şi rata educabilităţii lui creşte odată cu implicarea familiei în sprijinirea influenţelor educative din partea grădiniţei şi a eforturilor depuse de copil în direcţia interiorizării experienţei sociale şi a comportamentului inteligent.

În temeiul celor relatate, şi **din perspectiva învăţământului formativ şi a educaţiei cognitive, care cere "a învăţa să ştii, a învăţa să faci, a învăţa să trăieşti împreună cu alţii şi a învăţa să fii" [30] a deschiderii spre "noile educaţii", ne-am propus să elaborăm un Curriculum al EF, care ar asigura realizarea educaţiei copiilor şi a părinţilor în domeniul vizat prin prisma problematicii lumii contemporane.** "Noile educaţii" reflectă această problematică prin obiectivele sale şi conferă denumire fiecărei structuri de conţinut conceput strategic ca modul în cadrul educaţiei pentru familie.

În compartimentul consacrat părinților s-au luat în considerare particularitățile instruirii adulților [99].

Definirea obiectivelor privind educația pentru familie a copiilor de vîrstă preşcolară

Obiectivele curriculumului EF rezultă la fel ca şi obiectivele curriculumului obişnuit, din idealul educațional şi finalitățile sistemului de învățămînt.

Obiective generale:

- formarea reprezentărilor privind viața de familie şi relațiile de gen în cadrul acesteia;
- formarea atitudinii pozitive față de familie, viața familială şi realizarea rolurilor familiale;
- dezvoltarea achizițiilor cognitive, psihofizice şi socio-afective privind perceperea, cunoaşterea şi stăpînirea unui mod de viață familial sănătos.
- formarea conceptului de sine în corelație cu atitudinea față de membrii familiei (mama, tata, frate, soră etc.);
- formarea trebuințelor şi interesului pentru autorealizarea permanentă în cadrul mediului familial;
- identificarea şi conştientizarea particularităților de gen/sex şi rol în cadrul relațiilor familiale;
- formarea abilităților şi deprinderilor de comunicare eficientă şi de comportare civilizată în mediul familial şi societate;
- cultivarea valorilor moral-spirituale prin prisma relațiilor familiale armonioase.

Grupa mică (3-4 ani)

Componentul "Familia şi educația pentru familie" face parte din Modulul activităților umanistice.

Obiectivul major: formarea reprezentărilor elementare despre familie, membrii ei, cultivarea deprinderilor de comportare civilizată, a sentimentelor de stimă şi dragoste față de părinți, bunici, frați, surori.

În acest context la finele anului copiii vor fi capabili să atingă următoarele niveluri optime (standarde).

La nivel de cunoaştere:

- să cunoască numele său şi prenumele;
- să cunoască numele şi prenumele părinților, fraților, bunicilor;
- să cunoască regulile elementare de comportare în familie şi societate;
- să distingă genul său (fetiță/băiețel) şi a altor persoane;
- să descrie chipul mamei (harnică, frumoasă, tandră, grijulie, etc.);

- să descrie chipul tatălui (bărbat puternic, harnic, grijuliu etc.);
- să numească ocupațiile mamei, tatălui, bunicilor;
- să recunoască în imagini sărbătorile de Anul Nou, Sfintele Paşti;

La nivel de aplicare:

- să aplice corect noțiunea "acasă";
- să determine particularitățile adulților şi ale copiilor (adulții sunt mari, lucrează, au copii, familie, iar copiii sunt mici, frecventează grădinița de copii, ascultă părinții etc.;
- să stabilească deosebirile între mamă şi tată, bunică şi bunic, frate şi soră;
- să utilizeze în comunicare cuvintele de politețe, formulele: mulțumesc, vă rog, etc.;
- să folosească corect adresările, salutul, rugămintea;
- să participe la jocurile cu subiect, (realizînd rolurile mamei, tatălui, copilului, bunicilor);
- să respecte regulile de comportare în familie şi în locurile publice;
- să manifeste empatie, dragoste, respect față de părinți, frați, bunici şi alte rude;
- să participe la activitățile şi muncile elimentare de menaj casnic (aranjarea mesei, curățenia curentă etc.).

La nivel de integrare:

- să imite în jocurile sale acțiunile părinților, bunicilor;
- să se încadreze în ajutorul mamei, tatălui, bunicilor cu acțiuni elementare de menaj ;
- să se încadreze în pregătirea familiei către sărbători;
- să respecte regulile de convietuire în familie;
- să posede priceperi de a mîngîia, a compătimi, a stima toți membrii familiei.

Model

Obiective de referință	Conținuturi
1	**2**
• Să cunoască numele membrilor familiei (mama, tata, copiii, bunicii); • să distingă deosebirile de gen (dintre mamă şi tată, bunică-bunic; frate-soră); • să imite ocupațiile mamei, tatălui, bunicilor; • să manifeste atașament, dragoste, stimă, grijă în relațiile cu membrii familiei.	**Familia mea** În familie omul se simte bine. Membrii familiei. Numele şi prenumele său, al mamei, tatălui, fraților, bunicilor. Ocupația părinți-lor, bunicilor. Relațiile familiale: dragoste, stimă, grijă, ajutor reciproc.
• Să recunoască în imagini diverse locuri de trai (oraş, sat); • să distingă menirea casei ca loc de trai al familiei; • să identifice odăile şi destinația lor; • să identifice obiectele din casă şi funcția lor;	**Acasă lîngă mama şi lîngă tata** Casa este locul de trai al omului. Amenajarea casei. Munca casnică. Mama-gospodina casei, tata – gospodarul casei. Curățenia în casă.

1	2
• Să cunoască numele şi prenumele bunicilor; • să distingă localitatea unde locuiesc bunicii (oraş/sat); • să enumere ocupaţiile bunicilor; • să imite unele personaje din poveştile bunicilor.	**În ospeţie la bunici** Bunicul şi bunica. Nepoţii. Relaţiile de dragoste şi stimă faţă de bunici. Cu bunica la biserică. Ocupaţiile bunicilor. Poveştile bunicilor. În curte la bunici.
• Să recunoască în imagini semnele distincte ale sărbătorii de Anul Nou; • să descrie chipul lui Moş Crăciun, al Albei ca Zăpada; • să numească cîteva jucării de brad.	**Anul Nou în familie** Pregătirea familiei de Anul Nou. Bradul de Anul Nou. Jucăriile de brad. Moş Crăciun şi Alba ca Zăpada. Cadourile de Anul Nou.
• Să cunoască semnele distincte ale sărbătorii de Sfintele Paşti; • să reproducă salutul de Paşti şi răspunsul la salut; • să perceapă sacrul şi frumuseţea tradiţiilor pascale.	**Sfintele Paşti în familie** Pregătirea familiei de Sfintele Paşti. Curăţenia, amenajarea casei. Masa de Paşti: cozonacii, ouăle încondeiate. Aprindem candela la icoană. Obiceiurile de Sfintele Paşti. Salutul - "Hristos a înviat"- răspunsul: "Adevărat a înviat".
• Să cunoască regulile de comportare; • să descrie cum comunică mama cu tata; copiii cu părinţii; • să se încadreze în muncă, joc, odihnă; • să aplice în comunicare cele mai simple formule de politeţe.	**Viaţa şi comportarea în familie.** Regimul zilei în familie. Regulile de comportare în familie. Bucuria comunicării cu mama, tata, fraţii. Munca în familie. Odihna în familie. Jocuri în familie. Bunătatea şi dragostea în familie.

Grupa mijlocie (4 -5 ani)

Componentul "*Familia şi educaţia pentru familie*" face parte din Modulul activităţilor umanistice. **Obiectivul major:** însuşirea unui sistem amplu de cunoştinţe privind familia, relaţiile familiale şi rolul familiei în viaţa omului.

În acest context la finele anului copiii vor fi capabili să atingă următoarele niveluri optime (standarde).

La nivel de cunoaştere:

- să identifice numele şi prenumele său şi al părinţilor;
- să distingă particularităţile de gen/sex al oamenilor;
- să descrie exteriorul (chipul) părinţilor, bunicilor etc.;
- să descrie ocupaţiile mamei şi ale tatălui;
- să interpreteze relaţiile cu bunicii, moşii, mătuşele, verişorii;
- să cunoască principalele reguli pe care le respectă un creştin;
- să relateze despre sentimentele pe care le manifestă membrii familiei unul faţă de altul;
- să descrie sărbătorile tradiţionale marcate în familie;
- să reproducă regulile de comportare civilizată în familie şi în afara ei.

La nivel de aplicare:

- să folosească adecvat formulele de politețe: „vă rog mult”, „poftim”, „mulțumesc mult”, “vă rog să mă scuzați”, „am greşit şi-mi pare rău” etc.;
- să utilizeze în comunicare diverse formule de salut, binețe, adresări, rugăminți;
- să compare ocupațiile mamei, tatălui, bunicilor, fraților;
- să interpreteze regulile de conviețuire în familie privind respectarea regimului zilei şi ocrotirea sănătății;
- să exprime prin cuvinte şi atitudine sentimentele de dragoste, stimă, grijă față de apropiații săi;
- să acorde ajutor mamei şi tatălui în pregătirea familiei pentru sărbători, întîlnirea oaspeților;
- să compare particularitățile comportamentale de gen la fetițe şi băieței; mama şi tata; frați şi surori;
- să aplice obiectele de uz casnic în efectuarea unor acțiuni şi activități domestice (a mătura, a servi masa, a aranja hainele).

La nivel de integrare:

- să aplice corect şi adecvat adresările, salutul, răspunsul la salut, rugămintea, salutul şi răspunsul la salut de sărbătorile Sfintelor Paşti;
- să formuleze o felicitare de Ziua naşterii mamei, tatălui, bunicilor etc.;
- să deosebească faptele sale pozitive de cele negative;
- să respecte normele şi regulile de conviețuire şi comportare în familie;
- să manifeste priceperi de a ajuta, mîngîia, consola, linişti persoanele apropiate;
- să se încadreze în munca de menaj, de pregătire către sărbători sau primire a oaspeților;
- să formuleze destinația familiei, părinților, casei / locuinței pentru om.

Model

Plan-program de EF

Obiective de referință	Conținuturi
1	**2**
• Să identifice particularitățile omului; • să distingă particularitățile propriei persoane; • să descrie relațiile dintre membrii familiei. • să relateze despre calitățile şi sentimentele mamei, tatălui, față de copii, față de alți membri ai familiei sale; • să cunoască principalele reguli de comportare a omului ce crede în Dumnezeu.	**1. Eu îmi iubesc familia** Eu sunt om şi personalitate. Eu sunt membru al familiei mele. Mama şi ta-ta. Bunicii. Frații. Surorile. Familia - colectivitate de persoane ce trăiesc împreună, sunt uniți şi se iubesc. Băiatul – viitorul bărbat. Fetița – viitoarea femeie. Sentimentele ce le mani-festă membrii familiei unul față de altul. Credința şi Binele.

1	2
• Să descrie părinții (despre exteriorul lor, ocupațiile lor, relațiile cu copiii); • să determine particularitățile de gen şi conduită a membrilor familiei; • să compare ocupațiile mamei şi ale tatălui.	**2. Părinții mei** Mama şi tata sunt părinții mei. Relațiile de stimă, dragoste, ajutor reciproc şi colaborare între părinți. Particularitățile de gen şi rol ale părinților. Chipul mamei şi al tatălui. Chipul părinților reflectat în artă.
• Să identifice emoțiile şi sentimentele pe care le trăiesc acasă: liniştea, cal-mul, bucuria, dragostea etc.; • să descrie casa, interiorul ei, odăile şi destinația lor; • să argumenteze de ce mama este numită gospodina casei, iar tata – gospodarul casei; • să descrie atitudinea părinților, bunicilor față de Dumnezeu.	**3. La noi acasă** Acasă mă simt bine. Casa noastră este frumoasă, este locul unde trăieşte familia mea. Dragostea de casă. Interiorul casei. Icoana cu chipul divin ne face mai blajini. Odăile şi destinația lor. Curățenia şi reparația casei. Mama – gospodina casei. Tata – gospodarul casei. Copiii sunt ajutorul părinților. Albumul familiei noastre. Noi suntem creştini. Biblia pentru copii ne învață Binele.
• Să descrie bunicii, relațiile lor şi comportarea lor; • să relateze despre casa bunicilor, ocupațiile lor (pînă la pensionare şi după); • să reproducă sfaturile bunicilor, personajele din poveştile acestora	**4. Bunicii o comoară de înțelepciune** Bunica şi bunicul sunt părinții mamei şi al tatălui. Nepoții. Relațiile dintre bu-nici. Casa bunicilor. Ocupațiile bunicilor după pensionare. Calitățile pe care le posedă bunicii. Comportarea, relațiile bunici-nepoți. Sfaturile şi poveştile bunicilor.
• Să identifice relațiile de rudenie şi să numească cele mai apropiate rude; • să numească localitatea unde trăiesc rudele; • să relateze despre relația sa şi relația familiei cu rudele; • să interpreteze regulile de comportare în ospeție la rude.	**5. În ospeție la rude** Rudele noastre: moşii, mă-tuşile, verişorii, străbunicii. Relațiile cu rudele. Rudele care locuiesc în oraş şi la țară. În ospeție la rude. Dragostea şi stima față de rude. Jocurile cu verişorii. Comunicarea cu rudele.
• Să distingă deosebirile dintre regimul copiilor şi al adulților; • să reproducă cerințele şi regulile de comportare în familie; • să descrie comunicarea cu mama, tata, bunicii, frații.	**6. Viața şi comportarea** Regimul zilei şi al vieții în familie. Regulile şi normele de comportare civilizată. Comunicarea cu membrii familiei: mama, tata, frații etc. Comportarea adulților şi comportarea copiilor. Trebuie să ne păzim cu toții sănătatea.
• Să descrie sărbătorile tradiționale ale familiei; • să identifice particularitățile sărbătorilor tradiționale (bradul de Anul Nou, urarea, ouă încondeiate, etc.); • să interpreteze urări, felicitări, salutul şi răspunsul la salut de Sfintele Paşti.	**7. Sărbătorile tradiționale în familia mea** Sărbătorile: Crăciunul, Anul Nou, Sfintele Paşti, Mărțişorul, Ziua mamei – 8 Martie etc. Pregătirea către sărbătorile tradiționale. Masa de sărbătoare şi obiceiurile de Crăciun, Anul Nou, Sfintele Paşti. Salutul, urarea, felicitarea la sărbătorile tradiționale.
• Să numească adresa sa, țara, localitatea în care trăieşte; • să stabilească legături între familie şi Patrie; • să descrie sentimentele trăite cînd participă cu părinții la sărbătorile naționale, în cadrul muncii colective a familiei etc.; • să cunoască stema, drapelul țării.	**8. Familia o părticică din Patria mea.** Limba noastră. Familia şi Patria. Sărbătoarea Limbii materne. Ziua independenței. Munca familiei este pentru binele membrilor ei şi pentru binele Patriei. Albumul familiei "povesteşte" multe despre mine, noi şi țara mea. Familia mea îl cinsteşte pe Ştefan cel Mare şi Sfînt.
• Să cunoască cerințele față de persoanele care participă la şezătoare; • să descrie ocupațiile adulților la şezătoare; • să relateze despre obiectele confecționate în cadrul şezătorii (broderii, covoare, elemente ale costumului național.	**9. Familia la şezătoare** şezătoarea o formă tradițională de odihnă, comuni-care şi muncă. Ocupațiile adulților şi copiilor la şezătoare. Portul național. Farmecul şi frumusețea broderiei, covorului moldovenesc.

1	2
• Să reproducă regulile de conviețuire a oamenilor în familie; • să descrie funcțiile şi ocupațiile membrilor familiei; • să stabilească faptul că grija pentru familie o comportă ambii părinți: mama şi tata; • să enumere calitățile părinților care le vor reproduce în propria lor familie.	**10. Cînd voi fi mare – voi avea o familie frumoasă** Fiecare om are nevoie de familie. Familia este o şcoală a iubirii, a relațiilor frumoase de prietenie. Grija părinților pentru copii. Copiii devin mari (adulți) şi îşi creează familia proprie. Familia prietenoasă este trainică şi fericită.

Grupa mare (5-6 ani)

Componentul "*Familia şi educația pentru familie*" face parte din Modulul activităților umanistice.

Obiectivul major: completarea şi aprofundarea cunoştințelor copiilor de vîrstă preşcolară mare privind familia şi etica relațiilor de familie.

În acest context la finele anului copiii vor fi capabili să atingă următoarele niveluri optime (Standarde).

La nivel de cunoaştere:

- să cunoască particularitățile de gen şi de rol al membrilor familiei, particularitățile adulților şi ale copiilor;
- să relateze despre ocupațiile mamei şi ale tatălui;
- să cunoască numele de familie şi prenumele părinților;
- să relateze despre relațiile familiei cu rudele;
- să explice normele şi regulile de conviețuire în familie;
- să interpreteze noțiunea "casa părintească";
- să cunoască activități de muncă la domiciliu (de autoservire, prepararea bucatelor, curățenia şi menajarea locuinței);
- să distingă sărbătorile tradiționale ale neamului şi ale familiei;
- să descrie chipul mamei, tatălui, bunicilor, fraților, străbunicilor, verişorilor etc.;
- să descrie calitățile umane pe care le posedă membrii familiei sale (bunătate, hărnicie, respect, grijă etc.);
- să descrie in eveniment important din cadrul vieții familiei sale.

La nivel de aplicare:

- să determine particularitățile adulților şi copiilor, deosebirile de gen şi de rol a membrilor familiei;
- să stabilească legăturile dintre părinți, părinți-copii şi bunici-nepoți; rude-părinți;

- să compare ocupațiile mamei şi ale tatălui;
- să modeleze situații de comportare şi relații familiale în jocurile sale;
- să analizeze comportarea părinților față de copii şi ale copiilor față de părinți;
- să participe la activități şi acțiuni de organizare a unui joc de rol "de-a familia/casa părintească";
- să confecționeze obiecte, jucării pentru împodobirea bradului de Anul Nou, a unei mese de sărbătoare;
- să posede abilități de autoservire şi ajutorare a celor adulți;
- să se folosească de regulile etice de comportare în familie, natură, locurile publice;
- să aplice acțiuni de ocrotire a naturii, în mediul din jurul locuinței (a faunei şi florei);
- să descrie relațiile de dragoste, prietenie, ajutor reciproc observate din propria familie;
- să explice însemnătatea familiei, funcțiile fiecărui membru al ei;
- să compare regulile de comportare civilizată cu poruncile lui Dumnezeu.

La nivel de integrare:

- să se încadreze în respectarea regimului şi a regulilor de conviețuire în familie;
- să determine însemnătatea regimului şi modului sănătos de viață în familie; a respectării igienei personale;
- să participe la respectarea obiceiurilor şi tradițiilor de familie;
- să se autoevalueze – să observe greşelile comise în comportarea sa cu mama, tata, bunicii, frații etc.;
- să participe în amenajarea locuinței, ungheraşului său;
- să participe la pregătirea către sărbători, aranjarea unei mese de sărbătoare;
- să manifeste empatie, atenție, dragoste, bunătate, înțelegere, ascultare în comportarea cu părinții, bunicii, frații;
- să reproducă în jocurile sale acțiunile şi activitățile părinților, bunicilor vizavi de ocrotirea şi îngrijirea copilului, aproapelui, naturii etc.;
- să folosească adecvat şi corect formulele de politețe: salutul, rugămintea, adresările, scuzele etc.

Model

Plan-program de EF

Obiective de referinţă	Conţinuturi
1	2
• Să distingă particularităţi-le de gen şi cele ale persoanei adulte şi a copilului; • să descrie chipul şi trăsăturile mamei; • să se numească pe sine şi să-şi facă o caracterizare; • să relateze despre genul mamei, profesia, ocupaţii-le ei şi relaţia sa cu mama; • să caracterizeze acţiunile mamei faţă de copil (a mîngîia, a linişti, a strînge la piept etc.); • să interpreteze o poezie / cîntec despre mamă.	**1. Eu şi mama** Mama şi copilul. Numele mamei. Eu şi numele meu. Caracteristica adultului şi a copilului. Mama şi copilul. Trăsăturile mamei: adultă (mare), femeie, frumoasă, bună, gingaşă, deşteaptă, creşte şi educă copiii împreună cu tata, este gospodina casei. Relaţia mamă-copil. Mama o profesionistă deosebită. Serviciul mamei. Ocupaţiile casnice ale mamei. Dragostea mamei şi dragostea de mamă. Copilul: băiat sau fetiţă; fiul sau fiica mamei. Copilul – ajutor al mamei. Chipul mamei în artă.
• Să distingă particularităţile tatălui, • să descrie chipul şi trăsăturile tatălui; • să cunoască numele tatălui, locul lui de muncă; • să descrie activitatea profesională şi ocupaţiile tatălui; • să numească deosebirile dintre mamă şi tată;	**2. Eu şi tata** Tata şi copilul. Numele tatălui. Trăsăturile tatălui: adult (mare), bărbat chipeş, puternic, bun, grijuliu, deştept, ocroteşte familia, educă copiii; gospodarul casei. Relaţia tată-copil: dragostea tatălui şi dragostea de tată. Copilul: băiat sau fetiţă; fiul sau fiica tatălui. Ocupaţiile casnice ale tatălui. Chipul tatălui în artă. Activitatea profesională a tatălui. Servi-ciul tatălui.
• Să cunoască numele bunicilor, profesia lor, locul lor de trai, adresa; să distingă particularităţile bunicilor; • să relateze despre activitatea profesională; • să numească ocupaţiile bunicilor; • să descrie deosebirile dintre bunică şi bunic; • să relateze despre rolul bunicilor în familie; • să descrie atitudinea bunicilor faţă de credinţa în Dumnezeu.	**3. Bunicii mei** Bunicul, bunica şi nepoţii. Relaţia dintre bunici şi ne-poţi. În ospeţie la bunici. Ocupaţiile bunicilor. Poveştile bunicilor. Sfaturile bunicilor. Chipul bunicii şi al bunicului. Bunica e mama mamei/tatălui. Bunicul e tata mamei / tatălui. Activitatea profesională a bunicilor. Bunicii sunt creştini adevăraţi.
• Să descrie deosebirile dintre adulţi şi copii; • să relateze despre comportarea mamei, tatălui, fraţilor etc. • să identifice acţiunile casnice ale membrilor familiei; • să relateze despre relaţiile familiale, dragoste, muncă, bunătate, hărnicie.	**4. Familia mea** Familia. Membrii familiei: adulţii şi copiii. Mama. Tata. Frate, soră. Bunicii. Numele părinţilor, fraţilor, bunicilor. Relaţii familiale: dragoste, respect, grijă, ocrotire, cordialitate. Cultura şi comportamentul adulţilor şi copiilor în familie. Armonia în familie.
• Să explice importanţa casei pentru om; • să identifice odăile şi destinaţia lor (dormitor, sufragerie, bucătărie, baie etc.); • să relateze despre obiectele din interiorul şi curtea casei; • să numească obiectele de care este nevoie să se facă curat în casă, în curte;	**5. Casa noastră** Casa părintească – locul iubit al omului. Familia şi casa. Odăile şi destinaţia lor. Caracteristica casei, odăilor. Curtea. Grădina. Amenajarea casei. Munca domestică. Ocupaţiile părinţilor. Ocupaţiile copiilor. Igiena locuinţei. Curăţenia în casă. Mama gospodina casei. Tatăl gospodarul casei. Adresa şi locul de trai.
• Să distingă rudele după gen, vîrstă, profesie; • să relateze despre relaţiile de rudenie; • să explice cum se primesc rudele şi regulile de comportare între rude; • să utilizeze în comunicare formulele de politeţe (adresări, rugăminte etc.).	**6. În ospeţie la rude** Rudele – persoanele adulte şi copiii. Tanti-sora mamei sau a lui tata. Unchiul – fratele mamei sau a lui tata. Numele rudelor. Comporta-rea faţă de rude. Relaţiile cu rudele. Moşii, verişorii, străbuneii. Primirea rudelor. În ospeţie la rude.

1	2
• Să cunoască în diverse imagini semnele distincte ale sărbătorii de Anul Nou; • să reproducă în joc comportarea copiilor, părinților, rudelor, de Anul Nou; • să interpreteze rolul lui Moş Crăciun, a Albei ca Zăpada; • să formuleze felicitări de Anul Nou.	**7. Sărbătoarea de Anul Nou în familie** Pregătirea familiei de Anul Nou. Împodobirea bradului de Anul Nou. Jucăriile de brad. Cadourile de Anul Nou. Moş Crăciun şi Alba ca Zăpada. Felicitări cu ocazia Anului Nou: Urarea.
• Să identifice particularitățile ocupațiilor în cadrul şezătorilor; • să relateze despre comportarea femeilor, bărbaților, copiilor la şezătoare.	**8. Şezătorile în familie** Şezătorile. Ocupațiile femei-lor, bărbaților şi a copiilor la şezători. Cu ce o să ne ocupăm şi cum să ne comportăm la şezătoare.
• Să enumere sărbătorile de familie: ziua naşterii membrilor familiei, ziua căsătoriei părinților, ziua bunicilor; • să descrie acțiunile legate de pregătirea familiei pentru sărbători; • să interpreteze regulile de comportare la masa de sărbătoare; • să reproducă acțiunile gazdei privind întîlnirea oaspeților, înmînarea şi primirea cadourilor.	**9. Sărbătorile familiei** Ziua de naştere a părinților, bunicilor, copiilor. Pregătirea de sărbătoare. Masa de sărbătoare. Comportarea părinților, rudelor, copiilor etc. Felicitări de sărbători. Înmînarea cadourilor. Primirea cadourilor.
• Să distingă particularitățile sărbătorii Sfintele Paşti; • să descrie acțiunile şi ocupațiile părinților în legă-tură cu pregătirea pentru sărbătoarea Sfintele Paşti; • să interpreteze salutul şi răspunsul de Sfintele Paşti; • să numească bucatele care se pregătesc la Sfintele Paşti; • să relateze despre comportarea adulților şi a copiilor la biserică, masa de sărbătoare, primirea oaspeților. •	**10. Sărbătoarea de Sfintele Paşti în familie** Pregătirea familiei pentru Sfintele Paşti: curățenia, amenajarea casei. Pregătirea mesei: cozonaci, ouă încondeiate, miel etc. Serviciul divin. Sfintele Paşti. Comportarea adulților şi a copiilor. Salutul: Hristos a înviat! Răspunsul: Adevărat a înviat!
• Să numească locurile preferate de plimbare ale copiilor şi adulților; • să compare conduita oamenilor la plimbare şi în procesul muncii; • să expună regulile de comportare în locurile publice şi în natură; • să descrie o plimbare cu familia în natură; • să compare plimbarea în curte cu plimbarea în diverse locuri publice; • să cunoască regulile de ocrotire ale naturii.	**11. Familia la plimbare** Locurile preferate de odihnă şi plimbare ale familiei. Plimbarea în parc, scuar, grădina zoologică. Plimbarea în natură pe străzile oraşului/satului natal. Plimbarea în curte cu mama, tata, fratele/sora. Plimbarea cu bunicii. Comportarea şi ținuta la plimbare: în locurile publice şi în natură. Natura trebuie ocrotită.
• Să identifice obligațiunile tuturor membrilor familiei; • să identifice obligațiunile sale în cadrul familiei; • să explice regulile de comportare şi conviețuire în familie; • să reproducă diferite forme de salut, răspuns la salut, adresare, rugăminte; • să folosească adecvat formulele de politețe: poftim, mulțumesc, vă rog scuzați-mă; • să compare regulile de comportare civilizată cu poruncile lui Dumnezeu.	**12. Comportarea în familie** Cultura conduitei. Salutul. Răspunsul la salut. Rugămintea. Adresarea față de părinți, bunici, rude, frați. Cuvintele fermecate: poftim, mulțumesc, vă rog, scuzați-mă. Respectarea ordinei în familie. Comunicarea amabilă şi politețea. Învățăm a fi economi. Poruncile lui Dumnezeu se respectă în familia mea.

1	2
• Să identifice tradiţiile familiei sale; să le compare cu tradiţiile poporu-lui său; • să distingă particularităţile sărbătorilor tradiţionale (Hramului, Anului Nou, Crăciunului, Sfintelor Paşti, Mărţişorului, etc.); • să descrie acţiunile adulţilor la clacă, şezătoare, nuntă, cumătrie etc.; • să comenteze cîteva poze din albumul familiei; • să interpreteze regulile de comportare la sfatul familiei.	**13. Tradiţiile familiei mele** Tradiţiile familiei moldoveneşti. Sărbători tradiţionale: Hramul, Anul Nou, Crăciunul, Sfintele Paşti, Mărţişorul, Ziua internaţională a femeiei. Credinţa în Dumnezeu şi sărbătorile religioase. Participarea familiei la clăci, şezători, nunţi, cumătrii etc. Albumul familiei. Biblioteca familiei. La Sfatul familiei. Sărbătoarea familiei (15 mai). Ziua copiilor (1 iunie).
• Să distingă relaţiile de prietenie şi dragoste; • să explice însemnătatea unor relaţii frumoase cu apropiaţii săi; • să relateze despre prietenia şi dragostea părinţilor, bunicilor şi copiilor în familie; • să determine calităţile de care are nevoie omul pentru a iubi şi prieteni cu alte persoane; • să stabilească legătura dintre valorile: sănătate, bine şi frumos.	**14. Prietenia, dragostea şi ajutorul reciproc în familie** Prietenia şi dragostea faţă de aproapele tău. Comportarea în dragoste şi prietenie. Dragostea maternă. Dragostea paternă. Dragostea fraternă. Familia prima şcoală a dragostei. Prietenia cu părinţii, fraţii, bunicii, alte rude. Calităţile de care are nevoie omul în viaţa de familie: bunătate, onestitate, onoare, cinste, hărnicie, cordialitate, inteligenţă, cultură. Ajutorul reciproc: între părinţi, copii, părinţi şi copii. Ajutorarea bunicilor, fraţilor mai mici.
• • Să numească sărbătorile naţionale; • să descrie semnificaţia sărbătorilor naţionale pentru familia sa; • să relateze despre manifestările din capitală, oraş/sat de Ziua Independenţei şi Ziua Limbii materne.	**15. Familia mea şi sărbătorile poporului nostru** Ziua Independenţei. Familia mea sărbătoreşte Ziua Independenţei şi Ziua Limbii materne. Însemnătatea sărbătorilor naţionale. Participarea familiei la manifestările de sărbători. Vizităm Monumentul lui Ştefan cel Mare şi Sfînt.

Grupa pregătitoare (6-7 ani)

Componentul "*Familia şi educaţia pentru familie*" face parte din Modulul activităţilor umanistice.

Obiectivul major: aprofundarea cunoştinţelor despre familie, formarea atitudinii pozitive faţă de valorile moral-spirituale naţionale, valorile şi etica familială.

În acest context la finele anului copiii vor fi capabili să atingă următoarele niveluri optime (standarde).

La nivel de cunoaştere:

- să identifice particularităţile de gen şi de rol al tuturor membrilor familiei;
- să cunoască numele şi prenumele părinţilor, bunicilor şi rudelor apropiate;
- să reproducă istoria iubirii şi căsătoriei părinţilor săi (a întemeierii familiei şi istoria apariţiei sale);
- să descrie ocupaţiile părinţilor şi copiilor în familie;
- să identifice naţionalitatea sa şi a părinţilor săi, Patria sa şi simbolica ei;

- să identifice rudele mamei şi rudele tatălui;
- să cunoască istoria vieții bunicilor şi ocupațiile acestora pînă la pensionare şi în prezent;
- să cunoască normele şi regulile de convieţuire în familie;
- să enumere sărbătorile tradiționale şi naționale care se marchează în familie şi particularitățile acestora:
- să descrie calitățile membrilor familiei sale: onestitate, dragoste, umor, patriotism, responsabilitate.

La nivel de aplicare:

- să descrie relațiile familiale şi climatul familiei;
- să descrie o zi din viața familiei sale;
- să explice însemnătatea regimului zilei, disciplinei pentru viața familiei;
- să interpreteze noțiunea de "casă părintească", descriind aşezarea casei, interiorul ei, curtea;
- să caracterizeze valorile general-umane: Binele, Frumosul, Sacrul, Adevărul.
- să compare obligațiunile membrilor familiei: a mamei, a tatălui, bunicilor, copiilor;
- să aplice regulile de comportare civilizată în familie, locurile publice;
- să compare particularitățile de gen şi funcțiile bărbatului (tatălui) şi a femeii (mamei) în familie;
- să se încadreze în diverse forme şi activități de muncă în gospodărie (autoservire, curățenie generală şi curentă, reparație, înverzirea curții, îngrijirea animalelor etc.);
- să argumenteze necesitatea participării sale la unele acțiuni şi activități familiale.

La nivel de integrare:

- să utilizeze în comunicare formulele de politețe: (Vă rog; cer scuze, mulțumesc mult, etc.), salutul, adresările, rugămintea, răspunsul la salut;
- să argumenteze faptele sale privind luarea unei decizii (să ajute fratelui mai mic; să meargă la bunici etc.);
- să dispună de priceperi de a asculta, a colabora cu frații, părinții şi bunicii;
- să-şi proiecteze acțiunile sale în contextul realizării unei activități de autoservire, de menaj;
- să participe la respectarea regimului şi a regulilor de convieţuire a familiei;
- să participe la pregătirea şi amenajarea locuinței pentru sărbătorile tradiționale: Crăciunul, Anul Nou, Mărțişorul, Sfintele Paşti, Hramul;
- să confecționeze un cadou cu o anumită ocazie pentru mama, tata, bunici, frați;
- să interpreteze urări, felicitări, dedicații cu ocazia diferitor sărbători;
- să stabilească legătura genealogică a relațiilor de rudenie străbunici-bunici-părinți-nepoți.

Model

Plan-program de EF

Obiective de referinţă	Conţinuturi
1	2
• Să identifice numele şi prenumele, vîrsta tuturor membrilor familiei; • să descrie particularităţile de vîrstă, gen, ocupaţia membrilor familiei; • să determine unele condiţii necesare pentru crearea familiei; • să compare activităţile mamei şi ale tatălui; • să descrie relaţiile familiale şi sentimentele adulţilor, copiilor; • să relateze propria istorie şi istoria (legenda) creării familiei, părinţilor săi.	**1. Universul familiei mele** Familia cea mai veche instituţie socială. Fiecare om şi fiecare familie are o istorie proprie. Omul îşi creează familie cînd devine matur şi întîlneşte un alt om de care se îndrăgosteşte. Dragostea, stima reciprocă, dorinţa de a trăi împreună cu persoana dragă. Viaţa şi relaţiile în familie. Dragostea maternă şi dragostea paternă. Ocupaţiile şi activităţile membrilor familiei. Educaţia copiilor în familie.
• Să caracterizeze particularităţile de gen/sex şi comportare a băieţilor şi fetiţelor; • să relateze despre conduita părinţilor, sentimentele lor faţă de copii; • să descrie rolul şi funcţiile tatălui şi ale mamei; • să analizeze chipul părinţilor şi al copiilor redat în diferite opere de artă.	**2. Părinţii şi copiii** Particularităţile adultului şi ale copilului: asemănări, deosebiri. Particularităţi de gen/sex. Mamă – femeia pe care o iubeşte tata. Tată-bărbatul drag al mamei. Copiii apar din relaţiile de dragoste a părinţilor. Sentimentele de dragoste, stimă, cordialitate în relaţiile părinţi-copii. Chipul părinţilor în artă. Creaţia populară orală despre familie (copii şi părinţi).
• Să identifice numele, prenumele, vîrsta, adresa bunicilor; • să explice noţiunile de arbore genealogic, neam, Patrie; • să stabilească legăturile între străbunici, bunici, părinţi şi nepoţi; • să compare casa bunicilor cu casa părinţilor lor; • să elaboreze un plan de ajutorare al bunicilor; • să reproducă sfaturile, poveştile auzite de la bunici.	**3. Eu şi bunicii mei** Nepoţii şi bunicii. Relaţiile bunici-nepoţi. Bunicii sunt părinţii mamei şi ai tatălui meu. Bunicii au avut şi ei părinţi. Părinţii bunicilor se numesc străbunici. Noţiunea de arbore genealogic, neam, Patrie. Casa bunicilor. Ocupaţiile bunicilor în prezent. Activitatea bunicilor pînă la pensionare. în ospeţie la bunici. Sfaturile bunicilor. Poveştile bunicilor.
• Să descrie relaţiile dintre fraţi şi surori; • să stabilească asemănările şi deosebirile dintre comportarea fraţilor şi surorilor; • să descrie relaţiile şi sentimentele fratriei, despre jocurile, ocupaţiile fraţilor; • să estimeze faptele pozitive şi negative.	**4. Dragostea fraternă** Fratria: fraţi, surori. Relaţiile dintre fraţi, dintre surori, frate-soră. Comportarea fratelui mai mare. Sora mai mare. Fratele mai mic. Sora mai mică. Jocurile cu fraţii şi surorile. Comunicarea în fratrie. Sentimentele de dragoste fraternă, stimă, cordialitate.
• Să identifice rudele din partea tatălui; • să identifice rudele din partea mamei; • să distingă evenimentele plăcute şi cele tragice (triste); • să compare conduita oamenilor în situaţiile plăcute şi în cele triste.	**5. Rudele noastre** Rudele tatălui. Rudele mamei. Moş, mătuşă, naşi, verişori/verişoare, nanii de botez. Relaţii de rudenie. Comportarea în ospeţie. Primim rudele. Sentimentele trăite în cadrul unui eveniment plăcut la rude. Sentimente trăite în cadrul unui eveniment trist. Cultura conduitei în diverse situaţii (plăcute şi triste).
• Să identifice calităţile pe care trebuie să le posede un creştin; • să explice însemnătatea Sfintei Cruci; • să descrie o vizită la biserică; • să reproducă rugăciunea "Tatăl nostru".	**6. Etica creştină şi familia** Ce înseamnă a fi creştin. Biblia – cartea cărţilor. Biblia pentru copii ne vorbeşte despre Dumnezeu. Sfînta Cruce. Omul credincios este un om blajin, mărinimos, care se conduce de Poruncile lui Dumnezeu. Rugăciunile: "Tatăl nostru", "Crezul", "Către îngerul păzitor". Sărbătorile religioase. Frecventarea bisericii.

1	2
• Să reproducă unele evenimente ale familiei după fotografie; • să descrie persoanele, timpul, locul fixat în fotografie; • să explice însemnătatea albumului.	**7. Albumul familiei** Albumul familiei – istoria neamului, familiei, părinților, copiilor. Fotografia familiei în diferite perioade ale vieții: nunta, naşterea copiilor, copiii pleacă la grădiniță, şcoală. Fotografia bunicilor, rudelor.
• Să identifice sărbătorile tradiționale; • să descrie particularitățile fiecărei sărbători; • să clasifice sărbătorile după anotimp (de iarnă, primăvară, vară, toamnă); • să participe prin acțiuni concrete în pregătirea către sărbători (împodobirea bradului, încondeierea ouălor, confecționarea jucăriilor, cadourilor etc.)	**8. Sărbătorile tradiționale în familia mea** Familia mea sărbătoreşte tradițiile. Anul Nou: Uratul, Sorcova, semănatul, felicitarea de Anul Nou. Împodobirea bradului. Cadourile de Anul Nou. Crăciunul. Moş Crăciun şi Alba ca Zăpada. Sfintele Paşti. Mărțişorul –prima zi de primăvară. 8 martie – Ziua internațională a femeii. Hramul la oraş şi la sat. Zilele de naştere în familie. Ziua nunții părinților.
• Să descrie cum înțelege el sentimentul de fericire; • să determine particularitățile de comportament a unei persoane oneste, responsabile, grijulii; • să compare relațiile oamenilor în prietenie, curte, căsnicie.	**9. Familia – o şcoală a dragostei** Familia se creează din dragoste reciprocă. Fericirea. Prietenia şi dragostea. Grija, responsabilitatea şi demnitatea. Onestitatea. Curtea şi căsnicia. Familia apare odată cu naşterea copilului. Comportarea băieților şi fetițelor. Familia este un colectiv în care unul răspunde de toți şi toți răspund de fiecare.
• Să analizeze starea unui om sănătos şi a unui om bolnav; • să enumere condițiile care ne asigură ocrotirea sănătății; • să relateze despre regulile igienei personale; • să elaboreze un regim al zilei în imagini (desen).	**11. Sănătatea şi familia** Sănătatea – patrimoniu personal, familial şi social. Regi-mul zilei. Însemnătatea somnului, odihnei, culturii fizice pentru sănătatea omului. Igiena personală şi cultura familiei. Igiena muncii. Na-tura şi sănătatea. Ocrotirea naturii. Călirea organismului şi factorii naturali. Plimbarea la aer liber. Alimentația rațională. Scăldatul. Sportul.
• Să identifice țara, capitala, localitatea în care trăieşte; • să relateze despre locurile pitoreşti ale Moldovei; • să explice de ce familia poate fi numită părticică din Patrie; • să numească principalele oraşe ale Moldovei; • să relateze despre simbolica statului, capitala Moldovei.	**11. Familia o părticică din Patria mea** Țara noastră se numeşte Republica Moldova. Chişinău – capitala Moldovei. Sărbătorile naționale. Valorile poporului meu sunt şi valorile familiei mele. Familia mea este o părticică din Patria mea. Moldova – țară a livezilor şi viilor. Oamenii locuiesc în oraşe şi sate. Locuitorii Moldovei sunt de diferite etnii. Poporul băştinaş al Moldovei – moldovenii. Locurile pitoreşti ale Moldovei.
• Să descrie fenomenele pozitive ce-i face fericiți pe oameni (adulți şi copii); • să numească valorile universale şi valorile naționale; • să deducă necesitatea respectării Drepturilor omului şi ale copilului; • să relateze despre rolul familiei în viața omului (copilului şi a persoanei adulte).	**12. Vreau ca toți copiii din lume să fie fericiți** Copilul se simte cu adevărat fericit în familie lîngă părinți, frați, surori, bunici. Noțiunile: lume, pace, război, cataclisme naturale. Valorile universale: Adevăr, Bine, Frumos, Sacru, Toleranță. Valorile naționale: limba maternă, istoria neamului, tradițiile şi obiceiurile moldovenilor. Fenomenele negative: foamea, "copiii străzii", criminalitate, război, terorism etc. Toți oamenii din lume trebuie să respecte Drepturile omului şi ale copilului.

1	2
• Să identifice tradiţiile familiei moldoveneşti; • să stabilească deosebirile dintre clacă şi şezătoare, • să descrie o casă de la sat, amenajarea odăii – "casa mare"; • să distingă elementele principale ale costumului naţional: cămaşă, ie, brîu, opinci, catrinţă etc.; • să relateze despre principalele evenimente: nuntă, botez, cununie, cumătrie etc.	**13. Tradiţiile familiilor moldoveneşti** Tata – capul familiei. Mama-gospodina casei. Tradiţii de ajutor reciproc. Claca. Tradiţia de a organiza şezători. Principalele evenimente ale familiei: Nunta, naşii, botezul, cumătria – bucuria naşterii unui nou om. Locuinţa moldoveanului. Casa mare. Portul naţional.
• Să identifice calităţile unui tată bun; • să identifice calităţile unei mame bune; • să descrie cum îşi imaginează armonia în viitoarea sa familie; • să descrie cultura relaţiilor părinţi-copii în familie.	**14. Visul fiecărui om să-şi creeze o familie bună, trainică, armonioasă** Ce înseamnă a avea o familie bună. Armonia în familie. înţelegerea între părinţi, părinţi şi copii. Solidaritatea şi ajutorul reciproc. Calităţile unui tată bun. Mama - cea mai bună fiinţă din lume.
• Să explice atitudinea familiei faţă de ecologie, faună, floră; • să reproducă regulile de comportare în natură, faţă de natură; • să compare munca familiei în grădină, livadă şi în casă; • să formuleze cîteva reguli de ocrotire a naturii.	**15.Ocrotirea naturii şi familia** Noţiunea de ecologie, faună, floră. Noi iubim natura. Munca în natură. Familia la odihnă în mijlocul naturii. Natura Moldovei: cîmpie, pă-ure, lac, rîu, livadă, vie. Plantele care cresc la noi în grădină. Îngrijirea şi ocrotirea naturii. Părinţii mei iubesc natura. Eu voi ocroti natura.
• Să identifice relaţiile familiei cu grădiniţa de copii; policlinica şi medicul de familie; • să relateze despre relaţiile familiei cu biserica.	**16. Relaţia familiei cu alte instituţii sociale** Grădiniţa de copii în viaţa familiei şi a copiilor. Policlinica pentru copii. Medicul familiei şi sănătatea copiilor. Biserica în viaţa familiei.

Educaţia pentru familie a părinţilor în cadrul instituţiei preşcolare

Orientarea spre formarea unei societăţi democratice în contextul unei epoci care tinde spre globalizare impune insistent trecerea de la pedagogia autoritară, axată pe asimilarea docilă a cunoştinţelor, pe observaţii şi mustrări inhibitorii, la pedagogia umanistă, orientată spre schimbare, deschidere, colaborare, comportament empatic, dezvoltarea potenţialului creativ al individului.

Pentru a evita perpetuarea relaţiilor coercitive, a celor de lamentare şi sfaturile depăşite din cultura postfigurativă a societăţii noastre este necesar ca fiecare adult să se orienteze spre redimensionarea relaţiei sale cu copilul şi cu întreaga familie.

Complexitatea şi intensitatea factorilor de influenţă asupra copilului şi asupra familiei în ultimele decenii s-a amplificat, ceea ce necesită o pregătire specială a adulţilor şi a copiilor pentru a deveni actori eficienţi ai propriei educaţii.

Deschiderea spre "noile educaţii", experienţa avansată a altor state şi însăşi logica procesului şi a acţiunii educaţionale, ne confirmă faptul că numai înglobînd într-un tot unitar efortul instituţiilor formale, a celor nonformale şi informale, vom obţine ce ne dorim: o societate

civilizată cu adevărat democratică, umană, orientată spre inovații, a cărei educație şi cultură va corespunde imperativelor lumii contemporane.

Important este ca familia să fie ajutată a-şi îndeplini funcțiile sale fireşti, naturale, a-şi optimiza potențialul său moral, spiritual, intelectual, creativ.

Analiza programelor, proiectelor şi recomandărilor UNESCO, (mai cu seamă, după 1980) ne-a permis să observăm că plasarea instituției preşcolare/şcolii în lumina nouă de perfecționare a activității instructiv-educative se efectuează într-o strînsă corelație cu valorizarea părinților. Funcțiile de familist şi părinte sunt abordate ca adevărate profesii, deoarece ambele cer competențe de un grad înalt, ambele se asimilează sistematic, consecvent, se deprind şi se perfecționează treptat, presupunînd un efort continuu şi amplu de autoinstruire, autoperfecționare, vocație, dragoste şi interes pentru educația şi formarea personalității copilului.

Potrivit cercetărilor realizate în domeniul vizat, competența şi eficiența familiei se poate evalua pozitiv dacă părinții:

- studiază şi cunosc particularitățile de vîrstă şi de gen ale copilului, etapele dezvoltării lui;
- asigură copiilor cadrul material pentru o viață decentă;
- asigură copiilor condiții etice şi psihopedagogice necesare pentru dezvoltarea armonioasă a personalității (climat relațional, comunicare empatică, colaborare, regim optim de viață etc.);
- orientează şi determină copiii să se manifeste pozitiv în cadrul familiei, asumîndu-şi responsabilități pe măsura puterilor lor;
- formulează cerințe unice față de copil şi se implică ambii în educația acestuia;
- colaborează sistematic cu grădinița de copii/ şcoala, urmărind în permanență dezvoltarea şi evoluția copilului (comportament, ținută, anturaj, îndeplinire a sarcinilor etc.).

Obiectivul major: formarea unității dintre conştiința şi conduita educativă a părinților privind viața de familie şi dezvoltarea armonioasă a copilului.

Obiectivele generale:

- Formarea atitudinii pozitive față de parteneriatul educațional familie-grădiniță de copii-şcoală.
- Umanizarea şi democratizarea educației prin participarea şi pregătirea părinților la luarea deciziilor şi realizarea acestora privind educația copiilor lor.
- Optimizarea comunicării copii-părinți prin prisma armonizării relațiilor familiale.
- Informarea părinților în problemele fundamentale de îngrijire, educație a copilului şi în domeniul armonizării relațiilor familiale.
- Asistarea psihopedagogică a familiei în care apar situații conflictuale şi de criză.

- Familiarizarea părinților cu conținutul şi metodele educației familiale şi a educației pentru familie a copiilor de vîrstă preşcolară.
- Formarea şi cizelarea competențelor parentale privind educația de gen/sex a copiilor de vîrstă preşcolară.
- Formarea competențelor privind cultivarea unui mod sănătos de viață la copii.
- Formarea priceperilor şi deprinderilor de autoperfecționare, autoactualizare şi autoevaluare a comportamentului familial.
- Consolidarea motivării şi deschiderii pentru învățarea/interiorizarea modelului comportamental de familist şi părinte eficient.

Activități cu părinții, copiii cărora frecventează grupa mică şi mijlocie

Model

Plan –program de EF al părinților

Obiective de referință	Conținuturi	Activități educaționale
1	**2**	**3**
• Să conştientizeze propria valoare şi importanța respectului de sine; • să distingă însemnătatea autocunoaşterii, autoaprecierii, autoactualizării şi autoperfecționării; • să determine trăsăturile individual-psihologice ale sale, a partenerului, copilului; • să identifice funcțiile sale şi a familiei; • să argumenteze im-portanța respectu-lui față de sine, față de alte persoane, responsabilitatea şi onestitatea în cadrul relațiilor interpersonale.	**1. Respectul de sine şi familia** Autocunoaşterea. Respectul de sine şi autoactualizarea. Cultura umană şi autoperfecționarea. Personalitatea umană în societate. Calitățile individual - psihologice şi educația. Autoeducația. Responsabilitatea. Însemnătatea familiei pentru om. Funțiile familiei. For-marea caracterului şi familia. Onestitatea şi respectul de sine în familie.	**Strategia expozitiv-euristică** • Comunicări. • Conversații. • Lecturi comentate. • Studiul de caz. • Discursul. • Agenda cu notițe paralele. • Portofoliul familiei.
• Să identifice prietenia şi dragostea; • să compare diverse tipuri de dragoste; • să interpreteze dragostea maternă, paternă, fraternă, corelîndule cu etica creştină şi formarea calităților morale; • să elaboreze un plan de acțiuni pentru realizarea eficientă a funcțiilor familiei.	**2. Familia o şcoală a dragostei** Dragostea şi prietenia. Dragostea şi căsătoria. Apariția copilului. Dragostea maternă. Dragostea paternă. Dragostea fraternă. Familia şi climatul familial. Rolul soților în realizarea eficientă a funcțiilor familiei. Familia şi credința. De ce în etica creştină familia este numită "biserica mică".	**Strategia deductivă** • Masa rotundă. • Discursul. • Analiza şi comentarea diferitor cazuri (din presa periodică sau literatura de specialitate). • Training-ul. • Portofoliul familiei.
• Să interpreteze particularitățile de vîrstă a preşcolarului mic; • să identifice calitățile de personalitate; • să elaboreze un regim al zilei pentru preşcolarul mic; • să estimeze metodele de educație a preşcolarului mic.	**3. Familia şi preşcolarul mic (3-4ani)** Particularitățile de vîrstă şi de personalitate a preşcolarului mic. Regimul zilei. Principii şi metode de educație. Importanța jocului în educație. Formarea priceperilor şi deprinderilor cultural-igienice la copiii de 3-4 ani în cadrul familiei.	**Strategia expozitiv-euristică** • Comunicări. • Conversații. • Training-ul. • Portofoliul familiei. • Teste. • Agenda cu notițe paralele.

1	2	3
• Să interpreteze particularitățile de vîrstă ale preşcolarului mijlociu; • să elaboreze un regim al zilei pentru preşcolarul mijlociu; • să elaboreze strategii de educație a copiilor de 4-5 ani în familie.	**4. Familia şi preşcolarul mijlociu (4-5ani)** Particularitățile de vîrstă şi de personalitate ale preşcolarului mijlociu Regimul zilei. Strategii de formare a comportamentului socio-afectiv (civilizat) în familie. Cu-tura şi etica relațiilor familiale şi educația în familie.	**Strategia expozitiv-euristică** • Comunicări. • Discursul. • Lecturi comentate. • Portofoliul familiei. • Teste. • Training-ul • Agenda cu notițe paralele.
• Să identifice particularitățile modului sănătos de viață; • să analizeze elementele constitutive ale modului sănătos de viață; • să argumenteze însemnătatea igienei, călirii organismu-lui, alimentației corecte; • să deducă însemnătatea respectării eticii creştine; • să elaboreze un plan de acțiuni (corecție a modului de viață în familie pentru a optimiza sănătatea acesteia.	**5. Educația pentru sănătate în familie** Modul sănătos de viață. Alimentația rațională. Călirea organismului. Igiena personală şi igiena locuinței. Natura şi sănătatea. Regimul zilei. Somnul. Igiena vestimentației. Însemnătatea vaccinelor. Profilaxia maladiilor infecțioase. Respectarea eticii creştine ca factor al sănătății psihofizice în familie	**Strategia deductivă** • Masa rotundă. • Conferința. Tematică. • Training-ul. • Discursul. • Comunicările. • Exercițiul. • Brainstorming-ul. • Portofoliul familiei.
• Să distingă valorile general-umane şi cele naționale; • să argumenteze principiile educației morale în familie; • să demonstreze legă-tura dintre comportarea părinților şi conduita copiilor; • să estimeze metodele de formare a comportamentului civilizat şi respectarea drepturilor omului şi a copilului în cadrul familiei.	**6. Educația morală în familie** Morala şi credința. Valorile general-umane şi cele naționale. Principii de educație morală în familie. Comportarea părinți-lor şi educația morală. Metode eficiente de formare a comportamentului civilizat. Voința şi morala. Drepturile omului şi ale copilului.	**Strategia deductivă** • Conferința metodico-practică. • Portofoliul familiei. • Training-ul. • Discursul. • Lectura comentată. • Discuția "Panel".
• Să relateze despre însemnătatea educației pentru timpul liber; • să identifice modalitățile de petrecere şi organizare a timpului liber în familie; • să elaboreze un scenariu al unei acțiuni (şezători, sărbători, ieşire în natură) în cadrul familiei/cu familia.	**7. Educația pentru timpul liber în familie** Şezătorile. Sărbătorile. Familia în natură, la plimbare, la teatru etc. Odihna în familie. în ospeție la rude. Familia primeşte oaspeți. Lectura în familie. Jocuri şi jucării. Sfatul familiei.	**Strategia experimentală** • şezătoarea. • Comunicarea tematică. • Discursul. • Conversația. • Discuția. • Lectura comentată. • Testele.
• Să cunoască noțiunea de ecologie; • să identifice acțiunile pe care le poate întreprinde familia pentru ocrotirea naturii şi educația ecologică a copiilor; • să elaboreze strategii de educație ecologică a copilului de 3-4-5 ani în familie.	**8. Educația ecologică în familie** Ocrotirea naturii şi educația moral-civică. Natura şi sănătatea omului. Implicarea copiilor în îngrijirea florilor de casă. Antrenarea copiilor în activități de ocrotire a naturii. învățăm copiii a observa şi iubi na-tura.	**Strategia experimentală** • Concursurile (de echibană, lucrări executate cu material din natură: castani, pănuşi, pae etc.). • Comunicările. • Discuțiile. • Chestionarele. • Masa rotundă.

1	2	3
• Să cunoască particularităţile de gen/ sex; • să conştientizeze diferenţele masculin/ feminin; • să interpreteze particularităţile de rol/ sex în relaţiile familiale.	**9. Educaţia sexuală şi de gen în familie** Particularităţi de rol/ sex în cuplu. Diferenţele masculin/feminin (biologice, fizice, psihologice, comportamentale). Feminitatea şi bărbăţia. Educaţia de gen în cadrul familiei.	**Strategia expozitiv-euristică** • Masa rotundă. • Dezbaterile. • Brainstorming-ul. • Portofoliul familiei. • Întîlnirile cu specialişti în domeniu
• Să identifice cauzele conflictelor familiale; • să cunoască elementele constitutive ale conflictelor familiale; • să formuleze un şir de cerinţe faţă de membrii familiei care vor preîntîmpina conflictele; • să distingă legătura dintre conflictul inte-rior al persoanei şi conflictele interpersonale; • să elaboreze un program de profilaxie al conflictelor pentru familia sa.	**10. Conflictele familiale şi arta dirijării lor** Cauza conflictelor familiale. Elementele constitutive ale conflcitului. Conflictul interior şi conflictele interpersonale. Conflictele copii-părinţi. Cultura şi arta dirijării conflictelor familiale.	**Strategia inductivă** • Comunicarea. • Conversaţiile. • Discuţiile. • Trainingul. • Jocul de rol. • Testarea. • Portofoliul familiei. • Agenda cu notiţe paralele.

Activităţi cu părinţii, copiii cărora frecventează grupa mare şi cea pregătitoare

Model

Plan-program de EF

Obiective de referinţă	Conţinuturi	Activităţi educaţionale
1	2	3
• Să conştientizeze propria valoare şi importanţa respectului faţă de sine pentru autoperfecţionare şi autoeducaţie; • să interpreteze drepturile esenţiale ale omului şi ale copilului; • să recomande modalităţi şi remedii educative pentru propria perfecţionare şi pentru cultivarea respectului de sine a responsabilităţii şi onestităţii la membrii familiei;	**1. Respectul de sine şi respectul faţă de alte persoane – fundamentul umanismului şi al toleranţei** Cunoaşterea de sine şi respectul de sine. Autoactualizarea şi autoperfecţionarea. Personalitatea umană şi respectarea drepturilor omului. Drepturile copilului. Autoeducaţia şi partenerii familiali. Respectul de sine, responsabilitatea şi onestitatea în cadrul familiei.	**Strategia expozitiv-euristică** • Comunicarea. • Prelegerea-discuţie. • Convorbirea. • Portofoliul familiei. • Lectura comentată. • Brainstorming-ul. • Discursul. • Chestionarea. • Explicaţia şi demonstrarea materialului intuitiv (schema structurii personalităţii).
• Să identifice condiţiile unei comunicări familiale eficiente; • să determine blocajele de comunicare în familie; • să distingă stilurile de comunicare în familie; • să interpreteze regulile comunicării eficiente; • să elaboreze un plan de acţiuni pentru armonizarea comunicării şi a relaţiilor familiale.	**2. Comunicarea şi relaţiile în familie** Comunicarea şi viaţa de familie. Blocaje/distorsiuni de comunicare în familie. Dragostea –factor important al comunicării familiale eficiente. Stiluri de comunicare în familie. Regulile comunicării intrafamiliale: soţ-soţie; părinţi-copii; bunici-nepoţi etc. Armonizarea comunicării familiale.	**Strategia inductivă** • Masa rotundă. • Comunicările. • Schimbul de opinii. • Completarea fişei familiei. • Brainstorming-ul. • Training-ul. • Explicaţiile. • Lectura ghidată, independentă. • Portofoliul familiei.

1	2	3
• Să identifice funcțiile familiei şi rolul ei în educația copilului; • să caracterizeze dragostea maternă, dragostea paternă şi cea fraternă; • să distingă diferite tipuri de relații, stiluri de comportamente şi tipuri de familii; • să stabilească locul copilului în cadrul familiei şi contribuția părinților în educația lui.	**3. Familia şi copiii** Funcțiile familiei. Familia o şcoală a dragostei. Dragostea maternă. Dragostea paternă. Dragostea fraternă. Relațiile familiale eficiente. Rolul tatălui în familie şi relația lui cu copiii. Rolul mamei în familie şi relațiile ei cu copiii. Diferite tipuri de familii şi locul copiilor în cadrul acestora. Educația copiilor în familie.	**Strategia deductivă** • Conferința tematică. • Concursul eseurilor părinților şi desenelor copiilor la tema familiei. • Comunicările. • Schimbul de experiență. • Portofoliul familiei. • Brainstorming-ul. • Completarea fişei părintelui eficient. • Explicația.
• Să cunoască factorii şi condițiile educației eficiente a copiilor de 5-7 ani în familie; • să identifice stilurile şi strategiile de educație a copiilor de vîrstă preşcolară mare în familie; • să analizeze aplicarea metodelor de educație din perspectiva respectării drepturilor copilului.	**4. Parteneriatul familial şi educația copiilor în familie** Educația copiilor de vîrstă preşcolară mare. Parteneriatul familial – factor de stabilizare a relațiilor familiale. Stiluri şi strategii de educație familială. Metode de educație aplicate în familie. Respectarea drepturilor copilului în educația familială.	**Strategia experimentală** • Schimbul de experiență. • Comunicările. • Lectura comentată. • Brainstorming-ul. • Sinectica. • Portofoliul familiei. • Training-ul • Concursul eseurilor părinților şi desenelor copiilor "Eu şi familia mea". • Demonstrarea materialului intuitiv şi explicația.
• Să cunoască finalitățile educației (ideal, scop, obiective); • să distingă dimensiunile educației; • să conştientizeze că realizarea dimensiunilor educației vor contribui la formarea culturii copilului şi la cultivarea comportamentului civilizat al întregii familii; • să distingă elementele de bază ale culturii individului: patriotism, libertate personală, responsabilitate; • să elaboreze un program de educație pentru cultură şi civilizație a propriei familii.	**5. Educația prin şi pentru cultură şi civilizație** Formarea atitudinii pozitive față de viață şi cultură. Dimensiunile educației: - educația morală; - educația intelectuală; - educația tehnologică; - educația estetică; - educația psihofizică. Libertatea personală şi responsabilitatea socială. Patriotismul şi cultura individului. Educația prin valori şi pentru valori. "Noile educații" şi conținutul educației familiale şi pregătirea copilului pentru viață. Educația cognitivă în cadrul familiei.	**Strategie expozitiv-euristică** • Comunicările • Prelegerea-discuție. • Brainstormingul • Portofoliul familiei. • Lectura comentată. • Sinectica. • Explicația. • Comentarea unor secvențe din periodice. • Agenda cu notițe paralele. • Controversele constructive.
• Să identifice componentele unui mod sănătos de viață; • să interpreteze sănătatea din diverse perspective: morală, ecologică etc.; • să elaboreze un regim al zilei pentru copilul de 5-6-7 ani; • să elaboreze un meniu alimentar pentru o zi şi o săptămînă; • să elaboreze un program de sănătate pentru familie.	**6. Educația pentru sănătate în familie** Modul sănătos de viață. Educația ecologică şi sănătatea. Cultura şi morala – fundamente ale sănătății omului. Regi-mul zilei. Somnul. Alimentația rațională. Călirea organismului. Igiena personală şi igiena locuinței. Profilaxia maladiilor infecțioase şi a celor transmisibile sexual SIDA.	**Strategie deductivă** • Discursul. • Discuția dirijată. • Chestionarea. • Masa rotundă. • Portofoliul familiei. • Expunerea şi instructajul. • Exercițiul. • Controversele constructive. • Agenda cu notițe paralele.

1	2	3
• Să interpreteze importanța organizării timpului liber în familie; • să enumere modalitățile de petrecere a timpului liber în familie; • să descrie tradițiile familiei în ceea ce privește timpul liber, odihna, sărbătorile; • să elaboreze un program de odihnă a familiei pentru o zi, o săptămînă, concediu etc.	**7. Educația pentru timpul liber** Cultura odihnei în familie. Implicarea copiilor în organizarea sărbătorilor , plimbărilor, şezătorilor etc. TV şi organizarea timpului liber. Lectura în familie. Discuțiile în familie. Sfatul familiei în elaborarea unui plan de odihnă; de schimbare a unor aspecte ale vieții de familie.	**Strategie expozitiv-euristică** • Comunicarea. • Povestirea. • Explicația. • Masa rotundă. • Brainstorming-ul • Discuția "Panel". • Lectura selectivă. • Controversele constructive. • Portofoliul familiei.
• Să interpreteze noțiunea de fericire; • să distingă valorile general-umane şi cele naționale; • să interpreteze însemnătatea familiei, a părinților în formarea personalității copilului; • să explice sentimentul dragostei în maturitate şi tinerețe; • să elaboreze un program de armonizare ale relațiilor interpersonale în familie.	**8. Educația pentru familie în cadrul familiei** însemnătatea familiei pentru om. Familia – curea de transmisie a valorilor naționale. Cultura bunicilor şi părinților în contextul vieții de familie. Familie armonioasă. Modelul familiei armonioase. Familist eficient. Fericirea şi dragostea în familie.	**Strategie deductivă** • Comunicarea. • Discursul. • Tehnica: formulează-comunică-ascultă-creează. • Exercițiul. • Chestionarea. • Brainstorming-ul. • Paianjenul. • Agenda cu notițe paralele. • Graficul T. • Masa rotundă.
• Să explice importanța credinței pentru om; • să interpreteze fenomenul credinței prin prisma culturii propriei familii; • să stabilească legături între poruncile biblice şi regulile de comportare morală; • să distingă sărbătorile religioase principale; să reproducă rugăciunile destinate copiilor şi să explice însemnătatea lor în educația copiilor.	**9. Educația prin credință şi formarea calităților moral-spirituale** Credința şi educația moral-spirituală. Vizitarea lăcaşelor sfinte (biserici, mănăstiri), educația moral-spirituală şi civică. Sărbătorile religioase şi însemnătatea lor în educația preşcolarului. Biblia pentru copii. Rugăciunile pentru copii.	**Strategie expozitiv-euristică** • Discursul. • Discuția. • Lectură comentată. • Tehnica "Gîndeşte-perechi-prezintă". • Agendă cu notițe paralele. • Graficul T. • Portofoliul familiei. • Masa-rotundă.
• Să distingă cauzele conflictelor interioare; • să stabilească legătura dintre conflictele interioare şi cele interpersonale; • să elaboreze un program de profilaxie a conflictelor în familie.	**10. Cultura dirijării conflictelor familiale** Conflictul interior şi conflictul interpersonal. Cauzele conflictelor intrafamiliale. Conflictele soț-soție, copii-părinți. Cultura conduitei şi profilaxia conflictelor familiale.	**Strategie inductivă** • Studiul de caz. • Brainstorming-ul • Comunicarea. • Analiza situațiilor din viață. • Training-ul. • Portofoliul familiei. • Agenda cu notițe paralele
• Să argumenteze rolul grădiniței de copii în pregătirea copilului pentru şcoală; • să identifice principalele compartimente ale Curriculumului Educației Copiilor de 5-6-7 ani; • să descrie rolul familiei în pregătirea copilului pentru şcoală.	**11. Pregătirea pentru şcoală a copilului** Rolul grădiniței de copii în pregătirea copilului pentru şcoală. Curriculumul Educației Copiilor de 5-7ani. Tehnologii didactice. Contribuția familiei în pregătirea copilului pentru şcoală.	**Strategie deductivă** • Chestionarea. • Comunicarea. • Studiul de caz. • Brainstorming-ul. • Analiza produselor activității copiilor. • Lectura selectată. • Portofoliul familiei. • Masa rotundă.

1	2	3
• Să distingă partenerii principali cu care trebuie să colaboreze familia; • să estimeze funcţiile familiei şi a grădiniţei de copii în colaborarea familie-instituţie preşcolară; • să interpreteze codul deontologic al parteneriatului educativ; • să elaboreze un plan de acţiuni al familiei pentru optimizarea colaborării cu grădinița şi şcoala.	**12. Parteneriatul familie-grădiniță-şcoală** Colaborarea familiei cu grădinița de copii. Funcţiile familiei şi a instituţiei preşcolare. Codul deontologic al parteneriatului grădiniță-familie. Regimul de lucru al grădiniţei de copii şi respectarea lui de către părinţi. Adunările de părinţi, Consiliul părinţilor, şcoli pentru părinţi.	**Strategie expozitiv-euristică** • Chestionarea. • Masa rotundă. • Brainstorming-ul. • Discursul. • Dezbaterile. • Portofoliul familiei. • Convorbirea. • Agenda cu notițe paralele.

II. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE LA TREAPTA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI PRIMAR

Cadru conceptual

Educația pentru familie la vîrsta şcolară mică, trebuie să fie prezentă în toate conținuturile destinate copiilor şi adulților.

Educația pentru familie a copiilor şi a adulților poate fi susținută atît de motivația externă cît şi de cea internă. Întreaga familie, părinții şi copiii devin preocupați de exigențele lansate de procesul educațional, devenind treptat deschişi spre colaborare, cogniție, informare, documentare; spre exploararea noilor posibilități de integrare socială (pentru copii) şi optimizare a competențelor parentale şi a relațiilor familiale (pentru cei adulți).

În această ipostază **învățătorul claselor primare conştient de rolul de educator al copiilor şi părinților îşi proiectează activitatea în felul următor:**

- studiază copiii şi familiile acestora (începe activitatea respectivă de la studierea documentației de tipul dosarelor personale, fişelor de caracterizare psihopedagogică realizate în instituțiile preşcolare; formează bănci de date despre copii, părinți etc.);
- organizează colectivul de părinți (selectează părinții disponibili de a participa la viața clasei, alege un consiliu / comitet de părinți, repartizează responsabilitățile în conformitate cu doleanțele şi posibilitățile părinților etc.);
- stabileşte un program de activități cu familia (proiectează întîlnirile individuale şi colective, consultațiile, adunările de părinți, seminarele, mesele rotunde etc.);
- propune şi discută tematica adunărilor colective cu părinții şi a şcolii pentru părinți (elaborată în baza sugestiilor şi propunerilor părinților);
- pregăteşte şi conduce adunările şi şedințele din cadrul şcolii pentru părinți (antrenează părinții, invită diferiți specialişti, învață părinții cum să-şi creeze şi să-şi completeze un portofoliu al familiei, care le-ar fi de un real folos în educația copilului etc.);
- menține permanent relații cu toți părinții (prin intermediul telefonului, invitațiilor etc.);
- realizează consilierea copiilor şi părinților în situații dificile;
- inițiază şi conduce programul de EF a copiilor şi părinților clasei sale (elaborează comunicări, selectează informații şi materiale pentru portofoliul familiei, mapa transmisibilă şi ungheraşul familiei, întocmeşte orarul şedințelor cu părinții etc.).

EF în clasele primare. Definirea obiectivelor

Educația pentru familie concepută în sensul pregătirii elevilor pentru viața de familie, îndeplinirii rolurilor sociale de cetățean, părinte, soț, soție sunt prevăzute de Concepția educației în Republica Moldova.

Deschiderea spre "noile educații" (ca răspunsuri adecvate la problematica lumii contemporane) imprimă un aspect nou, complex şi variat EF la diferite niveluri strategice, toate, însă, fiind raportate la conținuturile de bază ale activității de formare – dezvoltare morală, intelectuală, psihofizică, tehnologică, estetică a personalității elevului.

La elaborarea Curriculumului s-au luat în considerare cercetările realizate în domeniul vizat şi *teoria deşcolarizării* care concepe educația nonformală, ca o "rețea de cunoaştere", flexibilă, orientată spre experiment şi inovație, dependentă de afecțiunile elevilor, părinților întregii comunități. Componenta reglatoare vizează finalitățile EF, care defineşte orientările axiologice, asumate subiectiv la nivel de sistem prin ideal şi scopuri, iar la nivel de proces – prin obiective.

Pornind de la ideile ştiințifice fundamentale, caracteristice învățământului formativ şi educației cognitive, ale deschiderii spre „noile educații", obiectivul major al educației pentru familie în ciclul primar rezidă în formarea atitudinii pozitive față de valorile familiei, viața în familie şi pentru familie.

EF vine în completarea şi eficientizarea educației din cadrul familiei.

Realizarea scopului va fi ghidată de formarea abilităților de autoeducație a elevilor şi de cizelare a competențelor parentale privind educația copiilor şi relațiile copii-părinți. EF repereză pe un conținut structurat logic, racordat la curriculumul disciplinar şi particularitățile de vîrstă ale elevilor. Elevul şi părinții vor fi plasați în situații de problemă, de cercetare şi descoperire, conştientizare a valorilor familiale în corelație cu cele general-umane, cu cele naționale şi a culturii relațiilor intergenerționale: bunici – părinți – copii.

Obiectivele generale:

- Stimularea copilului în vederea perceperii, cunoaşterii şi stăpînirii valorilor familiale.
- Familiarizarea cu o abordare multiaspectuală a culturii vieții de familie (modul sănătos de viață, ocrotirea mediului, educația economică, atitudinea civică etc.).
- Formarea competențelor de a aplica în practica vieții cotidiane) strategiile şi tehnicile de optimizare a relațiilor familiale.
- Conştientizarea importanței şi valorii familiei pentru om.
- Formarea conceptului de sine în corelație cu familia şi neamul.
- Formarea reprezentărilor moral-spirituale privind dragostea, onestitatea şi responsabilitatea în relațiile de familie.
- Cultivarea abilităților şi priceperilor de comportare civilizată în cadrul curtării, căsniciei şi familiei.
- Dezvoltarea interesului pentru armonizarea relațiilor familiale.

EF a elevilor de vîrstă şcolară mică (7-8 ani)

Obiectivul major: formarea reprezentărilor etice şi moral-spirituale privind cultura vieții de familie.

În acest context la sfîrşitul programului elevii vor fi capabili:

La nivel de cunoaştere:

- să descrie particularitățile copilului şi a membrilor adulți ai familiei;
- să definească noțiunile de personalitate, familie;
- să distingă particularitățile de vîrstă, gen/sex, ocupații a membrilor familiei;
- să descrie casa părintească, casa bunicilor, rudelor sale;
- să descrie relațiile dintre membrii familiei (părinții, copii, frații etc.);
- să relateze despre cultura comunicării, cultura relațiilor familiale;
- să identifice calitățile unui om credincios care-i vor permite să-şi creeze o familie durabilă şi armonioasă;
- să relateze despre relația familie – neam – Patrie;
- să distingă condițiile şi elementele unui mod sănătos de viață în familie;
- să identifice formele de muncă realizate în cadrul familiei şi calitățile de personalitate necesare pentru a munci eficient;
- să relateze despre semnificația frumosului în viața omului şi viața familiei;
- să identifice drepturile omului/copilului care trebuie să se respecte în cadrul familiei.

La nivel de aplicare:

- să determine locul său în cadrul familiei şi în arborele genealogic al familiei;
- să interpreteze relațiile şi sentimentele dintre membrii familiei;
- să scoată în evidență particularitățile comportamentului civilizat;
- să stabilească greşelile şi neajunsurile observate în cadrul comunicării familiale;
- să compare preceptele biblice cu normele şi regulile comportamentului civilizat;
- să explice condițiile modului sănătos de viață;
- să argumenteze necesitatea şi folosul muncii pentru om, familie;
- să compare valorile personale cu valorile familiei şi valorile poporului său;
- să explice relația dintre frumos, cultură şi morală;
- să comenteze prin ce este importantă familia pentru om.

La nivel de integrare:

- să elaboreze o scală a valorilor personale şi a valorilor familiale;
- să elaboreze un grafic/calendar al muncilor realizate în cadrul familiei;

- să evalueze respectarea normelor morale/ preceptelor biblice în cadrul familiei;
- să elaboreze un regim al zilei pentru sine, familie;
- să restructureze funcţiile părinţilor pentru a le face mai eficiente;
- să elaboreze un plan de ajutorare al bunicilor;
- să elaboreze scenariul unei sărbători în cadrul familiei;
- să elaboreze un cod de reguli privind cultura conduitei şi comunicarea în familie;
- să elaboreze o listă de fapte, evenimente frumoase din cadrul familiei;
- să elaboreze codul unui copil, părinte şi familist exemplar (eficient).

Model

Plan – program de EF

Obiective de referinţă	Conţinuturi	Activităţi educaţionale
1	**2**	**3**
• Să descrie particularităţile familiei sale; • să definească noţiunea de identitate umană în corelaţie cu familia; • să interpreteze istoria / legenda creării familiei sale.	**1. Eu şi familia mea** Eu ca om şi personalitate în universul familiei mele. Casa părintească. Familia cea mai veche instituţie socială. Viaţa şi relaţiile în familie. Istoria/legenda creării familiei mele. Maturitatea omului şi necesitatea creării familiei.	• Discuţiile dirijate. • Lecturile comentate. • Studiul de caz. • Analiza propriei experienţe. • Masa rotundă. • Conversaţiile. • Portofoliul elevului.
• Să interprteze relaţiile şi sentimentele dintre membrii familiei; • să distingă particularităţile de vîrstă, gen/sex, ocupaţii a membrilor familiei; • să restructureze funcţiile părinţilor pentru a le face mai eficiente.	**2. Părinţii şi copiii** Personalitatea părinţilor mei.Relaţii şi sentimente ce ne fac fericiţi. Părinţii- persoane adulte cu experienţă de viaţă. Copiii-persoane în curs de dezvoltare. Particularităţile de gen/sex în viaţa familiei. Mama-femeia pe care o iubeşte tata. Tata- bărbatul drag al mamei. Relaţiile de dragoste între părinţi, între părinţi şi copii.Mama şi tata sunt educatorii principali ai copiilor. Sentimentele de ataşament şi dragoste. Stima. Cordialitate în relaţiile părinţi-copii.	• Povestirea. • Explicaţia. • Brainstorming-ul; • Studiul de caz. • Masa rotundă. • Păiangenul. • Discuţiile dirijate.
• Să exprime prin cuvinte sentimentele faţă de bunici; • să determine locul său în cadrul familiei şi în arborele genealogic al familiei; • să descrie casa bunicilor, ocupaţiile lor; • să elaboreze un plan de ajutorare ale bunicilor.	**3. Bunicii mei** Bunicii – părinţii mamei şi tatălui meu. Străbunicii – părinţii bunicilor mei. Relaţia bunici-nepoţi. Locul meu în arborele genealogic al familiei. în ospeţie la bunici. Casa bunicilor. Sfaturile şi poveştile bunicilor. Activitatea bunicilor pînă la pensionare. Bucuria comunicării cu bunicii.	• Conversaţiile. • Discuţiile dirijate • Graficul T. • Demonstrarea modelului/schemei structurii familiei, neamului (arborelui genealogic). • Masa rotundă.

1	2	3
• Să descrie relațiile dintre frați/surori; • să determine condițiile unei comunicări eficiente în fratrie; • să elaboreze scenariul unei relații pozitive cu fratele/ sora.	**4. Dragostea fraternă** Fratria: frați , surori. Relațiile dintre frați (surori). Comportarea fratelui mai mare. Sora mai mare. Fratele mai mic.Sora mai mică. Comunicarea în fratrie. Sentimentele de dragoste fraternă, stimă, ajutor reciproc. Jocurile cu frații şi surorile.	• Relatările. • Explicațiile. • Lecturile ghidate. • Masa rotundă. • Ora de dirigenție. • Conversațiile • Discuția dirijată.
• Să relateze despre cultura comportării fiecărui membru în cadrul familiei; • să determine condițiile creării familiei; • să formuleze de ce familia se numeşte "şcoală a dragostei".	**5. Familia o şcoală a dragostei** Familia se creează din stimă şi dragoste reciprocă. Prietenia şi dragostea. Grija, onestitatea şi responsabilitatea în dragoste. Curtea şi căsnicia. Familia apare odată cu naşterea copilului. Familia - un colectiv în care unul răspunde de celălalt şi toți – răspund de fiecare. Albumul familiei – istoria familiei, neamului.	• Eseul. • Relatările. • Discuțiile dirijate. • Masa rotundă. • Jocul de rol. • Conversațiile.
• Să relateze despre cultura comunicării adulților în familie; • să scoată în evidență particularitățile comportamentului civilizat şi civic; • să stabilească greşelile şi neajunsurile observate în cadrul comunicării familiale; • să elaboreze un cod de reguli privind cultura conduitei şi comunicarea în familie.	**6. Cultura comunicării şi comportamentul civilizat în familie** Cultura comunicării familiale. Vorbim corect şi amabil. Ne învățăm a asculta interlocutorul. Regulile comunicării eficiente. Comportamentul civilizat şi manierele frumoase. Norme de comportament etic în cadrul familiei. Politețea în viața cotidiană. Morala familiei şi cultura în societate. Educația pentru democrație.	• Masa rotundă. • Ora de dirigenție. • Training-ul. • Studiul de caz. • Dezbaterile. • Paiangenul. • Concursul indivizilor amabili.
• Să identifice calitățile care vor ajuta omul să-şi creeze o familie durabilă şi armonioasă; • să relateze despre însemnătatea credinței pentru om; • să compare preceptele biblice cu normele şi regulile comportamentului civilizat; • să interpreteze semnificația Sfintei Cruci.	**7. Etica creştină şi familia** Biblia –cartea cărților. Preceptele biblice – cod de comportare etică în familie şi societate. Sfînta Cruce. Omul credincios este un om blajin şi mărinimos. Biblia pentru copii ne vorbeşte despre Dumnezeu. însemnătatea rugăciunilor. Sărbătorile religioase. Sfintele Paşti şi Crăciunul în familie. Frecventarea bisericii.	• Lecturile speciale. • Discuția dirijată. • Brainstorming-ul. • Relatările. • Masa rotundă. • Eseul.

1	2	3
• Să distingă elementele constitutive ale sănătății omului şi ale modului sănătos de viață; • să explice condițiile modului sănătos de viață; • să explice însemnătatea factorilor naturali (soare, aer, apă) pentru călirea organismului uman; • să elaboreze un regim al zilei pentru vîrsta sa, pentru familie; • să scoată în evidență deprinderile negative şi consecințele lor.	**8. Sănătatea – valoarea întregii familii** Sănătatea omului – patrimoniu personal, familial şi social. Viața familiei şi regimul zilei. Alimentația rațională şi sănătoasă. Somnul şi odihna în familie. Cultura fizică şi sănătatea. Natura şi sănătatea. Călirea organismului şi gimnastica. Plimbarea la aer liber. Igiena personală şi igiena locuinței. Igiena muncii şi sănătatea. Fumatul, alcoolul şi drogurile. Nocivitatea lor pentru organismul uman.	• Lectura dirijată. • Masa rotundă. • Eseul. • Training-ul. • Studiul de caz. • Dezbaterile. • Chestionarele. • Brainstorming-ul.
• Să identifice formele de muncă realizate în cadrul familiei şi calitățile de personalitate necesare pentru a munci eficient; • să argumenteze necesitatea şi folosul muncii; • să elaboreze un grafic/calendar al muncilor realizate în cadrul familiei; • să argumenteze necesitatea formării culturii economice la membrii familiei.	**9. Munca şi cultura economică în familie** Munca în cadrul familiei casnic. Munca de menaj. Obligațiuni şi responsabilități. Munca în familiile din localitățile rurale şi cele urbane. Munca fizică şi cea intelectuală. Cultura economică a familiei. Bugetul familiei. Coşul minim de consum al familiei. Părinții în cadrul activității profesionale.	• Conversațiile. • Discuțiile dirijate. • Lectura dirijată. • Studiul de caz. • Exercițiul. • Training-ul • Discuția "Panel". • Brainstorming-ul.
• Să relateze despre relația familie – neam - Patrie; • să compare valorile personale cu valorile familiei şi valorile poporului căruia îi aparține; • să elaboreze o scală a valorilor sale privind familia şi relațiile familiale.	**10. Patria mea începe de la familia mea** Familia mea este o părticică din Patria mea. Limba maternă o învățăm în familie. Valorile poporului meu sunt şi valorile mele. Sărbătorile naționale şi istoria neamului sunt onorate în familia mea. Tradiții populare: claca, şezătorile. Nunta – bucuria creării unui început de familie. Botezul, cumătria – bucuria naşterii unui om.	• Masa rotundă. • Conversațiile. • Lectura dirijată. • Brainstorming-ul. • Studiul de caz. • Exercițiul. • Eseul. • Training-ul. • Dezbaterile.
• Să relateze despre semnificația frumosului în viața omului, familiei; • să explice relația dintre frumos, cultură şi morală; • să elaboreze o listă de fapte, evenimente frumoase din viața familiei.	**11. Frumosul începe din familie** Morala şi cultura omului – valori supreme. Familia mă învață a observa frumosul din jur. Dragostea pentru aproapele tău – frumosul relațiilor umane. Frumosul în natură şi artă. Casa părintească cel mai frumos loc din lume.	• Masa rotundă. • Conversațiile. • Comunicările. • Studiul de caz. • Lectura dirijată. • Eseul. • Exercițiul. • Dezbaterile.

1	2	3
• Să identifice drepturile omului şi ale copilului care se respectă în cadrul vieţii de familie; • să interpreteze însemnătatea familiei pentru om; • să compare comportamentul bărbaţilor şi al femeilor în cadrul familiei şi societăţii; • să elaboreze codul unui familist şi părinte exemplar (eficient).	**12. Familia şi drepturile omului** Familia şi drepturile omului. Cunoaştem şi respectăm drepturile copilului. Copilul se simte fericit în familie. Fiecare om visează la o familie armonioasă. Fericirea împlinirii omului-familia. Băieţii şi fetele – familiştii de mîine. Relaţiile de gen/sex în familie. A fi părinte înseamnă a îndruma copilul spre bine şi fericire. Fenomenele negative din societate ("copiii străzii", criminalitate, terorism etc.) şi rolul familiei în educaţia omului.	• Masa rotundă. • Discuţia "Panel". • Eseul. • Concursul "Viitorul familist exemplar". • Concursul "Viitorul părinte eficient". • Dezbaterile. • Training-ul. • Exerciţiul. • Chestionarele. • Lectura dirijată.

EF a elevilor din clasele a III-a şi a IV-a

La finele programului elevii vor fi capabili:

La nivel de cunoaştere:

- să definească noţiunea de identitate umană în corelaţie cu familia, neamul şi societatea;
- să relateze despre particularităţile familiei, relaţiile interpersonale şi climatul familial;
- să identifice noţiunile de pace, toleranţă, democraţie în corelaţie cu familia şi societatea;
- să relateze despre însemnătatea organizării timpului liber, odihnei pentru om şi familie;
- să comenteze noţiunea de frumos şi crearea acestuia în cadrul familiei;
- să identifice drepturile omului şi ale copilului care trebuie să se respecte în cadrul familiei;
- să relateze despre dragoste, responsabilitate şi colaborare ca piloni de bază ai armoniei şi înţelegerii în familie;
- să identifice esenţa particularităţilor şi a rolurilor de gen/sex în familie;
- să determine condiţiile creării familiei;
- să distingă elementele constitutive ale modului sănătos de viaţă în cadrul familiei.
- să deducă de ce familia se numeşte "şcoală a dragostei";

La nivel de aplicare:

- să compare valorile personale cu valorile familiale şi valorile naţionale, general-umane;
- să argumenteze importanţa conduitei civilizate şi a relaţiilor familiale pentru formarea personalităţii omului;
- să determine importanţa factorilor naturali pentru sănătatea individului şi a familiei;
- să stabilească greşelile comise în comunicarea şi comportamentul familial;
- să estimeze completarea bugetului familial;
- să determine particularităţile familiei democratice;

- să analizeze condiţiile ce asigură membrilor familiei un mod sănătos de viaţă;
- să compare comportamentul bărbaţilor şi al femeilor în cadrul familiei şi societăţii;
- să argumenteze necesitatea şi folosul muncii pentru viaţa familiei;
- să determine condiţiile unei comunicări eficiente în familie;
- să restructureze funcţiile şi responsabilităţile membrilor familiei pentru a le eficientiza;
- să determine locul său în familie şi în structura arborelui genealogic al familiei.

La nivel de integrare:

- să explice rostul autoeducaţiei în cadrul vieţii de familie;
- să formuleze necesitatea cunoaşterii culturii poporului său şi culturii altor popoare;
- să argumenteze de ce familia unui adevărat credincios este armonioasă;
- să elaboreze un cod de reguli privind comunicarea şi cultura conduitei familiale;
- să elaboreze un program de sănătate pentru familie;
- să elaboreze un plan de acţiuni pentru amenjarea festivă a locuinţei (pentru sărbătorile de iarnă, Sfintele Paşti, Mărţişor etc.).
- să elaboreze modelul/ portretul unui copil, adult – familist şi părinte eficient;
- să elaboreze arborele genealogic al familiei sale;
- să elaboreze o scală a valorilor familiale;
- să întocmească o listă a faptelor şi a evenimentelor frumoase în viaţa familiei;
- să elaboreze un plan de odihnă a familiei;
- să elaboreze un scenariu al relaţiei pozitive cu mama, tata, fratele/sora, bunicul/bunica;
- să elaboreze un plan de ajutorare a bunicilor;
- să proiecteze strategii de comportare amabilă şi adecvată pentru bărbat/femeie, băieţi şi fete în cadrul familiei.

Model

Plan-program de EF

Obiective de referinţă	Conţinuturi	Activităţi educaţionale
1	2	3
• Să evidenţieze apartenenţa sa la familie, neam, popor; • să argumenteze importanţa relaţiilor familiale pentru formarea personalităţii omului; • să compare calităţile copiilor, părinţilor, bunicilor; • să elaboreze arborele genealogic al propriei familii.	**1. Universul familiei** Omul şi familia sunt purtătorii unui nume. Eu şi familia mea facem parte din poporul meu. Specificul neamului meu şi familia. Părinţii: mama şi tata. Bunicii: bunica şi bunicul. Străbunicii. Străbunica şi străbunicul. Arborele genealogic şi istoria/legenda întemeierii familiei mele. Eu – purtător al culturii familiei mele şi al neamului meu.	• Masa rotundă. • Conversaţiile. • Discuţiile dirijate. • Brainstorming-ul • Exerciţiul. • Chestionarele. • Comunicările. • Portofoliul elevului. • Eseul. • Concursul placatelor “Ocrotiţi familia”.

1	2	3
• Să comenteze importanța respectului de sine pentru viața familială şi cea socială; • să relateze despre dragoste, responsabilitate şi colaborare ca piloni de bază ai înțelegerii în familie; • să argumenteze importanța cultivării conduitei civilizate la membrii familiei; • să elaboreze un plan de acțiuni pentru a armoniza relațiile de gen.	**2. Familia – şcoală a dragostei** Respectul de sine şi sentimentul propriei valori vine din familie. Învață din familie: a te respecta, a respecta pe alții şi a te face respectat. Dragostea, responsabilitatea şi colaborarea – trei piloni de bază ai familiei. Cultura conduitei bărbaților în familie. Cultura conduitei femeilor în familie. Dragostea şi prietenia. Grija şi onestitatea în dragoste. Copilul trebuie să se nască din dragostea adevărată (matură, înțeleaptă) a părinților. Armonia şi fericirea în familie.	• Comunicările. • Conversațiile. • Lectura dirijată. • Eseul. • Portofoliul elevului. • Discuția "Panel". • Paiangenul. • Concursul eseurilor şi al desenelor "Familia mea". • Dezbaterile.
• Să determine valorile transmise de către familie generației tinere; • să scoată în evidență interdependența dintre identitatea umană, etnică şi culturală; • să compare elementele constituiente ale culturii neamului şi ale familiei; • să întocmească un cod de comportare etică pentru familia sa; • să elaboreze un album de schițe/ modele de vestimentație pentru întreaga familie.	**3. Cultura familiei – patrimoniul spiritual al țării** Identitatea umană, etnică şi culturală. Familia – curea de transmisie a valorilor din generație în generație. Familia o verigă de legătură dintre cultura omului şi cultura societății. Valorile, credința, tradițiile, datinile, folclorul – patrimoniul spiritual al familiei şi al poporului meu. Demnitatea de om o învățăm în familie. Respectarea drepturilor omului şi a copilului reprezintă nucleul culturii unei națiuni. Cultura comunicării şi conduita civilizată în familie. Eticheta şi ținuta. Cultura vestimentației (acasă şi în societate). Climatul moral şi inteligența.	• Eseul. • Comunicările. • Mini-referatele. • Portofoliul elevului. • Brainstorming-ul • Dezbaterile. • Masa rotundă. • Paiangenul. • Concursul albumurilor "Moda şi familia". • Conversațiile. • Lectura dirijată.
• Să identifice calitățile pe care trebuie să le posede un creştin; • să povestească despre respectarea poruncilor biblice în propria familie; • să argumenteze de ce familia unui adevărat credincios este armonioasă.	**4. Familia şi etica creştină** Familia reprezintă o valoare importantă pentru diverse credințe. Preceptele biblice exprimă esența eticii creştine. Omul credincios trăieşte în pace cu sine şi cu semenii săi. Familia omului credincios este armonioasă şi durabilă. Cununia în căsnicie şi nănaşii de cununie. Nănaşii de botez – părinții spirituali ai copiilor. Familia şi însemnătatea rugăciunilor şi a altor tradiții creştine. Copiii copiilor – cununa bătrînilor.	• Lectura dirijată. • Conversațiile. • Comunicările. • Discuția "Panel". • Portofoliul elevului. • Mapa transmisibilă. • Brainstorming-ul • Studiul de caz. • Eseul.

1	2	3
• Să identifice noțiunile: sănătate şi mod sănătos de viață; • să determine importanța factorilor naturali pentru sănătatea omului; • să analizeze condițiile ce asigură membrilor familiei un mod sănătos de viață; • să elaboreze un regim al zilei; • să scoată în evidență impactul negativ al fumatului, alcoolismului, narcomaniei.	**5. Sănătatea şi modul de viață al familiei** Sănătatea ca valoare umană şi socială. Factorii naturali şi sociali care influențează sănătatea omului. Condițiile familiale ce contribuie la ocrotirea sănătății. Părinți sănătoşi – copii sănătoşi. Baza sănătății se pune în familie. Familia şi modul sănătos de viață. Combaterea viciilor şi sănătatea. Regimul de viață al familiei şi sănătatea. Fumatul, alcoolismul şi narcomania – vicii sociale. SIDA – maladie incurabilă.	• Discuția "Panel". • Conversațiile. • Chestionarele. • Trainingul. • Exercițiul. • Concursul placatelor. • Natura şi ecologia sufletului. • Dezbaterile. • Masa rotundă.
• Să relateze despre rolul muncii în viața omului; • să delimiteze munca intelectuală de cea fizică în cadrul familiei; • să elaboreze o listă a responsabilități-lor şi activităților de muncă a membrilor familiei.	**6. Munca în viața familiei** Munca – activitatea de bază a omului. Munca intelectuală şi cea fizică. Igiena muncii. Rolul muncii în autoaprecierea persoanei. Tăticul meu este un specialist bun. Mama mea este o personalitate stimată la serviciu. Munca părinților mei determină starea economică a familiei.Munca de menaj în familia mea este o ocupație pentru toți. Munca familiei în mediul naturii (grădină, livadă, vie, etc.).Munca îți permite să te realizezi ca personalitate. Armonia în familie te face creativ în muncă.	• Dezbaterile. • Lectura dirijată. • Studiul de caz. • Masa rotundă. • Exercițiul. • Chestionarele. • Portofoliul elevului. • Mapa transmisibilă.
• Să relateze despre bugetul familiei şi coşul minim de consum al familiei; • să explice importanța bugetului familial; • să estimeze formarea bugetului familial; • să întocmească lista de cheltuieli a familiei.	**7. Cultura economică a familiei** Părinții – principalii actori economici ai familiei. Coşul de consum al familiei. Bugetul familiei. Rolul mamei şi al tatălui în formarea bugetului familial. Completarea bugetului familial. Participarea copiilor la completarea veniturilor familiei. Gestionarea bugetului familial. Cheltuieli planificate şi accidentale. Există oameni economi şi oameni risipitori. Cultura financiară a familiei.	• Comunicările. • Lectura dirijată. • Brainstorming-ul • Masa rotundă. • Dezbaterile. • Conversațiile. • Exercițiul.
• Să identifice noțiunile de pace, toleranță, democrație; • să distingă particularitățile unei familii democratice; • să argumenteze necesitatea cunoaşterii propriei culturi şi a culturii altor popoare.	**8. Toleranța; egalitate şi complementaritatea culturilor** Educația pentru pace şi cooperare în familie. Cultivarea capacităților de înțelegere şi de aplicare a democrației la nivelul relațiilor familiale vine de la părinți. Familia mea se interesează de cultura etniilor care locuiesc în Moldova. Cultura relațiilor familiale. Cultura popoarelor Europei. Toleranța ne permite să ne cunoaştem şi să ne înțelegem mai bine.	• Comunicările. • Masa rotundă. • Dezbaterile. • Eseul. • Conversațiile. • Jocul de rol. • Sinectica. Brainstorming-ul.

1	2	3
• Să relateze despre însemnătatea odihnei pentru om; • să compare diverse forme de odihnă, în cadrul familiei; • să elaboreze un plan de odihnă al familiei (iarna, vara).	**9. Cultura odihnei şi a timpului liber în familie** Odihna activă. Odihna familiei în mijlocul naturii. Odihna la mare. Excursiile şi turismul familial. Familia în faţa ecranului azuriu. Igiena şi cultura recepţionării emisiunilor TV. Familia în vizită la prieteni, rude. Lectura în familie. Şezătorile în cadrul familiei. Ocupaţia preferată a familiei mele (hobby -ul).	• Comunicările. • Masa rotundă. • Lectura independentă. • Conversaţiile. • Păinagenul. • Brainstorming-ul • Dezbaterile. • Concursul proiectelor de odihnă a familiei.
• Să identifice rolurile sociale ale adulţilor şi copiilor în cadrul familiei şi în afara ei. • să povestească despre rolul şi importanţa familiei/baştinei pentru formarea personalităţii; • să analizeze calităţile: demnitate şi onoare; • să argumenteze rostul autoeducaţiei.	**10. "Cei 7 ani de acasă" (învăţ a fi personalitate în familie)** Omul trebuie să se cunoască pe sine. Eu devin personalitate. Trebuinţe şi interese. Eu şi părinţii mei. Eu şi Patria mea. Onestitatea şi responsabilitatea. Eu şi faptele mele. Onoarea şi demnitatea bărbatului. Onoarea şi demnitatea femeii. Onoarea familiei. Autoeducaţia – cea mai interesantă şi dificilă, dar necesară activitate.	• Lectura dirijată. • Jocul de rol. • Sinectica. • Portofoliul elevului. • Masa rotundă. • Brainstorming-ul. • Eseul. • Exerciţiul. • Conversaţiile.
• Să comenteze noţiunea de frumos; • să compare frumosul din natură şi artă; • să compare frumuseţea bărbatului şi a femeii; • să scoată în evidenţă particularităţile culturii interioare şi a celei exterioare ale omului; • să elaboreze un plan de amenajare a locuinţei de sărbători.	**11. Frumosul începe în familie** Valorile morale constituie frumosul absolut. Casa părintească – izvor nesecat de frumos. Frumosul în jurul nostru: natura şi arta. Frumuseaţea omului. Frumuseţea femeii şi frumuseţea bărbatului. Crearea frumosului în viaţa familiei. Gustul estetic şi amenajarea locuinţei. Cultura exteriorului în viaţa familiei. Adulţii şi moda. Copiii şi moda. Sărbătorile în familie. Părinţii şi copiii învaţă frumosul.	• Masa rotundă. • Conversaţiile. • Portofoliul elevului. • Mapa transmisibilă. • Training-ul. • Jocul de rol. • Sinectica.
• Să identifice esenţa particularităţilor şi rolurilor de gen/sex; • să distingă particularităţile prieteniei şi a dragostei; • să descrie modele de relaţii eficiente fete-băieţi; • să elaboreze strategii de comportare amabilă şi adecvată pentru băieţi şi fete; • să elaboreze modelul unui familist şi părinte eficient.	**12. Vreau să devin un familist exemplar şi un părinte eficient** Băieţii şi fetele – viitorii familişti şi părinţi. Cultura comunicării fată-băiat. Prietenia şi relaţiile fată-băiat în prietenie. Dragostea – sentiment uman superior. Băiatul – viitorul bărbat, soţ şi tată. Fetiţa – viitoarea femeie, soţie şi mamă. Dragostea şi curtea. Toţi tindem spre o căsnicie fericită. Modele de relaţii eficiente în familie. Vreau să fiu un tată adevărat. Vreau să fiu o mamă adevărată. învăţăm a fi familisti buni. învăţăm a fi părinţi eficienţi.	• Masa rotundă. • Brainstorming-ul • Sinectica. • Graficul T. • Lectura dirijată. • Concursul portretelor "Familist şi părinte eficient". • Dezbaterile.

Activităţi cu părinţii privind EF

Obiective generale (standarde)

La nivel de cunoaştere:

- să cunoască particularităţile de vîrstă, gen/sex şi particularităţile individual-psihologice ale copilului de 7-10 ani;

- să identifice condiţiile, conţinutul şi metodele educaţiei pentru familie a copiilor de vîrstă şcolară mică;
- să interpreteze funcţiile familiei şi rolurile sociale ale membrilor adulţi în corelaţie cu formarea abilităţilor şi deprinderilor necesare pentru un familist şi părinte eficient.

La nivel de aplicare:

- să aplice regulile de comportare civilizată în familie;
- să modifice condiţiile şi strategiile de comportare, de organizare a modului de viaţă familial;
- să evalueze realizarea obligaţiunilor şi a responsabilităţilor familiale;
- să argumenteze nevoia de educaţie pentru familie a copiilor şi părinţilor.

La nivel de integrare:

- să modeleze diverse situaţii cu caracter formativ/educativ în cadrul familiei;
- să planifice acţiunile sale în contextul optimizării comunicării şi relaţiilor familiale;
- să elaboreze diverse programe de eficientizare a relaţiilor familiale, a autoeducaţiei şi educaţiei copiilor.

Model

Plan-program de EF

Obiective de referinţă	Conţinuturi	Activităţi educaţionale
1	2	3
• Să conştientizeze propria valoare şi importanţa respectului faţă de sine pentru autoperfecţionare şi autoeducaţie; • să interpreteze drepturile esenţiale ale omului şi ale copilului; • să elaboreze modalităţi şi remedii educative pentru propria perfecţionare şi pentru cultivarea respectului de sine a responsabilităţii şi onestităţii la membrii familiei.	**1. Respectul de sine şi respectul faţă de alte persoane – fundamentul umanismului şi al toleranţei** Cunoaşterea de sine şi respectul de sine. Cultura umană şi autoperfecţionarea. Autoactualizarea şi autoperfecţionarea. Personalitatea umană şi respectarea drepturilor omului. Drepturile copilului. Autoeducaţia şi partenerii familiali. Respectul de sine, responsabilitatea şi onestitatea în cadrul familiei. Formarea caracterului şi familia.	**Strategia expozitiv-euristică** • Comunicările. • Prelegerea-discuţie. • Convorbirile. • Portofoliul familiei. • Lectura comentată. • Brainstorming-ul. • Discursul. • Chestionarea. • Explicaţia şi demonstrarea materialului intuitiv (schema structurii personalităţii).
• Să identifice condiţiile unei familii eficiente privind educaţia copiilor; • să elaboreze modelul unui părinte eficient (mamă/ tată); • să elaboreze un program de armonizare ale relaţiilor părinţi-copii.	**2. Familia şi copiii** Familia şi funcţiile familiei. Familia şi dinamica dezvoltării ei. Relaţia părinţi-copii. Personalitatea copilului şi educaţia lui la diferite vîrste. Crizele de vîrstă ale părinţilor şi crizele de vîrstă ale copiilor. Rolul mamei în familie şi relaţiile ei cu copiii. Rolul tatălui în familie şi relaţiile lui cu copiii. Diferite tipuri de familii şi locul copiilor în cadrul acestora. Educaţia copiilor în familie.	**Strategia deductivă** • Brainstormingul. • Masa rotundă. • Training-ul. • Completarea fişei şi portofoliul familiei. • Lectura independentă. • Schimbul de opinii.

1	2	3
• Să distingă particularităţile şi posibilităţile dragostei umane; • să analizeze elementele constitutive ale comportamentului civilizat în dragoste; • să elaboreze un program de acţiuni pentru optimizarea imaginii familiei.	**3. Familia o şcoală a dragostei** Dragostea, curtea, căsnicia şi familia. Dragostea şi relaţiile civilizate soţ-soţie – fundamentul etic al culturii copiilor. Dragostea maternă şi dragostea paternă. Sentimentul propriei demnităţi şi dragostea. Iubirea de sine şi dăruirea iubirii altor persoane. Imaginea propriei persoane şi imaginea familiei.	**Strategia experimentală** • Schimbul de experienţă. • Brainstorming-ul. • Lectură comentată. • Trainingul. • Completarea portofoliului familiei. • Agenda cu notiţe paralele.
• Să distingă finalităţile şi dimensiunile educaţiei; • să promoveze valorile general-umane (universale) şi valorile naţionale; • să elaboreze un program de educaţie a propriei familii.	**4. Educaţia pentru cultură şi civilizaţie în cadrul familiei** Educaţia morală şi formarea comportamentului civilizat la micii şcolari. Modalităţi de formare la copii a atitudinii pozitive faţă de cultura poporului nostru. Dimensiunile educaţiei: educaţia morală, intelectuală, estetică, tehnologică, psihofizică. Educaţia prin valori şi pentru valori. Patriotismul şi educaţia civică. Educaţia ecologică în familie. Educaţia pentru democraţie şi familie. Valorile neamului şi valorile familiei.	**Strategia deductivă** • Discuţia. • Brainstorming-ul. • Masa rotundă. • Controversele cosntructive. Agenda cu notiţe paralele.
• Să identifice componentele unui mod sănătos de viaţă; • să interpreteze sănătatea din diverse perspective: morală, ecologică, economică, psihologică, estetică etc.; • să elaboreze un program de sănătate pentru familie.	**5. Educaţia pentru sănătate în cadrul familiei** Familia şi modul sănătos de viaţă. Educaţia pentru sănătate a copiilor de 7-10 ani. Regimul zilei ale elevului din clasele a I-a, a II-a, a III-a, a IV-a. Igiena muncii intelectuale a micului şcolar. Alimentaţia raţională şi somnul. Igiena personală şi igiena locuinţei. Profilaxia maladiilor infecţioase. Educaţia sexuală şi de gen în familie. Combaterea şi profilaxia viciilor (tabagism, narcomanie etc.). Ocrotirea sănătăţii – element esenţial al culturii umane.	**Strategia deductivă** • Comunicările. • Discuţiile. • Chestionarul. • Graficul T. • Agenda cu notiţe paralele. • Mapa transmisibilă. • Portofoliul familiei. • Brainstormingul. • Masa rotundă.
• Să analizeze modalităţile de petrecere a timpului liber în familie (adulţii, copii); • să descrie tradiţiile familiei privind organizarea odihnei; • să elaboreze un program complex de organizare a odihnei în familie (vara, iarna).	**6. Educaţia pentru timpul liber** Cultura odihnei în familie. Odihna activă. în ospeţie la bunici şi rude. Sărbătorile tradiţionale şi cele naţionale. Plimbarea şi excursia. Odihna la mare. Emisiunile TV şi odihna. Discuţiile familiale. Lectura în familie. Sfatul familiei şi odihna.	**Strategia inductivă** • Studiul de caz. • Discuţia "Panel". • Chestionarul. • Controversele constructive. • Exerciţiul. • Brainstorming-ul • Masa rotundă.
• să comenteze despre importanţa credinţei prin prisma culturii propriei familii; • să distingă corelaţia între preceptele biblice şi normele, regulile de comportare morală; • să-şi expună propria părere despre însemnătatea religiei în educaţia copilului.	**7. Educaţia prin credinţă şi formarea calităţilor moral-spirituale** Biblia - Cartea Cărţilor. Credinţa şi educaţia moral-spirituală. Preceptele biblice şi educaţia şcolarului mic. Rugăciunile pentru copii. Credinţa şi morala – fundamentul culturii omului. Sărbătorile religioase şi rolul lor în educaţia şcolarului mic.	**Strategia expozitiv-euristică** • Lectura comentată. • Explicaţia. • Comunicările/ referatele. • Discuţia "Panel". • Masa rotundă. • Portofoliul familiei. • Agenda cu notiţe paralele.

1	2	3
• Să identifice condiţiile şi posibilităţile educaţiei estetice în cadrul familiei; • să descrie aspectul estetic al casei, vestimentaţiei, mesei de sărbătoare din propria familie; • să elaboreze un program de educaţie estetică a copiilor.	**8. Frumosul începe din familie** Dezvoltarea gustului estetic în cadrul familiei. Natura şi arta – izvor nesecat al frumosului. Moda şi stilul vestimentar. Cultivarea gustului şi simţului estetic în cadrul familiei. Amenajarea locuinţei. Pregătirea pentru sărbători: locuinţa, masa, vestimentaţia. Frumosul se poate crea cu mîinele proprii.	**Strategia deductivă** • Comunicările. • Referatele. • Expoziţia obiectelor confecţionate în cadrul familiei. • Masa rotundă. • Demonstrarea diapozitivelor. • Comentariul • Brainstorming-ul.
• Să interpreteze conţinutul şi modalităţile educaţiei sexuale a copiilor de 7-10 ani; • să determine condiţiile creării unei familii armonioase; • să elaboreze modele comportamentale eficiente pentru soţ, soţie, copii.	**9. Educaţia pentru familie în cadrul familiei** Particularităţi de gen/sex şi educaţia pentru familie. Familia armonioasă este o construcţie a ambilor parteneri şi a tuturor membrilor ei. }nsemnătatea familiei pentru om. Familia monoparentală şi educaţia pentru familie. Familia tradiţională şi noi tipuri de familii. Modelul egalitar şi complementar al familiei.	**Strategia deductivă** • Conferinţa tematică. • Comunicările. • Completarea portofoliului familiei. • Explicaţia. • Brainstorming-ul • Schimbul de experienţă. • Training-ul.
• Să expună diverse strategii, modalităţi de repartizare şi îndeplinire a obligaţiunilor de muncă în familie; • să identifice condiţiile de educaţie prin muncă a copiilor de 7-10 ani; • să elaboreze un program de eficientizare a educaţiei prin muncă a copiilor.	**10. Educaţia prin muncă în cadrul familiei** Obligaţiuni şi responsabilităţi în cadrul familiei. Repartizarea şi îndeplinirea obligaţiunilor şi sarcinilor de muncă: strategii morale, mecanisme, modalităţi. Cultivăm copiilor un spirit creator şi responsabil. Igiena muncii în familie. Ajutorul reciproc: claca, şezătoarea. Orientarea profesională în cadrul familiei.	**Strategia expozitiv-euristică** • Discuţiile. • Controversele constructive. • Comunicările. • Explicaţia. • Exerciţiul. • Demonstrarea diapozitivelor. • Masa rotundă. • Completarea portofoliului familiei.
• Să identifice condiţiile educaţiei intelectuale eficiente în cadrul familiei; • să determine barierile/blocajele intelectuale de comunicare în familie; • să elaboreze un program de stimulare a intereselor cognitive (pentru copiii de 7-10 ani).	**11. Dezvoltarea intelectuală a copilului şi familia** Tipurile de intelect şi educaţia familială. Barierele intelectuale de comunicare în familie. Profilul intelectual al comunicării părinţi-copii şi educaţia copilului. TV şi educaţia intelectuală. Biblioteca familiei şi biblioteca copilului. învăţăm a învăţa. Cum să învăţăm mai eficient. Lectura în cadrul familiei.	**Strategia expozitiv-euristică** • Comunicările. • Explicaţia. • Povestirea. • Lectura comentată. • Brainstorming-ul. • Sinectica. • Masa rotundă.
• Să determine eficienţa gestionării bugetului familial; • să evalueze funcţiile fiecărui membru al familiei privind completarea bugetului acesteia; • să elaboreze un program de educaţie economică a copiilor de 7-10 ani.	**12. Cultura economică a familiei** Gospodăria familiei şi gestionarea ei. Bugetul familiei: constituirea, planificarea şi administrarea acestuia. Coşul minim de consum al familiei. Strategii de realizare a funcţiilor de "gospodar"/ "gospodină" în cadrul familiei. Sfatul familiei şi funcţia lui economică. Educaţia copiilor şi problema "banilor de buzunar". Suntem economi, dar nu zgîrciţi.	**Strategia deductivă** • Studiul de caz. • Analiza comparativă. • Jocul de rol. • Brainstorming-ul. • Portofoliul familiei. • Controversa constructivă. • Masa rotundă. • Comunicările.

1	2	3
• Să distingă cauzele conflictelor interioare; • să interpreteze cauzele conflictelor familiale; • să elaboreze un program de dirijare a conflcitelor familiale.	**13. Cultura şi arta dirijării, aplanării conflictelor familiale** Autocunoaşterea şi conflictul interior. Conflictele interpersonale în cadrul familiei. Dificultăți de înțelegere şi influențare a copilului. Reacții conflcituale posibile la micul şcolar. Modalități de dirijare a conflictului soț-soție şi părinți-copii.	**Strategia experimentală** • Brainstorming-ul. • Sinectica. • Jocul de rol. • Graficul T. • Controversa constructivă. • Masa rotundă.
• Să determine coordonatele unui parteneriat familie-şcoală; • să identifice formele şi modalitățile unei colaborări eficiente familie-şcoală; • să elaboreze un cod deontologic privind parteneriatul educațional.	**14. Parteneriatul educațional familie-şcoală-comunitate** Coordonatele unei colaborări eficiente a familiei cu şcoala. Codul deontologic al parteneriatului familie-şcoală. Forme şi modalități de colaborare familie-şcoală-comunitate. Asociațiile părinților. Consiliul părinților. Adunările de părinți. şcoli pentru părinți.	**Strategia expozitiv-euristică** • Comunicările. • Convorbirile. • Lectura ghidată. • Demonstrarea modelelor. • Brainstorming-ul. • Explicația. • Portofoliul partenerului eficient. • Graficul T. • Masa rotundă.

III. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE A ELEVILOR ŞI PĂRINȚILOR ÎN GIMNAZIU ŞI LICEU

Cadru conceptual

Educația pentru familie în ciclul gimnazial şi cel liceal are ca scop formarea şi dezvoltarea conştiinței morale a personalității elevului privind viața de familie, valorile familiale şi optimizarea relațiilor sale cu părinții, familia, cu sine şi lumea.

Obiectivele Curriculumului EF în ambele cicluri rezultă, la fel ca şi obiectivele curriculumului obişnuit, din idealul educațional şi finalitățile sistemului de învățământ. Idealul educațional presupune formarea unei personalități armonioase, creative, adaptabile la condițiile de schimbare continuă, capabile de inițiativă şi responsabilitate. Plecînd de la această premisă, concretizăm aspectul specific al educației pentru familie prin următoarele momente esențiale:

- **educația cognitivă** – prin intermediul dobîndirii instrumentelor cunoaşterii, dezvoltarea prioritară a abilităților şi competențelor cognitive prin formarea instrumentelor de rezolvare a problemelor privind viața familială şi relațiile de gen;
- valorificarea "noilor educații" prin fiecare dimensiune a educației (morală, intelectuală, tehnologică, estetică, psihofizică) în dependență de particularitățile şi ciclurile vieții individului şi a familiei;
- educația paralelă a elevilor şi a familiei (părinților).

Finalitățile educației pentru familie vor determina obiectivele generale la un prim nivel de percepere, vizînd în esență:

- stimularea elevilor în vederea cunoaşterii, şi stăpînirii competențelor de conviețuire familială;
- descoperirea propriilor aspirații, interese, aptitudini, valori privind constituirea unei imagini pozitive de sine în calitate de prieten, iubit, familist şi părinte;
- evaluarea ciclului de creştere a omului şi înțelegerea importanței familiei, părinților pentru fiecare etapă de vîrstă;
- cunoaşterea şi înțelegerea relațiilor de gen, a relațiilor sexuale şi a fiziologiei reproductive;
- dezvoltarea capacității de a comunica eficient cu persoanele de sex opus.

La un al doilea nivel de concretizare, obiectivele generale vor viza:

- formarea responsabilității pentru propria dezvoltare şi sănătate;
- înțelegerea autocontrolului ca bază a respectului față de sine, a maturității şi construirii cu succes a relațiilor de gen/sex în căsnicie şi familie;
- formarea priceperilor şi competențelor de a deosebi manifestările unui sentiment de iubire matură şi pripită;
- formarea competențelor de comunicare intrafamilială, de armonizare a relațiilor familiale şi implementare a valorilor moral-spirituale în viața personală şi viața propriei familii.

Educația pentru familie a elevilor din clasele a V-a şi a VI-a

Obiective generale (standard)

La finele studierii programului EF elevii vor fi capabili:

La nivel de cunoaştere:

- să identifice funcțiile familiei şi avantajele vieții în familie;
- să identifice calitățile moral-etice pe care trebuie să le posede şi să le manifeste un creştin în cadrul familiei;
- să identifice valorile morale pe care se bazează viața familiei;
- să identifice particularitățile de gen/sex şi rolurile sociale ale membrilor familiei;
- să determine condițiile unui mod sănătos de viață în cadrul familiei;
- să descrie tradițiile familiei moldoveneşti privind organizarea gospodăriei, amenajarea casei/locuinței;
- să relateze despre importanța naturii şi a artei în viața moral-spirituală a familiei;
- să identifice condițiile creării climatului intelectual şi moral în cadrul familiei;
- să relateze despre importanța dragostei în relațiile şi viața de familie;
- să relateze despre cultura economică a familiei.

La nivel de aplicare:

- să compare calitățile umane acceptate în comportamentul social cu cele din etica creştină şi tradiția culturii poporului nostru;
- să demonstreze prin exemple concrete că familia la toate popoarele lumii pune baza culturii omului;
- să compare drepturile de bază ale omului/copilului cu obligațiunile cetățeanului, familistului;
- să determine legătura dintre cultura familiei şi comportarea,intelegența, cunoaştere şi morala individului;
- să argumenteze necesitatea planificării cheltuielilor familiei;
- să demonstreze prin exemple concrete cînd fericirea şi armonia se consideră valori şi cînd-virtuți;
- să explice importanța şi valoarea prieteniei în cadrul familiei.

La nivel de integrare:

- să elaboreze arborele genealogic al familiei sale;
- să elaboreze un cod de reguli privind comportarea moral-etică pentru propria familie;
- să elaboreze o agendă de sănătate cu sfaturi pentru întreaga familie;
- să elaboreze un program de odihnă pentru întreaga familie;

- să elaboreze o agendă ce conține sfaturi practice privind dirijarea resurselor materiale şi financiare în cadrul familiei;
- să elaboreze o agendă ce ar conține sfaturi privind propria exersare în virtuți;
- să elaboreze un cod de reguli privind cultura conduitei pentru băieți şi fete – viitorii parteneri de cuplu;
- să proiecteze un model de amenajare a locuinței/casei şi a "casei mari" la moldoveni;
- să elaboreze un program de activități intelectuale pentru o zi/săptămînă/ de odihnă.

Model

Plan-program de EF

Obiective de referință	Conținuturi	Activități educaționale
1	2	3
• Să interpreteze formarea respectului față de sine şi a sentimentului propriei valori în familie; • să relateze despre importanța dragostei în viața şi relațiile de familie; • să elaboreze arborele genealogic al familiei sale.	**1. Eu şi universul familiei mele** Respectul față de sine şi sentimentul propriei valori se formează concomitent cu "cei 7 ani de acasă" . Dragostea şi viața de familie. Viața, copiii şi relațiile în familie. Dragostea maternă şi dragostea paternă. Arborele genealogic al familiei.	• Lecturile comentate. • Analiza propriei experiențe. • Chestionarele. • Păiangenul. • Discuțiile dirijate. • Discursurile. • Masa rotundă. • Training-ul.
• Să identifice calitățile moral-etice pe care trebuie să le posede şi să le manifeste un creştin în cadrul familiei; • să compare calitățile umane prevăzute de codul normelor morale cu cele prevăzute de etica creştină şi tradițiile culturii noastre; • să elaboreze un cod de reguli privind comportarea moral-etică pentru propria familie.	**2. Comportamentul civilizat, etica creştină şi familia** în sînul familiei primim primele îndrumări moral-etice. Politețea, bunul simț şi buna - cuviință încep în casa părintească. Cu rău spre bine nu ajungi… Codul moralității creştine şi cultura interioară a omului. Tradițiile culturii etice la moldoveni.	• Lecturile comentate. • Studiul de caz. • Comunicarea/ monolog. • Dezbaterile. • Discuția "Panel". • Eseul. • Portofoliul elevului.
• Să identifice valorile morale pe care se bazează viața familiei; • să relateze despre rolul părinților şi bunicilor în formarea comportamentului civilizat la copii; • să demonstreze că familia la toate popoarele lumii pune baza culturii omului.	**3. Educația pentru cultură, civilizație.** Etica şi eleganța în familie. Educația prin valori şi pentru valori. Patriotismul şi patrimoniul spiritual al neamului şi familiei mele. Igiena gîndului şi a cuvîntului. Cultura comunicării în familie. Manierele frumoase şi comportamentul civilizat în cadrul familiei. Familia şi pluralismul cultural. Familia şi virtuțile morale etice la popoarele lumii.	• Lecturile comentate. • Dezbaterile. • Masa rotundă. • Brainstorming-ul. • Păiangenul. • Eseul. • Discuția "Panel".

1	2	3
• Să determine condiţiile unui mod sănătos de viaţă în cadrul familiei; • să elaboreze un program de odihnă pentru întreaga familie; • să elaboreze o agendă de sănătate ce conţine sfaturi pentru întreaga familie.	**4. Sănătatea-patrimoniu familial şi social** Modul sănătos de viaţă. Educaţia ecologică şi sănătatea. Regimul zilei şi sănătatea omului/elevului. Anotimpul şi alimentaţia raţională. Somnul şi odihna. Cultura odihnei în familie. Igiena personală şi igiena locuinţei.	• Exerciţiul. • Studiul de caz. • Convorbirea. • Brainstorming-ul. • Atelierul de creaţie. • Discuţia. • Analiza. • Portofoliul elevului.
• Să descrie tradiţiile familiei moldoveneşti privind celebrarea căsătoriei, naşterii copiilor; • să elaboreze un poster care ar conţine elementele distinctive ale sărbătorilor familiale; • să compare drepturile de bază ale omului/copilului cu obligaţiunile cetăţeanului, familistului.	**5. Valorile poporului meu sunt i valorile familiei mele** Tradiţiile familiilor moldoveneşti. Sărbătorile tradiţionale şi cele naţionale în familia mea. Familia noastră este o părticică din Patria mea. Drepturile omului şi drepturile copilului noi le corelăm cu obligaţiunile şi responsabilităţile familiale.	• Masa rotundă. • Brainstorming-ul. • Lectura selectivă. • Eseul. • Posterul. • Portofoliul elevului. • Discuţiile.
• Să relateze despre frumuseţea naturii plaiului natal; • să distingă genurile şi speciile artei care pot fi aplicate la înfrumuseţarea casei; • să elaboreze schiţe/modele de vestimentaţie pentru sine; • să proiecteze un model de amenajare al locuinţei/casei; "casei mari" la moldoveni.	**6. Frumosul începe în sînul familiei** Natura şi arta în viaţa familiei. Frumuseţea personalităţii umane se reflectă în comportament. Amenajarea locuinţei şi gustul estetic al gospodinei. Eticheta şi manierele frumoase. Frumosul şi sublimul. Moda şi cultura vestimentaţiei. Casa mare la moldoveni.	• Lectura. • Exerciţiul. • Brainstorming-ul. • Masa rotundă. • Proiectul/schiţa. • Posterul. • Portofoliul elevului.
• Să determine legătura dintre inteligenţă, cogniţie şi morală; • să identifice condiţiile creării climatului intelectual şi moral în cadrul familiei; • să elaboreze un program de activităţi intelectuale pentru o zi de odihnă.	**7. Profilul intelectual al familiei** Inteligenţa, cogniţia şi morala. Lectura în familie. Cultura familiei şi inteligenţa. Munca intelectuală şi tehnologiile informaţionale. Igiena muncii intelectuale. Instruirea în şcoală şi dezvoltarea intelectuală. Cunoştinţele şi aptitudinile.	• Comunicările. • Discursurile. • Brainstorming-ul. • Păiangenul. • Masa rotundă. • Posterul. • Portofoliul elevului.
• Să relateze despre cultura economică a familiei sale; • să argumenteze necesitatea planificării cheltuielilor familiale; • să elaboreze o agendă de sfaturi practice privind dirijarea/economia resurselor materiale şi băneşti în familie.	**8. Munca şi cultura economică a familiei** Munca şi bunăstarea familiei. Hărnicia încă nu înseamnă bunăstare. Bugetul familiei, planificarea şi cultura cheltuielilor. Repartizarea bugetului la sfatul familiei. Coşul minim de consum al familiei.	• Exerciţiul. • Analiza. • Studiul de caz. • Posterul. • Portofoliul elevului.
• Să explice de ce familia se consideră o şcoală a dragostei; • să demonstreze prin exemple cînd fericirea şi armonia se consideră valori şi virtuţi; • să elaboreze o agendă ce ar conţine sfaturi privind propria exersare în virtuţi.	**9. Familia – şcoală a dragostei** Prietenia şi dragostea se nasc în familie. Dragostea fraternă. Fericirea şi armonia – valori şi virtuţi umane. Onestitatea, grija, responsabilitatea şi demnitatea – se învaţă de la părinţi.	• Masa rotundă. • Discuţiile. • Brainstorming-ul. • Training-ul. • Atelierul de creaţie (cu părinţii). • Portofoliul familiei.

1	2	3
• Să identifice particularităţile de gen/sex şi rolurile membrilor familiei; • să explice importanţa şi valoarea prieteniei fată-băiat.	**10. Comportarea şi relaţiile de gen** Copilăria şi preadolescenţa: băiat, fată. Relaţii şi comportamente în preadolescenţă. Prietenia băiat-fată. Cultura relaţiilor în grupul de referinţă. Valoarea prieteniei fată-băiat şi sexualitatea responsabilă.	• Discursul. • Sinectica. • Jocul de rol. • Posterul. • Masa rotundă. • Eseul.

Educaţia pentru familie a elevilor din clasele a VII-a

Obiectivele generale (standard)

La finele studierii programului EF elevii vor fi capabili:

La nivel de cunoaştere:

- să identifice interdependenţa propriei valori cu valoarea personalităţilor din mediul familial;
- să distingă valorile – scop şi valorile-mijloace care ar contribui la formarea unei familii armonioase;
- să interpreteze necesitatea respectării preceptelor biblice în viaţa de familie;
- să identifice factorii ce contribuie la menţinerea sănătăţii în cadrul familiei;
- să identifice particularităţile sexualităţii umane;
- să descrie particularităţile pasiunii şi dragostei adevărate;
- să relateze despre etica curtării, prieteniei şi a relaţiilor în dragoste;
- să interpreteze însemnătatea familiei pentru om.

La nivel de aplicare:

- să clasifice calităţile de personalitate care pot fi formate în familie (în dependenţă de vîrstă, gen);
- să compare valorile general-umane pentru a deduce sistemul de valori al propriei familii;
- să scoată în evidenţă rolul căsătoriei /familiei din perspectiva sănătăţii spirituale a omului şi a eticii creştine;
- să determine condiţiile ce ar optimiza sănătatea tuturor membrilor familiei;
- să determine particularităţile relaţiei băiat-fată la vîrsta pubertară;
- să determine rolul tatălui şi al mamei în familie;
- să determine calităţile caracteriale ale părinţilor ce contribuie la formarea unui comportament civilizat al copiilor;
- să determine particularităţile comunicării eficiente în cadrul familiei;
- să stabilească legături între exigenţele educaţiei cognitive şi dimensiunile educaţiei familiale.

La nivel de integrare:

- să elaboreze un program de perfecţionare pentru sine şi părinţi;
- să estimeze valorile instrumentale ale familiei sale;
- să estimeze relaţiile familiale prin prisma normelor şi preceptelor eticii creştine;
- să elaboreze un program familial de fortificare a sănătăţii pentru copii şi adulţi;
- să formuleze consecinţele nefaste ale relaţiilor sexuale timpurii;
- să elaboreze strategii de canalizare a impulsurilor sexuale (activităţi interesante, sport, artă);
- să elaboreze strategii relaţionale adecvate pentru sine în cadrul familiei şi grupului de referinţă;
- să elaboreze un cod comportamental în relaţia băiat-fată;
- să elaboreze un program de profilaxie a conflictelor familiale;
- să elaboreze un plan de acţiuni pentru a-şi dirija autoperfecţionarea morală, intelectuală şi cea psihofizică.

Plan-program de EF

Model

Obiective de referinţă	Conţinuturi	Activităţi educaţionale
1	2	3
• Să identifice interdependenţa propriei valori cu mediul familial; • să clasifice calităţile de personalitate care pot fi formate în familie (după vîrstă, gen); • să elaboreze un program de autoperfecţionare pentru sine şi părinţi .	**1. Respectul faţă de sine şi sentimentul propriei valori începe din familie** Cunoaşterea de sine şi respectul de sine – baza relaţiilor familiale eficiente. Respectul de sine, responsabilitatea şi onestitatea în cadrul familiei şi a societăţii. Autoeducaţia şi autoactualizarea în mediul familial.	• Brainstorming-ul. • Lectura ghidată. • Studiul de caz. • Eseul. • Masa rotundă. • Posterul. • Portofoliul elevului.
• Să distingă valorile –scop şi valorile – mijloc la formarea unei familii armonioase; • să compare valorile general-umane pentru a deduce sistemul de valori al familiei; • să estimeze valorile instrumentale ale familiei sale.	**2. Eu sunt o personalitate – purtător al valorilor familiale.** Familia şi sistemul de valori. Valorile general-umane: Adevărul, Sacrul, Binele şi Frumosul reprezintă fundamentul familiei armonioase şi fericite. Valorile neamului meu sunt şi valori ale familiei mele.	• Discuţia dirijată. • Chestionarul. • Brainstorming-ul. • Păiangenul. • Dezbaterile. • Escul. • Lectură aleasă.
• Să interpreteze necesitatea respectării preceptelor biblice în cadrul familiei; • să scoată în evidenţă rolul căsătoriei ca ritual sacru şi cel al naşilor de cununie; • să explice de ce credinţa în Dumnezeu se consideră pilon al armonizării relaţiilor familiale.	**3. Credinţa, etica creştină şi familia** Credinţa în Dumnezeu ca pilon al armonizării relaţiilor familiale. Respectarea preceptelor biblice în cadrul familiei. Căsătoria ca ritual sacru. Cununia şi obligaţiunile soţilor. Naşii de cununie. Dragostea şi relaţiile familiale la creştini. Familia şi dragostea în alte religii.	• Lectura selectivă. • Dezbaterile. • Comentariul. • Brainstorming-ul. • Discuţia “Panel”. • Descriere. • Masă rotundă. • Posterul. • Mapa transmisibilă.

1	2	3
• Să identifice factorii ce menţin sănătatea omului şi depind de familie; • să determine condiţiile ce ar optimiza sănătatea tuturor membrilor familiei; • să elaboreze un program de fortificare a sănătăţii copiilor în familie.	**4. Viaţa de familie şi sănătatea omului** Familia – factor important de menţinere a sănătăţii. Modul sănătos de viaţă îl învăţăm de la părinţi. Alimentaţia raţională şi sănătatea omului. Călirea organismului. Rezervele organismului uman şi sănătatea. Profilaxia SIDEI. Maladiile ce se transmit pe cale sexuală.	• Masa rotundă. • Discuţia dirijată. • Studiul de caz. • Lectura selectivă. • Portofoliul elevului. • Eseul. • Exerciţiul.
• Să argumenteze de ce familia se consideră o şcoală a dragostei; • să determine particularităţile prieteniei băiat-fată; • să elaboreze strategii relaţionale adecvate pentru sine în cadrul familiei şi în grupul de referinţă.	**5. Dragostea şi prietenia o învăţăm în familie** Familia o şcoală a dragostei. Dragostea şi altruismul. Prietenia şi colaborarea în cadrul familiei. Prietenia dintre un băiat şi o fată. Prietenia masculină. Prietenia feminină.	• Sinectica. • Brainstorming-ul. • Discuţia “Panel”. • Masa rotundă. • Portofoliul elevului. • Posterul. • Eseul
• Să relateze despre etica curtării; • să determine calităţile caracteriale ale părinţilor ce contribuie la formarea unui comportament civilizat la băieţi/fete; • să elaboreze strategii de comportare între băiat – fată în adolescenţă.	**6. Etica curtării şi dragostea** Învaţă să devii un cavaler adevărat. Comportarea şi manierele domnişoarei. Cum se face curte. Curtea şi prietenia. Elementele constitutive ale curtării. Etica curtării în adolescenţă. Educaţia morală.	• Braintorming-ul. • Discuţia dirijată. • Chestionarul. • Păiangenul. • Masa rotundă. • Posterul. • Mapa transmisibilă.
• Să identifice particularităţile sexualităţii umane; • să determine elementele constitutive ale autocontrolului; • să formuleze consecinţele nefaste ale relaţiilor sexuale timpurii.	**7. Sexualitatea umană şi relaţiile dintre sexe** Particularităţi de gen/sex şi rol. Integritatea sexuală şi avantajele ei. Autocontrolul ca o exersare în diri-jarea corpului prin spirit. Autodisci-plina şi sexualitatea umană. Fiziologia şi psihologia sexualităţii.	• Convorbirea euristică. • Lectura specială. • Comentariul. • Brainstorming-ul. • Masa rotundă. • Posterul. • Chestionarul. • Training-ul.
• Să descrie pasiunea sexuală şi dragostea adevărată; • să determine rolul tatălui şi al mamei în cadrul familiei; • să compare anatomia reproductivă feminină cu cea masculină	**8. Anatomia şi fiziologia reproductivă** Anatomia reproductivă (feminină). Anatomia reproductivă (masculină). Pasiunea sexuală şi dragostea adevărată. Avantajele dragostei mature. Consecinţele relaţiilor sexuale de pînă la căsătorie. Copilul are nevoie de familie; atenţia şi grija mamei şi al tatălui.	• Lectura specială. • Comentariul. • Comunicarea. • Păiangenul. • Studiul de caz. • Chestionarul. • Portofoliul elevului. • Brainstoring-ul.
• Să determine particularităţile comunicării eficiente în familie; • să compare etica comunicării/ conduitei cu părinţii, fraţii, bunicii, rudele; • să proiecteze un program de preîntîmpinare a conflictelor familiale.	**9. Cultura relaţiilor familiale** Etica relaţiilor familiale (soţ-soţie; părinţi-copii, bunici-nepoţi). Cultura comunicării familiale. Cultura comunicării cu bunicii. Etica relaţiilor cu rudele. Preîntîmpinarea conflictelor familiale. Toleranţa şi onestitatea în relaţiile familiale.	• Expunerea liberă. • Lectură selectivă. • Comentariul. • Păiangenul. • Masa rotundă. • Posterul

1	2	3
• Să interpreteze însemnătatea familiei pentru om; • să stabilească legături între dimensiunile educației cognitive și dimensiunile educației familiale; • să elaboreze un plan de acțiuni pentru a-și ghida autoperfecțiunea morală, intelectuală și cea psihofizică	**10. Familia, copiii și lumea în permanentă schimbare** Familia te învață să trăiești împreună cu alții. Scopul familiei – formarea "comorii lăuntrice" a copilului. Învățăm "a fi" în familie prin cele trei dimensiuni: - a învăța să ştii; - a învăța să faci; - a învăța să trăieşti împreună cu alții. Roluri noi ale părinților pentru realizarea și susținerea educației cognitive. Familia pregăteşte copilul pentru a-și construi cunoaşterea şi integrarea în societate.	• Brainstorming-ul. • Discuția "Panel". • Exercițiul. • Eseul. • Comunicarea. • Portofoliul clasei. • Portofoliul elevului. • Training-ul.

Educația pentru familie a elevilor din clasele a VIII-IX-a

Obiectivele generale (standard):

La finele studierii programului de EF elevii vor fi capabili:

La nivel de cunoaştere:

- să definească noțiunile de bază: dragostea, căsătoria, familia;
- să definească importanța familiei în formarea respectului de sine, imaginii de sine, sentimentului demnității;
- să enumere calitățile de personalitate care au fost cultivate adolescentului de părinți;
- să interpreteze cultura relațiilor de gen în familie din perspectiva eticii creştine;
- să identifice manifestările pasiunii sexuale şi a dragostei adevărate;
- să distingă particularitățile anatomiei şi fiziologiei reproductive feminine şi masculine;
- să relateze despre apariția căsătoriei şi a familiei din perspectivă istorică.

La nivel de aplicare:

- să determine elementele constitutive ale respectului de sine şi calitățile de personalitate pe care le-a dobîndit adolescentul în familie;
- să interpreteze cultura relațiilor familiale şi de gen prin prisma eticii creştine;
- să determine calitățile de personalitate pe care ar dori adolescentul să le posede viitorul partener de cuplu;
- să explice rolul tinereții în ciclul vieții omului;
- să relateze despre cultura şi principalele reguli ale igienei relațiilor intime;
- să determine cauzele conflictelor familiale;
- să argumenteze legătura dintre "cei 7 ani de acasă" cu educația cognitivă;

- să determine funcţiile familiei;
- să compare relaţiile sale cu tata/mama şi aşteptările acestora;
- să argumenteze de ce familia în etica creştină se numeşte "biserica mică".

La nivel de integrare:

- să scoată în evidenţă raportul dintre respectul de sine, şi responsabilitatea vizavi de relaţiile familiale;
- să elaboreze un proiect de optimizare a relaţiilor sale cu părinţii;
- să elaboreze un cod comportamental pentru familie: soţi, copii, bunici;
- să elaboreze scala propriilor valori privind viaţa de familie;
- să manifeste stăpînire de sine, autocontrol în relaţiile cu sexul opus;
- să elaboreze o agendă cu sfaturi şi recomandări privind modul sănătos de viaţă;
- să elaboreze un program de optimizare a relaţiilor familiale;
- să elaboreze un program de autoeducaţie orientat spre formarea competenţelor de soţ, familist şi părinte.

Model

Plan-program de EF

Obiective de referinţă	**Conţinuturi**	**Activităţi educaţionale**
1	**2**	**3**
• Să definească noţiunile de bază: dragostea, căsătoria, familia; • să determine funcţiile familiei; • să compare familia la moldoveni cu familiile din alte etnii; • să elaboreze un model al familiei armonioase.	**1. Familia şi societatea** Dragostea, căsătoria şi familia în societatea contemporană. Familia: funcţii, tipuri de familii şi comportamente familiale. Familia – şcoală a dragostei. Familia armonioasă - fundamentul culturii societăţii. Familia într-o epocă a schimbării. Familia în S.U.A. Familia în Europa.	• Notiţele de reper. • Analiza. • Studiul de caz. • Sinectica. • Eseul. • Masă rotundă. • Portofoliul elevului.
• Să definească importanţa familiei în formarea respectului de sine, a imaginii pozitive, sentimentului de demnitate; • să determine calităţile de personalitate care au fost cultivate adolescentului de părinţi; • să scoată în evidenţă raportul dintre respectul de sine şi responsabilitate.	**2. Acceptarea de sine şi sentimentul demnităţii începe în familie** Respectul de sine şi dragostea de aproapele tău. Respectul de sine – imaginea pozitivă a propriei persoane. Sentimentul datoriei şi al responsabilităţii îl învăţăm de la părinţii noştri. Respectul de sine şi sentimentul propriei valori înseamnă implicare, competenţă capacitate de a te aprecia şi integritate.	• Studiul de caz. • Analiza. • Masa rotundă. • Păiangenul. • Discuţiile. • Eseul. • Portofoliul elevului. • Chestionarul. • Exerciţiul.

1	2	3
• Să determine calităţile de personalitate pe care le-ar dori adolescentul să fie prezente la viitorul său partener de cuplu; • să compare relaţiile sale cu tata şi cu mama; • să elaboreze un proiect de optimizare a relaţiilor sale cu părinţii.	**3. Familia şi adolescentul** Rolul familiei în devenirea personalităţii adolescentului. Adolescenţa: autocunoaştere şi auto-comunicare. Adolescenţa – "vîrsta oglinzii". Relaţia adolescenţi – părinţi. Relaţia: tată – fiu, mamă-fiică, tată-fiică şi mamă-fiu. Cultura relaţiilor adolescenţi-părinţi. Adolescentul şi criza detaşării de familie. Dragostea, prietenia şi pasiunea în adolescenţă.	• Brainstormingul. • Lectura ghidată. • Discuţia "Panel". • Portofoliul elevului. • Trainingul. • Eseul. • Mapa transmisibilă. • Masa rotundă.
• Să interpreteze cultura relaţiilor de gen din perspectiva eticii creştine; • să argumenteze de ce familia în etica creştină se numeşte "biserica mică"; • să elaboreze un cod comportamental pentru familie (soţ, copii) în baza eticii creştine.	**4. Dimensiunea de gen în etica creştină** Familia – "biserica mică". Biblia despre familie. Dimensiunea de gen în etica creştină. Biblia despre etica relaţiilor bărbat-femeie. Bărbatul - protector al femeii şi familiei. Femeia alături de bărbat pe drumul vieţii. Cununia – ritual sacru.	• Lectura selectivă. • Comentariul. • Discuţia dirijată. • Jocul de rol. • Eseul. • Training-ul.
• Să argumenteze de ce familia este numită "curea de transmisie a valorilor culturale"; • să ierarhizeze valorile spre care tinde familia din care face parte adolescentul; • să elaboreze scala propriilor valori şi a valorilor familiale.	**5. Familia – curea de transmisie a valorilor culturale din generaţie în generaţie** Valoarea – credinţă durabilă asupra unui mod de existenţă. Adevărul, Binele, Frumosul şi Sacrul – încep în familie. Familia – valoare ce a trecut proba timpului. Valorile părinţilor şi valorile copiilor. Adolescentul şi sistemul de valori.	• Brainstorming-ul. • Sinectica. • Eseul. • Lectura dirijată. • Rezumatul. • Masa rotundă.
• Să distingă particularităţile unui sentiment matur de dragoste şi a unui sentiment pripit; • să identifice particularităţile pasiunii sexuale; • să explice rolul tinereţii în ciclul vieţii omului; • să manifeste stăpînire de sine în relaţiile cu sexul opus.	**6. Dragostea şi sexualitatea** Integritatea fiinţei umane şi sexualitatea. Integritatea sexuală şi avantajele ei. Dragostea şi capacitatea de a deosebi manifestările unui sentiment adevărat de unul iluzoriu. Pasiunea şi apropierea sexuală sunt doar un component al dragostei. Sexualitatea responsabilă. Dragostea romantică. Relaţiile sexuale de pînă la căsătorie prin prisma eticii creştine. Cultura vestimentaţiei şi sexualitatea.	• Brainstorming-ul. • Masa rotundă. • Portofoliul elevului. • Discuţia "Panel". • Lectura selectivă. • Eseul.
• Să distingă particularităţile anatomiei şi fiziologiei reproductive la bărbat şi femeie; • să relateze despre cerinţele şi regulile principale ale igienei relaţiilor intime; • să elaboreze o agendă cu sfaturi şi recomandări privind planificarea familiei.	**7. Familia şi sănătatea** Anatomia şi fiziologia reproductivă (masculină, feminină). Respectarea principiilor moral-etice în sfera relaţiilor intime. Igiena relaţiilor intime. Profilaxia maladiilor sexual-transmisibile. Planificarea familiei. Sarcina şi naşterea. Comportarea soţilor în perioada sarcinii.	• Brainstorming-ul. • Păiangenul. • Masa rotundă. • Studiul de caz. • Trainingul. • Sinectica. • Posterul. • Eseul.

1	2	3
• Să identifice calităţile moral-spirituale ale personalităţii ce vor contribui la armonizarea relaţiilor familiale; • să determine cauzele conflictelor familiale; • să elaboreze un program de optimizare a relaţiilor familiale.	**8. Cultura relaţiilor familiale** Personalitatea partenerilor familiali: demnitate, onestitate, responsabilitate. Dragoste, cultură şi compatibilitate. Cultura comunicării în familie. Etica relaţiilor familiale şi formarea caracterului. Conflictele familiale şi strategiile de dirijare a acestora. Autoactualizarea personalităţii şi cultura relaţiilor interpersonale în cadrul familiei.	• Referatul. • Notiţele paralele. • Lectura selectivă. • Comentariul. • Exerciţiul. • Masa rotundă. • Discuţia “Panel”.
• Să interpreteze noţiunea de fericire; • să argumenteze legătura dintre sintagma “cei 7 ani de acasă” cu educaţia cognitivă; • să elaboreze un program de autoeducaţie şi formare a competenţelor de soţ, familist şi părinte.	**9. Educaţia cognitivă “cei 7 ani de acasă”** Fericirea omului rezidă în sănătate, familie şi profesie. Familia te învaţă să trăieşti împreună cu alţii. Familia pregăteşte omul pentru a-şi construi cunoaşterea. învăţăm “a fi” mai întîi de la părinţi.	• Eseul. • Notiţele paralele. • Portofoliul elevului. • Lectura dirijată. • Păiangenul. • Posterul.
• Să relateze despre apariţia căsătoriei şi a familiei; • Să compare familia (dinamica evoluţiei ei) în diverse etape istorice; • Să formuleze caracteristicile esenţiale ale familiei contemporane.	**10. Căsătoria şi familia din perspectiva istorică** Apariţia căsătoriei şi importanţa ei. Etica creştină despre căsătorie şi familie. Familia în perioada preistorică. Familia în antichitate (Grecia antică, Roma antică, Iudeea etc.) Familia în epoca medievală. Căsătoria şi familia în epoca Reformei şi Renaşterii. Familia în epoca modernă. Familia contemporană.	• Referatul. • Comunicările. • Lectura selectivă. • Discuţia “Panel”. • Masa rotundă. • Eseul. • Rezumatul. • Posterul.

Educaţia pentru familie în clasele de liceu (clasele a X-a – XII-a)

Obiectivele generale (standard)

La finele studierii programului EF elevii vor fi capabili:

La nivel de cunoaştere:

- Să descrie propria percepţie şi stările afective interioare privind imaginea de sine;
- să caracterizeze particularităţile propriei personalităţi în contextul asemănării/ deosebirii cu părinţii săi;
- să definească termenii: dragoste, curte, căsătorie, familie;
- să caracterizeze schimbările psihofiziologice şi comportamentale ce au loc în organism în legătură cu maturizarea sexuală la fete şi băieţi;
- să definească termenii: sex şi sexualitate;
- să distingă particularităţile anatomiei şi fiziologiei reproductive feminine/ masculine;

- să caracterizeze esența şi funcțiile familiei în societatea contemporană;
- să cunoască elementele constitutive ale modului sănătos de viață la nivelul individului şi al familiei;
- să definească termenii HIV şi SIDA;
- să caracterizeze maladiile transmisibile sexual şi modalitățile de prevenire a acestora;
- să descrie modalitățile de preîntîmpinare a conflictelor familiale cu caracter distructiv;
- să distingă crizele de vîrstă şi crizele vieții de familie;
- să analizeze condițiile şi metodele educației eficiente a copiilor în familie.

La nivel de aplicare:

- Să aplice tehnici de autocunoaştere şi autoexprimare, de luare a deciziilor privind relația sa cu sexul opus;
- să determine condițiile optimale de socializare sexuală a personalității;
- să argumenteze de ce adevărata libertate sexuală rezultă din dreptul de a refuza relațiile sexuale timpurii;
- să compare schimbările fiziologice ce au loc în organismul feminin cu cele ce se produc în organismul masculin în perioada maturizării sexuale;
- să deducă elementele distinctive ale culturii interioare şi ale culturii exterioare pe care ar trebui să le posede o personalitate şi un familist eficient;
- să evidențieze prin comparație particularitățile familiei armonioase şi a celei dezarmonioase;
- să analizeze relațiile familiale în diadele copii-părinți, soț-soție, bunici-nepoți etc.;
- să explice corelația autoactualizare-autorealizare în calitate de prieten/prietenă; iubit/iubită; familist, părinte;
- să aplice strategii de dirijare a conflictelor familiale;
- să explice corelația sănătate-mod sănătos de viață şi igiena personală/igiena locuinței;
- să explice corelația complementaritate – egalitate vizavi de relațiile şi comportamentul familial;
- să deducă condițiile optime familiale de educație moral-civică, (pentru pace şi cooperare, pentru timpul liber, pentru familie etc.);
- să compare dimensiunile şi conținuturile generale ale educației cu cele ale educației familiale;
- să realizeze practic un test/chestionar de evaluare a atitudinii adolescentului față de căsătorie şi familie.

La nivel de integrare:

- să elaboreze un cod de reguli comportamentale privind relațiile de dragoste, în curte, căsătorie şi familie;
- să elaboreze un cod personal de conduită, inclusiv de luare a deciziilor în comportamentul dintre sexe;
- să elaboreze o agendă cu sfaturi şi recomandări privind igiena relațiilor sexuale;
- să elaboreze un set de recomandări pentru tinerii părinți privind sarcina şi îngrijirea copilului;
- să elaboreze un cod etic de comportare pentru copii şi părinți;
- să elaboreze o agendă pentru familie privind practicarea modului sănătos de viață;
- să proiecteze Modelul unei căsnicii/familii armonioase şi a unui familist competent şi eficient;
- să elaboreze un plan de acțiuni pentru a-şi antrena (exersa) sfera moral-volitivă privind dificultățile vieții de familie;
- să elaboreze "Agenda viitorului familist" (recomandări cu caracter aplicativ) pentru adolescenți;
- să elaboreze un proiect de educație a copiilor în familie;

Model

Plan – program de EF

Obiective de referință	Conținuturi
1	**2**
• Să descrie percepțiile şi stările afective privind imaginea de sine; • să caracterizeze particularitățile propriei personalități în contextul asemănării/deosebirii cu părinții săi; • să aplice tehnici de autocunoaştere şi autoexprimare; • să demonstreze procesul şi algoritmul luării deciziilor privind relația sa cu sexul opus.	**1. Nimeni nu-şi doreşte o viață fără a se cunoaşte pe sine** Eu şi universul meu. Eu şi autocunoaşterea. Imaginea de sine şi autoexprimarea. Valori şi virtuți. Eu şi "umbra" mea (trăsăturile negative). Sentimentul propriei valori. Propria imagine şi încrederea în sine. Luarea deciziilor şi responsabilitatea o învățăm de la părinți. Educația şi cultura de gen. Respectul de sine: implicare, competență şi capacitate de a te aprecia. Integritatea personalității şi sentimentul demnității. Respectul de sine - imaginea pozitivă a propriei persoane începe în familie.
• Să definească noțiunile: dragoste, curte, căsnicie, familie; • să distingă manifestările pasiunii sexuale de cele ale dragostei adevărate; • să elaboreze un cod de reguli comportamentale privind relațiile în dragoste, curte şi familie.	**5. Dragostea, curtea, căsătoria şi familia** Dragostea – sentiment uman complex. Dragostea – realitate sau iluzie. Miturile dragostei. Dragostea la vârsta tînără. Dragostea şi compatibilitatea partenerilor. Etica creştină despre dragoste. Dragostea în cultura civilizației. Dragostea, curtea, logodna şi căsătoria. Formarea caracterului, virtuțile umane feminine/masculine şi dragostea. Fericit după propria dorință. Căsătoria şi familia. Etapele vieții de familie. Familia tradițională. Tendințe în dezvoltarea familiei contemporane.

1	2
• Să utilizeze corect în limbaj termenii în domeniul sexualității; • să identifice particularitățile de gen/sex (feminine şi masculine); • să determine condițiile optimale de socializare sexuală a personalității; • să argumenteze de ce adevărata libertate sexuală rezultă din dreptul de a refuza relațiile sexuale timpurii; • să elaboreze un cod personal de conduită, inclusiv de luare a deciziilor în comportamentul sexual.	**5. Sex, sexualitate şi comportament civilizat** Sex şi sexualitate. Aspectele dezvoltării sexuale în pubertate şi adolescență. Socializarea sexuală a personalității umane. Utilizarea termenilor sexuali şi cultura comunicării. Maturizarea sexuală şi libertatea sexuală. Identitatea rolului de gen şi feminitatea. Identitatea rolului de gen şi masculinitatea. Atracția sexuală şi preceperea de a te stăpîni şi controla. Prietenia cu sexul opus. Integritatea sexuală şi avantajele ei. Deprinderile de sexualitate responsabilă şi comportamentul civilizat îl învățăm în familie. Desfrîul sexual şi perversiile sexuale. Abuzul sexual şi exploatarea în cadrul relațiilor sexuale.
• Să distingă particularitățile anatomiei şi fiziologiei reproductive feminine/masculine; • să compare procesele şi schimbările fiziologice ale organismului feminin şi ale celui masculin; • să elaboreze o agendă cu sfaturi şi recomandări privind igiena relațiilor sexuale; • să elaboreze un set de recomandări pentru tinerii părinți privind sarcina şi îngrijirea copilului.	**4. Anatomia şi fiziologia reproductivă umană** Anatomia reproductivă feminină. Procesele fiziologice şi "ceasul" organismului feminin". Procesele fiziologice şi "ceasul" organismului masculin. Fiziologia şi igiena relațiilor sexuale. Compatibilitatea psihofizică drept bază a unor relații stabile şi armonioase. Metode de planificare a familiei. Pasiunea sexuală reprezintă doar o componentă a iubirii. Sarcina şi dezvoltarea fătului. Naşterea. Factori şi condiții care determină sănătatea fătului. Copilul are nevoie de ambii părinți. Obligațiunile tinerilor părinți. Mijloace de contracepție.
• Să analizeze condițiile şi factorii ce asigură formarea unui comportament civilizat în familie şi pentru familie; • să deducă elementele distincte ale culturii interioare şi ale culturii exteriorului pe care trebuie să le posede un familist eficient; • să elaboreze un cod etic de comportare pentru copii şi părinți.	**5. Etica şi arta comportamentului familial** Cultura tradițiilor moldoveneşti în cadrul familiei. Arta formării cumsecădeniei şi "cei 7 ani de acasă". Etica comportării tinerilor însurăței. Onestitatea şi cultura relațiilor familiale: în interiorul şi în afara familiei. Cultura comunicării familiale. Cultura interioară şi cultura exteriorului soților. Secretul familiei fericite. Codul etic al comportării familiale. Manierele frumoase şi comportamentul civilizat se învață în familie. Familia şi respectarea drepturilor omului. Drepturile copilului.
• Să cunoască elementele constitutive ale modului sănătos de viață la nivelul individului şi al familiei; • să explice corelația dintre igiena personală şi igiena locuinței; • să definească termenii: HIV şi SIDA; • să caracterizeze maladiile cu transmitere sexuală şi modalitățile de prevenire a acestora; • să elaboreze o agendă pentru familie privind practicarea unui mod sănătos de viață.	**6. Familia şi modul sănătos de viață** Educația pentru sănătate a copiilor începe de la modul sănătos de viață din cadrul familiei. Alimentația rațională în familie. Cultura psihofizică şi arta convieţuirii. Igiena personală şi igiena locuinței. Să fii sănătos este modern. Maladiile cu transmitere sexuală (MTS). Realități despre HIV/ SIDA. Maladiile infecțioase şi profilaxia lor în familie. Cultura relațiilor familiale – baza sănătății familiale. Combaterea şi prevenirea deprinderilor nocive: fumatul, alcoolismul, drogarea.

1	2
• Să descrie particularităţile preîntîmpinării conflictelor distructive în cadrul familiei; • să cunoască crizele de vîrstă şi crizele vieţii de familie; • să aplice strategii de dirijare a conflictelor familiale; • să elaboreze un plan de acţiuni pentru a-şi antrena sfera moral-volitivă privind dificultăţile vieţii de familie.	**7. Familia şi dificultăţile vieţii** Conflictele familiale şi cultura soluţionării lor. Autoactualizarea şi autorealizarea personalităţii şi familia. Conflictul interior şi automanagementul propriei formări. Crizele de vîrstă şi crizele vieţii de familie. Efectul negativ al "dizolvării în partener". Divorţul şi etica comportării în divorţ. Învaţă a te stăpîni şi a te relaxa. Situaţii dificile, neprevăzute în Codul familiei şi cultura dirijării situaţiilor dificile şi neprevăzute în cadrul familiei.
• Să cunoască condiţiile şi metodele educaţiei eficiente a copiilor în cadrul familiei; • să analizeze dimensiunile şi conţinuturile generale ale educaţiei familiale; • să elaboreze un proiect de educaţie a copiilor în familie.	**8. Familia şi educaţia copiilor** Vreau să fiu un părinte competent şi eficient. Idealul educaţional şi familia. Viaţa şi cultura familiei – educă. Modalităţi şi metode de educaţie a copiilor în cadrul familiei. Valorile familiei - valorile părinţilor; - valorile copiilor. Formarea profilului intelectual al copilului. Educaţia morală în familie. Educaţia estetică în familie. Educaţia tehnologică în familie. Educaţia psihofizică în familie. Stilul relaţional al părinţilor. Educaţia şi cultura de gen în cadrul familiei.
• Să distingă particularităţile şi însemnătatea iubirii, curţii, căsătoriei şi a familiei; • să identifice valorile familiale; • să explice corelaţia complementaritate – egalitate vizavi de relaţiile şi comportamentul familial; • să deducă condiţiile optime familiale de educaţie moral-civică (educaţie pentru pace şi cooperare, pentru timpul liber, pentru familie etc.); • să elaboreze un model al competenţelor necesare viitorului familist.	**9. Familia, procesul de globalizare şi "noile educaţii"** Curtea, căsătoria şi familia la răspîntia mileniilor. Valorile familiale într-o epocă a schimbărilor. Familia: complementarism sau egalitate. Cultura economică a familiei. Familia prin prisma interculturalităţii. Familia şi cultura juridică. Valorificarea culturală a informaţiilor furnizate de mass-media. Democraţia şi cetăţenia se învaţă în familie. Pacea şi cooperarea o preluăm din tradiţiile familiei moldovenenşti. Munca de caritate şi ocrotirea naturii pentru binele familiei.
• Să caracterizeze esenţa şi funcţiile familiei; • să evidenţieze prin comparaţie particularităţile familiei armonioase şi a celei dezarmonioase; • să analizeze relaţiile familiale în diadele: soţ-soţie; copii-părinţi, bunici-nepoţi; • să elaboreze Modelul unei familii eficiente şi a unui familist competent.	**10. Familia – instituţie socială ce a trecut proba timpului** Familia o instituţie socială străveche. Scurt istoric privind apariţia şi evoluţia familiei. Familia – celula de bază a societăţii. Familia începe de la cuplu. Stilul vieţii orientat spre sine şi cel orientat spre familie. A avea familie şi a fi un bun familist este prestigios. Familia – o şcoală a altruismului şi a dragostei. Familia armonioasă şi familia dezarmonioasă. Relaţii părinţi-copii. Relaţii bunici-nepoţi. Familia prin prisma eticii creştine. Familia din perspectiva tradiţiilor neamului. Familia contemporană: funcţii, tipuri, stiluri şi strategii relaţionale. Modele de familii eficiente şi familişti competenţi. Parentalitatea privită ca profesie.

Activitățile cu părinții privind EF

Tematica EF în munca cu părinții trebuie să fie abordată din perspectiva a patru poziții în care pot fi îmbinate:

I – *influențele din partea administrației instituției şi comitetului părintesc;*

II – influențele din partea serviciului psihologic al instituției;

III – influențele din partea dirigintelui;

IV – influențele din partea profesorilor în cadrul predării disciplinelor prevăzute de planul de învățământ.

Una dintre cele mai eficiente modalități de informare /formare a părinților privind problemele vieții de familie este Universitatea/şcoala pentru părinți, Consiliul care este ales (apoi aprobat prin ordinul administrației) de către colectivul pedagogic şi cel părintesc. În calitate de conducător poate fi numit psihologul instituției sau profesorul de "Etică şi psihologie a vieții de familie". Membri ai Consiliului respectiv pot fi cîțiva diriginți versați în problemă, 2-3 părinți propuşi din partea comitetului părintesc, medicul, 2-3 elevi din clasele de liceu şi un membru al administrației.

Obiectivul major al activităților cu părinții rezidă în aprofundarea cunoştințelor şi cizelarea competențelor privind optimizarea culturii relațiilor familiale şi a educației copiilor.

Obiectivele generale:

- Umanizarea şi democratizarea educației prin participarea şi pregătirea părinților la luarea deciziilor privind educația copiilor lor.
- Optimizarea comunicării şi a relațiilor familiale din perspectiva consolidării culturii psihopedagogice a adulților (părinților).
- Consolidarea unității dintre conştiința educativă a părinților şi conduita adecvată privind propria viață de familie şi educația pentru familie a copiilor săi.
- Informarea părinților în problemele esențiale privind pregătirea adolescenților pentru viața de familie.
- Cunoaşterea climatului familial, al comportamentului parental şi al relațiilor adolescenți-părinți.
- Asistarea psihopedagogică a familiei în care apar situații dificile/conflictuale cu adolescenții.
- Formarea competențelor privind cultivarea unui mod sănătos de viață la adolescenți.
- Cizelarea competențelor parentale privind educația de gen/sex şi formarea atitudinii pozitive față de viața de familie.
- Informarea părinților privind educația pentru familie a adolescenților.
- Consolidarea motivării şi deschiderii pentru învățarea/interiorizarea modelului comportamental de familist şi părinte eficient.

În acest context la finele programului părinții vor fi capabili:

La nivel de cunoaştere:

- să identifice funcțiile familiei/părinților privind educația copilului;
- să cunoască particularitățile dragostei mature ca factor de întemeiere a unei familii durabile;
- să cunoască particularitățile de vîrstă şi de personalitate ale preadolescentului şi ale adolescentului;
- să conştientizeze faptul că sentimentul propriei demnități va contribui la formarea respectului față de sine la copil;
- să identifice factorii şi componentele unui mod sănătos de viață a individului şi a familiei;
- să relateze despre importanța religiei, a eticii creştine pentru armonizarea relațiilor familiale;
- să distingă valorile şi virtuțile pe care le transmite urmaşilor săi familia;
- să descrie competențele şi funcțiile unui familist şi părinte eficient;
- să enumere calitățile pe care trebuie să le dezvolte un viitor familist.

La nivel de aplicare:

- să deducă factorii, condițiile, strategiile şi modalitățile de educație a preadolescentului şi a adolescentului în cadrul familiei;
- să stabilească scala valorilor şi a virtuților copilului său;
- să determine condițiile armonizării relațiilor familiale;
- să analizeze căsătoria şi familia din perspectiva eticii creştine;
- să determine greşelile şi erorile modului de viață practicat în propria familie;
- să deducă avantajele şi limitele stilurilor şi strategiilor comportamentale în propria familie;
- să demonstreze copiilor prin exemple şi cazuri concrete importanța şi avantajele vieții de familie;
- să inventarieze trăsăturile de personalitate necesare unui bărbat şi unei femei pentru a-şi întemeia o familie armonioasă şi durabilă.

La nivel de integrare:

- să-şi elaboreze un program de acțiuni privind optimizarea imaginii de sine în corelație cu familia;
- să elaboreze o agendă cu sfaturi pentru băieți/fete privind cultura relațiilor în prietenie, dragoste, curte;
- să formuleze un set de recomandări privind autoeducația moral-etică, cea de gen/sex şi de luare a deciziilor;
- să puncteze elementele de bază ale unei convorbiri despre gen/sex şi etica conduitei cu preadolescentul/adolescentul;

- să-şi perfecţioneze cunoştinţele şi competenţele privind familia şi educaţia copiilor din perspectiva eticii creştine;
- să elaboreze un cod de reguli moral-etice pentru sine şi întreaga familie;
- să elaboreze un program amplu de sănătate pentru familie (regim de viaţă al zilei, alimentar, de odihnă etc.);
- să proiecteze strategii de dirijare şi soluţionare a conflictelor familiale (copii-părinţi, soţ-soţie, bunici-nepoţi etc.);
- să-şi completeze Portofoliul familiei cu un program de educaţie şi pregătire a preadolescentului/ adolescentului pentru viaţa de familie;
- să elaboreze un program de autoperfecţionare (ca familist şi părinte);
- să elaboreze o agendă cu recomandări, sfaturi pentru copiii săi privind viaţa de familie (în prezent şi de perspectivă).

Model

Plan –program de EF

Obiective de referinţă	Conţinuturi recomandate
1	**2**
• Să conştientizeze că sentimentul propriei demnităţi va contribui la formarea respectului faţă de sine; • să descrie competenţele şi funcţiile unui familist şi părinte eficient; • să elaboreze un program de acţiuni pentru sine privind optimizarea imaginii de sine în corelaţie cu familia.	**Modulul 1. Sentimentul propriei valori şi familia** • Respectul de sine şi sentimentul demnităţii umane - factor hotărîtor în educaţia copilului. Imaginea de familist şi de părinte. • Autorealizarea personală - strategie eficientă de educaţie a copiilor în familie. Personalitatea. Profesiunea de părinte. Principalele însuşiri ale personalităţii. • Periodizarea de vîrstă a omului. Restructurări anatomo-fiziologice, nevoile şi instrumentarea psihică a individului. Crizele de vîrstă şi viaţa în cadrul familiei. Importanţa familiei pentru om şi dezvoltarea sentimentului propriei valori. • Familia pe care şi-o doreşte preadolescentul şi adolescentul. Competenţa şi eficienţa parentală.
• Să cunoască particularităţile de vîrstă şi personalitate ale preadolescentului; • să deducă factorii condiţiile, strategiile, modalităţile educaţiei preadolescentului în familie; • să elaboreze o agendă cu sfaturi pentru băieţi/fete privind cultura relaţiilor de gen, prietenie, dragoste, curte.	**Modulul 2. Preadolescenţa perioadă de tranziţie de la copilărie la adolescenţă** • Preadolescenţa (pubertatea) – perioada modificărilor intense şi multiple. • Cum să cunoaştem preadolescentul şi orientarea lui spre autocunoaştere. • Relaţia părinţi-preadoelscent. Cultura comunicării cu preadolescentul şi etica relaţiilor familiale. • Preadolescentul şi pregătirea lui pentru viaţa privată. Băieţii trebuie educaţi în compasiune pentru fetiţe/femei şi fetiţele în compasiune pentru băieţi/bărbaţi.

1	2
• Să caracterizeze particularităţile de vîrstă şi personalitate la adolescenţi; • să formuleze un set de recomandări privind autoeducaţia moral-etică de gen şi de luare a deciziilor; • să stabilească scala valorilor şi a virtuţilor copilului său.	**Modulul 3. Adolescenţa –perioadă de tranziţie spre maturitatea responsabilă** • Caracteristica generală a vîrstei adolescentine. Devenirea personalităţii adolescentului şi valorile familiale. • Discutarea în familie împreună cu adolescentul a problemelor privind sexualitatea omului. • Prietenia, autodisciplina şi procesul de luare a deciziilor la vîrsta adolescentină. • Adolescentul şi relaţiile de gen/sex. Empatie, compasiune şi tact. Formarea sexualităţii responsabile. Să diminuăm deprinderile negative de comportare şi să ne debarasăm de ele în cadrul familiei.
• Să cunoască particularităţile dragostei mature ca factor de întemeiere a unei familii durabile; • să determine condiţiile armonizării relaţiilor familiale; • să proiecteze elementele de bază ale unei convorbiri despre gen/ sex şi etica conduitei cu preadolescentul/ adolescentul.	**Modulul 4. Dragostea şi sexualitatea orientate spre armonizarea relaţiilor familiale** • Dragostea, căsătoria şi familia. Miturile dragostei şi cultura relaţiilor familiale. • Familia armonioasă şi familia dezarmonioasă. Condiţiile unei căsătorii reuşite pot deveni şi condiţiile unei familii durabile. • Bărbatul şi femeia. Colaborare sau confruntare. Particularităţile de gen/sex şi armonizarea relaţiilor familiale.
• să relateze despre importanţa religiei, a eticii creştine pentru armonizarea relaţiilor familiale; • să analizeze căsătoria şi familia prin prisma eticii creştine; • să-şi perfecţioneze cunoştinţele şi competenţele privind familia şi educaţia copiilor din perspectiva eticii creştine.	**Modulul 5. Familia şi educaţia copiilor prin prisma eticii creştine** • Dragostea , curtea, căsnicia prin prisma eticii creştine. Legămîntul de căsătorie şi sentimentul de siguranţă consolidează virtuţile omului. • Familia – "biserica mică". Ispitele vieţii şi modul creştin de viaţă. …"Copiii " copiilor – cununa bătrînilor…" Cum să facem ca părinţii să fie "slava copiilor"? Binele, Adevărul, Frumosul, Sacrul în cadrul familiei. • Onestitatea şi fidelitatea se formează în familie. "Cu rău spre bine nu ajungi".
• să analizeze elementele culturii interioare şi a celei exterioare care se formează în cadrul familiei; • să proiecteze strategii de dirijare, soluţionare a conflictelor familiale; • să elaboreze un cod de reguli pentru sine şi întreaga familie.	**Modulul 6. Cultura relaţiilor familiale** • Familia – măsura culturii omului. Valorile şi normele moral-etice de comportament în cadrul familiei. Cultura interioară şi exterioară se învaţă de la părinţi. Cultura relaţiilor părinţi-copii. • Cultura şi arta dirijării conflictelor familiale. Comunicarea şi comportamentul în situaţii dificile. • Modelul familiei armonioase. Virtuţile unui familist eficient. Codul bunelor maniere în familia tradiţională. • Familia de tip „egalitate" şi cultura relaţiilor soţ-soţie.
• să identifice factorii şi componentele unui mod sănătos de viaţă a individului şi a familiei; • să determine greşelile şi erorile modului de viaţă practicat în propria familie. • să elaboreze un program amplu de sănătate pentru familie (regim de viaţă, al unei zile, regim alimentar, de odihnă etc.).	**Modulul 7. Modul sănătos de viaţă se învaţă în familie** • Sănătatea familiei. Elementele constitutive ale modului sănătos de viaţă în cadrul familiei. • Cultura psihofizică şi fortificarea sănătăţii adulţilor şi copiilor în cadrul familiei. Alimentaţia raţională. Regimul şi raţia alimentară. • Igiena personală şi igiena locuinţei. Gimnastica, cultura fizică, odihna în familie. • Profilaxia maladiilor infecţioase şi a celor transmisibile sexual, SIDA. Deprinderile negative: fumatul, consumul alcoolului, administrarea excesivă a medicamentelor. Problema narcomaniei. Cum să preîntîmpinăm şi cum să combatem viciile şi deprinderile nocive.

1	2
• Să identifice funcțiile familiei/părinților privind educația copilului; • să distingă dimensiunile şi finalitățile educației; • să deducă avantajele şi limetele stilurilor şi strategiilor educative familiale; • să-şi completeze portofoliul familiei cu un program de educație şi pregătire a preadolescenților/ adolescenților pentru viața de familie.	**Modulul 8.Viața de familie şi educația copilului** • Familia şi valorile educative. Idelaul educațional şi dimensiunile educației. Strategii educative parentale: forme, metode, mijloace. Stilul educativ familial. • Educația morală: formarea conduitei civilizate. Respectarea drepturilor copilului. Profilul inetelctual al educației familiale.Educația moral-civică. Educația economică. Educația prin frumos şi pentru frumos. Educația pentru timpul liber. Banii de buzunar. Munca – mijloc şi scop al educației în cadrul familiei. Aprobarea şi dezaprobarea. • Principii, strategii şi tehnologii ale educației familiale. Educația copiilor în familia monoparentală. Educația şi organizarea vieții copiilor în familia reconstituită. • Educația şi relația cu copiii în caz de divorț. Etica relațiilor în divorț. Tata în calitate de educator. Mama în calitate de educatoare. Bunicii în postură de educatori.
• Să distingă valorile şi virtuțile pe care le transmite urmaşilor săi familia; • să elaboreze un program de autoperfecționare (ca familist şi părinte); • să demonstreze copiilor prin exemple şi cazuri concrete importanța şi avantajele vieții de familie.	**Modulul 9. Educația pentru o familie armonioasă şi durabilă** • Familia armonioasă şi durabilă – model pentru tînăra generație. Familia tradițională şi tendințe în dezvoltarea familiei contemporane. Familia de tip egalitar. • Dragostea matură, autoangajamentul şi responsabilitatea partenerilor familiali. Modelul familiei armonioase. Modelul familistului eficient. • Valorile şi virtuțile părinților sunt interiorizate de copii. Particularități de gen/sex şi diferențiere a rolurilor familiale şi parentale.
• să enumere calitățile pe care trebuie să le dezvolte şi să le posede un viitor familist (femeie, bărbat); • să inventarizeze trăsăturile de personalitate necesare unui bărbat şi unei femei pentru a-şi întemeia o familie armonioasă şi durabilă; • să elaboreze o agendă cu recomandări, sfaturi pentru copiii săi privind viața de familie (în prezent şi de perspectivă.	**Modulul 10. Educația pentru familie – condiție sigură de valorizare a personalității umane** • Familia durabilă – valoarea specifică a neamului moldovenesc. Funcții, strategii şi tipuri de familii şi parteneri familiali. • Autoactualizarea şi autorealizarea personalității copilului începe în familie. Imaginea părinților ca model de autorealizare şi responsabilitate. • Relațiile armonioase dintre părinți ca model comportamental pentru copii în calitate de viitori familişti. • Familia – o şcoală a dragostei. Dragostea adevărată. Dragostea maternă. De ce mamă are nevoie copilul. Dragostea paternă. De ce tată are nevoie copilul. • Ce înseamnă o familie fericită. Ce fel de familie îşi doreşte bărbatul. Ce fel de familie îşi doreşte femeia. Ce fel de soți ne dorim? Compatibilitatea maritală şi compromisul marital. Complementaritatea, asemănarea şi contrastul partenerilor: soților şi copiilor. Formarea personală continuă şi familia.

IV. EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE ÎN CADRUL ÎNVĂȚĂMÎNTULUI UNIVERSITAR

Preliminarii

Importanța familiei în formarea şi devenirea personalității umane este incontestabilă. Cei şapte ani de acasă îşi lasă amprenta pentru toată viața omului, deschizîndu-i calea spre producerea sinelui prin interiorizarea valorilor familiale, valorilor naționale şi a celor general-umane. Familia ne învață a iubi, a prieteni, a colabora, a munci, a crea frumosul, a perpetua tradițiile spiritualității, eticii şi moralei creştine. În familie copilul învață a fi om, personalitate, un bun soț sau o bună soție, un părinte eficient şi un bunic sau bunică înțeleaptă.

În esență familia constituie pilonul de bază al culturii societății.

Antropologul britanic John D.Unwin a efectuat un şir de cercetări profunde privind apariția, dezvoltarea şi dispariția a 80 de civilizații pe parcursul a 4 mii de ani. El a descoperit un fenomen interesant pe care-l consideră legitate. în toate civilizațiile se debuta cu un ansamblu de norme morale conservatoare, familia avînd un rol central în consolidarea acestora.

Mai apoi, afectată de poluarea şi liberalizarea valorilor, familia pierdea din statutul ei de odinioară, iar civilizația intra într-un declin care accelera dispariția ei [65, 18].

Sondajul realizat recent în rîndurile tinerilor şi adolescenților (15-25 ani), profesorilor începători a demonstrat că 92% din subiecții investigați au plasat "familia" printre primele trei valori importante pentru ei. Familia ca valoare a concurat cu "sănătatea" şi "profesia", iar 83% din subiecți susțin necesitatea studierii disciplinelor sau cursurilor ce țin de problematica vieții de familie, etica şi psihologia relațiilor familiale.

Un viitor specialist cu studii universitare (pedagog, medic, psiholog, inginer etc.) şi cetățean al statului nostru trebuie să fie apt să-şi întemeieze şi dirijeze o familie durabilă, să-şi educe copiii în conformitate cu valorile autentice şi să promoveze cunoştințele în domeniul eticii, psihologiei şi pedagogiei familiale.

Oportunitatea studierii cursurilor ce țin de problematica familiei în învățămîntul universitar rezultă din necesitatea formării competențelor respective, şi, deci, de modificare a comportamentelor privind cultura relațiilor intra- şi intergenerațională în cadrul familiei.

Comportamentul studentului conştient de rolul său de actor al propriei formări moral-spirituale, intelectuale, psihofizice, responsabil de organizarea vieții sale şi a vieții celor apropiați se va manifesta printr-o cultură elevată, creativitate şi onestitate în toate sferele de formare/realizare a ființei umane: în familie, profesie, societate.

Obiectivele generale:

- Formarea abilităților şi priceperilor, competențelor de creare a condițiilor care vor asigura funcționalitatea familiei.

- Consolidarea culturii comportamentale.
- Implementarea strategiilor şi tehnologiilor de optimizare/armonizare a educației şi a relațiilor familiale.
- Conştientizarea obligativității educației permanente şi prospective la nivelul personalului didactic, factorilor de decizie a unităților de învățământ şi la nivelul viitorului familist/părinte.
- Formarea convingerii că pregătirea temeinică în domeniul educației pentru familie e posibilă numai în condițiile unei autoeducații şi autoperfecționării moral-spirituale sistematice.

Curriculumul cursului „Educația pentru familie"

I. Cadru conceptual

Istoria culturii civilizației ne permite să afirmăm că familia constituie baza societății, nucleul instrumental fundamental al structurii sociale ce asigură continuitatea şi prosperitatea unui popor. O societate devine puternică, stabilă şi sănătoasă prin integritatea, coeziunea şi adaptabilitatea familiei; prin posibilitatea acesteia de a conserva şi perpetua valorile şi tradițiile moral-spirituale, relațiile dintre genuri şi generații.

Oportunitatea cursului derivă din necesitatea eficientizării competențelor profesionale, a optimizării relațiilor parteneriale şcoală-familie, copii-părinți şi pregătirea tinerei generații pentru viața de familie.

Elaborarea cursului a fost realizată în baza unui sistem de principii şi criterii de natură pedagogică, psihologică, logică, axiologică şi egronomică.

Principiul esențial de constituire a cursului rezidă în îmbinarea caracterului informativ şi formativ cu realizarea interdisciplinarității.

II. Obiective generale (standarde disciplinare)

Disciplina "Educația pentru familie" face parte din sistemul ştiințelor educației şi este orientată spre formarea cunoştințelor şi competențelor privind consilierea familiei, proiectarea şi desfăşurarea educației şi pregătirii tinerilor pentru viața de familie, eficientizarea relațiilor intrafamiliale şi a parteneriatului educațional familie-grădiniță-şcoală-comunitate.

În acest context la sfîrşitul studierii disciplinei studenții vor fi capabili:

La nivel de cunoaştere:

- să identifice bazele teoretice şi metodologice ale educației pentru familie;
- să reproducă conceptele cheie, teoriile de bază ce reflectă dezvoltarea cuplului şi a familiei;
- să cunoască principalele teorii privind educația pentru familie;
- să identifice problemele cuplului şi a familiei contemporane;
- să identifice particularitățile iubirii materne, paterne, fraterne şi a iubirii dintre două

persoane de gen opus;

- să identifice factorii, funcțiile, principiile şi valorile ce asigură funcționalitatea cuplului şi familiei în contextul emancipării de gen;
- să cunoască strategii şi tehnologii de educație familială şi educație pentru familie;
- să identifice tendințele moderne în domeniul dezvoltării cuplului, familiei şi educației pentru familie.

La nivel de aplicare:

- să determine restructurările contemporane care vizează familia;
- să analizeze paradigmele esențiale de studiere / cercetare a cuplului şi familiei;
- să compare paradigmele de educație pentru familie;
- să generalizeze tipurile de relații intrafamiliale, stilurile comportamentale în corelație cu tipul familiei;
- să analizeze dinamica funcțională a familiei;
- să elaboreze un proiect de cercetare a familiei;
- să elaboreze strategii şi tehnologii de educație pentru familie;
- să modeleze situații de dirijare (soluționare, aplanare, evitare, anticipare) a conflictelor familiale;
- să determine avantajele educației pentru familie în contextul emancipării de gen;
- să determine factorii ce destabilizează viața familiei;
- să elaboreze un plan de acțiuni de armonizare a familiei (din ipostaza de partener conjugal, diriginte, psiholog, etc.);
- să demonstreze că educația în familie şi educația familiei reprezintă factori importanți ai schimbărilor sociale.

La nivel de integrare:

- să estimeze caracterul relațiilor familiale în dependență de structura şi tipul familiei;
- să cerceteze diverse aspecte ale vieții de familie;
- să elaboreze programe de corecție/armonizare a relațiilor familiale;
- să aplice strategii şi tehnologii de educație în familie, pentru familie din perspectivă parentală şi a instituției de învățământ (şcoală, liceu etc.);
- să elaboreze seturi de recomandări privind educația pentru familie (pentru copii de diferite vîrste şi tineri);
- să acționeze eficient în echipă privind organizarea şi desfăşurarea educației pentru familie;
- să promoveze valorile culturii familiale, orientîndu-se spre studierea şi propagarea experienței progresiste în domeniul vizat.

III. Administrarea disciplinei

Codul disciplinei în planul de învăță-mînt	Anul predării	Semestrul	Numărul de ore			*Evaluarea*		Responsabil de disciplină
			Curs	Seminar	Laborator	Credite	Examen Colocviu Proiect	
	III	I	40	20				

IV. Tematica şi repartizarea orelor

Nr. d/o	Tema	Ore		
		Curs	Practice	Laborator
1.	Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică.	2		
2.	Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relaţiilor intrafamiliale.	4	2	2
3.	Profilul moral al relaţiilor interpersonale de gen şi căsătoria.	2	2	2
4	Particularităţile familiei în contextul emancipării de gen şi educaţia pentru familie.	4	2	
5.	Familia şi etapele dezvoltării ei ulterioare.	4	2	
6.	Climatul psihologic al familiei.	2	2	
7.	Familia şi copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educaţiei adulţilor.	2	2	2
8.	Conflictologia familială. Diagnostica şi corecţia relaţiilor familiale.	4	4	2
9.	Sexualitatea responsabilă, familia şi societatea.	4	2	
10.	Abordarea sistemică şi prospectivă a educaţiei pentru familie.	2	2	2
	Total	**30**	**20**	**10**

V. Obiective de referinţă şi conţinuturi

Obiective de referinţă	Conţinuturi
1	**2**
• Să identifice noţiunile: cuplu. căsătorie, căsnicie, familie; • să determine valoarea socială a familiei; • să caracterizeze evoluţia familiei: de la poligamie – la familia monogamă; • să descrie perioadele, etapele vieţii de familie în corelaţie cu dinamica funcţională a cuplului; • să determine funcţiile familiei; • să formuleze diferite abordări conceptuale privind educaţia pentru viaţa de familie; • să elaboreze cîteva strategii de educaţie pentru familie în contextul problematicii lumii contemporane.	**1. Problemele introductive. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică** Obiectul de studiu şi problemele educaţiei pentru familie. Definirea şi caracterizarea familiei ca celulă de bază a societăţii şi valoarea ei morală. Funcţiile familiei. Restructurări ale familiei contemporane. Perspective ale dezvoltării familiei în Republica Moldova. Evoluţia familiei: de la poligamie-la familia monogamă. Familia ca unitate educativă. Rolurile educative parentale. Rolul educativ al fratriei. Transmiterea familială a valorilor şi atitudinilor. Perioadele vieţii de familie: etapa iniţială, familia în aşteptarea copilului, vîrsta medie a căsniciei, vărsta matură. Educaţia pentru familie în contextul problematicii lumii contemporane. Educaţia adulţilor şi copiilor pentru viaţa privată.

1	2
• Să compare diverse viziuni, teorii şi concepţii privind dragostea; • să caracterizeze sentimentul de dragoste la diferite etape de vîrsta; • să interpreteze fenomenul sentimentalizării relaţiilor intrafamiliale; • să caracterizeze particularităţile de gen vizavi de sentimentul iubirii; • să explice miturile dragostei, corelîndu-le cu manifestările iubirii pripite şi a celei mature; • să argumenteze faptul că apropierea şi plăcerea sexuală reprezintă numai un component constitutiv al dragostei; • să interpreteze conceptul creştin despre familie şi dragoste; • să aplice tehnici de studiere a relaţiilor de dragoste.	**2. Dragostea – un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relaţiilor intrafamiliale** Dragostea – sentiment uman superior. Dragostea şi pasiunea. Dragoste şi sexualitate. Autoactualizarea în contextul emancipării de gen. Dragoste, curtoazie, căsătorie. Dragostea la diferite etape de vîrsta tînără şi dragostea matură. Sentimentalizarea relaţiilor intrafamiliale în societăţile moderne. Comunicarea şi relaţiile dintre genuri. Dragostea şi familia. Dragostea în contextul valorilor. Conceptul creştin despre familie şi dragoste.
• Să definească specificul relaţiilor interpersonale la vîrsta adolescentină, tînără şi matură; • să identifice profilul intelectual şi cel moral al relaţiilor interpersonale; • să determine particularităţile culturii conduitei în dragoste, curte , căsătorie; • să compare particularităţile de rol-sex în cuplu; • să interpreteze diferenţele masculin-feminin (biologice, fizice, psiho-logice, fiziologice, compor-tamentale); • să elaboreze un plan de acţiuni privind educaţia de gen (pentru familii cu copii de diferite vîrste); • să aplice tehnici de cercetare a culturii relaţiilor familiale.	**3. Profilul moral al relaţiilor interpersonale de gen şi căsătoria** Specificul relaţiilor interpersonale la vărsta adolescentină. Profilul intelectual şi cel moral al relaţiilor interpersonale dintre tineri. Cultura conduitei tinerilor în dragoste, curte şi căsătorie. Femeile şi feminitatea. Bărbaţii şi bărbăţia, masculinitatea. Demnitatea feminină şi cea masculină. Gen şi educaţie. Etica şi remodelarea comportamentului uman. Educaţia pentru familie şi armonizarea relaţiilor familiale.
• Să identifice particularităţile familiei tinere în contextul emancipării de gen; • să descrie începutul căsniciei; • să compare etapa iniţială a căsniciei cu familia tînără în aşteptarea copilului; • să stabilească factorii ce armonizează relaţiile familiale; • să determine factorii ce destabilizează căsnicia (viaţa familiei); • să relateze despre însemnătatea relaţiilor intime în viaţa familiei tinere; • să demonstreze necesitatea educaţiei sexuale în contextul emancipării de gen; • să promoveze cerinţele şi regulile igienei relaţiilor intime; • să stabilească interrelaţiile dintre onestitate, fidelitate şi responsabilitatea pentru partener şi copii în viaţa familiei; • să elaboreze un proiect de educaţie pentru familie în contextul emancipării de gen; • să aplice tehnici de cercetare a culturii de gen.	**4. Particularităţile familiei în contextul emancipării de gen şi educaţia pentru familie** Începutul căsniciei. Fapta iniţială a căsniciei şi familia tînără în aşteptarea copilului. Compatibilitatea soţilor: socială, psihologică şi sexuală. însemnătatea relaţiilor intime în viaţa familiei tinere. Igiena relaţiilor – intime. Profilaxia maladiilor sexual-transmisibile. Fidelitate. Onestitatea soţilor şi sentimentul responsabilităţii pentru partener şi copii. Esenţa şi conţinutul educaţiei pentru familie şi prin familie. Factorii ce armonizează relaţiile familiale şi depăşesc blocajele, factorii ce destabilizează relaţiile familiale.

1	2
• Să identifice particularităţile cuplului şi familiei la diferite etape de dezvoltare a acesteia (în dinamică); • să descrie conţinutul relaţiilor interpersonale în familia armonioasă şi familia dezarmonioasă; • să evalueze adaptabilitatea şi coeziunea familiei la diferite etape de vîrstă; • să elaboreze strategii, planuri de acţiuni pentru armonizarea relaţiilor familiale; • să aplice tehnici de studiere a familiei la diverse etape de evoluţie.	**5. Familia şi etapele dezvoltării ei ulterioare** Adaptabilitatea şi coeziunea familiei. Aspecte ale relaţiilor intrafamiliale la vîrsta medie şi matură a căsniciei. Distribuirea responsabilităţilor familiale şi realizarea rolurilor parentale. Relaţiile intrafamiliale şi apariţia nepoţilor. Relaţii intrageneraţionale. Rolurile şi influenţele educative în familia monoparentală, nucleară, cea extinsă, şi familia reconstituită. Conţinutul relaţiilor familiale în diverse tipuri de familii de armonizare a relaţiilor. Strategii şi tehnologii familiale la diferite etape de evoluţie a familiei.
• Să identifice particularităţile climatului psihologic familial; • să identifice normele şi principiile eticii familiale; • să determine rolul şi funcţiile partenerilor (soţului, soţiei) în crearea climatului psihologic al familiei; • să stabilească blocajele şi distorsiunile posibile în comunicarea soţ-soţie, copii-părinţi etc. • să estimeze caracterul relaţiilor familiale în dependenţă de tipul familiei; • să realizeze cercetări ştiinţifice a climatului psihologic familial din perspectivă interculturală; • să elaboreze tehnologii de educaţie a familiei.	**6. Climatul psihologic al familiei** Caracterizare generală. Particularităţile climatului psihologic familial. Tipuri de familii. Rolul femeii în crearea climatului familial. Mediul familial şi relaţiile intergeneraţionale şi intrageneraţionale. Copiii şi climatul psihologic. Familia armonioasă şi familia dezarmonioasă. Climatul psihologic în familiile mixte din perspectivă interculturală.
• Să identifice actorii educaţiei familiale şi funcţiile acestora; • să compare conţinutul şi formele educaţiei familiale din perspectiva dimensiunilor esenţiale: educaţia morală, educaţia intelectuală, educaţia tehnologică, educaţia estetică şi educaţia psihofizică; • să relateze despre evoluţia istorică a maternităţii, paternităţii şi fratriei; • să stabilească stilurile educative familiale; • să demonstreze interdependenţa dintre stilul comportamental şi cel educativ al părinţilor şi strategiile comportamentale ale copiilor; • să elaboreze un plan / proiect de colaborare familie-grădiniţă-şcoală; • să recomande metode, mijloace eficiente de educaţie familială; • să formuleze principii şi strategii de educaţie religioasă, economică, juridică, sexuală etc. în cadrul familiei; • să demonstreze că educaţia familială şi a familiei reprezintă un factor important al schimbărilor sociale; • să aplice diverse tehnici de studiere a relaţiilor părinţi-copii şi a educaţiei familiale.	**7. Familia şi copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane în contextul educaţiei adulţilor** Actorii (agenţii) educaţiei familiale. Evoluţii istorice ale mentalităţii şi a paternităţii. Figura maternă şi educaţia familială. Tatăl-agent al educaţiei familiale. Rolul educativ al fratriei. Pluralismul stilurilor educative familiale. Stiluri educative familiale şi integrarea socială a copiilor. Strategiile educative ale copiilor. Copilul actor al propriei educaţii. Strategii negociate. Metode şi mijloace eficiente de educaţie familială. Parteneriatul educaţional familie-grădiniţă-şcoală-comunitate. Educaţia familială – factor al schimbării sociale. Conţinutul şi formele educaţiei familiale din perspectiva celor cinci dimensiuni esenţiale: educaţie morală, educaţie intelectuală, educaţie tehnologică, educaţie estetică şi educaţie psihofizică.

1	2
• Să identifice cauzele, esența și mecanismul conflictelor familiale; • să caracterizeze conflictele soț-soție, părinți-copii etc.; • să determine particularitățile conflictelor interioare și a celor inter-personale; • să elaboreze programe de dirijare și profilaxie a conflictelor familiale; • să stabilească cauzele divorțului; • să elaboreze un cod deontologic de comportare a părinților după divorț; • să promoveze modele și valori comportamentale în conformitate cu cultura postfigurativă, cofigurativă, prefigurativă a mediului socio-cultural; • să aplice tehnici de studiere a conflictelor familiale.	**8. Conflictologia familială. Diagnostica și corecția relațiilor familiale** Cauzele, esența și mecanismul conflictelor familiale. Conflictele soț-soție și conflictele părinți-copii. Fenomenul geloziei și conflictele. Cultura comunicării și etica relațiilor familiale. Profilaxia conflictelor familiale. Arta de dirijare și soluționare a conflictelor familiale. Corecția relațiilor familiale. Divorțul și etica relațiilor după divorț. Profilaxia conflictelor și armonizarea relațiilor în familiile reconstituite. Copiii și părinții vitregi. Codul deontologic al familiei.
• Să identifice teoriile cu privire la gen și sexualitate; • să determine specificul achizițiilor psihologice ale identității sexuale în adolescență, corelîndu-le cu modalitățile de abordare a educației sexuale; • să interpreteze anatomia și fiziologia reproductivă în contextul sexualității responsabile; • să identifice tipurile de violență domestică; • să evalueze activitatea mass-media din perspectiva educației pentru familie; • să formuleze un ansamblu de principii morale în sfera relațiilor intime; • să promoveze avantajele unei familii armonioase și dezavantajele relațiilor extraconjugale; • să promoveze cultura relațiilor de familie; • să aplice tehnici de studiere a culturii de gen/sex; • să interpreteze consecințele perversiunilor sexuale.	**9. Sexualitatea responsabilă, familia și societatea** Delimitări conceptuale și teorii cu privire la gen și sexualitate. Excurs istoric asupra sexualității și educației sexuale. Specificul achizițiilor psihologice ale identității sexuale în adolescență. Aspectul psihopedagogic al socializării sexuale în contextul emancipării de gen. Anatomia și fiziologia reproductivă. Violența domestică: identificare și profilaxie. Sexualitatea responsabilă și crearea familiei. Drepturile omului. Codul familiei în Republica Moldova. Legislația familială.
• Să identifice bazele teoretice și metodologice ale educației pentru familie; • să analizeze Curriculumul EPF; • să determine aspectele educației pentru familie a copiilor de diferite vîrste; • să elaboreze modelul familistului, părintelui, partenerului eficient; • să argumenteze abordarea sistemică și prospectivă a EPF; • să elaboreze strategii și modele tehnologice de EPF; • să aplice tehnologiile de educație pentru familie diferențiat în dependență de vîrstă, gen; • să aplice tehnicile de studiere/cercetare a educației pentru viața de familie; • să aplice tehnici de studiere a raporturilor familiei cu diverse tipuri de agenți educaționali (biserica, școala, grădinița de copii, cartierul etc.); • să elaboreze un plan de familiarizare a tinerilor cu codul familiei; • să acționeze eficient în echipă privind realizarea educației pentru familie.	**10. Abordarea sistemică și prospectivă a educației pentru familie** Bazele teoretice și metodologice ale educației pentru familie. Modalități de abordare a educației pentru familie. Realizarea și apărarea drepturilor familiei în Republica Moldova. Educația pentru familie: experiențe, strategii, tehnologii. Modele de familişti și familii eficiente în cultura postfigurativă cofigurativă și prefigurativă. Valorile etern – umane și valorile familiale. Etica creștină și familia. Principii și modalități de educație a familiei. Mediul social: comunitatea, mass-media și familia. Paradigme esențiale de investigare a familiei.

VI. Activităţi practice

Nr.d/o	Tematica	Strategii de realizare
1.	Dragostea un sentiment uman superior. Sentimentalizarea relaţiilor intra-familiale. Profilul moral al relaţiilor interpersonale dintre tineri şi căsătorie.	Conversaţiile, problematizarea, eseul, referatele, dezbaterile, brainstorming-ul, studiul de caz.
2.	Particularităţile familiei în contextul emancipării de gen şi educaţia prin familie şi pentru familie.	Problematizarea, conversaţiile, brainstorming-ul,
3.	Climatul psihologic al familiei şi educaţia pentru familie.	Studiul de caz, discuţiile, jocul de rol, (simularea), sinectica.
4.	Familia şi copiii. Stiluri educative ale familiilor contemporane.	Problematizarea, dezbaterile, referatele, studiul de caz.
5.	Conflictologia familială.Diagnostica şi corecţia relaţiilor familiale.	Dezbaterile, modelarea, jocul de rol, conversaţia.
6.	Educaţia pentru familie în învăţământul preuniversitar.	Proiectul, programele, brainstorming-ul, dezbaterile, referatele.

VII. Evaluarea

Forme:evaluare sistematică/formativă; evaluare sumativă, colocviu.

Metode şi tehnici: chestionare orală, lucrări scrise, lucrări practice, scări de opinii, teste docimologice şi sociometrice, proiecte.

Sugestii aplicative

Realizarea obiectivelor stabilite şi a conţinutului cursului este posibilă prin aplicarea metodelor clasice şi a strategiilor de tip expozitiv-euristic, algoritmizat, evaluativ-situativ.

Accentul se va pune pe îmbinarea adecvată a metodelor clasice cu cele moderne.

Modalităţile de realizare a interacţiunii profesor-student vor fi: brainstorming-ul, sinectica, dialogul, reflexia, prelegerile clasice, prelegerile cu oponenţi, prelegerile-dezbateri şi aplicaţiile practice, „graficul T", agenda cu notiţe paralele, lectura, secvenţele contradictorii, scrierea liberă, graficul conceptual, discuţiile ghidate, controversa constructiva etc. Unele aplicaţii practice vor fi desfăşurate în grădiniţele de copii, şcolile şi liceele municipiului.

Evaluarea formativă de progres şi cea sumativă se vor realiza prin intermediul diferitor metode (orale, scrise, practice).

În procesul studierii disciplinei respective se pot aplica probe de control de tipul eseurilor, schiţelor, modelelor, tezelor.

Curriculumul cursului „Etica relaţiilor familiale"

I. Cadru conceptual

Cursul opţional "Etica relaţiilor familiale" are menirea de a completa şi aprofunda cunoştinţele studenţilor privind cultura şi valorile etice ale familiei.

La finele cursului studenţii vor şti:

- să identifice factorii şi valorile ce contribuie la formarea culturii moral-etice în relaţiile familiale şi educaţia copiilor;

- să determine blocajele în comunicarea şi relaţiile familiale;
- să proiecteze perspectiva funcţionalităţii cuplului şi a familiei din perspectiva etică.

II. Obiective generale(standarde-disciplinare)

Cursul opţional "Etica relaţiilor familiale" are caracter aplicativ şi valorifică în mod preponderent interdependenţa dintre pedagogie, sociologie, etică şi cultură.

Obiectivul major: formarea sistemului de valori, norme comportamentale şi promovarea lor în viaţa şi relaţiile familiale (de gen, intra- şi intergeneraţionale).

În acest context la finele studierii cursului studenţii vor fi capabili:

La nivel de cunoaştere:

- să definească conceptele de bază ale eticii familiale;
- să caracterizeze valorile culturii postfigurative, prefigurative şi cofigurative ale familiei;
- să descrie tradiţiile privind cultura relaţiilor familiale la moldoveni;
- să identifice elementele constitutive ale moralei familiale;
- să descrie elementele autoactualizării personalităţii prin prisma eticii şi educaţiei familiale;
- să identifice esenţa, cauzele, scenariul şi mecanismele de declanşare a conflictelor familiale;
- să reprezinte instrumentele de profilaxie şi dirijare a conflictelor familiale;
- să identifice coordonatele parteneriatului educaţional şi regulile de comportare a agenţilor/actorilor implicaţi în procesul vizat: copii, părinţi, pedagogi, manageri etc.

La nivel de aplicare:

- să utilizeze adecvat termeni din domeniul eticii familiale;
- să realizeze transferuri interdisciplinare pentru analiza culturii relaţiilor familiale;
- să interpreteze formarea unităţii dintre conştiinţa şi conduita morală în cadrul familiei;
- să deducă condiţiile optimizării comportării adulţilor şi copiilor în cadrul familiei şi în afara ei;
- să compare cerinţele cotidiene şi cerinţele eticii creştine faţă de conduita şi relaţiile familiale;
- să argumenteze necesitatea respectării normelor moral-etice în colaborarea familie-şcoală – comunitate;
- să alcătuiască un plan de acţiuni pentru a învăţa copiii să respecte normele moral-etice în cadrul familiei;
- să stabilească legături de tip logic şi axiologic între dimensiunile educaţiei familiale şi conţinuturile "noilor educaţii";
- să analizeze competenţele parentale privind educaţia copiilor în familia contemporană din perspectivă moral-etică;

- să determine cauzele, tipul şi mecanismul derulării conflictelor cu caracter distructiv în diada familie-şcoală.

La nivel de integrare:

- să elaboreze scala valorilor personale cu privire la viața de familie;
- să elaboreze o agendă cu recomandări pentru părinți privind formarea moral-spirituală a copiilor;
- să elaboreze un cod de reguli privind comportarea etică a familiei;
- să întocmească un cod al bunelor maniere pentru copii privind cultura intergenerațională;
- să elaboreze un proiect de autoperfecționare privind cultura vieții de familie;
- să aplice strategii de preîntîmpinare a conflictelor cu caracter distructiv în cadrul familiei;
- să elaboreze un proiect de educație a familiei privind formarea moral-spirituală a membrilor acesteia;
- să elaboreze un set de recomandări vizavi de comportarea partenerilor educaționali: familie, şcoală, comunitate;
- să realizeze cercetări ştiințifice cu tematica de cultură şi etică familială;
- să promoveze valorile culturii familiale în diverse medii de viață: cotidian, educațional.

III. Administrarea cursului opțional

Anul predării	Semestrul	Numărul de ore		Evaluarea		Responsabil de disciplină
		Teoretice	Practice	Credite	Examen Colocviu Proiect	
IV	VIII	16	14			

IV. Tematica şi repartizarea orelor

Nr. d/o	Tema	Ore	
		Curs	Practice
1.	Introducere în Etica familială. Sursele şi geneza eticii familiale.	1	1
2.	Conceptul creştin – idealul etic al educației familiale. Educația conflictului în contextul moralei creştine.	2	
3.	Esența, structura şi funcțiile moralei familiale. Modelul moral al părinților.	2	2
4.	Valorile educației morale şi etica comunicării familiale.	2	
5.	Cultura exteriorului şi etica relațiilor familiale.	1	2
6.	Autoactualizarea, autoobservarea şi autoeducația în cadrul familiei. Cultura conduitei.	2	2
7.	Etica comportamentului şi conflictele familiale.	2	2
8.	Etica educației familiale şi etica educației pentru familie.	2	2
9.	Esența şi coordonalele parteniriatului educativ din perspectiva etică.	1	1
10.	Codul deontologic al parteneriatului educațional.	1	2
	Total	**16**	**14**

V. Obiective de referinţă şi conţinuturi

Obiective de referinţă	Conţinuturi
1	2
• Să definească conceptul de morală şi cel de sistem etic; • să caracterizeze noţiunile şi categoriile eticii familiale; • să determine funcţiile eticii familiale; • să elaboreze scala valorilor personale cu privire la viaţa de familie	**1. Introducere în etica familială. Sursele şi geneza eticii familiale** Etica – ştiinţa filosofică ce studiază morala şi sistemele etice ce reglementează relaţiile interumane. Etica în raport cu ştiinţele antice şi contemporane. Etica în contextul valorilor. Caracterul diferenţiat al eticii. Obiectul eticii familiale. Noţiunile şi categoriile eticii familiale: normele conduitei etice, conştiinţa morală, convingerile morale, coeziunea familiei, integritatea ei, onoarea familiei, membrilor acesteia; demnitatea personală, onestitatea, autoritatea parentală, datoria şi responsabilitatea, înţelepciunea, compasiunea, tactul etc. Funcţiile şi principiile eticii familiale.
• Să descrie tradiţiile privind cultura relaţiilor familiale la moldoveni; • să deducă condiţiile optimizării comportării adulţilor şi copiilor în cadrul familiei; • să elaboreze strategii de cercetare etico-sociologică a relaţiilor familiale prin prisma eticii creştine	**2. Conceptul creştin – idealul etic al educaţiei familiale. Educaţia copilului în contextul moralei creştine** Idealul educaţional şi cultura relaţiilor familiale. Scurt excurs în etica familială. Chipul moral al părinţilor. Pedagogia populară şi conceptul creştin al educaţiei şi vieţii de familie. Dimensiunea moral-spirituală şi educaţia. Tradiţiile bunelor maniere. Preceptele biblice şi etica familială. Etica relaţiilor familiale prin prisma "noilor educaţii". Modele de cercetare aplicate în etica familială: observarea, chestionarea, intervievarea, studiul de caz, conversaţia, testarea etc. Strategii şi tehnologii de studiere şi cercetare etico-sociologică.
• Să identifice elementele constitutive ale moralei familiale; • să realizeze transferuri interdisciplinare pentru analiza culturii relaţiilor familiale; • să interpreteze formarea unităţii dintre conştiinţa şi conduita morală în cadrul familiei; • să elaboreze o agendă cu recomandări pentru părinţi privind formarea moral - spirituală a copiilor.	**3. Esenţa, structura şi funcţiile moralei familiale. Modelul moral al părinţilor** Morala ca mijloc special de formare a personalităţii umane. Morala familiei – ca componentă a conştiinţei general-umane. Morala familiei ca unitate de conştiinţă individuală a părintelui. Morala familiei ca sistem normativ Manifestarea esenţei moralei de familie prin interacţiunea funcţiilor ei: reglatoare, formativă, cognitivă, aplicativ – imperativă, motivaţională, comunicativă, de prognozare etc. Structura moralei familiale: - conştiinţa moralei adulţilor (cunoştinţele etice, concepţiile morale, convingerile, sentimentele morale, idealul moral); - conduita morală (comportamente şi instruire morală, autoeducaţia morală, relaţiile morale ale adulţilor cu semenii, copii, rudele, bunicii, vecinii etc.) Modelul etic al părinţilor (bunicilor). Rolul tradiţiilor populare în formarea morală a personalităţii în familie.
• Să caracterizeze morala şi valorile moral-etice familiale din perspectiva filosofică şi pedagogică; • să explice corelaţia: valori general-umane, valori naţionale şi valori personale în contextul educaţiei familiale; • să elaboreze un cod de reguli privind comportarea etică a familiei.	**4. Valorile educaţiei morale şi etica comunicării familiale** Esenţa filosofică a moralei. Esenţa şi scopul educaţiei morale în cadrul familiei. Valorile sociale şi finalităţile educaţiei morale. Valori şi modelele supreme ce stau la baza culturii familiale şi a educaţiei copiilor în cadrul acesteia. Morala şi moralitatea familiei. Dimensiunea spirituală a educaţiei morale în familie. Valorile universale (general-umane) şi valorile instrumentale în contextul relaţiilor familiale. Etica creştină în relaţiile şi comunicarea familială. Valorile naţionale şi familia.
• Să analizeze elementele constitutive ale culturii familiei; • să distingă particularităţile culturii postfigurative, prefigurative şi configurative în cadrul familiei; • să elaboreze un cod al bunelor maniere pentru copii privind cultura lor intergenerațională.	**5. Cultura exteriorului şi etica relaţiilor familiale** Elementele constitutive ale culturii familiei. Cultura exterioară şi cultura interioară (ecologia şi igiena sufletului).Cultura ţinutei adulţilor, copiilor în familie şi societate. Cultura postfigurativă, prefigurativă şi cofigurativă. ţinuta vestimentară. Cultura adresării. Cultura relaţiilor soţ-soţie. Cultura relaţiilor bunici-nepoţi. Cultura relaţiilor copii-părinţi. Primirea oaspeţilor. Cultura salutului, prezentării. Sărbătorile de familie şi etica relaţiilor între genuri şi generaţii. Etica aplicării sancţiunilor în cadrul familiei. Politeţea, amabilitatea, farmecul şi fascinaţia. Imaginea moral-etică a familiei.

1	2
• Să descrie elementele autoactualizării personalității prin prisma eticii şi educației familiale; • să alcătuiască un plan de acțiuni pentru a învăța copiii să respecte normele moral-etice în relațiile de gen; • să elaboreze un proiect de autoperfecționare privind cultura vieții de familie.	**6. Autoactualizarea, autoobservarea şi autoeducația în cadrul familiei. Cultura conduitei** Formarea sinelui ("Eu"-lui) şi elementele autoactualizării. Însemnătatea autoactualizării pentru formarea şi realizarea personalității viitorului familist. Rolul adulților/ părinților în educația şi autoeducația copiilor. Autoobservarea şi exemplul adulților în formarea culturii conduitei. Codul bunelor maniere al familiei moderne. Diferențierea şi reproducerea comportamentelor de gen/sex în familie. Funcția axiologică a educației familiale.
• Să identifice cauzele, esența, scenariul, mecanismele de declanşare a conflictelor familiale; • să reprezinte instrumentele de profilaxie şi dirijare a conflictelor familiale; • să remodeleze un conflict familial cu caracter distructiv în unul cu caracter constructiv; • să aplice strategii de preîntîmpinare a conflictelor cu caracter distructiv în cadrul familiei.	**7.Etica comportamentului şi conflictele familiale** Conflictologia, domeniu al cunoaşterii ştiințifice. Conflictologia familială: delimitări conceptuale. Cauzele, esența. Scenariul şi mecanismul conflictelor familiale.Conflictele constructive şi conflictele distructive în cadrul familiei. Consecințele conflictelor familiale. Conflictele intergenerației şi cele intragenerației. Situația de conflict şi conflictul (propriu-zis). Tipuri de conflicte. Arta dirijării conflictelor. Preîntîmpinarea conflictelor. Exersarea în virtuți.
• Să stabilească legături de tip logic şi axiologic între dimensiunile educației familiale şi conținuturile "noilor educații"; • să analizeze competențele parentale privind educația copiilor în familia contemporană; • să elaboreze un proiect de educație a familiei privind formarea moral-spirituală a membrilor acesteia.	**8. Etica educației familiale şi etica educației pentru familie** Idealul educațional şi familia. Etica educației familiale şi cultura civică. Comunicare şi educație familială. Blocajele de comunicare şi profilaxia lor. Profilul intelectual al relației şi comunicării familiale. Formarea profilului moral al copilului în cadrul familiei. Educația etică şi estetică în familie. Etica educației familiale în formarea unui mod sănătos de viață. Educația psihofizică şi a adulților: părinților, bunicilor. Etica relațiilor bunici-nepoți.
• Să analizeze drepturile omului şi ale copilului prin prisma eticii; • să argumenteze necesitatea respectării normelor moral-etice în colaborarea familie-şcoală-comunitate; • să elaboreze un set de recomandări vizavi de comportarea partenerilor educaționali: familie, şcoală, comunitate.	**9. Esența şi coordonatele parteneriatului educațional din perspectiva etică** Familia ca actor şi partener educațional. Coordonatele parteneriatului familie-grădiniță-şcoală-comunitate. şcoala ca partener educațional. Comunitatea ca partener educațional al familiei. Etica comunicării şi relațiile de colaborare în cadrul parteneriatului educațional. Regulile şi normele etice în relațiile copil-şcoală. Drepturile copilului şi respectarea lor în şcoală, familie, comunitate.
• Să identifice coordonatele parteneriatului educațional şi regulile de comportare a agenților/ actorilor educaționali: copii, părinți, pedagogi, manageri; • să determine cauzele, tipul şi mecanismul derulării conflictelor cu caracter distructiv; • să implementeze Codul deontologic al parteneriatului educațional.	**10.Codul deontologic al parteneriatului educațional** Comunicarea şi comportamentul agenților educaționali. Blocajele în parteneriatul educațional. Codul deontologic al parteneriatului educațional. Codul deontologic ca strategie esențială de profilaxie a conflictelor. Feed-back-ul în activitatea agenților educaționali. Codul deontologic al familiei. Cultura individului şi cultura societății. Drepturile copilului. Respectarea drepturilor omului şi ale copilului în familie şi societate.

Strategii de evaluare

Realizarea obiectivelor stabilite şi a conținutului cursului este posibilă prin aplicarea strategiilor de tip expozitiv-euristic, algoritmizat, evaluativ-stimulativ. Accentul se va pune pe îmbinarea adecvată a metodelor clasice cu cele moderne.

Modalitățile de realizare a interacțiunii profesor-student vor fi: prelegerile dialogul, prelegerile clasice, prelegerile cu oponenți, prelegerile-dezbateri şi aplicațiile practice. Aplicațiile practice vor fi desfăşurate în grădinițele de copii, şcolile şi liceele municipiului.

Ore practice

Nr. d/o	Tematica	Strategii de realizare
1.	Esența, structura şi funcțiile moralei familiale. Modelul moral al părinților.	Conversațiile, problematizarea, dezbaterea, brainstorming-ul, studiul de caz, eseul.
2.	Cultura exteriorului şi etica relațiilor familiale.	Demonstrarea schițelor/ crochiurilor, sinectica, referatele, dezbaterile, studiul de caz, modelarea situațiilor speciale, jocul de rol.
3.	Autoactualizarea, autoobservarea, autoeducația – element constitutiv de formare a personalității în cadrul familiei. Cultura conduitei şi codul bunelor maniere. Drepturile copilului.	Dezbaterile, modelarea, problematizarea, brainstorming-ul, referatele cu oponenți.
4.	Etica educației familiale şi etica educației pentru familie.	Metodele şi tehnicile de proiectare, stimularea, modelarea, dezbaterea, training-ul.
5.	Parteneriatului educațional din perspectivă etică.	Proiectarea, modelarea, training-ul, discuțiile.
6.	Codul deontologic al parteneriatului educațional familie-şcoală-comunitate.	Modelarea, jocul de rol, sinectica, tehnicile dezvoltării gîndirii critice.

Evaluarea

Exigențe:

- să cunoască teoriile, concepțiile, problemele teoretice şi metodologice ale eticii familiale;
- să elaboreze modelul moral al familiei şi părinților;
- să prezinte proiectul de studiere şi cercetare a familiei contemporane;
- să prezinte un cod deontologic al familistului eficient;
- să prezinte un cod deontologic al părintelui eficient,

Forme: evaluare sistematică/formativă; evaluare sumativă colocviu.

Metode şi tehnici: chestionarele orale, lucrările scrise, lucrările practice, scările de opinii, testele docimologice şi sociometrice.

Curriculumul cursului „Psihopedagogia familiei"

I. Cadru conceptual

Psihopedagogia familiei este o disciplină specializată în studiul aspectelor psihologice şi pedagogice ale familiei. Din perspectiva epistemologică psihopedagogia familiei se poate

considera: - ştiinţă umană (alături de celelalte ştiinţe care are ca obiect de studiu omul, activităţile lui), şcoala (studiază comunitatea umană la nivel microstructural); ştiinţă a comunicării (interacţiunea în cuplu, a membrilor familiei etc.). o ştiinţă socială analitică (studiază procesul întemeierii cuplului, familiei, formarea personalităţii umane în cadrul acesteia etc.); o ştiinţă a educaţiei (studiază teorii, principii, metode, modele ce vizează structura, dinamica şi armonizarea relaţiilor familiale).

II. Obiective generale (standarde disciplinare)

Disciplina "Psihopedagogia familiei" face parte din sistemul ştiinţelor educaţiei.

Se propune studierea disciplinei nominalizate la profilul "Pedagogie şi psihologie".

Psihopedagogia familiei ca disciplină are menirea să formeze la studenţi competenţe privind realizarea asistenţei psihopedagogice în problemele legate de educaţia copiilor prin optimizarea relaţiilor intrafamiliale şi a celor ce ţin de parteneriatul educaţional familie-şcoală-comunitate.

În acest context la sfîrşitul studierii disciplinei studenţii vor fi capabili:

La nivel de cunoaştere:

- să reproducă conceptele cheie şi definiţiile de bază ale psihopedagogiei familiei;
- să identifice particularităţile şi funcţiile cuplului şi a familiei;
- să analizeze teoriile de bază privind dezvoltarea cuplului şi a familiei;
- să determine problemele şi dificultăţile cuplului şi a familiei contemporane;
- să descrie particularităţile de gen/sex în corelaţie cu rolurile de soţ, soţie;
- să interpreteze tendinţele şi perspectivele dezvoltării cuplului şi a familiei contemporane;
- să analizeze condiţiile şi complexitatea factorilor ce influenţează dezvoltarea familiei în Republica Moldova.

La nivel de aplicare:

- să compare familia tradiţională (patriarhală) cu familia contemporană;
- să analizeze funcţiile familiei;
- să compare diverse tipuri de familie (după structură, stil, relaţional etc.);
- să stabilească particularităţile familiei armonioase;
- să stabilească cauzele şi particularităţile familiei dezarmonioase;
- să analizeze/compare dinamica funcţională a relaţiilor conjugale şi etapele dezvoltării familiei;
- să modeleze/soluţioneze conflicte familiale;
- să conştientizeze unicitatea şi complexitatea cuplului şi a familiei;

- să elaboreze strategii de diagnosticare şi consiliere a familiei dezarmonioase.

La nivel de integrare:

- să elaboreze programe/strategii de educaţie a familiei;
- să elaboreze strategii şi tehnologii de consiliere a familiei;
- să aplice strategii şi tehnologii de diagnosticare şi corecţie a relaţiilor familiale;
- să realizeze cercetări ştiinţifice în domeniul relaţiilor de familie, funcţionalităţii cuplului, familiei;
- să aplice metodologia cercetării cuplului şi familiei;
- să proiecteze planuri de acţiune şi modele de educaţie şi optimizare a relaţiilor familiale;
- să promoveze valorile etern-umane şi cele naţionale prin prisma educaţiei familiale.

III. Administrarea disciplinei

Anul predării	Semestrul	Numărul de ore			Evaluarea		Responsabil de disciplină
		Curs	Seminar	Laborator	Credite	Examen Colocviu Proiect	
V	I	30	30			Examen	

IV. Tematica şi repartizarea orelor

Nr. d/o	Tema	Ore	
		Curs	Practice
1.	Introducere în psihopedagogia familiei. Obiectul de studiu şi problemele psihopedagogiei familiei.	2	2
2.	Tipologii familiale şi restructurări ale familiei contemporane.	4	2
3.	Familia şi perspectiva dezvoltării ei în Republica Moldova.	2	2
4	Autoactualizarea personalităţii şi stabilirea relaţiilor dintre parteneri. Iubirea şi formele ei.	2	4
5.	Dinamica dezvoltării şi funcţionării cuplului şi a familiei.	4	2
6.	Particularităţile de gen şi rol/sex în cuplu şi familie.	2	2
7.	Climatul psihologic în familie.	2	4
8.	Educaţia familială ca reproducere a modelelor culturale şi a statutelor sociale.	4	4
9.	Conflictele familiale şi arta dirijării lor.	2	2
10.	Etica relaţiilor familiale.	2	2
11.	Educaţia pentru familie.	2	2
12.	Paradigme de bază şi strategii de cercetare a cuplului şi a familiei.	2	2
	Total	**30**	**30**

V. Obiective de referinţă şi conţinuturi

Obiective de referinţă	Conţinuturi
1	2
• Să identifice obiectul de studiu la psihopedagogia familiei; • să compare diferite abordări conceptuale; • să analizeze familia din perspectiva sociopsihopedagogică; • să evidenţieze structurile de tip familial în evoluţia lor socio-istorică.	**1. Introducere în psihopedagogia familiei. Obiectul de studiu şi problemele psihopedagogiei familiei** Definirea psihopedagogiei familiei ca ştiinţă şi disciplină de studiu. Caracterul teoretic şi aplicativ al psihopedagogiei familiei. Delimitări conceptuale. Categoriile de bază: iubirea, curtoazia, cuplul, căsătoria, familia. Familia din perspectivă sociopsihopedagogică. Evoluţia socio-istorică şi psihoemoţională a structurilor de tip familial: de la promiscuitate – la familia monogamă. Locul psihopedagogiei familiei în sistemul ştiinţelor educaţiei.
• Să identifice aspectele psiho-emoţionale caracteristice diferitor tipuri de cupluri şi familii; • să argumenteze mutaţiile în familia modernă şi contemporană; • să argumenteze avantajele şi dezavantajele familiei extinse şi nucleare; • să identifice experimentele neofamiliale.	**2. Tipologii familiale şi restructurări ale familiei contemporane** Tipologii familiale (J.Kellerhals; I.Mitrofan; Ă.Ăidemiller; E.Stănciulescu, L.Cuznețov). Tendinţe şi mutaţii în familia modernă (concubinajul, cuplul fără descendenţi, căsătoria deschisă, familia monoparentală, familia reconstituită). Experimente neofamiliale (semi-casnicia, pseudo-casnicia, uniunea homosexuală, grupul comunitar sexual, swingers). Precizări conceptuale şi studiu comparativ.
• Să interpreteze noţiunile de natalitate, divorţialitate, nupţialitate; • să determine situaţia socio-demografică a familiei în R. Moldova; • să analizeze condiţiile şi complexitatea factorilor ce influenţează dezvoltarea familiei în R. Moldova; • să analizeze familia din perspectiva gender, identificînd stereotipurile respective şi impactul lor asupra dezvoltării familiei în R. Moldova.	**3. Familia şi perspectiva dezvoltării ei în Republica Moldova** Situaţia socio-demografică a familiei (natalitatea, divorţialitatea, nupţialitatea). Condiţiile şi factorii ce influenţează dezvoltarea familiei. Familia în contextul social-economic al ţării. Codul familiei al Republicii Moldova. Dimensiunea şi structura familiei. Tipuri de familii. Tradiţii şi stereotipuri familiale. Familia din perspectiva gender (de gen) în Moldova. Stereotipurile de gen şi impactul lor asupra familiei. Perspectiva dezvoltării familiei în R. Moldova.
• Să determine particularităţile relaţiei de dragoste cu o persoană care se autoactualizează; • să identifice comportarea persoanelor ce manipulează în dragoste; • să analizeze funcţiile şi formele iubirii; • să propună soluţii de alegere a partenerilor; • să elaboreze un plan de autocunoaştere.	**4. Autoactualizarea personalităţii şi stabilirea relaţiilor dintre parteneri. Iubirea şi formele ei.** Personalitatea umană şi conştientizarea propriei valori. Autoactualizarea personalităţii şi iubirea. Stabilirea relaţiilor dintre parteneri. Iubirea şi tipurile ei. Funcţiile iubirii. Tipuri de parteneri. Raportul dintre dragoste şi căsătorie. Alegerea partenerului: teorii, factori, motivaţii. Teoria filtrului în alegerea partenerului. Autocunoaşterea, autoactualizarea şi autorealizarea personalităţii în cuplu şi familie. Miturile iubirii.
• Să analizeze dinamica funcţională a cuplului şi ciclurile vieţii de familie; • să determine factorii ce influenţează dezvoltarea familiei; • să deducă particularităţile familiei armonioase; • să diferenţieze diverse etape din viaţa familiei; • să determine crizele vieţii de familie; • să elaboreze strategii de stabilizare a căsniciei.	**5. Dinamica dezvoltării şi funcţionării cuplului şi a familiei** Dinamica funcţională a cuplului şi ciclurile vieţii familiale. Factorii externi şi cei interni ce influenţează dezvoltarea familiei. Cuplul fără copii. Cuplul în aşteptarea copilului. Familia cu copiii preşcolari. Familia cu copiii de vîrstă şcolară. Cuplul părăsit de copii. Stadiul văduvii. Raportul între cooperare şi conflict pe parcursul evoluţiei familiei. Crizele vieţii de familie. Factori destabilizatori ai căsniciei.

1	2
• Să determine diferenţele de gen şi rol; impactul acestora asupra vieţii conjugale; • să modeleze relaţiile partenerilor conjugali în baza de complementaritate şi egalitate; • să promoveze valorile contemporane în simbioză adecvată cu cele tradiţionale.	**6. Particularităţile de gen şi rol/sex în cuplu şi familie.** Familia din perspectiva gender. Particularităţile de rol/sex în cuplu şi familie. Diferenţele masculin-feminin (biologice, fizice, fiziologice, comportamentale). Trebuinţele şi aşteptările conjugale ale bărbatului şi femeii. Modelul tradiţional al familiei şi particularităţile de rol/sex. Modelul actual al familiei şi particularităţile de rol/sex şi cel complementar. Roluri patologice. Perversii morale şi sexuale.
• Să identifice condiţiile creării climatului psihologic pozitiv al familiei; • să prognozeze conţinutul şi evoluţia relaţiilor interfamiliale; • să elaboreze modele de relaţii constructive soţ-soţie, copii-părinţi, bunici-nepoţi.	**7. Climatul psihologic în familie** Condiţiile creării climatului psihologic pozitiv. Compatibilitatea materială. Experienţa premaritală a partenerilor. Intercunoaşterea şi intercomunicarea partenerilor conjugali. Stiluri de comunicare familială. Blocaje de comunicare în familie. Relaţiile soţ-soţie, copii-părinţi. Rolul soţiei şi a soţului în crearea climatului moral. Relaţia bunici-nepoţi.
• Să analizeze dimensiunile şi coordonatele educaţiei familiale; • să determine conţinutul, formele şi metodele educaţiei copiilor în familie; • să diferenţieze modelele culturale şi statutele sociale perpetuate de familie; • să explice rolul mamei, tatălui în educaţia familiei.	**8. Educaţia familială ca reproducere a modelelor culturale şi a statutelor sociale** Educaţia copiilor în familie. Transmiterea familială a valorilor şi atitudinilor. Reproducerea modelelor culturale şi a statutelor sociale. Stiluri educative ale familiilor contemporane. Tatăl-agent al educaţiei. Rolul mamei în educaţia copiilor. Rolul educativ al fratriei. Dimensiunile şi coordonatele educaţiei familiale.
• Să stabilească cauzele conflictelor familiale; • să analizeze mecanismele conflictelor părinţi-copii; soţ-soţie; • să definească violenţa domestică; • să caracterizeze conflictele din cauza geloziei, infidelităţii; • să elaboreze strategii şi programe de profilaxie a conflictelor familiale.	**9. Conflictele familiale şi arta dirijării lor** Nivelurile relaţiilor conjugale. Situaţia de conflict şi conflictul. Cauzele conflictelor familiale. Mecanismul de declanşare a conflictelor familiale. Conflictul constructiv. Conflictul distructiv. Elementele constitutive ale conflictului familial. Conflictele soţ-soţie; copii-părinţi. Gelozia. Infidelitatea. Divorţul. Stiluri şi relaţii distorsionate. Strategii de dirijare şi soluţionare a conflictelor familiale. Violenţa domestică.
• Să analizeze cultura conduitei familiei în corelaţie cu tradiţiile bunelor maniere; • să caracterizeze normele morale ce reglementează comportamentul membrilor familiei; • să identifice cerinţele bioeticii şi ontopsihologiei vizavi de etica relaţiilor familiale.	**10. Etica relaţiilor familiale** Cultura conduitei şi tradiţiile bunelor maniere. Normele morale, etice şi spirituale ca forme de reglementare a comportamentului membrilor familiei. Cultura comunicării familiale. Cultura ţinutei. Cultura exteriorului şi a vestimentaţiei. Poluarea morală şi degradarea personalităţii prin prisma bioeticii şi ontopsihologiei.
• să determine scopul, obiectivele şi conţinutul educaţiei pentru familie; • să elaboreze un plan de educaţie familială; • să elaboreze un program de educaţie pentru familie a adolescenţilor.	**11. Educaţia pentru familie** Locul şi rolul instituţiei de învăţământ şi a familiei în educaţia copilului. Educaţia pentru familie prin prisma “noilor educaţii”. Pregătirea copiilor şi adolescenţilor pentru viaţa de familie. Informarea psihopedagogică şi educarea părinţilor. Strategia inductivă şi cea deductivă în educaţia părinţilor. Metode şi forme de educaţie a copiilor şi adolescenţilor.

1	2
• Să aplice metodologia cercetării cuplului şi a familiei; • să interpreteze conținutul teoriilor respective; • să determine valoarea formativă a modelelor de cercetare a cuplului familiei; • să proiecteze perspective şi strategii de cercetare a cuplului şi familiei.	**12. Paradigme de bază şi strategii de cercetare a cuplului şi a familiei** Metodologia cercetării cuplului şi a familiei. Cercetarea cuplului şi a familiei din perspectiva sociologiei constructiviste (P.Berger, Luckmann, P.Bourdieu, E.Stănciulescu etc.); din perspectiva sistemelor reprezentative (Ă. Ăidemiller); din perspectiva abordării holiste (Kantor, Lehr); teoriei evoluționiste şi din perspectiva psihologiei sănătății (I.Matarazza).

Sugestii aplicative

Realizarea obiectivelor stabilite şi a conținutului cursului este posibilă prin aplicarea metodelor clasice şi a strategiilor inductive/deductive, expozitiv-euristice, algoritmizate şi cele evaluativ-situative.

Accentul se va pune pe îmbinarea adecvată a metodelor clasice cu cele moderne, pe tehnicile de dezvoltare a gîndirii critice: brainstorming-ul, sinectica, dialogul, reflexia, prelegerile clasice, prelegerile cu oponenți, prelegerile-dezbateri şi aplicațiile practice, graficul „T", agenda cu notițe paralele, lectura intensivă, secvențele contradictorii, scrierea liberă, graficul conceptual, discuțiile ghidate, controversă constructivă etc.

Unele aplicații practice vor fi desfăşurate în grădinițele de copii, şcolile şi liceele municipiului.

Evaluarea formativă de progres şi cea sumativă se vor realiza prin intermediul diferitor metode (orale, scrise, practice).

În procesul studierii disciplinei respective se pot aplica probe de control de tipul eseurilor, schițelor, modelelor, tezelor.

Referințe bibliografice

1. Allport, G., Structura şi dezvoltarea personalității, Bucureşti, 1981.
2. Arhip A., Papuc, L., Noile educații – imperative ale lumii contemporane, Chişinău, 1996.
3. Bunescu Gh., Educația părinților – strategii şi programe, Chişinău, 1986.
4. Bodrug V., Saca S., etc. I. Gender şi educație: note de curs, Chişinău, 2001.
5. Bîrzea, C., Arta şi ştiința educației, Bucureşti, 1998.
6. Ghebos, A, Psihologia însuşirii personalității, Chişinău, 1986.
7. Gîlcă, B., coord..,Manual de educație pentru viața de familie (Universitatea "J.,Hopkins", S.U.A., Ed. II, Chişinău, 2002.
8. Cuznețov L., Etica educației familiale, Chişinău, 2000.

9. Cuznețov L., Intercomunicarea familială. Modalități de soluționare a conflictelor "adolescenți-părinți", Chişinău, 1997.
10. Cuznețov, L., Dimensiuni psihopedagogice şi etice ale parteneriatului educațional, Chişinău, 2002.
11. Debesse, M., (sub red.) Psihologia copilului, Bucureşti, 1970.
12. From, E., Texte alese. Arta de a iubi, Bucureşti, 1983.
13. Guțu, Vl., Obiectivele educaționale: clarificări conceptuale şi metodologice; în revista "Didactica -PRO", nr.6, 2001, p. 34 – 42.
14. Granaci, L., Granaci M., Cuznețov L., ş.a. Dragostea, viața, familia, Chişinău, 2000.
15. Joița, E., Educația cognitivă, Iaşi, 2002.
16. Joița, E., Eficiența instruirii, Bucureşti, 1998.
17. Grebenicov, I., Etica şi psihologia vieții de familie, Chişinău, 1986.
18. Ionescu, A., Psihologia familiei. Normalitatea şi psihopatologia familială, Bucureşti, 1985.
19. Mândâcanu, V., Etica pedagogică, Chişinău, 2000.
20. Mândâcanu, V., Bazele tehnologiei şi măiestriei pedagogice, Chişinău, 1997.
21. Mitrofan, I., Mitrofan, N., Familia de la A…la Z, Mic dicționar al vieții de familie, Bucureşti, 1991.
22. Mitrofan I., Ciupercă C. Incursiune în psihosociologia şi psihosexologia familiei. Bucureşti, 1998.
23. Narly, C., Pedagogie generală, Bucureşti, 1996.
24. Nicola, I., Tratat de pedagogie şcolară, Bucureşti, 1996.
25. Pâslaru, V., Principiul pozitiv al educației, Chişinău 2003
26. Piajet J., înțelepciunea şi iluziile filosofiei, Bucureşti, 1970.
27. Rousseau, J.-J.Emil sau despre educație (traducere Gh.Adamescu) ed., a 2-a, Bucureşti, 1956.
28. Rogojină, D., Promovarea coerentă a valorilor în cadrul instituțiilor de învățământ, Chişinău, 1995.
29. Rădulescu S. Sociologia şi istoria comportamentului sexual "deviant", Bucureşti, 1997.
30. Silistraru N., Dinamica şi funcționalitatea dimensiunilor educației, Chişinău, 2002.
31. Silvestru, A., Cunoaşte-te pe tine însuți, Chişinău, 1983.
32. Stănciulescu, E., Sociologia educației familiale,2 volume, Iaşi, 2002.
33. Şoitu, L., Comunicare şi educație, Ed., "Spiru Haret", Iaşi, 1996.
34. Țapa, I., Sociologia educației permanente, Bucureşti, 1973.
35. Zlate, M., Psihologia la răspîntia mileniilor, Iaşi, 2001.
36. Voinea, M., Sociologia familiei, Universitas, Bucureşti, 1993.
37. Айзенк, Ганс, Язык счастья, Москва.,2002.
38. Афанасьева Т.М., Семья, Москва, 1988.
39. Берн Э. Транзакционный анализ и психотерапия. Санкт-Петербург, 1994.

40. Гитин В.Г. Антология. Мужчина и женщина, Москва, 2003.
41. Гребенников И., Основы семейной жизни, Москва,1971.
42. Ивин Е. (пед.). Философия любви. Москва,1990.
43. Козлов Н., Истинная правда или учебник для психолога по жизни, Москва, 2000.
44. Ковалев С., Азбука семейной жизни, Москва,1989.
45. Курпатов А., Что хочет женщина, что может мужчина (Тайны мужской и женской психологии), Санкт-Петербург, 2003.
46. Курпатов А., Красавица и чудовище / Тайны мужской и женской психологии, Санкт-Петербург,2003.
47. Леви Вл. «Семейные войны», Москва, 2003.
48. Подласый П. Педагогика, 2 т., Москва, 2002.
49. Простомолотов В. Гигиена и тайны души, Москва,1992.
50. Психология семьи, Хрестоматия. Самара, 2002.
51. Столяренко Л..Д., Педагогика, Ростов-на-Дону, 2000.
52. Шмелев А., Острые углы семейного круга, Москва,1986.
53. Эйдемиллер Э.Г., В.Юстицкас, Психология и психотерапия. семьи, Санкт-Петербург,1999.

Anexa 16

PROGRAM FORMATIV PENTRU PĂRINȚI
ŞCOALA PENTRU PĂRINȚI "CULTURA TOLERANȚEI ÎN CADRUL FAMILIEI"

Obiectivul major:

- Familiarizarea părinților cu elementele constitutive ale comportamentului tolerant prin prisma valorilor morale;
- Conştientizarea stilului relațional, comportamental şi educativ al familiei tolerante;
- Perfecționarea capacităților de autocunoaştere, autoanaliză şi autoapreciere în corelație cu atitudinea pozitivă față de sine şi față de alte persoane.

Formele de organizare: şedințe, training-uri, mese rotunde, discuția-panel, conferințe teorico-practice, ateliere de creație etc.

Metodele aplicate: referate, comunicări, convorbiri, brainstorming-ul, sinectica, discuții, analiza comparată, studiul de caz, posterul, portofoliul familiei, lectură independentă, lectură dirijată etc.

Nr. de ord.	**Obiective de referință:**	**Conținuturi:**
1	**2**	**3**
I	• să conştientizeze că sentimentul propriei demnități va contribui la formarea respectului față de sine şi față de alte persoane (membrii familiei); • să elaboreze un program de acțiuni pentru sine şi întreaga familie privind cultura toleranței; • să interpreteze cultura toleranței în cadrul familiei şi respectarea drepturilor omului.	1. **Sentimentul propriei valori, familia şi cultura toleranței** Respectul de sine şi sentimentul demnității umane – factor hotărîtor în formarea culturii toleranței şi educația familială. Cultura familiei tolerante. Imaginea de familie şi părinte ce posedă cultura toleranței.
II	• să cunoască particularitățile autoactua-lizării şi elementele constitutive a comportamentului tolerant; • să examineze funcțiile familiei şi aspectele vieții familiale prin prisma comportamentului tolerant; • să elaboreze o agendă cu sfaturi pentru familie privind armonizarea relațiilor familiale.	2. **Toleranța: umanism şi autoactualizare. Toleranța ca valoare şi virtute** Armonizarea relațiilor familiale şi cultura toleranței. Unitatea dintre conştiință şi conduita morală din perspectiva limitelor toleranței.

1	2	3
III	• să deducă avantajele comportamentului tolerant în relațiile de gen (în propria familie); • să stabilească limitele toleranței în cultura de gen a familiei (bunic-bunică, soț-soție, frate-soră etc.); • să proiecteze strategii de optimizare a relațiilor de gen din perspectiva unui comportament tolerant.	3. **Educația de gen şi cultura toleranței** Relațiile de gen: bărbat tolerant şi femeie tolerantă. Limitele toleranței în cultura de gen a familiei.
IV	• să identifice trăsăturile ce denotă toleranță la membrii familiei: mamă, tată, copii, bunici etc.; • să elaboreze un model al familiei tolerante; • să întocmească o listă a frazelor ce încurajează conduitele tolerante în cadrul familiei.	4. **Educația familială şi relațiile copii-părinți prin prisma conduitei tolerante** Conduita civilizată în familie şi comportamentul tolerant. Stilul educativ şi comportamental al familiei tolerante.
V	• să identifice trăsăturile unei personalități intolerante (mamă, tată, bunic, bunică, copii etc.); • să stabilească situațiile şi cazurile din interiorul familiei dificile care trebuiesc tolerate; • să stabilească limitele a ceea ce nu se poate tolera.	5. **Intoleranța – element constitutiv al inculturii umane** Trăsăturile unei personalități intolerante. Părinți intoleranți – copii intoleranți. Intoleranța în cazul unui comportament amoral. Intoleranța şi sănătatea omului.
VI	• să distingă dimensiunile educației din perspectiva valorilor personale, naționale şi universale; • să caracterizeze/compare empatia, tactul, bunăvoința şi toleranță; • să elaboreze un cod de norme/reguli etice privind cultura toleranței în familie.	6. **Educația interculturală – calea de la particularitatea valorilor spre universitatea acestora** Cultura intercomunicării: de la familie – la comunitate. Empatie, tact, bunăvoință şi toleranță în relațiile interetnice.

Chestionar de evaluare şi autoevaluare

Proba de evaluare "Familia noastră posedă cultura toleranței?"

1. Te consideri o personalitate tolerantă? De ce? (argumentează)
2. Enumără formele de manifestare a toleranței în cadrul familiei.
3. Numeşte trăsăturile partenerului (soț/soție) ce țin de cultura toleranței.
4. Cine din părinți este mai tolerant?

5. Care sunt criteriile unui comportament tolerant (în cadrul familiei)?
6. Ce manifestări a ființei umane nu pot fi tolerate? De ce?
7. De ce cultura moral-etică a familiei serveşte fundament al formării personalității tolerante?
8. Ce atitudine au părinți față de alte naționalități/culturi?
9. Poți spune ferm că părinții tăi posedă cultura toleranței? Argumentează.
10. Există în familia ta un cod etic (ce ar include şi cultura toleranței) care se respectă de toți membrii familiei?

Bibliografie selectivă:

1. Andrei, Petre, Filosofia valorii, Editura Polirom, Iaşi, 1997.
2. Antonesei, Liviu, O introducere în pedagogie. Dimensiunile axiologice şi transdisciplinare ale educației, Editura Polirom, Iaşi, 2002.
3. Berger, Peter; Luckmann, Thomas, Construirea socială a realității, Editura Univers, Bucureşti, 1999.
4. Cuznețov, Larisa, Etica educației familiale, Editura ASEM, Chişinău, 2000.
5. Cuznețov, Larisa, Dimensiuni psihopedagogice şi etice ale parteneriatului educațional, Editura UPS "Ion Creangă", Chişinău, 2000.
6. Cristea, Sorin, Fundamentele ştiințelor educației. Teoria generală a educației, Litera Educațional, Chişinău, 2003.
7. Durkheim, Emile, Educație şi societate, EDP, Bucureşti, 1980.
8. Goraş-Postică, V. (coord.), Educație interculturală în Republica Moldova, Editura ARC, Chişinău, 2004.
9. Mândâcanu Virgil, Etica pedagogică, Editura UPS "I.Creangă", 2000.
10. Mândâcanu Virgil, Etica comportamentului moral, Editura Presa Universitară Română, Timişoara, 2003.
11. Pâslaru, V., Principiul pozitiv al educației, Editura "Civitas", Chişinău, 2003.
12. Stănciulesu, E., Sociologia educației familiale, Vol.I şi II; Collegium, Polirom, Iaşi, 2002.
13. Silistraru, N., Etnopedagogie, Ed. USM, Cjişinău, 2003.
14. Toffler, Alvin, Şocul viitorului, Editura Politică, Bucureşti, 1973.
15. Toffler, Alvin, Al treilea val, Editura Politică, Bucureşti, 1983.
16. Голерова О.А. Исследование внутренних детерминант формирования социальной толерантности (стр.88-89). Материалы международной конференции "Этнопсихологические и социокультурные процессы в современном обществе".

Anexa 17

OPINIILE CADRELOR DIDACTICE IMPLICATE ÎN EXPERIMENTUL PEDAGOGIC (prelucrare statistică în %)

Nr. de ord.	Numărul subiecților → / Întrebări opinii ↓	Treapta învățământului						Rețea de cunoaș-tere 11	Total 139
		preşcolar 16	primar 24	gimnazial 36	liceal 27	colegii 18	superior 7		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
I. EVALUAREA CALITĂȚII CURRICULUMULUI EF									
1.	**Opiniile dvs. cu privire la obiectivele curriculare:**								
	- sunt clar şi accesibil formulate;	88	87,5	92	89	94,4	86	82	83
	- sunt adecvate vîrstei;	93	92	94	85	83	71,4	91	82
	- obiectivele de referință au un grad sporit de operaționalitate;	88	96	97,2	81,4	78	71,4	73	81,3
	- reflectă tipul de schimbări pe care trebuie să le proiecteze pedagogul, precizînd ce i se solicită copilului, elevului, studentului, părintelui;	81	83,3	86	96,2	89	86	82	80
	- să fie incluse obiectivele-standard şi în varianta finală a curriculumului;	32	37,5	30,5	-	-	85	73	28
	- este oportună centrarea curriculumului pe obiective;	100	96	97,2	96,3	94,4	100	55	93,5
2.	**Opiniile dvs cu privire la conținuturile propuse:**								
	- admit flexibilitatea procesului EF;	93	92	97,2	96,2	94,4	86	64	92,1
	- asigură realizarea obiectivelor proiectate;	88	96	92	96,2	83,3	100	82	91,3
	- asigură realizarea inter- şi transdisciplinarității;	93	96	100	100	94,4	100	82	96,4
	- determină schema logică de desfăşurare a activității de formare a individului;	100	96	89	92,5	89	86	73	91
	- promovează valorile general-umane, naționale şi familiale;	100	100	97,2	96,2	94,4	100	91	97,1
	- sunt corelate cu conținutul *noilor educații*;	56,2	71	75	74	89	100	73	75
	- asigură formarea competențelor la nivel de cunoaştere, aplicare şi integrare;	100	96	97,2	96,2	94,4	100	82	96
	- unele conținuturi din treapta învățământului preşcolar (modulele: Respectul față de sine; Etica creştină) sunt prea complicate;	44	25	55	30	28	86	36,3	27,3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3.	**Arătați punctele forte ale Curriculumului EF**								
	- obiectivele formulate exact;	100	87,5	92	96,2	83,3	100	82	91,4
	- accentul pe formarea competențelor;	56	67	81	92	86,3	100	91	92
	- prezența sugestiilor metodologice;	100	100	97,2	92,5	39	100	82	88,4
	- prezența instrumentarului tehnologic de formare-educare-evaluare pentru fiecare vîrstă;	88	92	94	92,5	56	100	72	87,8
	- include curriculumul pentru părinți;	100	100	97,2	92,5	17	71,4	91	85
	- deontologia parteneriatului educațional;	88	87,5	67	59,2	11,7	71,4	82	65,4
	- asigură coerența și continua-rea procesului EF la toate treptele învățămîntului.	93,2	97,2	92	86,4	92,5	89	86	91
4.	**Neajunsuri, dificultăți în procesul implementării Curriculumului EF**								
	- insuficiența materialelor didactice pentru realizarea conținuturilor EF;	88	87,5	92	85	83,3	43	64	83,4
	- implicarea slabă, insuficien-tă a psihologilor școlari;	-	71	39	11,1	-	45,4	-	40
	- lipsa unui manual de pedagogie a familiei;	100	87,5	67	74	33,3	86	82	73,4
	- implicarea insuficientă a taților în activitatea școlilor pentru părinți;	56	45	33	41,6	53	-	59	41,1
II. EVALUAREA FUNCȚIONĂRII SISTEMULUI ŞI PROCESULUI EF									
5.	**Opiniile dvs. cu privire la funcționarea Sistemului și procesului EF**								
	- instituția de învățămînt asigură coordonarea activităților EF;	32	46	81	89	39	100	100	68
	- este binevenită implicarea planului nonformal;	92	93	97,2	96,2	86	94,4	64	92,1
	- foarte importantă este implicarea paralelă a părinților în activitățile EF;	93,7	91,6	94,4	96,2	39	-	91	71,2
	- să fie susținut, promovat și dezvoltat proiectul Sistemului EF;	88	96	94	100	89	100	72	94,2
	- să fie instituită o instituție care ar coordona problemele legate de educația, ocrotirea și cercetarea familiei;	69	83,3	92	92,5	83,3	86	82	86
	- să fie elaborate ghiduri, manuale cu privire la educația familiei;	100	96	92	100	61	100	72	91,4
	- să se implice mai activ instituțiile de învățămînt în crearea rețelelor educative de cunoaștere și formare în domeniul EF.	32	46	81	89	39	100	100	68

Anexa 18

I. ANALIZA COMPARATIVĂ A ATITUDINILOR VALORICE ŞI AXIOGRAMELE

Numărul subiecţilor	Variabile	Eşantion experimental				Eşantion de control			
		Constatare	%	Verificare	%	Constatare	%	Verificare	%
56	1	9	16	-	-	5	8,9	4	7,1
	2	7	12,5	-	-	8	14,1	4	7,1
	3	5	8,9	-	-	4	7,1	3	5,4
	4	1	1,8	-	-	2	3,5	8	14,2
	5	7	12,5	21	37,5	6	11	8	14,2
	6	6	11	13	23,2	7	12,5	9	16
	7	7	12,5	4	7,1	6	11	5	9
	8	3	5,3	18	32,2	2	3,5	1	2
	9	4	7,1	-	-	7	12,5	5	9
	10	-	-	-	-	2	3,5	5	9
	11	4	7,1	-	-	5	8,9	2	3,5
	12	3	5,3	-	-	2	3,5	2	3,5
Total:	**12**	**56**	**100**	**56**	**100**	**56**	**100**	**56**	**100**

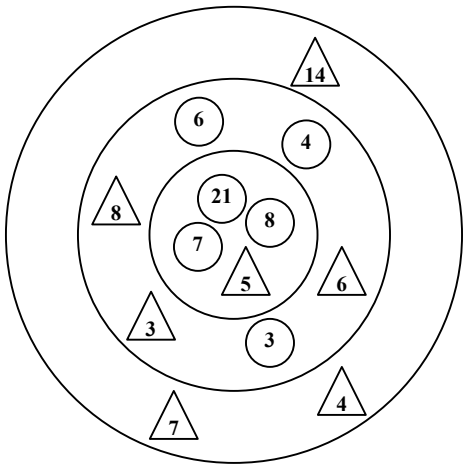
II. AXIOGRAMELE

Matricea valorilor:

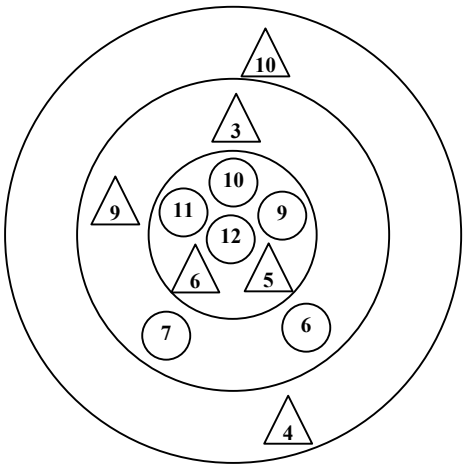
Cifrul trăsăturilor de personalitate		şi a orientărilor valorice:	
1.Bunătate	17.Sănătate	1.Activitate/profesie interesantă	13.Orientare spre un înalt profesionalism
2.Tact	18.Înțelepciune	2.Prieteni interesanți	14.Mod sănătos de viață
3.Empatie	19.Orientare de principiu	3.Prieteni bogați	15.Profesionist bun
4.Curaj	20.Cordialitate	4.Familie armonioasă	16.Familie care îl va susține în activitatea profesională
5.Perseverență	21.Raționalism	5. Profesie bănoasă	17.Viața demnă de Om
6.Voință	22.Originalitate	6.Viață asigurată din punct de vedere economic	18.Orientare spre valorile general-umane
7.Independență	23.Sensibilitate	7.Tendință spre frumos	
8.Practicism	24.Delicatețe	8.Dragoste	
9.Vivacitate	25.Asiduitate	9. Relații folositoare	
10.Încredere în sine	26.Familist bun	10.Maniere frumoase, conduită etică	
11.Ageritate		11.Orientare spre autoperfecționare	
12.Eficient în afaceri		12.Stimă din partea oamenilor	
13.Creativitate			
14.Inteligență			
15 Optimism			
16.Responsabilitate			

Semne convenționale: ○ – trăsături de personalitate
△ – orientări valorice

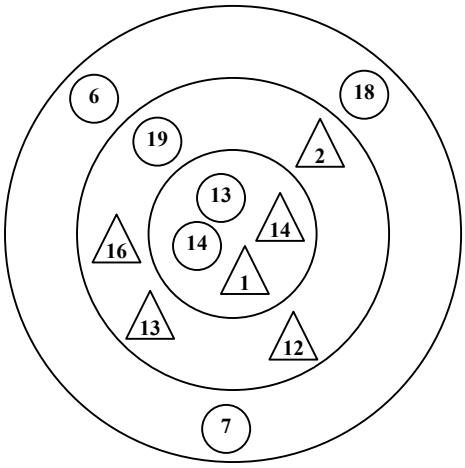
a) Experimentul de constatare

1. Pragmaticul

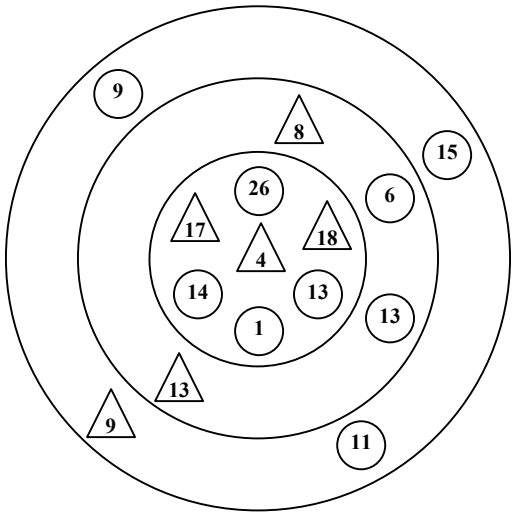

2. Afaceristul

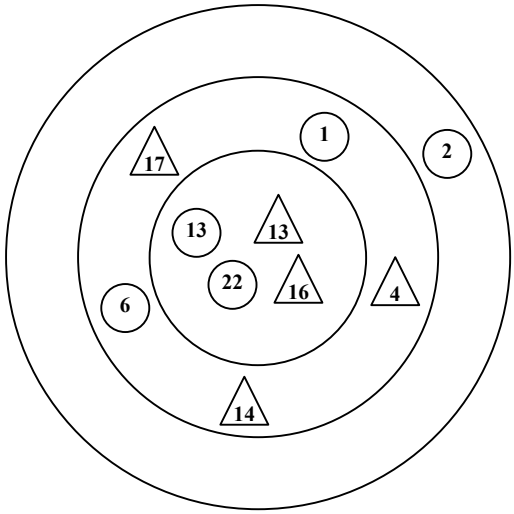

3. Profesionistul

b) Experimentul de verificare

1. Tipul armonios

2. Tipul creativ

Anexa 19

Rezultatele detaliate ale prelucrării statistice

I. Statistica investigației pedagogice ce reflectă acumularea punctajului

Nr. de ordine	Treapta învățământ.	Mediul de reședință	Variabele (itemi)	Nr. de subiecți	Eșantion experimental								Eșantion de control							
					Experiment de constatare				Experiment de verificare				Experiment de constatare				Experiment de verificare			
					Punctaj				Punctaj				Punctaj				Punctaj			
					3	2	1	TOTAL	3	2	1	TOTAL	3	2	1	TOTAL	3	2	1	TOTAL
1	Primar	Urban	7	60	264 36,8	294 41,0	159 22,2	717 100	510 52,6	420 43,3	40 4,1	970 100,0	246 36,2	272 40,1	161 23,7	679 100,0	270 38,0	286 40,3	154 21,7	710 100
2		Rural	7	60	249 36,6	284 41,7	148 21,7	681 100,0	543 54,8	410 41,4	38 3,8	991 100,0	252 36,5	290 42,0	148 21,4	690 100,0	264 37,3	294 41,6	149 21,1	707 100
3	Gimnazial	Urban	10	30	243 52,3	152 32,7	70 15,1	465 100,0	570 73,8	168 21,8	34 4,4	772 100,0	216 48,9	150 33,9	76 17,2	442 100,0	234 49,3	168 35,4	73 15,4	475 100
4		Rural	10	30	228 49,4	166 35,9	68 14,7	462 100,0	642 80,8	140 17,6	13 1,6	795 100,0	237 50,5	158 33,7	74 15,8	469 100,0	273 52,7	180 34,7	65 12,5	518 100
5	Liceal	Urban	12	90 48	780 45,4	468 27,2	470 27,4	1718 100,0	2586 86,4	382 12,8	26 0,9	2994 100,0	354 37,5	394 41,7	197 20,8	945 100,0	363 7,7	388 40,2	213 22,1	964 100
6		Rural	12	90 48	384 41,6	344 37,3	194 21,0	922 100,0	917 63,3	486 33,5	46 3,2	1449 100,0	456 47,6	340 35,5	162 16,9	958 100,0	474 47,8	354 35,7	164 16,5	992 100
7	Universitar	Mixt	15	110/97	1539	1002	485	3026	3423	806	103	4332	1521	990	318	2829	1566	956	308	2830
					50,9	33,1	16,0	100,0	79,0	18,6	2,4	100,0	53,8	35,0	11,2	1000,0	55,3	33,8	10,9	100

II. Evaluarea statistică primară (punctaj acumulat)

Numărul de ordine	Treapta învăţământului	Mediul socio -cultural	Variabile (itemi)	Numărul subiecţilor (eşantion)	Eşantion experimental								Eşantion de control							
					Experiment de constatare				Experiment de verificare				Experiment de constatare				Experiment de verificare			
					Puncte				Puncte				Punctej				Puncte			
					3	2	1	TOTAL	3	2	1	TOTAL	3	2	1	TOTAL	3	2	1	TOTAL
1	Primar	Urban	7	60	264 21%	294 35%	159 38%	717 9%	510 40%	420 50%	40 9,5%	970	246 19,5 %	272 32,4 %	161 38,3 %	679	270 21,4 %	286 34%	154 36,6 %	710
2	Primar	Rural	7	60	249 20%	284 34%	148 35,2 %	681	543 43%	410 49%	38 9%	991	252 20%	290 34%	148 35%	690	264 21%	294 35%	149 35%	707
3	Gimnazial	Urban	10	30	243 25%	152 28%	70 22%	465	570 71%	168 23%	34 25%	772	216 24%	150 25%	76 25%	442	234 26%	168 28%	73 24%	475
4	Gimnazial	Rural	10	30	228 25%	166 28%	68 22%	462	642 71%	140 23%	13 4,3%	795	237 26%	158 26%	74 24%	469	273 30%	180 30%	65 21%	518
5	Liceal	Urban	12	Exper. 90 / De cont. 48	780 24%	468 21%	470 43%	1718	2586 80%	382 18%	26 2,4%	2994	354 20%	394 34%	197 34%	945	363 21%	388 33%	213 37%	964
6	Liceal	Rural	12	50	384 21%	344 28%	194 32%	922	917 51%	486 41%	46 7,6%	1449	456 25%	340 28%	162 27%	958	474 26%	354 29%	164 27%	992
7	Universitar	Mixt	15	Exper. 110 / De cont. 97	1539 31%	1002 30%	485 29%	3026	3423 69%	806 24%	103 6,2%	4332	1521 35%	990 34%	318 22%	2829	1566 36%	956 33%	308 21%	2830

III. ANALIZA STATISTICĂ DIFERENȚIATĂ

I. ÎNVĂȚĂMÎNTUL PRIMAR

Numărul de ordine	Eșantion	Tipul experimen-tului	Mediul de reședință	Variabile (itemi)	Puncte acumulate				total
					3	2	1	0	
1	60 s. Experimental	De constatare	urban	1	3 × 17 = 51	2 × 23 = 46	1 × 15 = 15	5	112
				2	3 × 9 = 27	2 × 19 = 38	1 × 29 = 29	3	94
				3	3 × 10 = 30	2 × 18 = 36	1 × 30 = 30	2	96
				4	3 × 11 = 33	2 × 16 = 32	1 × 29 = 29	4	94
				5	3 × 7 = 21	2 × 14 = 28	1 × 27 =27	12	76
				6	3 × 15 = 45	2 × 29 = 58	1 × 16 = 16	–	119
				7	3 × 19 = 57	2 × 28 = 56	1 × 13 = 13	–	126
					264	**294**	**159**	**26**	**717**
2	60 s. Experimental	De verificare	urban	1	3 × 27 = 81	2 × 29 = 58	1 × 4 = 4	–	143
				2	3 × 19 = 57	2 × 31 = 62	1 × 10 = 10	–	129
				3	3 × 21 = 63	2 × 29 = 58	1 × 10 = 10	–	131
				4	3 × 19 = 57	2 × 32 = 64	1 × 9 = 9	–	130
				5	3 × 22 = 66	2 × 35 = 70	1 × 3 = 3	–	139
				6	3 × 25 =75	2 × 31 = 62	1 × 4 = 4	–	141
				7	3 × 37 = 111	2 × 23 = 46	–	–	157
					510	**420**	**40**	**–**	**970**
3	60 s. De control	De constatare	urban	1	3 × 15 = 45	2 × 22 = 44	1 × 14 = 14	9	103
				2	3 × 8 = 24	2 × 18 = 36	1 × 27 = 27	7	87
				3	3 × 11 = 33	2 × 16 = 32	1 × 32 = 32	1	97
				4	3 × 9 = 27	2 × 15 = 30	1 × 27 = 27	9	84
				5	3 × 6 = 18	2 × 13 = 26	1 × 29 = 29	12	73
				6	3 × 13 = 39	2 × 21 = 42	1 × 23 = 23	3	104
				7	3 × 20 = 60	2 × 31 = 62	1 × 9 = 9	–	131
					246	**272**	**161**	**41**	**679**
4	60 s. De control	De verificare	urban	1	3 × 16 = 48	2 × 23 = 46	1 × 16 = 16	5	110
				2	3 × 7 = 21	2 × 19 = 38	1 × 27 = 27	8	86
				3	3 × 12 = 36	2 × 18 = 36	1 × 30 = 30	–	102
				4	3 × 11 = 33	2 × 16 = 32	1 × 28 = 28	5	93
				5	3 × 8 = 24	2 × 15 = 30	1 × 28 = 28	9	82
				6	3 × 14 = 42	2 × 22 = 44	1 × 17 = 17	8	163
				7	3 × 22 = 66	2 × 30 = 60	1 × 8 = 8	–	134
					270	**286**	**154**	**35**	**710**

Nuumărul de ordine	Eşantion	Tipul experimentului	Mediul de reşedinţă	Variabile (itemi)	Puncte acumulate				total
					3	2	1	0	
5	60 s. Experimental	De constatare	rural	1	3 × 17 = 51	2 × 23 = 46	1 × 15 = 15	5	112
				2	3 × 9 = 27	2 × 19 = 38	1 × 29 = 29	3	94
				3	3 × 10 = 30	2 × 18 = 36	1 × 30 = 30	2	96
				4	3 × 11 = 33	2 × 16 = 32	1 × 29 = 29	4	94
				5	3 × 7 = 21	2 × 14 = 28	1 × 27 =27	12	76
				6	3 × 15 = 45	2 × 29 = 58	1 × 16 = 16	–	119
				7	3 × 19 = 57	2 × 28 = 56	1 × 13 = 13	–	126
					264	**294**	**159**	**26**	**717**
6	60 s. Experimental	De verificare	rural	1	3 × 27 = 81	2 × 29 = 58	1 × 4 = 4	–	143
				2	3 × 19 = 57	2 × 31 = 62	1 × 10 = 10	–	129
				3	3 × 21 = 63	2 × 29 = 58	1 × 10 = 10	–	131
				4	3 × 19 = 57	2 × 32 = 64	1 × 9 = 9	–	130
				5	3 × 22 = 66	2 × 35 = 70	1 × 3 = 3	–	139
				6	3 × 25 =75	2 × 31 = 62	1 × 4 = 4	–	141
				7	3 × 37 = 111	2 × 23 = 46	–	–	157
					510	**420**	**40**	**–**	**970**
7	60 s. De control	De constatare	rural	1	3 × 15 = 45	2 × 22 = 44	1 × 14 = 14	9	103
				2	3 × 8 = 24	2 × 18 = 36	1 × 27 = 27	7	87
				3	3 × 11 = 33	2 × 16 = 32	1 × 32 = 32	1	97
				4	3 × 9 = 27	2 × 15 = 30	1 × 27 = 27	9	84
				5	3 × 6 = 18	2 × 13 = 26	1 × 29 = 29	12	73
				6	3 × 13 = 39	2 × 21 = 42	1 × 23 = 23	3	104
				7	3 × 20 = 60	2 × 31 = 62	1 × 9 = 9	–	131
					246	**272**	**161**	**41**	**679**
8	60 s. De control	De verificare	rural	1	3 × 16 = 48	2 × 23 = 46	1 × 16 = 16	5	110
				2	3 × 7 = 21	2 × 19 = 38	1 × 27 = 27	8	86
				3	3 × 12 = 36	2 × 18 = 36	1 × 30 = 30	–	102
				4	3 × 11 = 33	2 × 16 = 32	1 × 28 = 28	5	93
				5	3 × 8 = 24	2 × 15 = 30	1 × 28 = 28	9	82
				6	3 × 14 = 42	2 × 22 = 44	1 × 17 = 17	8	163
				7	3 × 22 = 66	2 × 30 = 60	1 × 8 = 8	–	134
					270	**286**	**154**	**35**	**710**

Nrumărul de ordine	Eșantion	Tipul experimentului	Mediul de reședință	Variabile (itemi)	Puncte acumulate				total
					3	2	1	0	
1	30 s. Experimental	De constatare	urban	1	3 × 11 = 33	2 × 7 = 14	1 × 7 = 7	8	54
				2	3 × 9 = 27	2 × 13 = 26	1 × 9 = 9	5	62
				3	3 × 8 = 24	2 × 9 = 18	1 × 7 = 7	2	49
				4	3 × 7 = 21	2 × 6 = 12	1 × 5 = 5	6	38
				5	3 × 10 = 30	2 × 5 = 10	1 × 4 = 4	12	44
				6	3 × 8 = 24	2 × 7 = 14	1 × 6 = 6	11	44
				7	3 × 7 =21	2 × 8 = 16	1 × 5 = 5	9	42
				8	3 × 6 = 18	2 × 7 = 14	1 × 8 = 8	10	40
				9	3 × 7 = 21	2 × 8 = 16	1 × 9 = 9	6	46
				10	3 × 8= 24	2 × 6 = 12	1 × 10 = 10	6	46
					243	**152**	**70**	**76**	**465**
2	30 s. Experimental	De verificare	urban	1	3 × 23 = 69	2 × 5 = 10	1 × 2 = 2	–	81
				2	3 × 21 = 63	2 × 7 = 14	1 × 2 = 2	–	79
				3	3 × 19 = 57	2 × 8 = 16	1 × 3 = 3	–	76
				4	3 × 18 = 54	2 × 12 = 24	–	–	78
				5	3 × 17 = 51	2 × 9 = 18	1 × 4 = 4	–	73
				6	3 × 20 = 60	2 × 8 = 16	1 × 2 = 2	–	78
				7	3 × 18 = 54	2 × 8 = 16	1 × 4 = 4	–	74
				8	3 × 17 = 51	2 × 9 = 18	1 × 3 = 3	1	72
				9	3 × 16 = 48	2 × 7 = 14	1 × 6 = 6	1	68
				10	3 × 21 = 63	2 × 11 = 22	1 × 8 = 8	–	93
					570	**168**	**34**	**2**	**772**
3	30 s. De control	De constatare	urban	1	3 × 9 = 27	2 × 5 = 10	1 × 12 = 12	4	49
				2	3 × 10 = 30	2 × 6 = 12	1 × 10 = 10	4	52
				3	3 × 7 = 21	2 × 8 = 16	1 × 7 = 7	8	44
				4	3 × 7 = 21	2 × 7 = 14	1 × 6 = 6	10	41
				5	3 × 8 = 24	2 × 7 = 14	1 × 6 = 6	9	44
				6	3 × 7 = 21	2 × 6 = 12	1 × 5 = 5	12	38
				7	3 × 6 = 18	2 × 8 = 16	1 × 8 = 8	8	42
				8	3 × 5 = 15	2 × 7 = 14	1 × 9 = 9	9	38
				9	3 × 8 = 24	2 × 6 = 12	1 × 8 = 8	8	44
				10	3 × 6 = 18	2 × 7 = 14	1 × 11 = 11	6	43
					266	**150**	**76**	**77**	**442**
4	30 s. De control	De verificare	urban	1	3 × 10 = 30	2 × 9 = 18	1 × 8 = 8	3	56
				2	3 × 9 = 27	2 × 12 = 24	1 × 4 = 4	5	55
				3	3 × 6 = 18	2 × 8 = 16	1 × 9 = 9	7	43
				4	3 × 8 = 24	2 × 8 = 16	1 × 5 = 5	9	45
				5	3 × 9 = 27	2 × 6 = 12	1 × 9 = 9	6	48
				6	3 × 7 = 21	2 × 7 = 14	1 × 7 = 7	9	42
				7	3 × 7 = 21	2 × 9 = 18	1 × 8 = 8	6	47
				8	3 × 6 = 18	2 × 9 = 18	1 × 8 = 8	7	44
				9	3 × 9 = 27	2 × 8 = 16	1 × 5 = 5	8	48
				10	3 × 7 = 21	2 × 8 = 16	1 × 10 = 10	5	47
					234	**168**	**73**	**65**	**475**

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5	30 s. Experimental	De constatare	rural	1	3 × 10 = 30	2 × 8 = 16	1 × 6 = 6	6	52
				2	3 × 10 = 30	2 × 12 = 24	1 × 5 = 5	3	59
				3	3 × 8 = 24	2 × 7 = 14	1 × 8 = 8	7	46
				4	3 × 7 = 21	2 × 9 = 18	1 × 3 = 3	11	42
				5	3 × 6 = 18	2 × 8 = 16	1 × 7 = 7	9	41
				6	3 × 7 = 21	2 × 8 = 16	1 × 9 = 9	6	46
				7	3 × 8 = 24	2 × 9 = 18	1 × 2 = 2	11	44
				8	3 × 7 = 21	2 × 7 = 14	1 × 8 = 8	8	43
				9	3 × 6 = 18	2 × 7 = 14	1 × 12 = 12	5	44
				10	3 × 7 = 21	2 × 8 = 16	1 × 8 = 80	7	45
					228	**166**	**68**	**73**	**462**
6		De verificare	rural	1	3 × 24 = 72	2 × 4 = 8	1 × 2 = 2	–	82
				2	3 × 23 = 69	2 × 4 = 8	1 × 2 = 2	–	79
				3	3 × 19 = 57	2 × 10 = 20	1 × 1 = 1	–	78
				4	3 × 21 = 63	2 × 7 = 14	1 × 1 = 1	1	78
				5	3 × 18 = 54	2 × 10 = 20	1 × 2 = 2	–	76
				6	3 × 21 = 63	2 × 9 = 18	–	–	81
				7	3 × 22 = 66	2 × 7 = 14	1 × 1 = 1	–	81
				8	3 × 20 = 60	2 × 9 = 18	1 × 1 = 1	1	79
				9	3 × 21 = 63	2 × 6 = 12	1 × 2 = 2	1	77
				10	3 × 25 = 75	2 × 4 = 8	1 × 1 = 1	–	84
					642	**140**	**13**	**3**	**795**
7	30 s. De control	De constatare	rural	1	3 × 9 = 27	2 × 5 = 10	1 × 12 = 12	4	49
				2	3 × 10 = 30	2 × 6 = 12	1 × 10 = 10	4	52
				3	3 × 9 = 27	2 × 11 = 22	1 × 4 = 4	6	53
				4	3 × 7 = 21	2 × 8 = 16	1 × 5 = 5	10	42
				5	3 × 8 = 24	2 × 8 = 16	1 × 6 = 6	8	46
				6	3 × 6 = 18	2 × 9 = 18	1 × 6 = 6	9	42
				7	3 × 7 = 21	2 × 10 = 20	1 × 5 = 5	8	46
				8	3 × 8 = 24	2 × 8 = 16	1 × 7 = 7	7	47
				9	3 × 7 = 21	2 × 8 = 16	1 × 9 = 9	6	46
				10	3 × 8 = 24	2 × 6 = 12	1 × 10 = 10	6	46
					237	**158**	**74**	**68**	**469**
8		De verificare	rural	1	3 × 10 = 30	2 × 7 = 14	1 × 9 = 9	4	53
				2	3 × 12 = 36	2 × 5 = 10	1 × 11 = 11	2	57
				3	3 × 9 = 27	2 × 12 = 24	1 × 5 = 5	4	56
				4	3 × 8 = 24	2 × 9 = 18	1 × 4 = 4	9	46
				5	3 × 9 = 27	2 × 10 = 20	1 × 4 = 4	7	51
				6	3 × 8 = 24	2 × 11 = 22	1 × 5 = 5	6	51
				7	3 × 8 = 24	2 × 9 = 18	1 × 6 = 6	7	48
				8	3 × 9 = 27	2 × 10 = 20	1 × 5 = 5	6	52
				9	3 × 8 = 24	2 × 9 = 18	1 × 8 = 8	5	50
				10	3 × 10 = 30	2 × 8 = 16	1 × 8 = 8	4	54
					273	**180**	**65**	**54**	**518**

III. ÎNVĂȚĂMÎNTUL LICEAL

Nrumărul de ordine	Eșantion	Tipul experimentului	Mediul de reședință	Variabile (itemi)	Puncte acumulate				total
					3	2	1	0	
1	90 s. Experimental	De constatare	urban	1	3 × 30 = 90	2 × 18 = 36	1 × 40 = 40	2	166
				2	3 × 27 = 81	2 × 21 = 42	1 × 31 = 31	11	154
				3	3 × 38 = 114	2 × 41 = 82	1 × 8 = 8	3	204
				4	3 × 2 = 6	2 × 9 = 18	1 × 17 = 17	62	41
				5	3 × 21 = 63	2 × 18 = 36	1 × 37 = 37	14	136
				6	3 × 9 = 27	2 × 21 = 42	1 × 56 = 56	4	125
				7	3 × 27 =81	2 × 31 = 62	1 × 32 = 32	–	175
				8	3 × 5 = 15	2 × 6 = 12	1 × 69 = 69	10	96
				9	3 × 18 = 54	2 × 12 = 24	1 × 60 = 60	–	138
				10	3 × 39 = 117	2 × 27 = 54	1 × 24 = 24	–	195
				11	3 × 23 = 69	2 × 14 = 28	1 × 50 = 50	3	147
				12	3 × 31 = 63	2 × 16 = 32	1 × 46 = 46	7	141
					780	**468**	**470**	**116**	**1718**
2	90 s. Experimental	De verificare	urban	1	3 × 78 = 234	2 × 12 = 24	–	–	258
				2	3 × 83 = 249	2 × 3 = 6	1 × 4 = 4	–	259
				3	3 × 79 = 237	2 × 11 = 22	–	–	259
				4	3 × 34 = 102	2 × 43 = 86	1 × 12 = 12	1	200
				5	3 × 78 = 234	2 × 12 = 24	–	–	258
				6	3 × 67 = 201	2 × 21 = 42	1 × 2 = 2	–	245
				7	3 × 89 = 267	2 × 1 = 2	–	–	269
				8	3 × 49 = 147	2 × 38 = 76	1 × 3 = 3	–	226
				9	3 × 63 = 189	2 × 25 = 50	1 × 2 = 2	–	241
				10	3 × 89 = 267	2 × 1 = 2	–	–	269
				11	3 × 71 = 213	2 × 16 = 32	1 × 3 = 3	–	248
				12	3 × 82 = 246	2 × 8 = 16	–	–	262
					2586	**382**	**26**	**1**	**2994**
3	48 s. De control	De constatare	urban	1	3 × 14 = 42	2 × 22 = 44	1 × 12 = 12	–	98
				2	3 × 13 = 39	2 × 20 = 40	1 × 14 = 14	1	93
				3	3 × 21 = 63	2 × 25 = 50	1 × 10 = 10	2	123
				4		2 × 7 = 14	1 × 12 = 12	22	26
				5	3 × 11 = 3	2 × 10 = 20	1 × 20 = 20	7	73
				6	3 × 13 = 39	2 × 14 = 28	1 × 18 = 18	3	85
				7	3 × 5 = 15	2 × 25 = 50	1 × 17 = 17	1	82
				8	3 × 2 = 6	2 × 12 = 24	1 × 20 = 20	14	50
				9	3 × 4 = 12	2 × 11 = 22	1 × 25 = 25	8	59
				10	3 × 15 = 45	2 × 17 = 34	1 × 14 = 14	2	93
				11	3 × 13 = 39	2 × 20 = 40	1 × 14 = 14	1	93
				12	3 × 7 = 21	2 × 14 = 28	1 × 21 = 21	6	70
					354	**394**	**197**	**66**	**945**

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4	48 s. De control	De verificare	urban	1	3 × 15 = 45	2 × 20 = 40	1 × 13 = 13	–	98
				2	3 × 12 = 36	2 × 21 = 42	1 × 15 = 15	–	93
				3	3 × 21 = 63	2 × 16 = 32	1 × 10 = 10	1	105
				4	3 × 3 = 9	2 × 6 = 26	1 × 24 = 24	15	45
				5	3 × 9 = 27	2 × 9 = 18	1 × 19 = 19	11	64
				6	3 × 15 = 45	2 × 15 = 30	1 × 18 = 18	–	93
				7	3 × 6 = 18	2 × 26 = 52	1 × 15 = 15	1	85
				8	3 × 4 = 12	2 × 14 = 28	1 × 26 = 26	4	66
				9	3 × 6 = 18	2 × 12 = 24	1 × 26 = 26	4	68
				10	3 × 7 = 21	2 × 8 = 16	1 × 10 = 10	5	47
				11	3 × 12 = 36	2 × 19 = 38	1 × 14 = 14	3	88
				12	3 × 11 = 33	2 × 17 = 34	1 × 20 = 20	–	97
					63	**388**	**213**	**48**	**964**
5	50 s. Experimental	De constatare	rural	1	3 × 17 = 51	2 × 18 = 36	1 × 12 = 12	3	99
				2	3 × 13 = 39	2 × 20 = 40	1 × 14 = 14	3	93
				3	3 × 20 = 60	2 × 14 = 28	1 × 8 = 8	8	96
				4	3 × 2 = 6	2 × 4 = 8	1 × 28 = 28	16	42
				5	3 × 10 = 30	2 × 7 = 14	1 × 20 = 20	13	64
				6	3 × 16 = 48	2 × 12 = 24	1 × 14 = 14	8	86
				7	3 × 8 = 24	2 × 21 = 42	1 × 8 = 8	13	74
				8	3 × 5 = 15	2 × 15 = 30	1 × 15 = 15	15	60
				9	3 × 6 = 18	2 × 13 = 26	1 × 21 = 21	10	65
				10	3 × 8= 24	2 × 11 = 22	1 × 21 = 21	10	67
				11	3 × 11 = 33	2 × 20 = 40	1 × 14 = 14	5	87
				12	3 × 12 = 36	2 × 17 = 34	1 × 19 = 19	2	89
					384	**344**	**194**	**106**	**922**
6	50 s. Experimental	De verificare	rural	1	3 × 27 = 81	2 × 20 = 40	1 × 3 = 3	–	124
				2	3 × 26 = 78	2 × 21 = 42	1 × 3 = 3	–	123
				3	3 × 30 = 90	2 × 18 = 36	1 × 2 = 2	–	128
				4	3 × 12 = 36	2 × 26 = 52	1 × 10 = 10	2	98
				5	3 × 27 = 71	2 × 21 = 42	1 × 2 = 2	–	115
				6	3 × 31 = 93	2 × 15 = 30	1 × 4 = 4	–	127
				7	3 × 24 = 72	2 × 20 = 40	1 × 6 = 6	–	118
				8	3 × 23 = 69	2 × 25 = 50	1 × 2 = 2	–	121
				9	3 × 21 = 63	2 × 28 = 56	1 × 1 = 1	–	120
				10	3 × 19 = 57	2 × 20 = 40	1 × 11 = 11	–	108
				11	3 × 31 = 93	2 × 18 = 36	1 × 1 = 1	–	130
				12	3 × 38 = 114	2 × 11 = 22	1 × 1 = 1	–	137
					917	**486**	**46**	**2**	**1449**
7	50 s. De control	De constatare	rural	1	3 × 21 = 63	2 × 18 = 36	1 × 11 = 11	–	110
				2	3 × 24 = 72	2 × 19 = 38	1 × 7 = 70	–	117
				3	3 × 28 = 84	2 × 15 = 30	1 × 7 = 7	–	121
				4	3 × 3 = 9	2 × 5 = 10	1 × 11 = 11	31	30
				5	3 × 8 = 24	2 × 6 = 12	1 × 18 = 18	18	54
				6	3 × 14 = 42	2 × 11 = 22	1 × 12 = 12	13	76
				7	3 × 8 = 24	2 × 19 = 38	1 × 9 = 9	14	71
				8	3 × 6 = 18	2 × 14 = 28	1 × 14 = 14	16	60
				9	3 × 7 = 21	2 × 14 = 28	1 × 20 = 20	9	69
				10	3 × 8 = 24	2 × 12 = 24	1 × 18 = 18	12	66
				11	3 × 12 = 36	2 × 19 = 38	1 × 16 = 16	7	90
				12	3 × 13 = 39	2 × 18 = 36	1 × 19 = 19	–	94
					456	**340**	**162**	**120**	**958**

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8	**50 s. De control**	**De verificare**	**rural**	1	3 × 20 = 60	2 × 19 = 38	1 × 10 = 10	1	108
				2	3 × 23 = 69	2 × 19 = 38	1 × 8 = 8	–	115
				3	3 × 27 = 81	2 × 16 = 32	1 × 4 = 4	3	117
				4	3 × 4 = 12	2 × 5 = 10	1 × 12 = 12	29	34
				5	3 × 10 = 30	2 × 7 = 14	1 × 19 = 19	4	63
				6	3 × 15 = 45	2 × 12 = 24	1 × 13 = 13	10	82
				7	3 × 9 = 27	2 × 16 = 38	1 × 10 = 10	15	75
				8	3 × 7 = 21	2 × 15 = 30	1 × 14 = 14	14	65
				9	3 × 8 = 24	2 × 14 = 28	1 × 21 = 21	7	73
				10	3 × 8 = 24	2 × 12 = 24	1 × 19 = 19	13	67
				11	3 × 13 = 39	2 × 20 = 40	1 × 17 = 17	10	96
				12	3 × 14 = 42	2 × 19 = 38	1 × 17 = 17	–	97
					474	**354**	**164**	**106**	**992**

IV. ÎNVĂȚĂMÎNTUL UNIVERSITAR

Nrumărul de ordine	Eșantion	Tipul experimentului	Variabile (itemi)	Puncte acumulate				total
				3	2	1	0	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	110 s. Experimental	De constatare	1	3 × 37 = 111	2 × 28 = 56	1 × 42 = 42	3	209
			2	3 × 19 = 57	2 × 29 = 58	1 × 31 = 31	31	146
			3	3 × 25 = 75	2 × 31 = 62	1 × 33 = 33	27	156
			4	3 × 23 = 69	2 × 27 = 54	1 × 33 = 33	62	41
			5	3 × 31 = 93	2 × 33 = 66	1 × 37 = 37	9	196
			6	3 × 42 = 126	2 × 38 = 76	1 × 27 = 27	3	229
			7	3 × 37 = 111	2 × 38 = 76	1 × 31 = 31	4	218
			8	3 × 57 = 171	2 × 21 = 42	1 × 27 = 27	5	240
			9	3 × 23 = 69	2 × 39 = 78	1 × 32 = 32	10	179
			10	3 × 38 = 114	2 × 36 = 72	1 × 31 = 31	5	217
			11	3 × 32 = 96	2 × 32 = 64	1 × 38 = 38	8	198
			12	3 × 43 = 129	2 × 25 = 50	1 × 35 = 35	7	214
			13	3 × 29 = 87	2 × 40 = 80	1 × 36 = 36	5	203
			14	3 × 39 = 117	2 × 40 = 80	1 × 29 = 29	2	226
			15	3 × 38 = 114	2 × 44 = 88	1 × 23 = 23	5	225
				1539	**1002**	**485**	**158**	**3026**
2		De verificare	1	3 × 698 = 207	2 × 24 = 48	1 × 17 = 17	–	272
			2	3 × 83 = 249	2 × 3 = 6	1 × 2 = 2	–	295
			3	3 × 81 = 243	2 × 17 = 34	1 × 12 = 12	–	289
			4	3 × 79 = 237	2 × 29 = 58	1 × 2 = 2	–	297
			5	3 × 82 = 246	2 × 20 = 40	1 × 8 = 8	–	294
			6	3 × 73 = 219	2 × 36 = 72	1 × 1 = 1	–	292
			7	3 × 61 = 183	2 × 33 = 66	1 × 16 = 16	–	265
			8	3 × 73 = 219	2 × 37 = 74	–	–	293
			9	3 × 59 = 177	2 × 23 = 6	1 × 18 = 18	–	261
			10	3 × 73 = 219	2 × 29 = 58	1 × 8 = 8	–	285
			11	3 × 71 = 213	2 × 33 = 66	1 × 6 = 6	–	285
			12	3 × 82 = 246	2 × 28 = 56	–	–	302
			13	3 × 77 = 231	2 × 31 = 62	1 × 2 = 2	–	295
			14	3 × 91 = 273	2 × 15 = 30	1 × 1 = 1	–	304
			15	3 × 93 = 279	2 × 7 = 14	1 × 10 = 10	–	303
				3423	**806**	**103**		**4332**

1	2	3	4	5	6	7	8	9
3	97 s. De control	De constatare	1	3 × 29 = 87	2 × 39 = 78	1 × 13 = 13	16	178
			2	3 × 17 = 51	2 × 23 = 46	1 × 44 = 44	13	151
			3	3 × 31 = 93	2 × 31 = 62	1 × 25 = 25	10	180
			4	3 × 37 = 111	2 × 27 = 54	1 × 24 = 24	9	189
			5	3 × 32 = 96	2 × 29 = 58	1 × 28 = 28	8	182
			6	3 × 28 = 84	2 × 32 = 64	1 × 26 = 26	11	174
			7	3 × 7 = 111	2 × 31 = 62	1 × 26 = 26	3	199
			8	3 × 53 = 159	2 × 43 = 86	1 × 1 = 1	6	246
			9	3 × 41 = 123	2 × 37 = 74	1 × 19 = 19	7	216
			10	3 × 37 = 111	2 × 29 = 58	1 × 20 = 20	11	189
			11	3 × 31 = 93	2 × 30 = 60	1 × 20 = 20	16	173
			12	3 × 29 = 87	2 × 34 = 68	1 × 17 = 17	17	172
			13	3 × 31 = 93	2 × 38 = 768	1 × 22 = 22	6	191
			14	3 × 33 = 99	2 × 31 = 62	1 × 24 = 24	6	191
			15	3 × 41 = 123	2 × 36 = 72	1 × 9 = 9	11	204
				354	**394**	**197**	**66**	**945**
4		De verificare	1	3 × 33 = 99	2 × 31 = 62	1 × 19 = 19	14	180
			2	3 × 27 = 81	2 × 24 = 48	1 × 35 = 35	11	164
			3	3 × 33 = 99	2 × 30 = 60	1 × 25 = 25	9	184
			4	3 × 43 = 129	2 × 28 = 56	1 × 19 = 19	7	204
			5	3 × 36 = 108	2 × 27 = 54	1 × 25 = 25	8	187
			6	3 × 31 = 93	2 × 33 = 66	1 × 24 = 24	9	183
			7	3 × 37 = 111	2 × 43 = 86	1 × 13 = 13	4	210
			8	3 × 47 = 141	2 × 38 = 76	1 × 5 = 5	7	222
			9	3 × 4 = 12	2 × 11 = 22	1 × 25 = 25	8	59
			10	3 × 37 = 111	2 × 31 = 62	1 × 20 = 20	9	193
			11	3 × 30 = 90	2 × 35 = 70	1 × 19 = 19	13	179
			12	3 × 31 = 93	2 × 31 = 62	1 × 20 = 20	15	175
			13	3 × 32 = 96	2 × 30 = 60	1 × 19 = 19	16	175
			14	3 × 32 = 96	2 × 36 = 72	1 × 22 = 22	7	190
			15	3 × 43 = 129	2 × 33 = 66	1 × 12 = 12	9	207
				1566	**956**	**308**	**146**	**2830**

IV. STRUCTURA PROCENTUALĂ A PUNCTAJULUI ACUMULAT

Tabelul 1

Eşantion experimental, treapta învăţământului primar, mediul urban

60 s.

Puncte	Experim. constat.		Experim. de verif.		Diferenţe		Media	
	Puncte acumulate	Structura (%)	Puncte acumulate	Structura (%)	abs.	pp	Exc	ExV
3	264	36,8	510	52,6	246	15,8	1,71	2,31
2	294	41,0	420	43,3	126	2,3		
1	159	22,2	40	4,1	-119	-18,1		
Total	**717**	100	**970**	100,0	253			
	56,9		**76,98**					

Tabelul 2

Eşantion de control, treapta învăţământului primar, mediul urban

60 s.

Puncte	Experim. constat.		Experim. de verif.		Diferenţe		Media	
	Puncte acumulate	Structura (%)	Puncte acumulate	Structura (%)	abs.	pp	Exc	ExV
3	246	36,2	270	38,0	24	1,8	1,62	1,69
2	272	40,1	286	40,3	14	0,2		
1	161	23,7	154	21,7	-7	-2,0		
Total	**679**	100	**710**	100,0	31			
	53,9		**56,35**					

Tabelul 3

Eşantion experimental, treapta învăţământului primar, mediul rural

60 s.

Puncte	Experim. constat.		Experim. de verif.		Diferenţe		Media	
	Puncte acumulate	Structura (%)	Puncte acumulate	Structura (%)	abs.	pp	Exc	ExV
3	249	36,6	543	54,8	294	18,2	1,62	2,36
2	284	41,7	410	41,4	126	-0,3		
1	148	21,7	38	3,8	-110	-17,9		
Total	**681**	100	**991**	100,0	310			
	54,0		**78,65**					

Tabelul 4

Eşantion de control, trapta învăţământului primar, mediul rural

60 s.

Puncte	Experim. constat.		Experim. de verif.		Diferenţe		Media	
	Puncte acumulate	Structura (%)	Puncte acumulate	Structura (%)	abs.	pp	Exc	ExV
3	252	36,5	264	37,3	12	0,8	1,64	1,68
2	290	42,0	294	41,6	4	-0,4		
1	148	21,4	149	21,1	1	-0,4		
Total	**690**	100	**707**	100,0	17			
	54,8		**56,11**					

Tabelul 5

Eşantion experimental, gimnaziu, mediul urban

30 s.

Puncte	Experim. constat.		Experim. de verif.		Diferenţe		Media	
	Puncte acumulate	Structura (%)	Puncte acumulate	Structura (%)	abs.	pp	Exc	ExV
3	243	52,3	570	73,8	327	21,6	1,55	2,57
2	152	32,7	168	21,8	16	-10,9		
1	70	15,1	34	4,4	-36	-10,6		
Total	**465**	100	**772**	100,0	307			
	51,7		**85,8**					

Tabelul 6

Eşantion de control, gimnaziu, mediul urban

30 s.

Puncte	Experim. constat.		Experim. de verif.		Diferenţe		Media	
	Puncte acumulate	Structura (%)	Puncte acumulate	Structura (%)	abs.	pp	Exc	ExV
3	216	48,9	234	49,3	18	0,4	1,47	1,58
2	150	33,9	168	35,4	18	1,4		
1	76	17,2	73	15,4	-3	-1,8		
Total	**442**	100	**475**	100,0	33			
	49,1		**52,8**					

Tabelul 7

Eşantion experimental, gimnaziu, mediul rural

30 s.

Puncte	Experim. constat.		Experim. de verif.		Diferenţe		Media	
	Puncte acumulate	Structura (%)	Puncte acumulate	Structura (%)	abs.	pp	Exc	ExV
3	228	49,4	642	80,8	414	31,4	1,54	2,65
2	166	35,9	140	17,6	-26	-18,3		
1	68	14,7	13	1,6	-55	-13,1		
Total	**462**	100	**795**	100,0	333			
	51,3		**88,3**					

Tabelul 8

Eşantion de control, gimnaziu, mediul rural

30 s.

Puncte	Experim. constat.		Experim. de verif.		Diferenţe		Media	
	Puncte acumulate	Structura (%)	Puncte acumulate	Structura (%)	abs.	pp	Exc	ExV
3	237	50,5	273	52,7	36	2,2	1,56	1,73
2	158	33,7	180	34,7	22	1,1		
1	74	15,8	65	12,5	-9	-3,2		
Total	**469**	100	**518**	100,0	49			
	52,1		**57,6**					

Tabelul 9

Eşantion experimental, liceu, mediul urban

90 s.

Puncte	Experim. constat.		Experim. de verif.		Diferenţe		Media	
	Puncte acumulate	Structura (%)	Puncte acumulate	Structura (%)	abs.	pp	Exc	ExV
3	780	45,4	2586	86,4	1806	41,0	1,59	2,77
2	468	27,2	382	12,8	-86	-14,5		
1	470	27,4	26	0,8	-444	-26,5		
Total	**1718**	100	**2994**	100,0	1276			
	53,0		**92,4**		39,38			

Tabelul 10

Eşantion de control liceu, mediul urban

90 s.

Puncte	Experim. constat.		Experim. de verif.		Diferenţe		Media	
	Puncte acumulate	Structura (%)	Puncte acumulate	Structura (%)	abs.	pp	Exc	ExV
3	354	37,5	363	37,7	9	0,2	1,64	1,67
2	394	41,7	388	40,2	-6	-1,4		
1	197	20,8	213	22,1	16	1,2		
Total	**945**	100	**964**	100,0	19			
	54,7		**55,8**		1,1			

Tabelul 11

Eşantion experimental, liceu, mediul rural

48 s.

Puncte	Experim. constat.		Experim. de verif.		Diferenţe		Media	
	Puncte acumulate	Structura (%)	Puncte acumulate	Structura (%)	abs.	pp	Exc	ExV
3	384	41,6	917	63,3	533	21,6	0,85	1,34
2	344	37,3	486	33,5	142	-3,8		
1	194	21,0	46	3,2	-148	-17,9		
Total	**922**	100	**1449**	100,0	527			

Tabelul 12

Eşantion de control, liceu, mediul rural

48 s.

Puncte	Experim. constat.		Experim. de verif.		Diferenţe		Media	
	Puncte acumulate	Structura (%)	Puncte acumulate	Structura (%)	abs.	pp	Exc	ExV
3	456	47,6	474	47,8	18	0,2	1,66	1,72
2	340	35,5	354	35,7	14	0,2		
1	162	16,9	164	16,5	2	-0,4		
Total	**958**	100	**992**	100,0	34			

Tabelul 13

Eşantion experimental, învăţământ universitar

110 s.

Puncte	Experim. constat.		Experim. de verif.		Diferenţe		Media	
	Puncte acumulate	Structura (%)	Puncte acumulate	Structura (%)	abs.	pp	Exc	ExV
3	1539	50,9	3423	79,0	1884	28,2	1,82	2,63
2	1002	33,1	806	18,6	-196	-14-5		
1	485	16,0	103	2,4	-382	-13,7		
Total	**3026**	100	**4332**	100,0	1306			
	61,1		**87,5**					

Tabelul 14

Eşantion de control, învăţământ universitar

97 s.

Puncte	Experim. constat.		Experim. de verif.		Diferenţe		Media	
	Puncte acumulate	Structura (%)	Puncte acumulate	Structura (%)	abs.	pp	Exc	ExV
3	1521	53,8	1566	55,3	45	1,6	1,94	1,95
2	990	35,0	956	33,8	-34	-1,2		
1	318	11,2	308	10,9	-10	-0,4		
Total	**2829**	100	**2830**	100,0	1			
	64,8		**64,8**					

Anexa 20

Reprezentarea grafică a rezultatelor finale (experimentul pedagogic de implementare a Curriculumului EF)

Treapta învățământului PRIMAR

Fig.1 Modificarea punctajului mediu de la experimentul de costatare la cel de verificare (primar, urban)

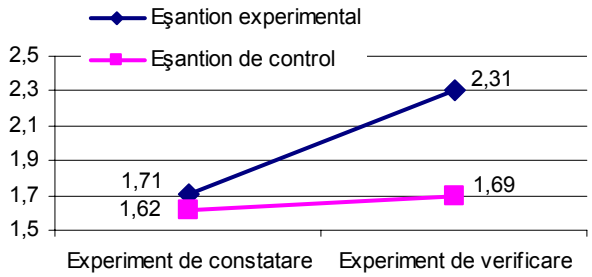

Fig.2 Modificarea punctajului mediu de la experimentul de costatare la cel de verificare (primar, rural)

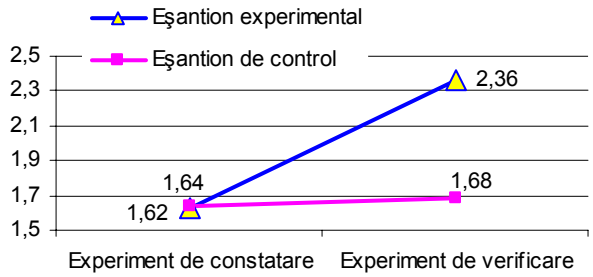

Fig.3 Structura punctajului acumulat de subiecții eşantionului experimental (primar, urban)

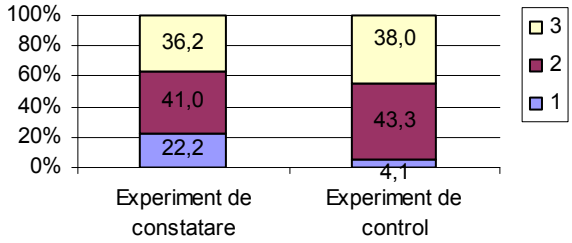

Fig.4 Structura punctajului acumulat de subiecții eşantionului de control, (primar, urban)

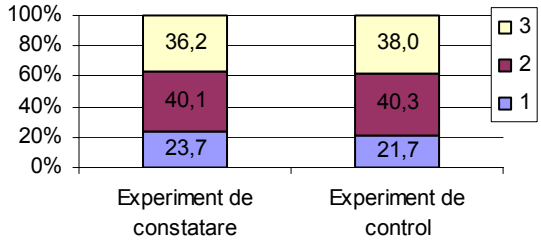

Fig.5 Structura punctajului acumulat de subiecții eşantionului experimental (primar, rural)

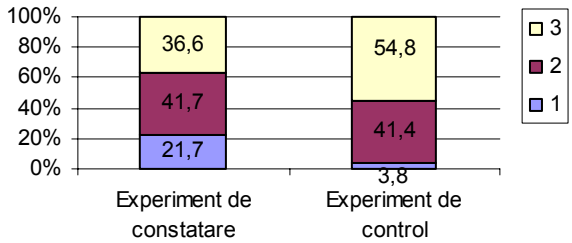
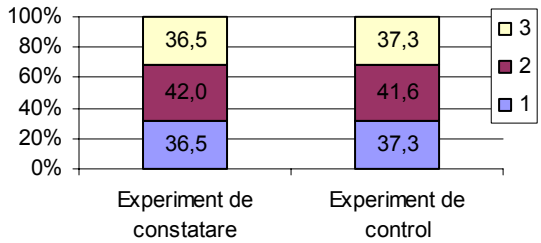

Fig.6 Structura punctajului acumulat de subiecții eşantionului de control, (primar, rural)

Treapta învățământului GIMNAZIAL

Fig.7 Modificarea punctajului mediu de la experimentul de costatare la cel de verificare (gimnazial, urban)

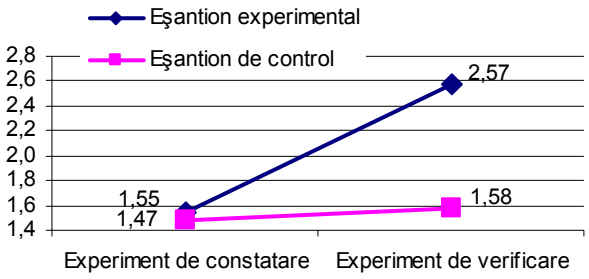

Fig.8 Modificarea punctajului mediu de la experimentul de costatare la cel de verificare (gimnazial, rural)

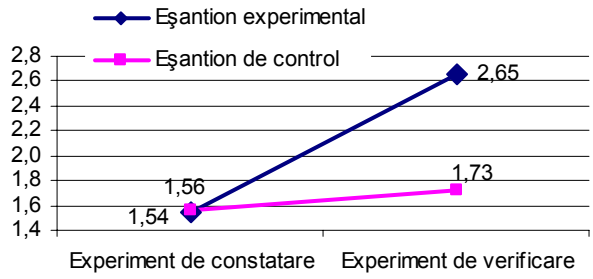

Fig.9 Structura punctajului acumulat de subiecții eşantionului experimental (gimnazial, urban)

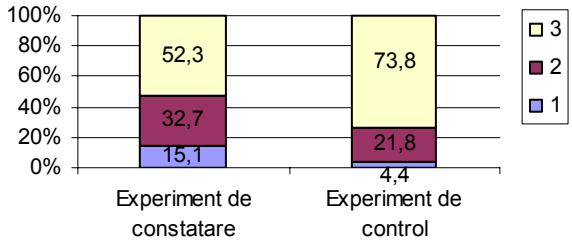

Fig.10 Structura punctajului acumulat de subiecții eşantionului de control, (gmnazial, urban)

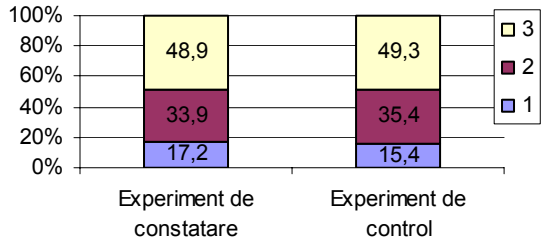

Fig.11 Structura punctajului acumulat de subiecții eşantionului experimental (gimnazial, rural)

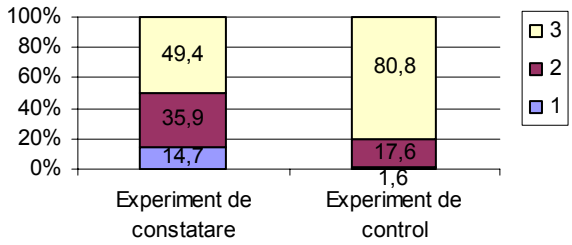
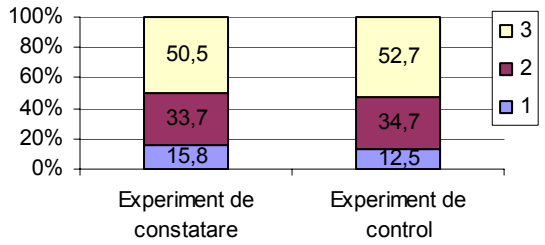

Fig.12 Structura punctajului acumulat de subiecții eşantionului de control, (gimnazial, rural)

Treapta învățământului LICEAL

Fig.13 Modificarea punctajului mediu de la experimentul de costatare la cel de verificare (liceal, urban)

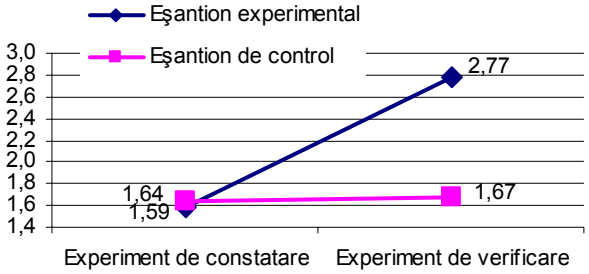

Fig.14 Modificarea punctajului mediu de la experimentul de costatare la cel de verificare (liceal, rural)

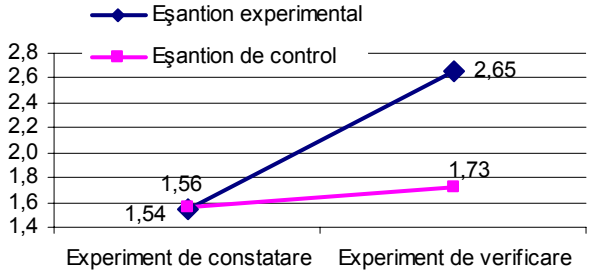

Fig.15 Structura punctajului acumulat de subiecții eşantionului experimental (liceal, urban)

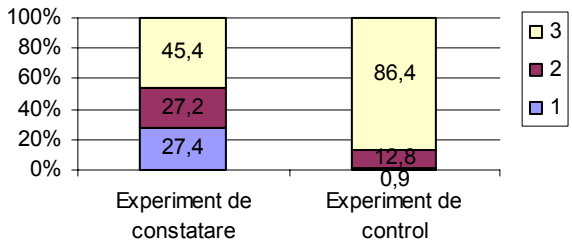

Fig.16 Structura punctajului acumulat de subiecții eşantionului de control, (liceal, urban)

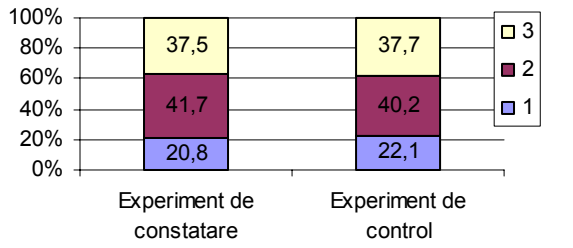

Fig.17 Structura punctajului acumulat de subiecții eşantionului experimental (liceal, rural)

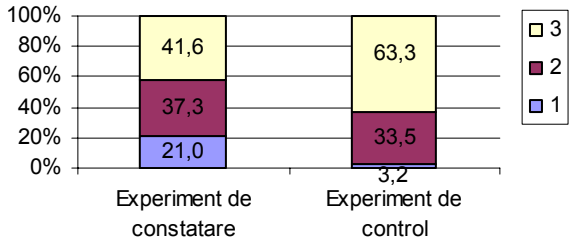
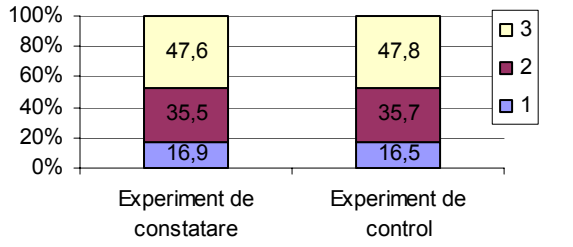

Fig.18 Structura punctajului acumulat de subiecții eşantionului de control, (liceal, rural)

Treapta învățământului UNIVERSITAR

